FÖRSÄKRINGSJURIDISKA FÖRENINGENS
PUBLIKATION NR 17:2

*

Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden

II. FÖRSÄKRINGSSKYDDET

AV

BERTIL BENGTSSON

STOCKHOLM 1960

JURIDISKA INSTITUTIONEN
vid Uppsala Universitet

Depå 6568

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

• Kopiera och vidaredistribuera materialet oavsett medium eller format

• Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

• Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.

• Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.

• Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att gör något som licensen tillåter.

Se även information på
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv

http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:juridikbokse-f425e

RÄTTELSER

	står	*skall vara*
s. 19 r. 6	kontraktets existens är	kontraktet skulle vara
s. 30 not 9	s.	bokstaven utgår
s. 42 r. 20	betydelsfullare	betydelsefullare
s. 44 not 2, r. 2	och viss	och för viss
s. 61 not 2, r. 3	HBG	HGB
s. 80 r. 1	sällan	mera sällan
s. 117 r. 14	habition	habitation
s. 179 not 9	s.	bokstaven utgår
s. 185 not 4, r. 18	allmän förmögenhetsskada	utlämnande av gods till orätt mottagare
s. 185 not 4, r. 20	skada	skada vid vården
s. 185 not 5, r. 3	med	mot
s. 197 not 6, r. 1	för	»före»
s. 200 not 4, r. 2	NJA 1946 A 5	NJA 1946 A 6
s. 202 not 4	UpplagsL	upplagshuslagen
s. 205 not 6, r. 4	HD	HR
s. 219 r. 31	kastning	kastning under sista året
s. 221 not 9, r. 14	berördes	betonades
s. 238 not 8, r. 13	culpaansvar	ansvar
s. 248 not 7, r. 10	Personretten	(Personretten
s. 265 r. 26	557	577
s. 269 not 7, r. 3	EKELÖF	EKELÖF, Straffet
s. 355 not 2, r. 2	429	499
s. 358 not 3	benägenhet	benägenhet att åberopa principen särskilt vid ansvar i kontrakt
s. 375 r. 34	— samma som i exempel 3	orden utgår
s. 395 not 5, r. 2	118, 117	188, 197
s. 408 not 5, r. 2	BG	BGH
s. 510 r. 13	värmemätare	varmvattenmätare
s. 512 r. 18	lämliga	lämpliga
s. 522 not 4, r. 2	BG:s	BGH:s
s. 524 r. 19	felet	skadan
s. 530 not 4, r. 1	607	907
s. 530 not 4, r. 2	BG	BGH
s. 531 not 2, r. 1	VN	VN 16/1959 (skada på utarrenderad bergrumsanläggning) och vidare
s. 557 not 9 tillägges:	Jfr dock om konossementsansvaret ovan s. 393 f.	
s. 567 not 9	fjärde avsnittet	s. 35 f.
s. 571 r. 12	lär	kan
s. 583 not 7	näst sista avsnittet	s. 38 f.
s. 590 r. 11	utfästelse	utfästelsen
s. 598 not 7 tillägges:	Jfr även om montageförsäkring ovan s. 479	
s. 609 not 5, r. 2	Fjärde avsnittet	s. 28
s. 648 tillägges:	J. A. Seuffert's Archiv für Entscheidungen der obersten Gerichte in den deutschen Staaten. Münch. (Cit. Seuffert's Archiv.)	
s. 669 r. 23	A 5	A 6

FÖRSÄKRINGSJURIDISKA FÖRENINGENS
PUBLIKATION NR 17:2

*

Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden

II. FÖRSÄKRINGSSKYDDET

AV

BERTIL BENGTSSON

STOCKHOLM 1960

Almqvist & Wiksells
BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG
UPPSALA 1960

ANDRA DELEN

FÖRSÄKRINGSSKYDDET

INNEHÅLL

ANDRA DELEN. FÖRSÄKRINGSSKYDDET.

11. INLEDANDE ORIENTERING

a) *Olika typer av ansvarsförsäkring* s. 297 b) *Risken vid ansvarsförsäkring* (Tariffering s. 300. — Bedömningen av ansvarsrisken: allmänna anmärkningar s. 303, tillgängliga utredningar s. 305, omständigheter som försvaga ansvarsriskens betydelse s. 308, särskilt om ansvarsförsäkringens inverkan i det enskilda fallet s. 310.) c) *Avgränsningar av risken i kontraktsförhållanden* s. 313 d) *Invändningar mot försäkring av ansvar i kontraktsförhållanden* (Allmänna anmärkningar s. 316. — Försäkringens begreppsmässiga gränser s. 317. — Preventionssynpunkten s. 318. — Rättvisesynpunkten s. 319. — Driftsrisksynpunkten s. 319. — Möjligheterna till friskrivning och försäkring för annans räkning s. 320. — Olika försäkringstekniska invändningar s. 322. — Synpunkten om ökning av ansvarsrisken s. 323. — Skaderegleringssynpunkten s. 323.) e) *Materialet för undersökningen av försäkringspraxis* s. 324.

12. ALLMÄNNA PRINCIPER FÖR FÖRSÄKRINGENS OMFATTNING

a) *Tysk försäkring* (Tiden före 1910 s. 328. — VVG:s och AHB:s inverkan s. 331. — Ersättning för utebliven uppfyllelse s. 333. — Klausulen om ansvar på grund av avtal s. 336. — Sammanfattning s. 339.) b) *Schweizisk försäkring* s. 340 c) *Fransk försäkring* (Villkoren s. 343. — Doktrinen s. 344. — Ansvarsgrundens betydelse i praxis s. 345. — Sammanfattning s. 350.) d) *Engelsk försäkring* s. 352 e) *Amerikansk försäkring* s. 356 f) *Nordisk försäkring; inledande anmärkningar* s. 359 g) *Dansk försäkring* (Äldre villkor s. 361. — Diskussionen i litteraturen s. 362. — Rättspraxis s. 364. — Nuvarande villkor s. 369. — Nuvarande försäkringspraxis s. 370. — Sammanfattning s. 371.) h) *Norsk försäkring* (Villkoren s. 373. — FAL och doktrinen s. 373. — Försäkringspraxis, särskilt vid skadebringande egenskaper s. 374.) i) *Finländsk försäkring* s. 377 j) *Svensk försäkring* (Ansvarsförsäkringen före år 1934 s. 378. — 1934 års villkor s. 381. — Rättstillämpningens och doktrinens inställning s. 383. — Läget efter 1950-talets villkorsändringar s. 388.) k) *Specialförsäkringarna* (P. & I-försäkringen s. 391. — Andra specialförsäkringar s. 394.) l) *Återblick på de generella klausulerna om kontraktsmässigt ansvar* (Formuleringen s. 397. — Tolkningen s. 398. — Sambandet med skadeståndsrätten s. 399.)

13. SÄRSKILDA UNDANTAG OM SKADA PÅ VÅRDAD OCH BEHANDLAD EGENDOM SAMT EGENDOM I NÄRA SAMBAND DÄRMED

a) *Inledande anmärkningar* (Undantagens utformning och syfte s. 403. — Särskilda gränsdragningsproblem s. 404.) b) *Tysk försäkring* (Tiden före 1949

s. 405. — Försäkringsskyddet enligt nuvarande villkor: Besitz-klausulen s. 410, Tätigkeit-klausulen s. 413, sammanfattning s. 415.) c) *Schweizisk försäkring* s. 416 d) *Fransk försäkring* s. 419 e) *Engelsk försäkring* s. 420 f) *Amerikansk försäkring* s. 423 g) *Dansk försäkring* (Äldre villkor och rättspraxis s. 426. — Nuvarande villkor s. 428. — Nuvarande praxis s. 430.) h) *Norsk försäkring* s. 432 i) *Finländsk försäkring* s. 434 j) *Svensk försäkring; översikt av undantagen* (Tidigare villkor s. 434. — Nuvarande hem- och lantbruksförsäkringsvillkor s. 436. — Nuvarande företagarförsäkringsvillkor s. 438.) k) *Svensk försäkring; vårdskador* (Långvarig kontakt med egendomen: äldre villkor s. 440, nuvarande villkor s. 446. — Tillfällig befattning med egendomen: hem- och lantbruksförsäkringens villkor s. 448, företagarförsäkringens villkor s. 451. — Befattning med egendomen utan ägarens tillstånd s. 451. — Särskilt angående delad kontroll över egendomen s. 455.) l) *Svensk försäkring; skada vållad vid uppdrag om behandling eller liknande* (Skador på behandlad egendom: i förvärvslivet s. 459, i privatlivet och lantbruket s. 461. — Skadegörelse på annan egendom; tillämpliga förbehåll s. 461. — Det äldre byggnadsundantagets tillämpning s. 463. — Tolkningen av uppdragsbegreppet s. 464. — Tolkningen av uttrycket åtagande av (vård eller) tillsyn s. 467. — Huvudlinjer i försäkringsskyddets avgränsning vid skada på lös egendom s. 471. — Det nya byggnadsundantaget s. 474.) m) *Undantagens liberalisering i vissa försäkringar* (Garage, bilverkstäder o.d. s. 476. — Behandlingsskador i övrigt s. 478. Vårdskador i övrigt, särskilt i P & I-försäkringen s. 478. — Särskilt om lantbrukets skador s. 480.) n) *Återblick på vård- och behandlingsklausulerna* (Vårdklausulerna: formulering s. 481, tolkning s. 483. — Behandlingsklausulerna: formulering s. 485, tolkning s. 487. — Några sammanfattande synpunkter s. 487. — Skadeståndsreglernas sammanhang med tolkningen s. 488. — Försäkringsmöjligheten: vårdskador s. 490, behandlingsskador s. 492, skadegörelse på annan egendom än uppdraget avsett s. 492.)

14. SÄRSKILDA UNDANTAG OM SKADA TILL FÖLJD AV SKADEBRINGANDE EGENSKAPER

a) *Inledande anmärkningar* s. 494 b) *Utomnordisk försäkring* (Kontinental försäkring s. 495. Anglosachsisk försäkring: England s. 497, USA s. 499. c) *Nordisk försäkring utom Sverige* (Dansk försäkring: doktrin s. 500, nuvarande villkor s. 501, tolkning i praxis s. 502, sammanfattning s. 504. — Norsk försäkring s. 505. — Finländsk försäkring s. 506.) d) *Svensk försäkring* (Villkoren s. 506. Utfästelseklausulen vid egendomsskada: VN:s principutlåtande s. 507, tolkning av uttrycket »utfästelse» s. 508, felexpediering och liknande fall s. 510, tillfällig vårdslöshet vid produktens tillverkning s. 511, sammanfattning s. 512. — Försäkringsskyddet vid personskada s. 513.) e) *Återblick på undantagen rörande skadebringande egenskaper* (Undantagens konstruktion och tolkning s. 514. — Försäkringsmöjligheten s. 517.)

15. FÖRSÄKRINGSSKYDDETS AVGRÄNSNING I ÖVRIGT I KONTRAKTSFÖRHÅLLANDEN

a) *Särskilda undantag rörande skada på levererad egendom* (Inledande anmärkningar s. 520. — Utländsk försäkring: Tyskland s. 522, Schweiz s. 522, Norge

s. 523. — Svensk försäkring s. 523. — Specialförsäkringar s. 526.) b) *Några andra speciella undantagsbestämmelser* (Bestämmelser om personskada s. 526. — Bestämmelser om sakskada s. 527.) c) *Gränsen mellan fysisk skada och allmän förmögenhetsskada* s. 529.

16. ANSVARSTYPER OCH FÖRSÄKRINGSSKYDD

a) *Inledande anmärkningar* s. 533 b) *Ansvar i och utom kontraktsförhållanden* (Försäkringsskyddets utformning s. 534. — Orsaker till gränsdragningen s. 538.) c) *Ansvar vid huvudförpliktelser och biförpliktelser* s. 542 d) *Ansvar på kontraktsmässig och på utomobligatorisk grund* (Försäkringsskyddets utformning s. 544. — Orsaker till gränsdragningen s. 548.) e) *Ansvar enligt allmänna skadeståndsregler och annat ansvar* s. 552 f) *Äkta kontraktsansvar och annan skadeståndsskyldighet* s. 555 g) *Ansvar för fackmässiga fel och för annan oaktsamhet* s. 558 h) *Försäkringstagarens driftsrisk och andra risker* s. 562 i) *Sammanfattning* s. 564.

17. NÅGRA ALLMÄNNA PROBLEM VID FÖRSÄKRING AV ANSVAR I KONTRAKTSFÖRHÅLLANDEN

a) *Ansvarsförsäkringens begreppsmässiga gränser* (Försäkringen är en skadeförsäkring s. 568. — Försäkringen avser skadeståndsansvar s. 570. — Kravet på ovisshet hos försäkringsfallet s. 571. — Kravet på plötslighet hos försäkringsfallet s. 573.) b) *Ansvarsriskens betydelse i kontraktsförhållanden* (Inledande anmärkningar s. 573. — Skillnaden mellan kontraktsregler och utomobligatoriska regler s. 574. — Försäkringstagarens möjlighet att öka ansvarsrisken s. 578.) c) *Försäkring av ansvar för fackmässiga fel* (Preventionssynpunktens värde: vid försäkringens avgränsning i allmänhet s. 581, vid försäkringens avgränsning i kontrakt s. 583. — Svårigheten att avgränsa begreppet fackmässig vårdslöshet s. 585. — Sammanfattning s. 587.) d) *Försäkring av försäkringstagarens driftsrisk* s. 587.

18. SÄRSKILDA TOLKNINGSFRÅGOR

a) *Allmänna riktlinjer för villkorstolkningen* s. 590 b) *Undantag beträffande ansvar på grund av avtal* (Svenska undantag s. 593. Andra nordiska undantag s. 595.) b) *Vård- och behandlingsklausuler* (Inledande anmärkningar s. 596. — Företagarförsäkringens nyttjandeklausul: ordalagen s. 596, skäl för en förhållandevis sträng tolkning s. 597, kortvarig befattning med egendomen s. 598, olovligt nyttjande s. 598. — Företagarförsäkringens åtagandeklausul: ordalagen s. 598, skäl för en mild tolkning vid vårdskador s. 600, närmare om tolkningen vid vårdskador s. 601, behandlingsskador s. 602, skäl för en mild tolkning vid skadegörelse på annan egendom än avtalet avser s. 603, närmare om tolkningen i detta fall s. 604, byggnadsundantaget s. 607. — Hemförsäkringens och lantbruksansvarsförsäkringens undantag: innebörden av villkorens liberalisering s. 608, ordalagen s. 609, långvarig kontakt med egendomen s. 609, tillfällig befattning med egendomen s. 610, delad kontroll över egendomen s. 611, behandlingsskador s. 612, begreppet hyrd egendom s. 613, begreppet vanvård s. 614.) d) *Utfästelseklausulen* (Inledande synpunkter s. 615. — Utfästelseklausulens tolkning: ordalagen s. 617, uttryckliga utfästelser eller enuntiationer vålla skadan s. 619, vållande efter avtalsslutet s. 620, övriga fall s. 621.) e)

Undantag om skada på levererad egendom (Skäl för undantaget s. 622, ordalagen s. 622, felbegreppet s. 623, begreppet levererad egendom s. 625.) f) *Fysisk skada och allmän förmögenhetsskada* s. 625.

AVSLUTNING 628

SUMMARY 634

CITERAD LITTERATUR 647

CITERADE NORDISKA RÄTTSFALL 668

CITERADE UTLÅTANDEN AV SKADEFÖRSÄKRINGENS VILLKORSNÄMND 675

a) Olika typer av ansvarsförsäkring

Ansvarsförsäkringen är icke någon enhetlig försäkringsform. Enbart i Sverige förekomma en mängd olika typer, anpassade efter de skilda kategorierna av försäkringstagare eller stundom efter den art av skadeståndsansvar försäkringstagaren önskar täcka. Villkoren variera i hög grad inom de olika typerna, ej minst i de avseenden som här framför allt intressera. Däremot har varje försäkringstyp fått i stort sett samma utformning inom de olika svenska bolagen. Flertalet av dessa äro nämligen sammanslutna i en tarifförening med enhetliga villkor och tariffer, och i de avseenden avhandlingen rör avvika försäkringsvillkoren i bolag, som stå utanför tarifföreningen[1], i allmänhet blott i detaljer från tariffbolagens bestämmelser och sinsemellan.

I centrum för uppmärksamheten kommer att stå ansvarsförsäkringen för företagare i allmänhet, vilken hos tariffbolagen numera kallas för »ansvarighetsförsäkring» men här för tydlighetens skull omtalas som *företagarförsäkring*. Samma försäkringsvillkor — senast ändrade 1958 — användas här för en mängd verksamheter av skilda slag, ehuru för vissa företagarkategorier skyddet kan utvidgas på enstaka punkter genom särskilda villkor. Försäkringen gäller numera utan särskilt avtal också det skadeståndsansvar, som försäkringstagarens anställda ådraga sig, dock med vissa inskränkningar.[2] Företagare som driva affärsrörelse ha tillgång till en kombinerad sak- och ansvarsförsäkring, *affärsförsäkring*, vars ansvarsmoment innehåller i stort sett samma villkor som företagarförsäkringen. En mera särpräglad utformning har *lantbruksansvarsförsäkringen*, som tillkom år 1955; tidigare användes företagarförsäkringens dåvarande villkor även inom lantbruket. — Ytterligare kan nämnas, att fastighetsägare kunna skydda sig mot det ansvar som åvilar dem i denna egenskap genom en speciellt utformad försäkring, *fastighetsförsäkring*.[3] Även enligt de tre sistnämnda försäkringstyperna äro försäkringstagarens anställda försäkrade i viss omfattning.

[1] Här kunna särskilt nämnas Folksamgruppen, Städernas Allmänna Försäkringsbolag och Landsbygdens Försäkringsbolag.

[2] Se härom nedan s. 389.

[3] Ansvaret såsom ägare av villa resp. sportstuga inkluderas i *villaförsäkringen* och *sportstugeförsäkringen*.

Vid sidan av dessa former av ansvarsförsäkring har försäkringen för privatpersoner vunnit allt större utbredning i landet. I allmänhet innefattas denna i en kombinerad brand-, inbrotts-, vattenledningsskade-, ansvars-, resgods- och cykelförsäkring, *hemförsäkring*. Såvitt angår ansvarsmomentet, kan denna också gälla för försäkringstagarens maka och ogifta barn under 21 år samt anställda i hans hushåll i denna deras egenskap.

Av det sagda framgår, att vid de flesta försäkringar även andra än försäkringstagaren själv äro att beteckna som försäkrade. För den förevarande undersökningen, som ju avser försäkring av ansvar i kontraktsförhållanden, är det emellertid försäkringstagarens egen ansvarighet som har största intresset; åtminstone i förvärvslivets förhållanden är ju han part i de avtal som slutas i den försäkrade verksamheten. I fortsättningen kommer därför främst att talas om *försäkringstagarens* skadeståndsskyldighet i kontrakt, ehuru man därvid får räkna med att även försäkrade anställda kunna bli ansvariga för skador, som de vålla under fullgörandet av de avtal deras arbetsgivare slutit.

Vid sidan av de nu nämnda grenarna av ansvarsförsäkring, vilka alla varit avsedda för stora grupper av försäkringstagare, förekomma vissa försäkringar, som äro anpassade efter speciella typer av verksamhet. De kallas i detta arbete för *specialförsäkringar*. Viktigast bland dem är försäkringarna för olika typer av transportföretag. Vad sjöfarten beträffar, innehåller den ordinära kaskoförsäkringen av fartyg också försäkring mot viss skadeståndsskyldighet, nämligen mot ansvar för egendomsskada vid kollision med fartyg eller andra föremål.[4] Intressantare för vårt vidkommande är emellertid den s. k. *Protection & Indemnity-försäkringen* (P & I-försäkringen), varigenom redaren i stor omfattning kan skydda sig också mot det ytterligare skadeståndsansvar, vilket kan drabba honom vid användningen av fartyget. Luftfartens motsvarighet härtill är *luftbefordringsförsäkringen*, som gäller ansvar för skada på person och egendom som befordras med flygplanet. Villkoren äro desamma över hela Norden. Bland andra specialförsäkringar av visst intresse i detta sammanhang kunna nämnas varvens *reparentförsäkring*, vilken gäller skada på reparerade fartyg[5], den för speditörer meddelade *speditionsförsäkringen* samt *montageförsäkringen*, som avser sakskada vid monteringsarbete på viss plats och även kan innehålla ett ansvarsmoment.[5a] I stort sett utanför ramen för

[4] Se härom HELLNER, Försäkringsrätt s. 417 f.

[5] I samband härmed kan också omtalas varvens *nybyggnadsförsäkring*, vilken utgör en kombination av sakförsäkring — beträffande skada på det nybyggda fartyget — och en ansvarsförsäkring, som bl.a. täcker det ansvar för skada som åvilar varvet på grund av dess intresse i nybyggnaden.

[5a] Tariffbolagens montageförsäkring av 1959 är dock konstruerad som en sakförsäkring.

denna undersökning, vilken ju blott avser att behandla försäkring mot ansvar för fysisk skada, faller däremot ansvarsförsäkringen mot ersättningsskyldighet för allmän förmögenhetsskada (här kallad *förmögenhetsskadeförsäkring*), som tecknas bl. a. av domare, advokater och revisorer.

Endast sporadisk uppmärksamhet kommer också att ägnas den i praktiken utomordentligt viktiga obligatoriska *trafikförsäkringen*, vars utformning till stor del bestämts i trafikförsäkringslagen, och den kompletterande frivilliga ansvarsförsäkring, varmed den obligatoriska försäkringsformen kan kombineras i bilförsäkringen.[6] Anledningen till att försäkringstyperna i fråga komma i skymundan i denna framställning är, att problemet om ansvar i kontrakt här spelar en underordnad roll. Bilförsäkringen avskildes också redan på ett tidigt stadium från den vanliga ansvarsförsäkringen och betraktades som en bransch för sig.[7]

I Danmark och Norge har man i allmänhet skilt på företagar- och privatansvarsförsäkring, varjämte vissa specialförsäkringar finnas, i stort sett desamma som i Sverige. Den unga finländska ansvarsförsäkringen använder däremot samma villkor för företagare som för privatpersoner. Försäkringsgivarnas villighet att ena sig om försäkringsvillkorens formulering varierar i de nordiska länderna. År 1958 överenskommo ett stort antal danska bolag om gemensamma bestämmelser i »familjeforsikring», en kombinerad försäkringsform motsvarande vår hemförsäkring. Även inom dansk företagarförsäkring har man gjort vissa försök att åstadkomma standardiserade poliser, bl. a. genom ett kommittéförslag av år 1946; detta har dock hittills lyckats blott i begränsad utsträckning. I Norge begagna efter 1958 försäkringsgivarna likformiga villkor inom både företagar- och privatansvarsförsäkringen. Enhetliga villkor tillämpas också i Finland.

Vad utomnordiska länder beträffar, använda de västtyska bolagen gemensamma »Allgemeine Haftpflichtversicherungsbedingungen» (här förkortade AHB) med samma lydelse både för förvärvslivets och privatlivets del. Särskilda klausuler kunna utvidga försäkringsskyddet för vissa företagare. De schweiziska förhållandena erinra om de nordiska; bolagen använda sig av skiftande formuleringar, om också ofta påverkade av de tyska bestämmelserna, och ett flertal försäkringstyper förekomma. I än mindre grad föreligger någon enhetlighet i Frankrike och i de anglosachsiska länderna. I fråga om England kan särskilt fram-

[6] Se härom närmare HELLNER, a.a. s. 351 f.
[7] Jfr MAC HALL i SFÅ 1923 s. 22 f.

hållas den viktiga speciella försäkringsformen »products liability insurance», som täcker ansvaret för skada orsakad av skadebringande egenskaper hos utlämnat gods; denna risk uteslutes från den vanliga företagarförsäkringen (»public liability insurance»).[8] I USA förekommer däremot »comprehensive liability insurance», vilken samtidigt innefattar båda de nämnda risktyperna jämte åtskilliga andra.[9]

b) Risken vid ansvarsförsäkring

Tariffering. Avsikten med detta avsnitt är att ge en allmän översikt av några försäkringstekniska förhållanden av intresse för vår undersökning, vilka väl i allmänhet äro välbekanta för försäkringsmän men dock böra omtalas som bakgrund till den följande framställningen. Uppgifterna taga framför allt sikte på svensk försäkring.[1] Till en början skola några upplysningar lämnas om tariffering vid ansvarsförsäkring. Givetvis kan det ej bli fråga om någon mera ingående behandling av de spörsmål av utpräglat teknisk natur, som här bli aktuella; för en sådan hänvisas till speciell litteratur i frågan.[2]

Försäkringen omfattar det skadeståndsansvar, som den eller de försäkrade ådraga sig i viss egenskap eller i viss verksamhet. Tarifferingen inriktar sig på att för varje grupp av försäkringstagare nå fram till en premie, som så nära som möjligt motsvarar den försäkrade risken. I premien ingår då främst de beräknade kostnaderna dels för skadeersättningar och dels för administration; den del som belöper på utgifter av den senare typen torde procentuellt vara högre, ju billigare försäkringen är. Ersättningsbeloppen äro i regel maximerade för varje skada, med högre maximum vid person- än vid sakskada.

I största möjliga utsträckning önskar man vid tarifferingen undvika, att försäkringstagarkategorier för vilka skadefrekvensen är påfallande stor — »dåliga risker» — sammanföras med risker av annan art; detta skulle ju leda till att försäkringstagare av det senare slaget finge betala högre premie än vad som i deras fall motsvarade sannolikheten för skador. Detta framstår icke blott som oskäligt utan anses också kunna leda till att försäkringen blir mindre tilldragande för denna del av

---

[8] Mindre intresse har här »employer's liability insurance», som täcker arbetsgivarens ansvar mot arbetstagarna för olycksfall i arbetet.

[9] Se härom närmare nedan s. 355 ff.

[1] De följande uppgifterna bygga till vissa delar på material av konfidentiell natur från försäkringsgivarna och bli i sådana fall av naturliga skäl ganska vaga.

[2] Jfr till det följande MANES, Allgemeine Versicherungslehre s. 195 ff, WEHN i Grundlagen C 1 s. 61 ff, MAHR s. 187 ff, RENOLD i SVZ 20 s. 250 ff, HOWITZ i NFT 1932 s. 21 ff, LEMCHE passim, KULP s. 458 ff, 486 ff.

kundkretsen. En mycket långtgående uppdelning i riskklasser betraktas emellertid som olämplig av det skälet, att tillfälliga omständigheter komma att märkbart inverka på resultaten inom var grupp även på längre sikt; ett invecklat riskklassystem skulle också försvåra ombudens arbete och fördyra administrationen. Av liknande skäl kan det också vara vanskligt att försäkra särpräglade risker genom särskilda villkor, som infogas i de ordinära försäkringsvillkoren, eller genom specialförsäkringar. Ur dessa synpunkter har givetvis storleken av bolagets rörelse i branschen betydelse för försäkringsmöjligheterna, om också ett litet bolag med hjälp av återförsäkring kan undvika att drabbas alltför hårt av enstaka stora skador. — Vidare måste uppdelningen på olika riskklasser av praktiska skäl ske på grundval av vissa lätt urskiljbara omständigheter, såsom arten och storleken av försäkringstagarens verksamhet eller speciella, klart framträdande riskökande faktorer. Det är därför nödvändigt att i viss mån bortse från försäkringstagarens individuella förhållanden vid tarifferingen, och ibland måste man — särskilt vid de billigare försäkringarna — använda sig av en enhetlig premie för mycket stora grupper av försäkringstagare.

Beräkningen av premien sker på olika sätt inom de skilda arterna av ansvarsförsäkring. Vid företagarförsäkring för industri, handel och hantverk bygger tarifferingen i ansvarsdelen främst på sammanlagda beloppet utbetalda löner i verksamheten samt på verksamhetens art. Den sistnämnda faktorn kan självfallet variera i hög grad, från risker som byggnadsföretag och oljeupplag, där faran är särskilt stor, till kontorsverksamhet av olika slag, i allmänhet med låga premier. Tilläggspremie förekommer därjämte för vissa farliga anordningar, såsom elektriska luftledningar, grävmaskiner och kranar. För en del andra företagarkategorier, t. ex. läkare, tandläkare och veterinärer, beräknas utan någon närmare differentiering en viss premie för varje sådan person för vilken försäkringen gäller. Vid lantbruksansvarsförsäkring användes en premieberäkning på grundval av markarealen. Kombinerade försäkringar som fastighets- och affärsförsäkring tarifferas främst med ledning av värdet av den egendom som sakförsäkringen avser. Såvitt angår hemförsäkringens ansvarsdel, användes däremot enhetliga premier för alla försäkringstagare, vilka blott variera med hänsyn till om ansvaret för familjemedlemmar inkluderas eller ej. Genom tilläggsförsäkring kan mot ringa premiehöjning inneslutas bl. a. försäkringstagarens ansvar såsom utövare av vissa yrken och tjänster, vilka ej ingå under de tidigare nämnda verksamhetsgrupperna; som exempel kan nämnas försäkringarna för tjänstemän av olika slag, handelsresande, kokerskor, servitriser etc. — Specialförsäkringarna tarifferas däremot ofta på andra grunder än nu sagts.

Det bör framhållas, att den statistik, varpå tarifferingen bygger, tar sikte på skadorna i de skilda riskklasserna men i ganska ringa mån på skadefallets karaktär. För utformningen av undantagen ger därför statistiken föga ledning. En annan svårighet är, att en skönsmässig premiesättning blir nödvändig vid en utvidgning av försäkringsskyddet, eftersom man ju saknar möjlighet att

med någon grad av säkerhet förutsäga storleken av den ytterligare risk, som därigenom föres under försäkringen.

Ett väsentligt osäkerhetsmoment vid bedömningen av faran vid ansvarsförsäkringen orsakar den *subjektiva* risken, dvs. den risk som beror av den försäkrades person. Man har framhållit, att vid denna försäkringsform sannolikheten för skada i realiteten beror uteslutande på den försäkrades personliga aktsamhet.[3] Med ledning av sin statistik rörande skadefrekvensen i en verksamhet kan dock försäkringsgivaren få en viss uppfattning också om den genomsnittliga aktsamhetsgraden hos de försäkrade; när speciella kvalifikationer krävas för utövande av vissa yrken, som t. ex. i fråga om läkare, veterinärer och — för förmögenhetsskadeförsäkringens del — advokater och auktoriserade revisorer, finnas också utsikter att i någon mån förutse den försäkrades personliga egenskaper i övrigt. Om försäkringsgivaren har möjlighet att inspektera en försäkringssökandes verksamhet eller åtminstone kan konstatera, i vilken omfattning skadefall tidigare ha förekommit, underlättas också hans riskbedömning i det aktuella hänseendet; mera ingående undersökningar av denna typ torde dock i Norden knappast vara vanliga inom branschen.

Bedömningen av den subjektiva risken kompliceras ytterligare av att denna kan påverkas av försäkringen; man talar då ibland om den *moraliska* risken. Som förut antytts, har man i doktrinen ofta framhållit faran för att försäkringen skall försvåra skadeståndets preventiva effekt och härigenom öka antalet skador. Att hindra detta är givetvis lika viktigt ur försäkringsteknisk som ur social synpunkt.

Ett led i denna strävan utgöra föreskrifter om *självrisk*. Särskilt under 1930-talet, då avigsidorna med försäkringsformen började framträda med dess ökade utbredning, debatterades frågan om självriskens berättigande livligt, och man föreslog t. o. m. införandet av lagregler om obligatorisk självrisk.[4] Åtskilliga försäkringsmän ställde sig emellertid skeptiska till denna lösning[5], och inom doktrinen i övrigt ha

---

[3] WEHN, a.a. s. 66.

[4] Se ang. diskussionen bl.a. NJMF 1934 s. 90 ff, LUNDSTEDT, Culparegeln s. 125 ff, Strikt ansvar II: 2 s. 355 ff, HULT i TfR 1939 s. 423 ff, EKELÖF, Straffet s. 87 ff, HELLNER, Försäkringsrätt s. 359 f. En av självriskens ivrigaste förespråkare är DAGFINN DAHL; se Ansvarsforsikring s. 210 ff, Synspunkter s. 83 ff.

[5] Mot självrisk ha uttalat sig bl.a. K. CHRISTENSEN och N. H. BACHE i NJMF 1934 s. 90 ff, LÖFGREN s. 96 ff, BENNICH i Gjallarhornet 1943 s. 362 f, SKRIVER SVENDSEN i NFT 1954 s. 110 ff, DREYER i SOK 1956 s. 91, 103. Förmånligare inställning ha bl.a. HOWITZ i NFT 1932 s. 28 ff, HELLBERG i Gjallarhornet 1935 s. 370, HÄCKNER i Gjallarhornet 1937 s. 143 f, APELQUIST i NFT 1957 s. 235 ff. Jfr också diskussion i Gjallarhornet 1944 s. 38 f och i Assurandören 1951 s. 631 ff samt vidare JACOBSSON i Gjallarhornet 1952 s. 114.

uppfattningarna varit delade om självriskens värde[6]. Åtminstone i Sverige och Norge har utvecklingen dock gått mot en alltmera ökad användning av självrisk särskilt inom privatansvarsförsäkringen. Svensk hemförsäkring gäller numera icke för de första 50 kronorna vid varje egendomsskada under 1 000 kronor.[7] Inom företagarförsäkringen föreskrives också självrisk, på vissa håll konsekvent och i andra bolag bl. a. beträffande särskilda risker, såsom skada orsakad av gräv- och schaktmaskiner på kablar och ledningar i marken eller på transportmedel samt skada vid sprängningsarbete. Vi komma också att finna, att ett flertal utvidgningar av försäkringsskyddet i kontraktsförhållanden utöver den ordinära försäkringens ram — genom särskilda villkor eller specialförsäkringar — äro förbundna med en självrisk, som bl. a. ansetts motverka liberaliseringens ogynnsamma inverkan på preventionen.

Det är emellertid att märka, att en föreskrift om självrisk ofta i minst lika hög grad motiverats av ett annat syfte, nämligen att undvika administrationskostnader för behandling av de talrika bagatellskadorna, beträffande vilka redan olika utgifter i samband med skadereglering tillsammans kunna överstiga skadans värde. I synnerhet vid lägre självriskbelopp torde den sistnämnda synpunkten vara den dominerande. — Ibland kan försäkringstagaren få välja mellan försäkring på vanliga villkor och en billigare försäkring med självrisk.

Bedömningen av ansvarsrisken. För oss är det i detta sammanhang av särskilt intresse, vilken betydelse ansvarsrisken[7a] kan ha i förhållande till skaderisken när det gäller försäkringens ekonomi. Frågan har ägnats ringa uppmärksamhet i försäkringslitteraturen, och om någon självständig undersökning av de försäkringstekniska spörsmål som sammanhänga härmed kan det givetvis icke bli tal i en juridisk avhandling av detta slag. Här kunna blott vissa allmänna resonemang föras om skadeståndsreglernas inverkan.

---

[6] Skeptiska mot självriskens fördelar äro HULT a.st. och SCHMIDT, Faran och försäkringsfallet s. 111 not 15; annan mening bl.a. LUNDSTEDT, Strikt ansvar II: 2 s. 357, STRAHL, Utredning s. 120, TROLLE i NFT 1956 s. 244 f. Jfr vidare USSING, Nordisk Lovgivning s. 40 f.

[7] I Sverige infördes år 1944 en obligatorisk självrisk om 10 kronor för egendomsskador under 100 kronor (se Gjallarhornet 1945 s. 6), och trots att bestämmelsen kom att väcka viss irritation (Gjallarhornet 1947 s. 14) gick man vidare på denna väg, år 1952 (se JACOBSSON i Gjallarhornet 1952 s. 114) infördes den nuvarande självrisken i hemförsäkringsvillkoren. De norska villkoren för allmän och privat ansvarsförsäkring innehålla föreskrifter om en mindre självrisk (20–50 kronor). Den positiva inställningen till systemet från försäkringshåll torde till stor del kunna tillskrivas DAHLS inflytande (jfr t.ex. HÖIE i SOK 1956 s. 95). — I Danmark har systemet införts blott i mindre omfattning. Som jämförelse kan nämnas, att i Tyskland självrisk vid egendomsskador än införts, än åter uttagits ur AHB. Se närmare HARTUNG s. 144 ff, OBERBACH s. 180 f, WUSSOW s. 146 f, PRÖLSS s. 462 not 1.

[7a] Se om detta begrepp ovan s. 3.

Vid bedömningen av ansvarsrisken får man hålla i minnet, att ansvarsförsäkringen är knuten till viss försäkringstagarens egenskap eller verksamhet. En ansvarsregel av viss typ framstår alltså som den »naturliga» för försäkringstagare av denna kategori. Trafikförsäkringen i Sverige har sålunda hittills haft att framför allt räkna med ett presumtionsansvar men — om trafikansvaret skärpes enligt förslaget till ny trafikförsäkringslag — med rent strikt ansvar, försäkring för elektriska anläggningar likaså med ett ansvar oberoende av culpa, P & I-försäkringen i stor omfattning med ett presumtionsansvar (för skada på befordrad egendom), etc. I allmänhet är det givetvis ett culpaansvar som blir aktuellt. Vid verksamheter av farligare karaktär kan därvid försäkringsgivaren med ganska stor visshet förutsäga, att en sträng culpabedömning kommer att ske, medan motsatsen gäller vid privatansvarsförsäkring[8], och då i synnerhet såvitt ansvaret för försäkringstagarens minderåriga barn medförsäkras. När ett speciellt strängt utomobligatoriskt ansvar åvilat en försäkringstagare, för vilken culparegeln eljest varit den naturliga ansvarsregeln, är detta i allmänhet knutet till skada av viss orsak och har därför lätt kunna undantagas från försäkringsskydd eller eventuellt inkluderas mot särskilt premietillägg; som exempel kan nämnas privatpersoners rent strikta ansvar såsom hundägare.

Man kan då ställa frågan, hur en *skärpning* av den naturliga ansvarsregeln för viss verksamhet ekonomiskt inverkar på den för verksamheten avsedda försäkringen.

Först kan observeras, att försäkringen i allmänhet är begränsad till att gälla skada i visst land eller vissa länder — enligt de nya svenska ansvarsförsäkringsvillkoren till skada i Norden. Detta torde väl delvis bero på försäkringsgivarens önskan att kunna överblicka ansvarsrisken[9], men även den svåröverskådliga skaderisken i länder med andra livsförhållanden[1] och de praktiska svårigheter en skadereglering i utlandet skulle medföra[2] torde motivera undantaget. Det är svårt att närmare bedöma tyngden av de olika faktorer, som sålunda medverkat till avgränsningen.

Åsikterna ha växlat, vilken inverkan en skärpning av ansvarsreglerna

---

[8] Här kan hänvisas till den vikt man i danska försäkringskretsar fäst vid den omständigheten, att försäkringstagaren i sällskapliga förhållanden i allmänhet skulle svara för sakskador blott vid grövre vårdslöshet, se t.ex. DREYER i Fire Foredrag s. 7 ff, MALTHER i Assurandøren 1952 s. 305 f. Jfr om skadeståndsregeln ovan s. 250.

[9] Se FALEBORN s. 4, PRÖLSS s. 467, OBERBACH s. 214 f, DAHL, Ansvarsforsikring s. 58 f, CHRISTRUP i SOK 1947 s. 60, RYEFELT i DFT 1950–51 s. 32, DREYER i SOK 1956 s. 90.

[1] HARTUNG s. 60 f, jfr SKIBSTED s. 55.

[2] Jfr CHRISTRUP a.st., FOLIN i SOK 1947 s. 72 f, DREYER, a.st.

i gällande rätt kan medföra för ansvarsförsäkringens del. En fareökning anses stundom föreligga, åtminstone om villkoren anknutits till gällande lagregler[3]; fareökningen medför av naturliga skäl ingen upplysningsplikt för försäkringstagaren, men däremot en rätt till uppsägning för bolagets del.[4] I vart fall lär knappast en skärpning, som enbart kommer till uttryck i rättspraxis, utöva någon verkan på försäkringsavtalet i detta hänseende.[5] — Ofta synas bolagen ej hysa någon större fruktan för effekten av en lagstiftning om skärpt skadeståndsansvar. Detta kan dock bero på att en lagändring i allmänhet varslas i så god tid att bolagen i förväg hinna ändra sina premiesatser och villkor med hänsyn till riskökningen. Av detta skäl har man numera ansett sig kunna knyta den svenska företagarförsäkringen till »gällande rätt» i stället för som tidigare stadgades »vid avtalets slutande gällande rätt».[6]

I ett speciellt läge ha ingående undersökningar av den ekonomiska betydelsen av en ansvarsskärpning verkställts. Det gäller verkningarna på trafikförsäkringspremierna av en föreslagen ändring i reglerna om trafikansvar. Det finns anledning att något uppehålla sig vid de utredningar, som verkställts av trafikförsäkringsanstalternas tariffkommitté i anledning av två sådana lagförslag.

Vid ett betänkande med förslag till trafikförsäkringslag, avgivet år 1938 (SOU 1938: 27), var fogad en utredning av tariffkommittén rörande den inverkan vissa förändringar i skadeståndsreglerna skulle få på trafikförsäkringspremierna. Till grund för utredningen låg ett material, vilket med hänsyn till ersättningsbeloppen till cirka 9% avsåg skada på passagerare, till omkring 41% övriga personskador och till ungefär 50% egendomsskador. En skärpning av presumtionsansvaret för personskada, tillfogad annan än passagerare i det försäkrade fordonet, till rent strikt ansvar har ansetts medföra en premieökning av 9,8%. Ändrades den då rådande regeln, att ansvar mot passagerare i motorfordon blott förelåg vid styrkt culpa på fordonsägarens sida, till en regel att ersättning utgick även när ägaren och föraren kunnat exculpera sig, skulle det leda till en premieökning av 4,3%. En lindring av presumtionsansvaret vid egendomsskador på motorfordon till ansvar blott vid styrkt vållande skulle ha till följd en premieminskning av 2,4%. Om presumtionsansvar enligt 2 § bilansvarighetslagen för andra egendomsskador än dem på motor-

[3] Se HAGEN II s. 313, KISCH s. 479 f, ROELLI-JÄGER s. 260 f, GRUNDT s. 241; jfr PICARD-BESSON, Traité I nr 150, STÄHELI s. 82 f, DAHL, Ansvarsforsikring s. 62 f, RYEFELT i DFT 1950–51 s. 31 f.

[4] ROELLI-JÄGER a.st., SKIBSTED s. 55, jfr också PICARD-BESSON a.st., RENOLD s. 97, HOWITZ, NFT 1932 s. 28. Liknande bestämmelser förekomma i nuvarande norska villkor, som anknutits till »norsk lov og rett». Jfr svenska företagarförsäkringsvillkoren av 1958, 2 och 9 §§ samt FALEBORN s. 5.

[5] Jfr BRUCK-MÖLLER s. 377 f, PICARD-BESSON a.st., RYEFELT a.st., LÖFGREN i SFÅ 1944 s. 10 f.

[6] Se FALEBORN s. 5. — Jfr angående betydelsen av skärpta ansvarsregler även WEHN i Grundlagen C 1 s. 64.

fordon ändrades till rent strikt, bleve resultatet en premieökning av 1,1%. Vid utredningen förutsattes, att då rådande principer om jämkning vid medvållande i stort sett skulle bibehållas. Såvitt angick fallen av utvidgat ansvar, framhölls emellertid att — bland annat enär åtskilliga inträffade skadefall, som skulle varit ersättningsgilla enligt de nya reglerna, aldrig kommit till bolagens kännedom — effekten av en lagändring sannolikt bleve väsentligt större än man kunde finna med statistiskt tillgängliga siffror.[7]

I bilskadeutredningens år 1957 avgivna betänkande (SOU 1957: 36) förekommer ett liknande yttrande från trafikförsäkringsanstaltens tariffkommitté rörande de premieändringar, som kunde väntas bli erforderliga för trafikförsäkringens del i händelse av de där föreslagna ansvarsskärpningarna.[8] Den viktigaste av dem är förvandlingen av presumtionsansvaret till ett rent strikt ansvar. De kommitterades utredning bygger på visst statistiskt material, varjämte hänsyn tagits till att icke anmälda skadefall kunde väntas tillkomma efter nylagstiftningen. Enligt de kommitterades uppskattning skulle den av ändringen föranledda kostnadsökningen uppgå till lägst 11%.Även här förutsattes, att principerna för jämkning av skadeståndet skulle vara oförändrade. För närvarande gäller bl. a. regeln, att i kollisionsfall jämkat skadestånd skall utgå vid skada å andra fordonets förare eller ägare eller denne tillhörig egendom, där ej någondera sidan exculperat sig eller visat att bristfällighet hos fordonet icke medverkat till skadan, men culpa ej heller styrkts på något håll; kan den skadelidande sidan visa frihet från oaktsamhet, utgår däremot full ersättning. Enligt lagförslaget skulle ersättning i dylika fall utgå blott när culpa, bristfällighet eller förfarande i strid mot trafikregler förekommit på svarandesidan. I stort sett åsyftades alltså i dessa speciella fall en lindring av skadeståndsregeln från ansvar för presumerad culpa till vanligt culpaansvar. Ändringen ansågs medföra en kostnadsminskning av 4%. Det bör framhållas, att de nämnda resultaten av utredningen framlagts med uttryckliga reservationer för deras riktighet i åtskilliga hänseenden.

De siffror som nu anförts torde få betraktas mot bakgrunden av trafikförsäkringens särart; det lär vara ogörligt att på grundval av tariffkommitténs utredningar nå fram till några säkra resultat ifråga om ansvarsriskens storlek inom andra branscher. Vid trafikskadorna försvåras t. ex. utredningen i culpafrågan av skadeförloppets snabbhet. Detta kunde tänkas ge övergången från ansvar för styrkt culpa till presumtionsansvar större effekt än eljest, medan i gengäld skillnaden mellan presumtionsansvar och rent strikt ansvar skulle få mindre betydelse; det är ju ganska sällan som exculpation lyckas, såvida inte den skadelidande uppträtt klart vårdslöst.[9] Att vårdslöshet i trafik kriminaliserats torde å andra sidan medföra, att skillnaden mellan culpöst och icke culpöst förfarande framträder på särskilt markerat sätt. Vägtrafikförordningen ger någorlunda bestämda och detaljerade riktlinjer för culpabedömningen, medan i många andra skadesituationer gränsen mellan oaktsamhet och försvarligt förfarande är helt flytande; effekten av en övergång från culpaansvar till strikt ansvar blir då än mera oviss.

---

[7] Se närmare SOU 1938: 27 s. 113 ff.
[8] SOU 1957: 36 s. 148 ff.
[9] Jfr ang. det sagda SOU 1957: 36 s. 153 (tabellerna).

Såvitt angår det rent strikta ansvaret, är också tänkbart, att en regel härom kan minska skaderegleringskostnaderna och härigenom mildra ansvarsskärpningens effekt på premierna.[1]

Utredningen om trafikansvaret ger ej heller någon antydan om den inverkan en ändrad culpabedömning i rättspraxis kan medföra för ansvarsrisken. Ansvarsskärpningar inom culparegelns ram kunna ej antagas få så långtgående inverkan som en skärpning till ansvar oberoende av vållande. Även om domstolarna i vissa fall äro benägna att kräva en strängare aktsamhet än man i normala fall brukar iakttaga inom samhällslivet, kan detta ej anses liktydigt med att ett rent strikt ansvar ålägges.[2] Skadestånd på grund av culpa av denna typ kan som tidigare framhållits knappast utdömas utan att svaranden (eller hans medhjälpare) åtminstone haft praktisk möjlighet att handla på annat sätt än som skett och därigenom förhindra skadan.[3] Hur stor effekt en tendens mot strängare culpabedömning har på försäkringens ekonomi lär därför under alla omständigheter variera med hänsyn till skadesituationens karaktär. När den angivna metoden är särskilt lätt att använda — som t. ex. vid skada på grund av bristfälliga anordningar[4] — kan effekten ur försäkringssynpunkt väntas komma ganska nära det rent strikta ansvaret. — Att culpabegreppet objektiviseras, så att man bortser från de subjektiva faktorer på svarandesidan, som kunna medföra att skadevållarens handling i det konkreta fallet icke framstår som vårdslös, torde medföra ganska ringa effekt på premien.[5] Icke heller kan den omständigheten, att genom lag eller avtal det ålägges en försäkringstagare att vidtaga speciella försiktighetsmått för att hindra skada, väntas ha tillnärmelsevis samma betydelse för ansvarsrisken som en omläggning till rent strikt ansvar. — Huruvida en skärpning av culpabedömningen medför större ökning av ansvarsrisken än en övergång från vanligt culpaansvar till presumtionsansvar är också mycket svårt att avgöra; i den ena situationen blir svaranden skadeståndsskyldig om han bevisligen eftersatt en särskilt skärpt aktsamhetsplikt, i den andra när han ej kan visa att han iakttagit normal aktsamhet. Också här torde skadesituationens särdrag bli avgörande för effekten av ändringen i fråga.

De omtalade utredningarna ge alltså knappast besked på de punkter som mest intressera i denna undersökning. En viss ledning torde de emellertid ge rörande de allmänna verkningarna av skärpta ansvarsregler inom vanlig ansvarsförsäkring. Undersökningarna ha gällt tillämpning av skadeståndsregler i ofta förekommande skadesituationer; särskilt ändringen från presumtionsansvar till rent strikt ansvar enligt 1957 års lagförslag har ju en central betydelse inom trafikskadeståndets område. Likväl visa utredningarna en förhållandevis blygsam förskjutning i premiens storlek.

[1] Jfr EHRENZWEIG, Full Aid Insurance s. 35.
[2] Jfr dock KARLGREN, Skadeståndsrätt s. 150 ff.
[3] Jfr ovan s. 36.
[4] Jfr ovan s. 171.
[5] Jfr SOU 1957: 36 s. 156, angående inverkan av att i § 9 (= § 4 i slutliga förslaget) införts en regel om ansvar redan när ett fordon förts eller ställts i strid mot rådande trafikregler.

Som jämförelse kan nämnas, att om ett industriföretag med sju anställda anställer ännu en arbetare utan att i övrigt lägga om sin verksamhet, den riskökning som detta anses innebära för vissa grupper av industrier kan leda till en lika stor premiehöjning som omläggningen från presumtionsansvar till strikt ansvar beräknats medföra för trafikförsäkringens del.

Av det anförda torde man därför i varje fall kunna draga den slutsatsen, att en ändring i ansvarsrisken, som ej avser den för en verksamhet i allmänhet tillämpliga ansvarsregeln utan blott ansvaret i någon speciell, mindre vanlig situation, endast i mycket obetydlig grad kan påverka premien vid försäkring av ansvaret i samma verksamhet. Ändras däremot den »naturliga» ansvarsregeln för verksamheten i fråga, kan det tänkas medföra en liknande effekt som vid motsvarande regeländring för trafikförsäkringens del; intet synes tyda på att förskjutningen i premienivån i något fall skulle bli större än de omtalade utredningarna utvisat. — Minst lika viktiga för försäkringens ekonomi kunna förmodas vara de ersättningsnormer, som domstolarna använda vid utdömande av skadestånd för personskador, när sådana kunna väntas förekomma talrikt inom riskfältet.[6] Även när det gäller ansvar för sakskador torde reglerna om ersättningens storlek ha betydelse; så synes t. ex. en ansvarsbegränsningsregel öka försäkringsmöjligheten.[7]

Andra omständigheter än nu berörts bidraga emellertid till att försvaga ansvarsriskens betydelse.

Till en början kan framhållas försäkringens konstruktion. Redan den omständigheten, att en skada inträder, medför att bolaget träder i verksamhet för att pröva uppkommande anspråk i anledning av denna, vare sig de äro berättigade eller ej[8]; och framställas obefogade krav från den skadelidande, kan bolagetådraga sig dryga kostnader för att avvärja dessa, särskilt om en skadelidande går till process och saknar tillgångar att ersätta den vinnande partens rättegångskostnader. Ibland blir det lika billigt att omedelbart betala skadan.

Även den försäkrades inställning kan i många fall leda till att bolagen nödgas svara för skador, beträffande vilka i själva verket icke någon

---

[6] I Danmark, där ersättningsnivån vid personskada hållits lägre än i övriga Norden, har man sålunda hävdat, att ansvaret för personskada i kontrakt vore lättare att beräkna än ersättningarna för sakskada, en uppfattning som man ej torde dela i Sverige och Norge. Se TROLLE i U 1943 B s. 103; se också den danska Betænkning nr 179/1957 s. 18, 100; jfr å andra sidan Innstilling om revisjon av reglerne om motorvognansvaret fra Motorvognsansvarskommitéen av 1951, Oslo 1957, s. 28, och SOU 1938: 27 s. 117, SOU 1957: 36 s. 157 f.

[7] Det är möjligt, att P & I-försäkringens och luftbefordringsförsäkringens anknytning till Haagreglernas respektive luftbefordringslagens ersättningsprinciper haft betydelse för möjligheten att försäkra transportansvaret i fråga. Jfr nedan s. 391 ff.

[8] I villkoren ålägges försäkringstagaren i regel att snarast anmäla inträffad skada till bolaget.

skadeståndsskyldighet föreligger. Försäkringstagarna äro ofta benägna att anse sig eller sitt folk vållande till en skada, så snart de orsakat denna; en dylik känsla av moraliskt ansvar främjas givetvis av vetskapen, att försäkringen får svara för skadan. Tendensen hos de försäkrade att i förlitan på sin försäkring göra oberättigade medgivanden i och utom process synes vara en källa till bekymmer vid all ansvarsförsäkring.[9,1] Skaderegleringssvårigheter av detta slag torde i synnerhet gälla skador, vilka äro så små, att bolagen främst av ekonomiska skäl ej kunna företaga någon utredning för att kontrollera försäkringstagarens uppgifter[2], eller inträffat utan möjligheter för utomstående till inblick i skadeförloppet. Särskilt uppmärksammade ha här varit egendomsskador, som tillfogas vänner och bekanta i sällskapliga eller festliga sammanhang; trots de allvarliga betänkligheter mot försäkringsskydd som framförts bl. a. i svensk diskussion[3] omfattas denna risk av flertalet länders ansvarsförsäkringar. Självriskbestämmelsen i svensk hemförsäkring lär numera ha minskat bolagens svårigheter med dessa skadefall.

Vad som ytterligare komplicerar förhållandet mellan försäkringen och skadeståndsreglerna är, att andra sidor hos försäkringsformen än det skydd den medför för skadevållarna kommit att träda i förgrunden i allmänna uppfattningen utanför försäkringskretsar. Den funktion man i lagstiftning och doktrin vill tilldela ansvarsförsäkringen har två sidor. Den icke blott skyddar skadevållarna genom att fördela risken bland de likartade rättssubjekt, som förekomma på ansvarssidan, utan underlättar också att den skadelidande erhåller ersättning för sin skada: försäkringen fyller ett reparativt syfte. Man har framhållit, att den senare funktionen numera tenderar att tilldraga sig största uppmärksamheten på bekostnad av försäkringens egenskaper som riskfördelare.[4] En klar utveckling kan märkas från försäkringens tidigare år, då den väsentligen framstod som ett medel att skydda försäkringsta-

---

[9] Se t.ex. SKIBSTED s. 100 f, HÄCKNER i SvJT 1932 s. 274 och Gjallarhornet 1937 s. 142 f, försäkringsgivarens plädering i NJA 1936 s. 280. Jfr också STRAHL, Utredning s. 108, 120.

[1] Försäkringsgivarens rätt att utse rättegångsombud utgör ju ej någon garanti för att en personligen hörd försäkringstagare ej skall lämna uppgifter inför rätta, som äro alltför fördelaktiga för motparten.

[2] Jfr uttalande av LINDSTRÖM, ref. i Gjallarhornet 1945 s. 195.

[3] Se angående diskussionen härom LÖFGREN s. 96 ff samt inlägg i Gjallarhornet av STEDT (1935 s. 335 ff och 1937 s. 113 f), HELLBERG (1935 s. 371 f), HÄCKNER (1937 s. 142 f), MACHALL (1937 s. 188 f), »N.F.» (1943 s. 267 f), VOGT (1943 s. 340), BENNICH och FOLIN (1943 s. 362 ff); se även diskussionsreferat i 1944 s. 38 f, översikter i 1948 s. 13 och 1949 s. 7 samt JACOBSSON (1952 s. 114). Se från dansk försäkring bl.a. LÜTKEN i Gjallarhornet 1943 s. 311 f, MALTHER i Assurandøren 1952 s. 305 f, BECH i Assurandøren 1952 s. 373.

[4] Se t.ex. USSING, Nordisk Lovgivning s. 42, HELLNER, Försäkringsrätt s. 560.

garna, till den nuvarande regleringen av försäkringsformen. Gemensamt för de rättssystem som här beröras är, att man på olika sätt — oftast genom uttryckliga lagregler — söker tillgodose den skadelidandes intresse av att erhålla ersättning oberoende av sådana förhållanden mellan försäkringsparterna, som kunna minska hans möjlighet härtill; här kan t. ex. hänvisas till 95 § i de nordiska försäkringsavtalslagarna.[5] Denna tanke mötte viss ovilja från försäkringshåll, när den först kom till synes[6], men torde numera vara allmänt accepterad; i och för sig lära väl också de nu omtalade reglerna åtminstone för den sedvanliga ansvarsförsäkringens del knappast ha större inverkan på försäkringens bärkraft.

Det är en liknande benägenhet som framträder, när den omständigheten, att ansvarsförsäkring förekommer *i det konkreta fallet,* får inverka på betingelserna för skadeståndsskyldighet eller på ersättningens storlek. Härför tala ungefär samma sociala och humanitära överväganden som påkallat, att de skadelidande i möjligaste mån skola ställas oberoende av bolagens försäkringsrättsliga invändningar: i båda fallen tillerkännes den skadelidande en rätt, som ej motsvarar försäkringstagarens prestation och därför erhålles närmast på försäkringsgivarens bekostnad, om också bolagets utgift senare slås ut på kretsen av försäkringstagare.

Svensk rätt tillåter en sådan inverkan av försäkringen blott vid barns och psykiskt rubbade personers ansvar samt vid ansvar mot efterlevande.[7] Danska FAL 25 § ger exempel på ett betydelsefullt fall, där ansvarsförsäkringens existens får beaktas.[8] Enligt det svenska förslaget till ändring av FAL 25 § skall detta även få ske i Sverige, när det gäller

---

[5] Se om FAL 95 § HULT, Föreläsningar s. 235 ff, HELLNER, a.a. s. 393 ff. — I vissa länder erhåller den skadelidande en säkerhetsrätt i försäkringshavarens fordran på försäkringsgivaren; se utom danska FAL 95 § även SVVG art. 60, jfr VVG §§ 156, 157. Vid obligatorisk trafikförsäkring kan han vända sig direkt mot försäkringsgivaren med sina anspråk (se trafikförsäkringslagen 3 §), och i stor utsträckning ställes han oberoende av bolagets på försäkringsförhållandet grundade invändningar, se trafikförsäkringslagen 19 §, jfr 18 §. I Frankrike förekommer ett dylikt direktkrav t.o.m. vid ordinär ansvarsförsäkring (se PICARD-BESSON nr 364 ff, GODART & PERRAUD-CHARMANTIER nr 910 ff).

[6] Se t.ex. DAHL, Om ansvarsforsikring s. 154 ff, SKIBSTED s. 75 ff.

[7] Jfr SL 6: 6, 6: 4. Se härom HELLNER, Försäkringsrätt s. 361 med där anförda fall. — I Norge, där barn under 14 år enligt IkrL § 22 kunna bli ansvariga för skada blott då de ha egna medel, synes ansvarsförsäkringen ej utgöra en sådan tillgång som får beaktas i skadeståndsmålet mot barnet. Se t.ex. Eidsivating LagR 22.8.1952 (DE nr 23), beträffande vilken dom prövningstillstånd ej beviljades. Jfr även SELMER i NFT 1960 s. 11 f.

[8] Se VESTBERG s. 105 ff, DRACHMAN BENTZON i U 1937 B s. 94, HOLM i U 1943 B s. 205 f. Jfr även USSING i U 1935 B s. 192 ff, U 1938 B s. 75 ff och Erstatningsret s. 181 f, samt DIGE i U 1943 B s. 294. Vid ansvar för barn beaktas försäkringen; se t.ex. BORUM i SvJT 1945 s. 443 f.

jämkning av regressansvaret.[9]. I utomnordisk rätt tar man ibland i något mera vidsträckt omfattning hänsyn till försäkringen.[1]

Här bör emellertid erinras om det ofta påtalade förhållandet, att förekomsten av ansvarsförsäkring i realiteten lär spela en roll i åtskilliga andra lägen, där gällande rätt ej anses tillåta dess beaktande. Att en benägenhet förekommer hos domstolarna att i det enskilda fallet beakta försäkringen synes vara allmän uppfattning i försäkringskretsar, och tendensen har från detta håll stundom utsatts för häftig kritik, vilken för övrigt gällt även sådana fall där tillämplig lag ger utrymme för skälighetsavvägningar.[2] I den mån förhållandet förnekas från domarhåll, torde uttalandet snarare utgöra en personlig deklaration från vederbörande domare än en beskrivning av verkliga läget. I synnerhet i underrätterna med deras lekmannainslag torde det förekomma, att man när ansvarsförsäkring föreligger medvetet eller omedvetet pressar reglerna om ansvarets förutsättningar ganska långt och värderar skadan med stor välvilja mot den skadelidande[3]; och icke ens för överrätternas del lär försäkringens existens lämnas obeaktad. Särskilt är att märka, att i åtskilliga rättsfallsreferat i NJA det har omnämnts, att svaranden tecknat ansvarsförsäkring.

Stundom kan detta tänkas sammanhänga med att möjligheten att försäkra ansvar av den aktuella typen varit tveksam. I en situation, där tillgången till ansvarsförsäkring icke framstått som självklar för andra än försäkringsmän, kan en upplysning att försäkring förekommer klargöra för domstolen, att svarandena i liknande skadeståndsmål ha möjlighet att avlasta sitt ansvar på en försäkringsgivare och att därför en strängare ansvarsregel icke betungar dem

---

[9] Se SOU 1958: 44 s. 45. Däremot skulle försäkringen sakna betydelse i fråga om regressansvarets bortfall (a.a. s. 41).

[1] Sålunda anses numera i Tyskland försäkringen bl.a. kunna beaktas vid fastställande av ersättning för sveda och värk (BGZ 18: 149, annan bedömning i det äldre fallet BGZ 7: 223). Angående försäkringens inverkan vid ansvar för minderåriga, se närmare KOEBEL i NJW 1956 s. 971 f.

[2] Jfr bl.a. DAHL, Erstatning og opreisning s. 94 ff, diskussion refererad i NFT 1946 s. 340 ff, PRÖLSS i Kernfragen s. 110 ff, HELLNER, Försäkringsrätt s. 361, SELMER, a.a. s. 12. Tendensen har för övrigt konstaterats bl.a. av GRUNDT s. 323 f, USSING i NFT 1930 s. 183. Se även LÖFGREN i Gjallarhornet 1944 s. 37 f, K. CHRISTENSEN i NFT 1949 s. 245, HULT i SvJT 1951 s. 207 f. — HOEL, Risiko og ansvar s. 188 f, har rentav även för gällande rätts del förordat att hänsyn på detta sätt tages till försäkringen, eftersom det vore önskvärt att risken i största möjliga utsträckning flyttades från den enskilde skadelidande till hela kretsen av potentiellt ansvariga företag eller personer.

[3] Norska underrätter har i några fall från senare år ej dragit sig för att uttryckligen åberopa den föreliggande ansvarsförsäkringen i sina domskäl; se DE nr 16 och 19. T.o.m. Eidsivating LagR har till stöd för ett strikt ansvar för tandläkare vid röntgenskada på en patient anfört bl.a. att ansvarsförsäkring i det aktuella fallet täckte skadan. (Dom 24.10.1950, DE nr 21; i referatet i DE har dock denna passage utelämnats.) HøyR har däremot tagit avstånd från tanken, att försäkringens existens skulle beaktas i det enskilda fallet. Se t.ex. NRt 1940 s. 16.

mer än de kunna bära.[4] I ett av de åsyftade rättsfallen (NJA 1934 s. 682) har en apotekare med ansvarsförsäkring ålagts att svara för följderna av felexpediering av en anställd farmaceut, oaktat att denne ägde expediera på eget ansvar; i NJA 1941 s. 560, där ansvarsförsäkringen framhölls i den i referatet upptagna partsargumenteringen, har en påtaglig utvidgning av principalansvaret för självständig medhjälpares culpa förekommit[5]; i NJA 1945 s. 676 (blysockermålet) har på liknande sätt HD skärpt ansvaret för skadebringande egenskaper[6]; i ett fjärde avgörande av detta slag, NJA 1950 s. 506, har en arbetsgivare förklarats skadeståndsskyldig mot arbetare, som under arbete för *egen* räkning med en arbetsgivaren tillhörig cirkelsåg skadats till följd av bristfällighet i denna.[7] I alla de anförda målen innebär HD:s avgörande ett steg mot skärpt ansvarighet; här har särskilt intresse, att det överallt varit fråga om ansvar i kontraktsförhållande. Det sista gäller också det förut refererade avgörandet NJA 1959 s. 280 (den skadade ishockeyåskådaren), där HovR och ett skiljaktigt JR, vilka velat bifalla skadeståndstalan, uttryckligen hänvisat till försäkringsmöjligheten.[8]

I andra fall, där en sådan anteckning förekommit i referatet, har det emellertid bort stå utom allt tvivel att den ansvarige haft möjlighet till försäkringsskydd. Detta leder onekligen till misstanken, att försäkringen även för HD:s del stundom skulle spela en större roll än som tidigare antytts.[9] I regel torde dock HD liksom hovrätterna vara på sin vakt mot risken att påverkas av vetskapen om en ansvarsförsäkring på svarandens sida. Kännedomen om överinstansernas mera restriktiva inställning lär också ha en återhållande verkan på underrätternas bedömning.[1]

Ansvarsförsäkringen, som från början sökt anknyta till *skadeståndsreglerna* och genom riskfördelning neutralisera deras ödesdigra verk-

[4] Man torde kunna misstänka, att många domare ha ganska begränsad kunskap om i vad mån ansvarsförsäkring är möjlig. Jfr uttalande av NORSTRÖM, ref. i NFT 1946 s. 342.

[5] Se ovan s. 242.

[6] Se ovan s. 214. — Enligt akten argumenterade den skadelidande i HD på linjen, att strikt ansvar borde åläggas svaranden trots att stöd härför saknades i tidigare praxis, enär med hänsyn till försäkringsmöjligheten det skärpta ansvaret vore lätt att bära.

[7] Se ovan s. 204.

[8] Se ovan s. 229.

[9] Se i synnerhet NJA 1945 s. 471 samt även NJA 1942 s. 434, NJA 1943 s. 201, NJA 1947 s. 126, 432. Jfr också från skiljaktigheten i HovR för Övre Norrlands dom, NJA 1950 s. 444 f: »Det är upplyst, att A innehar ansvarsförsäkring, vid vilket förhållande av honom vållad skada till sina ekonomiska verkningar i sista hand drabbar ett försäkringsbolag. Detta förhållande har för bedömande av A:s nu ifrågavarande vållande icke annan betydelse än att billighetsskäl ej tala emot att belasta A med en för hans ekonomiska förhållanden i övrigt avsevärd ersättningsskyldighet.»

[1] I några fall täcka ansvarsförsäkringsgivarna redan enligt villkoren den skadelidandes anspråk utöver vad skadeståndsreglerna medföra. Enligt 1955 års hemförsäkringsvillkor betalar bolaget, när ansvaret för försäkringstagarens barn under 15 år jämkas jämlikt 6 kap. 6 § strafflagen, även den resterande delen av skadan intill 2000 kronor utöver vad barnet lagligen har att utge; är barnet ej alls skadeståndsskyldigt, utgår dock ingen ersättning genom försäkringen. Vidare betala bolagen enligt lantbruksansvarsförsäkringens villkor full ersättning i sådana fall, där försäkringstagaren såsom ägare av hemdjur enligt BB 22: 7 blott är pliktig att utge jämkat skadestånd. — Förekomsten av dessa bestämmelser i villkoren torde också ha bidragit till att undergräva bolagens ståndpunkt, att ansvarsförsäkringen ej får beaktas i skadeståndsfrågan.

ningar för de ansvariga, har sålunda samtidigt av domstolar och lagstiftare kommit att påtvingas en inriktning på den av den försäkrade verksamheten orsakade *skadan* främst för att det socialt betydelsefulla reparationsbehovet skall tillgodoses.

Några säkra uttalanden om ansvarsriskens och skaderiskens betydelse kunna väl icke göras på grundval av den föregående diskussionen. Det allmänna intrycket blir emellertid, att skadeståndsreglerna ej ha fullt så dominerande betydelse för försäkringens ekonomi som jurister ofta tillmäta dem. När en ansvarsskärpning avser den för försäkringstagarens verksamhet naturliga ansvarsregeln, bör detta visserligen inverka, liksom även eljest mera markanta skärpningar i ansvarsrisken. Men under normala förhållanden lär faran för att försäkringstagaren eller hans folk skola orsaka skada framstå som den mest väsentliga frågan vid riskbedömningen.

c) Avgränsningar av risken i kontraktsförhållanden

Som förut antytts, uteslutas åtskilliga slag av ansvar i kontrakt från försäkringsområdet av de gängse ansvarsförsäkringsvillkoren. Innebörden av bestämmelserna i fråga skall senare utförligt behandlas. Det synes emellertid lämpligt att redan här göra en kort översikt av undantagen.

Inledningsvis bör därvid framhållas, att redan den omständigheten, att ansvarsförsäkring tecknas för försäkringstagaren *såsom utövare av viss verksamhet* — t. ex. såsom byggnadsentreprenör eller lantbrukare — eller *i viss egenskap* (privatperson, fastighetsägare) medför en riskbegränsning, som blir av vikt även i det hänseende som här intresserar. Sluter företagaren ett avtal, som faller utom den försäkrade verksamhetens ram, omfattar hans försäkring icke den skadeståndsskyldighet han eller hans anställda kunna ådraga sig vid fullgörandet av avtalet. Och det ansvar en privatperson i eller utom kontraktsförhållanden ådrager sig genom handling, betingad av hans yrkes- eller tjänsteutövning, är enligt uttryckligt villkor undantaget från hans hemförsäkring, liksom även skada genom handling, sysselsättning eller anordning av för en privatperson uppenbart ovanlig art och omfattning.[2]

Den mest betydelsefulla avgränsningen av den sedvanliga ansvarsförsäkringen i avtalsförhållanden utgör emellertid den klausul, som inskränker försäkringen till att gälla ansvar för *person- och egendoms-*

[2] Försäkringens avgränsning i dessa hänseenden har utförligt behandlats av HELLNER, a.a. s. 370 ff.

skada (stundom enbart personskada). När man i andra sammanhang talar om skadeståndsskyldighet i kontraktsförhållanden, torde man vanligen främst tänka på skyldigheten att ersätta den allmänna förmögenhetsskada, som tillfogas en kontraktspart genom att en avtalad prestation uteblir, försenas eller visar sig vara behäftad med fel. Normalt faller all sådan ersättningsskyldighet utan vidare utanför försäkringen.

För oss har emellertid inskränkningen av försäkringsskyddet i detta hänseende blott underordnat intresse. Av betydelse är i stället försäkringens omfattning vid fysisk skada. Här bli undantag av flera slag aktuella.

I villkoren brukar man i regel återfinna åtminstone någon bestämmelse, som begränsar det ansvar försäkringen omfattar med hänsyn till *ansvarets art,* antingen den tar sikte på kontraktsansvar i allmänhet — vilket i regel är fallet i t. ex. Frankrike, England och Norge — eller utesluter skadestånd i kontraktsförhållanden, som ofta i Danmark, eller såsom i Sverige och Tyskland undantager ansvar på grund av särskilt avtal om ersättningsskyldighet. Formuleringarna variera i olika länder och även hos olika försäkringsgivare.

Denna bestämmelse kompletteras sedan av en rad förbehåll, som anknyta till skadesituationen. Det rör sig då ofta om skador, som typiskt sett uppkomma i kontraktsförhållanden, och vanligen är det fråga om sakskador. Ibland undantages ansvar för skador på egendom, vartill den försäkrade står i viss *relation,* i andra fall åter ansvar för skador uppkomna av viss närmare angiven *orsak.*

Ett viktigt förbehåll utesluter skada på egendom som den försäkrade eller annan för hans räkning av någon anledning har i sin vård; bestämmelser av denna typ komma här att kallas *vårdklausuler.* Vidare undantages i allmänhet skada på sak, som försäkrad eller hans medhjälpare behandlar, t. ex. bearbetad, reparerad och installerad egendom. Dessa förbehåll skola betecknas *behandlingsklausuler.* Stundom hållas dock skador på vårdad och behandlad egendom icke isär från varandra i försäkringsvillkoren.[3] Det inträffar, att man uttryckligen undantager även skadegörelse på egendom, som vid försäkringstagarens arbete utsättes för närliggande risk för skada; på andra håll tolkas en vård- eller behandlingsklausul på detta sätt. Från försäkringen komma härigenom att uteslutas också en del fall av skadegörelse mot kontraktspart.

Ansvar för *skadebringande egenskaper* hos levererade saker undan-

---

[3] Se nedan s. 403.

tages ofta i större eller mindre omfattning; på vissa håll, t. ex. i Frankrike, kräves ett särskilt villkor för att över huvud taget denna risk skall medförsäkras, och även i de danska försäkringarna hålles stundom denna ansvarstyp helt utom försäkringsskyddet enligt villkorens ordalag. — Vanligt är i företagarförsäkringarna också ett undantag för skada på av försäkringstagaren eller för hans räkning *levererad egendom*. Bestämmelsen får självständig betydelse, när skadan uppkommer efter det att äganderätten till egendomen kan anses ha övergått till mottagaren; i annat fall har ju icke inträffat fysisk skada på annans sak. — Även vissa andra undantag för egendomsskada, vilka anknyta till speciella skadeorsaker (fukt, rök, översvämning i samband med nederbörd etc.) kunna bli aktuella vid ansvar i kontrakt.

Åtskilliga arter av ansvar i kontrakt falla alltså enligt uttryckliga villkor utanför de sedvanliga försäkringarna. De undantag, som anknyta till vissa skadesituationer, gälla dock blott en begränsad del av alla de skilda skadetyper som äro tänkbara i avtalsförhållanden; särskilt är att märka, att ansvar för personskada blott i ganska ringa omfattning drabbas av dessa klausuler. Vissa skador, som träffas av de omtalade bestämmelserna, kunna också täckas genom specialförsäkringar.

För ett stort antal försäkringstagare ha givetvis endast en del av dessa undantag större praktisk betydelse, eftersom deras verksamhet till sin art är ägnad att medföra främst skador av vissa särskilda typer. För hantverkare och många entreprenörer lära sålunda vård- och behandlingsklausulerna få speciell aktualitet, för fabrikanter och köpmän däremot undantagen om skadebringande egenskaper och skada på levererad egendom. Även vikten av bestämmelserna om ansvarets art påverkas utav typen av de avtal vederbörande försäkringstagarkategori brukar träffa. På detta sätt beror försäkringsskyddet i kontraktsförhållanden i de flesta fall mindre på undantagens utformning i dess helhet än på den närmare innebörden av vissa enskilda klausuler.

Givetvis är det för omfattningen av försäkringsskyddet också av största vikt, vilken metod som användes vid tolkningen av de nämnda undantagsbestämmelserna. I flertalet av de länder, som här behandlas, anses den principen gälla, att riskbegränsande villkor i tvivelsmål skola tolkas till förmån för försäkringstagaren. Denna regel tillämpas av domstolarna och torde, om också mera återhållsamt, användas även vid försäkringsbolagens skadereglering. Samtidigt märker man emellertid en benägenhet att låta andra ändamålssynpunkter inverka på tolkningen och speciellt då syftet med en undantagsbestämmelse ur för-

säkringsteknisk synvinkel; tendensen framträder givetvis tydligast i försäkringspraxis men har i synnerhet i Tyskland kommit att få allt större betydelse även vid domstolarnas bedömning av tolkningstvister. Ofta är det för övrigt ganska oklart, vilket närmare tillvägagångssätt som domstolar och försäkringsmän använda vid villkorstolkning.[4]

d) Invändningar mot försäkring av ansvar i kontraktsförhållanden

Bland de talrika undantag rörande ansvar i kontrakt, som nyss ha berörts, ligga betänkligheter av många slag mot försäkringsskydd. Åtskilliga invändningar återkomma i debatten i alla eller flertalet av de här aktuella länderna; försäkringsmännens uppfattning om olägenheterna med att täcka skadestånd av kontraktsmässig typ tycks i stora delar ha varit densamma i vart fall i de länder undersökningen avser. För att vi i fortsättningen i möjligaste mån skola undgå upprepningar vid en redogörelse för försäkringen i de enskilda länderna, följer redan här en översikt över de vanligen förekommande argumenten. I den senare framställningen komma blott att framhållas några karakteristiska drag hos inställningen till försäkringsskyddet i vederbörande land eller speciella betänkligheter, som framföras mot täckning av en viss skadetyp.

Ett utmärkande drag för den argumentering som förekommit i försäkringslitteraturen är, att den ofta skett i mycket generella ordalag: allt ansvar i avtalsförhållanden eller allt kontraktsmässigt ansvar skulle drabbas av invändningarna i fråga. Detta gäller i synnerhet den nordiska diskussionen. En bidragande anledning härtill kan vara de förut påvisade oklarheterna hos de anförda termerna i nordiskt rättsspråk; det är också att märka, att man i regel blott ganska kortfattat uttalat sig om de ändamålssynpunkter som ligga bakom försäkringsskyddets inskränkning. — Även när uttalandena icke gå så långt som nu sagts, är man benägen att på grund av allmänt hållna överväganden förklara mycket omfattande grupper av skadefall vara olämpliga för försäkring.

Som framgått av det föregående, röra flertalet undantag i ansvarsförsäkringen ansvar för egendomsskador. Många av invändningarna mot ansvarsförsäkring i kontrakt torde också främst taga sikte på

---

[4] Hithörande frågor har förf. utförligare behandlat på annat håll; se Om tolkning av ansvarsförsäkringsvillkor (Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 16, 1960). Jfr även nedan kap. 18 a.

sådan skadeståndsskyldighet, ehuru detta långtifrån alltid uttryckligen framhålles.

Man kan bland invändningarna mot försäkringsskydd urskilja flera grupper: de som utgå från ansvarsförsäkringens ställning i rättssystemet, de som taga sikte på försäkringens funktion i samhället samt de som anlägga mera speciellt försäkringstekniska synpunkter. I den sista gruppen förekomma argument angående både riskens beskaffenhet i avtalsförhållanden och praktiska problem av andra slag.

Till en början är då att nämna synpunkten, att det skulle *strida mot ansvarsförsäkringens begrepp* att omfatta i vart fall mera utpräglat kontraktsmässiga skadeståndsformer. Invändningen i fråga har huvudsakligen framförts i tysk och schweizisk doktrin. Man har här gått fram på två olika vägar. Man har framhållit, att försäkringen utgjorde en skadeförsäkring och att den avsåge skydd mot skadeståndsskyldighet, ej ersättningsskyldighet av annan typ. Av denna anledning borde ersättning som utgår i anledning av underlåten kontraktsuppfyllelse, åtminstone i den mån ersättningen utgjorde surrogat för en utlovad prestation, utan vidare falla utom försäkringens ram. Här vore icke fråga om skadestånd utan blott om fullgörelse av ett avtal, och den försäkrade gäldenären kunde icke anses ha lidit någon skada, eftersom han uppfyllt ett löfte, för vilket han erhållit en motprestation.[5] Vidare har betonats, att försäkringsfallet vid ansvarsförsäkring liksom vid all annan försäkring måste vara en oviss, med någon grad av plötslighet inträdande händelse: enär gäldenären med säkerhet kunde räkna på att få uppfylla de avtal han slutit, skulle hans skyldighet att utgiva surrogat för icke fullgjorda prestationer innebära en förmögenhetsminskning, som han med visshet kunnat räkna med. — Vad som närmare skulle avses med uppfyllelsesurrogat i dessa sammanhang är dock långtifrån klart.[6]

Också i ett annat läge åberopas kravet på ovisshet och plötslighet hos försäkringsfallet. När ett yrkesmässigt fel vid fullgörandet av ett avtal föranlett en skada, gör man stundom gällande, att denna icke utgjorde följden av en sådan oberäknelig händelse (Ereignis, accident) som försäkringen in dubio — och ofta enligt uttryckligt villkor — skulle avse att täcka. Resonemanget blir aktuellt i synnerhet vid be-

---

[5] Se ytterligare om denna synpunkt nedan s. 333 ff samt i kap. 17 a.

[6] Jfr om det sagda HAGEN i ZVW 1910 s. 470, ZDRALEK s. 27 ff, WUNDERLICH s. 27 ff, OBERBACH s. 91 ff, WEHN i Grundlagen C 1 s. 13 f, ROELLI-JÄGER s. 295, GEISER s. 35 f, KOENIG s. 419, AERNI i SVZ 20 s. 315 f., samt även GULBRANDSEN i Haandbog s. 265 och HELLNER, a.a. s. 379.

handlingsskador men också i andra fall, bl. a. då en sak, som försäkringstagaren levererat, fått skadebringande egenskaper till följd av hans fackmässiga oaktsamhet.[7]

Vad sedan angår olägenheterna med försäkringsskydd ur social synvinkel, framföres mycket ofta *försäkringens menliga inverkan på preventionen* som en tungt vägande invändning särskilt vid ansvar i avtalsförhållanden. Man har gjort gällande, att en företagare med ansvarsförsäkring frestas att i förlitan på sitt försäkringsskydd spara tid och kostnader i arbetet; han kunde ge efter på sin uppmärksamhet och ägna sina arbetare mindre översyn än eljest. Skaderisken, som ökar till följd av kontraktsparternas nära kontakt med varandra, skulle här kräva en speciell omsorg att undvika skada. I synnerhet när som vanligt är i kontrakt försäkringstagaren är skyldig att vidtaga positiva åtgärder till förekommande av skador på medkontrahentens person eller egendom, skulle skadeståndshotets bortfall inverka menligt på hans ansträngningar att hindra skadefall.[8] När bolagen fritaga sig från täckning av ansvar i avtalsförhållanden, torde dylika överväganden ofta vara det dominerande motivet; de ha ju ett starkt eget intresse av att undvika försäkring i sådana förhållanden, där den svårberäkneliga moraliska risken är särskilt stor. Främst gäller detta, när skador på vårdade och behandlade saker undantagas från försäkringsområdet[9], men samma synpunkt har också åberopats till stöd för att utesluta ansvar för skadebringande egenskaper hos levererad egendom: företagarna väntas framställa sina produkter av billigare, kanske undermåliga råvaror, om skadeståndshotet ej vilar på dem, och säljarna förmodas komma att slarva med undersökningen av sina varor.[1] Sociala hänsyn kombineras här med omtanke om försäkringens ekonomi.

Vad man av dessa skäl främst vill undantaga är ansvar beroende på de försäkrades *bristande yrkesskicklighet*. Göra de sig skyldiga till oaktsamhet av mera alldagligt slag, är motviljan mindre mot att täcka skadan. Denna distinktion mellan fackmässiga fel och vanlig oaktsamhet har i Norden särskilt betonats av TROLLE men har för övrigt fram-

---

[7] Jfr nedan s. 350, 358 f om fransk och amerikansk rätt samt ytterligare HARTUNG s. 87, WIETZIG i NZ 1936 s. 74 f, KULP s. 237 ff, T. E. CHRISTENSEN i SOK 1953 s. 179.

[8] Jfr K. CHRISTENSEN i NJMF 1934 s. 97 ff, TROLLE i U 1943 B s. 100 f, GULBRANDSEN i Haandbog s. 265, LÖFGREN s. 94, uttalande av ÅKERMAN (refererat i Gjallarhornet 1940 s. 491 f), H. BACHE i Assurandøren 1941 s. 543.

[9] Jfr t.ex. HERZFELDER-KATSCH s. 39, WEHN-SCHMIDT s. 16 f, WUSSOW s. 189, HARTUNG s. 79 f, HOFFMANN s. 43, GEISER s. 81, AERNI i SJZ 20 s. 320, Survey s. 34 f, HÜTTMANN i Fire Foredrag s. 44, TROLLE i NFT 1956 s. 243, LÖFGREN s. 71, FOLIN i SOK 1947 s. 74.

[1] Jfr CHRISTRUP i Fire Foredrag s. 74 ff, WEISE i Assurandören 1952 s. 236 f, DREYER i SOK 1956 s. 86 ff, LINDSTRÖM i SOK 1953 s. 304. Se vidare om engelsk försäkring nedan s. 499.

förts också i andra sammanhang i nordisk och utomnordisk diskussion. Ibland framhåller man då, att en mildare bedömning skulle vara tänkbar, när endast en underordnad anställd varit vållande till skadan och fackfelet varit av tillfällig natur.[2]

Preventionsargumentet torde ofta ha nära samband med uppfattningen, att det skulle strida om också ej mot goda seder så dock mot rättskänslan, ifall en slarvig företagare utan påföljd skulle kunna göra sig skyldig till vårdslöshet vid fullgörelsen av ett avtal. Vid vårdskador torde man ibland på liknande sätt anse en person, åt vilken anförtrotts den egendom som kommit att skadas, ha intagit en sådan förtroendeställning, att han redan av moraliska skäl borde få ersätta den skada han vållat.[3] *Rättvisesynpunkten* kommer här med i spelet. När man för privatansvarsförsäkringens vidkommande invänder, att försäkringen ej skulle omfatta omhändertagen egendom — i synnerhet lånade och hyrda föremål — enär den till den grad ingått i vårdarens rättssfär, att den kunde jämställas med hans egna saker, förefaller också detta till en del bero på överväganden av detta slag: det betraktas som orättfärdigt, att privatpersoner skulle undgå att vidkännas dessa förluster med hänsyn till att de skulle ha fått bära motsvarande skador på egen sak utan något försäkringsskydd.[4] Det är över huvud taget svårt att förstå den dominerande betydelse man på sina håll tillmäter preventionen i avtalsförhållanden, om icke samtidigt rättviseföreställningar bidroge till betänkligheterna mot försäkringsskydd. — Tendensen att se ansvarsförsäkringen främst som en garanti för att den skadelidande erhåller ersättning kan dock antagas leda till att försäkringens moraliska värde i allt mindre utsträckning ifrågasättes.[5]

En annan synpunkt, som ofta framföres från försäkringshåll, är att det skulle vara främmande för försäkringen att omfatta skadestånd i kontrakt, enär den ej vore avsedd att täcka företagarens *driftsrisk*. Detta framhålles särskilt ofta på tal om skador på vårdad och behandlad

---

[2] Se framför allt TROLLE i U 1943 B s. 105 ff och även i NFT 1956 s. 242 ff (där skillnaden mellan arbetsledningens och arbetares fackfel ej betonas) samt vidare t.ex. uttalande av NORSTRÖM, ref. i NFT 1946 s. 342, LIDMAN i SOK 1953 s. 188 f, DREYER i SOK 1956 s. 88, HÖIE i SOK 1956 s. 94 f, FALEBORN s. 16. Tanken har också satt sin prägel på en del franska och engelska villkor, se nedan s. 349, 355; jfr vidare KREUZHAGE i NZ 1941 s. 403.

[3] Jfr HARTUNG s. 79 f, WIETZIG i NZ 1936 s. 74, N. H. BACHE i TfR 1930 s. 349, THORSEN s. 252.

[4] Jfr t.ex. SKIBSTED s. 67 f, HÜTTMANN, a.a. s. 46, diskussionsreferat i Gjallarhornet 1945 s. 422 f, TROLLE i NFT 1956 s. 241, FALEBORN s. 14, jfr BACH-NIELSEN i NFT 1928 s. 33 f. Liknande synpunkter beträffande skada på vårdad egendom vid allmän ansvarsförsäkring, Survey s. 25.

[5] Jfr HARTUNG s. 79 f och — om motsvarande moraliserande tendens i diskussionen om försäkringsgivares regressrätt — HELLNER, Regressrätt s. 221 f.

egendom[6], men också när det gäller kontraktsskador på grund av skadebringande egenskaper eller av andra orsaker har invändningen förekommit[7]. En ledande tanke bakom dessa ofta vaga formuleringar torde vara, att företagaren hade möjlighet att hålla sig skadeslös genom att av kunderna taga ut ett vederlag, som kompenserade honom för bördan av vissa ofrånkomliga skadeståndsbetalningar till dem. Han skulle då icke behöva skydda sig mot detta ansvar genom försäkring.[8] — Ett liknande resonemang torde stundom medverka till de nyssnämnda betänkligheterna mot att täcka privatlivets skador på saker, som den försäkrade nyttjar liksom sina egna; även en privatperson borde kunna planera sin ekonomi med tanke på vissa beräkneliga utgifter för skador på den egendom han använder.[9]

Också av andra skäl kan försäkringsbehovet vara mindre vid skador i kontraktsförhållanden. Man har framhållit, att *friskrivning från ansvar* kan vara ett lämpligt sätt för en företagare att skydda sig mot ersättningsanspråk från en kontraktsparts sida; i den mån klausuler av detta slag kunna införas i avtalen och godtagas av rättsordningen, blir ansvarsförsäkring ett överflödigt försiktighetsmått.[1] Friskrivning lär dock vara praktiskt möjlig blott i vissa lägen — bl. a. kan utvägen svårligen anlitas vid flertalet av dagliga livets okomplicerade avtal — och betraktas ej alltid som en ur social synpunkt önskvärd ersättning för försäkring; vi ha tidigare framhållit, att lagstiftare och domstolar i många fall varit ovilliga att tillämpa friskrivningsklausuler enligt deras lydelse.[2] Man torde knappast på allvar hävda, att denna metod att trygga sig mot ersättningsanspråk skulle vara likvärdig med ansvarsförsäkring.

Friskrivning kan emellertid kombineras med en *sakförsäkring för ägarens räkning* av egendom, som hotas av företagarens verksamhet. I så fall tillgodoses också den skadelidandes ersättningsbehov. I den mån regressrätt av annan anledning är utesluten, utgör sådan försäkring även ensam ett sätt att skydda sig mot skadeståndsansvar, som kan

---

[6] Jfr ang. tyska undantag t.ex. SCHELLENBERGS av HOFFMANN s. 62 citerade uttalande, WEHN-SCHMIDT s. 16, WUSSOW s. 199. I nordisk rätt har tanken framförts bl.a. av HÜTTMANN, a.a. s. 46, SKIBSTED s. 67 f, DREYER i SOK 1956 s. 84.

[7] Jfr t.ex. i tysk litteratur WEHN-SCHMIDT s. 14, WUSSOW s. 206 f, 254, i schweizisk litteratur AERNI i SVZ 20 s. 318, i amerikansk litteratur MAJKA i ILJ 1954 s. 91 f, och i nordisk litteratur HÜTTMANN, a.a. s. 40 f, uttalande av PETERSEN, ref. i Assurandøren 1954 s. 164, HELLNER, a.a. s. 379.

[8] Jfr WEHN-SCHMIDT a.st., WEHN i Grundlagen C 1 s. 13 f, SKIBSTED s. 67 f, HÜTTMANN, a.a. s. 46, DREYER i SOK 1956 s. 84.

[9] Jfr GEISER s. 81, SKIBSTED a.st., DREYER i SOK 1953 s. 173 f.

[1] Jfr t.ex. SIEG s. 267, LEVITT i I LJ 1957 s. 732 f.

[2] Se bl.a. ovan s. 26, 247.

ersätta ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden. Vid vårdskador har denna försäkringsmöjlighet ibland framförts som en tänkbar ersättning för ansvarsförsäkringen.[3] Sakförsäkring för annans räkning torde dock i allmänhet blott kunna ske, när försäkringstagaren har mera långvarig kontakt med egendomen i fråga, såsom t. ex. beträffande transporterad och förvarad egendom; vidare begränsas skyddet av att försäkringen vanligen endast kan avse vissa typiska risker, såsom brand, explosion, inbrott, vattenskada etc. Ett undantag utgör sjö- och annan transportförsäkring, som i princip omfattar varje slag av fara för vilket det befordrade godset utsättes, ehuru även här åtskilliga undantag inskränka försäkringsskyddet.[4] I de flesta situationer kunna alltså skadevållarna svårligen erhålla ett fullgott försäkringsskydd mot ansvar för egendomsskada genom försäkring för ägarens räkning.[5] För personskadornas del — där dock betänkligheterna mot ansvarsförsäkring som nämnts äro mindre — kunna de ansvariga på liknande sätt tänkas skydda sig genom olycksfallsförsäkring av sina kontraktsparter. Ur försäkringsteknisk synpunkt torde detta dock anses lämpligt blott om de som hotas av skada utgöra en begränsad grupp och olycksfallets art går att förutse med någon grad av säkerhet, såsom då försäkringstagarens anställda försäkras mot risker i arbetet eller fraktförare försäkra sina passagerare mot olycksfall under deras befordran.[6]

Ytterligare en utväg för en ansvarig att skydda sig mot förluster till följd av skadeståndskrav är givetvis, att han regressvis vänder sig mot annan för att hållas skadeslös, eventuellt på grund av en garanti från denne. Detta lär i synnerhet vara möjligt, när skadan orsakats av något varaktigt förhållande, till vars uppkomst den regressansvarige medverkat. När en handlande fått svara för skadebringande egenskaper mot sina kunder, kan han ibland vända sig mot fabrikanten; en motsvarande möjlighet har fastighetsägaren, om han är skyldig att ersätta skada till följd av bristfälliga anordningar, vilka äro att

---

[3] Jfr SIEG i ZHR 113 s. 95 ff, HARTUNG s. 166 ff, WELFORD s. 476 f, 479, HULT, Försäkring av tredje mans intresse s. 5 f, jfr s. 50 not 4, HELLNER, Regressrätt s. 148 ff, Försäkringsrätt s. 380.

[4] Även maskinförsäkring täcker en mängd risker på den försäkrade egendomen; jfr HELLNER, Försäkringsrätt s. 335 f.

[5] I nordisk doktrin har tanken på en alltomfattande sakförsäkring framförts av USSING i NFT 1930 s. 173 ff, jfr även PALMGREN i FJFT 1950 s. 277 ff. Om försäkringstekniska invändningar häremot, se bl.a. K. CHRISTENSEN i NFT 1949 s. 249 ff och diskussionsreferat i Assurandøren 1951 s. 224 f. Se också STRAHL, Utredning s. 105 ff.

[6] Exempel på ett obligatoriskt försäkringsskydd av denna typ ger yrkesskadeförsäkringen, där regressrätten ju är starkt inskränkt (jfr 51 § 2 st. lagen om yrkesskadeförsäkring); vidare kan nämnas att luftfraktföraren enligt tysk rätt är skyldig att olycksfallsförsäkra sina passagerare och befriad från ansvar i den utsträckning försäkringsersättning utgår (Luftverkehrsgesetz § 29a). Jfr vidare om olycksfallsförsäkring som ersättning för ansvarsförsäkring STRAHL, Utredning s. 87 ff. — Det är att märka, att långtifrån alla skador som kunna medföra skadeståndsanspråk täckas av olycksfallsförsäkring; se härom HELLNER, a.a. s. 453 ff.

tillskriva fel av byggnadsentreprenörer och liknande företagare.[7] — Även utsikten att erhålla skydd på detta sätt är dock begränsad till vissa speciella situationer.

De vanligaste argument, som framföras mot ansvarsförsäkring i kontrakt, äro av *försäkringstekniskt* slag. Dessa torde också ha den största betydelsen för försäkringsgivarnas inställning. Man har på en mängd sätt varierat tanken, att försäkringsskydd i sådana lägen ej skulle vara förenligt med sunda försäkringsprinciper. Det skulle sålunda vara olämpligt redan av den anledningen, att premien bleve alltför dyr.[8] Man har hänvisat till att försäkringstagaren genom att frivilligt träda i nära yttre kontakt med kontraktspartens person och egendom avsevärt ökar skaderisken[9]; speciellt har detta framhållits på tal om skada på vårdade och behandlade saker.[1] Ytterligare har man påpekat, att skadeståndsreglerna i kontraktsförhållanden ofta äro strängare än i utomobligatoriska förhållanden och ibland t. o. m. föreskriva rent strikt ansvar.[2] Vidare vore risken ej blott större utan även mera svåröverskådlig än utom avtalsförhållanden. Den skulle sakna den väsentliga förutsättningen för att en fara skall kunna försäkras, nämligen massuppträdande i alltid likartad form[3]; blott vid massavtal med standardiserat innehåll skulle ansvarsförsäkring vara möjlig[4]. Främst den subjektiva risken har ansetts undandraga sig försäkringsgivarens bedömande, enär den berodde på yrkesskicklighet och liknande svåriakttagbara omständigheter på försäkringstagarens sida. Synpunkten är vanlig, när det gäller ansvar för skada på vårdad eller behandlad egendom i förvärvsverksamhet, men den har också framförts generellt för ansvar i kontrakt.[5] — Premiesättningen skulle över huvud taget kräva en långt noggrannare prövning av försäkringstagarens speciella förhållan-

---

[7] Jfr HELLNER, a.a. s. 379 och även Study Course V s. 31 ff. I sammanhanget kunna också nämnas de indemnitetsförklaringar, som avlastare utfärda gentemot redare för att täcka dennes ansvar för oriktiga utgifter i konossementet; i händelse sådana förklaringar förekommit, är enligt svenska P & I-villkor försäkringsgivaren fri från att täcka redarens konossementansvar. Se nedan s. 392.

[8] Så t.ex. SKIBSTED s. 15, N. H. BACHE i TfR 1930 s. 349 f.

[9] Jfr SKIBSTED s. 48 f och TROLLE i U 1943 s. 99 f.

[1] Se t.ex. WIEZIG i NZ 1936 s. 75, HOFFMANN s. 45 ff, BACH-NIELSEN i NFT 1928 s. 33 f, HÜTTMANN, a.a. s. 41.

[2] Se t.ex. AERNI a.a. s. 320, SKIBSTED s. 19, GULBRANDSEN i Haandbog s. 268 (allt främst om skada på vårdad egendom) samt TROLLE i U 1943 s. 104 f (skadebringande egenskaper).

[3] Jfr HAX i Grundlagen s. 6, 10, HOFFMANN s. 18 f, GULBRANDSEN, a.a. s. 265, DAHL, Ansvarsforsikring s. 40.

[4] Jfr BACH-NIELSEN, a.a. s. 27 f och — beträffande P & I-försäkring — NIELSEN i FT 1955 s. 302, Brækhus i FT 1956 s. 269 ff.

[5] Se HÜTTMANN, a.a. s. 40 f, N. H. BACHE i TfR 1930 s. 350, jfr DREYER i SOK 1953 s. 172.

den än vad som i övrigt vore vanligt.[6] De eljest tillämpade tarifferingsprinciperna ginge ej att använda i avtalsförhållanden, där antalet och omfattningen av inträffade skador omöjligen kunde beräknas på grundval av antalet anställda eller storleken av den utbetalda arbetslönen.[7]

Ett tungt vägande argument mot försäkring av kontraktsmässig skadeståndsskyldighet torde vidare ha varit den i det föregående särskilt uppmärksammade omständigheten, att försäkringstagaren i ett kontraktsförhållande — i motsats till vad som gäller utom kontrakt — kan *öka ansvarsrisken* utan att försäkringsgivaren kan kontrollera det. Detta kan ske redan genom att han ingår avtal, som medföra att kontraktsrättens skärpta skadeståndsregler tillämpas mot honom, när han vållar skada. Viktigare är dock att han har möjlighet att ge de avtal som slutas i den försäkrade verksamheten ett *innehåll*, som medför ett strängare ansvar än verksamhetens art, skaderisken och avtalstypen eljest skulle ha medfört. I doktrinen ha ofta framhållits de faror av detta slag, som äro förbundna med täckning av skadeståndsansvar i avtalsförhållanden.[8] Av den skadeståndsrättsliga undersökningen har framgått, att en sådan skärpning av ansvarsregeln kan ske ej blott genom uttryckliga garantier och utfästelser utan även på andra sätt; framför allt vid ansvar för skadebringande egenskaper har ett äkta kontraktsansvar visat sig ha stor betydelse. Den nu anförda invändningen förtjänar speciell uppmärksamhet i detta sammanhang, eftersom den direkt anknyter till skadeståndsreglernas särdrag i avtalsförhållanden.[9]

Ansvarsförsäkring i kontrakt anses också ge upphov till försäkringstekniska problem av annat slag: *skaderegleringen* skulle här medföra speciella svårigheter. I åtskilliga fall av kontraktsskador är det vanskligt för försäkringsgivaren att kontrollera den försäkrades uppgifter om skadeförloppet. Bl. a. kunna han och en skadelidande medkontrahent frestas att genom obehörig samverkan mot försäkringsgivaren gemensamt förskaffa sig fördelar på dennes bekostnad; man konstruerar ett försäkringsfall vid skador, som den försäkrade ej vållat eller som eljest rätteligen bort falla utom försäkringsskyddet. I synnerhet har faran

---

[6] Jfr JANOTT, Die rechtliche Materie der Haftpflichtversicherung s. 15, DAHL, a.a. s. 40, OBERBACH s. 226 f, HÜTTMANN, a.a. s. 45, allt främst om skada på vårdad egendom, samt HELLNER, a.a. s. 379 f.

[7] Jfr N. H. BACHE i U 1926 B s. 276 f, TROLLE i U 1943 B s. 99 och i NFT 1956 s. 239.

[8] Se i tysk litteratur t.ex. MOLDENHAUER II s. 44, OBERBACH s. 205, WUSSOW s. 75 f; jfr också HAGEN i ZVW 1910 s. 470. Från schweizisk doktrin kan nämnas HOFFMANN s. 19 och AERNI i SVZ 20 s. 314 f. I Norden ha liknande tankegångar framförts av SKIBSTED s. 14 f, 49 f, LÖFGREN i NFT 1933 s. 194 samt HELLNER, a.a. s. 380; se även BACH-NIELSEN, a.a. s. 28 och diskussionsreferat i Gjallarhornet 1945 s. 422 f.

[9] Jfr ovan s. 27 ff.

för sådant missbruk av försäkringen betonats i fråga om skada på vårdade och behandlade saker[1], men liknande betänkligheter ha också anförts på tal om andra skador i avtalsförhållanden[2].

Det lär huvudsakligen vara argument av detta slag, som — vid sidan av en allmän konservatism i fråga om villkorens utformning — ligga till grund för de riskbegränsande bestämmelser vi i fortsättningen skola behandla. Även om invändningarna i många fall kunna ha getts en mera allmän formulering än vad som stämt med inställningen i praxis, torde uppfattningen, att skälen mot försäkring av ansvar i kontrakt i viss mån ha en generell räckvidd, ha bidragit till att göra försäkringsgivarna återhållsamma i fråga om allt försäkringsskydd i sådana lägen. På många håll ha de blott med stor tvekan vågat utvidga försäkringens omfattning till mera typiska fall av kontraktsskador.

e) Materialet för undersökningen av försäkringspraxis

Framställningen av de aktuella problemens behandling i praxis måste med nödvändighet bli ytlig i vissa delar. Det innebär stora svårigheter för en utomstående att tränga in i utländska försäkringsförhållanden utan långvarig vistelse på ort och ställe; att göra sådana mera djupgående forskningar har emellertid tett sig omöjligt inom ramen för en doktorsavhandling. När det gäller ansvarsförsäkringen i vissa främmande länder bygger avhandlingen därför på ett relativt knapphändigt material. Från Tyskland och i viss mån Danmark kunna väl åtskilliga upplysningar erhållas ur försäkringslitteraturen och ur en ganska omfattande rättspraxis; men i övrigt har tolkningen av de klausuler, som begränsa den försäkrade risken, endast i mycket ringa utsträckning diskuterats i tillgängliga arbeten, och de domstolsavgöranden som anträffats om dessa frågor äro ytterligt få.

Till en del har förf. emellertid sökt fylla denna lucka genom rundfrågor hos försäkringsbolagen i några länder — Schweiz, Frankrike, England, Danmark, Norge och Finland — angående tillämpningen av deras riskbegränsande villkor vid vissa typer av skador, som intressera i sammanhanget. De försäkringsbolag, som enligt tillgängliga uppgifter varit de största i branschen, ha under loppet av år 1958 tillställts en rad exempel på skadefall med frågan, om i varje särskilt fall försäkringen enligt den praxis bolaget tillämpar omfattar försäkringstagarens eventuella ansvar. De ha därvid ombetts välja mellan tre alternativa svar, »ja», »nej» och »osäkert»; mycket ofta har man emellertid i sina svarsskrivelser — vid vilka i regel fogats de villkor vederbörande bolag tillämpar — redogjort utförligt för sin inställning till de givna spörsmålen.

De svar som inkommit synas ge en ganska god bild av försäkringspraxis i de

---

[1] Jfr t.ex. OBERBACH s. 226 f, STÄHELI s. 20 f, GEISER s. 81, HOFFMANN s. 43 f, SKIBSTED s. 107, GULBRANDSEN i Haandbog s. 268 f, HELLNER, Försäkringsrätt s. 380.

[2] Jfr t.ex. WUNDERLICH s. 34 f (ang. skada på framställd eller levererad sak), WATTENWYL i VA 1933–34 s. 73, STIEFEL-WUSSOW s. 187.

olika länderna i de aktuella situationerna. Flera omständigheter synas dock minska värdet av undersökningen.

Till en början är det givetvis långtifrån alla försäkringsgivare i branschen som kunnat tillfrågas; förf. har inriktat sig på att främst taga kontakt med de bolag, som med sin större erfarenhet lättast kunnat besvara spörsmålen om gängse praxis. En del av de tillfrågade försäkringsgivarna ha icke heller lämnat svar. I Schweiz ha av 9 tillfrågade försäkringsbolag 8 besvarat frågan. I Frankrike ha 12 bolag och en försäkringsgivarorganisation[3] tillfrågats samt svar inkommit från 9 bolag och organisationen. Vad angår England, har frågeformuläret sänts till 24 försäkringsgivare; av dessa ha 12 besvarat frågorna, 5 av olika anledningar — principskäl eller bristande tid — förklarat, att de ej ville yttra sig, och återstoden icke hört av sig. Från Danmark har svar inkommit från 13 bolag av 18. Av de i Norge verksamma bolagen ha 15 erhållit frågeformuläret; 9 ha lämnat svar, 3 ha avböjt att yttra sig på grund av bristande tillgång till juridisk sakkunskap eller otillräcklig erfarenhet och 3 ha icke avhörts. I Finland slutligen ha tillfrågade bolag låtit Ansvarighetsförsäkringsföreningens arbetsutskott besvara frågorna. — Det finns dock ingen anledning att tro, att den på några håll betydande bortfallsprocenten berott på andra orsaker än tidsbrist, ovillighet att lägga ned möda på att överväga fingerade skadefall — av vilka flera torde ha ansetts erbjuda ganska besvärliga juridiska problem — eller betänkligheter mot att göra mera principiella uttalanden om försäkringens avgränsning. Att märka är vidare, att särskilt i de nordiska länderna och Schweiz de dominerande bolagen inom ansvarsförsäkringen alla inkommit med uppgifter. Ur denna synpunkt torde i varje fall för dessa länders del det insamlade materialet vara representativt. Även de franska och engelska bolag, som besvarat frågan, tillhöra praktiskt tagit samtliga de större i branschen.

Det är väl ej uteslutet, att tanken på att materialet skulle publiceras i enstaka fall kan ha inverkat på uppgifterna; någon försäkringsgivare kan ha anslutit sig till en något strängare tolkning än man i praktiken använder för att gardera sig mot att svaren åberopas av försäkringstagarna. Att det för försäkringsgivarna gällt att ge upplysningar till ledning för en *utländsk* undersökning bör dock ha minskat betänkligheterna i detta hänseende. Den fortsatta framställningen bygger på antagandet, att bolagen återgivit den praxis som normalt tillämpas, vilket man också uttryckligen framhållit i ett stort antal svarsskrivelser. En annan sak är, att bolagen i vissa fall av kulans kunna betala skador, som man i princip anser ej böra omfattas av försäkringen.

Mot rundfrågan kan man emellertid också göra den anmärkningen, att av naturliga skäl bolagen blott kunnat tillställas ett begränsat antal förhållandevis kortfattade frågor och att förf. endast i enstaka fall ansett sig kunna be om preciseringar på oklara punkter i svarsskrivelserna. Ofta ha blott två eller tre skadefall i en rundfråga aktualiserat tillämpningen av svårtolkade och vittgående undantagsklausuler. Även om en del exempel avsetts som illustrationer till särskilt omtvistade gränsfall och i viss utsträckning fått återkomma i frågeformulären till olika länder för att skiljaktigheter i försäkringsskyddets

---

[3] Réunion des organismes d'assurance mutuelle.

utsträckning skulle belysas, står det klart, att på många väsentliga punkter utredning saknas om bolagens syn på försäkringsskyddets omfattning.[4]

Av det sagda framgår, att all anledning finns att visa stor försiktighet, när man av materialet vill draga slutsatser om den faktiskt föreliggande försäkringsmöjligheten i de olika länderna. Likväl torde det vara berättigat att påstå, att den gjorda undersökningen ger en betydligt mera tillförlitlig bild av läget i praxis än sådana enstaka uppgifter i försäkringslitteraturen, som eljest skulle ha varit förf:s enda upplysningskälla i detta avseende; åtminstone försäkringsmännens uttalanden i hithörande frågor torde ofta vara i ganska hög grad färgade av uppfattningen i just det bolag vederbörande tillhör.

Det kan ytterligare nämnas, att förf. för att få någon uppfattning om försäkringsgivarnas inställning i USA år 1959 tillfrågat 8 amerikanska bolag på samma sätt, givetvis utan tanke på att därmed kunna erhålla en representativ bild av försäkringspraxis i detta land. Frågorna ha besvarats av två bolag och en försäkringsgivarsammanslutning[5] samt vidare — efter anmodan av ett par bolag — av National Bureau of Casualty Underwriters[6], en central tarifforganisation, vars inställning lär ha stor betydelse för de därtill anslutna bolagen.

I Sverige finns större material för en undersökning av försäkringspraxis tack vare tillgången till de otryckta utlåtandena av Skadeförsäkringens villkorsnämnd (här förkortad VN) rörande tolkning av försäkringsvillkor bl. a. inom ansvarsförsäkringen. Sedan år 1947 har det stora flertalet svenska bolag till VN:s bedömning hänskjutit samtliga frågor av detta slag, där meningsskiljaktigheter rått mellan försäkringsgivare och försäkringstagare. Man får genom dess uttalanden en ganska klar uppfattning om tillämpningen av de här aktuella undantagsklausulerna, som prövats i nära hälften av de omkring 1 400 utlåtandena. Nämnden är sammansatt av 11 ledamöter, av vilka ordföranden och två övriga äro högt kvalificerade domstolsjurister[7] samt åtta skola äga ingående erfarenhet inom skadeförsäkringen. Till VN anslutna bolag äro skyldiga att inhämta dess yttrande i tvister om villkorens innebörd. Nämndens befogenhet är emellertid begränsad till uttalanden om tolkningen; i utredningsfrågor — såsom om de faktiska omständigheter varunder en skada uppkommit — yttrar den sig icke[8], ej heller, såvitt angår ansvarsförsäkring, i frågan om en försäkringstagare under vissa angivna omständigheter ådragit sig skadeståndsskyldighet. Den begränsar sig vidare strängt till att behandla just de villkor, som bolaget åberopar till befrielse eller inskränkning av sin ersättningsskyldighet.[9] Uttalandena göras på grundval av en tämligen kortfattad

---

[4] En annan svårighet har varit, att de frågeställningar, som exemplen aktualisera för bolagen, ibland visat sig sakna större intresse för undersökningen, sedan förf. i samband med svaren kunnat taga del av bolagens villkor. I några sådana fall ha svaren föranlett förf. att i senare utsända frågeformulär till andra bolag i samma land tillägga ytterligare något exempel, som bättre synts ägnat att belysa de här aktuella problemen. Underlaget för en bedömning av försäkringspraxis blir då betydligt mindre.

[5] American Foreign Insurance Association (här förkortat AFIA).

[6] Här förkortat NBCU.

[7] F.n. ett f.d. JR, ett JR och en rådman i Stockholms RR.

[8] Jfr i synnerhet VN:s uttalande om förfarandet i nämnden i utlåtandet 94/1956.

[9] Man kan alltså ej av den omständigheten, att VN med hänsyn till en åberopad klausul förklarat försäkringen omfatta en skada, draga slutsatsen att försäkringen skulle ha ansetts gälla om i stället en annan klausul i villkoren anförts. Se bl.a. 50/1947.

redogörelse från bolagen. — Genom sin sammansättning måste nämnden anses ha en mycket stor auktoritet i de frågor varom den uttalar sig. Det kan ifrågasättas, om förutom i HD något mera kompetent forum finns i Sverige för bedömning av de speciella rättsfrågor den ägnar sig åt.

I villkorsnämndens motsvarighet inom Folksamgruppen, Folksams Skadeprövningsnämnd (FSN), ha representanter för försäkringstagarorganisationer majoritet.[1] Dess verksamhet är emellertid betydligt mindre omfattande än VN:s.[2]

Man bör hålla i minnet, att praxis kan variera i en utsträckning som icke framgår av nämndernas uttalanden. Försäkringsgivaren kan av olika anledningar avvika till försäkringstagarens förmån från en av VN eller FSN vedertagen tolkning av en klausul utan att inhämta nämndens yttrande i tolkningsfrågan. Ibland kan skadans bagatellartade omfattning komma en utbetalning att te sig mera önskvärd än en tvist med försäkringstagaren; och även vid större skador kunna bolagen draga sig för att tolka ett villkor strikt mot en kund på grund av affärsmässiga hänsyn eller av annan anledning.[3] De redogörelser för försäkringspraxis, som i fortsättningen komma att göras, böra alla tagas med den reservationen, att faktorer av angivet slag kunna inverka på villkorstolkningens enhetlighet. Man torde trots dessa avvikelser ha rätt att antaga, att nämndernas utlåtanden ge den mest tillförlitliga bild som står att erhålla rörande villkorens tillämpning av svenska försäkringsgivare.[4]

---

[1] Förutom en opartisk ordförande och en domstolsjurist förekomma i nämnden 2 representanter för Folksam samt en företrädare för vardera LO, Kooperativa förbundet, Hyresgästernas riksförbund, HSB och Kooperativa kvinnogillet.

[2] Se om nämnderna JACOBSSON i Gjallarhornet 1959 s. 344 ff.

[3] En annan orsak till en mild tolkning lär vara, att starka meningsmotsättningar förekommit i nämnden angående klausulens innebörd i liknande fall.

[4] Här kan särskilt beaktas bestämmelsen i VN:s reglemente, att bolag, som påkallat nämndens yttrande, vid avvikelse från detta ofördröjligen skall lämna nämnden skriftligt meddelande däremot samt utförligt angiva de skäl som föranlett avvikelsen. Enligt uppgift ha sådana meddelanden ytterligt sällan inkommit till VN; i skrivelserna har då i regel framhållits, att man i princip godtagit nämndens ståndpunkt men på grund av särskilda omständigheter i det aktuella fallet ansett sig böra avvika från denna till förmån för försäkringstagaren.

12. ALLMÄNNA PRINCIPER FÖR FÖRSÄKRINGENS OMFATTNING

a) Tysk försäkring

I avhandlingens första del har ingående beskrivits skadeståndsreglerna i kontraktsförhållanden enligt tysk rätt. Därvid ha vi bl. a. funnit två karakteristiska drag vara dels en benägenhet att utvidga området för de kontraktsrättsliga ansvarsreglerna, så att de kunnat användas även vid skada med ganska löst samband med ett träffat avtal, dels en tendens att i mycket stor utsträckning anse deliktsregler möjliga att tillämpa vid vållande av fysisk skada i avtalsförhållanden.[1] Det kan vara vanskligt att finna ett samband mellan denna inställning i skadeståndsrätten och den tyska ansvarsförsäkringens nuvarande utformning. För att nå större klarhet om dessa frågor synes det erforderligt att göra en återblick på försäkringsformens utveckling i Tyskland.[2]

Branschens första blomstringstid varade från åren omkring 1871, då ett skärpt ansvar för industriidkare infördes genom Reichshaftpflichtgesetz[3], fram till 1884. Under denna tid omfattade försäkringen skadeståndsskyldighet — på grund av den nämnda speciallagstiftningen eller enligt culparegeln[4] — för personskada, orsakad i industriell verksamhet. Häri ingick åtminstone ett slags ansvar i kontrakt, nämligen arbetsgivarens ansvar mot sina anställda. Sistnämnda år, då bestämmelser om statlig obligatorisk olycksfallsförsäkring för arbetare trädde i kraft, inträdde helt naturligt en viss nedgång i branschen; men allt ansvar mot anställda berördes ej av den statliga försäkringen, och ansvarsförsäkringen visade sig snart alltjämt behövlig för industrin. Vissa andra former av ansvarighet för personskada i kontraktsförhållanden började omfattas av försäkringen. t. ex. kommunikationsföretagens ersättningsskyldighet mot passagerare.[5] Från och med åren omkring 1890 fick

---

[1] Jfr ovan s. 67f.

[2] Om ansvarsförsäkringens utveckling i Tyskland se närmare HERZFELDER-KATSCH s. 1 ff, MANES, Die Haftpflichtversicherung s. 5 ff, GIERKE i ZHR 60 s. 3 ff, HAX i Grundlagen A s. 23 ff, SIEG s. 41 ff, Sammlung IV s. 138 f.

[3] Se om denna lag ovan s. 40.

[4] Se GIERKE, a.a. s. 5 med not 13.

[5] Se ZDRALEK s. 25.

försäkringsformen ett starkt uppsving, och allt flera företagargrupper intresserade sig för den.

De äldre villkoren visade sig därvid mindre lämpliga i vissa sammanhang. Man avskilde sedan gammalt ansvarsformer, vilka man ville hålla utom försäkringen, genom att föreskriva att denna blott täckte det lagliga ansvaret (»die Folgen der gesetzlichen Haftpflicht») eller liknande. Så länge försäkringen främst var avsedd att omfatta personskador vid sådan industriell verksamhet som berördes av Reichshaftpflichtgesetz, torde innebörden av sådana uttryck icke ha erbjudit några svårigheter. Besvärligare blev det, när ansvarsförsäkring kom att meddelas även för yrkesgrupper som läkare, apotekare, advokater, hotell och restauranger samt ungefär samtidigt sakskador började föras in under försäkringsskyddet.[6] Nya undantagsbestämmelser blevo då behövliga för att utesluta sådana kontraktsskador som ansågos olämpliga för försäkringsskydd. Att enbart anknyta till det lagliga ansvaret gav försäkringen alltför vid omfattning, såsom i vart fall blev tydligt efter tillkomsten av BGB (1896); lagen innehöll ju talrika bestämmelser också om kontraktsmässig skadeståndsskyldighet. När det gällde ansvarighet för sakskador, begagnade man sig då främst av metoden att utesluta ansvar för skada på föremål under försäkringstagarens vård och behandling[7], stundom också ansvar för skadebringande egenskaper[8] och arbetstagarens på arbetsavtalet grundade anspråk på understöd och vård i händelse av sjukdom »Fürsorgeansprüche»)[9].

I övrigt torde man knappast ha haft någon klar uppfattning om i vad mån skadestånd i avtalsförhållanden kunde omfattas av försäkringsskyddet. Åtskilliga röster, bl. a. av auktoriteter som MANES[1] och HIESTAND[2], höjdes för att man i vart fall skulle anknyta till den i BGB

---

[6] Först enligt villkor av år 1886 av Allgemeiner Deutscher Versicherungsverein in Stuttgart (Sammlung IV s. 180).

[7] Några exempel: i Allianz, Versicherungs AG:s särskilda villkor för sakskada av 1896 uteslöts skada på egendom, som försäkringstagaren »zur Ausarbeitung, Aufbewahrung, Reparatur, mietwiesen Benutzung oder zur Beförderung übernommen», vidare på sålda men ännu ej levererade saker samt på föremål som försäkringstagaren transporterar på egna eller hyrda eller lånade vagnar. — Unfallsversicherungsanstalt der Bayerischen Hypotheken- und Wechselbank har i sina villkor av 1897 — i en särskild bestämmelse angående sakskada — en liknande undantagsklausul angående överlämnat eller anförtrott gods. Se ytterligare Nordsterns särskilda villkor av 1902, som skiljer på vård- och behandlingsskador, samt ADVV in Stuttgarts villkor av 1903 och av 1904. (Villkoren återfinnas i Sammlung IV, s. 187 ff).

[8] Se ADVV in Stuttgarts villkor av 1904, § 20 III C (Sammlung IV s. 220).

[9] Se t.ex. villkor av Tarifvereinigung der in Deutschland arbeitenden Haftpflichtgesellschaften 1905, § 1. — Ersättningsskyldigheten i fråga kunde dock täckas genom särskilt villkor.

[1] A.a. s. 85.

[2] Grundzüge s. 121 ff.

givna skillnaden mellan kontrakts- och deliktsansvar samt blott täcka den senare skadeståndstypen. Detta motiverades på olika sätt. Även efter BGB:s tillkomst framskymtade tanken, att med bestämmelsen om lagligt ansvar skulle hänvisas till den gamla motsättningen mellan »obligationes ex lege» och »obligationes ex contractu»; det lagliga ansvaret vore blott det som grundats på delikt.[3] Försäkringstekniska argument för en sådan begränsning voro vidare, förutom att kontraktsreglerna föreskrevo ett strängare ansvar än deliktsrätten[4], att blott vid skada till följd av en »unerlaubte Handlung» förelåge den för ett försäkringsfall typiska, överraskande och oberäkneliga händelsen[5]. Den uppfattning som sålunda framfördes i doktrinen torde ha delats av åtskilliga praktiskt verksamma försäkringsmän.[6]

Att i de sedvanliga villkoren inläsa en sådan begränsning av försäkringens område var dock svårt. Förespråkarna härför fingo taga sin tillflykt till ganska ansträngda tolkningsförsök till stöd för att blott deliktsansvaret vore grundat på lag: man anförde t. ex., att när BGB i en rad fall stadgade ansvar i kontraktsförhållanden, kontraktet finge betraktas som ersättningsskyldighetens grund, medan lagen blott bestämde dess omfång och närmare kvalificerade den.[7] Vidare hänvisades till orden »Haftpflicht aus Körperverletzungen» i villkoren, varav skulle framgå, att själva skadan, icke ett avtal utgjorde grunden för det ansvar försäkringen omfattade.[8]

Om försäkringsvillkoren skulle tolkas på detta sätt, betydde det emellertid en så ingripande inskränkning av försäkringsskyddet, att detta för många försäkringstagare måste framstå som nästan värdelöst. Man nödgades därför att göra vissa modifikationer i den angivna ståndpunkten. Sålunda godtog man, att ett utomobligatoriskt ansvar konkurrerade med det kontraktsmässiga, ehuru det vid denna tid var högst tveksamt om tysk skadeståndsrätt tillät konkurrens i dylika sammanhang.[9] En ytterligare svårighet erbjöd stadgandet i § 278 om oinskränkt principalansvar i kontraktsförhållanden, vilket ju saknar deliktsrättslig motsvarighet i BGB; det framstod som omotiverat att utesluta skador som den anställde ensam vållat, när man täckte dem om

---

[3] MANES a.st., PETERS i AJB XXVI s. 160 ff, MOLDENHAUER II s. 43; liknande åsikt har hävdats så sent som i en artikel i JRPV 1939 av HEINZELMANN s. 273 ff, jfr HÜBNER s. 321 f. Jfr även LEIBL i AJB XIX s. 145, 149.

[4] Jfr HIESTAND i ZVW 3 s. 21 f.

[5] HIESTAND, Grundzüge s. 122 f.

[6] Jfr WUNDERLICH s. 18.

[7] PETERS a.st.

[8] HIESTAND, Grundzüge s. 121 f, jfr i ZVW 3 s. 20 ff.

[9] HIESTAND, Grundzüge s. 122 f, PETERS a.st. Jfr ovan om konkurrensläran s. 57 ff.

även försäkringstagaren själv gjort sig skyldig till vårdslöshet. Det förekom därför, att man ville medgiva täckning av denna kontraktsmässiga skadeståndsskyldighet, under förutsättning att medhjälparens skadevållande beteende vore culpöst även oberoende av kontraktet.[1]

Avvikande åsikter om gränsdragningen framfördes dock redan tidigt. Förarbetena till VVG gåvo stöd åt tanken, att även kontraktsansvar kunde försäkras. Enligt den ursprungliga formuleringen av lagens 149 § föll sålunda under ansvarsförsäkringens begrepp all försäkring av ersättningsskyldighet mot tredje man[2]; och i motiven anfördes bl. a., att försäkringsformen numera avsåge även »Haftverbindlichkeiten» som uppstode för försäkringstagaren »durch Vermittelung eines Vertragsverhältnisses». Hit räknades till och med en sådan utpräglat kontraktsrättslig plikt som betalningsskyldighet på grund av borgensåtagande.[3] Även i sin definitiva lydelse ger stadgandet rum för försäkring av ansvar på obligatorisk grund:

»Bei der Haftpflichtversicherung ist der Versicherer verpflichtet, dem Versicherungsnehmer die Leistung zu ersetzen, die dieser auf Grund seiner Verantwortlichkeit für eine während der Versicherungszeit eintretende Tatsache an einen Dritten zu bewirken hat.»

Till övervägande del kom också doktrinen att ansluta sig till förarbetenas uppfattning, att kontraktsmässig skadeståndsskyldighet kunde omfattas av försäkringen, under förutsättning att ansvaret berodde på BGB:s regler.[4] På samma linjer kom RG att gå.

Till en början märktes visserligen en viss osäkerhet; man tillät i en dom av 1908 täckning vid konkurrerande deliktsansvar, men ansåg det betänkligt att såsom lagligt ansvar beteckna även ansvar på grund av förpliktelser, som »sich erst durch Vermittlungen eines Vertragsverhältnisses aus dem Gesetze ergeben».[5] Men i RGZ 75: 173 — som rörde anspråk av en beställare mot en entreprenör, vilken uppfört en fabriksbyggnad med otätt tak och därefter krävdes på kostnader för takförbättring — uttalade domstolen, att det vore allmänt er-

---

[1] PETERS a.st.

[2] »Bei der Haftpflichtversicherung ist der Versicherer verpflichtet, dem Versicherten die Leistung zu ersetzen, die dieser infolge einer während der Versicherungszeit eintretenden Tatsache an einen Dritten zu bewirken hat.»

[3] Begründung s. 133.

[4] GEORGII framhöll sålunda, att det begreppsligt saknade betydelse, om avtalsförhållande förelåg med den skadelidande eller ej; väsentligt vore i stället, att anspråken avsåge skadestånd enligt lag, inbegripet BGB:s bestämmelser om kontraktsansvar (GEORGII s. 43 f, 52 f). GIERKE hävdade en liknande mening och hänvisade bl.a. till att ansvaret enligt § 278 täcktes av försäkringen; Peters' förutnämnda konstruktion av principalansvaret vore rättsligen omöjlig (ZHR 60 s. 13 ff). Härom erinrande meningar framfördes av CONRADT s. 35 f, och vidare av FULD i AJB XXXI s. 71 ff.

[5] Se FULD, a.a. s. 11.

känt att det ansvar försäkringen omfattade också kunde uppstå på grund av felaktig uppfyllelse av en kontraktsplikt; RG hänvisade härvid till ansvarsförsäkringarna för exempelvis läkare och advokater. Hinder ansågs därför ej föreligga mot försäkring av en dylik förmögenhetsförlust, som uppstått för entreprenören »infolge vertretbaren Verschuldens». — Det bör observeras, att man sålunda betonade att ansvaret var grundat på culpa.

När de första för försäkringsgivarna gemensamma allmänna ansvarsförsäkringsvillkoren kommo till stånd år 1910, anknöts försäkringen alltjämt till det lagliga ansvaret: skadeståndsskyldigheten skulle vara grundad på »gesetzliche Haftpflichtbestimmungen». Särskilt uteslötos blott skadeståndsanspråk som på grund av avtal eller särskild utfästelse gingo utöver omfattningen av det lagliga ansvaret.[6] Anspråk på sjuklön och vård vid sjukdom på grund av vissa arbetsavtal förblevo därjämte uteslutna, ehuru de delvis kunde grundas på BGB[7], liksom normalt också skada på omhändertagen och bearbetad egendom samt sådan skada på levererade saker, som berodde på fel i egendomen; ansvar för skadebringande egenskaper täcktes i princip upp till visst belopp, med mindre den försäkrade ägt vetskap om felet. I sina huvuddrag gäller alltjämt denna avgränsning av risken i tysk försäkring.

Formuleringarna i 1910 års AHB avgränsade visserligen ej på ett entydigt sätt försäkringsskyddet i avtalsförhållanden och kunde av denna anledning alltjämt medföra viss osäkerhet.[8] Uppfattningen, att försäkringen blott täckte deliktsansvar, hade emellertid genom VVG:s tillkomst och villkorens avfattning fått ett grundskott. Senare enstaka förespråkare för en sådan avgränsning av risken[9] ha icke vunnit gehör. RG har vidhållit sin inställning, att med »gesetzliche Haftplicht» även avsåges kontraktsansvar[1], och till denna mening ansluter sig BGH[2].

---

[6] Villkoret hade även tidigare förekommit hos tyska bolag; se det särskilda villkor av 1907 för kommuner, som användes av ADVV in Stuttgart, Sammlung IV s. 237.

[7] Se härom nedan s. 338 f.

[8] HAGEN sökte i sin kommentar till villkoren belysa försäkringsskyddets avgränsning i detta hänseende: klart vore, att kontraktsuppfyllelse och surrogat härför ej omfattades av ansvarsförsäkringen, men i övrigt vore gränsen osäker. Hagen hänvisade till det i varje försäkring inneboende »Element des Zufälligen»; blott vad som låge utanför kontraktsförhållandets regelmässiga förlopp och utom försäkringstagarens rena godtycke kunde vara föremål för försäkring. Ej heller denna princip medgåve dock en klar gränsdragning; sålunda vore det ovisst, i vad mån hyresgästens ansvar för icke kontraktsenligt slitage (»übermässige Abnutzung») på en lägenhet täcktes, ehuru skadan enligt villkoren fölle inom försäkringens ram. (ZVW 10 s. 468 ff, se även HAGEN II s. 283 f.)

[9] Främst MOLDENHAUER (II, s. 43); liknande åsikt har vidare hävdats i en artikel i JRPV 1939 (HEINZELMANN s. 273 ff, jfr HÜBNER s. 321 f).

[1] Se RGZ 86: 1, där den segrande försäkringstagarsidan åberopat ett utlåtande av GIERKE, medan motparten stödde sig på ett yttrande av MOLDENHAUER; se vidare KERSTINGS rättsfallsöversikt i ZVW 1923 s. 232 och Seuffert's Archiv 1937 s. 203.

[2] Se t.ex. BGH 21.2.1957, VersR 1957 s. 213.

Inom doktrinen synes numera uppfattningen härska obestridd.[3] Vad särskilt beträffar den omdiskuterade frågan om försäkring av oinskränkt principalansvar enligt BGB § 278, saknar olikheten mellan kontrakts- och deliktsregler numera betydelse, i den mån bolagen — såsom den gällande tariffen förutsätter — utan premietillägg innesluta alla anställdas skadeståndsansvar i försäkringen utom ansvar för medanställdas olycksfall i arbetet.[4]

Emellertid har man icke gått så långt att allt ansvar på obligatorisk grund, som följer av BGB:s bestämmelser, utan vidare skulle inkluderas i försäkringen om det ej uttryckligen undantages. Den uppfattning, som kommit till uttryck i förarbetena till VVG 149 §, att ansvarsförsäkringen skulle kunna täcka varje ersättningsskyldighet i anledning av ett avtal, godtogs ej ens av de författare som eljest ville tillåta försäkring av kontraktsmässigt ansvar. Man framhöll, att de anspråk försäkringen omfattade under alla omständigheter blott kunde gälla skadestånd, ej uppfyllelse av ett avtal eller ekvivalent för uppfyllelsen; till stöd härför åberopades det i den slutliga redigeringen av VVG 149 § införda uttrycket »Verantwortlichkeit», som skulle visa, att blott verkligt skadeståndsansvar täcktes.[5]

I sina växlande formuleringar efter 1910 har AHB givit klart besked, såvitt angår anspråk på själva den avtalade prestationen; denna grundas ju ej på »gesetzliche Haftpflichtbestimmungen» och måste därför falla utom försäkringen. Skyldigheten att utgiva ersättning för utebliven uppfyllelse är däremot grundad på BGB och kunde därför tänkas bli föremål för försäkring.[6] I allmänhet ansågs dock även detta ansvar uteslutet på grund av försäkringens natur[7], åtminstone i den mån ersättningen motsvarade den uteblivna prestationens värde[8]. Denna uppfattning kom till tydligt uttryck i en särskild bestämmelse, som år 1949 infördes i AHB; enligt denna skulle uppfyllelse av avtal och surrogat för uppfyllelsen falla utom försäkringen.[9] Till stöd för en sådan

---

[3] Se t.ex. PRÖLSS s. 457, och i VersR 1953 s. 171, WUSSOW s. 70 f, OBERBACH s. 89 f, 204 f, WUNDERLICH s. 19 f.

[4] WEHN i Grundlagen C 2-Vorb. s. 13 ff. Jfr PRÖLSS s. 420.

[5] Se t.ex. GERHARD-HAGEN s. 591 f, FULD i AJB XXXI s. 8 f, jfr GERHARD i ZVW 5 s. 194, JOSEF i ZVW 12 s. 356. Uppfattningen att försäkringen blott kunde gälla skadeståndsanspråk framfördes vidare av GEORGII s. 44 ff, CONRADT s. 37 f, HAGEN i ZVW 1910 s. 468 ff.

[6] Jfr WUSSOW s. 71.

[7] HAGEN II s. 283 f, OBERBACH s. 94, jfr ZDRALEK s. 44 ff.

[8] WUNDERLICH s. 31 f.

[9] »Die Erfüllung von Verträgen und die an die Stelle der Erfüllungsleistung tretende Ersatzleistung ist nicht Gegenstand der Haftpflichtversicherung, auch dann nicht, wenn es

begränsning av försäkringsskyddet har man åberopat de förut refererade argumenten om försäkringens natur: den vore en skadeförsäkring mot skadeståndsanspråk och kunde ej avse en med visshet inträdande händelse.[1]

Ehuru diskussionen om dessa spörsmål till stor del rör sig på ett begreppsjuridiskt plan, har den likväl visst intresse i sammanhanget. Räckvidden av principen, att ej anspråk på uppfyllelse och surrogat härför kunna omfattas av försäkringen, beror tydligen av frågan, om man skall se ersättningen ur gäldenärens (den försäkrades) eller borgenärens (den skadelidandes) synvinkel. En del av ersättningen kan väl ur gäldenärens perspektiv anses motsvara prestationens värde för honom; i allmänhet kräver emellertid borgenären även gottgörelse för ytterligare skada, som han lidit utöver förlusten av den utlovade prestationen. Denna ersättning kompenseras ej av det vederlag gäldenären erhållit. Om ej speciella undantagsbestämmelser ingripa, skulle alltså ansvaret härför vara försäkringsbart. — Ser man däremot situationen ur borgenärens synpunkt, kan även den sistnämnda delen av ersättningen motsvara den utfästa prestationen: om borgenären i anledning av ett kontraktsbrott yrkar ersättning för det positiva kontraktsintresset för att bli försatt i samma ställning som om avtalet uppfyllts, blir ju för honom hela ersättningen ett uppfyllelsesurrogat. Kravet härpå skulle då ej heller utgöra skadeståndsanspråk i AHB:s mening. Tvistefrågan får bl. a. betydelse för möjligheten att täcka skadeståndsanspråk i anledning av omöjlighet eller dröjsmål att prestera enligt avtalet. De författare, som anlägga det sist angivna perspektivet, anse i enlighet härmed sådana krav blott gälla uppfyllelse av avtalet och därför enligt sin natur ej kunna försäkras. Till stöd härför anföres även en försäkringsteknisk synpunkt, nämligen svårigheten att i dylika fall urskilja skadan.[2]

Sådan skadeståndsskyldighet som nu omtalats har emellertid ringa betydelse för de typer av ansvarsförsäkring som här främst behandlas. Av större intresse blir däremot samma resonemang, när man gör gällande, att även ersättning för skada på en sak, som utgör objekt för ett träffat avtal — t. ex. rörande vård eller behandling av saken —

---

sich um gesetzliche Ansprüche handelt, desgleichen nicht der Anspruch aus der gesetzlichen Gefahrtragung (für zufälligen Untergang und zufällige Verschlechterung).» (AHB § 4 I 6, 3 st.)

[1] Se t. ex. GEORGII s. 45, HAGEN a. st., ZDRALEK s. 27 ff, WUNDERLICH s. 27 f, SCHEUNERT i DÖV 1941 s. 110, OBERBACH s. 91 ff.

[2] Se om det sagda WUNDERLICH s. 37 f, OBERBACH s. 93 f och i äldre doktrin GEORGII s. 45 f.

vore ersättning för utebliven uppfyllelse och därför begreppsmässigt skulle falla utom försäkringen. Även här skulle alltså situationen ses ur den skadelidandes perspektiv. I realiteten synes tanken innebära, att skadestånd på grund av en eftersatt *huvudförpliktelse* ej skulle täckas.[3]

Det finns emellertid knappast något stöd för att den sist antydda uppfattningen skulle vara gällande rätt. Sålunda har RG i ett avgörande tagit ställning till frågan och därvid ansett avgörande, om *den försäkrade* lidit skada genom ersättningsskyldighetens uppkomst; man tog alltså fasta på försäkringens egenskap av skadeförsäkring, ej på dess syfte att skydda mot skadeståndsanspråk.[4] I den mån det betingade vederlaget ej varit avsett att täcka ersättningen, skulle denna kunna omfattas av försäkringsskyddet.[5] BGH har däremot i ett fall undvikit att taga ståndpunkt i tvistefrågan.[6] Modern doktrin synes emellertid icke ansluta sig till uppfattningen, att skadestånd för utebliven uppfyllelse enligt ansvarsförsäkringens begrepp skulle falla utom försäkringen.[7]

Problemet i fråga har icke så stort praktiskt intresse som man vid första påseende kunde tro. Genom att utesluta skada på vårdad, bearbetad, levererad och tillverkad egendom frånsäger sig den sedvanliga typen av ansvarsförsäkring uttryckligen täckning vid flertalet fysiska skador som kunna anses vållade genom kränkning av en huvudförpliktelse. Emellertid bör i sammanhanget anmärkas, att något motsvarande resonemang ej synes ha framförts vid exempelvis behandlingsskador på person. I de särskilda fall, då försäkringen ej innehåller de nämnda undantagen, ha bolagen icke heller haft några betänkligheter att uttryckligen försäkra en gäldenär också mot följderna av ett culpöst brott mot hans centrala avtalsplikt, t. ex. när den gått ut på att den skadade saken skulle vårdas eller behandlas.[8]

I ett par avseenden, nämligen rörande säljarens strikta ansvar för skadebringande egenskaper enligt BGB 463 § och hyresvärdens strikta ansvar mot hyresgästen enligt BGB 538 §[9], har dock principen, att skadeståndsskyldighet

[3] Se WUNDERLICH s. 60 f, jfr s. 38, OBERBACH s. 95 f, MATT i NZ 1939 s. 775 f, jfr även BÖHM i VersR 1954 s. 269 ff, 1955 s. 193 och WUSSOW s. 67 f.

[4] Se RGZ 86: 1. — Det bör framhållas, att RG därvid också förutsatte att ersättningsskyldigheten uppstått »infolge eines zufälligen Ereignisses».

[5] Om den skadelidandes anspråk kunde anses gälla skadestånd eller annan ersättningsform, vore däremot enligt RG likgiltigt (RGZ 86 s. 5). Det är emellertid att observera, att i försäkringsvillkoren i det aktuella målet talades om »Ersatzverbindlichkeiten», ej om skadeståndsansvar. — Se även RGZ 75: 173 och RG:s dom 18.3.1921, omtalad av SCHMALTZ i VersR 1956 s. 273.

[6] Se BGH 21.2.1957, VersR 1957 s. 213.

[7] Jfr BÖHM i VersR 1953 s. 171, 1954 s. 269 ff, 1955 s. 193 f, WUSSOW s. 70 f, BROCKMANN i VersR 1955 s. 373 f, SCHMALTZ i VersR 1956 s. 270 ff.

[8] Jfr nedan s. 410, 476 ff.

[9] Se ovan s. 42 f.

på grund av utebliven uppfyllelse ej täckes, framhållits till stöd för en betydande inskränkning av försäkringsskyddet utöver vad de speciella undantagsbestämmelserna ge vid handen. Dessa ha ju ringa räckvidd vid skadebringande egenskaper och sakna betydelse vid bristfälliga anordningar utom vid speciella skadetyper.[1] Detta omfattande försäkringsskydd har stundom ansetts alltför liberalt. BÖHM har satt i fråga, om ej i varje fall ansvaret enligt 463 § skulle drabbas av undantaget rörande uppfyllelsesurrogat, eftersom lagrummet stadgade skadeståndsskyldighet på grund av icke-uppfyllelse av avtal och gåve rätt till ersättning för uppfyllelseintresset.[2] En sådan uppfattning stämmer emellertid icke med rättspraxis från tiden före villkorsändringarna av 1949 och har rönt gensaga i modern tysk doktrin.[3] Mot resonemanget lär också kunna invändas, att även om fysisk skada anses ersättningsgill enligt de omtalade lagrummen — en väsentlig utvidgning av begreppet uppfyllelseintresse — detta icke innebär, att ersättningen träder i stället för den utlovade prestationen, vare sig man som härskande meningen i Tyskland bedömer ersättningens karaktär ur den försäkrades synpunkt eller om detta sker ur den skadelidandes perspektiv. Själva ersättningen skulle ju för övrigt ha samma karaktär om skadan berodde på vållande, och culpaansvaret synes Böhm ej ha velat utesluta från försäkringen.

Grundsatsen, att ansvarsförsäkringen ej gäller skadeståndsskyldighet på grund av utebliven uppfyllelse av en huvudförpliktelse, torde alltså icke ha någon större betydelse vare sig som en tolkningsregel i tvivelaktiga fall eller som en självständig riskbegränsande klausul. Sannolikt böra de flesta uttalanden i denna riktning ses blott som försök att sammanfatta innebörden av vissa speciella undantagsklausuler — rörande skada på vårdad, behandlad och levererad egendom — ur skadeståndsrättslig synpunkt; man vill på detta sätt ge en formel, varigenom dessa bestämmelser kunde betraktas som uttryck för en gemensam, till den allmänna civilrätten anknuten försäkringsrättslig princip.

Bestämmelsen, att blott det lagliga ansvaret skulle omfattas av försäkringen, förtydligas i villkoren med ett undantag, som tar sikte på särskilda avtal om skadeståndsskyldigheten. Om icke annat uttryckligen sägs i försäkringsavtalet, gäller försäkringsskyddet ej

»Haftpflichtansprüche, soweit sie auf Grund Vertrags oder besonderer Zusagen über den Umfang der gesetzlichen Haftpflicht des Versicherungsnehmers hinausgehen.»

Förbehållet anses icke inskränka den försäkrade faran utöver vad anknytningen till lagligt ansvar medför.[4] Enligt ordalagen angår be-

[1] Se ovan s. 332, jfr nedan s. 526 ff.
[2] Se BÖHM i VersR 1954 s. 270, jfr i VersR 1955 s. 193 f.
[3] Se RGZ 160:48 (nedan s. 337) samt BROCKMANN a.st. och SCHMALTZ, a.a. s. 271 ff. Jfr även WUSSOW s. 78 f.
[4] Se WUSSOW s. 67 f, HARTUNG s. 58, PRÖLSS s. 457.

stämmelsen i första hand storleken av skadeståndet, men genom den klargöres ytterligare att ansvar på grund av garanti att utgiva ersättning i händelse av viss skada och liknande uttryckliga utfästelser om skadeståndsskyldighet falla utom försäkringen. Både när avtalet utvidgat skadeståndets omfattning och när det rört betingelserna för ansvar, får man anställa en jämförelse mellan den skadeståndsskyldighet, som skulle ha förelegat oberoende av utfästelsen och den som nu förekommer.[5]

Om emellertid försäkringstagaren genom avtalet blott övertagit en annans *förpliktelser*, ej hans *skadeståndsskyldighet*, anses täckning ej utesluten genom den aktuella klausulen.[6] Särskilt kommer detta i fråga vid övertagande av »Verkehrssicherungspflichten»; det har förut framhållits, att den som åtager sig sådana i en annans ställe anses svara enligt deliktsregler[7], och detta lagliga ansvar omfattas av försäkringen. Gränsen mellan de olika formerna av övertagande är ofta besvärlig att urskilja.[8]

Av speciellt intresse blir användningen av denna klausul, när det gäller skada på grund av skadebringande egenskaper. Enighet råder visserligen om att på culpa grundat ansvar för sådan skada i princip täckes[9]; men större svårigheter vållar det rent strikta ansvaret enligt BGB, vilket ju ofta beror på uttrycklig tillförsäkran om viss egenskap hos såld egendom och då är av utpräglat kontraktsmässig natur.[1] Kan man ej anse ansvaret falla utom försäkringsskyddet redan med hänsyn till att det avser uppfyllelseintresset — vilket som nyss framhölls knappast är förenligt med härskande mening i tysk rätt— ligger det nära till hands att åberopa ansvarsgrunden till stöd för att undantaga skadeståndsskyldighet av denna typ, vilken i de flesta övriga länder utesluts åtminstone från de ordinära ansvarsförsäkringarna. Ett sådant resonemang har emellertid ej godtagits i rättspraxis.

I RGZ 160: 48 hade försäkringstagaren levererat material för tillverkning av golvbeläggning till ett spannmålslager. Materialet utvecklade stark lukt, som fördärvade den lagrade spannmålen. Tillverkaren fick utge ersättning för spannmålen och vände sig sedan i sin tur mot försäkringstagaren. För denne var ansvar enligt BGB 463 § aktuellt. RG framhöll, att en tillförsäkran om en

---

[5] Oberbach s. 205 f, Wussow s. 69 f.
[6] Se Wussow s. 69 f, 82, jfr Oberbach s. 207.
[7] Se ovan s. 46.
[8] RG har i några äldre avgöranden förklarat att i vart fall ej i försäkringsavtalets mening ett ansvar på grund av lag förekommer i dylika fall. Se Elperting i ZVW 1917 s. 662 ff och där anförda rättsfall.
[9] Se t.ex. Oberbach s. 94 f, Wussow s. 76 ff.
[1] Se ovan s. 42 f, 48.

egenskap vid köpeavtalet ej kunde medföra, att försäkringsskydd uteslötes jämlikt undantaget om ansvar på grund av avtal eller särskild utfästelse; en sådan tillförsäkran betydde ingen utvidgning av säljarens ansvar utöver det vanliga köpeavtalets reglering i BGB. Att leverantören i brev till köparen yttrat, att materialet vore luktfritt, innebure en tillförsäkran om en bestämd egenskap men ej övertagande av garanti för ett bestämt resultat oberoende av culpa, vilket utgjorde exempel på ett i undantagsklausulen avsett fall. — RG:s ståndpunkt synes alltså ha varit den, att ansvarsförsäkringen kan täcka skadeståndsskyldighet även på grund av uttryckliga garantier om egenskaper hos det sålda.

Skilda meningar råda huruvida avgörandet var riktigt. Vissa författare, bl. a. PRÖLSS, godtaga det[2], medan WUSSOW synes vilja utesluta det rent strikta ansvaret enligt 463 §, främst med motivering att anspråk på hävning och prisnedsättning (enligt BGB 462 §) ostridigt fölle utom försäkringen samt att BGB 463 § blott utvidgade omfånget av ansvaret enligt föregående lagrum, ej förändrade ansvarets karaktär.[3] Här kan också erinras om BÖHMS nyss omtalade invändning.[4] Några avgöranden i rättspraxis efter det nämnda äro ej kända. Man kan starkt ifrågasätta, om tysk rättstillämpning skulle ansluta sig till Wussows ståndpunkt. Väl kunna anspråk enligt BGB 462 § göras gällande på samma grund som krav enligt 463 §, men en avgörande olikhet är att blott det senare stadgandet avser skadestånd; detta är uppenbarligen orsaken till att övriga anspråk på grund av fel i sålt gods ej omfattas av försäkringen. I doktrinen har också uppfattningen rönt motsägelse.[5]

Ännu ett undantag kan nämnas i sammanhanget. AHB (§ 4 I 2) utesluter bl. a. »Ansprüche auf Gehalt, Ruhegehalt, Lohn und sonstige festgesetzte Bezüge, Verpflegung, ärtzliche Behandlung im Falle der Dienstbehinderung, Fürsorgeansprüche» enligt BGB 616 och 617 §§ samt åtskilliga andra arbetsavtalet reglerande lagrum.[6] I praktiken spela dessa anspråk numera en undanskymd roll[7], men deras karaktär ha livligt omdiskuterats av doktrinen. Att försäkringstagaren i anledning av sina anförda förpliktelser lidit skada genom den anställdes sjukdom, är ovedersägligt. För RG synes denna omständighet ha blivit utslagsgivande, när man velat tillåta täckning av dylika anspråk om de ej särskilt undantagits.[8] Denna uppfattning har ibland också framförts i äldre doktrin.[9] Numera lär man i allmänhet anse anspråken uteslutna redan på

---

[2] Se PRÖLSS s. 457 med hänvisningar.

[3] WUSSOW s. 77 f. Då ansvaret även kan grundas på en »positive Vertragsvorletzung», anser WUSSOW det täckas av försäkringen.

[4] Se ovan s. 336.

[5] Se BROCKMANN a.st., och SCHMALTZ a.st., i synnerhet not 23.

[6] I BGB § 617 stadgas en skyldighet för arbetsgivaren mot arbetstagare, som tillika är medlem av hans hushåll, att i händelse av dennes sjukdom ombesörja vård- och läkarbehandling under sex veckor, eventuellt på sjukhus; kostnaderna härför kunna då avräknas på arbetstagarens lön, vilken denne enligt BGB § 616 äger behålla under den tid han är förhindrad till arbete, som det rör sig om en relativt oväsentlig (verhältnismässig nicht erhebliche) tid. Bestämmelsen är tvingade. De övriga i AHB § 4 I 2 nämnda lagrummen stadga liknande skyldigheter i särskilda arbetsförhållanden.

[7] OBERBACH s. 210, WUSSOW s. 166.

[8] RGZ 86 s. 5.

[9] Se MANES s. 119 f, GIERKE i ZHR 60 s. 17 f, GERHARD-HAGEN s. 591.

grund av sin natur, enär de ej skulle vara verkliga skadeståndskrav; arbetsgivarens förhållande hade i princip intet att göra med anspråkens uppkomst.[1] Stadgandet i AHB skulle alltså ha blott förtydligande innebörd.

Det anförda visar, att enligt de tyska allmänna ansvarsförsäkringsvillkoren en avgränsning av risken i kontraktsförhållanden med hänsyn till ansvarets grund spelar en underordnad roll. Tysk ansvarsförsäkring har väsentligen frigjort sig från BGB:s gränsdragning mellan kontrakts- och deliktsansvar. I stället anknyter man främst till vissa i villkoren angivna allmänna begrepp, såsom lagligt ansvar och skadestånd, samt anlitar speciella undantagsklausuler, som taga sikte ej på ansvarsgrunden utan på skadesituationen.

Det är svårt att med säkerhet avgöra, vad anledningen är till att försäkringen fått denna utformning, ehuru man från början varit inställd på att blott täcka ansvar på utomobligatorisk grund. Delvis kan det ha berott på konservatism hos bolagen i fråga om villkorens avfattning. Man hade hållit fast vid uttryck som »gesetzliche Haftpflicht» och liknande även när ansvarsförsäkringens huvudsakliga syfte icke längre varit att täcka ansvaret enligt Reichshaftpflichtgesetz, och man gjorde det också efter tillkomsten av BGB, synbarligen utan att i tillräcklig grad uppmärksamma den förskjutning begreppet lagligt ansvar under tiden kommit att undergå.[2] När det blev klart för bolagen, att man genom denna formulering hade ådragit sig skyldighet att täcka också ansvar på kontraktsmässig grund, var försäkringens område redan stabiliserat. Det bör bl. a. med hänsyn till reaktionen bland försäkringstagarna ha tett sig föga lockande att företaga en sådan radikal inskränkning av försäkringsskyddet som att knyta detta till det utomobligatoriska ansvaret, även om detta ansågs lämpligast för försäkring.

En annan tänkbar anledning till att villkoren fingo behålla sin avfattning är, att det ej heller ur rättsteknisk synpunkt kan ha varit önskvärt att anknyta till reglerna om utomobligatoriskt skadestånd. Frågan, i vad mån deliktsansvar fick göras gällande i avtalsförhållanden, var ju under denna tid livligt omdiskuterad i Tyskland[3]; det var därför oklart vad en sådan avgränsning av risken kunde innebära.[4]

Av betydelse synes icke minst den omständigheten ha varit, att principalansvar för alla medhjälpares culpa enligt BGB blott inträdde

---

[1] Jfr CONRADT s. 34 ff, GERHARD i ZVW 4 s. 403 ff, FULD i AJB XXXI s. 12 f, JOSEF i ZVW 12 s. 360, WUNDERLICH s. 43 ff, OBERBACH s. 98, PRÖLSS s. 467, WUSSOW s. 166.

[2] Jfr HAGEN i ZVW 1910 s. 467 ff.

[3] Se ovan s. 58 f.

[4] Jfr om fransk försäkringspraxis nedan s. 351 f.

enligt kontraktsregler. Man insåg redan tidigt, att ett berättigat behov förekom av försäkring emot ansvar av denna typ. Det sätt varpå RG tillämpade bestämmelsen i fråga torde klart ha utvisat, att skadeståndsskyldigheten blott formellt berodde av kontraktet; bl. a. förekom ju principalansvar även när intet uttryckligt avtal slutits.[5] Den mest påtagliga skillnaden mellan utomobligatoriska och obligatoriska ansvarsregler framstod alltså som mindre betydelsefull med hänsyn till ansvarets karaktär.

När så bolagen accepterat att täcka kontraktsmässigt ansvar, gällde det att avskilja de ansvarstyper, som voro uppenbart olämpliga för försäkring. Man gick då ej längre än till att undantaga — förutom »Fürsorgeansprüche» och liknande — ansvar på grund av särskild utfästelse om ersättningsskyldighet; det år 1949 införda undantaget för uppfyllelseanspråk torde i realiteten ej ha inskränkt försäkringsskyddet utöver vad som tidigare gällt, och dess praktiska betydelse framstår som tämligen ringa. Och när man i stället anlitat speciella undantagsklausuler utan anknytning till ansvarsgrunden för att utesluta kontraktsmässigt ansvar, har exempelvis säljarens garantiansvar för skadebringande egenskaper i godset lämnats oberört av förbehållen i villkoren. Det sagda tyder på att man i Tyskland icke hyst några större farhågor att försäkra ansvar på obligatorisk grund ens när detta varit av utpräglat kontraktsmässigt slag, om också på senare år betänkligheter kommit till synes i doktrinen.

b) Schweizisk försäkring

Av den skadeståndsrättsliga undersökningen har framgått, att den schweiziska skadeståndsrätten uppvisar åtskilliga drag som erinra om den tyska bl. a. när det gäller kontraktsansvarets och deliktsansvarets förhållande till varandra. Också ansvarsförsäkringen i de båda länderna har ganska likartad inställning i detta hänseende. Den schweiziska försäkringen har starkt påverkats av den tyska till sin utformning, och även doktrinen anknyter i diskussionen om villkoren i stor utsträckning till tysk debatt och tyska rättsfall.

De olika stadierna i försäkringsformens utveckling synas emellertid ha uppnåtts senare i Schweiz. Bl. a. torde ganska länge den härskande uppfattningen ha varit, att blott utomobligatoriskt ansvar normalt kunde täckas, och detta även om försäkringen blott hänvisade till det

[5] Se ovan s. 49 f.

lagliga ansvaret.[6] Såsom av fortsättningen skall framgå, lär dock denna åsikt numera vara övergiven.

De schweiziska bolagens villkor variera till ordalagen. I allmänhet återfinnas emellertid samma typer av speciella undantag som i de tyska villkoren, åtminstone såvitt angår kontraktsförhållanden, och formuleringarna erinra också ofta om de tyska särskilt från tiden före 1949. Vad beträffar allmänna bestämmelser om grunden för det försäkrade ansvaret, täckes sålunda i regel ansvarighet på grund av »gesetzliche Haftpflichtbestimmungen».[7] Det är vanligt, att man liksom i Tyskland uttryckligen utesluter på särskilt avtal grundade anspråk som gå utöver det lagliga (Ansprüche auf Grund besonderer, über die gesetzliche Haftung hinausgehender Vereinbarung) eller liknande.[8] Vid sidan härav kan i företagarförsäkringen liksom i de nuvarande tyska villkoren förekomma förbehåll rörande anspråk på uppfyllelse och uppfyllelsesurrogat[9]; även i schweizisk doktrin har man hävdat, att dylika krav skulle falla utom ansvarsförsäkringen enligt dess natur.[1] Hos ett bolag undantages t. o. m. anspråk på grund av icke-uppfyllelse eller icke riktig uppfyllelse av en kontraktsplikt över huvud taget.[2] — Man möter också i Schweiz tanken, att en allmän princip skulle finnas, enligt vilken blott kontraktsansvar för kränkning av biförpliktelser (eller »Schutzpflichte») kunde omfattas av försäkringsskyddet, men däremot ej ersättningsskyldighet för skada uppkommen genom att en huvudförpliktelse till ett avtal eftersatts; de nu nämnda villkoren torde ofta anses som ett förtydligande av denna tankegång.[3] Härutöver

---

[6] Jfr Zürichs villkor av 1901 angående sakskador (Sammlung IV s. 199), HIESTAND, Grundzüge s. 121 ff, STÄHELI s. 17 f, WATTENWYL i VA 1933–34 s. 73, GEISER s. 28. — Möjligen berodde denna inställning till en del på HIESTANDS auktoritet inom schweizisk försäkringsrätt. — Även beträffande vård- och behandlingsklausulernas utveckling ha de tyska försäkringsgivarna gått främst; jfr nedan s. 416 f.

[7] I 8 bolags för förf. tillgängliga villkor förekommer en formulering av denna typ i både företagar- och privatansvarsförsäkringen.

[8] Så i 5 bolag av 8. 2 bolag begagna den motsvarande tyska formuleringen. En försäkringsgivare använder i stället en allmänt hållen bestämmelse, som undantager ansvar för icke-uppfyllelse och oriktig uppfyllelse (se nedan).

[9] Denna räckvidd har undantaget i 3 bolag av 8. I en försäkringsgivares villkor exemplifieras villkoret av skada å framställda eller levererade saker, såvitt orsaken ligger i tillverkningen eller leveransen; undantaget anges uttryckligen röra försäkringstagarens »Unternehmerrisiko». Hos två bolag säges undantaget särskilt angå skada på tillverkad eller levererad egendom respektive anspråk på avhjälpande av fel hos levererade saker m. m. — Ett fjärde bolag utesluter särskilt anspråk »aus Gewährleistung und Garantie».

[1] Se ROELLI-JÄGER s. 295, GEISER s. 35 f, KOENIG s. 419. Argumentationen går här på samma linjer som i tysk doktrin (se ovan s. 333 ff).

[2] Enligt uppgift från bolaget i fråga täcker man dock i praxis skador på grund av oriktig uppfyllelse såvida försäkringstagaren varit culpös; som exempel härpå anföres ett par fall av skadegörelse mot kontraktspart (exemplen »spegeln» och »takputsen», se nedan s. 418).

[3] Jfr GEISER s. 36 (påverkan av Wunderlichs tankegångar), KOENIG s. 419, AERNI i SJZ

torde man i vart fall i senare doktrin icke tillmäta de omtalade allmänt hållna undantagen större vikt.[4,5]

I försäkringspraxis synes man icke ha någon enhetlig uppfattning, hur långt det utpräglade kontraktsansvaret kan omfattas av försäkringen, att döma av svaren på förf:s rundfråga på denna punkt.

1. (Balkongräcket.) Försäkringstagaren, en byggnadssnickare, åtager sig att se över träarbetet i ett gammalt hus och reparera alla skador. Han försummar därvid att laga ett trasigt balkongräcke, med påföljd att ägaren av huset kommer att störta ned från balkongen, då han lutar sig mot räcket, och skada sig. På fråga, om försäkringen täckte försäkringstagarens ansvar i detta läge, svarade av 8 tillfrågade bolag 6 jakande. 2 bolag förklarade, att skadan ej omfattades av försäkringen, ett under åberopande av sitt undantag för ansvar, som på grund av avtal går utöver det lagliga ansvaret.[6]

2. (Kemikaliehandlaren.) Försäkringstagaren, en handlande, säljer till ägaren av en handelsträdgård ett medel mot skadeinsekter, under förklaring att detta vore ägnat för användning på grönsaker. Då trädgårdsmästaren begagnar medlet, visar det sig skadligt för plantorna, och grönsakerna fördärvas. Försäkringstagaren saknar före skadefallet kännedom om medlets skadlighet. — 6 bolag förklarade, att de täckte ansvaret för skadan.[7] 2 bolag hade motsatt uppfattning.[8]

3. Exemplet under 2 ändrades på det sätt, att försäkringstagaren *uttryckligen* garanterat, att medlet vore oskadligt för plantorna. 5 bolag ansågo ansvaret likväl kunna falla under försäkringen.[9] 3 bolag förklarade ansvaret uteslutet, nämligen de som haft motsvarande uppfattning rörande fall 2 och ett tredje, vilket tillämpade undantaget om ansvar som på grund av avtal går utöver det lagliga.

4. (Kylvattnet.) Försäkringstagaren lovar en vän att tappa kylvattnet ur dennes bil men glömmer sitt löfte, med påföljd att bilmotorn frostskadas. Ett bolag ansåg försäkringen täcka, om försäkringstagaren själv ej brukat eller förvarat bilen. 2 bolag voro tveksamma. 5 försäkringsgivare ansågo skadan falla utom försäkringen, varvid 3 hänvisade till ansvarets kontraktsmässiga karaktär.[1]

XX s. 316, HOFFMANN s. 60 f. Samma tanke återkommer i ett stort försäkringsbolags »Merkblatt» med kommentar till undantagen. — Om Schutzpflichte se ovan s. 47.

[4] Jfr JÄGER i ROELLI-JÄGER s. 295, FARNER s. 67, AERNI, a.a. s. 341 ff, KOENIG a.st.

[5] Det står klart, att undantaget om anspråk på grund av särskilt avtal icke gäller, när den skadelidande vid sidan härav har ett av försäkringen omfattat anspråk på försäkringstagaren. Se en dom av BG år 1918, refererad av HOCHSTRASSER s. 100, samt KOENIG a.st.

[6] I rundfrågan till schweiziska bolag framhölls, att ägaren grundade sina skadeståndsanspråk på att försäkringstagaren åsidosatt sin kontraktsplikt att laga räcket.

[7] Ett av dessa tillade därvid »je nach Umständen».

[8] Det ena åberopade därvid ett särskilt undantag om oriktig uppfyllelse av kontraktsplikt (se ovan s. 341).

[9] Ett av dessa bolag uteslöt likväl ansvar »aus Gewährleistung und Garantie»; bolaget förklarade, att man betraktade ansvaret som »gesetzliche Haftung».

[1] Bolagen hade tillfrågats, om försäkringstagarens privatansvarsförsäkring täckte skadan med hänsyn till att det rörde sig om en underlåten uppfyllelse av en avtalsplikt och till att vårdklausulen kunde tänkas gälla. Till stöd för sina nekande svar åberopade 2 bolag klausuler

Det anförda antyder, att en del försäkringsgivare även i Schweiz gå ganska långt i att täcka kontraktsrättsliga anspråk. Detta synes bland annat gälla de största schweiziska bolagen i branschen.[2] Särskilt anmärkningsvärt är att man liksom i Tyskland visat en sådan benägenhet att medförsäkra utpräglat kontraktsansvar för skadebringande egenskaper; som vi senare skola finna, är man i flertalet övriga länder ganska ovillig att täcka ansvar av denna typ. En förklaring kan vara att den strikta skadeståndsskyldigheten har ganska liten praktisk betydelse i schweizisk rätt[3]; de flesta bolagen torde ha uppfattat fallet »kemikaliehandlaren» som ett exempel på culpaansvar.

Helhetsintrycket blir, att de allmänna undantagsbestämmelser om anspråk på grund av avtal och anspråk på uppfyllelse eller surrogat härför, vilka förekomma i schweiziska villkor, lika litet som i Tyskland ha någon större självständig betydelse. Man synes också ganska återhållsam med att eljest åberopa några allmänna principer om att ansvar för underlåtet fullgörande av avtalad prestation icke skulle omfattas av försäkringen.

c) Fransk försäkring

Vi ha tidigare funnit, att man inom den franska skadeståndsrätten i åtskilliga avseenden har en inställning till de här aktuella problemen, vilken avviker från de övriga rättsystem som vi behandlat. En del av dessa särdrag återspeglas också i den franska ansvarsförsäkringen.[4]

De franska försäkringsgivarna använda lika litet som de schweiziska några enhetliga villkor i branschen. I de avseenden som här intressera förete emellertid de olika bolagens bestämmelser likartade drag. Gemensamt för dem synes vara, att endast *deliktsansvaret* täckes enligt de sedvanliga företagar- och privatpersonsförsäkringarna. Som försäkringens objekt brukar i dessa angivas skadeståndsskyldighet enligt art. 1382–1384 (ibland också 1385 och 1386) i Code Civil. I motsats till

om vårdad och behandlad egendom, ett tredje sin bestämmelse att anspråk på uppfyllelse och uppfyllelsesurrogat uteslöts, ett fjärde, att det vore fråga om ansvar på grund av uppdragsavtal, och ett femte att — såvida bilen överlämnats till försäkringstagaren — både vårdklausulen och klausulen om icke-uppfyllelse samt oriktig uppfyllelse kunde tillämpas.

[2] Det är att märka, att av två stora bolag, som dominera schweizisk ansvarsförsäkring, det ena svarat jakande på samtliga anförda fyra frågor, medan det andra svarat »ja» på de tre första och »osäkert» på den fjärde.

[3] Se ovan s. 72.

[4] Den följande översikten av polisernas innehåll bygger främst på en genomgång av villkor från 11 franska försäkringsbolag — av vilka flertalet tillhöra de största i branschen — och uppgifter från två franska försäkringsorganisationer, Association générale des sociétés d'assurance contre les accidents och Réunion des organismes d'assurance mutuelle (här kallad RAM). Ytterligare ha anlitats »Assurance de la responsabilité civile» (en broschyr från bolaget »Les assurances françaises») och Sapin (se särskilt s. 135 ff).

vad vi funnit gälla i Tyskland och Schweiz intaga klausuler av detta slag en dominerande ställning i de franska villkoren. Ofta stadgas även, att ansvaret skall föreligga »à raison des accidents (corporels et matériels) causés aux tiers» eller liknande. Med »tiers» (»tierces personnes») avses då andra än släkt, hushållsmedlemmar och anställda, vilket uttryckligen sägs i de flesta poliser; däremot torde uttrycket i och för sig knappast utesluta ansvar mot kontraktsparter i allmänhet.[5] I allmänhet framgår dess innebörd i detta hänseende av bestämmelserna i övrigt. — Stundom undantages också uttryckligen kontraktsansvar, eller ansvar för icke-uppfyllelse av en avtalsplikt mot den skadelidande.

Såvitt gäller kontraktsskador bör också nämnas, att i flertalet poliser återkommer en på olika sätt formulerad bestämmelse, som utesluter skador på omhändertagen egendom; denna undantagsklausul torde ofta anses som blott ett förtydligande av inskränkningen av försäkringsskyddet till deliktsansvar.[6] Ibland undantages också med varierande uttryckssätt skada orsakad av utlämnade saker eller fullbordade arbeten, m. a. o. ansvar för skadebringande egenskaper. Vissa bolag använda dock ej dessa speciella undantagsklausuler utan lita huvudsakligen till försäkringens anknytning till deliktsreglerna för att utesluta sådant ansvar i kontrakt som de ej önska täcka.

Tidigare kunde man i doktrinen göra gällande, att ansvarsförsäkringen också till sin natur blott omfattade ansvar på utomobligatorisk grund.[7] Numera medges emellertid allmänt, att försäkringen även kan ge skydd mot kontraktsmässig skadeståndsskyldighet.[8] Diskusionen har härvid ofta rört frågan, vart en i Frankrike vanlig försäkring mot ansvar för skada på bestämd sak (»assurance de responsabilité à objet déterminé») vore att räkna; när hyresgästen försäkrar sitt skärpta presumtionsansvar för brandskada på den hyrda fastigheten[9], eller depositarien och fraktföraren sin ansvarighet för skada på viss omhändertagen egendom, ligger försäkringsförhållandet nära en sakförsäkring av tredje mans intresse, och vissa regler rörande sakförsäkring ha också ansetts tillämpliga.[1] När man i doktrinen medgiver, att ansvarsförsäk-

---

[5] Se SAPIN s. 97 ff. Jfr emellertid DELMAS s. 88 ff, samt Assurance de la responsabilité civile 2, s. 11. Se även S. 1933.1.45 (nedan s. 349).

[6] Så Assurance de la responsabilité civile I s. 31. Se även svaren på fråga 4 nedan!

[7] DANJON-LEPARGNEUR IV nr 1478.

[8] HÉMARD II nr 561, STÉFANI s. 21, MAZEAUD III nr 2646–3, SPILREIN s. 67 ff, GODARD & PERRAUD-CHARMENTIER nr 853, PICARD-BESSON, Traité III nr 142, ANCEY-SICOT s. 158 ff. Jfr även DENAVE s. 209 f.

[9] Se CC 1733 och ovan s. 85 not 2.

[1] Så t.ex. bestämmelserna om försäkringsvärde, se PICARD-BESSON nr 302; jfr HÉMARD II nr 562.

ringen också kan gälla kontraktsmässigt ansvar, lär det främst vara dessa fall man har haft för ögonen. Såsom vi senare skola finna, förekommer emellertid i praktiken försäkring av en mängd andra typer av kontraktsansvar, enligt speciella poliser eller blott genom infogande av ett särskilt villkor i det vanliga försäkringsavtalet.[2] De sedvanliga försäkringsvillkoren behöva alltså icke ge uttryck åt någon begränsning av försäkringsmöjligheterna utan syfta ofta blott till en större specialisering av risken.

Man har inom doktrinen gjort gällande, att ansvarsförsäkring i allt fall skulle enligt sitt begrepp kräva, att ansvar förelåge på grund av styrkt eller presumerad culpa (»faute»).[3] Oavsett vad undantagsbestämmelserna innehålla skulle alltså åtminstone sådan ersättningsskyldighet, som grundas på uttrycklig garanti att svara för vissa skador, enligt sin natur falla utom försäkringen. Formuleringarna i villkoren bruka också klart visa, att risker av detta slag ej innefattas, om också poliserna ej alltid innehålla något särskilt undantag för dylikt ansvar.

I övrigt ger emellertid den franska försäkringsdoktrinen ringa ledning i fråga om möjligheten att försäkra kontraktsansvar, och tillgänglig rättspraxis i dessa frågor är mycket obetydlig. Framställningen måste därför i fortsättningen väsentligen bygga på upplysningar från olika försäkringsbolag och försäkringsgivarorganisationer.[4] Man bör dock vara försiktig med att draga mera bestämda slutsatser om de franska villkorens tolkning på grundval av detta material, särskilt som uppgifterna om försäkringsskyddet ofta avvika från varandra och — såvitt gäller relationerna mellan delikts- och kontraktsansvar — även från vad som tidigare angivits som härskande mening inom fransk skadeståndsrätt. I stort sett synas dock bolagen trots skiftande uppfattningar om den skadeståndsrättsliga bakgrunden till försäkringen ha haft liknande åsikter om hur långt försäkringsmöjligheten kan sträcka sig för olika typer av försäkringstagare.

Av den föregående redogörelsen för fransk rätt har framgått, att de för kontraktsrätten karakteristiska reglerna tillämpas särskilt vid skador som följa på underlåten eller bristfällig uppfyllelse av en huvudförpliktelse. Det är ofta fråga om vårdskador och behandlingsskador på person eller sak, ibland om skadebringande egenskaper hos en såld sak eller bristfälliga anordningar hos en uthyrd lokal; framför allt är det på detta område, som konkurrerande deliktsansvar ej tillåtes och

---

[2] Se bl.a. nedan s. 496, 526.
[3] HÉMARD II nr 563, SPILREIN s. 69.
[4] Jfr ovan s. 543 not 4.

det stränga kontraktsmässiga presumtionsansvaret kommer i fråga.[5] En konsekvens av att konkurrerande utomobligatoriskt ansvar principiellt ej kan åberopas i avtalsförhållanden skulle för ansvarsförsäkringen bli, att de sedvanliga poliserna icke kunde täcka ansvaret i några sådana skadesituationer som nu omtalats. Detta skulle innebära en mycket långtgående inskränkning av försäkringsskyddet, om också försäkringstagarna genom speciella villkor kunna trygga sig i vissa avseenden.

En antydan om hur bolagen i sin skadereglering ser på dessa skadeståndsrättsliga principers tillämpning inom försäkringsrätten ge några svar på rundfrågan bland de franska försäkringsgivarna.[6] Till en början kunna anföras två fall som beröra bolagens inställning till kontraktsmässigt ansvar på grund av styrkt culpa.

1. (Badrummet.) En försäkrad hotellägare blir ansvarig mot en hotellgäst, som råkat ut för en olyckshändelse i sitt privata badrum till följd av försäkringstagarens bristfälliga underhåll av detta; oaktsamhet från försäkringstagarens sida är ostridig. På frågan, om den ordinära ansvarsförsäkringen täckte hans skadeståndsskyldighet, svarade 5 bolag och RAM (den tillfrågade försäkringsgivarorganisationen) »ja» samt 3 bolag »nej»; de sistnämnda framhöllo, att ansvaret kunde täckas genom särskilt villkor, vilket synbarligen var det normala för dylika försäkringstagares del i dessa bolag. En försäkringsgivare ansåg spörsmålet tveksamt.

Det har varit fråga om en skadesituation, rörande vilken härskande meningen synes luta mot att enbart kontraktsansvar är möjligt, om också praxis är vacklande.[7] Här förefalla alltså många försäkringsgivare icke ha haft någon betänklighet att låta ansvarsförsäkringen täcka ansvaret för att en väsentlig avtalsförpliktelse åsidosatts. Samma tendens framträder i ett annat fall, där försäkringstagaren enligt fransk rättspraxis har ett strängt presumtionsansvar och någon möjlighet till konkurrerande deliktsansvar ej anses föreligga.[8]

2. (Karusellen I.) Försäkringstagaren är i detta exempel innehavare av ett tivoli. En besökande skadas vid en tur på karusell till följd av en bristfällighet i denna. Till bolagen ställdes frågan, om försäkringen täcker i det fall att försäkringstagaren visat försumlighet i fråga om tillsynen av karusellen. 6 bolag svarade liksom RAM jakande, 3 nekande; de senare framhöllo, att ansvaret kunde inkluderas genom särskilt villkor.

Svaren på frågan ger ett ytterligare stöd för antagandet, att många bolag icke hysa några större betänkligheter mot att täcka vanligt

[5] Se ovan s. 95 ff.
[6] Se angående undersökningen närmare ovan s. 324 f.
[7] Se ovan s. 10.
[8] Se ovan s. 99, jfr s. 102.

culpaansvar, även om det enligt den skadeståndsrättsliga teorin i ifrågavarande skadesituation måste betraktas som kontraktsmässigt[9]; man är alltså villig att i viss mån bortse från den allmänna civilrättens gränsdragning mellan ansvarstyperna. Detta bekräftas ytterligare av ett generellt uttalande i denna riktning från RAM[1], liksom även av de nedan redovisade svaren angående exemplet »spegeln»[2]. — Det bör i detta sammanhang observeras, att fallet »karusellen I» rört personskada, och att ansvaret — efter vad förut utvecklats — icke beror av avtalets innehåll.[3] Man är här inne på ett område, där i andra utomnordiska länder ett deliktsansvar torde anses föreligga och försäkringsgivarna i varje fall ej ha några betänkligheter mot att meddela försäkringsskydd.

Gå vi härefter till skadesituationer, där motviljan mot försäkring är större också i andra länder, minskar till synes försäkringsgivarnas benägenhet att tolka villkoret om ansvarsgrunden välvilligt mot försäkringstagarna.

3. Bolagen tillfrågades, huruvida försäkringen täckte ansvaret i fallet »kemikaliehandlaren»[4], om kunden krävde ersättning under åberopande av såväl deliktsregler — den allmänna culparegeln — som det förut nämnda kontraktsansvaret för säljare enligt CC 1645[5]. Det förutsattes, att någon undantagsklausul rörande ansvar för skadebringande egenskaper hos levererade varor ej fanns i polisen. Endast ett bolag ansåg försäkringen täcka, under framhållande att sådana skador i allmänhet uttryckligen uteslötes, medan 6 funno ansvaret falla utom försäkringsskyddet. Ett åttonde bolag yttrade, att man brukade undantaga ansvar för felaktiga upplysningar men att försäkringen utan svårighet kunde utsträckas till denna risk. Enligt ett nionde bolag skulle i brist på uttryckligt undantag blott ansvar enligt CC 1645 falla utom försäkringen. RAM synes ha ansett även detta ansvar som i praktiken omfattat av försäk-

---

[9] Ett bolag hade uppfattningen, att fransk rätt tilläte utomobligatoriskt ansvar för sak (CC 1384 I) i detta läge.

[1] Ur RAM:s av Sicot avgivna yttrande må följande allmänna uttalande citeras: »La plupart des contrats ... actuellement font rarement appel à l'article 1147 du Code Civil. On se borne toujours à viser l'article 1382. Du point de vue juridique, il n'est pas douteux que cette formule est insuffisante, mais dans la pratique, après une recherche minutieuse de la jurisprudence, nous n'avons pu trouver aucune espèce dans laquelle les Compagnies d'Assurances aient vraiment fait état d'une non garantie qu'elles pouvaient trouver dans les textes. C'est donc en quelque sorte une interprétation tacite donnée au sens de la formule visée des articles 1382 et suivants comme devant comprendre la responsabilité de l'article 1147.» Vidare anförde Sicot, att ... »l'article 1382 des polices des Compagnies doit être entendu dans le sens large et comprend par conséquent les cas où le cocontractant a été lésé, malade dans le cas du médecin, cliente d'un coiffeur etc ... bien que ne rentrant pas dans le domaine de cet article.»

[2] Se s. 419.

[3] Se ovan s. 101 f.

[4] Se ovan s. 342.

[5] Se härom ovan s. 86.

ringen. — För de nekande svaren torde den synpunkten ha spelat stor roll, att det var fråga om ett yrkesmässigt fel av försäkringstagaren. 4 bolag framhöllo sålunda, att det vore fråga om »responsabilité professionelle» (»faute professionelle»). 2 av dessa liksom ett tredje anförde ytterligare, att det ej vore fråga om »accident» i försäkringsvillkorens mening.

I detta läge synes alltså skadefallets karaktär ha medfört, att bolagen icke ansett konkurrenskonstruktionen vara önskvärd.

4. (Cykeln.) Försäkringstagaren — en privatperson — skadar genom vårdslöshet en lånad cykel. (Det kan erinras om att låntagarens ansvar inom skadeståndsrätten anses vara av exklusivt kontraktsmässig natur i detta fall.[6]) Något undantag om omhändertagen egendom finns ej i polisen. På frågan, om försäkringen under sådana omständigheter täckte försäkringstagarens ansvar, svarade 3 bolag »ja» och 3 »nej». En försäkringsgivare fann spörsmålet tveksamt, medan 2 bolag blott framhöllo, att vårdklausul alltid förekom i deras villkor.[7] Samtliga försäkringsgivare synas ha varit i och för sig ovilliga att täcka dylika skador; 6 av de 9 bolagen uteslöto uttryckligen skador av denna typ från privatpersonförsäkringen, medan de 3 övriga synbarligen ville åberopa bestämmelsen om att blott deliktsansvar täcktes.

Mot bakgrunden av försäkringsgivarnas allmänna inställning till dessa skador är det mindre överraskande, att så pass många bolag ansågo försäkringen täcka i brist på särskilt undantag om omhändertagen egendom; det rörde sig om en tolkningsfråga som sällan förekom i praktiken.

I en del upplysningar från försäkringsgivarna har betonats, att framför allt man söker undvika försäkring av det stränga kontraktsmässiga presumtionsansvaret.[8] I detta sammanhang bör emellertid anföras följande exempel ur rundfrågan:

5. (Karusellen II.) Till bolagen riktades frågan, om försäkringen täckte i det läget, att culpa ej kunde styrkas hos den i exempel 2 (karusellen I) omnämnde försäkringstagaren och denne därför blott svarade på grund av sitt kontraktsmässiga stränga presumtionsansvar (CC 1147). 3 bolag voro benägna att utsträcka försäkringsskyddet även till detta skadefall trots villkorens formulering — 2 av dem dock till synes mot bättre vetande och närmast för att undgå tvist med försäkringstagaren[9] — medan ett bolag ansåg frågan vara tveksam. Övriga 5 bolag försäkrade ansvar av denna typ blott genom särskilt villkor. RAM:s inställning synes ha varit den, att den ordinära försäkringen omfattade också detta ansvar.

---

[6] Se ovan s. 96.

[7] RAM:s inställning är oklar i fråga om detta skadefall.

[8] Detta har särskilt framhållits av »Association générale des sociétés d'assurances contre les accidents», och flera bolag ha framfört synpunkten i skriftliga kommentarer till rundfrågan; så även Assurance de la responsabilité civile 1 s. 29, 2 s. 19.

[9] Det tredje bolaget ville tillämpa regeln i CC 1384 I om ansvar för sak.

Att en så pass framträdande benägenhet förekommit på försäkringsgivarsidan att frångå villkoret om försäkringsskyddets begränsning till deliktsansvar kan ha berott på skadans art, liksom när det gällde fall 2 (karusellen I). — I en härom erinrande situation, där *sakskada* förekommit, har däremot Cour de Cassation tagit ställning till försäkringstagarens nackdel i ett av de få rättsfallen rörande den aktuella tolkningsfrågan.

S. 1933.1.45. En lastbilsägare hade tecknat ansvarsförsäkring, vilken enligt villkoren skulle omfatta visst belopp »sur le recours des tiers, c'est à dire pour garantir l'adhérent de l'action que les tiers pourraient exercer contre lui à raison du dommage causé à leurs ... marchandises ... par un incendie provenant de l'automobile ... (art. 1382 et suiv. C. civ.)». Viss lös egendom, som lastbilsägaren åtagit sig att befordra med bilen, förstördes under transporten genom brand. Den risk, som täcktes av försäkringen, ansågs blott vara deliktsansvaret, ej den speciella risk som vilade på fraktföraren enligt CC art. 1784 och följande. — Lagrummet i fråga stadgar som förut nämnts presumtionsansvar för fraktförare vid skada på transporterat gods.[1]

Någon ledning angående bolagens inställning till försäkring av kontraktsansvar torde också kunna hämtas av följande fall:

6. Samtliga de 9 bolag, som besvarade rundfrågan, förklarade, att i fallet »balkongräcket»[2] försäkringen ej täckte försäkringstagarens skadeståndsskyldighet. De kommo till samma resultat, när frågan ställdes om försäkringen omfattande ansvaret mot en besökande i villan (ej kontraktspart till försäkringstagaren) som kom till skada på samma sätt som villaägaren. Emellertid motiverades svaret i 2 fall med ett speciellt villkor, att ansvar för skador som inträffade efter arbetets utförande vore uteslutet.[3] 2 bolag anförde, att ett fackmässigt fel vållat skadan. Denna tanke skymtade också i flera andra försäkringsgivares motivering för svaren. — Enligt yttrandet från RAM, vari dock detta exempel ej beröres särskilt, täckes ansvaret i praktiken.[4]

Den synpunkt, som i detta fall framträder, är bolagens ovillighet att täcka ansvar på grund av fackmässiga fel (»faute professionelle», »malfaçon»), vilken även visat sig i svaren på fråga 3.[5] Ibland undantages denna risk uttryckligen oavsett vem skadan drabbat[6], och även om

---

[1] Se ovan s. 85.

[2] Se ovan s. 342. — I den franska rundfrågan angavs snickarens befattning med räcket så, att han »néglige de la réparer».

[3] Det finns anledning att tro, att övriga bolag framför allt tagit ställning till frågan om ansvaret föll under CC 1382–1386; att den tänkta försäkringen blott täckte deliktsansvar var den enda uppgift om dess villkor som gavs i frågan. — En försäkringsgivare framhöll uttryckligen, att det här var fråga om kontraktsansvar.

[4] Enligt yttrandet skulle ansvaret i alla exemplen falla utanför CC 1382 ff enligt en strikt juridisk tolkning men likväl täckas i praktiken.

[5] Se även svaren i fallet »tapetseringen», omtalat nedan.

[6] Se uppgift från 6 bolag.

detta ej skett, torde man vilja tolka en undantagsklausul mot försäkringstagaren i dylika fall[7]. Stundom synes man i försäkringssammanhang t. o. m. använda uttrycken »responsabilité contractuelle» och »responsabilité professionelle» nära nog synonymt såsom sammanfattande beteckningar på sådant ansvar i kontrakt som man icke vill innefatta i den vanliga polisen.[8] — Det kan här erinras om att franska domstolar i skadeståndsrättsliga sammanhang gärna åberopat deliktsregler just vid culpa hos yrkesmän, framför allt då ansvarsgrunden saknat betydelse för påföljden[9]; detta betraktelsesätt har man synbarligen övergett inom försäkringsrätten.

I detta sammanhang kan även följande exempel nämnas:

7. (Tapetseringen.) Bolagen tillfrågades, om en hantverkare, som vållar skada på en vägg som han åtagit sig tapetsera, över huvud taget kan erhålla försäkringsskydd mot detta ansvar. 6 bolag och RAM svarade nekande, 2 bolag jakande. En försäkringsgivare ansåg svaret osäkert men framhöll, att om väggen ägdes av annan än försäkringstagarens kontraktspart, skadan täcktes t. o. m. utan särskilt villkor. — I regel torde man dock, såsom antytts i det föregående, vilja undvika att ge försäkringsskydd vid yrkesmässiga fel oavsett om skadan träffat tredje mans egendom.

Ofta synes också tanken framträda, att någon »accident» i villkorens mening ej skulle föreligga, när sakskada tillfogats kontrahenten genom yrkesmässigt fel. Härvid torde den synpunkten ha spelat in, att skadan fallit inom ramen för vad som kunnat förutses vid avtalet och därför icke utgjorde en sådan oväntad och plötslig händelse, som är att anse såsom ett försäkringsfall.[1]

Av det anförda torde man ha rätt att draga slutsatsen, att skillnaden mellan kontrakts- och deliktsansvar icke har en sådan avgörande betydelse för försäkringsbolagen som villkorens lydelse ger anledning att förmoda. Visserligen söka bolagen i viss omfattning följa skadeståndsrättens gränslinjer vid sin tolkning av klausulen om ansvarsgrunden, men i flera fall tycks man likväl medvetet ha avvikit från dessa.

Vi ha sålunda funnit, att många försäkringsgivare i strid mot härskande mening i fransk rätt tillåta ett konkurrerande utomobligatoriskt ansvar i kontraktsförhållanden, när det gäller tolkningen av an-

[7] Se även SAPIN s. 297, 302, DELMAS s. 89 f. Liknande uppgift av SICOT i uttalandet från RAM.

[8] Så i Assurance de la responsabilité civile 2 s. 19.

[9] Se ovan s. 93.

[1] Tankegången återkommer som ovan angivits i svaren på fråga 3 och vidare i två bolags och RAM:s upplysningar angående ståndpunkten beträffande fråga 7. — Se även PICARD-BESSON nr 398 a.

svarspoliserna. Även om det är naturligt, att en viss osäkerhet råder om gränsen mellan delikts- och kontraktsansvar på detta område, kan avvikelsen från skadeståndsrätten knappast förklaras med bristande kännedom om denna.[2] Än mera anmärkningsvärt är att man stundom är villig att med en ordinär, till deliktsansvaret anknuten försäkring täcka det stränga kontraktsrättsliga presumtionsansvaret. Möjligen kan detta sammanhänga med att i praktiken den skadelidande ofta lär grunda sina anspråk på både culparegeln och CC 1147. Det bör å andra sidan framhållas, att åtskilliga — kanske de flesta — försäkringsgivare synas obenägna att utvidga ansvarsrisken på detta sätt.[3] — Att i och för sig inga hinder finns att försäkra ett ansvar av denna typ med en ordinär försäkring framgår av att dessa försäkringstyper omfatta ansvaret för sak enligt CC 1384 I, som ju är lika oberoende av styrkt vållande som det stränga presumtionsansvaret enligt CC 1147.[4]

Det är ovisst, om på bolagens inställning inverkat, att ansvaret i vissa lägen — t. ex. i fallen 3 och 6 — är mera beroende av avtalets innehåll än eljest. Tankegången har icke framträtt i de upplysningar förf. erhållit. Viktigare för tolkningen av begreppet kontraktsansvar i fransk försäkring förefaller i stället vara distinktionerna mellan person- och sakskada samt mellan yrkesmässigt fel och oaktsamhet av mera alldagliga art; synpunkter av detta slag lära ofta ha vägt tyngre vid avgränsningen av försäkringsskyddet än i skadeståndsrätten vedertagna principer om skillnader mellan ansvarstyperna.

En anledning till att man i Frankrike — i motsats till i Tyskland — låtit klausulen rörande det försäkrade ansvarets grund intaga en central ställning i försäkringsvillkoren kan vara, att man när ansvarsförsäkringen tog form i landet hade tillgång till en hundraårig civillag, vars innehåll klarlagts genom talrika avgöranden i rättspraxis och doktrinuttalanden; de tyska försäkringsgivarna hade som nämnt ett annat utgångsläge. Det var naturligt, att de franska bolagen i första hand begagnade sig av den demarkationslinje mellan ansvarstyperna som Code Civil uppdragit. I stort sett torde metoden också ha visat sig ändamålsenlig för försäkringsbolagen; dess främsta fördel torde vara, att den på ett ur tarifferingssynpunkt lämpligt sätt, ehuru utan större precision, avgränsar försäkringsområdet vid de sedvanliga företagar-

---

[2] De gängse handböckerna synas i allmänhet betona omöjligheten av konkurrens i de aktuella situationerna; det är blott i rättspraxis som avvikelser förekomma från denna linje. Jfr ovan s. 91 ff.

[3] Se ovan s. 348 not 8 angivna uttalanden. Häremot stå dock SICOTS uppgifter i yttrandet från RAM.

[4] Se ovan s. 82 f, 84 f.

och privatpersonförsäkringarna.[5] Eftersom enligt fransk skadeståndsrätt icke några deliktsregler gälla vid kränkning av mera centrala avtalsförpliktelser, utesluter avgränsningen klart vissa risker, som man normalt vill hålla utom försäkringen. På detta sätt falla t. ex. skador på behandlad och vårdad egendom utanför denna, också när speciella undantag härom saknas. När skadeståndsrättens skiljelinje visat sig olämplig ur försäkringssynpunkt, synes man utan större betänkligheter ha avvikit från den.

Anknytningen till skillnaden mellan ansvar på obligatorisk och utomobligatorisk grund synes alltså i Frankrike främst vara ett försäkringstekniskt grepp; den är knappast något belägg för att ett inre samband skulle föreligga mellan skadeståndsansvarets grund och ansvarsförsäkringens omfattning.

d) Engelsk försäkring

Också i England har kontraktsmässigt ansvar (»contractual liability») sedan gammalt ansetts falla utom ansvarsförsäkringens normala område, vilket kommit till tydligt uttryck i villkoren. Såtillvida påminner den engelska avgränsningen av försäkringen om den franska. Av redogörelsen för den engelska skadeståndsrätten har emellertid framgått, att innebörden av begreppet kontraktsansvar här är en helt annan än i Frankrike och på kontinenten i övrigt. Exklusivt kontraktsrättslig ansvarighet för fysisk skada förekommer i England inom ett långt mera begränsat område: principalen svarar för alla anställdas culpa också utom avtalsförhållanden, och även vid skadestånd för eget vållande existerar i det övervägande flertalet fall ett ansvar på grund av tort vid sidan av culpaansvaret på obligatorisk grund.[6] Det är mot denna bakgrund naturligt, att det sedvanliga undantaget om kontraktsansvar kommit att spela en förhållandevis undanskymd roll i England.

När under 1900-talets tidigare decennier ett förbehåll rörande »contractual liability» eller »liability in contract» regelbundet infogades i poliserna[7], synes det ha tolkats restriktivt. I diskussionen härom intresserade man sig ibland blott för försäkring mot den typ av kontraktsansvar, som avser på förhand bestämd egendom[8]; på andra håll förkla-

[5] I denna riktning har SICOT uttalat sig i yttrandet från RAM.

[6] Se ovan s. 148 f.

[7] Se HILL s. 135 f, 137 f; KIRKPATRICK s. 36, 52; WELSON i Pitman's Dictionary of Accident Insurance (1938) s. 202, 235; jfr WELFORD s. 601, LISTER i JCII 34 s. 32, MACARTHUR i JCII 38 s. 289 f.

[8] Jfr WELFORD s. 405 med not n), s. 456 not k).

rades bestämmelsens syfte vara att utesluta det rent strikta kontraktsansvaret med hänsyn till riskens oberäknelighet[9]. Försäkringsskyddet i kontraktsförhållanden begränsades genom andra och viktigare klausuler. Sålunda uteslöts ansvar för skadebringande egenskaper över huvud taget samt ersättningsskyldighet för skada på vårdad och behandlad egendom; ibland förekom också ett villkor med mera generell formulering, varigenom ansvaret för oaktsamt fullgjorda kontraktsplikter uteslötos i vidare omfattning (»structural damage to any building or other property... through contracts imperfectly, inefficiently or improperly fulfilled»).[1] Dessa klausuler uteslöto som synes tillsammans flertalet skadefall, där culpaansvar på obligatorisk grund var den enda typ av skadeståndsskyldighet som kunde förekomma.

Numera har den generella bestämmelsen om kontraktsansvar i allmänhet fått en snävare formulering. Vanligt är att man i public liability insurance utesluter »liability assumed by agreement unless such liability would have attached to the Insured notwithstanding such agreement» (typ I)[2], eller »liability which attaches by virtue of an agreement but which would not have attached in the absence of such agreement» (typ II)[3]. I andra fall talas om »contract of indemnity» (typ III)[4], och en del försäkringsgivare utesluta kontraktsansvar i mera allmänna ordalag (typ IV)[5].

Även dessa undantag — åtminstone av typerna I, II, och IV — kunna väl tänkas bli uppfattade så, att de skulle utesluta allt ansvar, som förutsätter ett kontraktsförhållande mellan försäkringstagaren och den skadelidande.[6] Icke heller i nuvarande praxis torde emellertid villkoren tillämpas på detta sätt. Oavsett de närmare ordalagen synas un-

---

[9] Jfr KIRKPATRICK a.st., WELSON, a.a. s. 202, LISTER a.st. — Denna uppfattning kan sammanställas med att det lagliga ansvar, som ansvarsförsäkringen omfattade, stundom ansågs med nödvändighet böra bero av culpa; se WELFORD s. 409. I det rättsfall Welford åberopar — Turline v. White Cross Insurance Association, 1921 3 K.B. 327 — förekommer dock blott ett obiter dictum av denna innebörd; tvistefrågan gällde, om försäkring mot ansvar för kriminell vårdslöshet stred mot ordre public, och uttalandet i fråga torde i vart fall blott ha avsett trafikförsäkring.

[1] KIRKPATRICK, a.a. s. 53, 57.

[2] Se Survey s. 21, Stone & Cox Year Book 1957 s. 357, jfr s. 404. Väsentligen samma formulering har återfunnits i allmänna villkor för public liability insurance hos 6 bolag av 15.

[3] En dylik formulering har anträffats hos 5 bolag av 15.

[4] Se Survey s. 21 f; formuleringen förekommer också hos ett bolag av de 15, vilkas villkor genomgåtts.

[5] Ett bolag utesluter bl.a. »liability under any agreement to indemnify or contract entered into by the Insured and which liability the Insured would not have been under but for such agreement or contract». Lloyds använder uttrycket »liability ... assumed under another contract» (se The Policy 1957 s. 34). Ännu ett bolag av de 15 har en liknande formulering. Se vidare Survey s. 21 f.

[6] Jfr Survey s. 22.

dantag av detta slag i försäkringslitteraturen anses åsyfta särskilda åtaganden om ersättningsskyldighet oberoende av vållande[7]; i allmänhet torde bolagen också tolka dem på detta restriktiva sätt, att döma av svaren på rundfrågan.

1. (Hotellbranden.) I ett hotell, vars ägare tecknat ansvarsförsäkring, utbryter en brand på grund av en felaktighet i skorstenen, vilken uppförts av en självständig företagare. Vid branden skadas en hotellgäst. (Fallet motsvarar alltså det förut omtalade ledande rättsfallet Maclenan v. Segar.[8])

a) Bolagen ha tillfrågats, om det strikta ansvar, som enligt regeln i det nämnda rättsfallet före 1958 gällt för hotellägaren mot gäster vid bristfälliga anordningar i hotellet, omfattades av försäkringen. 12 bolag — alla som lämnat uppgifter i denna del — svarade jakande.

b) På fråga, hur bolagen skulle ställa sig till hotellägarens culpaansvar i detta läge — efter 1958 den enda ansvarstyp som kan förekomma — ha 11 bolag ansett försäkringen täcka skadan; det tolfte har funnit svaret osäkert.

Det strikta ansvaret i Maclenan v. Segar, vilket efter vad vi tidigare konstaterat var väsentligen oberoende av avtalsinnehållet[1], har man alltså icke hyst några betänkligheter mot att täcka[2].

2. Bolagen ha tillfrågats, om ansvarsförsäkringen omfattade kajägarens kontraktsmässiga ansvar i den situation, som det tidigare refererade fallet »The Moorcock»[3] avsåg; vi erinra om att det gällde en kajägares försummelse att vidtaga skäliga åtgärder för att förebygga, att ett lossande fartyg, tillhörigt hans medkontrahent, skadades på grund av flodbottnens tillstånd. 10 bolag svarade »ja», varav dock ett — med klausul av typ II — under tvekan om undantaget angående kontraktsansvar vore tillämpligt; 2 bolag svarade »nej», dock av annan anledning än att det vore fråga om kontraktsansvar.[4]

»The Moorcock» utgör ett ledande rättsfall rörande culpaansvar på obligatorisk grund; skadeståndsskyldigheten har emellertid — som förut utvecklats — existerat oberoende av avtalets närmare innehåll.[5] Man synes alltså i försäkringspraxis bortse från att ett kontraktsansvar föreligger av detta föga utpräglade slag, när man tillämpar undantaget om »contractual liability».

---

[7] Jfr Survey a.st., Stone & Cox Year Book 1957 s. 333, Study Course III s. 13.

[8] Se ovan s. 124.

[1] Se ovan s. 125.

[2] Jfr Study Course II s. 9, där särskilt framhålles att ansvar på grund av »a warranty or condition which the law implies in a contract» ej är att jämställa med ansvar som den försäkrade åtagit sig genom »voluntary agreement». — Hur främmande försäkringsgivarna ställa sig till tanken, att det strikta kontraktsansvaret från tiden före år 1958 skulle vara artskilt från culpaansvaret enligt Occupier's Liability Act, antydes av kommentaren från ett stort bolag till frågan: »The reason for the use of two different dates in sections (a) and (b) escapes us.»

[3] Se ovan s. 118.

[4] Båda åberopade, att »foul berthing risks» normalt undantogs i deras villkor.

[5] Se ovan s. 261.

3. På fråga, om försäkringen täckte snickarens ansvar i det tidigare[6] refererade exemplet »balkongräcket», ha av 12 försäkringsgivare 8 svarat »ja». 3 bolag ha ansett svaret osäkert. Av dem har ett (med klausul av typ II) anfört, att ansvaret berodde på underlåtenhet, ej på positiv handling. Ett annat (med klausul av samma typ) har framhållit, att yrkesmässig oaktsamhet (»professional negligence») möjligen förelegat. Det återstående av dessa tre hade en klausul av typ IV. — Ett bolag (undantag av typ I) svarade »nej», med motiveringen att skadan ej inträffat i den försäkrade verksamheten med hänsyn till att den berodde på underlåtenhet och försäkringsgivarens avsikt ej vore att täcka ansvar, som blott kunde uppkomma till följd av fackmässig oaktsamhet.

Vid skada av denna typ anser man sannolikt icke skadeståndsskyldighet på utomobligatorisk grund kunna åvila försäkringstagaren.[7] Likväl ha flertalet bolag här icke funnit sig böra använda bestämmelsen om ansvar grundat på avtal. Att personskada förekommit kan ha bidragit till denna milda tolkning av undantagen; vilken typ av förbehåll som tillämpats synes här ha haft föga betydelse.

4. Exempel 3 ändrades på så sätt, att försäkringstagaren — en hyresvärd — avtalat med sin hyresgäst att reparera huset, samt att han försummat att låta laga balkongräcket, med påföljd att hyresgästen tillfogats personskada. 9 bolag ha besvarat denna fråga.[8] 8 ha ansett försäkringen täcka ansvaret; av dem hade två besvarat fråga 3 med »osäkert» och ett med »nej». — Ett bolag av de 9 har ansett svaret på fråga 4 tveksamt.[9]

Av det föregående har framgått, att hyresvärden numera synes svara närmast enligt deliktsregler även i underlåtenhetsfall av denna typ.[9a] Att man här varit villigare att täcka ansvaret än i fall 3 kan också sammanhänga med att fastighetsägaren har särskilt intresse av skydd mot dylika risker[1] och att vållandet ej varit av yrkesmässigt slag. Över huvud taget har frågan, om fackmässigt fel förekommit, tillmätts en stor betydelse i åtskilliga bolags kommentarer till de olika exemplen.[2] Ett bolag har ett speciellt undantag för skada vållad av sådan anledning.[3]

---

[6] Se ovan s. 342.

[7] Frågan formulerades så, att snickaren glömde att se till räcket, och det var alltså ren underlåtenhet som låg honom till last. Se om möjligheten till deliktsansvar ovan s. 129.

[8] Frågan tillkom i senare utsända frågeformulär i anledning av vissa uttalanden i då redan inkomna svar.

[9] Enligt Survey (s. 22) skulle undantaget om kontraktsansvar ej syfta till att utesluta dylika risker.

[9a] Se ovan s. 129.

[1] Två bolag ha anmärkt, att fastighetsförsäkringen tar sikte även på ansvar av detta slag.

[2] Liknande synpunkter möta vi när det gäller användningen av products liability insurance och i fråga om täckning av ansvar för behandlingsskador, se nedan s. 429, 421.

[3] Bolaget har särskilt undantagit skada till följd av »lack of care or skill in the giving of

Svaren på frågorna ge ett starkt intryck av den ringa räckvidden av undantaget om kontraktsmässig skadeståndsskyldighet. Resultatet kommer ytterligare att bekräftas av undersökningen angående ansvarsgrundens betydelse vid products liability insurance, vilken försäkringsform senare skall behandlas.[4] Bortsett från de tillfällen, där en särskild överenskommelse om ersättningsskyldighet träffats, synes undantaget få värde blott för enstaka försäkringsgivare, när de — kanske främst av preventionsskäl — önska hålla en viss risk, vars kontraktuella karaktär klart framträder, utanför försäkringsskyddet. Flertalet av de bolag, som besvarat frågorna, ha emellertid ej heller i denna situation ansett sig kunna täcka skadan, och särskilt tydlig är denna tendens, när ansvaret framstår som oberoende av avtalets innehåll. Man synes alltså ha underlåtit att anknyta till de formella skadeståndsreglerna i denna situation. Försäkringslitteraturen ger icke heller något stöd för att undantaget rörande kontraktsansvar numera skulle anses ha större betydelse än nu sagts. Bl. a. kan framhållas, att man icke synes åberopa det i diskussionen om innebörden av de speciella förbehåll, som anknyta till vissa skadesituationer.

e) Amerikansk försäkring

Några ord böra här nämnas om inställningen till försäkring av ansvar i kontraktsförhållanden i USA.[5] Den skadeståndsrättsliga genomgången har visat, att förhållandet mellan kontrakts- och deliktsregler här är i stort sett detsamma som i engelsk rätt.[6] Också i amerikansk försäkring uteslutes numera i allmänhet kontraktsmässig skadeståndsskyldighet genom olika formuleringar, sedan osäkerhet visat sig förekomma om i det lagliga skadeståndsansvaret inginge även ansvarighet som den försäkrade åtagit sig genom avtal.[7] Man undantager, förutom ansvar för skada på vårdad egendom m. m., även »contractual liability» eller liknande.

Detta sker dock ej konsekvent. Som tidigare antytts, söka de amerikanska försäkringsgivarna meddela ett så allsidigt försäkringsskydd som möjligt genom »comprehensive liability insurance», och i denna

---

professional advice or treatment»; jfr även ovan s. 353 och Stone & Cox Year Book 1957 s. 333.

[4] Se nedan s. 497 ff.

[5] Uppgifterna om villkoren ha hämtats framför allt från KULP (s. 228 ff) samt från vissa skriftliga upplysningar av amerikanska bolag och försäkringsorganisationer. Om »comprehensive liability insurance», se även SAWYER.

[6] Jfr ovan s. 147 ff.

[7] Se SAWYER s. 28, 48.

kan stundom innefattas även utpräglat kontraktsmässigt ansvar av den nyss angivna typen. Det förekommer sålunda, att undantaget om »contractual liability» helt borttagits ur privatansvarsförsäkringen.[8] Vidare täcker comprehensive liability insurance utan vidare vissa typer av ansvar av utomobligatoriskt slag, som den försäkrade genom avtal övertagit från en medkontrahent. Privatansvarsförsäkringen innesluter sålunda skadeståndsskyldighet som åtagits genom »written contract relating to the premises», och företagarförsäkringen omfattar ofta liknande ansvarighet bl. a. på grund av skriftliga avtal om upplåtelse av nyttjanderätt samt om underhåll av hissar.[9] Dylika risker bruka i andra länder blott kunna täckas genom speciella försäkringar eller särskilda villkor.[1]

Vad angår tolkningen av uttrycket »contractual liability», ha domstolarna ansett skadestånd i kontraktsförhållanden omfattat av polisen också när kontraktet är en anledning till att skada inträffat.[2] I försäkringspraxis torde man täcka ansvaret i fallet »balkongräcket»[3], både då det åvilar snickaren och då det är hyresvärden som blir skadeståndsskyldig[4,5]. Hur läget är vid mera utpräglat kontraktsansvar är ovisst.[6] Såvitt angår rent strikt ansvarighet för skadebringande egenskaper[7], torde skadeståndsskyldighet på grund av tyst garanti anses vila på lag, ej avtal, medan ansvar som beror av uttrycklig garanti betraktas som kontraktuellt i villkorens mening; detta inkluderas emellertid normalt om skador av detta slag omfattas av försäkringen. Villkoren utesluta då ansvar på grund av kontrakt »except a warranty of

---

[8] Så i ett stort bolags villkor, som avvika från standardvillkoren.

[9] Vidare »agreement required by municipal ordinance» och »sidetrack agreement». — De speciella undantagen — särskilt klausulen om skada på vårdad egendom — torde medföra, att den utvidgning av försäkringsområdet som de nämnda bestämmelserna innebära icke kommer att avse skada på objektet för det i villkoret åsyftade avtalet; åtager sig den försäkrade rent strikt ansvar för skada t.ex. på den upplåtna egendomen eller på den hiss han skall underhålla, faller det utom försäkringen.

[1] Jfr nedan s. 391 ff, särskilt s. 396 f.

[2] I ett rättsfall, där försäkringstagaren ingått en normal affärsöverenskommelse att rengöra, inspektera och fylla en oljepanna och på grund av anställdas oaktsamhet i samband härmed blev ansvarig för brandskada, ansågs undantaget i fråga ej tillämpligt. (Larsen v. General Cas. Co. of Wis., omnämnt av APPLEMAN 7, Suppl. s. 76.) Och när försäkringstagaren — en underentreprenör — fick svara på grund av avtal gentemot huvudentreprenören för uppkomna skador, fann man likväl försäkringen täcka, enär han vore ansvarig för arbetares vårdslöshet på grund av lag också i frånvaro av kontrakt. (A. T. Morris & Co. v. Lumber Mutual Casualty Ins. Co. of New York (1937), se APPLEMAN 7 s. 337 not 9.)

[3] Se ovan s. 342.

[4] Se om detta senare fall ovan s. 355.

[5] 2 bolag, NBCU och AFIA ha alla ansett försäkringen täcka i båda fallen.

[6] Bl.a. i läkares och tandläkares försäkring uteslutes särskilt ansvar på grund av garanti för behandlingens resultat (KULP s. 232 f).

[7] Se om amerikansk rätt i detta hänseende ovan s. 139, 140.

goods and products».[8] I fallet »kemikaliehandlaren»[1] lär säljarens skadeståndsskyldighet i regel täckas i bolagens praxis, antingen den beror på en felaktig enuntiation om medlets lämplighet eller på en uttrycklig garanti om dess oskadlighet.[2]

Det allmänna intrycket blir, att försäkringsgivarna i USA hysa mindre betänkligheter än på andra håll att täcka även utpräglat kontraktsmässigt ansvar genom sina ordinära ansvarsförsäkringar. Undantaget om »contractual liability» har sannolikt minst lika begränsad praktisk betydelse som i England.

I ett annat hänseende har man emellertid försökt att göra en mera generell avgränsning av försäkringsskyddet i kontraktsförhållanden. Man har till synes främst under senare år[3] i viss omfattning använt sig av den allmänna principen, att ansvarsförsäkringen i regel blott avsåge skadestånd på grund av oviss och plötslig händelse (»accident»). Härmed brukar i allmänhet avses en »sudden, unexpected, unforeseen, undesigned occurrence»[4], och domstolarna ha ofta hänvisat till denna begränsning för att utesluta ansvar för skador, som inträda långsamt och gradvis, i synnerhet vid ansvar för fackmässiga fel.[5] Men de ha gått längre än så: även när en skada till följd av bristfälligt fullgörande av ett avtal inträffat med viss plötslighet och icke varit åsyftad, skulle den med samma motivering anses falla utom försäkringen.

I ett fall, där skador uppstått på av försäkringstagaren uppförda telefonledningar till följd av hans bristfälliga behandling av trådarna, uttalade domstolen, att »failure to perform properly under a contract» liksom andra naturliga och ordinära följder av en vårdslös handling ej kunde anses som en accident.[6]

En sådan ståndpunkt skulle innebära, att från försäkringen uteslötes flertalet kontraktsrisker inom yrkeslivet. Delade meningar föreligga emellertid om domstolens uttalande är riktigt[7], och rättspraxis tycks

[8] Jfr KULP s. 244, TERBELL i ILJ 1954 s. 677 f, SAWYER s. 59, ARNOLD i ILJ 1957 s. 611.

[1] Se ovan s. 342.

[2] 2 bolag, NBCU och AFIA ha alla ansett product liability insurance omfatta skadan i båda dessa fall; ett bolag förklarade sig emellertid inom kort vilja utesluta denna risk, och från NBCU framhölls att product liability insurance täckte »liability in contract because of an *implied* liability» (förf:s kursivering). — Då skadan berott på att felaktigt preparat av misstag levererats i stället för det riktiga (felexpedieringsfallet), förklarades ansvaret i alla 4 svaren täckt utan några reservationer.

[3] Jfr APPLEMAN 7 s. 320 f och suppl. s. 73 f, där ingen antydan finns om denna benägenhet

[4] Se MAJKA i ILJ 1954 s. 91 ff med anförda rättsfall, jfr APPLEMAN 7 s. 76 f.

[5] Se KULP s. 11 f, 237 f, MAJKA a.st., WHEELER i ILJ 1956 s. 87 ff, Midl. Construction Co. Inc. v. U.S. Casualty Co., omtalat i ILJ 1954 s. 700, jfr APPLEMAN 7 s. 320 f, suppl. s. 73 f. Se även ett bolags svar i fråga om fallet »hustaket» (s. 425 not 8 nedan).

[6] Neale Construction Co. v. U.S. Fidelity & Guaranty Co., omtalat i ILJ 1956 s. 94.

[7] Resultatet godtages av MAJKA, a.st., medan WHEELER, a.st. är kritisk.

i andra fall icke ha tolkat begreppet accident på samma snäva sätt[8]. Man torde därför kunna förmoda, att blott kontraktsskador av närliggande och beräkneligt slag, vilka uppstå på grund av utpräglad yrkesmässig oaktsamhet, kunna uteslutas av den anledningen att accident ej skulle föreligga. Det är vidare att märka, att man på en del håll i amerikansk försäkring genom speciella poliser inkluderar ansvar även för andra skador än dem som bero på accident.[1]

f) Nordisk försäkring; inledande anmärkningar

Ansvarsförsäkringen upptogs under åren omkring 1910 av försäkringsgivare i Danmark, Norge och Sverige samt först på 1930-talet i Finland. Som förut antytts, var det från Tyskland och även från Schweiz[2] som impulsen utgick. De nordiska bolagens villkor utformades väsentligen efter tyskspråkiga förebilder och byggde på tyska erfarenheter.

Emellertid var det icke möjligt för de nordiska bolagen att använda sig av en direkt översättning av de utländska bestämmelserna. Man saknade en allmän civillag, till vars indelning och begreppsbildning man enkelt kunde anknyta beskrivningen av de risker försäkringen omfattade, och man hade ej ens tillgång till den anglosachsiska rättens förhållandevis klara gränsdragning mellan olika ansvarsformer. När de tyska (och schweiziska) villkoren överfördes till de nordiska länderna, synes därför särskilt begreppet »gesetzliche Haftpflichtbestimmungen» ha berett svårigheter; de allmänna lagbestämmelserna om skadeståndsansvar voro ju blott fragmentariska. Man tycks då ha tagit fasta på den tolkning av uttrycket, som dominerade i Tyskland och Schweiz under tiden kring sekelskiftet: blott utomobligatoriskt ansvar kunde försäkras.[3] Därvid begagnade man sig till en början ofta av formuleringarna, att endast skadestånd (erstatning) utom kontraktsförhållande vore föremål för försäkringen, eller att blott ansvar enligt allmänna skade-

---

[8] Se det s. 425 vid not 3 nämnda rättsfallet Rex Roofing Co. v. Lumber Mutual Casualty Co., där domstolen till stöd för sin uppfattning anförde, att ej uppsåt utan vårdslöshet förekommit och att vårdslöshet normalt är för handen vid varje antagligt ansvar som man försäkrar sig mot. — När försäkringstagaren åtagit sig att rengöra husfasad med visst medel, som var skadligt för fönsterrutorna, och vidtog otillräckliga skyddsåtgärder, med påföljd att rutorna skadades, ansågs »accident» ha förelegat, enär ej skadan orsakats avsiktligt. (Cross v. Zurich General Accident & Liability Ins. Corporation (1950), omtalat av APPLEMAN 7, suppl. s. 73, och i ILJ 1957 s. 611.)

[1] Jfr KULP s. 239 f.

[2] Det schweiziska bolaget »Zürich» har sålunda introducerat försäkringsbranschen i Sverige och Danmark.

[3] Se ovan s. 329f, 340f.

ståndsregler täcktes; ibland undantogs också uttryckligen ansvar på kontraktsmässig grund.[4]

Det är ovisst, om man ansåg sig därigenom ha avgränsat risken på samma sätt som i Tyskland; i vart fall hänvisade man länge i nordisk litteratur till tyska uttalanden om det försäkrade ansvarets natur utan att olikheten i de grundläggande skadeståndsrättsliga begreppen därvid framhölls.[5] I själva verket hade ju den härskande meningen i Tyskland redan omkring 1910 övergivit tanken på att blott ansvar på utomobligatorisk grund kunde försäkras, och även bortsett från detta innebar ju, som av det föregående framgått[6], det tyska deliktsansvaret något helt annat än de motsvarande uttryck, som begagnades i nordiska försäkringar. Man använde sig alltså av en gränsdragning, som saknade motsvarigheter i Tyskland. Härtill kommer, att det var långtifrån klart, vilket ansvar som kunde anses grundat på avtal, och att som nämnt icke heller begreppen skadestånd i respektive utom kontraktsförhållanden eller ansvar enligt allmänna skadeståndsregler voro entydiga[7]; i försäkringskretsar lär man dock även med dessa uttryck i regel ha tagit sikte närmast på vad som här kallats ansvarsgrunden. Den närmare avgränsningen av försäkringsområdet i kontrakt blev därigenom ytterligt svår att fastställa med ledning av försäkringsavtalet.

När man gav sådana allmänt hållna klausuler med anknytning till skadeståndsrätten en central ställning i villkoren, uppkom också en annan svårighet. Förhållandet mellan dessa bestämmelser och de speciella undantagen var nämligen oklart: skulle den allmänna klausulen blott vara att betrakta som en sammanfattning av de speciella förbehållen, eller hade den en vidare betydelse?

Genom att använda denna teknik vid villkorens avfattning gav man upphov till en oklarhet, som föranlett åtskilliga bekymmer vid skaderegleringen och gett doktrinen mycket huvudbry under årens lopp. Vi

---

[4] I detta sammanhang kan framhållas, att i de vid denna tid gällande tyskspråkiga allmänna ansvarsförsäkringsvillkoren hos »Zürich» försäkringsskyddet för sakskadornas del inskränkts till »ausservertragliche Entschädigungsansprüche». (Sammlung IV s. 199.) Det är tänkbart, att motsvarande formulering begagnats i bolagets första svenskspråkiga villkor; uppgift härom har dock ej stått att erhålla. Vad angår bolagets *danska* villkor, övertages enligt en polis av 1912 (liksom i poliser av 1916 och 1923) »paa Erstatning udenfor Kontraktsforhold beroende Krav» i anledning av personskada; för sakskadornas del lär ha gällt särskilda villkor, med undantag främst för vård- och behandlingsskador. (I varje fall i de år 1923 använda särskilda villkoren talades ej om skadestånd utom kontrakt.)

[5] Se t.ex. BACH-NIELSEN i NFT 1927 s. 31, DAHL, Ansvarsforsikring s. 38 ff (obs. hänvisningarna!).

[6] Se ovan s. 66.

[7] Se ovan s. 20, 180 ff.

komma att finna, att de nordiska försäkringsgivarna endast långsamt och under tvekan kunnat frigöra sig från denna traditionella anknytning till vaga skadeståndsrättsliga distinktioner.

g) Dansk försäkring

Någon enighet om villkorens utformning har man ännu icke kunnat uppnå mellan de olika danska bolagen; de klausuler som här intressera ha erhållit växlande formuleringar, om också de haft ett väsentligen likartat innehåll. En viss benägenhet märks att övergå från generellt hållna stadganden om den försäkrade ansvarstypen till mera preciserade bestämmelser. Den allmänna iakttagelsen kan vidare göras, att de danska villkoren ofta äro ganska strängt formulerade men i gengäld tolkas milt.

Det finns till en början anledning att uppmärksamma en del bestämmelser av den äldre typen, bl. a. emedan problemet om deras tolkning gett upphov till livlig diskussion om försäkringsmöjligheten i litteraturen och åtskilliga principiellt betydelsefulla domstolsavgöranden.[8] Länge förekom en klausul, varigenom skadestånd i kontraktsförhållanden uteslöts från försäkringen, i praktiskt taget alla villkor i ordinär ansvarsförsäkring. De närmare ordalagen varierade; man talade om att blott »Erstatningsansvar udenfor Kontraktsforhold» täcktes eller att försäkringen ej omfattade »Ansvaret for at en af Forsikringstagaren indgaaet Kontrakt ikke behørigt opfyldes»; en annan klausul med något avvikande innehåll var »Krav, der støtter sig paa Kontrakter (eller kontraktmæssige Vedtagelser og Tilsagn)». Andra bolag undantogo krav på grund av särskilda avtal och utfästelser, eller liknande.[9] Man torde knappast ha fäst större vikt vid de olika formuleringarna, när det gällt principfrågan om försäkringens räckvidd i avtalsförhållanden.

De generella bestämmelserna kompletterades med undantag för vissa, närmare preciserade skadefall. Vanligen uteslöts skada orsakad av skadebringande egenskaper hos levererad egendom, dock i allmänhet blott vid vetskap om felet — eller i enstaka fall grov oaktsamhet — hos försäkringstagaren[1]; på senare år ha bolagen ofta fritagit sig helt från att täcka skador av denna art[2]. Ytterligare undantogos vård- och

---

[8] Formuleringarna i fråga användas f. ö. alltjämt av åtskilliga bolag; jfr s. 370 not 3 nedan!
[9] Se närmare BACH-NIELSEN, a.a. s. 31 f.
[1] BACH-NIELSEN, a.a. s. 36 ff.
[2] Jfr RYEFELT i DFT 1950–51 s. 42 f.

behandlingsskador på egendom genom ett villkor av varierande lydelse, i allmänhet kallat »varetægtsklausulen»; stundom uteslötos behandlingsskadorna särskilt i en »bearbejdningsklausul». Dessa förbehåll betraktades vanligen som förtydliganden av den allmänna klausulen om kontraktsansvar med i stort sett samma syfte som denna.[3] De tre nämnda undantagsbestämmelserna utgjorde ursprungligen försäkringsgivarens väsentliga skydd mot täckning av ansvar i avtalsförhållanden. Som ett komplement till dem förekom stundom ett förbehåll rörande skada på levererad sak till följd av fel i denna.

Åtminstone när det gällde sakskador i kontrakt medförde de omtalade undantagen en betydande inskränkning av försäkringens omfattning.[4] I dansk diskussion märks också en tydlig ovilja mot att täcka mera utpräglat kontraktsansvar, ehuru detta ej ansågs omöjligt. Belysande äro härvidlag uttalanden vid danska FAL:s tillkomst.

I § 91 betecknas ansvarsförsäkring som »Forsikring mod Erstatningsansvar, nogen paadrager sig overfor Tredie mand som Følge af en skadevoldende Begivenhed». I motiven ifrågasattes, om man i vart fall med en presumtionsregel borde fastslå en bestämd begränsning i begreppet ansvarsförsäkring; då för tiden tecknades så gott som alltid försäkring blott mot det ansvar, som omedelbart till följd av lagstiftning åvilade en person till följd av hans skadegörande handlingar. Det egentliga skadeståndsansvaret i kontraktsförhållanden, som ju vilade på ett särskilt avtal med den skadelidande, kunde ett bolag blott i enskilda, bestämt avgränsade undantagsfall inlåta sig på att täcka. Man hade dock ej funnit tillräcklig anledning att uppställa en regel om att kontraktsansvar ej skulle anses omfattat av försäkringen, dels enär det principiellt vore olämpligt att uppställa regler som kunde tänkas komma att ställa försäkringstagaren sämre än det enskilda avtalets innehåll medför, dels enär gränsen mellan skadeståndsansvar i och utom kontraktsförhållanden vore ganska flytande. Medan det sålunda vore klart, att det ansvar en installatör ådrager sig genom att leverera en utlovad anläggning för sent vore ett rent kontraktsansvar, som det normalt låge utanför ansvarsförsäkringens naturliga ändamål att täcka, kunde det diskuteras i det oändliga, om ansvar för en skada vållad under installationen vore ett kontraktsansvar eller ej, och avgörandet kunde bero på tillfälligheter — t. ex. om det skadade föremålet tillhörde kontrahenten eller tredje man — som vore irrelevanta för bedömande av arten utav bolagets risk.[5]

---

[3] Skibsted s. 50, N. H. Bache i TfR 1930 s. 351, jfr Bach-Nielsen, a.a. s. 33.

[4] De torde också ha ansetts i och för sig vara tillämpliga vid vissa personskador, när personens vård och behandling utgjorde en huvudförpliktelse till avtalet; ansvaret härför täcktes sålunda genom särskilda försäkringar för läkare, tandläkare, sjukhus, sjuksköterskor, barnmorskor, frisörer och liknande yrkesutövare. Jfr Gulbrandsen i Haandbog s. 265, 277 och även Trolle i U 1943 B s. 103 f.

[5] Udkast til Lov om Forsikringsaftaler, s. 131.

Motiven intaga sålunda en ganska negativ hållning till försäkring av ansvar i kontrakt. Genom oklarheten i den använda terminologin ge de ringa ledning för gränsdragningen. Man talar sålunda om ansvar omedelbart till följd av lagstiftning, om »egentligt» ansvar i kontrakt, om skadestånd i och utom kontraktsförhållanden, om »rent» kontraktsansvar och om kontraktsansvar i allmänhet utan att den eventuella skillnaden mellan dessa begrepp definieras. Det är också naturligt, att flera olika uppfattningar framkommit i det danska försäkringsfolkets debatt om innebörden av den allmänna avgränsning i villkoren som anknyter till skadeståndsskyldighetens art.

SKIBSTED synes sålunda som ledande grundsats uppställa, att om försäkringstagaren icke hade någon särskild förpliktelse beträffande det skadade objektet, ansvarsförsäkringen bör omfatta skadeståndsskyldighet, som också skulle ha inträtt mot annan än kontraktspart. Som skadeståndsansvar av sistnämnda typ nämnes ansvar för skadebringande egenskaper och bristfälliga anordningar samt annat ansvar härrörande av perifera förpliktelser till avtalet.[6] Närmast torde Skibsted därmed ha åsyftat en gränsdragning mellan ansvar på obligatorisk och utomobligatorisk grund. BACH-NIELSEN och H. BACHE ha, liksom BENTZON och CHRISTENSEN i deras kommentar till FAL, formulerat principen så, att försäkringen täcker ansvar enligt dansk rätts allmänna skadeståndsregler, men icke ansvar, som försäkringstagaren därutöver åtagit sig.[7] Det är oklart, hur ersättningsskyldighet på grund av culpa av kontraktsmässig typ skall behandlas med denna gränsdragning. USSING anser försäkringen i allmänhet omfatta ansvar, som inträder på grund av allmänna skadeståndsregler oberoende av avtalsförhållandet; ej sällan måste den dock antagas täcka även »rent kontraktsmæssigt» ansvar.[8] — Gemensamt för de nu omtalade försöken att lösa problemet är att de utgå från vissa föga markerade skadeståndsrättsliga skiljelinjer, vilka anses användbara även inom försäkringsrätten.

Andra författare ha låtit försäkringsmässiga synpunkter dominera vid diskussionen om klausulens rätta innebörd. Hit torde redan kunna räknas N. H. BACHE. Denne ställde sig kritisk mot tanken, att ansvarsgrunden skulle avgöra försäkringens omfattning.[9] I stället har han vid flera tillfällen angivit som en väsentlig synpunkt, att försäkringen borde omfatta även skada, som orsakats av handling under kontraktets utövande, under förutsättning att skadan ej hade någon egentlig teknisk förbindelse med arbetet[1]; argumenten härför äro främst svårigheten för bolagen att kunna till en skälig premie övertaga

---

[6] Se SKIBSTED s. 15 ff. En liknande lösning rekommenderas också av GULBRANDSEN, a.a. s. 266, GAMBORG i NFT 1942 s. 333. Se även »-l -r» i Assurandøren 1941 s. 334 f.

[7] BACH-NIELSEN, a.a. s. 29 ff, H. BACHE i Assurandøren 1941 s. 543, BENTZON-CHRISTENSEN s. 459 f. Jfr BENTZON i TfR 1942 s. 437 (också vård- och behandlingsskador i kontrakt skulle träffas av klausulen) samt även DREYERS i Assurandøren 1946 s. 194 refererade uttalande.

[8] USSING, Enkelte Kontrakter s. 280. Jfr även SINDBALLE, Forsikringsret s. 89 ff.

[9] TfR 1930 s. 345 f.

[1] U 1926 B s. 277, TfR 1930 s. 348.

den större risken i kontraktsförhållanden, vilken i hög grad varierade med hänsyn till försäkringstagarens person, samt preventionens krav.[2]

Enligt TROLLE[3] borde vid tolkning av bolagens sedvanliga förbehåll angående ansvar i kontrakt först och främst undantagas ersättningsskyldighet för icke-uppfyllelse och ej behörig uppfyllelse av avtal, och vidare — enär bolagets risk eljest bleve alltför stor — allt ansvar för skadebringande egenskaper. Slutligen, och detta är den väsentliga nyheten, skulle framför allt av preventionsskäl uteslutas ersättning för skada på grund av fackmässigt fel, dvs. felaktigt yrkesmässigt förfarande eller brist i den inom en bransch sedvanliga aktsamheten; vid oförsiktighet av alldaglig natur skulle däremot försäkringen täcka. Skador till följd av mindre graverande arter av fackfel, då försäkringstagaren själv och hans arbetsledning ej gjort sig skyldig till oaktsamhet, borde dock ibland kunna falla inom försäkringen.[4] Man skulle alltså i väsentliga avseenden avvika från undantagsbestämmelsen om vårdad och behandlad egendom. — Mot åsikten att allt culpaansvar borde täckas riktar Trolle den vägande invändningen, att försäkringstagaren ej borde vinna på att han förfarit culpöst.[5] — Trolle har själv senare medgivit, att den rekommenderade begränsningen är behäftad med vissa brister; framför allt blir det svårt att skilja mellan fackfel och alldagliga fel vid skaderegleringen.[6] Hans inlägg har likväl spelat en betydelsefull roll i debatten om de enskilda klausulernas tolkning och existensberättigande.

Utmärkande för denna diskussion fram till 1940-talets mitt är att man i regel velat låta försäkringsskyddets avgränsning i kontraktsförhållanden bestämmas av vissa allmänna principer, som skulle tillämpas över hela linjen eller åtminstone vid flertalet kontraktsskador oavsett skadesituationens närmare karaktär och de speciella undantagsbestämmelser, som förkomma i villkoren; motsättningen till dessa förbehåll blir dock mindre framträdande, om man blott anser dessa illustrera den allmänna grundsats man vill tillämpa. Det anförda gäller både när man betraktat skadeståndsreglernas utformning som det avgörande momentet och när man betonat andra synpunkter, såsom hänsyn till försäkringsteknikens krav eller till preventionen. Vi skola finna en liknande tendens framskymta i rättspraxis från samma tid.

Frågan om ansvarsförsäkringens täckning i kontrakt har förhållandevis ofta blivit prövad av danska domstolar. Här skola närmast beröras en rad rättsfall rörande tolkningen av det allmänna villkoret om ansvar i avtalsförhållanden; vissa avgöranden, som främst rört speciella förbe-

---

[2] U 1926 B s. 276. — Emellertid medgiver Bache att härigenom en gränsdragning blott nås i vissa fall, jfr TfR 1930 s. 348.

[3] Se i synnerhet U 1943 B s. 89 ff.

[4] Se angående det sagda TROLLE, a.a. s. 104 ff. — Liknande åsikter ha som nämnt kommit till synes i Frankrike och England, se ovan s. 349 f och 355.

[5] Se TROLLE, a.a. s. 105. — Se även Trolle i NFT 1956 s. 239.

[6] Jfr TROLLE i NFT 1956 s. 243.

håll såsom varetægtsklausulen och undantaget om ansvar för skadebringande egenskaper, behandlas senare.[7]

I några mål har försäkringsgivaren åberopat enbart den nämnda allmänna klausulen:

U 1923. 531 H. En entreprenörsfirma hade genom avtal om anläggning av en kloak i en gata åtagit sig mot vederbörande kommun fullt ansvar för skador på av anläggningen berörda fastigheter m. m. Vid arbetet uppstodo sprickor på några hus, och på grund av avtalet nödgades firman ersätta kommunen, vad denna utgivit i skadestånd åt fastighetsägarna. VLR ansåg firmans ansvarsförsäkring täcka på den grund, att firman enligt allmänna rättsgrundsatser oavsett avtalet varit strikt ansvarig mot fastighetsägarna; försäkringstagaren hade alltså ej kontraktsmässigt åtagit sig ansvar utöver det lagliga. HøjR kom till samma resultat, men blott med den motiveringen, att skadan berott på bristande aktsamhet vid arbetets utförande.[8]

Utgången visar, att man även i Danmark täcker en ersättningsskyldighet på grund av utomobligatoriska regler, som konkurrerar med den ansvarighet försäkringstagaren åtagit sig på grund av särskilt avtal. HøjR:s omformulering av VLR:s domskäl kan möjligen tyda på uppfattningen, att culpaansvaret vore det för ansvarsförsäkringen naturliga området; det troligaste är dock, att bakom motiveringen blott legat tveksamhet huruvida förutsättningar funnos för rent strikt ansvar.[9]

U 1931. 919. Försäkringstagaren hade tecknat en ansvarsförsäkring, som täckte hans civilrättsliga ansvar såsom fastighetsägare. När en hyresgäst var sysselsatt med att för försäkringstagarens räkning släcka kalk, som skulle användas vid reparation i huset, skadades hyresgästen. Enär försäkringstagaren ej tecknat obligatorisk olycksfallsförsäkring för anställda, ålades han ansvar mot hyresgästen jämlikt olycksfallsförsäkringslagen. VLR ansåg ansvarsförsäkringen ej omfatta denna ersättningsskyldighet, enär intet förhållande vore styrkt, som kunde ådraga försäkringstagaren ansvar efter allmänna skadeståndsregeln, och skadeståndsskyldigheten allenast berodde på lagpliktig olycksfallsförsäkring.

Det ansvar, som i det sistnämnda avgörandet åvilat fastighetsägaren, har ej berott på det närmare innehållet av kontraktet med den skadelidande utan på avtalsförhållandets allmänna natur. Domstolen har emellertid synbarligen ansett ansvar på grund av culpa — eller möjligen culpa av utomobligatoriskt slag[1] — vara nödvändigt för täckning[2].

---

[7] Se nedan s. 427 ff, 502.

[8] Försäkringen undantog här »erstatningsansvar i kontraktsforhold eller ifølge kontraktmæssig vedtagelse».

[9] Jfr om domen TROLLE i U 1943 B s. 93.

[1] Det är tänkbart, att försäkringstagarens uraktlåtenhet att teckna olycksfallsförsäkring skulle kunna betraktas som en försummelse med hänsyn till avtalsförhållandet till den skadelidande och följaktligen som en kontraktsculpa.

[2] Här kan även nämnas ASD II 439: En fröförsäljare hade dels av misstag levererat

För frågan om tolkningen av klausulen om ansvar i kontraktsförhållanden ha också några landsrettsdomar intresse, som röra fall av skadegörelse på kontraktsparts egendom.

ASD 1929. 4. En hyresvärd ålades att ersätta hyresgästs skada på lager av salt och mjöl, som förvarades i huset. Skadan hade vållats av att värden bekämpat mask i en närliggande lokal med karbolinium, varav varorna tagit lukt. Hyresvärdens ansvarsförsäkring, som bl. a. undantog krav grundade på kontrakt, ansågs täcka hans skadeståndsskyldighet oaktat att hyresgästens krav stöddes på hyresavtalet. — Den skadebringande handlingen utfördes knappast som ett led i detta; skadans samband med kontraktsförhållandet måste anses vara ganska ytligt.

Vidare kunna anföras två rättsfall angående byggnadshantverkares ansvar för skada på andra delar av ett hus än arbetet gällt (ASD 1940 A 63 och ASD 1940 A 118). ØLR fann i båda fallen, att varetægtsklausulen vore tillämplig, medan frågan om ansvar i kontraktsförhållande förelåg ansågs tveksam i det ena målet och närmast förnekades i det andra.[3]

År 1941 förekommo vidare två betydelsefulla HøjR-avgöranden rörande tillämpningen av samma undantagsklausuler.

U 1941. 724 H. En målarmästare hade ansvarsförsäkring av sedvanlig typ; enligt villkoren föll skadeståndsansvar i kontraktsförhållanden utom försäkringen. När han sandblästrade en fasad, skadades rutorna i fasadens fönster främst av den anledningen, att de icke under arbetet övertäckts på betryg-

---

blandade frösorter, dels på grund av felexpediering levererat oriktiga frösorter. ØLR ansåg säljarens ansvarsförsäkring ej täcka hans ansvar för uppkomna skador, varvid åberopades undantagsbestämmelsen om krav, grundade på kontrakt. — TROLLE (NFT 1956 s. 240) tycks ifrågasätta, om ej numera en annan utgång hade varit möjlig, då en del bolag nu täcka skadestånd på grund av felexpediering. Detta motsäges dock av ØLR:s dom i ASD 1948 A 158, där försäkringstagaren — en spannmålshandlare — blivit ansvarig för skada på grund av leverans av vinterråg i stället för vårråg. Försäkringen ansågs ej omfatta ansvaret, bl.a. enär skadan ej gällde annans sak och skadeståndskrav på grund av särskilt avtal eller kontraktsmässig utfästelse och dylikt undantagits enligt villkoren.

[3] ASD 1940 A 63: En snickare, som tecknat försäkring mot ansvar för handling eller underlåtenhet utanför kontraktsförhållanden, blev förpliktad att ersätta skada på en byggnad varå han arbetat. Skadan hade uppkommit genom att delar av taket blåst ned på grund av otillräcklig stöttning av takkonstruktionen och därigenom skadat en annan del av byggnaden. ØLR ansåg det tvivelaktigt, om ansvaret kunde betecknas som ansvar utanför kontraktsförhållanden, med hänsyn till att försäkringstagaren haft en kontraktsplikt att stötta taket på sådant sätt att det ej varit fara för nedstörtning med åtföljande skada på andra delar av byggnaden; enär snickaren åsidosatt sin skyldighet såsom försäkringstagare att visa särskild omsorg med hänsyn till de ting som stodo i förbindelse med arbetet, måste dock bolaget jämlikt varetægtsklausulen vara fritaget från att täcka skadan. — Domstolen synes alltså närmast ha uppfattat klausulen i fråga som en säkerhetsföreskrift, tillkommen av preventionsskäl.

ASD 1940 A 118: En murarmästare hade tecknat ansvarsförsäkring med sedvanliga undantag; bl. a. var skadestånd i kontraktsförhållanden uteslutet. När försäkringstagaren ombesörjde ombyggnad av ett hus, lät han nedtaga ena gaveln utan att takkonstruktionen stöttades, med påföljd att den störtade samman och vållade avsevärd skada. ØLR ansåg försäkringen icke gälla, enär visserligen skadeståndskravet närmast låge utanför kontraktsförhållande men varetægtsklausulen vore tillämplig.

gande sätt. VLR ansåg försäkringstagarens ansvar ej omfattas av försäkringen, under framhållande att skadan berott på att han åsidosatt den plikt att täcka fönsterna på försvarligt sätt som ålåge försäkringstagaren till följd av att han övertagit fasadens behandling. HøjR:s majoritet kom till motsatt resultat. I domskälen åberopades bl. a. vissa uttalanden i en på försäkringspolisen anbragt lapp och den omständigheten, att försäkringsersättning godvilligt betalats av bolaget till försäkringstagaren i tidigare liknande fall. Vidare anförde majoriteten, att varetægtsklausulen ej vore tillämplig, enär plikten beträffande rutorna blott gått ut på att förebygga skador vid behandlingen av fasadens murverk, samt anmärkte rörande den allmänt hållna klausulen om ansvar i kontrakt, att med hänsyn till polisens text och de nyssnämnda speciella omständigheterna — uttalandena på lappen och de tidigare betalningarna — bestämmelsen ej kunde antagas obetingat utesluta skada, som under av försäkringstagaren åtaget arbete drabbar föremål, som tillhöra medkontrahenten; emedan försäkringstagarens ansvar vore grundat på hans eller hans folks brist på kunnighet eller aktsamhet vid utförande av en förebyggande åtgärd, och ansvaret ej kunde antagas ha avtal mellan försäkringstagaren och den skadelidande till nödvändig förutsättning, täckte försäkringen trots undantagsklausulen. — Fyra skiljaktiga ledamöter ville fastställa landsrettens dom.

Med hänsyn till de särskilda av domstolen anmärkta förhållandena kan domen väl ej anses som ett principiellt avgörande om innebörden av klausulen om kontraktsansvar.[4] Uttalandena om denna ha dock stort intresse. Det finns onekligen anledning att ställa frågan, om det var erforderligt att åberopa såväl de särskilda omständigheterna i fallet — uttalandena på lappen och utbetalningarna — som ansvarets karaktär för att motivera täckning i detta fall av skadegörelse på egendom med nära samband med avtalets objekt. Antager man detta, tycks rättsfallet innebära en mot försäkringstagarna ganska sträng tolkning av förbehållet rörande kontraktsmässig skadeståndsskyldighet; HøjR skulle ha ansett ansvar för sådan skada som inträffat i princip falla utom försäkringen åtminstone när skadestånd i kontrakt generellt undantagits i villkoren. Även med beaktande av parternas speciella mellanhavanden har domstolen vidare funnit sig föranlåten att kräva culpa på försäkringstagarens sida för täckning, och icke nog med detta: man har också åberopat att ansvaret — som ju gällt skada genom positiv handling — icke förutsatte ett kontraktsförhållande. Den gränsdragning, som för detta särskilda fall föresvävat domstolen, synes alltså närmast ha motsvarat skillnaden mellan kontrakts- och deliktsansvar. Det kan framhållas, att vårdslöshetens fackmässiga karaktär synbarligen icke betraktats som ett skäl mot täckning.

---

[4] Angående avgörandets betydelse för tolkningen av varetægtsklausulen, se nedan s. 427 f.

U 1941. 761 H. En fodervärd försäkrade sig mot det ansvar han kunde ådraga sig i sin verksamhet. Enligt polisen täcktes »umiddelbart lovansvar» för person och sak, men ej ansvar för att ett avtal behörigen uppfylldes; sålunda vore ansvar för skada på omhändertagen egendom — bl. a. egendom lämnad till förvaring eller bearbetning — försäkringen ovidkommande. Vid ett tillfälle blev ett sto, som försäkringstagaren av ägaren mottagit för ett betäckningsförsök, sparkat av ett annat sto, tillhörigt fodervärden själv. ØLR ansåg ansvarsförsäkringen ej omfatta den skadeståndsskyldighet fodervärden ådragit sig för sitt djurs handlande, enär förvaring förelegat. HøjR:s majoritet kom till motsatt resultat. I dess dom anfördes, att culpa ej styrkts hos fodervärden, varför ansvarsgrunden blott vore det i DL 6-10-5 stadgade rent strikta ansvaret för ägare av djur, vilket tillfogat andra djur skada; det föreliggande förvaringsförhållandet, vars förpliktelser enligt det sagda vore behörigen uppfyllda, kunde därför ej medföra, att undantagsklausulen rörande omhändertagen egendom vore tillämplig. En minoritet av två domare ville fastställa ØLR:s domslut med den motiveringen, att skadan berott på det sätt varpå den skadelidande valt att uppfylla sin omsorgsplikt, och att därför så nära förbindelse förekomme mellan avtalet och skadan att denna fölle in under beskrivningen av riskbegränsningen.

HøjR:s majoritet har här uppenbarligen anlagt en konkurrenssynpunkt; man har ansett ett deliktsansvar existera oberoende av depositariens kontraktsmässiga skadeståndsskyldighet. Härigenom har man kunnat frångå undantagsklausulen rörande omhändertagen egendom.[5] Försäkringstekniska synpunkter ha alltså fått träda i bakgrunden[6]: man har tillmätt grunden för ansvaret avgörande betydelse och sett förbehållet om förvaring blott som ett förtydligande av klausulen om kontraktsmässigt ansvar. Denna bedömning kan emellertid ha föranletts av polisens speciella formuleringar.

Det är svårt att i denna rättspraxis urskilja några klara riktlinjer rörande tolkningen av klausulen om kontraktsansvar. Någon presumtionsregel angående försäkringens täckning synes knappast ha kommit till användning; det torde dock utan vidare kunna antagas, att det rent strikta ansvaret icke omfattas av försäkringen, såvida icke det framstår som helt oberoende av avtal. Vad angår culpaansvaret, är det oklart hur långt HøjR velat gå med sina generella uttalanden i U 1941. 724 H. Möjligen har man ansett kontraktsundantaget in dubio utesluta skada på egendom med nära förbindelse med den behandlade[7], eventuellt under den förutsättningen att skadan orsakats av fackmässigt

---

[5] Om rättsfallets betydelse för tolkningen av detta undantag, se nedan s. 427 f.

[6] Minoriteten har däremot möjligen anlagt synpunkten, att skaderisken i kontraktsförhållandet motiverade att skadan uteslöts oavsett ansvarsgrunden.

[7] Jfr BENTZON (TfR 1942 s. 437), som anser undantaget om ansvar i kontrakt böra utesluta skada, som vid utförande av ett arbete drabbar de föremål avtalet omfattar.

fel; den sist angivna synpunkten har TROLLE ansett väsentlig för domstolarnas inställning[8]. Då villkoren såsom i målen från 1941 gett stöd härför, har å andra sidan HøjR använt sig av konkurrenskonstruktionen även vid skada med nära samband med avtalet.

Utgången i de två sist refererade avgörandena väckte en livlig debatt i försäkringskretsar. Man började sätta i fråga lämpligheten i de metoder, som dittills använts att utesluta ansvar i kontraktsförhållanden, och i synnerhet behovet av en allmän klausul, vilken inskränkte försäkringsskyddet till utomobligatoriskt ansvar.[9] Bestämmelser med oklara formuleringar av detta slag hade visat sig tveeggade; i U 1941. 761 H hade en sådan lett till motsatsslutet, att deliktsansvar vore täckt oavsett de förbehåll, som angått speciella skadesituationer. Det framstod som lämpligare att bestämma den försäkrade risken genom mera preciserade villkor, vilka heller icke kunde leda till missförstånd hos försäkringstagarna i samma utsträckning som de allmännare bestämmelserna.

I ett förslag till nya villkor, som en kommitté av försäkringsmän framlade år 1946, hade också den motsvarande bestämmelsen mera begränsad räckvidd: försäkringen skulle ej täcka ansvar för underlåtenhet att uppfylla avtal, härunder »garantitilsagn». Enligt förslaget undantogs vidare skada vållad genom farliga eller icke kontraktsmässiga egenskaper hos »leverede ydelser», om icke »fejludlevering» förelåg, och förbehållet angående behandlingsskador utvidgades till att även gälla egendom, som finnes i sådan förbindelse med saker varå det arbetas, att det föreligger närliggande möjlighet att tillfoga skada. Dessa ändringar i de speciella undantagsbestämmelserna avsågo att täcka den lucka, som uppkommit genom inskränkningen av det allmänna undantaget om kontraktsmässigt ansvar.[1]

Ehuru kommittéförslagets formuleringar måste anses ge en klarare avgränsning av försäkringsskyddet än de äldre bestämmelserna[2], ha de

---

[8] Jfr TROLLE i U 1943 B s. 107.

[9] Belysande synes vara CHRISTRUPS kritik av tanken, att konkurrerande ansvar på utomobligatorisk grund kunde täckas: till en början vilade en sådan gränsdragning i varje fall i någon mån på en fiktion, i det den situation som gett upphov till ansvaret dock kommit att existera på grundval av ett bestående avtalsförhållande; det avgörande vore dock att man ej utan vidare kunde utgå från att försäkringen rimligen kunde täcka det ansvar enligt allmänna skadeståndsregeln som uppstod i förbindelse med ett kontrakt. I stället borde mera speciella synpunkter anläggas i de olika typerna av skadefall. (SOK 1947 s. 63 f.)

[1] Rörande förslagets tillkomst och innebörd se vidare Assurandøren 1946 s. 175 ff, CHRISTRUP i SOK 1953 s. 185 f, DREYER i SOK 1956 s. 82 f.

[2] Icke ett enda refererat rättsfall har sålunda anträffats, som rör tvist om de nya villkorens tolkning vid skada i kontrakt. Muntligen har förf. också från bolag, där de nya bestämmelserna användas, fått uppgiften att villkorsändringen avsevärt minskat tolkningssvårigheterna.

ännu icke allmänt slagit igenom i Danmark. Åtskilliga försäkringsgivare — däribland också flera stora bolag — använda alltjämt den äldre tekniken att utesluta kontraktsmässigt ansvar från företagarförsäkringen genom ett allmänt förbehåll, vilket ibland avser skadestånd i kontraktsförhållanden, ibland ansvar grundat på avtal, ibland åter ansvar som går längre än ansvaret enligt allmänna skadeståndsregler.[3] Uppfattningen, att sådan skadeståndsskyldighet på kontraktsrättslig grund intager en särställning, är långtifrån övergiven. Utvecklingen tycks dock gå mot att man i allt högre grad anser sig böra beakta de olika skadesituationernas särdrag i stället för att försöka lösa problemet om ansvarsförsäkring i avtalsförhållanden genom en enda formel, som ansluter till skadeståndsrätten och skulle användas på alla typer av skadefall.[4]

Svaren på rundfrågan bland danska bolag lära i någon mån belysa hur man numera ser på ansvarsförsäkringens möjlighet att täcka ansvar i kontrakt. Några av de exempel som tillställdes bolagen gjorde det nödvändigt att taga ställning till den allmänna frågan om försäkring av kontraktsansvar.

1. Bolagen tillfrågades, om deras försäkring täckte ansvaret i fallet »balkongräcket».[5] 13 bolag besvarade frågan. Därvid svarade 7 bolag jakande; 3 bland dessa hade uteslutit ansvar grundat på kontrakt. Ett bolag fann svaret osäkert, men ansåg mest sannolikt, att försäkringen gällde. 5 bolag svarade »nej». Av dessa framhöll emellertid ett, att praxis vore vacklande och att försäkringsgivaren kunde tänkas bli dömd att utge ersättning, och ett annat, att det vore benäget att täcka trots att stöd härför saknades i polisen. Ett tredje hänvisade, förutom till en klausul att ansvar som försäkringstagaren åtagit sig utöver dansk rätts allmänna skadeståndsregler uteslöts, jämväl till bestämmelsen om skadebringande egenskaper hos »leverede ydelser».

I det aktuella fallet hade skadan föranletts av en bristfällig uppfyllelse av en kontraktsplikt, och det var nödvändigt att åberopa avtalet

---

[3] Förf. har under åren 1958 och 1959 erhållit upplysning angående företagarförsäkringsvillkoren hos 18 danska bolag, varav framgick följande: 6 bolag hade helt eller så gott som helt godtagit kommitténs formuleringar. 4 andra uteslöto — i stället för ansvar för underlåten uppfyllelse — genom kontrakt åtaget ansvar, som går utöver allmänna skadeståndsregler. Övriga försäkringsgivare hade än mera omfattande avvikelser i de avseenden som här intressera. 4 av dessa bolag uteslöto med olika formuleringar krav grundade på kontrakt, medan 4 förklarade sig blott täcka ansvar för skadevållande handling eller underlåtenhet utom kontraktsförhållande; ett av de sistnämnda föreskrev ytterligare, att utan särskilt avtal därom med försäkringsgivaren man icke täckte ansvar för skada tillfogad försäkringstagarens medkontrahent genom icke-uppfyllelse av en ingången överenskommelse. — Det kan nämnas, att enligt muntlig upplysning från några försäkringsmän kommittéförslagets formuleringar slagit igenom i betydligt större utsträckning bland mindre bolag, i synnerhet de ömsesidiga.

[4] Se t.ex. DREYER i SOK 1956 s. 82 ff och TROLLE i NFT 1956 s. 239 ff.

[5] Se ovan s. 342. — I den danska rundfrågan angavs snickarens befattning med räcket så, att han »försummat» att laga det.

för att skadeståndsskyldighet skulle föreligga. Det kan emellertid erinras om att ett ansvar även mot tredje man stundom ansetts möjligt i Danmark, när en utomstående i en liknande situation drabbats av skada till följd av den bristfälliga anordningen[6]; denna omständighet kan, i förening med den större välvilja bolagen i regel lära visa mot krav på grund av personskada[7], ha medverkat till att majoriteten av bolagen ansett sig böra täcka ansvaret.

2. På fråga, om försäkringen täckte hotellägarens ansvar i fallet »badrummet»[8], ha av 14 bolag samtliga svarat jakande.

Det var även här fråga om ansvar för underlåtenhet, och skadan hade inträffat till följd av en bristfällig anordning i en lokal, som blott kontraktsparter ägt använda. Dessa omständigheter ha dock icke ansetts ge skadeståndsskyldigheten sådan kontraktsmässig karaktär, att den skulle falla utom försäkringen. — Att personskada förekommit kan också i detta fall antagas ha inverkat på bedömningen.

3. (Ångpannan.) Försäkringstagaren skall avsända en ångpanna till annan ort med ett fartyg och åtager sig genom avtal med redaren att själv ombesörja lastningen av ångpannan. På grund av vårdslöshet hos försäkringstagarens folk kommer ångpannan att störta ned i lastrummet och åstadkommer stora skador. — Av 13 bolag, som besvarat frågan, ansågo 11 försäkringstagarens ansvar mot redaren omfattas av försäkringen. 2 bolag voro osäkra.[9] Det är möjligt, att dessa ansett klausulen om vårdad och behandlad egendom eventuellt vara tillämplig.

Det var i detta exempel fråga om skadegörelse på annan egendom än objektet för avtalet, och ingen antydan förekom om att utpräglat yrkesmässig oaktsamhet orsakat skadan. Kontraktsförhållandet torde i och för sig icke anses hindra försäkringsskydd i sådana lägen.[1]

I avsaknad av någon klausul, som direkt tar sikte på den speciella skadetypen, synas alltså bolagen numera icke så gärna använda sig en-

---

[6] Se ovan s. 224.

[7] Jfr TROLLE, a.a. s. 240, och ovan s. 316 f.

[8] Se ovan s. 346. — Olyckshändelsen bestod enligt den danska rundfrågan i att en vattenkran, som på grund av hotellägarens bristfälliga tillsyn varit trasig, lossnat och att till följd därav brännhett vatten skadat gästen.

[9] Ett av dessa bolag, vilket uteslöt skada vållad i kontraktsförhållanden, ansåg bristfälliga upplysningar föreligga; det andra, som undantog ansvar grundat på kontrakt, motiverade ej svaret.

[1] Här bör också nämnas ännu ett exempel från rundfrågan, vilket synes ha berett bolagen föga svårighet. Försäkringstagaren, en målare, åtager sig att måla väggarna i en lägenhet och håller på väg in i lägenhetens matsal ut målarfärg på en dyrbar matta i hallen. Av 13 bolag ha samtliga ansett försäkringen omfatta ansvaret härför. — Jfr vidare ASD 1940 A 63 och ASD 1940 A 118 (refererade s. 366 not 3 ovan) samt U 1941.724 H (ovan s. 366), se även nedan s. 431 f.

bart av ett allmänt förbehåll angående ansvarets art för att utesluta skador. Klausulerna av denna typ — både i kommittéförslagets formulering och med annan lydelse — torde vara på väg att mista sin självständiga betydelse utom i sådana fall, där ett rent strikt kontraktsansvar förekommit. Däremot torde de allmänt anses ha värde som en allmän antydan om ramen för försäkringen.[2] De flesta bolag, som alltjämt i sina företagarförsäkringar använda undantag om skada i kontrakt eller ansvar grundat på avtal, ha också genom uppställningen av sina villkor låtit förstå, att övriga här behandlade undantagsklausuler enligt deras mening äro exemplifikationer av den generella principen, att försäkringen blott täcker skadeståndsskyldighet av utomobligatoriskt slag.

Den avgränsning man här velat göra ansluter sig emellertid knappast till någon skadeståndsrättslig skiljelinje. Försäkringens omfattning har varken något att skaffa med doktrinens uppfattning om olikheten mellan kontraktsrättsligt och utomobligatoriskt ansvar[3] eller med rättstillämpningen i de få lägen, där konkurrensfrågan blir aktuell i dansk rättstillämpning.[4] Det är fråga om en för försäkringsrätten särskilt tillskapad distinktion, vars närmare innehåll synes vara svårt att klarlägga. Under inga omständigheter kan den anses innebära, att de speciella förbehåll som i sammanhanget bruka åberopas blott skulle angå fall där enbart kontraktsmässigt ansvar förekommer; ett utomobligatoriskt ansvar för farliga egenskaper hos avlämnad egendom är ju t. ex. en i hög grad praktisk företeelse, och de två rättsfallen från 1941 (U 1941.724 H och 761 H) visade exempel på konkurrerande deliktsansvar i ett tillfälle där ett speciellt undantag — varetægtsklausulen — enligt bolagens mening varit tillämpligt.[5] Motsättningen mellan den allmänna bestämmelsen om det försäkrade ansvarets art och det speciella undantaget medförde här, att det oklara villkoret tolkades till bolagets nackdel; och det är icke uteslutet, att många bolag som ej följt kommittéförslaget alltjämt riskera, att en domstol i händelse av tvist anser ett konkurrerande deliktsansvar omfattas av försäkringen, när ersättningsskyldighetens utomobligatoriska grund är tillräckligt markerad.

Det sagda har främst rört företagarförsäkringen. Även inom privatansvarsförsäkringen ha bolagen länge i stor utsträckning hållit fast vid en allmän undantagsklausul om ansvar i kontrakt eller på kontrakts-

---

[2] Jfr även BENTZON i TfR 1942 s. 437.
[3] Se ovan s. 180 ff.
[4] Jfr t. ex. ovan s. 248, 255, 266.
[5] Se ovan s. 366 ff.

mässig grund.[6] Skadeståndsskyldighet av denna typ förekommer inom privatlivets område främst vid skador på vårdad egendom, vilka ju uteslutas genom särskilt villkor; möjligen kan den allmänna bestämmelsen också bli användbar vid skada på grund av skadebringande egenskaper hos en sak, som sålts privat, då något undantag för denna skadetyp ej förekommer i denna typ av ansvarsförsäkring. I övrigt lär begränsningen till privatlivets risk utesluta de skadefall, som kunde tänkas drabbade av förbehållet om kontraktsansvar. Detta synes alltså även inom privatansvarsförsäkringen ha spelat en mycket ringa självständig roll. — Sedan 1958 använda emellertid ett stort antal försäkringsgivare i sin »familjeforsikring» en klausul, vilken blott undantager ansvar som den försäkrade genom kontrakt eller på annat sätt åtagit sig och som bortsett härifrån ej skulle åvila honom efter dansk rätts allmänna skadeståndsregler.[7]

h) Norsk försäkring

Gemensamt för de nu använda norska villkoren både inom företagar- och privatansvarsförsäkringen är att ansvar, som på grund av »tilsagn, avtale eller tjenesteforhold» går längre än det allmänna — icke kontraktsmässiga — skadeståndsansvaret, icke omfattas av försäkringen. I övrigt förekomma undantagsbestämmelser angående skada på vårdad, behandlad och levererad egendom samt rörande skadebringande egenskaper; i sistnämnda avseende undantages i allmänhet blott de fall, där försäkringstagaren haft vetskap om det utlämnade godsets skadlighet. I privatansvarsförsäkringen tar även en speciell klausul sikte på kontraktsansvar, i det man undantager ansvarighet för att plikter vilka den försäkrade åtagit sig bli uppfyllda på rätt sätt; detta exemplifieras med att försäkringen ej täcker en säljares ansvar eller olika fall av vård- och behandlingsskador.[8]

Vid den norska FAL:s tillkomst fann man lika litet som i Danmark tillräckliga skäl föreligga att genom lagbestämmelse utesluta ansvar på grund av kontraktsbrott. I motiven framhölls, att försäkringen vis-

---

[6] En undersökning av 17 bolags villkor för privatansvarsförsäkring år 1958 visade sålunda, att 7 bolag då uteslöto kontraktsmässigt ansvar i huvudsaklig överensstämmelse med kommittéförslagets formuleringar. Återstoden hade en allmän klausul som antingen inskränkte försäkringen till att avse skador utom kontraktsförhållanden (4 bolag) eller på annat sätt undantog ansvar i avtalsförhållanden.

[7] Tolkningen av danska klausuler om kontraktsansvar beröres även nedan s. 595 f.

[8] På liknande sätt var före 1959 ett stort bolags företagarförsäkringsvillkor formulerade.

serligen som den dåförtiden tecknades i regel avsåge ansvar utanför kontraktsförhållanden, men att denna begränsning vore föga rationell.[9]

Av större betydelse för den norska uppfattningen om försäkringsmöjligheterna i detta hänseende — liksom om andra frågor rörande ansvarsförsäkring — torde emellertid ha varit DAHLS uttalanden i hans monografi över försäkringstypen. Dahl bygger väsentligen på skillnaden mellan krav ex contractu och ex delictu; blott den senare arten av anspråk skulle omfattas av försäkringsskyddet. I detta hänseende synes han starkt påverkad av den äldre tyska doktrin, som företrädde samma åsikt.[1]

Dahls uppfattning om den närmare innebörden av distinktionen framgår dock ej fullt tydligt av hans uttalanden.[2] Enligt honom skulle allmänna skadeståndsregler vara tillämpliga trots kontraktsförhållandet, när avtalet blott vore yttre anledning till att skadan vållades; såsom exempel härpå anföras hotellinnehavarens ansvar mot en gäst, som skadats på grund av bristfällighet i hotellhissen, oavsett om hissen fått användas även av andra än hotellgäster, samt ansvar för skadebringande egenskaper hos såld sak. I stort sett synes gränsdragningen vara den, att försäkringen täcker det på culpa grundade ansvaret om skadan ej rör själva objektet för avtalet.[3]

Åsikten, att skadeståndsansvarets art skulle bestämma försäkringens omfattning, torde alltjämt delas av åtskilliga norska försäkringsmän. Alltmer synes emellertid den uppfattningen tränga igenom, att principen att ansvarsförsäkring ej täcker kontraktsmässigt ansvar närmast skulle vara att betrakta som en sammanfattning av de speciella undantagsbestämmelsernas innebörd.[4] Av intresse i sammanhanget äro några svar på rundfrågan.

1. På fråga, huruvida i det tidigare omtalade fallet »balkongräcket»[5] försäkringen täckte snickarens skadeståndsskyldighet, ha av 8 bolag samtliga svarat »ja».[6] I ett svar angavs som förutsättning härför, att ansvar föreligger enligt allmänna skadeståndsregler. Bland bolagen var ett, som enligt då gällande villkor särskilt undantog ansvar för riktig uppfyllelse av kontraktsplikten även från sin företagarförsäkring.[7]

---

[9] Utkast til lov om forsikringsavtaler, s. 115.

[1] Se särskilt DAHL, Ansvarsforsikring s. 43 not 2.

[2] Jfr N. H. BACHES kritik i TfR 1930 s. 345 ff.

[3] Se angående det sagda DAHL, a.a. s. 41 ff, jfr i SOK 1947 s. 69 ff.

[4] Jfr HÖIE i 1956 s. 92 ff.

[5] Se ovan s. 342. — Exemplet har formulerats på samma sätt som i rundfrågorna till de danska bolagen.

[6] Ett svar, som synbarligen föranletts av en felskrivning i frågeformuläret, har ej medräknats.

[7] Samma bolag — som erhöll ett frågeformulär med speciell avfattning — har jakande besvarat frågorna, om försäkringen täckte ansvaret i exemplen »badrummet» (se ovan s. 346) och »ångpannan» (se ovan s. 371).

Svaren antyda, att också kontraktsmässigt ansvar anses försäkringsbart, om det grundas på culpa och ingen speciell undantagsbestämmelse ingriper. Såsom framhölls i övriga sammanhang där exemplet diskuterats, kan den omständigheten att personskada förelåg ha inverkat i riktning mot försäkringsskydd.

Speciellt i ett avseende kunde förbehållet rörande ansvarsgrunden förmodas ha särskild betydelse i norsk försäkring. Undantaget rörande skada på grund av skadebringande egenskaper har ju betydligt mindre räckvidd här än i Danmark. Bolagen skulle därför ha anledning att falla tillbaka på den allmänna klausulen om kontraktsansvar för att utesluta åtminstone vissa skador, som synas olämpliga för försäkring. Fyra exempel från rundfrågan ha rört skador av detta slag.

2. På fråga, huruvida försäkringen täckte i fallet »kemikaliehandlaren»[8] svarade 5 bolag »ja», ett dock med någon tvekan och ett under förutsättningen att ansvaret vilade på culpa. 4 bolag svarade »nej», varvid ett av dem framhöll, att skadan ofta betalades i praxis.

3. (Felexpedieringen.) Fallet »kemikaliehandlaren» ändrades på det sätt, att försäkringstagaren avsett att lämna ut ett lämpligt medel, som begärts av kunden, men av misstag råkat leverera ett medel med skadliga egenskaper för grönsakerna. 8 bolag ansåg försäkringen täcka ansvaret härför, medan ett förnekade detta under framhållande, att varan här liksom i exempel 2 ej överensstämde med utfästelse och att ansvaret därför måste anses ligga utom vanlig ansvarsförsäkrings omfattning.

4. (Cisternen.) Försäkringstagaren säljer en oljecistern utan närmare diskussion om dess egenskaper. Den visar sig vara otät, varför en mängd olja rinner ut och förstöres för köparen. Denne kräver skadestånd för oljans värde. På fråga, om försäkringen omfattade detta skadestånd, svarade 5 bolag — samma som i exempel 2 — »ja», medan 4 bolag svarade »nej».

5. (Hönsfodret.) Försäkringstagaren säljer ett av honom tillverkat hönsfoder till ägaren av en hönsgård. På grund av försäkringstagarens bristande noggrannhet vid blandningen av fodret får detta olämplig sammansättning, och följden blir att en del höns som ätit därav insjukna och dö. 8 bolag förklarade, att försäkringstagarens ansvar härför täcktes av försäkringen, medan ett bolag — samma som i exempel 3 — ansåg motsatsen.[9]

Man torde kunna antaga, att bolagens uppfattning om innebörden av begreppet kontraktsmässigt ansvar varit av väsentlig betydelse för deras bedömning av dessa fyra fall. Det visar sig, att en övervägande majoritet ansett försäkringen täcka culpaansvaret i fallen 3 och 5, och detta oaktat att den vårdslöshet, som förekommit från fabrikantens

---

[8] Se ovan s. 342. (Enligt det norska exemplet avsåg försäljningen ogräsmedel, rekommenderat som lämpligt i trädgårdar.)

[9] Det kan framhållas, att ett av de bolag som besvarat samtliga fyra frågor jakande i sina villkor uteslöt säljarens ansvar (se ovan s. 373 not 8).

sida i fall 5, varit av sådan art, att den i allmänhet brukar anses som olämplig för försäkringsskydd.[1] I fallen 2 och 4 ha meningarna bland försäkringsmännen däremot gått avsevärt isär. Skadeståndsskyldigheten i exempel 2 har berott av avtalets innehåll och såsom grundad på en culpös enuntiation legat nära en ansvarighet på grund av garanti[2]; i exempel 4 har ansvaret — såvitt de i frågeformuläret givna uppgifterna utvisat — varit rent strikt och närmast vilat på köplagens regler, såsom de tillämpas i Norge.[3] Avtalets detaljer lära dock ej ha inverkat på ersättningsskyldigheten. I exemplen 3 och 5 har det varit fråga om ett deliktsansvar eller åtminstone ett föga utpräglat kontraktsansvar, grundat på culpa. När en del bolag bedömt de båda sistnämnda fallen annorlunda än fallen 2 och 4, har man till synes följt DAHLS linje i fråga om försäkringsskyddets avgränsning.[4]

Det är troligt att utvecklingen går i den riktning, som majoriteten i fallen 2 och 4 företrätt.[5] Detta antagande vinner stöd också av en jämförelse med svaren på exempel 1. I så fall skulle den allmänna bestämmelse, varigenom kontraktsansvar uteslutes, vara på väg att få en alltmera begränsad betydelse och närmast bli aktuell vid skadeståndsskyldighet på grund av uttrycklig garanti, möjligen också vid annat rent strikt ansvar av utpräglat kontraktsmässig natur.[6] Det är samma tendens som vi funnit i dansk försäkring.[7]

---

[1] Se ovan s. 318 f och nedan s. 394.

[2] Jfr ovan s. 221 f.

[3] Se ovan s. 210 ff. Hur försäkringsmännen som besvarat frågan uppfattat ansvarets grund är dock ovisst.

[4] Jfr DAHL, Ansvarsforsikring s. 42. — Det kan observeras, att Dahls inställning till frågan om täckning av ansvar för skadebringande egenskaper icke är helt klar. Det av honom anförda exemplet om fiskbullarna kan tänkas ha avsett culpaansvar men också rent strikt ansvar, vilket ju i Norge ej behöver bero av särskilda utfästelser (se ovan s. 210 ff). Se även CHRISTOFFERSEN i FT 1958 s. 89 och »J.H.L.» i FT 1958 s. 139.

[5] Bl.a. har man inom flera stora bolag i branschen ansett ansvarsförsäkringen täcka också i dessa fall.

[6] Det är oklart, i vad mån bolagen anse culpaansvar täckt vid skada på egendom som utgör objektet för avtalet. I allmänhet uteslutas ju sådana skadetyper genom en speciell undantagsklausul, och det allmänna undantaget om kontraktsansvar blir ej av praktisk betydelse. I detta sammanhang kan emellertid anföras ett rättsfall angående skada på en traktor, som försäkringstagaren åtagit sig leverera. I Oslo Byretts avgörande 29/11 1949 ansågs en glömska av försäkringstagarens folk att tappa kylvattnet ur motorn på traktorn, som lastats på en järnvägsvagn för transport till säljaren, såsom »rent mennesklig fejl eller oaktsamhet» helt utanför köpeavtalet, varför köparen kunde kräva ersättning för uppkommen skada efter allmänna skadeståndsregler utanför kontraktsförhållanden. Försäkringen täckte därför ansvaret. Eidsivating LagR ogillade däremot försäkringstagarens talan; klausulen om skada på levererad egendom på grund av fel i denna ansågs tillämplig, varvid anfördes att traktorn ej vore levererad i kontraktsenligt skick. Domstolen gick dock ej närmare in på ansvarsgrunden. (Dom 2/2 1952, DE nr 22.) Se vidare om fallet nedan s. 523.

[7] Tolkningen av den norska klausulen om kontraktsansvar har även i största korthet berörts nedan s. 596.

i) Finländsk försäkring

Vanlig ansvarsförsäkring började meddelas av finländska bolag först år 1933[8], och branschen bedrevs länge i ganska ringa omfattning. Alltjämt är det svårt att märka några särpräglade drag hos försäkringen. Villkoren, som äro enhetliga, erinra i sin formulering framför allt om de svenska bestämmelser, som användes fram till år 1958.[9] Undantagsbestämmelserna motsvara i stort sett de som gälla i övriga nordiska länder. Vad särskilt beträffar ansvar för skadebringande egenskaper, täckes detta jämlikt villkoren blott om den försäkrade visar att han ej haft kännedom om handlande eller underlåtenhet, varigenom brutits mot givna förordningar eller anvisningar.[1] Därjämte förekommer ett generellt undantag, enligt vilket skadeståndsskyldighet uteslutes som grundar sig på »enbart avtal eller bristfälligt fullgörande av avtal eller åtagande eller på oriktig utfästelse» — alltså en allmänt hållen klausul om kontraktsansvar.

Att döma av uttalanden från Ansvarighetsförsäkringsföreningen i Finland[2] tolkas det sistnämnda undantaget restriktivt. Ansvaret i exemplet »badrummet»[3] liksom i exemplet »ångpannan»[4] anses sålunda täckt av försäkringen, och såvitt angår skada på grund av skadebringande egenskaper har försäkringsskyddet ansetts gälla i fallen »kemikaliehandlaren»[5], »felexpedieringen»[6] och »hönsfodret»[7]. Rörande fallet »cisternen»[8] har man förklarat, att ansvarsförsäkringen icke täcker det ansvar för cisternens kvalitet, som — under förutsättning att försäkringstagaren tillverkat cisternen — åvilar denne. Det sagda tyder på att det allmänna undantaget rörande kontraktsmässig skadeståndsskyldighet skulle bli aktuellt främst vid rent strikt ansvar. Om klausulen kan komma till användning även i vissa fall av utpräglat kontraktuell oaktsamhet är ovisst.

---

[8] Se LEHTONEN i SOK 1950 s. 145, jfr SIPILÄ i NFT 1934 s. 183 f och Förslag till lag om försäkringsavtal (Helsingfors 1925) s. 148; motiven till 91 § uttala sig om möjligheten till försäkring av ansvar i kontrakt på samma sätt som de svenska, se nedan s. 380.

[9] Se nedan s. 381 f.

[1] Bestämmelsen liknar i hög grad ett äldre svenskt villkor, se nedan s. 379 f.

[2] Jfr ovan s. 325.

[3] Se ovan s. 346.

[4] Se ovan s. 371.

[5] Se ovan s. 342. Exemplet utformades närmare såsom i den norska rundfrågan (se ovan s. 375 not 8).

[6] Se ovan s. 375.

[7] Se ovan s. 375.

[8] Se ovan s. 375.

j) Svensk försäkring

Ansvarsförsäkringen före år 1934. I Sverige kan urskiljas en liknande utveckling som i Danmark och Norge.[9] När svenska bolag under åren efter 1910 upptogo branschen, lära de ha tagit som mönster främst de tyska villkoren.[1] Man överförde därvid begreppet »gesetzliche Haftpflichtbestimmungen» till svensk terminologi genom att angiva den försäkrade skadeståndsskyldigheten som ansvar enligt svensk lag[2] men sökte ytterligare avgränsa, vilket ansvar försäkringen i princip omfattade. Enligt villkoren hos de äldsta svenska bolagen i branschen[3] omfattades blott skada orsakad tredje man genom »vårdslöshet, oförsiktighet eller försummelse». Man synes alltså ha haft uppfattningen, att blott ansvar som berodde av culpa täcktes av försäkringen. Vidare torde man — liksom den då inflytelserika riktning i Tyskland som förut omtalats[4] — ha ansett enbart skadeståndsskyldighet på utomobligatorisk grund vara försäkrad.

Av de två bolagen undantog sålunda ett bl. a. »skadeanspråk som grunda sig på ett kontraktsförhållande», medan hos det andra motsvarande bestämmelse uteslöt sådan skadeståndsskyldighet som »på grund af aftal eller särskildt åtagande sträcker sig utöfver den lagliga skadeståndsskyldigheten i utomobligatoriska rättsförhållanden (t. ex. skadestånd för kontraktsbrott, aftaladt vite o. d.).» Samma formulering förekom i två andra svenska försäkringsgivares villkor under åren före 1917.[5]

Liknande innehåll hade de allmänna försäkringsvillkor, varom de svenska bolagen i branschen enade sig nämnda år.[6] I dessa bestämmelser undantogs ersättning för skador, vilkas ersättande kunde härledas ur avtal eller särskilt åtagande, som sträcker sig utöver de allmänna skadeståndsreglerna.[7] Bestämmelsen, som erinrar om vissa danska och norska villkor, var ganska oklar framför allt genom användningen av begreppet allmänna skadeståndsregler.

---

[9] Om ansvarsförsäkringens första tid i Sverige se bl.a. Assurans 1907 s. 76 och 1913 s. 155 f samt Gjallarhornet 1913 s. 21 ff. — ENGSTRÖMER har i sin avhandling »Om försäkringsgifvares förpliktelse» (1908) berört försäkringsformen ur vissa teoretiska aspekter och och därvid i varje fall icke anslutit sig till uppfattningen, att ansvar på grund av avtal enligt försäkringens natur skulle falla utom denna. Härvid tycks han ha byggt på motiven till VVG. (Se s. 87 f och 93 ff.)

[1] Troligen ha också formuleringarna hos »Zürich», som sedan år 1904 drivit ansvarsförsäkring i Sverige (se MAC HALL i SFÅ 1923 s. 22), spelat en viss roll; jfr ovan s. 360 not 4.

[2] Gjallarhornet 1913 s. 21.

[3] Hansa och Securitas.

[4] Se ovan s. 329 f.

[5] Se Fylgias premietariff för skadeståndsförsäkring av år 1916, s. 62 samt Nordens försäkringsvillkor för ansvarsförsäkring av samma år. Jfr ytterligare Gjallarhornet 1913 s. 22. — Heimdalls villkor (1911) undantogo helt enkelt »skadeanspråk som grunda sig på ett kontraktsförhållande».

[6] Jfr MAC HALL, a.a. s. 25.

[7] Se t.ex. Nornans allmänna försäkringsvillkor av 1918 och Heimdalls allmänna försäkringsvillkor av samma år.

Föga tydligare blev villkoret, sedan det senare omformulerats på följande sätt: Försäkringsgivaren svarar icke för skadeståndsskyldighet, som grundar sig på försäkringshavaren åliggande förpliktelse enligt avtal eller särskilt åtagande, i den mån skadeståndet sträcker sig utöver de allmänna skadeståndsreglerna *för utomobligatoriska förhållanden.*[8] I båda fallen är det den oklara skillnaden mellan olika slag av ansvar i kontrakt, som medför svårigheter att fastställa försäkringsområdet. Särskilt diskutabelt måste ansvar på grund av utpräglad kontraktsculpa och principalansvar för underordnad medhjälpares vårdslöshet ha tett sig.[9] Det är emellertid ovisst, om otydligheten vållat några större svårigheter i praktiken.[1] Av det enda kända domstolsavgörandet från denna tid framgår blott, att ansvar som enbart vilar på särskilt garantiåtagande ansetts uteslutet.[2,3]

Liksom i övriga nordiska länder kompletterades klausulen om kontraktsansvar av en rad andra villkor, som undantogo vissa skador i avtalsförhållanden. Skador på omhändertaget gods uteslöts sålunda regelbundet[4]; i privatansvarsförsäkringen täcktes dock viss skada på hyrd privatbostad[5]. Undantag förekommo vidare beträffande skador på sålda saker före leveransen och, i de äldsta villkoren, rörande skada på levererade varor på grund av fel i dessa.[6] I kontraktsförhållanden kunde

---

[8] Förf:s kursivering. — Se HERLITZ i Gjallarhornet 1929 s. 530 samt broschyren Ansvarsförsäkringen och dess grunder (utgiven av Fylgia 1931) s. 14.

[9] Jfr LÖFGREN i NFT 1933 s. 194 ff.

[1] Vad särskilt angår principalansvaret, torde WINROTHS feltolkning av svensk rättspraxis — där han hävdade, att juridiska personer svara strikt för alla anställdas culpa även utom obligatoriska förhållanden (s. 200) — ha medfört, att skillnaden mellan ansvar i och utom kontrakt i detta avseende fick betydligt mindre betydelse ur bolagens synvinkel. — Till Winroths uppfattning anslöt sig f. ö. även KÔERSNER i ett uttalande, som åberopades i ackvisitionen. Se Hansas broschyr »Något om industriidkares skadeståndsskyldighet enligt svensk rätt. En auktoritets utlåtande» (1916).

[2] Se det i Försäkringsföreningens tidskrift 1917 s. 78 refererade rättsfallet, där försäkringstagaren — en entreprenör — åtagit sig i avtal med sin uppdragsgivare, en kommun, att svara för alla skador uppkomna under av honom utfört vattenledningsarbete. HovR ansåg försäkringen ej täcka försäkringstagarens ansvar för sprängskada på ett boningshus, enär icke visats att han varit ansvarig för skadan enligt gällande lag.

[3] LÖFGREN har ifrågasatt, om ej klausulen om kontraktsmässigt ansvar såväl vid sin tillkomst som senare blott haft det begränsade syftet att utesluta dylik ersättningsskyldighet. Se NFT 1933 s. 202.

[4] Vanligt var undantag för skada å egendom som utlämnats till försäkringstagaren eller hos honom anställda personer »för bearbetning, reparation, transport, förhyrning eller användning» — så i Hansas och Heimdalls ursprungliga villkor — eller stundom »annan användning», såsom i Securitas', Fylgias och Nordens första bestämmelser. (Se även Assurans 1913 s. 156, Gjallarhornet 1913 s. 22.) I de från 1918 gällande allmänna villkoren för alla tariffbolag angavs egendomen som »omhändertagen» för något ändamål, varvid de nyssnämnda syftena nämndes som exempel.

[5] I 1926 års allmänna försäkringsvillkor gällde detta blott skada genom eld, explosion eller utströmmande vatten från vatten-, värme- eller avloppsledning, ävensom skada på vatten-, värme- och avloppssystem. (Nordens allmänna försäkringsvillkor för privatmän, 1926.)

[6] I Securitas', Fylgias och Nordens villkor undantogos redan från begynnelsen skador å varor, som voro sålda men ej levererade från försäkringstagarens förvar, samt skador å varor, levererade av försäkringstagaren eller för hans räkning, såvida skadorna härrörde från

även den bestämmelsen bli aktuell, att skada på grund av skadebringande egenskaper hos utlämnade artiklar eller författningsstridigt förfarande med farliga varor undantogs, med mindre försäkringstagaren visade att han saknat kännedom om det farliga förhållandet.[7]

I den svenska FAL inskränktes bestämmelserna om ansvarsförsäkring i 91–96 §§ att gälla försäkring mot ansvarighet för skada, ej andra typer av ersättningsskyldighet.[8] Detta var emellertid den enda begränsningen som avsågs. Sålunda anförde kommitterade rörande det försäkrade ansvarets art:

»Det är sålunda likgiltigt, huruvida skadeståndsskyldigheten grundar sig på att försäkringshavaren icke behörigen fullgjort någon honom enligt avtal åliggande förpliktelse eller uppkommit genom skadegörelse, som medfört skadeståndsplikt för försäkringshavaren utan hänsyn till något förefintligt rättsförhållande mellan honom och den, som lidit skadan. En annan sak är, att ansvarighetsförsäkring i regel genom bestämmelse i avtalet begränsas till att avse endast skadeståndsskyldighet av senare slaget.»

Kommitterade ansågo tydligen gränsen mellan kontraktsansvar och ansvar på utomobligatorisk grund utgöra en betydelsefull skiljelinje, vilken i praktiken, till följd av villkorens formulering, vore avgörande för ansvarsförsäkringens omfattning. Det torde kunna antagas, att denna mening överensstämde med härskande uppfattning hos försäkringsmännen vid tiden för FAL:s tillkomst. Hur gränsen närmare löpte, var emellertid vid denna tid alltjämt oklart. Det är ovisst, om också i Sverige klausulen om kontraktsmässigt ansvar blott ansågs som ett förtydligande av de speciella undantagen. Sannolikt ansågs den också ha självständig betydelse icke blott för de uttryckliga garantiåtagandenas del utan även eljest, om också den icke lär ha tolkats särskilt strängt mot försäkringstagarna.[9]

Av intresse är här ett uttalande av en av de kommitterade, K. HERLITZ, i en artikel av 1929.[1] Enligt honom vore en närliggande eller i varje fall möjlig

---

fel (eller brist) hos varan själv. En liknande klausul förekom hos Heimdall. I tariffbolagens villkor återkom undantaget i klausulens första hälft i en bestämmelse om undantag för skada å »egendom som sålts, men fortfarande befinner sig i försäkringshavarens besittning».

[7] ... »skada, som uppstår genom att bristfälliga eller hälsofarliga fabrikat eller arbets- eller försäljningsartiklar utlämnas, eller att giftiga, frätande, explosiva eller eldfarliga varor tillredas, utlämnas, transporteras eller förvaras på icke författningsenligt sätt, allt med mindre försäkringstagaren styrker att han icke haft kännedom om förhållandet i fråga». (Cit. från LÖFGREN i NFT 1933 s. 201 not 4.)

[8] Se FAL § 91 och SOU 1925: 21 s. 188.

[9] Jfr Nornans Skadeståndsförsäkringskurs (1922) I s. 3 f och II s. 3 f (där dock som exempel på den uteslutna »ersättningsskyldigheten i de obligatoriska rättsförhållandena» blott angivas fall av allmän förmögenhetsskada), RYHOLM-STEDT-LINDQUIST, Mina försäkringar s. 69 f, LÖFGREN i NFT 1933 s. 202.

[1] Gjallarhornet 1929 s. 529 ff.

tolkning, att man med bestämmelsen velat frikalla bolaget — förutom från ansvar för uppfyllelse av avtal — även från ansvar på grund av »allmänna skadeståndsregler för inomobligatoriska skadeståndsfall». Vad som framför allt gjorde Herlitz betänksam mot en dylik lösning var emellertid den av ALEXANDERSON nyligen påvisade omständigheten, att domstolarna krävde ett kontraktsförhållande för att oinskränkt principalansvar skulle kunna åläggas.[2] Att vägra försäkringsskydd i dylika fall ansåg Herlitz, som härvid även åberopade andra försäkringsmäns uppfattning, icke vara avsikten, och han fastslog därför att man ej skiljer på inom- och utomobligatoriskt skadestånd inom ansvarsförsäkringen på samma sätt som inom den juridiska doktrinen.[3] Av denna anledning föreslog han, att försäkringsvillkoren skulle ändras så att deras terminologi ej längre skulle strida mot den i rättsvetenskapen använda; blott ansvar för fullgörande av avtal och skadestånd, som den försäkrade särskilt åtagit sig att vidkännas utöver sitt ansvar enligt allmänna skadeståndsregler, skulle ersättas.

Svårigheten att förena skadeståndsrättens och försäkringsrättens begrepp har LÖFGREN också framhållit i en artikel från 1933.[4] Beträffande försäkringsskyddets avgränsning anförde denne till en början, att utomobligatoriska regler vore tillämpliga och försäkringen alltså skulle täcka, när avtalet vore helt fristående från den skadebringande händelsen eller blott utgjorde yttre anledningen till denna. Vad anginge de skadefall med närmare samband med kontraktet, vilka försäkringsgivaren ej ville befatta sig med, ansåg Löfgren, att de speciella undantagsbestämmelserna jämte försäkringens anknytning till viss försäkringstagarens egenskap i allmänhet vore tillräckliga för att fritaga bolagen och att klausulen om kontraktsansvar därför kunde få en liberalare formulering, som bättre överensstämde med dåvarande försäkringspraxis och gåve klarare besked om försäkringens räckvidd.

1934 års villkor. Tariffbolagen kommo också i sina ändrade försäkringsvillkor av 1934 att slå in på den väg Herlitz och Löfgren anvisat. Liksom tidigare täckte försäkringen ansvar på grund av svensk gällande rätt. Men vad som nu kvarstod av bestämmelsen om kontraktsansvar var blott ett undantag för »skadeståndsskyldighet, som grundar sig på *därom träffat*[5] avtal, med mindre försäkringshavaren styrker, att avtalet icke medfört skadeståndsskyldighet utöver vad som skulle följa med tillämpning av eljest gällande skadeståndsregler», samt därjämte speciella undantagsbestämmelser för vissa skadesituationer. I dessa senare stadganden infördes emellertid några förbehåll, som direkt togo sikte på kontraktsmässigt ansvar; härigenom mildrades den för bolagen ofördelaktiga verkan, som borttagandet av den allmänna klau-

---

[2] NJSt 1926 s. 18 ff. Jfr ovan s. 177.

[3] Att ALEXANDERSONS analys av rättspraxis kom att väcka betänkligheter mot klausulen om kontraktsmässigt ansvar hos försäkringsmän i allmänhet har även framhållits av LÖFGREN i NFT 1933 s. 195 ff.

[4] NFT 1933 s. 192 ff.

[5] Förf:s kursivering.

sulen om ansvar på grund av avtal eljest kunde ha haft. Sålunda utvidgades undantaget om vårdad och behandlad egendom till att också omfatta egendom, som försäkringstagaren eller för hans räkning annan person åtagit sig vårda eller tillse. Vidare uteslöts skada på egendom, levererad av försäkringstagaren eller för hans räkning, såvida skadan består i eller härrör från fel eller brist i egendomen i fråga, samt egendomsskada uppkommen till följd av oriktig utfästelse angående levererad egendoms lämplighet för visst ändamål; sistnämnda förbehåll skall här kallas *utfästelseklausulen*. Vissa andra förändringar gjordes också i undantaget om omhändertagen egendom; här skall blott nämnas, att bestämmelsen i företagarförsäkringen uppdelades i en klausul om vårdade och en klausul om bearbetade saker.[6]

Det är att observera, att genom 1934 års ändringar försäkringsskyddet mot ansvar för *personskada* i avtalsförhållanden synes ha blivit utvidgat. Blott ansvar för sådana skador på grund av uttrycklig garanti drabbades nu av de nämnda bestämmelserna. Därjämte undantogs ersättning, som hos försäkringstagaren anställd person är berättigad uppbära jämlikt för tjänsteförhållandet gällande avtal och särskilda rättsregler samt — i överensstämmelse med de äldre villkoren — ansvar för skadebringande egenskaper och författningsstridigt förfarande med farliga varor, om försäkringtagaren ej kunde styrka sig vara fri från vetskap om förhållandet. Tidigare hade däremot allt på kontrakt grundat ansvar varit i farozonen.

En annan nyhet av intresse för denna undersökning infördes också 1934: försäkringsbolaget kunde nu genom särskilda villkor täcka ej blott den skadeståndsskyldighet som åvilade hans ställföreträdare och befattningshavare i ledande tjänst, utan även hans underordnade anställdas ansvar. För vissa företagare, framför allt tillhörande detaljhandeln, medförsäkrades ansvaret t. o. m. mot oförändrad premie; inom lantbruket betingade utvidgningen av försäkringen däremot ett premietillägg.[7] För dessa kategorier av försäkringstagare miste alltså motsättningen mellan kontraktsmässigt och utomobligatoriskt ansvar sin betydelse på denna punkt. Man gick emellertid i avtalsförhållanden icke längre än reglerna om oinskränkt principalansvar: ansvar för underordnad anställd mot arbetskamrat ingick ej under försäkringen.[8]

Genom de nya villkoren, vilka kommo att användas fram till 1958[9],

---

[6] Se närmare nedan s. 434 ff.
[7] Se LÖFGREN i Sex föreläsningsserier s. 33 f.
[8] Se LÖFGREN, a.a. s. 35 f.
[9] Vissa bolag använda alltjämt villkor av detta slag.

slog svensk ansvarsförsäkring in på den väg man sedan länge beträtt i Tyskland: villkoren frigjordes så gott som helt från allmänna förbehåll rörande ansvarsgrunden, och i stället utformades de speciella undantagsbestämmelserna med sikte på sådant kontraktsansvar som ansågs olämpligt för försäkring.

Rättstillämpningens och doktrinens inställning. Även efter 1934 höllo vissa försäkringsgivare utanför tarifföreningen — främst utländska bolag — länge fast vid de äldre formuleringarna. I synnerhet på dessa håll torde man alltjämt ha ansett åtminstone en presumtion föreligga mot att försäkringen täckte i kontrakt; ett skenbart stöd härför utgjorde ju också det citerade uttalandet i motiven till FAL, vilket återgavs — och alltjämt återges — i den allmänt använda lagkommentaren.[1] Denna inställning gav också upphov till två tvister, där HD nödgades taga ställning till möjligheten att försäkra skadeståndsskyldighet i kontraktsförhållanden.

NJA 1947 s. 400 rörde innebörden av ett försäkringsavtal, varigenom försäkringsgivaren genom särskilt villkor i viss utsträckning åtagit sig ansvaret för skadebringande egenskaper hos av försäkringstagaren — en margarinfabrik — levererade varor. I de allmänna villkoren talades blott om ansvar för vållande av försäkringstagaren eller annan person för vilkens handlingar denne svarade, i de särskilda villkoren däremot om försäkringstagarens »lagliga skadeståndsplikt». I målet var fråga om rent strikt ansvar för försäkringstagaren, sedan det margarin han försålt undergått s. k. förtvålning, varigenom det blivit odugligt till människoföda och därjämte fördärvat bakverk, vari det användes. Från försäkringsbolagets sida argumenterades bl. a. på den linjen, att ansvarsförsäkringen enligt sin natur hade att meddela skydd blott mot culpaansvar på utomobligatorisk grund, ej mot sådant typiskt kontraktsmässigt garantiansvar, som här förelåge. Försäkringstagaren framhöll häremot, att genom de särskilda villkoren bolaget åtagit sig att svara också för skadestånd på grund av en avtalsförbindelse. RR ansåg skadan omfattas av försäkringen, medan HovR tolkade avtalet så, att försäkringsgivaren vore ersättningsskyldig endast om skada vållats genom fel och försummelse från försäkringstagarens sida. Härvid åberopades särskilt, att försäkringsgivaren ej betingat sig höjning av premien i anledning av det införda särskilda villkoret. HD meddelade ej prövningstillstånd.

Det torde finnas goda skäl att antaga, att ansvarets grund haft väsentlig betydelse för utgången. Ett rent strikt ansvar lär i detta läge ha ansetts bero på köplagens regler; som förut framhållits, torde dessa även hos oss ha betraktats som tillämpliga i vissa fall, där den felaktiga varan använts vid köparens framställning av en annan produkt och fördär-

[1] Eklund-Hemberg s. 168.

vat denna.[2] Ur denna synpunkt borde det ha varit möjligt att anse en »laglig skadeståndsplikt» i villkorens mening ha uppkommit. Ansvaret har emellertid varit kontraktsmässigt och därtill förelegat oberoende av culpa. Dessa omständigheter torde tillsammans ha bidragit till att föra skadeståndsskyldigheten långt från det utomobligatoriska området, sådant detta uppfattats av domstolarna. Med stöd i de nämnda uttalandena i FAL:s motiv ha HovR och HD kunnat anse det vara utomkontraktsligt ansvar som ansvarsförsäkringen främst syftade till att täcka.[3,4] — Till avgörandet kan emellertid också ha medverkat, att domstolarna ej ansett det vara försäkringens uppgift att omfatta skador av denna typ; såsom senare skall visas, torde dylika skadefall anses uteslutna även enligt de sedvanliga försäkringsvillkoren.[5]

I NJA 1951 s. 765 ställdes däremot frågan om möjligheten till ansvarsförsäkring i kontrakt på sin spets. Försäkringsbolaget hade här meddelat en förledningsentreprenör »försäkring mot följderna av skadeståndsplikt enligt svensk lag», avseende skadeståndsanspråk på grund av vållande hos försäkringstagaren eller annan person för vilkens handlingar han enligt lag vore ansvarig. Enligt villkoren uteslöts bl. a. anspråk grundade på avtal eller särskilt åtagande, som sträckte sig utöver de allmänna skadeståndsbestämmelserna. (Klausulen motsvarade alltså väsentligen den undantagsklausul, som gällde enligt tariffbolagens villkor av 1918.) Vidare förekommo sedvanliga speciella undantagsbestämmelser, dock till synes ingen rörande skadebringande egenskaper.[6]

Entreprenören hade på uppdrag av ett bolag satt in avstängningsventiler på två oljerör. Läckage uppkom från ventilhusen, varigenom olja i avsevärd mängd gick till spillo. I målet utreddes, att anledningen till läckaget var försumlighet av en hos försäkringstagaren anställd montör i fråga om underpallning av ventilhusen. Genom dom hade försäkringstagaren ålagts ersätta sin uppdragsgivare för de uppkomna skadorna. Det var alltså närmast fråga om skadebringande egenskaper hos installerad egendom.

Mot försäkringstagarens krav invände försäkringsgivaren bl. a., att ansvarsförsäkringen principiellt endast avsåge ansvar för skada utan samband med kontraktsförhållande mellan försäkringstagaren och den skadelidande, och att försäkringsskyddet vore begränsat på detta sätt utan stadgande i avtalet; detta gåve till yttermera visso klart besked om att en dylik begränsning avsåges.

[2] Jfr ovan s. 215.

[3] Det kan anmärkas, att enligt av försäkringstagaren förebragt utredning att tariffbolag, hos vilket försäkringstagaren tidigare varit försäkrad, täckt skador av samma typ under förklaring att försäkringstagaren vore lagligen ansvarig för dem. Motparten invände, att tariffbolaget torde ha reglerat skadorna av kulans. (Uppgifterna ha hämtats från HD:s akt.)

[4] Hult har ifrågasatt om frågan om försäkringens täckning icke numera skulle ha fått ett annat bedömande med hänsyn till utgången av NJA 1951 s. 765; se SvJT 1954 s. 652.

[5] Jfr nedan s. 513.

[6] Tillika innehöll avtalet vissa särskilda försäkringsvillkor, enligt vilka försäkringsgivaren täckte ansvaret för vattenskada på andra föremål än dem som tillhörde den av försäkringstagaren utförda anläggningen; i de särskilda villkoren tillades, att försäkringen dock icke omfattade ersättning för skadestånd som grundar sig på avtal eller särskilt åtagande, t.ex. skadestånd för kontraktsbrott, avtalat vite eller dylikt.

RR ogillade försäkringstagarens talan, under åberopande att — med hänsyn till avfattningen av de allmänna försäkringsvillkoren och den omständigheten, att ansvarsförsäkringen regelmässigt omfattade blott utomobligatorisk skada — villkoren måste givas den tolkning att de avsåge skada i allenast utomobligatoriska förhållanden.

I HovR åberopade försäkringstagaren ett utlåtande av HULT, vari denne på anförda skäl bl. a. framhöll, att till stöd för försäkringsgivarens i målet hävdade ståndpunkt icke kunde åberopas den inom nordiskt försäkringsväsende dåmera rådande rättsuppfattningen och alldeles särskilt icke rättsuppfattningen inom svensk ansvarsförsäkring. I själva verket täckte ansvarsförsäkringen i åtskilliga fall t. o. m. skadestånd motsvarande det rena kontraktsansvaret, dvs. ersättning utgående som kompensation för avsaknad av en utlovad prestation.[7] Vidare omfattade den ofta exempelvis skadestånd på grund av att en i avtal grundad biförpliktelse eftersatts eller en av försäkringstagaren fullgjord prestation skadat motpartens egendom.

HovR fann till en början, att försäkringstagaren — i följd av sitt avtal med uppdragsgivaren och oberoende av montörens ställning — vore ansvarig mot sin kontraktspart för montörens försummelse. Beträffande försäkringsgivarens invändning om avtalets tolkning anfördes, att enligt vad som framginge av 91 § FAL och förarbetena till denna det ej låge i ansvarsförsäkringens begrepp, att den avsåge endast skada utom kontrakt, och att en begränsning till dylik skada måste för att gälla få uttryck i försäkringsavtalet. Rörande innehållet av detta yttrade HovR i huvudsak, att med de av försäkringsgivaren åberopade uttryck, varigenom hänvisades till lagliga ersättningsanspråk o. d., uppenbarligen hade avsetts att uttrycka att endast rättsligen befogade skadeståndsanspråk omfattades av försäkringen; förbehållet angående avtal och särskilt åtagande syftade uppenbarligen på utgivande av vite eller liknande; och ej heller i övrigt innehölle avtalet något varur kunde utläsas en begränsning till ansvarighet för skada utom kontraktsförhållande. På att en sådan begränsning ej heller åsyftats tydde också, att vissa speciella undantagsbestämmelser befunnits erforderliga, som måste syfta uteslutande till att från försäkringsskyddet undantaga anspråk för särskilda slag av skador i kontrakt. HovR biföll följaktligen försäkringstagarens talan.

Försäkringsgivaren gjorde i HD gällande bl. a., att ansvarsförsäkringen i vart fall blott kunde omfatta sådan skadeståndsskyldighet i kontrakt, som vilar på utomobligatorisk grund.[8, 9] I sin dom yttrade HD: Förbehållet i åbe-

---

[7] Till stöd härför anförde HULT åtskilliga fall av ansvar för behandlingsskada på person.

[8] Enligt försäkringsgivarens revisionsinlaga kunde visserligen ansvarsförsäkringen enligt sin natur omfatta ansvar i kontraktsförhållande men detta endast när »skadeståndsskyldigheten kan med bortseende från kontraktet grundas enbart på försäkringstagarens faktiska handlande»; kontraktsförhållandet spelade då endast den yttre rollen, att det gåve försäkringstagaren tillfälle att ådraga sig ett utomobligatoriskt ansvar. Det vore av denna anledning som försäkringsavtalet innehölle de sedvanliga undantagen om skada på vårdad, behandlad och levererad egendom; dessa erfordrades alltså enligt försäkringsgivarens ståndpunkt för att utesluta anspråk på utomobligatorisk grund. — Till stöd härför åberopades bland annat tariffbolagens allmänna villkor från tiden före 1934. (Argumenteringen i HD finns ej medtagen i referatet i NJA.)

[9] Genom försäkringsinspektionen inhämtades även i målet ett yttrande av VN, som rörande möjligheten till ansvarsförsäkring i kontrakt uttalade sig i huvudsaklig överens-

ropade allmänna försäkringsvillkor, enligt vilket »anspråk, som grunda sig på avtal eller särskilt åtagande, som sträcker sig utöver de allmänna skadeståndsbestämmelserna», vore uteslutna från försäkringen, kunde icke — eller i allt fall icke med erforderlig tydlighet — anses giva vid handen, att bolaget betingat sig ansvarsfrihet för skador av den art varom i målet vore fråga. Vid sådant förhållande och på de av HovR i övrigt anförda skälen prövade HD rättvist fastställa HovR:s domslut.

En tolkning av rättsfallets principiella innebörd i de frågor som här närmast behandlas försvåras i viss mån av den oklara terminologin rörande de olika typerna av ansvar i kontrakt. Vad parter och domstolar under målets gång avsett med uttryck som kontraktsansvar, ansvar i respektive utom obligatoriska förhållanden och liknande är ofta ovisst, och detta till den grad att ej ens referatet i NJA klart utvisar, vilken fråga rättsfallet egentligen tager ställning till: problemet, huruvida ansvar *mot kontraktspart för skada som tillfogas denne vid avtalets fullgörande* in dubio omfattas av försäkringen, eller problemet, i vad mån ansvar *enligt kontraktsregler* täckes av denna. I RR och HovR har till synes främst den förra frågan varit tvistig, och HULT har inriktat sin argumentation på denna. Det är mot bakgrunden av gällande försäkringspraxis anmärkningsvärt, att försäkringsgivarens påstående att intet ansvar i kontrakt skulle täckas haft framgång i RR och att HovR trots Hults klargörande utlåtande haft sådan svårighet att gendriva invändningen; främst lär detta ha berott på att man med ansvar i obligatoriska förhållanden velat beteckna ersättningsskyldighet för skada med närmare samband med den avtalade prestationen. I HD synes däremot — att döma av akten — detta spörsmål ha blivit ostridigt, och i vart fall där bör det vara den senare frågan, rörande ansvarets grund, som blivit aktuell. Då kan tolkningen av villkoren ha framstått som mera tvivelaktig. Det oinskränkta principalansvar, som åvilade försäkringstagaren, berodde på kontraktsförhållandet[1], och montörens oaktsamhet synes närmast ha varit av kontraktsmässig natur; det var blott på grund av avtalet som han var skyldig att verkställa underpallning av ventilhusen. I en undantagsbestämmelse uteslöts ju också

---

stämmelse med HovR:s uppfattning och framhöll, att försäkringens nu använda speciella undantag toge sikte framför allt på fall där ansvaret enbart grundade sig på förefintligheten av ett kontraktsförhållande mellan försäkringstagaren och den skadelidande.

[1] Denna omständighet har betonats i försäkringsgivarens revisionsinlaga; jfr också den argumentation som upptagits i RR:s dom. Det bör emellertid framhållas, att försäkringen enligt villkoren täckte även ansvar på grund av vållande hos person, för vars handlingar försäkringstagaren »enligt lag» vore ansvarig. Detta uttryck kan väl tänkas i och för sig innefatta också sådana fall, där försäkringstagaren på grund av allmänna grundsatser inom kontraktsrätten, men utan uttryckligt lagstöd, blir ansvarig för sina medhjälpares culpa. Självklar blir dock ej denna tolkning med hänsyn till villkorens formulering i övriga delar.

just anspråk grundade på avtal. Dessa omständigheter kunna tänkas ha föranlett omformuleringen i HD:s domskäl; man kan ha ansett, att det visserligen ej — såsom HovR uttalat — vore uppenbart, att skadan fölle utom räckvidden för undantaget för kontraktsmässigt ansvar, men att likväl försäkringsgivaren måste använda klarare språk, om denne blott med hänsyn till grunden för ansvaret ville utesluta fysisk skada av en typ, som det annars skulle ligga nära till hands att anse omfattad av försäkringen.[2]

Efter rättsfallet står emellertid klart, att ansvarsförsäkringen i avsaknad av uttryckliga förbehåll om motsatsen täcker ej blott ansvar på utomobligatorisk grund i avtalsförhållanden utan även åtminstone sådant kontraktsansvar, som åvilar försäkringstagaren blott på grund av avtalets existens och de yttre förhållandena mellan parterna men oberoende av avtalets närmare innehåll, samt att uttryck som »ansvar på grund av lag» och liknande inbegripa även de nu omtalade ansvarstyperna. Detta överensstämmer också, som senare skall visas, med försäkringspraxis åtminstone efter 1934[3]. Hur HD:s inställning skulle ha blivit, om ansvaret varit av mera utpräglat obligatorisk natur, är däremot ovisst.

Också av doktrinen förringas numera betydelsen av skillnaden mellan skadestånd i och utom kontraktsförhållanden. HULT ser sålunda den avgörande skiljelinjen gå mellan å ena sidan det »rena kontraktsansvaret», dvs. sådan ersättning på grund av avtalsbrott som vore avsedd att kompensera motparten för avsaknad av den utlovade prestationen, å andra sidan annat ansvar, som kunde drabba en kontraktspart. Även för honom synes alltså ansvarets art ha viss självständig betydelse, om också hans ståndpunkt kanske närmast får fattas som en sammanfattning av innebörden av de olika undantagsbestämmelserna i sedvanliga ansvarsförsäkringsvillkor.[4] — HELLNER har för sin del tillmätt den omständigheten, att skadeståndsskyldigheten uppkommit i kontraktsförhållande, blott betydelsen att vissa allmänna skäl kunna anföras för begränsning av försäkringens omfattning i dylika fall; dessa skäl gåve dock endast allmän ledning för undantagens utformning.[5]

---

[2] Mot att HD ansett målet röra även en annan principfråga än HovR närmast behandlat talar möjligen den omständigheten, att bolagets argumentation i HD ej intagits i rättsfallsreferatet. Å andra sidan har skillnaden mellan ansvar i obligatoriska förhållanden och ansvar på kontraktsmässig grund framhållits i VN:s yttrande, som refereras i NJA.

[3] Se nedan s. 389, 547.

[4] Se HULTS utlåtande i NJA 1951 s. 765 och hans kommentarer till rättsfallet i SvJT 1954 s. 650 ff.

[5] Försäkringsrätt s. 378. — Se ytterligare s. 389 not 7 anförd litteratur.

Läget efter 1950-talets villkorsändringar. Uppfattningen, att även ansvar i avtalsförhållanden kan försäkras genom ordinär ansvarsförsäkring, ligger till grund också för de under 1950-talet reviderade försäkringsvillkoren.[6] Den enda undantagsbestämmelse, som direkt tar sikte på ansvarsgrunden, är här det sedvanliga förbehållet angående ansvar på grund av avtal om skadeståndsskyldighet. I tariffbolagens hemförsäkring har det formulerats så, att »skadeståndsskyldighet, som grundar sig på därom träffat avtal och som inte följer av eljest gällande allmänna skadeståndsregler» uteslutes.[7] Enligt samma försäkringsgivares företagarförsäkringsvillkor av år 1958 och i deras lantbruksansvarsförsäkring undantages »skada, som försäkringstagaren genom särskilt avtal åtagit sig ersätta, i den mån åtagandet medför skadeståndsskyldighet utöver eljest gällande rätt». De smärre olikheter, som förekomma mellan äldre och nuvarande klausuler av detta slag, ha stått helt i skymundan vid villkorens omarbetning.

Den stora nyheten, som senare skall närmare beröras, är för hemförsäkringens och lantbruksansvarsförsäkringens del liberaliseringen av klausulen om omhändertagen egendom, vilken medfört att flertalet vårdskador inom privatlivets ram numera omfattas av försäkringsskyddet.[8] Också företagarförsäkringens undantagsbestämmelser angående vårdade och behandlade saker ha omredigerats och i någon mån uppmjukats[9], medan man däremot beträffande ansvar för skadebringande egenskaper i ett hänseende gått en motsatt väg; också personskador drabbas numera av utfästelseklausulen[1]. Det villkor, som berörde skada orsakad av farliga varor[2], har i gengäld bortfallit.

Ett komplement till dessa undantag rörande kontraktsskador utgör numera den s. k. moralklausulen: »Försäkringen gäller inte för skada, som uppkommit under sådana omständigheter, att det för försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde ha stått klart, att skada skulle komma att inträffa.» Genom denna bestämmelse uteslutas vissa skador som te sig olämpliga att täcka ur preventionssynpunkt, och med hänsyn till den stora skaderisk, som råder i kontraktsförhållanden, kan förbehållet här bli av särskild betydelse.[3] Undantaget har dock avsetts vara tillämpligt blott i flagranta fall.[4]

---

[6] Se LIDMAN-STIGNER s. 17, FALEBORN s. 10.

[7] Folksam har i stället formuleringen »skadeståndsskyldighet som endast grundar sig på särskilt åtagande eller avtal».

[8] Se nedan s. 436 f.

[9] Se nedan s. 438 f.

[1] Se nedan s. 507.

[2] Se om villkoret ovan s. 379 f.

[3] Uppmjukningen av »byggnadsundantaget» (se nedan s. 438) har sålunda motiverats bl. a. av moralklausulens tillkomst; se FALEBORN s. 16.

[4] Se FALEBORN s. 21.

I 1958 års villkor gick man vidare på den väg man beträtt år 1934 i fråga om anställdas ansvar: försäkringen gäller numera utan vidare även för anställda. Alltjämt uteslutes emellertid skada som anställd tillfogar annan anställd, såvida ej försäkringstagaren eller hans arbetsledning är ansvarig för skadan.[5] Effekten blir för försäkringsgivarens risk densamma som om regeln om oinskränkt principalansvar för anställdas culpa gällde även utom kontraktsförhållanden.

De bestämmelser i svensk ansvarsförsäkring, som alltjämt anknyta till ansvarsgrunden, spela numera i realiteten en mycket undanskymd roll. Vad angår undantaget angående avtalat skadestånd, vilket efter 1934 fick kvarstå som en spillra av det forna förbehållet angående kontraktsmässigt ansvar, har det icke behandlats i ett enda av villkorsnämndens utlåtanden.[6] I försäkringskretsar lär bestämmelsen allmänt ha ansetts taga sikte blott på sådan skadeståndsskyldighet, som förutsätter uttrycklig utfästelse just att utgiva ersättning.[7] Det synes icke ha ifrågasatts, att de på 1950-talet omformulerade stadgandena med liknande innehåll skulle gå längre än det äldre förbehållet.[8] — I enstaka villkor torde emellertid alltjämt förekomma bestämmelser, som direkt anknyta till skillnaden mellan obligatoriskt och utomobligatoriskt ansvar.[9]

Särskilt bör betonas, att dessa allmänna klausuler icke bruka sammanställas med de speciella undantagen vid diskussionen om de senares innebörd. Förbehållen om ansvar på grund av avtal lära nu närmast betraktas som i praktiken föga betydelsefulla komplement till de övriga, viktigare begränsningarna av risken i kontraktsförhållanden.

I 1958 års villkor ingår ytterligare ett undantag för ersättningsskyl-

---

[5] Se närmare härom FALEBORN s. 2.

[6] Att villkoret saknar praktisk betydelse har också framhållits av FOLIN i SOK 1947 s. 74.

[7] Se LÖFGREN, Om ansvarighetsförsäkring s. 70 och i SFÅ 1944 s. 14. Jfr även LIDMAN-STIGNER s. 17, HULT i NJA 1951 s. 772 och FALEBORN s. 10. — Av intresse är emellertid HD:s bedömande av den undantagsklausul som blev aktuell i det förut omdiskuterade fallet NJA 1951 s. 765, ehuru villkoret var mera vagt formulerat än det av tariffbolagen använda. HovR ansåg bestämmelsen uppenbarligen syfta på avtal eller åtagande att utgiva vite eller liknande. HD:s domskäl synas innebära, att detta uttalande ej godtagits (jfr ovan s. 386f). Möjligheten är ej utesluten, att även den nuvarande klausulen i tariffbolagens villkor på liknande sätt skulle kunna ges något större räckvidd än bolagen gett den.

[8] Jfr FALEBORN s. 10 f och HELLNER, Försäkringsrätt s. 388.

[9] I 97/1952 hade VN att bedöma tolkningen av ett villkor, enligt vilket bolaget övertog den »utanför kontraktsförhållande grundade skadeståndsskyldighet» som kunde åläggas den försäkrade i vissa egenskaper. I det prövade fallet hade försäkringstagarens son, som fått hyra en lägenhet i faderns fastighet, i avvaktan på lägenhetens reparation fått magasinera sina möbler i en bod på fastigheten, vari han enligt hyresavtalet ägde del. Möblerna skadades av regnvatten på grund av bodens bristfällighet. VN ansåg icke försäkringen täcka skadan, enär denna »ej uppkommit utanför kontraktsförhållande». Såvitt av redogörelsen i utlåtandet framgår, har sannolikt ett kontraktsmässigt ansvar förelegat; VN:s formulering, som i motsats till försäkringsvillkoren icke synes taga sikte på ansvarets grund, kan ha berott på den så ofta framhållna oklarheten i den skadeståndsrättsliga terminologin.

dighet i kontraktsförhållanden av viss typ: försäkringen gäller icke för skada, i den mån ersättning kan utgå till hos försäkringstagaren anställd enligt för tjänsteförhållandet gällande avtal eller särskilda rättsregler. Ett liknande undantag ha vi tidigare funnit i tysk försäkring.[1] Förbehållet, som har praktisk betydelse bl. a. när det gäller krav på sjuklön från skadad arbetare, torde icke heller hos oss vålla större bekymmer vid tolkningen. Ersättning av detta slag är icke att betrakta som skadestånd, och såsom en följd härav — vilken redan framgår av villkorets ordalag — saknar konkurrerande ansvar betydelse: även om försäkringstagaren varit vållande till sin anställdes sjukdom, omfattas icke den avtalade sjuklönen av försäkringen.[2]

Den svenska ansvarsförsäkringens villkor ha sålunda i fråga om försäkring av kontraktsmässigt ansvar avlägsnat sig längre från sin ursprungliga uppbyggnad än den danska och norska försäkringen.[3] Man litar nu i minsta möjliga utsträckning till bestämmelser som generellt undantaga skadestånd av viss typ; i stället taga de i praktiken viktigaste förbehållen sikte på skador i vissa närmare preciserade situationer. De svenska bolagen reda sig t. o. m. utan undantag av det exempelvis i Tyskland, Schweiz och Danmark förekommande slag, som tager sikte på ansvar för uppfyllelse av avtal. Att de svenska villkoren därigenom vunnit i klarhet, torde vara obestridligt. Man har på ett till synes riktigt sätt tagit konsekvensen av den svenska skadeståndsrättens särdrag: den kontraktsmässiga karaktären av ansvaret framträder ju tydligt blott vid oinskränkt principalansvar, vilket inga bolag vilja utesluta, medan i övrigt gränsdragningen mellan obligatorisk och utomobligatorisk skadeståndsskyldighet är oklar och omtvistad.

Vad angår de speciella undantagsbestämmelserna, avse väl flertalet av dessa framför allt ansvar mot medkontrahenter; men man kan ej anse att begränsningen till utomobligatoriskt ansvar ens skulle utgöra en sammanfattning av deras innebörd. Tidigare har visats, att t. ex. ansvar för vårdskador på egendom kan förete vissa utomobligatoriska drag, och detta i särskilt hög grad när skadan vållats genom positiv handling.[4] I

---

[1] Se ovan s. 338 f.

[2] Bestämmelsen sammanhänger med möjligheten att från yrkesskadeförsäkringen undantaga stats- och kommunalanställda arbetstagare som genom sin anställning tillförsäkrats väsentligen motsvarande förmåner som yrkesskadeförsäkringen ger; jfr lagen om yrkesskadeförsäkring 5 §. Se om villkoret HELLNER, a.a. s. 380 f, FALEBORN s. 10, jfr LÖFGREN i SFÅ 1944 s. 14.

[3] Vad åter angår Finlands unga ansvarsförsäkring synes det svårt att urskilja, om någon tendens finns till motsvarande utveckling.

[4] Jfr ovan s. 196, 276.

den mån de speciella förbehållen också drabba skadegörelse på annan egendom än avtalets objekt — vilket anses vara fallet i försäkringspraxis[5] — står det också klart, att det ansvar de beröra i regel gäller oberoende av avtalsförhållandet.[6] Än tydligare är, att en generell gränsdragning mellan ansvar mot medkontrahenter för skada vid avtalets fullgörande och annat ansvar icke stämmer med inställningen i svensk försäkring.

k) Specialförsäkringarna

Det är av stort intresse att jämföra utvecklingen inom den ordinära ansvarsförsäkringen med hur försäkringsskyddet avgränsas i de speciella försäkringstyper, som tecknas av särskilda kategorier av företagare. Betydelsefullast i detta sammanhang är den tidigare omtalade *P & I-försäkringen.* Detta slag av försäkring uppkom i England som en komplettering till den vanliga sjöförsäkringens ansvarsmoment, vilket blott täcker ersättningsskyldighet för kollisionsskador och lämnar försäkringstagaren utan skydd bl. a. mot ansvar för skador som tillfogats lasten, passagerare och anställda ombord.[7] Försäkringsformen fick därigenom ett heterogent innehåll. Här skall närmast observeras utformningen av de nordiska villkoren; dessa motsvara i stort sett de engelska bestämmelserna.[8]

I Norden drivs P & I-försäkringen av två norska och två svenska försäkringsgivare.[9] Även här kompletterar den kaskoförsäkringen, såvitt angår skyddet mot skadeståndsanspråk[1], och täcker därför risker av mycket skiftande slag.[2] Därigenom nå redarna ett ganska fullständigt försäkringsskydd bl. a. mot ansvar för person- och sakskada i kontraktsförhållanden. De nordiska villkoren äro ganska likartade, särskilt sedan de år 1956 undergingo betydande ändringar.[3] Ett av de svenska bolagen använder dock något avvikande engelska villkor.

---

[5] Se nedan s. 461 ff.

[6] Jfr ovan s. 280, 284.

[7] Om försäkringens historia se närmare DOVER s. 489 ff, MORRIS i JCII 53 s. 238 ff.

[8] Se angående den engelska försäkringen bl.a. HURD s. 142 ff och DOVER s. 492 ff.

[9] I Norge Skuld och Gard, i Sverige Sveriges Ångfartygs Assurans Förening (här förkortad SÅA) och Indemnitas.

[1] Jfr FAL § 61 och HELLNER, Försäkringsrätt s. 416 ff.

[2] Bl.a. täcks enligt SÅA:s villkor t.o.m. »försäkringshavarens förlust på grund av att egendom, som *tillhör honom själv* (förf:s kursivering), skadas under sådana förhållanden att skadeståndsskyldighet för honom skulle ha förelegat om egendom tillhört tredje man». I försäkringen ingår på detta sätt en olycksfallsförsäkring på egen egendom. Emellertid begränsar bl.a. ett undantag för ersättning för reparation av skador på fartyget eller dess utrustning räckvidden av detta försäkringsskydd.

[3] Den väsentliga nyheten är att försäkringen nu i motsats till före 1956 täcker även visst ansvar för försäkringstagarens egen culpa. Förlust som försäkringstagaren åsamkat sig upp-

De typer av ersättningsskyldighet som försäkringen omfattar ha avgränsats genom utförliga och ganska preciserade bestämmelser. Såvitt angår kontraktsförhållanden, inneslutes skadestånd för personskada, varjämte även täckes den ersättning som försäkringstagaren jämlikt lag eller kollektivavtal kan ha att utge — oberoende av vållande — för sjukvård av anställd m. m.[4] Vidare försäkras ansvar för åtskilliga slag av egendomsskada. Den största svenska försäkringsgivaren talar i sina villkor om »skada å gods, som på grund av fraktavtal befordras med fartyget, samt annan egendom, där ej skadeståndsskyldigheten beror av kontraktsbrott»; den sistnämnda reservationen saknas i de norska bestämmelserna. Täckningsområdet torde emellertid i stort sett vara detsamma. — När det gäller ansvar i kontrakt, får även möjligheten till ersättning för räddningskostnader betydelse; dylika utgifter bli ofta aktuella inom P & I-försäkringens område, eftersom det i allmänhet är lämpligt att under resan uppkommande mindre skador även på främmande egendom repareras av fartygets folk och även eljest anledning kan finnas att laga smärre skador på omhändertagen egendom utan ägarens hörande.[5] — Åtskilliga undantag, vilka senare skola beröras närmare[6], inskränka emellertid försäkringsskyddet i fråga om skador på vårdad egendom.

Här bör också nämnas, att konossementsansvaret, som ju icke kan betecknas som ansvar för egendomsskada, före 1956 täcktes enligt praxis[7] och numera omfattas jämlikt uttrycklig föreskrift. Svenska försäkringsgivare undantaga dock bl. a. fall då avlastaren avgivit garanti för att täcka krav på grund av felaktig eller oriktig godsbeskrivning (indemnitetsförklaring).[8,9]

Det har ansetts väsentligt, att försäkringsgivaren har kontroll över

---

såtligen eller genom grov oaktsamhet undantages dock generellt. Enligt SÅA:s villkor uteslutes vidare vid bristande sjövärdighet eller underlåtenhet att efterkomma föreläggande från tillsynsmyndighet och klassificeringssällskap ansvaret redan vid vanlig culpa hos försäkringshavaren (»om försäkringshavaren känt till eller bort känna till felet och underlåtit att avhjälpa det»), medan i de norska bestämmelserna dylik påföljd inträder vid sjöovärdighet blott då bristfälligheten sätter fartygets säkerhet eller människoliv i fara.

[4] Jfr om vanlig företagarförsäkring ovan s. 389 f. — Dessutom täcks även ersättningsskyldighet på samma grund för hemsändning av anställd i visst fall samt för begravningskostnader.

[5] Jfr BRÆKHUS i FT 1956 s. 270.

[6] Se nedan s. 479 f.

[7] Skulds villkor av 1949, instruktion s. 20, Skuld Kommentar s. 18, BRÆKHUS, a.a. s. 268.

[8] I England — liksom enligt vissa svenska villkor — faller ansvaret i sådana fall utom försäkringen redan av den anledningen, att den ej täcker skada för vilken försäkringstagaren på annat sätt är »insured, or indemnified», se MORRIS, a.a. s. 242 f, MSSAA, Indemnity Club, rule 15.

[9] Ansvar för felaktig utlämning av gods, likaså täckt enligt tidigare praxis (se Skuld Kommentar s. 18), innefattas numera enligt uttryckligt stadgande, dock under förutsättning att utlämnandet kan anses försvarligt.

de avtal försäkringstagaren träffar för att kunna tillse, att denne ej åtager sig strängare ansvar än vad som kan förutses. Sådan skadeståndsskyldighet täckes sålunda icke, som beror på att försäkringstagaren ingått kontrakt på osedvanliga villkor, som ej försäkringsgivaren godkänt[1], eller eljest ej följt de föreskrifter denne givit angående vilka avtalsvillkor som skola användas.[2] Den reglering av försäkringstagarens ansvar mot lastägaren, som försäkringsgivaren på detta sätt sökt att genomföra, innebär i stort sett att Haagreglernas ordning skall genomföras för alla farter[3]; såvitt gäller ansvarigheten mot passagerare, skola möjligheterna till ansvarsfriskrivning och ansvarsbegränsning utnyttjas så långt de för farten gällande rättsreglerna tillåta[4]. Ytterligare är att framhålla, att en betydande självrisk förekommer, vars storlek varierar i det individuella fallet.[5]

En ännu längre gående utvidgning av försäkringsskyddet innebär den s. k. deviationsförsäkringen, som täcker försäkringstagarens ansvar vid avvikelser från de i fraktavtalet stadgade transportvillkoren även när avvikelsen skett med rederiets vilja eller godkännande. Mot en tilläggspremie kan t. o. m. försäkras redarens risk på grund av att last i strid med fraktavtalet skeppats på däck i stället för i lastrummet.[6]

Inom P & I-försäkringen finna vi alltså försäkringsgivarna ha givit sig ut på åtskilliga områden som ej omfattas av den ordinära ansvarsförsäkringen. Förutom möjligheten att försäkra ansvaret för vårdad egendom, vilken senare skall närmare diskuteras[7], är att framhålla täckningen av konossementsansvaret med dess ofta utpräglat kontraktsmäs-

---

[1] Så enligt SÅA:s villkor. Skulds bestämmelse härom har en mera vittgående formulering: föreningen täcker icke ansvar som beror på att den försäkrade eller fartygets befälhavare ingått kontrakt som medför strängare ansvar än det som följer av vanliga sjörättsregler, med mindre dylika villkor få anses sedvanliga i ifrågavarande fart. Bestämmelsen blir användbar t.ex. vid åtaganden om utvidgat ansvar för en anläggning på land eller vid bogserbåtskontrakt. (Skuld Kommentar s. 16 f.)

[2] Skuld täcker sålunda enligt sina villkor ej ansvar, som skulle ha undgåtts om försäkringstagaren använt sig av eller underlåtit att använda kontraktsvillkor, som föreningens styrelse påbjudit resp. förbjudit. Enligt SÅA:s bestämmelser inträder frihet från ersättningsskyldighet för föreningen under samma förutsättningar som gälla för säkerhetsföreskrifter enligt FAL 51 § 1 st., om försäkringstagaren eftersätter av bolaget meddelade föreskrifter om fraktavtalets innehåll, bl.a. införande av friskrivningsklausuler.

[3] Vid nordisk fart skall alltså sådana förbehåll träffas som tillåtas enligt SjöL 122 §, och vid »fri fart» skall ansvarsordningen regleras i stort sett såsom enligt Haagreglerna. Se närmare BRÆKHUS, a.a. s. 272.

[4] Ansvarsbegränsning skall alltså vid nordisk fart avtalas enligt SjöL 171 § och — såvitt angår resgods — 122 §. I övrig fart skall friskrivning ske från varje ansvar som ej beror av redarens grova oaktsamhet.

[5] Självrisken vid ansvar för skada på transporterat gods lär hos en svensk försäkringsgivare vara minst 500 kronor per resa (vid bulklast) och i allmänhet betydligt mer. För andra skadetyper är självrisken mindre, och ibland täcker försäkringen fullt ut.

[6] Jfr om försäkringens motsvarighet i England HURD s. 157 f.

[7] Se nedan s. 479 f.

siga karaktär[8]; vidare bör betonas, att redaren i motsats till flertalet andra försäkringstagare har möjlighet att genom avtal öka ansvarsrisken, om blott avtalet följer sedvanan i ifrågavarande fart. Genom deviationsförsäkringen kan ett utpräglat kontraktsrättsligt ansvar för casus mixtus täckas även vid avsiktliga kontraktsbrott.[9]

I sammanhanget bör också nämnas, att den sedvanliga *kaskoförsäkringen* också kan täcka ett ansvar i kontraktsförhållande, nämligen då kontraktsparts egendom skadas genom sammanstötning med denna. Enligt sjöförsäkringsplanen inkluderas även ansvaret för sammanstötningsskador på fasta föremål i försäkringsskyddet. Emellertid undantages ersättning, som försäkringstagaren allenast på grund av avtal eller avtalsliknande förhållande är skyldig att utgiva (§ 81, 1).[1] Undantaget torde främst åsyfta vitesutfästelser och liknande; med ansvar på grund av avtalsliknande förhållande lär avses t. ex. det fall, att redaren genom att anlöpa viss hamn bundit sig att godkänna av hamnägaren utfärdade föreskrifter.

Också andra särskilda företagarekategorier än redarna ha möjlighet att erhålla ett försäkringsskydd, som går långt utöver det normala. Här skall ej närmare beröras möjligheten att genom särskilda villkor uppmjuka den sedvanliga försäkringens undantag om skada på vårdad och behandlad egendom; den kommer senare att utförligt beröras på tal om dessa klausuler. I några fall har emellertid en speciell ansvarsförsäkringstyp uppkommit, som främst syftar till att tillgodose försäkringsmöjligheten beträffande ansvar för omhändertaget gods. *Luftbefordringsförsäkringen* täcker sålunda allt ansvar för det skadestånd, som enligt luftbefordringslagen kan åläggas fraktföraren för skada, föranledd av det försäkrade flygplanets begagnande i luftfart; ansvar på grund av avtal eller särskilt åtagande, som går utöver nämnda lag, omfattas icke. Den av vissa bolag meddelade *speditionsförsäkringen* övertager speditörens ansvar för fel eller försummelse av honom eller hans anställda, varigenom omhändertaget gods skadats eller förlust uppkommit för uppdragsgivaren eller den som vid skadan ägt intresse i godset. Bland undantagen märkas, att sådan skada i allmänhet uteslutes som täckts eller kunnat täckas genom försäkring av annat slag[2], samt

---

[8] Vare sig ansvaret är rent strikt (jfr SjöL 161 §) eller bero på culpös enuntiation (jfr WILKENS i Frakträtt s. 168 ff) synes det ofta vara grundat på avtalets närmare innehåll. Jfr om säljarens ansvar för oriktiga enuntiationer ovan s. 222.

[9] Jfr om ansvar för casus mixtus ovan s. 186.

[1] Se härom HELLNER, a.a. s. 419.

[2] Dock ej när försäkringstagaren förbisett att fullgöra erhållet försäkringsuppdrag eller vid transport av oförsäkrat gods inom samma ort.

att speditionsförsäkringen ej omfattar skadeståndsskyldighet som grundar sig på därom träffat avtal och som innebär ett åtagande utöver vad som är sedvänja inom verksamheten. En ganska betydande självrisk är föreskriven.[3]

En vittgående utvidgning av försäkringsskyddet mot ansvar i kontraktsförhållanden möta vi också i den speciella ansvarsförsäkring för varv, som kallas *reparentförsäkring*. Den avser som nämnt varvens ersättningsskyldighet bl. a. för skada på fartyg, som repareras på varvet. För större varv användes engelska villkor, vilka enligt sin lydelse medföra täckning av praktiskt taget allt ansvar även på de reparerade fartygen, dock i regel med en avsevärd självrisk.[4] I försäkringen för mindre varv förekomma flera undantag; sålunda gäller den ej för skada förorsakad av konstruktions- eller materialfel eller felaktigt utfört arbete, och icke heller för skada som skall ersättas av annan försäkring. En självrisk av 200 kronor vid var skada är föreskriven. Vidare uteslutes ansvar, som varvet iklätt sig utöver det som gäller enligt allmänna rättsregler, enligt bestämmelserna i reparationsavtalet eller i allmän reparationspraxis samt annan särskild ersättningsskyldighet, som varvet iklätt sig för uppkommen skada utan försäkringsgivarens godkännande. — Bakgrunden till den täckning av kontraktsansvar som här förekommer är att både större och mindre varv antagas använda standardiserade avtal vid sina arbeten; försäkringsgivarna lära dock normalt icke taga del av avtalen i det enskilda fallet. Här framträder alltså en liknande inställning till det utpräglade kontraktsansvaret som inom de övriga berörda specialförsäkringarna.

Ytterligare kan nämnas, att *trafikförsäkringen* i Danmark omfattar ansvar för skada ej blott på personer utan även på gods som befordras med fordonet; den senare risken täckes av norsk ansvarsförsäkring efter särskilt avtal. Detta ansvar lär i regel vila närmast på utomobligatorisk grund.[5] I Sverige, där motsvarande ersättningsskyldighet för egendomsskada icke följer bilansvarighetslagens regler, omfattar däremot trafikförsäkringen icke skada på transporterat gods (3 § andra stycket trafikförsäkringslagen); enligt allmänna försäkringsvillkor för

---

[3] Härmed överensstämmer väsentligen den i Norge använda speditionsförsäkringen. — En på liknande sätt konstruerad »kylförsäkring» kan tecknas i vissa svenska bolag för den som håller kyllager. Försäkringen omfattar ansvar, som försäkringstagaren ådrager sig i egenskap av lagerhållare, och avser liknande skadetyper som speditionsförsäkring. »Indirekt skada» uteslutes, och vidare skadeståndsskyldighet på grund av därom träffat avtal i samma utsträckning som för speditörer.

[4] Enligt uppgift vanligen 10000–50000 kronor för de stora varven.

[5] Jfr den danska Betænkning nr 179/1957 s. 23 f och den norska Innstilling fra Motorvognansvarkomitéen av 1951 (1957) s. 54, 57. Om skadeståndsansvaret jfr ovan s. 118, 117.

bilförsäkring uteslutes också risken i fråga. Passagerarskador, beträffande vilka fraktföraren svarar enligt den nämnda speciallagstiftningen, inneslutas däremot som bekant av den obligatoriska försäkringen.[6]

I flertalet av de här omtalade försäkringstyperna har man kunnat anknyta försäkringsskyddet antingen till särskilda lagbestämmelser, som föreskriva strängare ansvarsregler men ofta tillika ansvarsbegränsning, eller åtminstone till sedvanan inom branschen i fråga. Den ansvarighet, som går längre än den sålunda bestämda ersättningsskyldigheten, synes i de flesta fall blott kunna täckas, när försäkringsgivaren godtagit eller åtminstone känt till den ökade ansvarsrisken.

I vissa andra situationer förekommer försäkring av ansvar, som försäkringstagaren övertagit genom avtal med annan. Gemensamt för dessa risker synes vara, att de sedan väl försäkringsgivaren beaktat det särskilda åtagandet om ersättningsskyldighet framstå som standardiserade och överskådliga; det är i allmänhet en kontraktsparts utomobligatoriska skadeståndsansvar, som försäkringstagaren då har tagit på sig. Vi ha redan funnit ansvarighet av denna typ inkluderad i ordinär amerikansk »comprehensive liability insurance». På andra håll lär den endast täckas efter särskilt avtal med försäkringsgivaren.

Ett exempel, som stundom anföres i utländsk litteratur, är det ansvar för skador vid på ett bispår bedriven järnvägstrafik, som spårets ägare övertager från huvudjärnvägen.[7] För entreprenörer av olika slag förekommer också försäkring mot skadeståndsskyldighet av liknande typ i en del länder, bl. a. i England[8] och Norden[9]. Ett aktuellt fall i Sverige och Norge är när byggnadsentreprenören övertager det strikta ansvar i grannelagsförhållanden, som kan uppkomma för byggherren vid skador till följd av arbetet på fastigheten. Försäkringen tecknas blott efter omsorgsfull prövning av kontraktets lydelse och skaderisken i varje enskilt fall, t. ex. genom besiktning av den fastighet som entreprenaden avser.[1] I Sverige kan innehavare av elektrisk luftledning försäkra det ansvar enligt lagen om elektriska anläggningar, som han genom kontrakt med strömleverantör övertager från denne; försäkringen gäller dock ej vid skada på grund av oaktsam skötsel av leverantörens anläggning.[2]

---

[6] Jfr om skadeståndsansvaret ovan s. 197 och om försäkringsskyddet nedan s. 480.

[7] Se i t.ex. KÜRSTEN i Grundlagen, C 2, Gemeins. Tar. Best. s. 2, ARNOLD i ILJ 1957 s. 611. — Liknande försäkring förekommer enligt uppgift även i Norge.

[8] Se härom Study Course IX s. 23 f, DURANT i JCII 54 s. 23 ff. Jfr om liknande försäkring i USA SAWYER s. 102, ARNOLD, a.st., KULP s. 233 f.

[9] Uppgifter från olika nordiska försäkringsbolag.

[1] I Danmark synes det svårare att erhålla försäkringsskydd i liknande fall; se ASR nr 1201.

[2] Som exempel på en liknande risk kan nämnas, att i Norge man enligt uppgift kan försäkra det rent strikta ansvar, som avsändaren av särskilt farligt fraktgods — t.ex. svavelsyra — kan vara skyldig att åtaga sig mot järnvägen för skador som godset orsakar under transporten.

Försäkringsskydd av detta slag synes framför allt förekomma mot ett strikt ansvar, vilket överflyttats från den ansvaret enligt lag eller rättspraxis åvilar till en kontraktspart med större möjlighet än sin medkontrahent att inverka på skadeförloppet. Särskilt i USA lär dock försäkring vara möjlig i större utsträckning än nu sagts.[3]

l) Återblick på de allmänna klausulerna om kontraktsrättsligt ansvar

Av den hittills gjorda undersökningen av ansvarsförsäkringens omfattning i kontraktsförhållanden framgår, att i alla de behandlade länderna man velat uppställa en allmän princip, att ansvarsförsäkringen normalt ej täcker viss skadeståndsskyldighet på obligatorisk grund, vilken också kommit till uttryck i villkoren. Ett gemensamt drag för alla de behandlade länderna utom Frankrike är, att bestämmelserna i fråga med tiden kommit att användas huvudsakligen subsidiärt; i praktiken bli de blott aktuella i situationer, där de speciella förbehållen — t. ex. om skada på vårdad, behandlad och levererad egendom samt skada till följd av skadebringande egenskaper — icke äro möjliga att åberopa.

Klausuler av denna typ ha fått olika *formulering* i de berörda länderna. En del undantag synas enligt sin lydelse träffa all skadeståndsskyldighet som grundas på kontrakt. I Frankrike ansluta bestämmelserna i fråga helt till den skadeståndsrättsliga gränsen mellan kontraktsansvar och deliktsansvar.[4] I England och USA förekomma också undantag rörande kontraktsmässigt ansvar (»contractual liability»); särskilt i det förra landet användas dock ofta formuleringar med en mera inskränkt räckvidd.[5] Det motsvarande norska undantaget avser enligt sina ordalag också ansvar som på grund av avtal går längre än det allmänna skadeståndsansvaret[6]; och i Finland begagnas en än vagare klausul, som tar sikte på skadestånd med visst närmare samband med ett träffat avtal[7]. I Danmark förekomma växlande uttryckssätt, vilka ibland undantaga ansvar för skada i kontraktsförhållande, ibland åter ansvar på kontraktsrättslig grund. Vissa villkor utesluta blott skadestånd för underlåten uppfyllelse av avtal.[8]

I Tyskland och ofta också i Schweiz förekommer en något avvikande

---

[3] Jfr KULP s. 233 f, SAWYER s. 32.
[4] Se ovan s. 343 f.
[5] Se ovan s. 353, 356.
[6] Se ovan s. 373.
[7] Se ovan s. 377.
[8] Se ovan s. 369 f.

formuleringsteknik. Man använder här flera olika sätt att begränsa täckningen av skadestånd i avtalsförhållanden. Till en början förklara sig bolagen blott vilja täcka det lagliga skadeståndsansvaret; ytterligare undantages genom en särskild klausul skadestånd på grund av avtal som går utöver detta ansvar; och vid sidan härav uteslutes genom en annan bestämmelse anspråk på kontraktsuppfyllelse och surrogat härför.[9]

Den svenska försäkringen uppvisar en speciellt snäv formulering: det förekommande undantaget avser blott ansvar på grund av särskilt avtal om ersättningsskyldighet, och några förbehåll om anspråk på uppfyllelsesurrogat eller dylikt saknas helt.[1] — Inom specialförsäkringarna finna vi däremot på en del håll mera allmänt utformade undantag, såsom förbehåll för ansvar på grund av kontraktsbrott (P & I-försäkringen) eller för ansvar på grund av avtal eller avtalsliknande förhållanden (kaskoförsäkringen).[2]

I doktrinen har man särskilt för några decennier sedan på en del håll visat stort intresse för de nu omtalade undantagen och rentav ansett sig kunna taga dem som utgångspunkt för allmänna uttalanden om möjligheten att försäkra skadestånd i kontraktsförhållanden. Av vår genomgång av försäkringspraxis och rättstillämpning har emellertid framgått det gemensamma draget för alla här uppmärksammade länder, att förbehållen i praktiken *tolkas* mycket restriktivt.

Endast i Frankrike ha vi sålunda funnit klausulerna få större praktisk betydelse, och även där synas bolagen i många fall avvika från den skadeståndsrättsliga gränslinjen mellan kontrakt och delikt till försäkringstagarnas förmån: en del försäkringsgivare bortse från den civilrättsliga grundsatsen, att konkurrerande deliktsansvar i princip icke täckes, och på vissa håll är man rentav benägen att utan särskilt villkor täcka ett strängt presumtionsansvar, som enbart grundar sig på kontraktsregler. Genom den allmänna bestämmelsen synes försäkringsområdet icke ha avgränsats med sådan klarhet, att de franska bolagen enbart med stöd av denna anse sig kunna riskera en tvist med försäkringstagarna.[3]

I andra länder anses visserligen undantagen i fråga utesluta skadeståndsskyldighet på grund av särskilda utfästelser att svara för skada oberoende av vållande, men i övrigt tyckas de inskränka försäkrings-

---

[9] Se ovan s. 332 ff, 341.
[1] Se ovan s. 388.
[2] Se ovan s. 391 ff.
[3] Se ovan s. 350 f.

skyddet i förhållandevis ringa omfattning utöver vad de speciella förbehållen för särskilda skadesituationer medföra. Klausulen om ansvar för kontraktsuppfyllelse kommer sålunda i skymundan i Tyskland och i stort sett även i Schweiz; än mindre praktisk betydelse har synbarligen undantaget om ansvar utöver det lagliga.[4] Vid tillämpningen av den engelska bestämmelsen om »contractual liability» avviker man såtillvida från skiljelinjen mellan ansvarstyperna, att åtminstone skadestånd som ej beror av avtalets närmare innehåll utan vidare medtages i försäkringsskyddet, och sannolikt anse flertalet försäkringsgivare undantaget som oanvändbart även i många fall, där ansvaret är mera utpräglat kontraktsmässigt.[5] Om innebörden av de danska och norska undantagen råder knappast någon enhetlig uppfattning bland bolagen i de båda länderna, men i allt fall synes klart, att villkoren även här användas ytterligt återhållsamt; blott när skadeståndsskyldigheten har en markant kontraktsrättslig prägel, oaktat den ej faller in under något av de speciella undantagen, torde man vilja åberopa klausulen om kontraktsansvar. Vid rent strikt ansvar på kontraktsmässig grund kan den emellertid antagas bli tillämpad i många fall.[6] — Detsamma förefaller att gälla den finländska försäkringen.[7]

Vad slutligen angår den motsvarande svenska klausulen i de ordinära försäkringstyperna, lär det numera vara allmän uppfattning i försäkringskretsar, att den blott kan åberopas vid ersättningsskyldighet på grund av särskild utfästelse att ersätta skada och liknande.[8] Även specialförsäkringarnas undantag förefalla ha ringa självständig betydelse, om också en viss oklarhet råder på denna punkt.

Den växlande utformning och tolkning, som bestämmelserna i fråga ha erhållit, kan sättas i samband med vissa *skadeståndsrättsliga särdrag* i de skilda länder som här beröras.

Det har framstått som olämpligt att avgränsa försäkringen efter skiljelinjen mellan kontrakt och delikt i sådana rättssystem — t. ex. Tyskland, Schweiz och Sverige — där oinskränkt principalansvar i regel blott kan förekomma på grund av ett avtalsförhållande.[9] Eftersom

---

[4] Jfr ovan s. 336 ff, 343.
[5] Jfr ovan s. 556.
[6] Jfr ovan s. 371 f och 376.
[7] Jfr ovan s. 377.
[8] Se ovan s. 389.
[9] Jfr ovan s. 48 ff, 339 f (Tyskland), 69 f, 341 (Schweiz), 172 f, 380 f (Sverige). — Liknande grundsatser för principalansvarets del synas råda även i Finland (jfr ovan s. 175). Här har man likväl använt sig av en allmänt hållen klausul om kontraktsansvar, ehuru den tycks bli tolkad restriktivt (se ovan s. 377). Villkorens formulering i Finland lär dock i mindre grad än i andra länder bygga på de inhemska bolagens erfarenheter.

skyddet mot skadeståndsskyldighet för anställdas vållande framstått som en viktig uppgift för ansvarsförsäkringen, är det naturligt att man på dessa håll ganska snart frångick metoden att bygga försäkringsskyddets begränsning främst på ansvarets grund; det är att märka, att man vid denna tidpunkt ännu ej automatiskt inneslutit även anställdas ansvarighet i försäkringsskyddet. I Tyskland och Schweiz gav den fasta uppbyggnaden hos BGB och Reichshaftpflichtgesetz respektive OR möjlighet att knyta täckningen till »gesetzliche Haftpflichtbestimmungen». En sådan metod blev besvärligare i Sverige, eftersom i varje fall med hänsyn till reglerna i 6 kap. strafflagen det »lagliga» ansvaret blott utgjorde ansvar för egen culpa och en hänvisning till detta därför skulle ha varit missvisande. Åtminstone det rent strikta kontraktsansvaret skulle i de flesta lägen falla utanför denna reglering, såsom antydes av utgången i NJA 1947 s. 400[1]; och detsamma kunde tänkas gälla även det oinskränkta principalansvaret på avtalsrättslig grund. Man har också undvikit i de svenska villkoren att hänvisa till lagen och i stället förklarat sig täcka ansvar på grund av gällande rätt.

I länder, där andra regelkollisioner träda i förgrunden vid gränsdragningen mellan utomobligatoriskt och kontraktsmässigt ansvar, framstår det som mera ändamålsenligt att anlita begreppen i fråga som ett medel att fastställa försäkringens omfattning. Allra lämpligast blir en sådan metod i Frankrike, där domstolarnas inställning till konkurrensfrågan medför, att utomobligatoriskt ansvar i regel icke kan förekomma när mera centrala avtalsförpliktelser åsidosatts.[2] Här ger hänvisningen till ansvarsgrunden en god allmän bild av försäkringsområdet, ehuru man — kanske främst av den orsaken, att motviljan att tillåta konkurrens i skadeståndsrätten gäller även vid personskadorna — ansett sig böra göra en del avsteg från en konsekvent anslutning till den skadeståndsrättsliga gränsdragningen.

I England och USA utgör kontraktsansvar, som förut visats, framför allt ett ansvar för att uttryckliga löften åsidosatts.[3] Här ha förbehåll om »contractual liability» eller liknande utan svårighet kunnat användas som komplement till de speciella undantagen, eftersom man med en återhållsam tolkning av bestämmelsen icke uteslutit annat ansvar än den utpräglat kontraktsmässiga skadeståndsskyldighet som ansetts olämplig för försäkring.

---

[1] Se ovan s. 383. — En annan typ av lagligt ansvar — enligt 43 § KöpL — har väl här kunnat tänkas föreligga; men detta har synbarligen ej ansetts som »laglig skadeståndsplikt» i villkorens mening.

[2] Jfr ovan s. 93, 95 ff.

[3] Se ovan s. 148 f.

Inom dansk och norsk försäkring synes distinktionen mellan kontraktuellt och annat ansvar ha berott på utländska förebilder.[4] I dessa länder har den skadelidande mera sällan några påtagliga fördelar av att åberopa kontraktsregler till stöd för sitt skadeståndsyrkande; frågan om skadestånd på grund av biförpliktelser till avtal spelar här liksom i anglosachsisk rätt en föga framträdande roll.[5] En generell undantagsbestämmelse rörande kontraktsmässigt ansvar har väl därför icke nödgat bolagen att i mera avsevärd mån avvika från den avgränsning av försäkringsskyddet, som man i praktiken funnit lämplig. Emellertid framstå formuleringar av detta slag knappast som helt lyckade ur teknisk synvinkel. Den oklarhet, som råder om begreppen skadestånd i kontrakt, kontraktsansvar etc. har visat sig försvåra klausulernas tolkning; ingenstädes inom ländernas skadeståndsrätt finner man någon fullt klar skiljelinje mellan de ansvarstyper som komma i fråga. I motsats till vad som gäller i Frankrike framstå de speciella förbehållen om ansvar för vård- och behandlingsskador samt skadebringande egenskaper knappast som exemplifikationer av den allmänna klausulen om kontraktsmässigt ansvar, även om de stundom betraktats på detta sätt; motsättningen mellan dessa villkor har visats medföra praktiska svårigheter vid försäkringsskyddets avgränsning.[6] Någon fullgod lösning av problemet har ej heller varit att såsom en genomgående princip anknyta försäkringen till begreppet allmänna skadeståndsregler eller liknande, vilket skulle utgöra en motsvarighet till det kontinentala deliktsansvaret; bortsett från de använda formuleringarnas otydlighet måste man beakta, att även culpaansvaret ofta framstår som olämpligt att försäkra.[7] I 1946 års danska kommittéförslag har man på goda grunder sökt råda bot för de olägenheter, som försäkringens utformning efter utländska mönster medfört, och övergivit den äldre uppbyggnaden av villkoren.[8]

Det kan ytterligare anmärkas, att de svenska specialförsäkringar — P & I-försäkringen och kaskoförsäkringen — där mera generellt formulerade undantag om kontraktsmässigt ansvar förekomma, avse just områden där det utomobligatoriska ansvaret för anställdas vållande enligt sjölagen 8 § blir aktuellt; i dessa situationer träffa undantagen alltså blott mera utpräglade former av ansvar på obligatorisk grund.

---

[4] Se ovan s. 359 ff.
[5] Jfr ovan s. 174.
[6] Jfr ovan s. 369.
[7] Jfr ovan s. 364.
[8] Jfr ovan s. 369.

På detta sätt kan urskiljas ett visst samband mellan skadeståndsreglerna och de aktuella undantagsbestämmelserna. Vad som nu sagts kommer senare att sättas in i ett vidare sammanhang: frågan blir då främst, om en allmän presumtion kan uppställas för att ansvar av en viss typ faller utom försäkringsskyddet.[9]

---

[9] Se nedan kap. 16.

13. SÄRSKILDA UNDANTAG OM SKADA PÅ VÅRDAD OCH BEHANDLAD EGENDOM SAMT EGENDOM I NÄRA SAMBAND DÄRMED

a) Inledande anmärkningar

I förgrunden för försäkringsgivarnas uppmärksamhet, när det gäller täckning av ansvar i kontraktsförhållanden, stå vård- och behandlingsskadorna. De speciella klausulerna rörande dessa skadetyper äro de mest omdiskuterade och av bolagen oftast åberopade undantagsbestämmelserna. De återfinnas också i de sedvanliga allmänna försäkringsvillkoren i alla här berörda länder. Deras ordalag och tolkning varierar emellertid i icke ringa utsträckning.

I det föregående ha ansvarsreglerna beträffande vård- och behandlingsskador behandlats var för sig och visat sig förete vissa olikheter sinsemellan. Ofta skilja försäkringsbolagen på de två skadetyperna genom att behandla envar av dem i ett särskilt villkor. Gränslinjen går dock icke alltid på det sätt som den dragits i denna undersökning. Transportskador sammanföras ibland med behandlingsskadorna[1], och i de svenska villkoren för företagarförsäkring ha jämväl skador på förvarad egendom förts till denna grupp, medan en särskild undantagsklausul ägnats ansvar för skada på nyttjade saker. I detta avsnitt synes därför lämpligt att i vissa avseenden diskutera de två skadetyperna i ett sammanhang, varvid dock hela tiden deras skiljaktiga karaktär bör hållas i minnet.

Ytterligare är att märka, att i många länders ansvarsförsäkring också skadegörelse på annan egendom än sådan, som den försäkrade har i sin vård eller åtagit sig behandla, uteslutes genom de nu omtalade undantagsbestämmelserna. Gränsen mellan skadetyperna är ju också ganska flytande.[2] Ibland antages ett tyst åtagande ha förekommit om vård eller tillsyn av sak, som står i nära samband med det egentliga föremålet för avtalet[3], ibland uteslutas uttryckligen skador på föremål för

---

[1] Så har skett t.ex. i de tyska AHB och i den svenska företagarförsäkringen.

[2] Jfr ovan s. 17.

[3] Detta är fallet i svensk företagarförsäkring och gällde vidare i tysk ansvarsförsäkring före villkorsändringarna 1949; se nedan s. 406 ff, 467 ff.

den försäkrades åtgärd eller verksamhet[4], ibland gå undantagens ordalag ännu längre[5]. Det synes ändamålsenligt att i detta avsnitt behandla också försäkringsskyddet vid de nu åsyftade typerna av skador.

Skadegörelse på sådan medkontrahentens egendom, som har mera avlägsen förbindelse med det arbete den försäkrade utför, täckes däremot i regel av försäkringen. I realiteten komma vård- och behandlingsklausulerna härigenom att fungera som en sorts bestämmelser om självrisk; de närliggande skadorna får den försäkrade själv svara för, medan försäkringsskyddet omfattar den övriga, ofta omfattande skadegörelse som hans arbete kan medföra.[6]

Av det föregående har framgått, att åtskilliga invändningar framställts mot försäkring av de nu aktuella riskerna.[7] Preventions- och rättvisesynpunkter lära särskilt vid skada till följd av yrkesmässiga fel men även eljest ha inverkat på bolagens inställning; till stöd härför har man vidare hänvisat till det mindre försäkringsbehovet i dessa lägen, till den betydande skade- och ansvarsrisken samt till svårigheterna vid skaderegleringen. Ännu en tungt vägande faktor torde ha varit bolagens önskan att med någorlunda säkerhet kunna överblicka de ekonomiska konsekvenserna av försäkringens utformning. Sedan väl klausulerna kommit in i villkoren, har det varit svårt att uppmjuka dem, då ju ingen statistik kunde ge någon ledning angående de ökade kostnader detta skulle medföra.

Som fortsättningen skall visa, vålla vissa gränsdragningsproblem speciella svårigheter vid utformningen och tolkningen av dessa undantag. I allmänhet uteslutas klart de typiska fallen av vård- och behandlingsskador på egendom. När den försäkrades kontakt med den skadade saken varit kortvarig och föga intensiv, uppstår dock osäkerhet om skadan faller under förbehållen. För vårdskadornas del uppkommer vidare tvekan angående försäkringsskyddet, när ej den försäkrade ensam haft kontroll över egendomen utan dess ägare åtminstone är närvarande vid skadetillfället, när icke hans avtal med egendomens ägare gått ut på vård av saken vid skadetillfället och när denna kommit under hans faktiska rådighet utan att ett verkligt avtal förekommit; i alla dessa fall kan det vara osäkert om någon särskild skyldighet uppstått att skydda egendomen mot skador, och därmed ofta också om undantaget är tillämpligt. De i praktiken viktigaste och besvärligaste spörsmålen

[4] Se om den tyska Tätigkeit-klausulen nedan s. 405 f och om äldre svenska villkor nedan s. 435.

[5] Så i det danska kommittéförslaget av 1946, se nedan s. 429.

[6] Jfr HELLNER, Försäkringsrätt s. 386.

[7] Jfr till det följande framställningen ovan s. 316 ff.

uppstå emellertid, när den försäkrade vid utförandet av ett uppdrag skadar annan egendom, som ej omedelbart varit föremål för uppdraget men haft nära samband med objektet för detta. Försäkringens avgränsning i detta hänseende har orsakat försäkringsgivare och domstolar många bekymmer särskilt vid skador på byggnader.

Det kan anmärkas, att liknande gränsdragningsfrågor tidigare påträffats inom skadeståndsrätten. Ansvaret för underlåtenhet att skydda en sak för skada har helt naturligt varit beroende av hur långt vårdplikten ansetts gå[8], och för presumtionsansvarets tillämpning liksom för ansvarets kontraktsmässiga karaktär i övrigt synes existensen av ett verkligt åtagande om vård ha stor betydelse.[9] Frågan om sambandet mellan huvudförpliktelsen och skadan, när skadegörelsen träffat annan egendom än objektet för avtalet, blir aktuell bl. a. vid tillämpningen av reglerna om oinskränkt principalansvar.[1] Motsättningarna inom försäkringsrätten ha alltså ofta sina motsvarigheter på det skadeståndsrättsliga området. Det har därför stort intresse att klargöra principerna för försäkringsskyddets avgränsning vid undantag av denna typ.

b) Tysk försäkring

Tiden före 1949. Alltifrån den tid, då tysk ansvarsförsäkring började utsträcka sitt täckningsområde till sakskadorna, inriktade man sig på att utesluta ansvaret för vårdade och behandlade saker.[2] I AHB av 1910, vilka tillämpades av alla tyska tariffbolag, undantogs skada på egendom i försäkringstagarens eller hans folks »Gewahrsam oder Obhut».[3] År 1920 tillkom den formulering av undantagen, som kom att gälla fram till 1949. Skador uteslötos då

»a) an fremden Sachen, welche sich in Benutzung, Gewahrsam oder Obhut des Versicherungsnehmers, seiner Angestellten, Arbeiter, Bediensteten, Bevollmächtigten oder Beauftragten befunden haben oder bezüglich welcher der Versicherungsnehmer zur Zeit der Beschädigung die Gefahr trug;

b) an Sachen aus Anlass ihrer Beförderung, Bearbeitung oder einer sonstigen Tätigkeit an oder mit ihnen, bei unbeweglichen Sachen wegen Schäden an dem

[8] Jfr ovan s. 192 ff.

[9] Jfr ovan s. 188 f.

[1] Se ovan om tysk rätt s. 51 f, om schweizisk rätt s. 75, om svensk rätt s. 241 ff. Jfr även om strängt presumtionsansvar i Frankrike s. 103.

[2] Se ovan s. 329.

[3] Enligt bestämmelsens ordalag uteslöts sak, som »dem Versicherungsnehmer oder seinen Angestellten zur Bearbeitung, Benutzung, Beförderung oder zu sonstigen Zwecken in Gewahrsam oder Obhut übergeben oder von ihm übernommen sind»; tecknade man försäkring i egenskap av hyresgäst, innefattades dock skador på den hyrda lägenheten i försäkringen. (Se WEHN-SCHMIDT s. 11 f.)

Teil, der Gegenstand der Arbeit bzw. Tätigkeit war, oder an einem nahe mit ihm zusammenhängenden Teile der unbeweglichen Sache. Die Bestimmung unter a) findet auch in diesen Fällen Anwendung.»

Förutom att bestämmelserna uppdelades i en »Obhutklausel» och en »Bearbeitungsklausel» likställde man sålunda begreppen »Benutzung» och »Gefahrtragung» med »Gewahrsam» och »Obhut» i avsikt att få med alla typer av vårdskador under förbehållet. Genom att i Bearbeitung-klausulen infördes det allmänna begreppet »Tätigkeit», kommo vidare alla behandlingsskador i vidsträckt mening att falla utanför försäkringen; en viss uppmjukning skedde dock, när det gällde verksamhet på byggnader. — Det är att märka, att ingen skillnad gjordes på privatlivets och yrkeslivets skador. Privatmannens alldagliga slarv likställdes med tekniska felgrepp av kvalificerade yrkesutövare. I detta hänseende gingo undantagen alltså mycket långt.

Också deras tolkning medförde, att försäkringsskyddet beträffande ansvaret för sakskada inskränktes i hög grad. Mest betydelsefull blev härvid tillämpningen av Obhut-klausulen; genom att bestämmelsen gjordes subsidiär till Bearbeitung-klausulen genom sista meningen i denna, fick den en central betydelse för förhållandet mellan försäkringsparterna. Eftersom förbehållet i fråga torde ha haft inflytande på de motsvarande nordiska villkoren och bl. a. företer vissa likheter med den svenska företagarförsäkringens undantag både i äldre och nyare försäkringar, finns det skäl att närmare granska dess tolkning i tysk rätt. En ytterligare anledning härtill är, att ingenstädes klausulernas lämpliga utformning och deras innebörd diskuterats så ingående som i Tyskland.

De begrepp vartill Obhut-klausulen anknöt ansågos räcka betydligt vidare än det i Tyskland vedertagna besittningsbegreppet. Även mycket kortvarig kontakt med saken var tillräcklig för att undantaget skulle användas.[4] Uttrycket »Gewahrsam» uteslöt vidare skador i de situationer, där försäkringstagaren hade en sak under sin faktiska rådighet, även om denna delades med annan person.[5] Än längre gick begreppet »Obhut», som närmast kan anses motsvara det svenska »vård» och det danska »varetægt». Det kom att åberopas icke blott när skada

---

[4] Prölss s. 468.

[5] Se Oberbach s. 229 ff, Kühfuss s. 16. I rättspraxis har begagnats definitionen »ein tatsächliches Herrschaftsverhältnis über die Sache, das durch eine enge räumliche Beziehung zu ihr die Ausübung der tatsächlichen Gewalt in einer der Gewohnheit des täglichen Lebens entsprechenden Weise ermöglicht», se VersR 1953 s. 387. Jfr också Stiefel-Wussow s. 191, Prölss a.st.

inträffat på sak som med eller utan ägarens tillstånd[6] kommit under försäkringstagarens eller hans folks kontroll, utan också i åtskilliga andra fall av skadegörelse på egendom; därvid gjorde man stundom gällande, att något avtal icke krävdes mellan den skadelidande och försäkringstagaren för att Obhut skulle föreligga.[7] — Några rättsfall kunna här belysa tolkningen av uttrycket.

I RGZ 91: 324 har RG prövat frågan, om klausulen kunde åberopas, när anställda hos försäkringstagaren, som åtagit sig leverera en pumpanläggning och bygga in den i ett brunnsschakt, vållat skada på brunnen och en filteranläggning i denna genom att tappa ett rör ned i brunnsöppningen. RG ansåg undantaget gälla, med motiveringen att vid installationen arbeten på och i brunnsschaktet måste utföras, och entreprenörens plikt *på grund av avtalet*[8] till fackmässigt utförande av arbetet utan vidare innefattade en »Obhut- und Fürsorgepflicht» i fråga om brunnsanläggningen.[9]

När däremot ansvar för underlåtenhet vilat på annan grund än ett föreliggande avtal, har RG icke ansett förefintligheten av en plikt att skydda saken för skador i och för sig kunna medföra att Obhut-klausulen blir tillämplig. I RGZ 97: 293 har försäkringen ansetts täcka försäkringstagarens — en hovslagares — ansvar för att en skodd häst skadade sig, när den efter skoningen fick kvarstå på hovslagarens gård, bunden av ägarens kusk, medan ägarens andra häst skoddes. RG framhöll därvid bl. a., att även om hovslagarens »Obhut» upphört, han kunde vara förpliktad att hålla den till kundernas förfogande ställda gården i riskfritt skick. Vårdplikten på grund av avtalet ansågs alltså ha upphört; den skyldighet som åvilat hovslagaren torde ha varit en »Verkehrssicherungspflicht» av utomobligatorisk natur.[1]

I en dom år 1932 uttalade RG, att man blott kunde tala om Obhut, när en omsorgsplikt utöver den allmänna rättsplikten i BGB § 823 förelåge beträffande främmande (person eller) sak. Såvitt det ej gällde att bevara allmänheten för faror, avsåge plikten egendom som kommit i den vårdpliktiges rådighetssfär (»in den Machtbereich und in die Verfügungsgewalt des Fürsorgepflichtigen»). Men en särskild »Obhutpflicht» förelåge ej, när någon blott vid ett annat göromål kommit i yttre beröring med saken, utan att sysslan just avsåge denna; då gällde blott det allmänna förbudet att tillfoga skada i § 823. Med stöd av dessa uttalanden ansåg RG i det konkreta fallet att försäkringstagaren, en entreprenör som åtagit sig grävning av ett dike för kablar,

---

[6] Se OLG Nürnberg 12.3.1930, omtalad i NZ 1937 s. 123.

[7] Se OBERBACH s. 233 f, »K.R.» i NZ 1933 s. 234, STÖBEL i NZ 1938 s. 1030, jfr i föregående not nämnt rättsfall och KÜHFUSS s. 20 (... »die infolge enger, räumlicher Beziehung übernommene Verantwortung des Versicherungsnehmers für die unversehrte Erhaltung der Sache»), och dennes utveckling av begreppet s. 20 ff. Se ytterligare HARTUNG s. 79 och den s. 408 not 5 nämnda domen av BGH.

[8] Förf:s kursivering.

[9] Jfr uttalande av AG Hagen i en dom 13.2.1935: »Jeder Hantwerker, der in einem Zimmer seines Auftraggebers Reparaturen vornimmt, hat zuvor alle Gegenstände, die durch diese Reparatur leiden könnten, genügend zu sichern, er hat sie, m.a.W., in seine Obhut zu nehmen.» (ZVW 1936 s. 305 f.)

[1] Se om detta skadeståndsrättsliga begrepp ovan s. 45 f.

ej hade en under diket liggande äldre kabel i sin Obhut, oaktat han i avtalet med kablarnas ägare åtagit sig att visa försiktighet vid grävningen just för att han ej skulle skada kabeln i fråga.[2] — Avgörandet har kritiserats för att det likställer »Obhut» och »Gewahrsam».[3] Ur vår synpunkt är av särskilt intresse, att domstolen också här anknutit till skillnaden mellan obligatoriskt och utomobligatoriskt skadeståndsansvar: Obhut-begreppet skulle nå lika långt som den kontraktsmässiga plikten att ej vålla skador.[4]

Vad beträffar BGH:s syn på klausulen, har visserligen domstolen i ett avgörande från 1951 till synes bortsett från grunden till den föreliggande aktsamhetsplikten och för att Obhut skulle föreligga i första hand krävt, att saken vore inom försäkringstagarens »Arbeitsbereich»[5]; men i en senare dom har man tydligare anslutit sig till RG:s gränsdragning: Försäkringstagaren hade åtagit sig vissa väsentliga arbeten vid uppförandet av en byggnad. En anställd medgav, att två släpvagnar fingo ställas in i byggnaden under arbetet. Till följd av oaktsamhet hos försäkringstagarens folk störtade byggnaden samman, varvid bl. a. vagnarna skadades. BGH ansåg dem ha befunnit sig i försäkringstagarens »Obhut», varvid domstolen uttalade, att klausulen vore tillämplig, när aktsamhetsplikten beträffande saken gått längre än den utomobligatoriska plikten enligt BGB § 823; man hänvisade också till den speciella och för verksamheten typiska skaderisk, som förelegat beträffande vagnarna.[6]

Frågan, om en särskild plikt att skydda saken för skador uppkommit på grund av ett föreliggande avtalsförhållande, är över huvud taget ett återkommande tema i diskussionen om klausulens tolkning.[7]

Genom den tolkning Obhut-begreppet fick i fråga om skadegörelse på annan egendom än avtalet avsett kom motsättningen mellan kontraktsansvar och utomobligatoriskt ansvar att på en omväg insmyga sig i försäkringsrätten, oaktat att bolagen vid villkorens utformning tagit avstånd från denna gränsdragning. Visserligen var det likgiltigt, om ett deliktsansvar eller kontraktsansvar åvilade försäkringstagaren; att han vållat skadan genom positiv handling hindrade ej, att undan-

---

[2] Dom 18.3.1932, refererad i NZ 1933 s. 177 och 1937 s. 123.

[3] Se Zimmermann i NZ 1933 s. 177, som framhåller att det redan av klausulens ordalag framginge, att Gewahrsam och Obhut äro två skilda begrepp; ett föremål kunde vara i någons vård utan att det förelåge det förvaringsliknande förhållande som RG beskrev.

[4] Jfr även KG 3.6.1931 (ZVW 1932 s. 179): »Die Möglichkeit, Sachen zu beschädigen, ist von der Obhut ganz verschieden».

[5] I domen i fråga (BGH 28.11.1951, NJW 1952 s. 142) höll försäkringstagaren på att bygga in centralvärmeanläggning i ett hus. BG uttalade, att en Obhutpflicht visserligen ej behövde vara särskilt avtalad, men att för en sak skulle befinna sig i försäkringstagarens Obhut det vore nödvändigt åtminstone att den befunne sig inom hans »Arbeitsbereich»; det vore ej tillräckligt, att den skadade saken blott såtillvida låge inom riskzonen vid arbetet att uppkommande eld kunde befaras sprida sig dit. I annat fall skulle försäkringsskyddet i fråga om ansvaret för sakskada sakna värde. — Jfr »K.R.», NZ 1933 s. 324.

[6] BGH 21.2.1957, VersR 1957 s. 213.

[7] Jfr ytterligare WUNDERLICH s. 59 f, OBERBACH s. 232 ff, WIETZIG i NZ 1936 s. 74, STÖBEL i NZ 1938 s. 1030 f, PRÖLSS s. 468, de av HOFFMANN s. 31 ff refererade domarna, samt JRPV 1939 s. 238 f och 1942 s. 56 f.

tagsbestämmelsen tillämpades. Men tendensen var att tillmäta kontraktsrelationen en avgörande vikt vid villkorens tolkning, varvid man använde i stort sett liknande resonemang som då man sökte utröna, om ansvar för medhjälpare enligt BGB § 278 förelåg i en viss skadesituation.[8] Liksom vid tillämpningen av det oinskränkta principalansvaret utsträckte man därvid klausulen också till kvasikontraktsliga förhållanden; det kan erinras om hur man inom skadeståndsrätten begagnat sig av konstruktionerna culpa in contrahendo, faktiska avtal och tredjemansavtal för att nå fram till ansvar vid anställdas vållande.[9] Den avgörande synpunkten i båda fallen är, huruvida den speciella skaderisk, som de yttre förhållandena mellan parterna medfört, sträcker sig även till det skadade objektet.

Man kan dock knappast göra gällande, att försäkringsrättens gränsdragning skulle sammanfalla med skadeståndsrättens; å ena sidan ha ju domstolarna använt § 278 även i sådana fall av skadegörelse mot kontraktspart, som ha ett än mera ytligt samband med kontraktsförhållandet än de situationer där Obhut ansetts föreligga[1], och å andra sidan synes Obhut i försäkringsvillkorens mening kunna förekomma, redan om en tillräckligt nära kontakt mellan försäkringstagaren och saken uppstått av annan anledning än avtal eller avtalsförhandlingar; här gick man längre än vid kontraktskonstruktionerna inom skadeståndsrätten. Hänvisningarna till gränsen mellan skada i och utom avtalsförhållanden vid klausulens tolkning synes främst ha varit ett tekniskt grepp, som man i vissa tveksamma fall använde för att få en välkänd obligationsrättslig princip till rättesnöre också inom försäkringsrätten.

Med hjälp av Bearbeitung-klausulen garderade Obhut-klausulen bolagen mycket effektivt mot de skadefall, som ansågos olämpliga för försäkring, och dessutom mot åtskilliga andra. Av det anförda har framgått, att i alla de gränsfall, som nyss omnämndes som särskilt problematiska, den tyska bestämmelsen uteslöt försäkringsskydd: när omhändertagandet varit kortvarigt, när rådigheten över saken delades med annan, när vården blott kan anses som en perifer förpliktelse vid ett avtal, när den försäkrade utan avtal fått egendomen under sin kontroll, och när skadegörelse förekommit på egendom i nära förbindelse med uppdragets egentliga objekt. Förbehållet kom därigenom att orsaka många misshälligheter med försäkringstagarna, vilka sågo sitt försäkringsskydd

---

[8] Se ovan s. 49 ff.
[9] Se ovan s. 49 f, 52.
[1] Se ovan s. 52.

inskränkt i väsentliga avseenden på ett för dem oväntat och svårbegripligt sätt; avfattningen av bestämmelsen gjorde den vansklig att tolka för lekmän. Även försäkringsmännen började av denna anledning förlora tron på klausulens oumbärlighet, och en livlig diskussion uppstod, i vad mån försäkringsskydd kunde givas vid skador av denna typ, främst vid vårdskador.[2]

Mot Obhut-klausulens försvarare, som åberopade de vanliga argumenten för att vårdskador ej borde täckas, framhöll man den ovilja bestämmelsen väckte hos försäkringstagarna mot bolagen och det stora försäkringsbehov, som förelåg för de skador den omfattade; vidare förklarade man, att allmänheten borde visas större förtroende och att vad företagarna angick hänsynen till deras renommé vore en tillräckligt verksam faktor i preventiv riktning. Ytterligare påpekades, att Obhut icke utgjorde ett obligationsrättsligt begrepp och därför vore oklart till sin räckvidd. Klausulen borde därför borttagas, eventuellt under förutsättning att självrisk föreskreves i villkoren. — En betydande oenighet märktes rörande de försäkringstekniska förutsättningarna för täckning av risken. Än gjorde man gällande, att Obhut-skadorna vore jämförelsevis få till antalet, än motsatsen. Stundom ansågos premierna för täckning av dessa skador med nödvändighet bli så höga för vissa företagare, att det skulle avskräcka dem från försäkring; det vore nämligen ej rimligt att fördela skadorna på alla grupper av försäkringstagare, av vilka åtskilliga saknade intresse för försäkringsskydd i detta hänseende. Andra författare bagatelliserade denna olägenhet och framhöllo försäkringsväsendets ständiga strävan att erövra nya verksamhetsområden. — Ett oemotsägligt försäkringstekniskt argument kunde emellertid Obhut-klausulens vedersakare åberopa: särskilda försäkringstagargrupper kunde redan nu erhålla försäkring mot ansvar för skada på omhändertagen egendom.[3] Någon omöjlighet förelåg alltså icke att meddela försäkringsskydd.

Resultatet av kritiken blev en betydande uppmjukning av undantagsbestämmelserna i fråga i de nya villkor, som började användas 1949.

Försäkringsskyddet enligt nuvarande villkor. I flertalet nu gällande försäkringar är Obhut-klausulen ersatt med en »Besitzklausel»: skada uteslutes på främmande egendom som försäkringstagaren eller annan

---

[2] Se om diskussionen bl.a. inläggen i NZ 1928 s. 567 ff, 617 f, 673 ff, 697 f, NZ 1933 s. 120, 139, 176 f, 177, 216 f, 234, 275, NZ 1936 s. 73 ff, 317 ff, NZ 1941 s. 402 f samt JANNOTT, Zur Vervollkommnung der Haftpflichtversicherung s. 38 ff.

[3] Bland dessa kunna nämnas hyresgäster, såvitt angår skador som ej uppkommit genom kontraktsenligt nyttjande, hovslagare och veterinärer i fråga om skador på behandlade djur, kranägare beträffande skador på fartyg, tåg och bilar vid lastning och lossning, arkitekter i vissa fall, innehavare av restaurang- och teatergarderober rörande ansvaret för omhändertagna saker, hotellägare såvitt gäller det strikta ansvaret enligt §§ BGB 701 ff (se ovan s. 43), arbetsgivaren i fråga om ansvaret för arbetstagaren tillhöriga kläder, cyklar etc. under förvaring i därför avsedda utrymmen, samt lantbrukare. (Se härom bl.a. NZ 1928 s. 673, NZ 1933 s. 234, 275, KÜHFUSS s. 49 ff; se vidare nedan s. 476 ff.)

för hans räkning »gemietet, gepachtet, geliehen hat» eller som äro »die Gegenstand eines besonderen Verwahrungsvertrages». I stället för Bearbeitung-klausulen gäller numera en »Tätigkeitklausel»: skador undantagas »die an fremden Sachen durch eine gewerbliche oder berufliche Tätigkeit des Versicherungsnehmers an oder mit diesen Sachen (z.B. Bearbeitung, Reparatur, Beförderung, Prüfung u. dgl.) entstanden sind»; beträffande skador på fast egendom har föreskrivits, att undantaget gällde »nur insoweit, als diese Sachen oder Teile von ihnen unmittelbar Gegenstand der Tätigkeit sind».

Vad först beträffar Besitz-klausulen, är den mest iögonenfallande skillnaden mot dess äldre motsvarighet, att Obhut-begreppet bortfallit. Man ville nu i fråga om vårdskadorna anknyta ej till rättsteoretiska begrepp utan till faktiska förhållanden i samhällslivet, varigenom försäkringsskyddet skulle avgränsas på ett för lekmännen klarare sätt.[4] Innanför bestämmelsens räckvidd avsåg man att föra dels saker, som ekonomiskt äro att likställa med försäkringstagarens egna — de nämnda typerna av nyttjad egendom — dels saker, beträffande vilka försäkringstagarens aktsamhetsplikt skärpts enligt ett särskilt avtal.[5] Det är omtvistat, huruvida rättsförhållandet mellan parterna måste ur formellt juridisk synpunkt vara hänförligt till de i klausulen angivna kontraktstyperna för att undantaget skall tillämpas, eller om man kan beakta förhållandets faktiska ekonomiska innebörd.[6] I allmänhet lära i vart fall de kortvariga upplåtelser till bruk utan uttryckligt avtal härom, som förekomma i vardagslivet, omfattas av uttrycket »Leihe».[7] Utanför klausulen anses emellertid falla skador på annans sak, som t. ex. i anledning av köp, tjänsteavtal, arbetsbeting, bolagsförhållande etc. kommit i försäkringstagarens besittning.[8] Ej heller skada på transporterad sak torde drabbas av denna klausul.[9]

Till följd av försäkringsvillkorets formulering uppkomma ganska besvärliga gränsdragningsfrågor vid »blandade avtal» (gemischte Verträge), som innehålla element från skilda avtalstyper. För att hyra (lån) i klausulens mening skall ha kommit till stånd, synes man kräva att avtalet innefattar ett icke alltför oväsentligt moment av nyttjanderättsupplåtelse samt att försäkringstagaren på

---

[4] Se OBERBACH i Grundlagen B 3 s. 11, FRIEDRICH i VersR 1953 s. 41.

[5] Se SCHELLENBERGS av HOFFMANN, s. 58 f, refererade uttalande.

[6] Se å ena sidan WUSSOW s. 190, WEHN-SCHMIDT s. 24, OBERBACH Grundlagen B 3 s. 11, å andra sidan PRÖLSS s. 469, HARTUNG s. 82 f.

[7] WUSSOW s. 196, WEHN-SCHMIDT s. 27. Se även LG Hamburg 1.10.1957, VersR 1958 s. 390 (kostnadsfri upplåtelse inom ramen för arbetsbeting ansedd som lån).

[8] Se WUSSOW s. 191.

[9] Jfr WUSSOW s. 200 ff, WEHN-SCHMIDT s. 28 f. — Vid yrkesmässig transport kan däremot Tätigkeitklausulen bli tillämplig.

grund av detta kommit i närmare yttre relation till egendomen.[1] — Av avtalets närmare detaljer beror, vilken egendom som omfattas av undantagsklausulen. Vid avtal om hyra av fast egendom och om inackordering på hotell anses sålunda erforderligt, att den skadade egendomen stått till förfogande uteslutande för försäkringstagaren.[2] Det är att märka, att enligt de tyska villkoren numera ingen lättnad förekommer i fråga om skada på hyrd privatbostad; försäkring anses olämpligt i dessa fall bl. a. med hänsyn till faran att försäkringsgivaren skulle få betala även slitageskador.[3]

Kravet, att ett särskilt förvaringsavtal skall ha träffats för att bestämmelsen skall bli tillämplig, inverkar på försäkringsskyddet dels vid »blandade avtal», dels vid de faktiska förvaringsförhållanden, som kunna föreligga utan något åtagande att vårda egendomen i fråga. Gränsdragningen i förstnämnda hänseende anses numera av härskande meningen bero av i vad mån förvaringen utgör ett väsentligt eller mera underordnat moment i det träffade avtalet.[4] Det är ej tillräckligt för att utesluta försäkringsskydd, att förvaringen framstår som en biförpliktelse, som uppkommit blott på grund av rättsförhållandets natur; parternas uppmärksamhet måste vara inriktad på denna del av avtalets uppfyllelse. Det förvaringsförhållande som uppstår genom att en sak lämnas till reparation eller annan behandling anses sålunda ej som självständigt förvaringsavtal, såvida ej särskilt framhållits t. ex. att sakens ägare ej genast kan avhämta den utan att den får kvarligga en längre tid hos den försäkrade. På liknande sätt betraktas t. ex. fraktförarens förvaring av en sak före eller efter transporten.[5] Även då saken skadats när den varit under den försäkrades uteslutande kontroll, täcks skadan i dessa fall, såvida ej Tätigkeit-klausulen kan tillämpas. Däremot anses det ej hindra Besitz-klausulens användning, att förvaringen varit benefik.[6] — Vad åter beträffar faktiska förvaringsförhållanden, där vilja att förplikta sig saknas på någondera sidan, synes numera den meningen råda, att i flertalet av privatlivets kortvariga relationer av detta slag man ej kan tala om särskilt avtal, t. ex. när en

---

[1] WEHN-SCHMIDT s. 22 ff, WUSSOW s. 192 ff, jfr HARTUNG s. 84, PRÖLSS s. 469 f. — Som exempel på avtal, där detta nyttjanderättsliga element ej ansetts föreligga, kan nämnas inträdesavtal med teater, biograf och liknande, det avtal, som en restauranggäst sluter med värden om intagande av måltid, och befordringsavtal, allt för det fall försäkringstagaren skadar inredning eller andra föremål i den lokal eller det kommunikationsmedel där han får vistas till följd av kontraktet. Se WEHN-SCHMIDT s. 23 f, WUSSOW s. 193.

[2] WEHN-SCHMIDT s. 23, WUSSOW s. 193.

[3] BOETTINGER i Grundlagen C2 — IX s. 7 f.

[4] WEHN-SCHMIDT s. 28 f, WUSSOW s. 200 ff, OBERBACH i Grundlagen B 3 s. 11 f, HARTUNG s. 85, PRÖLSS s. 470.

[5] Se WUSSOW s. 200 f, WEHN-SCHMIDT s. 29, jfr emellertid BÖHM i VersR 1954 s. 271.

[6] WUSSOW s. 203, jfr WEHN-SCHMIDT s. 30.

gäst lämnar sina ytterkläder i tamburen vid besök hos en vän[7]; en sådan ståndpunkt har motiverats med att klausulens syfte främst vore att utesluta en företagarrisk från försäkringen, medan privatlivets förehavanden ej behövde behandlas med samma stränghet.[8]

Samma inställning framträder än tydligare i fråga om Tätigkeitklausulens utformning. Förbehållet tager blott sikte på yrkesmässig eller förvärvsmässig verksamhet och drabbar ej privatlivets skador.[9] I detta avseende skiljer sig bestämmelsen från sin föregångare. Däremot kan undantaget tillämpas även i fall, där försäkringstagaren ej uppburit vederlag för sina åtgärder med saken.[1] Skiljelinjen löper dock icke mellan skador till följd av fackmässiga fel och skador som orsakats av mera alldaglig vårdslöshet; oavsett arten av den oaktsamhet som förekommit träffas en skada av undantaget, om något inre sammanhang med yrkesverksamheten föreligger.[2] Företagarens driftsrisk (das Unternehmerrisiko) betraktas i princip ej som försäkringsbar.[3] Det anses erforderligt, att en förutsebar fara förelegat för skada just av ifrågavarande slag; man har uppställt ett ganska strängt krav på adekvat kausalitet mellan verksamheten och skadan för att förbehållet skall tillämpas.[4]

Eftersom den nuvarande Besitz-klausulen icke längre hänvisar till Obhut-begreppet, måste försäkringsgivarna helt lita till Tätigkeitklausulen, om de vilja utesluta sådana fall av skadegörelse på kontraktsparts egendom, som ligga nära behandlingsskador. Innebörden av begreppet »Tätigkeit an einer Sache» har därför blivit av stor betydelse.[5] Det är omstritt, om det kräves en avsiktlig och ändamålsbestämd verksamhet just beträffande den skadade saken eller ej.[6] Föreligger en av-

---

[7] Wussow s. 198 f med hänvisningar, jfr Prölss s. 470.

[8] Wussow s. 199 med hänvisningar.

[9] Jfr Prölss s. 470, Wehn-Schmidt s. 33 f och Schellenbergs av Hoffmann s. 61 f citerade uttalande, se även Wussow s. 206 f.

[1] Friedrich i VersR 1953 s. 44, Wussow s. 207, Oberbach i Grundlagen B 3 s. 13, Wehn-Schmidt s. 34.

[2] Friedrich, a.a. s. 43 f, Wehn-Schmidt s. 34. Jfr även Wussow s. 208 ff. Schellenberg ansåg vid utformningen av klausulen däremot försäkringsskyddet kunna omfatta sådana skador, som inträffa innan försäkringstagaren påbörjat den egentliga bearbetningen av saken, men hänvisade å andra sidan till att förvaringsavtal kunde anses träffat i fråga om egendomen, varför Besitz-klausulen i stället kunde utnyttjas. Se citat i Hoffmann s. 62.

[3] Wussow s. 206 f.

[4] Tidigare uteslötos skador uppkomna i anledning av (aus Anlass) en verksamhet, numera kräves att de uppstått genom (durch) denna. — Se vidare Wehn-Schmidt s. 36 f, Friedrich, a.a. s. 45, Wussow s. 218 f, Hartung s. 85.

[5] Jfr Friedrich, a.a. s. 41 f.

[6] Det förra anses av Friedrich, a.a. s. 42, och Wussow s. 202; en dom av LG Frankfurt a.M. 12.12.1956, VersR 1957 s. 813, tycks ansluta sig till denna uppfattning. Annan mening Prölss s. 470 med hänvisningar, se vidare LG Main 20.1.1954, VersR 1954 s. 141.

siktlig verksamhet, synes det emellertid i och för sig sakna betydelse om den skadade egendomen blott tillfälligt blivit föremål för denna, såsom när en lös sak flyttats ett kort stycke; även då kan klausulen åberopas.[7] Ofta blir emellertid avgörande för frågan, om verksamhet förekommit beträffande en viss sak, den skadade sakens relation till ett åt försäkringstagaren givet uppdrag, vilken föranlett det skadebringande förfarandet. Hur nära förhållandet skall vara är dock tvistigt. Numera synes den uppfattningen dominera, att uppdraget ej behöver avse just den skadade saken[8] utan blott ett inre sammanhang erfordras mellan uppdrag och skadevållande, i det att åtgärder med egendomen i fråga blivit nödvändiga vid uppdragets utförande[9]; men exempel finns även på en motsatt bedömning[1]. Stundom synes man göra gällande, att även skada på speciellt skadehotad egendom, som försäkringstagaren underlåtit att skydda, skulle drabbas av undantaget.[2] Den närmare gränsdragningen är dock oklar.[3,4]

Mindre svårigheter erbjuder uttrycket »Tätigkeit mit einer Sache». Härmed avser man att utesluta skador som drabba en i verksamheten använd sak, antingen den utgör ett verktyg[5] eller nyttjats mera flyktigt, som då vid byggnadsarbete en annan byggnad använts blott som stöd eller fäste för en ställning eller dylikt[6].

Beträffande skada på fast egendom har försäkringsskyddet såtillvida utvidgats, som numera endast de delar därav som omedelbart äro före-

---

[7] Se WEHN-SCHMIDT s. 34 f, FRIEDRICH a.st., WUSSOW s. 212 f, i synnerhet exemplen 4 och 9, samt den nyssnämnda domen VersR 1957 s. 813. Jfr även AG Meppen 26.6.1954, VersR 1955 s. 8.

[8] Detta har däremot PRÖLSS hävdat (s. 470 f).

[9] Se WUSSOW s. 210 f, PRÖLSS' uppgifter s. 471 om avgöranden i rättspraxis, FRIEDRICH a.a. s. 42 f, samt OLG Frankfurt a.M. 3.5.1955, VersR 1955 s. 434, LG Lüneburg 13.9.1956, VersR 1957 s. 637 (i vilka PRÖLLS' begränsning av klausulens användningsområde förkastas) och LG Mosbach 18.11.1958, VersR 1959 s. 227, där skada som målare vållar genom att ej täcka golvet under målningsarbetet ansågs utesluten. Jfr även OLG Braunschweig 1.3.1955, VersR 1955 s. 245, och Kammergericht 5.6.1958, VersR 1958 s. 537.

[1] Se OLG Koblenz 30.5.1958, VersR 1958 s. 637 (kabelskada vid grävarbete).

[2] Se WUSSOW s. 213 f.

[3] Talrika exempel på gränsdragningen ha anförts av WUSSOW s. 211 ff. — När verksamheten kan anses gälla blott en del av det skadade objektet hänvisas i litteraturen till »die Verkehrsauffassung» för avgörandet, om de skadade delarna och den behandlade delen äro att anse som en enhetlig sak. Se FRIEDRICH, a.a. s. 43, WEHN-SCHMIDT s. 32, HARTUNG s. 89 f. Se även Kammergericht 5.6.1958, VersR 1958 s. 537 (skada på elektriska motorer m.m. vid inmontering av mätare på ledningsnätet).

[4] Vid förväxlingsskador, då av misstag verksamheten inriktats på annan egendom än den avsedda, anses klausulen gälla; som det avgörande betraktas skadeorsaken, dvs. verksamheten, ej försäkringstagarens motiv för denna. (WEHN-SCHMIDT s. 35, FRIEDRICH a.st.) — Men när försäkringstagaren förväxlat annan sak med sin egen och till följd härav skadat den främmande saken genom åtgärd med denna, har klausulen förklarats icke vara tillämplig. (OLG Köln 28.6.1957, VersR 1957 s. 636.)

[5] Härvid är dock att märka, att lånade och hyrda saker träffas redan av Besitz-klausulen.

[6] Jfr t.ex. AG Düsseldorf 1.2.1957, VersR 1957 s. 773.

mål för arbetet men ej — såsom före 1949 — därmed nära sammanhängande delar falla under klausulen.[7] Den nya formuleringen är otvivelaktigt klarare. Även här blir det fråga om en prövning av relationen mellan skada och uppdrag; avgörande lär dock vara allmänna uppfattningen inom det aktuella fackområdet i frågan, vad som utgör objektet för arbetet, ej några teoretiska överväganden.[8] I övrigt omfattar försäkringen numera även skada på delar av fastigheten, som normalt utsättas för risk vid arbetet, såvitt de ej med nödvändighet måste bli föremål för verksamheten enligt uppdraget[9]; tidigare kunde ju i varje fall Obhut-klausulen tillämpas i dessa fall[1]. — Även vid tillämpningen av undantaget om byggnadsskador har det emellertid förekommit, att man sökt draga gränsen mellan sådana aktsamhetsplikter som grundas på avtal och sådana som följa av BGB §§ 823 ff; endast då förpliktelser av den senare typen eftersatts skulle ansvaret täckas av försäkringen.[2] Detta lär dock knappast vara härskande uppfattning.

Av det anförda framgår, att villkorsändringen medfört ett utvidgat försäkringsskydd i flera avseenden. *Privatlivets* skador på vårdad och behandlad egendom täckas, i den mån den skadade saken ej omhändertagits till nyttjande eller uttryckligt förvaringsavtal förekommit beträffande denna; sålunda försäkras t. ex. skador på transporterad och reparerad egendom. Det är numera icke tillräckligt, att egendomen kommit under försäkringstagarens exklusiva kontroll, om han ej åtagit sig att vårda den. Vissa *förvärvslivets vårdskador* ha också förts in under försäkringen, nämligen fall där icke avtalet i första hand går ut på bruk eller förvaring av den skadade saken eller skadan uppstått vid transport av denna. — Däremot synes, oavsett i vilka livsförhållanden skadan inträffat, det i och för sig icke medföra försäkringsskydd, att försäkringstagaren tagit blott kortvarig befattning med den skadade egendomen, om en vård- eller behandlingssituation av i undantagen angivet slag förelegat. Vad angår *skadegörelse mot kontraktspart i förvärvslivet,* uteslutas skador på saker, som enligt det uppdrag försäkringstagaren erhållit måste bli föremål för åtgärder; i övrigt torde

---

[7] Det är tvistigt, om skada på fartyg skall jämställas med skada på fastighet; se JOHANNSEN i VersR 1959 s. 782 f med hänvisningar.

[8] Se dom av BGH 27.9.1956, VersR 1956 s. 637.

[9] Jfr OBERBACH i Grundlagen B 3 s. 13, FRIEDRICH, a.a. s. 43, WUSSOW s. 220, OLG Braunschweig 1.3.1955, VersR 1955 s. 245, BGH:s nämnda dom (VersR 1956 s. 637), OLG Nürnberg 19.9.1958, VersR 1958 s. 828.

[1] Se ovan s. 406 ff.

[2] Se OLG Nürnbergs nyssnämnda dom (VersR 1958 s. 828).

ansvaret ofta täckas i denna situation, även när en markant skaderisk förelegat beträffande egendomen i fråga. Flera av de förut omtalade svårbehandlade gränsfallen har alltså numera förts inom försäkringen.

Ur vår synpunkt är av särskilt intresse att konstatera, att gränsdragningen icke anknyter till skadeståndsrättsliga begrepp på samma sätt som förut. Att skadevållarens aktsamhetsplikt beträffande den skadade saken gått längre än hans utomobligatoriska plikter enligt BGB §§ 823 ff betraktas icke på långt när i samma utsträckning som tidigare såsom ett kriterium på att undantaget gäller, om också liknande resonemang alltjämt förekomma i rättstillämpningen. Situationer, där skyldigheten att visa aktsamhet har en perifer karaktär i förhållande till avtalet, ha i allt större omfattning förts inom försäkringsskyddet; som exempel kunna anföras vårdskador, när vården utgjort en biförpliktelse enligt kontraktet (en reparatör vållar t. ex. skada på en sak, som han efter reparationen förvarar på sin verkstad), och utvidgningen av försäkringens område i de fall, där annan egendom skadats än den försäkrades arbete avsett. Det sagda innebär, att det kontraktsansvar som framstår som oberoende av avtalsinnehållet numera i vissa delar kommit att föras in under försäkringsskyddet. Det är dock mycket osäkert, i vad mån hänsyn till den bakomliggande skadeståndsrätten kunna ha inverkat på den ändrade utformningen. Den gränsdragning, som tidigare med hjälp av skadeståndsrättsliga principer skett i fråga om Obhut-begreppet, har tydligen ansetts oberättigad; och det är tänkbart, att man avhållits från att ytterligare utsträcka försäkringsskyddet av en motvilja att försäkra ansvar, som i mera utpräglad grad färgas av avtalsförhållandet. Emellertid är det svårt att finna något klart belägg för att just denna tankegång fått betydelse. Sannolikt är det försäkringsmässiga synpunkter av andra slag, som haft avgörande inverkan på den nuvarande avgränsningen av försäkringen.

c) Schweizisk försäkring

De schweiziska undantagen om skador på vårdad och behandlad egendom, vilka ofta sammanföras till en gemensam klausul, ha ett varierande innehåll. I allmänhet ha de fått en mindre liberal formulering än motsvarande tyska bestämmelser. Såvitt angår vårdskador, synas försäkringsgivarna icke gärna vilja begränsa förbehållet att gälla vissa uttryckligt angivna avtalstyper.[3] Man använder uttryck som bruk, befordran, förvaring och liknande, varjämte man ofta talar om att egen-

[3] Jfr Aerni i SJZ 20 s. 320 f.

domen skall ha övertagits av försäkringstagaren eller anförtrotts honom.[4] Mera sällan begagnas termerna »Obhut» och »Gewahrsam».[5] Ibland inneslutas skador på förhyrd privatbostad, om de icke vållats genom slitage o. d.[6] Vad beträffar behandlingsskadorna, lita en del försäkringsgivare främst till begreppet bearbetning för att utesluta dem från försäkringen[7]; motsvarigheter till den tyska Tätigkeit-klausulen förekomma också.[8] Särbestämmelser angående skada på byggnader användas ej alltid.[9,1]

Domstolsavgöranden angående klausulernas tolkning ha ej anträffats.[2] Vid diskussionen om deras innebörd har doktrinen mestadels hänvisat till tyska rättsfall och tysk litteratur.[3] Förmodligen på grund av inflytande därifrån lär man ha nått fram till en förhållandevis restriktiv tolkning av undantagsbestämmelserna.[4] Detta synes också bekräftat av svaren på rundfrågan.

Någon osäkerhet tycks visserligen råda om bestämmelsens tolkning i ett par gränsfall i privatlivets förhållanden som tidigare berörts, nämligen då försäkringstagaren ej uttryckligen åtagit sig att vårda den skadade egendomen och då den ej varit under hans exklusiva kontroll.

(Möblerna.) Försäkringstagaren — en privatperson — säljer sitt hus och tillåter köparen att omedelbart ställa in några möbler i ett tomt rum i huset, ehuru tillträdet av fastigheten först skall ske någon månad senare. Under mellantiden vållar försäkringstagaren brandskada på möblerna. På fråga, om försäkringen täckte skadan, svarade 2 bolag »ja» — med tilläggen »je nach Um-

---

[4] De två största bolagens undantag tala i företagarförsäkringarna om »Gebrauch», »Verwahrung» och »Beförderung»; i privatansvarsförsäkringarna använder det ena bolaget liknande uttryck, medan det andra nämner egendom som den försäkrade »in Verwahrung hat» eller som brukas eller hyres av honom. Ett tredje bolag har liknande villkor. Ett fjärde bolag talar om saker, som äro i försäkringstagarens besittning på grund av ett rättsförhållande. Övriga bolag ha något längre gående undantag.

[5] Så hos ett bolag av 8. — Mot användningen av Obhutbegreppet har invänts, att det är alltför vagt (så i ett stort bolags stencilerade kommentar till sina villkor).

[6] Sådant ansvar medförsäkras i varje fall av 3 bolag av 8.

[7] Denna metod har begagnats i företagarförsäkringen hos 4 bolag av 8.

[8] Så hos 4 bolag av 8.

[9] En försäkringsgivare har liknande formulering som i den äldre tyska Bearbeitungklausulen; två använda sig av det nuvarande tyska byggnadsundantaget. Ett bolag utesluter generellt i sin ordinära försäkring skador på främmande byggnader och fastigheter, på eller i vilka arbeten företagas; genom särskilt villkor kan dock risken försäkras, såvitt skadan ej rör delar av byggnader, som omedelbart äro föremål för bearbetningen. I de två största bolagens försäkringar för byggnadsentreprenörer undantagas också samma skador, såvida de ej uttryckligen inkluderats.

[1] Se ytterligare om klausulernas utformning STÄHELI s. 63, HOFFMANN s. 23, 25, AERNI, a.a. s. 319 ff, jfr GEISER s. 80 f, KOENIG s. 420.

[2] Även HOFFMANN framhåller att ingen schweizisk dom angående undantaget anträffats (s. 29).

[3] Se t.ex. HOFFMANN s. 29 ff, GEISER s. 81 ff.

[4] Se AERNI, a.a. s. 319 f.

ständen» respektive »sofern kein Verwahrungsvertrag vorliegt» — ett bolag »osäkert» och 5 bolag »nej».[5]

(Kameran.) Under en tur i en roddbåt lånar försäkringstagaren en väns kamera för att fotografera denne i båten, varvid han råkar tappa kameran i vattnet. 3 bolag ansågo försäkringen täcka skadan, varvid ett framhöll att privatansvarsförsäkringens undantag här tolkades restriktivt. 5 bolag tillämpade undantaget.

När det gäller skadegörelse på egendom med nära samband med den, som den försäkrade åtagit sig behandla eller liknande, synas också de schweiziska försäkringsgivarna numera tolka undantagen milt.

(Spegeln.) Försäkringstagaren — en målare — har åtagit sig måla väggarna i en lägenhet. Han tar före arbetet ned en spegel från en vägg och lägger den på ett bord. Under sin målning i samma rum råkar han vårdslöst välta en stege på spegeln, som skadas. På fråga, om försäkringen omfattade skadan, svarade 6 bolag »ja», medan 2 voro osäkra.

(Takputsen.) Försäkringstagaren — en byggmästare — åtager sig reparera taket i en festsal. Under arbetet faller fuktig takputs ned från taket på det ömtåliga golvet, som blivit otillräckligt skyddat av försäkringstagarens folk, och skadar detta. 6 bolag ansågo försäkringen täcka ansvaret härför, ett dock under förutsättning att genom särskilt villkor ansvaret för skada på byggnader, där arbete företogs, inkluderats i försäkringen.[6] 2 bolag svarade »osäkert», ett under åberopande av att ett av de väsentliga elementen i riskbegreppet, nämligen »die Zufälligkeit», saknades.

(Vasen.) Försäkringstagaren — en fru — åtager sig att sätta upp gardiner i en lägenhet och medför med ägarens tillstånd sin femåriga dotter. Våningens ägare är ej hemma under arbetet. Till följd av bristande uppsikt från moderns sida skadar flickan en dyrbar vas i lägenheten. Samtliga 8 bolag ansågo försäkringen täcka skadan.

Vad som nu anförts tyder på att försäkringsskyddet i fråga om skador av detta slag når ungefär lika långt i Schweiz som det numera gör i Tyskland.[7] Flertalet bolag torde tolka villkoren mildare än Obhut-klausulen tillämpades: skadan kan täckas även då en kontraktsmässig aktsamhetsplikt åvilar försäkringstagaren i fråga om den skadade egendomen. Fruktan att försäkra mot följderna av yrkesmässig vårdslöshet synes icke heller inverka avgörande på undantagens tolkning, såsom framgår av svaren i synnerhet på exemplet »takputsen».

---

[5] Av de två största bolagen, vilka ju ha mindre vittgående undantag (jfr ovan s. 417 not 4), svarade det ena »ja», det andra »osäkert».

[6] Det rörde sig här om det i s. 417 not 9 omtalade bolaget med särskilt utformat undantag i sin ordinära företagarförsäkring.

[7] Att några bolag visat tvekan att täcka ansvaret i detta läge kan bero på kvarlevor av den gängse uppfattningen från Obhut-klausulens tid.

d) Fransk försäkring

Som förut antytts, lita de franska bolagen stundom blott till den allmänna bestämmelsen, att försäkringen blott täcker deliktsansvar, för att utesluta skador på omhändertagna och behandlade saker.[8] I allmänhet återfinnas dock särskilda förbehåll angående sådana skador. En till synes vanlig klausul i företagarförsäkringen utesluter skador på egendom som försäkringstagaren hyrt eller förvarar eller som anförtrotts honom för användning, reparation, arbete eller varje annan orsak; mindre variationer förekomma i ordalagen.[9] Andra formuleringar finnas också, men innehållet är i stort sett likartat.[1] Skador uteslutas sålunda på all omhändertagen egendom, antingen de skett under vård eller behandling av saken. I den mån behandlingsskador inträffa i andra sammanhang, förefalla bolagen som tidigare omtalats vara benägna att utesluta ansvar för fackfel, under åberopande av klausulen om ansvarsgrunden.[2] I övrigt kunna här icke göras några närmare uttalanden om undantagets räckvidd.[3] Tillämpningen av bestämmelsen i sådana fall, där skada drabbar annan sak än objektet för avtalet, kan dock i någon mån belysas av uppgifterna i anledning av följande exempel.

På fråga om försäkringen täckte ansvaret i fallet »spegeln»[4] svarade 7 bolag jakande, varvid 5 av dem framhöllo, att spegeln ej var anförtrodd åt försäkringstagaren, och ett sjätte bolag, som saknade särskild klausul om anförtrodd egendom, synbarligen ansåg deliktsansvar föreligga i villkorens mening. Samma ståndpunkt framgår av svaret från RAM. — 2 bolag förklarade att skadan fölle utom försäkringen. Ett av dessa fann tydligen spegeln vara under försäkringstagarens vård (garde)[5]; det andra åberopade till stöd för att ansvaret uteslöts dels att kontraktsansvar förelåge, dels att egendomen anförtrotts försäkringstagaren.[6]

---

[8] Se ovan s. 344. — Av 11 bolag, vilkas villkor undersökts, synes ett konsekvent ha intagit denna ståndpunkt. I två andra bolags familjeansvarsförsäkring saknades vidare undantag av denna typ; ett av dem förklarade detta vara normalt.

[9] Två tillfrågade bolag utesluta skada på egendom »dont l'assuré est locataire ou dépositaire ou qui lui sont confiés, soit pour emploi, réparation, travail, soit pour toute autre raison». Ytterligare fyra bolags villkor erinra härom; dock nämna de också saker anförtrodda för transport och tala även om föremål i försäkringstagarens vård (garde).

[1] Ett bolag har »objets confiés à l'assuré ou détenus par lui à un titre quelconque»; ett annat använder ordalagen »immeubles, marchandises, objets ou matériels mis en œuvre par l'assuré ou détenus par lui à un titre quelconque»; ett tredje »objets loués, prêtés ou confiés à un titre quelconque». En särskild formulering finns hos ett stort ömsesidigt bolag: skador uteslutas på egendom »dont elles (dvs. försäkringstagaren och vissa andra personer) ont la jouissance, l'usage, la garde ou l'entretien à un titre quelconque».

[2] Se ovan s. 349 f.

[3] Förf. har icke kunnat finna någon fransk litteratur som behandlar tillämpningen av den aktuella undantagsbestämmelsen.

[4] Se ovan s. 418.

[5] Det villkor som tillämpades var det sista som anförts ovan i not 1.

[6] Undantagsbestämmelsen talade här om föremål »détenus par (l'assuré) à un titre quelconque».

En del bolag synas alltså även i Frankrike tillämpa klausulen med försiktighet, när skadegörelse förekommit av detta slag. Emellertid är det möjligt att man ser annorlunda på täckningsfrågan, när skadan har närmare samband med uppdraget än här var fallet, t. ex. när vid arbete på en byggnadsdel försäkringstagaren skadar en närliggande del av huset, som normalt varit utsatt för skaderisk vid arbetet. De uttryck som klausulerna använda — anförtrodd egendom, egendom i försäkringstagarens vård etc. — torde tillåta en sådan användning av undantagsbestämmelsen, vartill kommer, att ansvaret i varje fall i sådana lägen lär ha en påtagligt kontraktsrättslig färgning enligt fransk uppfattning.[7]

e) Engelsk försäkring

De engelska bolagen undantaga allmänt skada på vårdade och behandlade saker i klausuler med växlande formuleringar. Egendom av det förra slaget beskrives ofta som »property in the custody or control of the Insured»[8], varjämte stundom även undantages »property held in trust by the Insured».[9] En del försäkringsgivare begagna i stället uttrycken »charge or control»[1] eller »care, custody, or control».[2] Med försäkringstagaren likställas i regel hans folk och andra, som vårda det skadade för hans räkning. — Även privatansvarsförsäkringarna torde alltid innehålla undantag av denna typ.[3] Bestämmelsen anses oavsett sin varierande utformning syfta till att utesluta, förutom skada på sak som försäkringstagaren ensam har under sin faktiska rådighet eller som han eljest brukar, även skada på sådan egendom som han åtagit sig att uppföra, installera eller eljest behandla, i den mån icke en klausul rörande behandlingsskador är tillämplig.[4]

Ett förbehåll av det senare slaget förekommer i flertalet villkor jämsides med undantag om egendom i försäkringstagarens vård. Härigenom undantages »damage to that part of any property (or building) upon which the Insured or his employees is or has been working», eller lik-

---

[7] Jfr ovan s. 91 f och 103.

[8] Av 15 bolag använda 5 en sådan klausul. Se också HILL s. 134, LISTER i JCII 34 s. 31, Study Course II s. 26.

[9] En sådan formulering har använts av 5 andra bolag. Se även Stone & Cox Year Book 1957 s. 332.

[1] Fyra bolag ha använt denna bestämmelse.

[2] Klausulen begagnas av Lloyds. — Jfr angående det sagda Survey s. 25 f.

[3] 13 bolag ha på fråga uppgivit, att privatansvarsförsäkringen alltid utesluter skador på lånad och hyrd egendom, som överlämnats till den försäkrade.

[4] Se Survey s. 26.

nande.[5] Stundom talas i stället om skada på egendom varpå försäkringstagaren etc. »is or has been working».[6] Syftet med behandlingsklausulen är här som i andra länder att undvika försäkring mot följderna av försäkringstagarens bristande yrkesskicklighet; ersättningsskyldighet av denna anledning anses utgöra en driftsrisk som försäkringstagaren själv har att bära.[7] I synnerhet förr synas bolagen ha använt en särskild bestämmelse som uteslöt skada på grund av fackmässiga fel.[8]

Ser man de båda undantagen rörande vårdad och behandlad egendom i ett sammanhang, förefalla vård- och behandlingsskador uteslutna på ett effektivt sätt, och detta även om behandlingsskada uppkommit efter arbetets slutförande. Bolagen lära vara obenägna att täcka skada på bearbetad egendom ens genom särskilt villkor.[9] Vad åter beträffar skada, som vid fullgörandet av ett uppdrag drabbar annan egendom än den arbetet avser, är klausulen beträffande behandlingsskador formulerad på ett sätt som klart lämnar dylika skadefall oberörda, och försäkringsgivarna nödgas därför använda undantaget om vårdad egendom i dessa fall, i den mån de vilja hålla risker av detta slag utanför försäkringen.[1]

Vad till en början gäller användningen av vårdklausulen i förvaringsliknande förhållanden, där icke något verkligt depositionsavtal förekommit, kunna följande svar på rundfrågan anföras.

På fråga, om försäkringen med hänsyn till undantaget om vårdad egendom täckte ansvaret i fallet »möblerna»[2], svarade av 9 bolag 6 »nej», varvid dock 3 bolag åberopade ett förbehåll i privatansvarsförsäkringen, att försäkringstagarens ansvar i egenskap av fastighetsägare ej täcktes. En av de övriga försäkringsgivare, som svarat nekande, framhöll att om möblerna låsts in i ett rum, dit den skadelidande ensam haft nycklarna, försäkringen skulle ha täckt. Ett bolag ansåg det troligast, att skadan omfattades av försäkringen, och 2 bolag förklarade, att den under vissa förhållanden kunde täckas. — Med hänsyn till att förhållandevis få svar klart taga ställning till vårdklausulens till-

---

[5] Av klausuler om behandlad egendom i 14 bolags villkor äro 13 formulerade på liknande sätt. Jfr även HILL a.st., LISTER, a.a. s. 31 f.

[6] Denna formulering synes använd av ett tillfrågat bolag; se även Survey s. 34.

[7] Se Survey s. 34, Stone & Cox Year Book 1957 s. 333, jfr HILL s. 133 f, LISTER, a.a. s. 31 f.

[8] Se härom ovan s. 353, 355.

[9] Bolagen ha tillfrågats, om de någonsin täcka en sådan risk som den, att arbetare hos en försäkringstagare, vilka åtagit sig att reparera ett innertak, skada själva taket under sitt arbete på detta. Av 12 bolag svarade 9 nekande. Av dessa förutsatte två, att skadan drabbade den del varpå arbetet skedde, och ett, att skadan orsakats av bristfälligt utfört arbete. Ett bolag ansåg svaret tvivelaktigt. 2 försäkringsgivare förklarade, att de i vissa fall, men sällan, täcka risker av detta slag.

[1] Jfr Survey s. 38.

[2] Se ovan s. 417.

lämpning, torde man icke kunna draga slutsatsen, att flertalet bolag skulle vara ovilliga att täcka skador av denna typ, helst som undantaget enligt uppgift brukar tolkas milt mot försäkringstagarna.[3]

I ett fall, där den skadade egendomens ägare varit närvarande vid skadan, ha åtskilliga tillfrågade bolag likväl tolkat klausulen mot försäkringstagaren. Det är att märka, att denne i motsats till i det föregående exemplet tagit direkt fysisk befattning med saken i fråga.

(Båten.) Försäkringstagaren, som gör en motorbåtstur med båtens ägare, får övertaga styrningen, medan ägaren solar sig, och styr därvid av vårdslöshet på grund. Bolagen tillfrågades, om med hänsyn till vårdklausulen privatansvarsförsäkringen täcker ägarens ansvar. Av 11 bolag[4] ha 9 svarat »nej», varvid dock 3 åberopat att försäkringen ej täckte skada på grund av användning av båtar. 2 bolag ha svarat »ja». Tydligen anses ofta ägarens närvaro i denna situation sakna inverkan på klausulens tillämpning; någon klar tendens i denna riktning kan dock ej anses föreligga.

Även i England torde de svåraste gränsdragningsfrågorna uppkomma vid skadegörelse på sak med nära förbindelse med avtalets föremål. De engelska bolagen synas emellertid tolka vårdklausulen restriktivt också i detta läge.[5] Sådana skadefall, som vålla försäkringsgivare i andra länder tolkningsbekymmer, lära ofta enligt uppfattningen i England klart falla inom försäkringsskyddet.

Bolagen ha tillfrågats, om företagarförsäkringen täcker ansvaret i fallet »spegeln».[6] Av 12 bolag svarade 11 »ja», det tolfte »osäkert».[7]

På fråga, om försäkringen täckte ansvaret i fallet »takputsen»[8], svarade samtliga 12 bolag jakande. Ett bolag kunde därvid åberopa en förtydligande bestämmelse i sina villkor, att »buildings temporarily occupied for the purposes of repair or alteration thereof» ej fölle under undantaget. En dylik bestämmelse lär ej vara ovanlig.[9]

(Hustaket.) Försäkringstagaren åtager sig att reparera yttertaket på ett hus; sedan hans arbetare tagit bort delar av detta, avbryta de arbetet på kvällen, varvid de täcka över taket på ett försumligt sätt. På natten börjar det regna häftigt, och till följd av arbetarnas försummelse vattenskadas innertaket i vindsvåningen och möbler i denna. Samtliga 12 bolag ansågo dessa skador omfattas av försäkringen.[1]

---

[3] Survey s. 28.

[4] Ett tolfte bolag har lämnat motsägande upplysningar, troligen på grund av felskrivning.

[5] Jfr Survey s. 27 ff och även LISTER, a.a. s. 31 f.

[6] Se ovan s. 418.

[7] Ett bolag framhöll, att bestämmelsen om »custody or control» blott gällde vid fall av bailment». Om detta begrepp se ovan s. 120.

[8] Se ovan s. 418.

[9] Se Survey s. 27 f.

[1] Ett bolag förklarade sig därvid antaga, att skadan på huset hänförde sig blott till den del som ej reparerats av försäkringstagaren; såvitt den drabbat den del varpå han arbetat,

Det torde dock knappast finnas anledning att av dessa svar sluta sig till att skadegörelse på annan egendom än uppdraget gäller alltid skulle omfattas av försäkringsskyddet. Sålunda synes man stundom anse sådana skador uteslutna, som vid större ombyggnadsarbeten drabba andra delar av huset än arbetet rört, särskilt om byggnaden därvid varit utrymd.[2] Emellertid förefalla de engelska bolagen under alla omständigheter hysa mindre fruktan för försäkring av skada av denna art än försäkringsgivarna i exempelvis Tyskland och Norden, även när skadan orsakats av yrkesmässiga fel; man har t. o. m. från försäkringsgivarhåll förordat att skyddet ytterligare utvidgas i detta avseende.[3]

f) Amerikansk försäkring

I USA innehålla ansvarsförsäkringspoliserna i allmänhet ett undantag rörande egendom som brukas av försäkringstagaren eller befinner sig i hans vård. Man utesluter »property leased, rented, occupied or used by the insured» eller liknande[4], varjämte allmänt undantages »property in the care, custody or control of the insured»; stundom torde man lita till det senare undantaget också för att utesluta skada på nyttjad egendom.[5] Efter 1955 uteslutes även skada på »property as to which the insured for any purpose is exercising physical control». — Särskilda undantag för behandlingsskador lära däremot icke vara så vanliga. Förbehållet angående »care, custody or control» får alltså även i sådana fall avgörande betydelse.

Särskilt amerikanska domstolar tolka undantaget angående vårdad egendom ganska snävt. Ofta synas blott skador som klart falla inom dess räckvidd betraktas som uteslutna. I de flesta förvaringsliknande förhållanden lär bestämmelsen väl anses tillämplig, även om intet uttryckligt avtal om vårdplikt träffats[6]; under alla omständigheter torde detta vara uppfattningen i försäkringspraxis, där exempelvis någon

---

skulle man ej gottgöra försäkringstagaren kostnaden att göra om det arbete, som han utfört och som skadats genom vårdslöshet från hans sida.

[2] Survey s. 27.

[3] Jfr Survey s. 27 f, 31, 39.

[4] Exempel på formuleringar, se APPLEMAN 7 s. 116 not 71, COOKE i ILJ 1959 s. 7 ff.

[5] I bilansvarsförsäkringen möter man i stället undantag för egendom »in charge of, or transported by, the insured».

[6] Till egendom »in the charge of the insured» räknades visserligen ej en bil, som försäkringstagaren tillåtit ägaren att ställa in bland försäkringstagarens bilar i dennes garage, vartill bilägaren fick nycklar. (Cohen & Powell v. Great American Indemnity Co., ref. i APPLEMAN 7 s. 116 not 72. Se däremot John G. Speirs v. Underwriters at Lloyds, omtalat i ILJ 1957 s. 728, samt Maryland Casualty Co. v. Holmsgaard, ILJ 1957 s. 728. Jfr vidare övriga avgöranden nämnda i ILJ 1957 s. 728–730 och av APPLEMAN 7 s. 115 f samt COOKE, a.a. s. 14 f.

täckning i fallet »möblerna» ej synes förekomma.[7] Men vid bruk av den skadade egendomen ha domstolarna tidigare velat åberopa klausulen blott vid mera intensiv användning av saken till försäkringstagarens nytta; förbehållet har i varje fall ej tillämpats i situationer, där försäkringstagaren enbart av klåfingrighet eller liknande tagit tillfällig befattning med saken.[8] Efter det nämnda tillägget av 1955 om »physical control» torde emellertid även dessa skador falla utom försäkringen[9]; åtminstone numera lär försäkringsskydd vara uteslutet också när den skadelidande varit närvarande vid den försäkrades befattning med egendomen.[1]

Vid skada på egendom, som försäkringstagaren åtagit sig behandla men ej fått överlämnad under sin exklusiva kontroll, förefaller däremot försäkringen gälla i ganska stor omfattning både då försäkringstagaren åsidosatt en särskild plikt att skydda saken och då han begått ett yrkesmässigt fel. Förutsättningen för täckning torde dock vara, att skadan ej vållats i omedelbart samband med behandling av egendomen.[2] Under senare år ha domstolarna ofta ansett försäkringsskyddet omfatta skador, som exempelvis tyska och nordiska bolag skulle vara helt ovilliga att ersätta. Detta är bl. a. fallet när en försäkringstagare, som enligt uppdrag av den skadelidande har att i dennes lokaler utföra

[7] Så i varje fall enligt 2 bolag samt NBCU och AFIA. (Se om fallet ovan s. 417.)

[8] I ett fall hade försäkringstagaren av nyfikenhet gått in i ett flygplan utan ägarens tillstånd och startat motorn; av misstag kom han därvid att sätta planet i rörelse, med påföljd att det körde mot en hangar och skadades. Domstolen ansåg planet ej vara använt av försäkringstagaren och ej heller i hans vård, varför försäkringen täckte skadan. »Care, custody or control» ansågs därvid av domstolen beteckna »a lawful, normal and customary situation», däremot ej det fall då en »trespasser» skadat den egendom i vilken han inkräktat. (Great American Indemnity Co. of N.Y. v. Saltzman (1954), omtalat i APPLEMAN 7, Suppl. s. 75, 78 och ILJ 1957 s. 616, 729.) T.o.m. när den försäkrade olovligen tillgripit en bil och skadat den under användningen ansågs försäkringen gälla; se Sky v. Keystone Mutual Casualty Co. (1942), omtalat i ILJ 1959 s. 15. — Å andra sidan blev det motsatt utgång i ett senare rättsfall, där försäkringstagaren utan ägarens tillstånd använde en bulldozer, tillhörig en entreprenör som anlitades av försäkringstagaren, och därvid skadade maskinen. Till stöd för att undantaget gällde åberopade domstolen, att försäkringstagaren använde maskinen till sin egen nytta. (Travelers Indemnity Co. v. Edwards (1957), omtalat i ILJ 1959 s. 16.)

[9] Se COOKE, a.a. s. 9.

[1] Se Pompeii v. Phoenix Assurance Co. of New York (1957, omtalat i ILJ 1959 s. 9): försäkringen gällde ej då försäkringstagarens anställde vållade eldskada vid arbete på en bil i bilägarens närvaro. Jfr även Speyer v. Ayling (omtalat i ILJ 1959 s. 13) och American Casualty Co. of Reading, Pa. v. Pearson (omtalat i ILJ 1959 s. 14). — I fallet »båten» (se ovan s. 422) ansågo 2 bolag samt NBCU och AFIA skadan utesluten.

[2] På fråga, om bolagen någonsin täcka en skada som den, att vid reparation av ett innertak själva taket skadas på grund av arbetarnas vårdslöshet, har NBCU svarat, att skadan — som ovedersägligen drabbat egendom i försäkringstagarens vård — kunde försäkras, ehuru detta icke ofta skedde. 2 bolag och AFIA ha ansett risken ej kunna försäkras. Jfr även COOKE, a.a. s. 11 ff. — Hos ett bolag förekommer en uppmjukad undantagsklausul, enligt vilken skada täckes på egendom som försäkringstagaren fått i uppdrag att behandla, dock ej skada under själva behandlingen eller skada på grund av fackmässig oaktsamhet (»faulty workmanship») vid arbetet på egendomen.

visst reparations- eller installationsarbete, genom åtgärder före eller efter den egentliga behandlingen av egendomen vållar skada på denna; en särskilt mild tolkning synes för övrigt undantaget erhålla, då skadan drabbat en byggnad.

När försäkringstagaren, som höll på att lägga om taket på en byggnad, lämnade detta i halvfärdigt skick utan att täcka över det och regnskador till följd härav uppkommo på fastigheten, ansågs byggnaden icke till någon del vara i försäkringstagarens »care, custody or control»; här går alltså den amerikanska rättstillämpningen t. o. m. länge än engelsk försäkringspraxis.[3] Då försäkringstagaren höll på att uppföra stålkonstruktionen till en skolbyggnad och den halvfärdiga konstruktionen — som levererats av en annan företagare — blåste ned en stormig natt, förkastade domstolen invändningen att den varit i försäkringstagarens »custody».[4] Vid behandling av metallskenor, som skilde rutorna i ett fönster, voro enligt domstolens mening rutorna icke i den försäkrades »care, custody or control».[5] Det synes över huvud taget ovanligt att arbete på en byggnad anses medföra undantagets tillämpning på hela byggnaden.[6] — I ett annat fall reparerade försäkringstagaren en detalj på en ångpanna, och då efter reparationen en av hans anställda prövade anläggningen, uppkom genom dennes felaktiga förfarande skada på en del av anläggningen. Domstolen ansåg undantaget ej vara tillämpligt, under framhållande, att om någon hade »care, custody, or control» över den skadade egendomen det vore ägaren genom den ingenjör, som hade överinseende över anläggningen, samt att med hänsyn till parternas avsikt förbehållet ej gällde, enär försäkringstagaren uppenbarligen vore intresserad att erhålla täckning för ansvar, som han ådroge sig vid sin normala affärsverksamhet.[7]

I försäkringspraxis förefaller man helt naturligt vara benägen att tolka villkoret något strängare. En viss tvekan synes sålunda förekomma om försäkringsskydd i fallet »hustaket»[8]; detsamma gäller fallet »takputsen»[9] och till och med fallet »spegeln».[1] — Materialet berättigar dock ej till säkra uttalanden om de amerikanska försäkringsgivarnas inställning.

[3] Rex Roofing Co. v. Lumber Mutual Casual Co. (1952), omtalat i ILJ 1957 s. 730.

[4] »This argument is specious. It assumes that in order to work on something you must have custody on it. This is certainly not true of a large steel frame, furnished by someone else and being erected on still another party's property.» (General Mutual Ins. Co. v. Wright, 1957, omtalat i ILJ 1957 s. 731.) — Se även Innis v. Macdonald, omtalat i ILJ 1959 s. 11.

[5] Haerens v. Commercial Casualty Co. (1955), ref. i ILJ 1959 s. 11.

[6] Se COOKE, a.a. s. 11.

[7] Boswell v. Travelers Indemnity Company (1956), omtalat i ILJ 1956 s. 428, ILJ 1957 s. 731. Se även övriga fall anförda ILJ 1957 s. 730 ff samt McLouth Steel Corporation v. Mesta Machine Co., omtalat i ILJ 1957 s. 616. Jfr härom COOKE, a.a. s. 13. Se angående det sagda även sammanfattning av LEVY i ILJ 1957 s. 732.

[8] Se om fallet ovan s. 422. — NBCU ansåg försäkringen omfatta skada på innertaket liksom ett bolag, vilket framhöll att skadan på yttertaket däremot ej täcktes. Ett bolag och AFIA funno det tvivelaktigt, om skadan på innertaket omfattades, bolaget under åberopande av att någon accident eventuellt ej förelegat.

[9] Se härom ovan s. 418. — Ett bolag och AFIA ansågo skadan täckt. NBCU förklarade, att golvet vore i försäkringstagarens vård blott om hallen »were turned over to the contractor in an absolute sense». Ett bolag, som till synes anlade ett liknande betraktelsesätt, fann svaret tveksamt.

[1] Se härom ovan s. 418. — AFIA och NBCU ansågo skadan omfattad av försäkringen,

Detta i jämförelse med europeiska förhållanden ganska vittgående försäkringsskydd torde sammanhänga med att villkoret endast anknytes till vårdförhållandet, ej till bearbetning eller behandling av den skadade saken. Det är emellertid tydligt, att man icke velat gå hur långt som helst i att täcka följderna av dåligt utfört yrkesarbete. Bland annat har man åberopat den förut omtalade principen, att ej accident skulle föreligga i dessa situationer. Endast i speciella lägen torde dock en sådan synpunkt kunna vinna gensvar hos domstolarna.[2]

Resultatet blir, att försäkringsskyddet i USA visserligen i allmänhet ej omfattar vårdskador men sträcker sig till vissa behandlingsskador på saker, vilka ej varit under försäkringstagarens uteslutande kontroll; ansvaret för skadegörelse på egendom som varken vårdas eller behandlas torde i regel omfattas av försäkringen.

g) Dansk försäkring

Undantag för skador på vårdad och behandlad egendom förekomma i praktiskt taget alla ordinära danska ansvarspoliser. Som nämnt är det här synnerligen vanligt, att undantagsbestämmelsens tillämpning anknytes till ett begrepp motsvarande det tyska »Obhut»: man har med varierande formuleringar uteslutit skador på saker, som överlämnats till försäkringstagaren eller hans folk för användning, befordring, förvaring eller bearbetning eller på annan grund kommit i deras »varetægt». Ibland talas också om saker som »beror» hos försäkringstagaren. Villkoren föra alltså samman vård- och behandlingsskador och taga därvid sikte på vårdmomentet i försäkringstagarens relation till saken. Liknande bestämmelser ha länge använts i dansk försäkring.[1]

Såvitt ett sådant vårdförhållande förekom, ansågos till en början klausuler av detta slag utgöra ett tillfredsställande skydd för bolagen[2]; bl. a. uteslöto undantag rörande egendom som »beror» hos försäkringstagaren skador på alla saker under dennes faktiska rådighet, även om försäkringstagaren ej åtagit sig vården.[3] En del av dessa risker torde dock många bolag icke ha haft något emot att täcka.[4] — När försäk-

---

varvid NBCU framhöll, att detta vore övervägande meningen bland tillfrågade personer. Ett bolag hade motsatt mening, och ett annat förklarade svaret vara tveksamt.

[2] Jfr ovan s. 358 f.

[1] Angående äldre danska formuleringar, se BACH-NIELSEN i NFT 1927 s. 33 ff, SKIBSTED s. 50.

[2] Jfr KOFOED i SOK 1939 s. 295.

[3] Jfr BACH-NIELSEN, a.a. s. 34 f, HÜTTMANN i Fire foredrag s. 48 f, GULBRANDSEN i Haandbog s. 269 f.

[4] Se BACH-NIELSEN a.st., HÜTTMANN a.st.

ringstagaren blott tillfälligt omhändertagit den skadade egendomen eller ej ensam haft kontroll över denna, torde däremot klausulen ha varit mindre effektiv; i ett par rättsfall om skador i dessa lägen ha domstolarna ansett försäkringen gälla.

U 1924.561 H rörde ansvarsförsäkring för en ingenjörsfirma, som höll på med arbete i ett nybygge. När firmans folk flyttade en låda med spegelglasrutor, tillhöriga en annan företagare som arbetade i huset, i avsikt att komma åt en bakomliggande bräda, blevo glasrutorna skadade. ØLR ansåg försäkringen ej täcka skadan, men HøjR fann, att lådan med hänsyn till omständigheterna ej kunde anses ha varit under försäkringstagarens eller hans folks »varetægt» eller behandling. — Att ett sådant gränsfall till rent utomkontraktslig skada ansetts falla inom försäkringen kan knappast ha varit överraskande för bolagen; det lär ej heller ha varit fall av tillfällig vårdslöshet man främst avsett att undantaga. I den försäkringsrättsliga diskussionen synes också HøjR:s inställning ha godtagits.[5]

Även ett liknande undantag i privatansvarsförsäkringen har i ett fall tolkats milt mot försäkringstagaren. I U 1945.232 H ansågs sålunda skada på inventarier i ett hotellrum, vari försäkringstagaren länge bott inackorderad, icke vara utesluten av varetægtsklausulen.[6]

Viktigare för bolagen har varit, att mera utpräglade vård- och behandlingsskador samt närliggande skador till följd av yrkesmässig oaktsamhet uteslötos från försäkringen också enligt domstolarnas mening. Till en början syntes också detta vara fallet.

I U 1921.335 hade en hantverkare med ansvarsförsäkring som led i ett åtaget arbete skruvat en mässingsskiva på en fönstersprös, varvid rutan gått sönder. ØLR ansåg försäkringen ej täcka skadan, enär fönstret varit i försäkringstagarens vård och då med hänsyn till den låga premien (18 kronor om året för ett försäkringsbelopp av 10 000 kronor) det ej kunde antagas att försäkringstagaren tänkt sig att bolaget ville övertaga en så väsentlig del av hans driftsrisk som dylika skador utgjorde. — Här anlade domstolen alltså ett försäkringstekniskt betraktelsesätt vid klausulens tolkning.

I sammanhanget kunna också anföras de två förut berörda landsretsdomarna ASD 1940 A 63 och ASD 1940 A 118[7], som båda gällde ansvar för byggnadshantverkare som genom otillräcklig stöttning av takkonstruktionen vållat skada på annan egendom än arbetet rört; varetægtsklausulen tillämpades i båda fallen. Av betydelse för bolagen torde ha varit att undantaget ansågs ha en självständig betydelse: det åberopades oaktat att ansvar utom kontraktsförhållande ansågs föreligga.

Med de tidigare refererade rättsfallen U 1941.724 H (sandblästringen) och U 1941.761 H (stoet hos fodervärden) lär emellertid för-

[5] Se HÜTTMANN, a.a. s. 42 f, DREYER i SOK 1953 s. 173.

[6] Jfr ASR nr 1173, där tvättkitteln i en hyresfastighet ansågs »overgivet til leje» i försäkringsvillkorens mening till hyresgästen, som använde den.

[7] Se ovan s. 366, där fallen närmare refererats i not 3.

säkringsgivarnas förtroende för undantaget i dess dåvarande formulering ha fått en allvarlig stöt.[8] I båda fallen frångick HøjR bestämmelsen, ehuru det ena målet — rörande sandblästringen — gällt vad som brukar betraktas som en typisk driftsrisk, där försäkringsskydd även ur preventionssynpunkt måste ha framstått som mindre lämpligt, och i det andra legat utom allt tvivel att skadan drabbat förvarad egendom. Domstolen anlade — i motsats till landsretten i de nyss refererade domarna från 1940 — icke försäkringstekniska synpunkter på varetægtskausulen utan tolkade den med utgångspunkt från skadeståndsrätten. Även om speciella omständigheter medverkat till utgången i de två HøjR-avgörandena, var det tydligt, att domstolarna icke vore beredda att godtaga varetægtsklausulen i den omfattning bolagen antagit.

Vid diskussionen i anledning av rättsfallen framkom bl. a. TROLLES tidigare berörda förslag till gränsdragning mellan fackmässiga och alldagliga fel[9], vilket skulle leda till att undantaget om vårdad och behandlad egendom skulle mista sin betydelse. Ur försäkringsbolagens synvinkel måste likväl förslaget såtillvida ha framstått som fördelaktigt, att en yrkesmässig oaktsamhet från försäkringstagarens sida skulle utesluta försäkringsskydd även när skadan icke drabbat omhändertagen sak; i U 1941.724 H skulle sålunda principens tillämpning sannolikt ha föranlett en motsatt utgång.[1] Trolles tanke medförde emellertid, att domstolarna fingo ännu en grund för att frångå undantagets strikta ordalag även när det legat utom allt tvivel att en vårdplikt förelegat.

I U 1943.932 hade innehavaren av en kvinnoklinik tecknat ansvarsförsäkring med sedvanlig varetægtsklausul. När en patient vid inläggningen lämnat kläder till personalen för att de strax därpå skulle utlämnas till anhöriga, kommo de av misstag att lämnas till fel person. Försäkringen ansågs täcka ansvaret för ägarens härigenom uppkomna skada; ØLR anförde i sin motivering, *att* täckningen för sakskada enligt polisen eljest skulle väsentligen berövas sitt praktiska innehåll, *att* klausulen, att skadestånd i kontrakt ej täcktes, ostridigt tolkades restriktivt, *samt att* det vore fråga om saker, som strax efter överlämnandet burits från ett rum till ett annat för att med detsamma utlämnas, varvid personalen begått ett sådant fel som begås i vardagslivet.

Många försäkringsmän lära också ha ställt sig skeptiska mot att låta Trolles förslag komma till uttryck i villkoren, bl. a. med hänsyn till den otydliga gränsen mellan de två typerna av vårdslöshet.[2] I stället

[8] Se om fallen ovan s. 366 ff.
[9] Se ovan s. 364.
[1] Jfr ovan s. 367 och TROLLE i NFT 1956 s. 241 f.
[2] Se HÜTTMANN, a.a. s. 45 f, DREYER, a.a. s. 175. Jfr också SINDBALLE, Forsikringsret s. 93, TROLLE i NFT 1956 s. 243.

blev det en annan tanke, som lades till grund för kommittéförslaget av 1946 i denna del. Rättsfallet om sandblästringen (U 1941.724 H) hade visat behovet av att skadegörelse på egendom, som vid försäkringstagarens arbete utsatts för särskild skaderisk, tydligare uteslöts genom villkoren.[3] Förslaget kom också att innehålla det tillägget till varetægtsklausulen, att även skador uteslöts på egendom som »findes i en sådan forbindelse med ting, hvorpå der arbejdes, at der foreligger en nærliggende mulighed for skadetilføjelse». Tillägget har motiverats med att man ej ville täcka hantverkarens driftsrisk, vilken denne i stället ansetts böra taga hänsyn till vid prissättningen[4], men också med att icke frågan om föremålet för behandlingen skulle bli ensamt avgörande, vilket kunde leda till spetsfundigheter vid gränsdragningen.[5] — Bestämmelsen har kritiserats såsom alltför sträng[6], och den går också längre än nu gällande klausuler av denna typ i något annat här behandlat land; enligt ordalagen uteslutas ju skador på saker, med vilka försäkringstagaren ej tagit någon befattning, och detta oavsett om de utgöra del av en fastighet varpå han arbetar eller icke.

Det kan anmärkas, att kommittéförslaget icke medförde någon uppmjukning av undantaget i fråga om skador på hyrd privatbostad[7]; för lantbrukares del förutsågs däremot en liberalisering av klausulen[8].

Flertalet danska bolag synas numera använda sig av det av kommittén föreslagna undantaget i sin företagarförsäkring, eventuellt med obetydliga ändringar och tillägg.[9] När det gäller privatansvarsförsäkringen ha däremot de använda formuleringarna tidigare skiftat i hög grad. Vissa bolag ha byggt på varetægt-begreppet[1], andra ha undan-

[3] Jfr HÜTTMANN, a.a. s. 50 ff.

[4] Se Assurandören 1946 s. 178, jfr DREYER i SOK 1956 s. 84.

[5] KOFOED i Assurandøren 1946 s. 277 f, CHRISTRUP i Assurandøren 1946 s. 217 f.

[6] Se i Assurandøren 1946 diskussionsreferat s. 194 samt uttalanden av RIEMANN s. 193 f, 229 f, H. BACHE s. 499, jfr NILSSON s. 277. Jfr även DREYER i SOK 1953 s. 175.

[7] Jfr Assurandøren 1946 s. 175.

[8] Se nedan s. 480 f.

[9] Uppgifter om villkoren ha år 1958 (i ett par fall år 1959) inhämtats från 18 danska bolag. 10 av dessa ha kommitténs formulering; två andra ha i stort sett samma klausul, dock med tillägget att skada uteslutes på egendom som »beror» hos försäkringstagaren, respektive i försäkringstagarens hem eller rörelse såsom tillhörande eller medförd av hans folk eller gäster. Ännu ett bolag har uppgivit sig ämna ändra sin bestämmelse i riktning mot kommittéförslagets formulering. Ett bolag utesluter ansvar för skada, förutom på saker i försäkringstagarens eller hans underordnades »varetægt», även på sådan egendom som skadas »ved en af forsikringstageren eller hans underordnede udøvet virksomhed, hvis beskadigelsen kunne have været afværget ved foretagelse af sædvanlige sikkerhedsforanstaltninger», en bestämmelse som direkt tager sikte på preventionssynpunkten. 4 försäkringsgivare ha andra formuleringar, där bl.a. skada på skadehotade saker över huvud taget ej särskilt nämnes; två av dem utesluta — jämte andra vård- och behandlingsskador — skada på saker som »beror» hos försäkringstagaren. — Som tidigare framhållits (s. 370 not 3) lära åtskilliga mindre bolag — särskilt de ömsesidiga — begagna kommittéförslagets klausul.

[1] 12 bolag av 17 nämnde i sina villkor 1958 »varetægt».

tagit egendom till vilken försäkringstagaren har vissa preciserade relationer, t. ex. lånad, hyrd, förvarad, befordrad egendom eller egendom som »beror» hos försäkringstagaren.[2] I den bestämmelse, som flertalet bolag enats om år 1958, användes uttrycket »varetægt».[3]

Även i sin nya utformning medföra undantagen åtskilliga tolkningssvårigheter i de förut omtalade gränsfallen. När vi vilja undersöka försäkringsskyddets avgränsning i nuvarande praxis, äro vi till stor del hänvisade till rundfrågan bland bolagen. I fråga om förvaringsliknande förhållanden kan följande svar ge någon ledning i fråga om bolagens bedömning:

På fråga, huruvida försäkringen täckte ansvaret i fallet »möblerna»[4], svarade 10 bolag »nej», därav ett med tvekan; 2 bolag svarade »osäkert», varvid hänvisades till de knapphändiga uppgifter som givits om de närmare omständigheterna vid skadan. Ett bolag ansåg ansvaret täckt. Det har här gällt egendom, beträffande vilken försäkringstagaren, såvitt de i exemplet givna upplysningarna utvisade, ej åtagit sig någon vård men som i vart fall torde ha »berott» hos försäkringstagaren. De 4 bolag, som på ett eller annat sätt i sina privatansvarsförsäkringsvillkor anknutit till detta uttryck, ha alla besvarat frågan nekande.[5] Resultatet antyder, att flertalet bolag åberopa varetægtsklausulen också när skadan inträffat i privatlivet och intet verkligt förvaringsavtal om egendomen förekommit.[6]

Vad åter angår situationer, där försäkringstagaren blott tagit tillfällig befattning med den skadade egendomen, synes förbehållet alltjämt tolkas restriktivt i rättspraxis.

ASD 1953 A 138. Den försäkrade — en lastbilschaufför — ville flytta undan en annan person tillhörig traktor, som stod i vägen för lastningen, men kom därvid att köra traktorn i ett dike och skadade den. Försäkringsbolaget åberopade bl. a. klausulen i fråga, under framhållande att skadan inträffade då försäkringstagaren »benyttede eller betjente» sig av traktorn; ordet »varetægt» förekom ej i villkoren. ØLR ansåg skadan icke klart falla in under undantaget, varför den omfattades av försäkringen.

Ofta vållas skador av denna typ av barn, som av klåfingrighet taga befattning med motorfordon utan ägarens lov. Frågan blir då, i vad

---

[2] Ett bolag täcker privatlivets skador på lånade och hyrda »indbogenstande» som inträffa upp till 8 dagar efter omhändertagandet. Jfr nedan s. 436 om svensk försäkring.

[3] Försäkringen undantager »skade på ting, som sikrede eller personer, han hefter for, har til lån, leje, opbevaring, afbenyttelse, befordring, eller som af anden grund befinder sig i sikredes eller hans folks varetægt». Blott ett av de 17 bolag, vilkas privatansvarsförsäkringsvillkor undersökts, synes numera reda sig utan varetægtbegreppet i dessa.

[4] Se ovan s. 417.

[5] Två av dem hade dock blott undantagit skada å egendom, som beror i försäkringstagarens hem såsom medbragt av hans folk eller gäster.

[6] Jfr GULBRANDSEN i Haandbog s. 269.

mån privatansvarsförsäkringen kan täcka skadan. Här är ett annat exempel ur rundfrågan av intresse.

(Tioåringen.) Försäkringstagarens tioårige son sätter sig utan lov i en annan persons olåsta bil och trampar av nyfikenhet ned en kopplingspedal, med påföljd att bilen rullar nedför en backe och skadas. Bilägaren kräver ersättning för skadan. Familjeansvarsförsäkring föreligger. — 4 bolag ansågo försäkringen täcka skadan, varvid ett av dem framhöll, att man beaktade skadevållarens ringa ålder. 3 bolag förklarade att skadan fölle utom försäkringen, medan icke mindre än 6 funno spörsmålet osäkert. Det är möjligt, att några bolag främst haft i sikte den sedvanliga klausul, som utesluter ansvar för skada vid användning av bilar[7]; att tillämpa denna undantagsbestämmelse i det aktuella fallet skulle dock ha stridit mot dansk rättspraxis.[8] Svaren lära i vart fall visa, att varetægtsklausulen enligt många bolags åsikt icke klart utesluter de vanliga skador som uppkomma genom minderårigas klåfingrighet.

Vad beträffar de fall, där ägaren varit närvarande vid skadan, kan följande exempel anföras från privatansvarsförsäkringens område.

I fallet »båten»[9] har ett bolag velat täcka skadan, 11 ha haft motsatt mening, medan ett ansett lösningen osäker. Det är emellertid även här möjligt, att några försäkringsgivare tillämpat ett undantag angående användning av fartyg.[1] Avgörande för bedömningen torde i övrigt ha varit, att försäkringstagaren under en längre tidrymd haft båten under direkt fysisk kontroll. Detta torde ha ansetts tillräckligt för att varetægt skulle föreligga.

Spörsmålet uppkommer härefter, hur bolagen numera behandla skadegörelse på annan medkontrahentens egendom än avtalet rört. Framför allt åberopas här den i kommittéförslaget infogade bestämmelsen om egendom, beträffande vilken närliggande skademöjlighet förelegat; när icke denna utvidgning av klausulen finns att tillgå, kunna försäkringsgivarna också anlita varetægt-begreppet för att undantaga vissa hithörande skador, liksom man i Tyskland begagnat uttrycket »Obhut» i liknande syfte.[2] Emellertid synas bolagen oavsett den närmare formuleringen av villkoren blott sparsamt utnyttja möjligheten att hålla skadegörelse av detta slag utom försäkringen. Från försäkringshåll har uppgivits, att bestämmelsen om närliggande skademöjlighet tolkas ganska restriktivt och främst användes där utpräg-

---

[7] Ett av de bolag som svarat »osäkert» har i vart fall varit inne på denna tanke.

[8] Se ASD 1953 A 138. I ett senare avgörande har VLD emellertid ansett varje skada vållad av en person som handlar såsom förare av motorfordon vara undantagen genom bestämmelsen i fråga, även då skadan träffat fordonet (U 1959.361 = ASD 1958 A 236; dissens). — Angående svensk och norsk praxis i detta hänseende, jfr nedan s. 450 f och 433.

[9] Se ovan s. 422.

[1] Så i vart fall ett av bolagen.

[2] Se ovan s. 406 ff.

lat fackmässiga fel förekommit[3], och detsamma lär gälla ordet varetægt; i sistnämnda avseende torde domstolens inställning i U 1941.724 H ha avhållit bolagen från en alltför vid tolkning. Det sagda bekräftas av följande svar från rundfrågan:

På frågan, om försäkringen omfattade skadan i fallet »spegeln»[4], ha 11 bolag svarat »ja», ett »osäkert» och ett »nej» med tvekan; det sistnämnda, som saknade bestämmelsen om närliggande skademöjlighet, synes därvid ha beaktat den befattning försäkringstagaren tagit med spegeln före arbetets början. På svaren kan ha inverkat, att det icke varit fråga om något utpräglat fackmässigt fel. I vart fall torde de i exemplet angivna omständigheterna ha utvisat, att en ganska stor skaderisk förelegat; vidare har försäkringstagaren genom att flytta spegeln kommit i närmare relation till denna än till övriga föremål i rummet. Likväl har en stark majoritet velat täcka ansvaret.

I samma riktning peka de förut redovisade svaren rörande exemplet »ångpannan»; trots att en relativt närliggande möjlighet för skada måste anses ha förelegat, förklarade sig blott 2 bolag av 13 osäkra om skadan kunde täckas.[5] — I sådana fall av yrkesmässig oaktsamhet som beskrivits i exemplet »takputsen» kan däremot bestämmelsen antagas komma till användning.[6]

h) Norsk försäkring

De norska undantagen om vårdad och behandlad egendom erinra om motsvarande bestämmelser i de andra nordiska länderna.

Företagarförsäkringens formulering är: »Selskapet svarer ikke for ansvar for skade på ting som den sikrede eller noen på hans vegne bruker, har leiet, lånt eller mottatt til transport eller forvaring, har påtatt seg å passe, flytte eller har fått i oppdrag å reparere, installere, forarbeide ell. lignende».[7] Bestämmelsen kompletteras genom ett särskilt undantag för skada på sak som den försäkrade har sålt men ännu ej »endelig levert». — Privatansvarsförsäkringen utesluter ansvar för att plikter, som den försäkrade påtagit sig, uppfyllas på rätt sätt, varvid nämnes som exempel ansvar för skador på saker, som försäkringstagaren eller någon på hans vägnar har i besittning eller brukar. I viss utsträckning täcks skada på hyrd privatbostad.[8]

Bestämmelserna ha ansetts framför allt syfta till att utesluta kontraktsmässiga krav.[9] Privatansvarsförsäkringens formulering går mindre

---

[3] CHRISTRUP i SOK 1953 s. 185 f, jfr DREYER i samma publikation s. 175 f. Från flera bolag har förf. vidare erhållit muntliga uppgifter med samma innehåll.

[4] Se ovan s. 418.

[5] Se ovan s. 371. Förbindelsen mellan objektet för arbetet och det skadade var emellertid mindre påtaglig i detta fall. — Jfr även exemplet »mattan», ovan s. 371 not 1.

[6] Denna uppfattning har bekräftats genom muntliga uppgifter av danska försäkringsmän.

[7] Före 1959 begagnade de flesta bolag något avvikande villkor, vari bl. a. talades om egendom »mottatt til bruk» i stället för egendom som den försäkrade »bruker», och vidare ordet »flytte» ej förekom. Vid tidpunkten för rundfrågan gällde dessa villkor i 8 av de bolag som lämnat svar.

[8] Bestämmelserna härom erinra om de svenska, se nedan s. 436.

[9] Jfr DAHL, Ansvarsforsikring s. 67 f, T. E. CHRISTENSEN i SOK 1953 s. 179.

långt än de bestämmelser i andra länder som tala om Obhut, varetægt, anförtrodd eller omhändertagen egendom, eller egendom under försäkringstagarens vård eller tillsyn. De norska bolagen torde ha vissa svårigheter att komma till rätta med skadefall, där det är tvivelaktigt om ett verkligt besittningsförhållande eller ett åtagande om vård har förelegat, att döma av deras varierande och delvis tveksamma svar på rundfrågan:

Bolagen tillfrågades, om försäkringsskyddet omfattade ansvaret i fallet »möblerna».[1] Av 9 bolag svarade 5 »ja», av vilka 2 med tvekan; 4 bolag svarade »osäkert».

På fråga, om försäkringen med hänsyn till undantaget om vårdad egendom täckte i fallet »tioåringen»[2], svarade 5 bolag »nej», 3 »ja», ett »osäkert»; det sistnämnda liksom ett av de bolag som svarat nekande framhöll därvid en bestämmelse i villkoren, att skada ej ersättes som är vållad av motorfordon. Man kan dock knappast antaga, att flertalet nekande svar stött sig på denna bestämmelse.[3]

I fallet »båten»[4] ansågo 3 bolag försäkringen omfatta skadan, varav ett med tvekan; 6 bolag svarade »nej».

Vad angår täckningen av skador, som vid fullgörandet av ett uppdrag drabba egendom med nära förbindelse med objektet för arbetet, är att märka, att i den norska företagarförsäkringens undantag icke förekommer någon särskild bestämmelse om skador på *byggnad*. När skadan drabbar annan byggnadsdel än den försäkringstagarens åtagande gällt, vore det tänkbart att undantagsbestämmelsen skulle utesluta ansvaret, enär det i varje fall vore fråga om samma »ting» som uppdraget avsett. En annan möjlighet för bolagen vore att de — liksom skett i Sverige[5] — här använde sig av orden om egendom som försäkringstagaren »påtatt seg å passe», antingen skadan drabbat byggnaden själv eller sådana inventarier, som utsatts för risk att skadas. De norska försäkringsgivarna synas dock tillämpa undantagsbestämmelsen med liknande försiktighet som de danska:

I fallet »takputsen»[6] ha 5 bolag ansett försäkringen täcka skadan, medan 4 — alla med tvekan — haft motsatt åsikt.

---

[1] Se ovan s. 417.
[2] Se ovan s. 431.
[3] Till stöd för de nekande svaren har man väl kunnat åberopa en dom av Oslo Byrett, som i ett liknande fall ansett klausulen om skada vållad av motorfordon tillämplig; många försäkringsmän lära dock anse domen oriktig. (Uppgifterna om domen hämtade från norska bolag.)
[4] Se ovan s. 422. — Även denna fråga angavs gälla tillämpningen av vårdklausulen.
[5] Jfr nedan s. 467 ff.
[6] Se ovan s. 418.

I fallet »spegeln»[7] ha 8 bolag förklarat, att skadan omfattades av försäkringen. Ett förnekade detta, under tvekan.

Av det anförda kan man möjligen draga slutsatsen, att sådan skadegörelse i samband med fullgörandet av ett uppdrag, som icke drabbar den egendom uppdraget avser, i regel skulle täckas av försäkringen; avsteg från denna linje skulle dock enligt vissa bolags praxis förekomma vid utpräglade fall av yrkesmässig vårdslöshet. — Några säkra uttalanden kunna dock ej göras på denna punkt. Över huvud taget är det svårt att nå någon klarhet om räckvidden av de aktuella undantagen i Norge; i litteraturen ha de diskuterats i betydligt mindre omfattning än i Danmark, och några norska rättsfall om försäkringens omfattning i detta läge äro ej kända för förf.

i) Finländsk försäkring

Den motsvarande klausul, som i Finland användes av alla bolag både i företagar- och privatförsäkringar, erinrar om den svenska före 1950-talets villkorsändringar använda bestämmelsen.

Skada uteslutes å egendom, som »försäkringstagaren eller annan person för hans räkning förhyrt eller omhändertagit för användning, transport eller förvaring eller åtagit sig vårda eller tillse», samt å egendom, som »försäkringstagaren eller någon hos honom anställd person fått i uppdrag att tillverka, installera, behandla eller reparera, dock med det undantag, att skada på byggnad ersättes, såvitt skadan hänför sig till annan del av byggnaden än den, som varit föremål för arbetet eller som varit härmed förenad eller härtill direkt ansluten».

Såvitt gäller privatlivets skador, går den finländska klausulen längre än motsvarande svenska och norska bestämmelser; det kan i samband härmed framhållas, att enligt uppgift från Ansvarighetsförsäkringsföreningen försäkringen icke ansågs täcka ansvaret i fallet »möblerna».[8] — Däremot omfattades enligt föreningens uttalande skadan i fallet »spegeln»[9] av försäkringsskyddet.

j) Svensk försäkring; översikt av undantagen

I det föregående har redogjorts för förhistorien till de nuvarande klausulerna om vårdad och behandlad egendom i Sverige.[1] De synas

[7] Se ovan s. 418.
[8] Se ovan s. 417.
[9] Se ovan s. 418.
[1] Se ovan s. 379 f, 382

länge liksom i Danmark och Norge ha betraktats väsentligen som komplement till den före år 1934 använda undantagsbestämmelsen om kontraktsmässigt ansvar. Genom villkorsändringarna nämnda år kommo de emellertid att intaga en självständig och central ställning i de allmänna försäkringsvillkoren. De erhöllo efter några smärre justeringar under de följande åren denna lydelse:

(Företagarförsäkringen:) »Försäkringsgivaren svarar icke för skada å egendom som försäkringstagaren eller för hans räkning annan person:

a) förhyrt, emottagit för användning, transport eller förvaring, eller åtagit sig att vårda eller tillse;

b) fått i uppdrag att bearbeta, installera eller reparera, dock att ifråga om byggnad endast uteslutes skada å den del därav, som är föremål för åtgärd eller verksamhet eller å därmed förbunden eller ansluten del, som i direkt samband med åtgärden eller verksamheten normalt utsättes för risk för skada.» — Undantaget i första meningen av b) skall i fortsättningen betecknas *bearbetningsklausulen.*

(Privatansvarsförsäkringen:) »Försäkringsgivaren svarar icke för skada å egendom, som försäkringstagaren, hans make eller barn eller för deras räkning annan person förhyrt, emottagit eller eljest omhändertagit för användning, förvaring, bearbetning eller transport eller åtagit sig vårda eller tillse. Försäkringsgivaren övertager dock ifråga om förhyrd privatbostad ansvarighet för skadestånd, som kan åläggas försäkringshavaren för skada genom eld eller explosion eller genom utströmmande vatten från fastighetens ledningssystem för vatten, värme eller avlopp, för skada å ifrågavarande system med därtill anslutna anordningar eller för skada å kylskåp eller å glas i fönster och dörrar.»

De sålunda utformade bestämmelserna hade åtskilliga drag, vilka erinra om de tyska Obhut- och Bearbeitung-klausuler, som användes fram till 1949. Särskilt kan framhållas, att de innehöllo ett tänjbart uttryck som kom att spela en liknande roll som Obhut-begreppet i Tyskland, nämligen orden »åtagit sig att vårda eller tillse», vilka som nämnt tillkommit i samband med att det generella förbehållet rörande kontraktsansvar borttogs år 1934. Denna nya, till synes ganska intetsägande del av klausulen om omhändertagen egendom kom så småningom att spela en mycket viktig roll i bolagens praxis. Som senare skall visas, åberopade VN bestämmelsen icke blott vid skador på saker, beträffande vilka *uttryckligt* åtagande förelåg, utan också i åtskilliga andra lägen, både när endast ett *tyst* åtagande kunde antagas ha förekommit mellan två avtalsparter och när icke något kontraktsförhållande existerade med den skadelidande. Liksom uttrycken Obhut och varetægt blev det svenska förbehållet i denna del användbart dels som en komplettering till vårdklausulen i övrigt, dels som en utvidgning av förbehållet angående behandlingsskador i företagarförsäkringen till vissa fall av skadegörelse på annan egendom.

Ännu ett undantag för vårdskador förekom i äldre ansvarsförsäkring, nämligen beträffande egendom som sålts men fortfarande befinner sig i den försäkrades besittning.

Klausulerna kommo att vålla bolagen bekymmer på samma sätt som i andra länder. Friktioner med försäkringstagarna blevo vanliga, och förslag framställdes om att avskaffa eller väsentligen uppmjuka förbehållen.[2] Kritiken ledde först till de liberaliseringar, som under 1950-talet skedde i hem- och lantbruksansvarsförsäkringen.[3] Enligt de nu använda *hemförsäkringsvillkoren* täckes skada på omhändertagen egendom i stor utsträckning. Tariffbolagens bestämmelser föreskriva sålunda:

»Ifråga om egendom, som den försäkrade hyrt, lånat, mottagit till förvaring eller eljest omhändertagit, gäller försäkringen endast i följande fall: ... beträffande skada på lös egendom — dock inte pengar, värdehandlingar, motordrivna fordon, flygplan, ång-, motor- eller segelbåtar — när skadan inträffat inom en vecka efter dagen för omhändertagandet.» Ersättningen är vidare maximerad till 5 000 kronor, varav för vissa värdesaker m. m. sammanlagt högst 2 000 kronor.[4] Beträffande lägenhet, som användes för bostadsändamål, gäller vidare försäkringen för skada genom eld eller explosion eller genom utströmning av vätska från vatten-, avlopps- eller värmeledningssystem eller från kylanläggning, skada på sådant ledningssystem som nu sagts med därtill anslutna anordningar, såsom tvättställ, badkar och w. c., samt skada på fönster och dörrar eller skada på spisar, kyl- eller värmeskåp eller på maskinella anordningar i tvättstuga och liknande lokaler. — Enligt villkoren lämnas dock icke ersättning för sådan skada på omhändertagen egendom som uppkommit genom vanvård eller slitage.

Före 1955 hade inom lantbruket använts samma villkor som i företagarförsäkring. Numera uppvisar emellertid tariffbolagens *lantbruksansvarsförsäkring* en liknande uppmjukning av motsvarande undantag angående skada på lös egendom; här undantages dock blott omhändertagna motorfordon helt från försäkringsskyddet, medan de praktiskt betydelsefulla skadorna på traktorer och motorredskap täckas vid kort-

---

[2] Se bl.a. diskussioner i Gjallarhornet 1945 s. 422 f och SOK 1953 (s. 187 ff).

[3] Initiativet till liberaliseringen togs av Folksam år 1953, enligt uppgift utan utländska förebilder och närmast i anledning av anförda önskemål från olika försäkringstagarsammanslutningar om en villkorsändring i denna riktning. Tankar på en liknande radikal omläggning av omhändertagandeklausulen ha dock framförts tidigare, se Gjallarhornet 1945 s. 422 f och WEISE i Assurandøren 1951 s. 631 ff; i Danmark hade vidare två bolag sedan länge försäkrat sina kunder — i regel lantbrukare och hantverkare på landet — mot skada på främst lånad och hyrd egendom. Jfr HÜTTMANN i Fire Foredrag s. 60 och nedan s. 480 f. — Liknande tankar hade också framförts i Tyskland, se ovan s. 410.

[4] Folksams villkor ha såtillvida en ändrad utformning, som man tagit sikte på hur länge omhändertagandet är *avsett att vara:* försäkringen gäller för egendom som omhändertagits för högst en vecka, med liknande inskränkningar som hos tariffbolagen. — I ett bolag täckas även skador vid längre omhändertaganden.

variga omhändertaganden.[5] För omhändertagen fast egendom lämnas däremot icke ersättning.

Genom ändringen av villkoren tillgodosågs ett betydande försäkringsbehov inom privatlivets och lantbrukets områden, och man kom ifrån en ständig källa till tvister med försäkringstagarna. Det är emellertid att märka, att bolagen icke helt velat genomföra liberaliseringen; t. ex. de dyrbara bilskadorna hållas utanför försäkringsskyddet, och genom regeln att omhändertaganden på över en vecka utesluta täckning har man sökt undgå att försäkra ansvar för skada på egendom, som genom att den så länge varit i försäkringstagarens besittning kunde likställas med hans egna tillhörigheter.[6]

Jämföras de nya formuleringarna med de äldre, synes existensen av ett kontraktsförhållande mellan försäkringstagaren och den skadelidande inom privatlivets och lantbrukets områden ha fått mindre betydelse än vad som tidigare var fallet. Orden om åtagande av vård och tillsyn ha sålunda bortfallit. Undantaget nämner visserligen i likhet med motsvarande tyska klausul vissa avtalstyper — hyra, lån, förvaring — men i sistnämnda fall krävs icke som i Tyskland något särskilt förvaringsavtal. Att beskrivningen av förhållandet till egendomen alltjämt kompletteras med orden »eljest omhändertagit» kunde också tyda på att det avgörande i mindre grad är avtalet än den befattning som tagits med egendomen. Innebörden av ordet *omhändertagande* får i stället en väsentlig betydelse för villkorets förståelse.

Ehuru de frågeställningar, som uppkomma vid tolkningen, sålunda icke alltid kunna väntas direkt beröra den kontraktsmässiga naturen av rättsförhållandet mellan parterna, äro de likväl av intresse för undersökningen av försäkringsmöjligheten; liberaliseringen har ju icke medfört att undantaget mist sin praktiska betydelse, även bortsett från att en del försäkringar enligt de äldre villkoren alltjämt gälla.[7] På grund av det förhållandevis ringa antal utlåtanden, som VN än så länge avgivit rörande de nya bestämmelserna, blir det nödvändigt vid vår genomgång att närmare granska försäkringspraxis vid tolkningen av klausulen i dess äldre lydelse. — Det kan i samband härmed nämnas, att ett undantag av den äldre typen alltjämt användes inom fastighetsförsäkringen, där skadefallen ofta erinra om de i privatlivet förekommande.[8]

[5] Jfr Faleborn s. 36.

[6] Se Lidman-Stigner s. 15.

[7] Det kan härvid observeras, att förutom de i undantaget särskilt angivna fortskaffningsmedlen också skada på sådana löstagbara delar därav som t. ex. en utombordsmotor enligt VN:s mening omfattas av förbehållet; se 70/1957, 3/1959.

[8] Enligt fastighetsförsäkringen uteslutes skada på egendom, som försäkringstagaren eller

Även *företagarförsäkringens* motsvarande undantag kom att utsättas för kritik, och man ifrågasatte t. o. m. en liknande utvidgning av försäkringsskyddet som förekommit för privatlivets och lantbrukets del.[9] Några lika genomgripande förändringar ha dock icke skett i företagarförsäkringen. Enligt tariffbolagens nya villkor av år 1958 gäller icke försäkringen för skada på egendom, som försäkrad eller för hans räkning annan person

»1:o hyrt, lånat eller eljest nyttjat,

2:o åtagit sig uppföra, tillverka, installera, bearbeta, reparera, transportera, förvara, tillse eller liknande. Ifråga om byggnad undantas dock endast sådan del därav, som omfattas av den försäkrades direkta åtagande.»

De båda delarna av undantagsbestämmelsen komma i fortsättningen att kallas *nyttjande-* respektive *åtagandeklausulen,* medan det speciellt utformade stadgandet om skador på byggnader betecknas *byggnadsundantaget.* — Vissa försäkringsgivare använda alltjämt den äldre formuleringen.[1]

Också för att få grepp om företagarförsäkringens undantag är det erforderligt att gå tillbaka till äldre tolkningspraxis. Med nyttjande- och åtagandeklausulerna ha, såvitt angår skada på lös egendom, icke avsetts någon förändring av hittillsvarande försäkringsskydd[2]; ändringen av byggnadsundantaget syftade däremot till en utvidgning av försäkringsområdet vid skadefall av denna typ. Ehuru uttrycket »omhändertaga» varken användes i de äldre eller i de nuvarande företagarförsäkringsvillkoren, torde VN nu liksom förut anse frågan om undantagens tillämpning bero bl. a. av om egendomen kan anses omhändertagen[3]; och åtagandeklausulen har väsentligen konstruerats på samma sätt som sin tidigare motsvarighet.

Här bör emellertid framhållas, att man genom den nya formuleringen av förbehållet i fråga beträtt en väg som är motsatt den man

---

för hans räkning annan person hyrt, lånat, mottagit till förvaring eller eljest omhändertagit eller åtagit sig vårda, tillse, installera eller reparera.

[9] Jfr FALEBORN s. 15, LIDMAN i SOK 1956 s. 98 ff.

[1] Framför allt kan här nämnas Folksamgruppen.

[2] Jfr FALEBORN s. 15. Se också t. ex. VN:s utlåtande 32/1958, där nämnden ansett, att vid flyttning av en lantgårds transformator och därvid gjorda ledningskopplingar ledningssystemet på gården i dess helhet varit »föremål för sådan åtgärd av försäkringstagaren, som avses i det åberopade villkorets första punkt», ett resonemang helt överensstämmande med VN:s tolkning av uppdragsbegreppet enligt den äldre klausulen. (Jfr nedan s. 464 ff.) Se även utlåtandets formulering i 34/1959. — Att åtagande av vård numera ej särskilt nämnes i undantaget lär bero på att »vårda» ansetts ha samma valör som »tillse». (FALEBORN s. 15.)

[3] Se t. ex. beträffande äldre villkor VN 18/1950, 102/1953, och angående åtagandeklausulen 58/1958. HELLNER (Försäkringsrätt s. 385 ff) behandlar undantagen delvis med utgångspunkt från omhändertagandebegreppet.

gått vid villkorsreformer i andra avseenden från och med 1934: man har att döma av klausulens ordalag återgått till det äldre stadium, då existensen av ett kontraktsförhållande ansågs vara av central betydelse för försäkringens omfattning. Visserligen talade redan det äldre undantaget i företagarförsäkringen om en form av åtagande, nämligen sådant som avsåg vård eller tillsyn av den skadade egendomen, och när i bearbetningsklausulen uteslöts skador på egendom som försäkringstagaren »fått i uppdrag att bearbeta, installera eller reparera» har detta synbarligen i regel innefattat ett åtagande att behandla saken på angivna sätt. När det gällde transport och förvaring, anknöto däremot de äldre bestämmelserna till emottagandet av egendomen, ej till något åtagande. Enligt ordalagen beror numera försäkringsskyddets avgränsning, frånsett skadorna på nyttjad egendom, främst på innebörden av åtagandebegreppet; och ytterligare har man i byggnadsundantaget begagnat sig av uttrycket »direkt åtagande», vilket ger anledning att skilja på olika arter av avtalsmässiga förpliktelser beträffande den skadade egendomen. Vad villkoren kunna antagas innebära i dessa hänseenden kommer senare att närmare diskuteras.

Om undantagen rörande vårdskador i de nya villkoren är vidare att märka, att den sällan tillämpade klausulen om skada på såld egendom, som alltjämt befinner sig i försäkringstagarens besittning, numera fått utgå.[4] Här har vårdklausulen ansetts göra ytterligare förbehåll överflödiga.[5]

I den följande undersökningen av försäkringsskyddets omfattning skola vårdskadorna först behandlas. Härvid beröras även vissa skadefall av liknande slag, där det är tveksamt om ett omhändertagande eller en vårdnadsskyldighet förelegat beträffande den skadade egendomen. Däremot kommer skadegörelse vid fullgörandet av ett uppdrag om behandling eller bearbetning av egendom — både behandlingsskador och skada på egendom i nära samband med avtalets objekt — att undersökas i ett särskilt avsnitt. Det är emellertid att märka, att i varje fall VN även vid de senare skadefallen stundom ansett ett vårdförhållande föreligga beträffande den skadade saken, vilket skulle utesluta försäkringsskydd.[6]

De olika skadesituationer, som i fortsättningen komma att diskuteras, bli ofta av praktisk betydelse blott inom en försäkringstyp. När tolkningsfrågor av liknande slag uppkomma både vid privatansvarsförsäkring och vid före-

---

[4] Se om klausulen HELLNER, a.a. s. 382 med not 9.
[5] Jfr FALEBORN s. 13.
[6] Jfr om den flytande gränsen mellan skadetyperna ovan s. 17.

tagarförsäkring, kommer i fortsättningen ofta försäkringsskyddets avgränsning vid dessa olika villkorstyper att behandlas i ett sammanhang. Anledningen härtill är att VN — i vart fall när det gällde äldre villkor, där de aktuella klausulerna uppvisade betydande likheter i de båda försäkringstyperna — synes ha tolkat vissa uttryck, t. ex. åtagandebegreppet, på ungefär samma sätt oavsett i vilken försäkring de förekommo. Även nu förefaller nämnden att i många hänseenden anlägga liknande synpunkter på försäkringens omfattning oavsett försäkringens art. Där så icke synes vara fallet, skall detta särskilt betonas vid genomgången. — Genom detta framställningssätt vill förf. alltså icke här taga ställning till frågan, huruvida likartade tolkningsmetoder verkligen skola användas t. ex. beträffande hemförsäkringens och företagarförsäkringens klausuler; denna fråga skall beröras i ett senare sammanhang.

k) Svensk försäkring; vårdskador

Långvarig kontakt med egendomen; äldre villkor. Vid behandlingen av försäkringsskyddet i Sverige synes det lämpligt att till en början undersöka försäkringens avgränsning i sådana situationer, där egendomen under en viss icke alltför kort tidrymd varit under den försäkrades kontroll; de problem, som uppstå när han endast tagit tillfällig befattning med det skadade, eller tagit befattning därmed utan ägarens samtycke, skola senare beröras[7], liksom även villkorens tolkning när den försäkrade delat kontrollen över egendomen med dess ägare (eller representant för denne).[8]

Av genomgången av utländsk försäkringspraxis framgår, att de fall, där annans egendom kommit under den försäkrades faktiska rådighet utan att han uttryckligen åtagit sig vården därav, ge upphov till en av de svåraste tolkningsfrågorna vid vårdklausulerna. Detta framgår bl. a. av den tvekan schweiziska, engelska och norska försäkringsmän givit uttryck åt vid bedömningen av dessa spörsmål[9] och av meningsskiljaktigheterna rörande innebörden av uttrycket »särskilt förvaringsavtal» i den tyska Besitz-klausulen.[1] I Danmark, där bl. a. en del poliser utesluta skador på egendom som »beror» hos försäkringstagaren, ha vi funnit bolagen intaga en starkare ställning.[2] Detsamma gällde under Obhut-klausulens tid i Tyskland.[3]

Vad beträffar svensk försäkringspraxis, förekomma ganska få utlåtanden av VN rörande de nu använda klausulernas innebörd. Däremot

---

[7] Se nedan s. 448 ff, 451 ff.
[8] Se nedan s. 455 ff.
[9] Se ovan s. 417 f, 421 f, 423.
[1] Se ovan s. 412 f.
[2] Se ovan s. 430.
[3] Se ovan s. 406 f.

har nämnden ganska ofta prövat räckvidden av de äldre villkoren vid skadefall av denna typ. Det längst gående uttrycket i dessa var då orden om åtagande av vård eller tillsyn, vilka förekommo i såväl privatansvarsförsäkringen som företagarförsäkringen och synbarligen uppfattades på ungefär likartat sätt i båda fallen. Dessa komma här i förgrunden för intresset.

Undantaget i fråga har helt naturligt kommit till användning, när den försäkrade uttryckligen åtagit sig att vidtaga vissa icke alltför obetydliga åtgärder för att skydda en sak för skador men helt underlåtit dem eller icke utfört dem enligt avtalet, med skada på saken som följd[4], och vidare när han lovat att förvara, transportera eller tillse egendom men därvid råkat skada denna.[5] Så långt torde klausulens användning ha ansetts ganska given.

Besvärlig blir även i Sverige tolkningsfrågan, när ett avtal förelegat mellan parterna men detta icke innehållit något uttryckligt löfte från försäkringstagarens sida om åtgärder med eller tillsyn över saken i fråga. VN synes här i första hand ha låtit arten av rättsförhållandet mellan parterna bliva avgörande. Har försäkringstagaren annans egendom om hand för att sälja den, torde det vara klart att ett åtagande av vård eller tillsyn ansetts föreligga.[6] Då försäkringstagaren hyrt eller eljest fått dispositionsrätt till annans lokal, har man vidare i princip antagit, att han därigenom åtagit sig tillse icke blott lokalen utan även där förvarade inventarier.[7]

[4] Exempel härpå ge sådana situationer, där försäkringstagaren ombetts att fylla på kylarvätska i en bil men glömt att göra detta med påföljd att motorn skadats (VN 34/1948, privatansvar; liknande fall 52/1955 angående företagarförsäkring), eller när han åtagit sig elda i grannens villa under dennes semester men på grund av missuppfattning underlåtit detta under en vecka, med köldskador på villan som följd (27/1950; privatansvar). Företagarförsäkringens undantag tillämpades i ett fall, där en arbetare hos försäkringstagaren, vilken senare enligt avtal hade att svara för uppvärmningen av en av honom uppförd byggnad, anförtrotts denna syssla under julhelgen men försummat sitt åliggande. (22/1948.)

[5] Se t.ex. VN 9/1947, där försäkringstagaren, som åtagit sig fara ut och tillse oljeanläggningen i en villa, av misstag kom att vid utgåendet avstänga anläggningen med påföljd att köldskador uppkommo. VN:s majoritet ansåg undantaget gälla, under åberopande att försäkringstagaren efter särskild anmodan begivit sig till villan i uteslutande syfte att tillse funktionen av anläggningen och därför måste anses ha åtagit sig att tillse denna. (Privatansvar.) I 1/1950 hade försäkringstagaren — en spannmålshandlare — lastat en järnvägsvagn med av honom sålt hö och sedan i strid med givna föreskrifter täckt detta ofullständigt, varför det antändes av gnistor från ett lok. Klausulen tillämpades. I 59/1958 åberopades undantaget i ett fall, då försäkringstagaren, som fått i uppdrag att riva en byggnad och åtagit sig att därvid bortfrakta en del inventarier, råkat skada dem när han sökte utvidga ett hål i väggen för att lättare få föremålen ur byggnaden. (Företagarförsäkring.) Se även 1/1949, 15/1950.

[6] Se VN 34/1956.

[7] Se VN 120/1951 (företagarförsäkring), 45/1947, 63/1953 (privatansvarsförsäkring). Jfr även 22/1949: Försäkringstagaren disponerade hälften av ett kassaskåp, som tillhörde annan person men stod i försäkringstagarens lokal, och hade även nyckel till skåpet. En anställd hos försäkringstagaren kvarglömde nyckeln på ett bord i rummet, med påföljd att egendom

Större bekymmer torde tolkningen ha gett nämnden vid andra avtalstyper. Ett uppdrag att vidtaga kortvariga och föga ingripande åtgärder beträffande en sak behöver synbarligen icke innebära att *vårdklausulen* enligt VN:s mening skulle bli tillämplig, om försäkringstagaren vid uppdragets utförande vållat skada på saken; här nödgas bolaget falla tillbaka på undantaget om *behandlad* egendom, i den mån det kan åberopas.

Då en försäkrad, som haft att vidtaga kortvariga serviceåtgärder beträffande en bil under ägarens frånvaro, genom sin försumlighet i samband härmed vållat skada på bilen, ansågs han icke ha åtagit sig vård eller tillsyn över denna; VN:s majoritet framhöll, att om en så vidsträckt innebörd skulle inläggas i denna del av villkoret, bearbetningsklausulen — bortsett från byggnadsundantaget — skulle vara överflödig. Eftersom ej heller bearbetningsklausulen befanns vara tillämplig beträffande serviceåtgärderna ifråga, täckte försäkringen skadan (74/1947).

Om försäkringstagaren efter att avtalsenligt ha tagit befattning med en sak uraktlåtit att lämna den i sådant skick att den varit skyddad för skador, har ofta undantaget ansetts gälla både i privat- och företagarförsäkringen.

Försäkringstagaren inställde en lånad bil efter begagnandet i ett av bilägaren disponerat garage, där ännu en bil förvarades. Därvid stängde han en dörr till garaget så slarvigt att den senare kom att gå upp, vilket medförde frostskador på båda bilarna. VN ansåg försäkringstagaren ha åtagit sig vårda och tillse den lånade bilen även efter användningen; skadorna på den andra bilen omfattades däremot av hans privatansvarsförsäkring (26/1947). — En byggnadsfirma, som åtagit sig ombyggnad av en källare, lät överflytta ett där förvarat parti potatis till en loge, där det emellertid blev otillräckligt övertäckt och köldskadades. VN fann, att firman genom att låta verkställa flyttningen av potatispartiet och övertäckningen av partiet på den nya lagringsplatsen måste ha åtagit sig att tillse, att partiet blev förvarat på ett tillfredsställande sätt. Företagarförsäkringen täckte därför icke skadan (25/1950). — Motsatt bedömning blev det i 40/1951, där försäkringstagaren (med företagarförsäkring) sålt en bil och av köparen fått beskedet, att den kunde placeras var som helst; sedan bilen ställts på försäkringstagarens tomt, kom den att skadas genom snöras från hans fastighet. VN ansåg försäkringstagaren ha fritagits från tillsynsskyldighet av ägaren, varför undantaget ej vore tillämpligt. Det ansvar, som kunde åvila försäkringstagaren, var tydligen icke grundat på någon kontraktsmässig vårdplikt utan på hans försummelse i egenskap av fastighetsägare. Här kan erinras om det motsvarande sätt, varpå Obhut-klausulen avgränsades i tysk rätt: utom-

---

tillhörig kassaskåpsägaren tillgreps ur skåpet. Försäkringstagaren ansågs ha åtagit sig tillsyn över i skåpet förvarad egendom som tillhörde skåpets ägare, varför hans företagarförsäkring ej gällde. — Angående ersättningsskyldighet för utbyte av lås, sedan omhändertagna nycklar förekommit, se 91/1949, 58/1958, 7/1959.

obligatoriska plikter beträffande en skadad sak medförde ej förbehållets tillämpning.[8]

Undantagets tillämpning i detta läge synes alltså förutsätta, att den skadevållande handlingen eller försummelsen begås medan hans kontraktsmässiga skyldigheter beträffande saken alltjämt bestå.[9]

När försäkringstagaren utan att taga befattning med den skadade egendomen endast tyst eller uttryckligt tillåtit dess ägare att lämna den på försäkringstagarens mark eller eljest på plats dit andra än försäkringstagaren ha tillträde, betraktas klausulen ej som tillämplig, vare sig försäkringen gäller för privatperson eller företag. Ofta har då försäkringstagaren anledning att vänta sig, att egendomens ägare ägnar den en viss tillsyn.

Försäkringstagaren — en hemmansägare med företagarförsäkring — hade sålt på hemmanet växande gräs, varpå köparen avskar grödan och enligt avtal med säljaren stackade höet på dennes mark för senare avhämtning. Två av försäkringstagarens kvigor togo sig in på det inhägnade området och välte en stack, varpå höet förstördes av regn. Försäkringstagaren ansågs varken genom en utfästelse att icke hålla nötkreatur på området eller annorledes ha åtagit sig att vårda eller tillse grödan, varför VN fann skadan täckt (46/1949). — Försäkringstagaren — innehavare av en byggnadsfirma — hade från en entreprenör fått levererat till sin arbetsplats bl. a. marmorplattor, beträffande vilka försäkringstagaren skulle ombesörja hantlangningen och entreprenören inläggningen. Då försäkringstagarens byggnadsställning rasade, skadades marmorplattor som lågo på ställningen och på marken nedanför denna. VN ansåg undantaget i företagarförsäkringen tillämpligt endast under förutsättning, att skadorna uppkommit medan hantlangningsarbetet med de skadade plattorna pågick (109/1952; liknande fall 69/1955).[1] — Härmed kan jämföras utlåtandet 87/1957: Försäkringstagaren — en kommun — hade avtalat med ett företag om leverans och installation av en maskinutrustning till ett vattenverk.

---

[8] Jfr RGZ 97: 293, diskuterat ovan s. 407.

[9] Till stöd härför kan även anföras VN 53/1949: Då försäkringstagaren lät transportera en av honom monterad tankvagn till en kund, glömde hans anställde att tömma bilens kylsystem, med köldskador på motorn som följd. Enär underlåtenheten vore att hänföra till tid, under vilken försäkringstagaren haft fordonet under sin vård och tillsyn, fann nämnden skadan utesluten.

[1] I ett annat fall hade ett rörledningsföretag under installation av en badrumsanläggning i försäkringstagarens villa tillfälligt placerat ett badkar under villans källarfönster, där det skadades av försäkringstagarens tvåårige son. Privatansvarsförsäkringen ansågs täcka skadan. (VN 86/1952.) Samma utgång blev det i ett liknande fall, där det skadade karet stod i ett för reparation för tillfället avstängt badrum. (36/1954.) — I 87/1952 hade en försäkringstagare såsom hyresgäst använt torkrummet i hyresfastigheten och därvid överenskommit med portvakten, att ett denne tillhörigt tält under tiden skulle få hänga kvar i rummet. Försäkringstagaren glömde låsa dörren efter användningen, och tältet stals. Enligt VN täckte privatansvarsförsäkringen skadan. — I försäkringstagarens biograflokal, som för tillfället avstängts för renovering, hade en mattfirma efter arbetets slut en dag kvarlämnat två mattrullar, vilka försäkringstagarens städerska kom att skada. VN fann ej företagarförsäkringens undantag tillämpligt. (75/1953.)

Enligt kontraktet skulle försäkringstagaren svara för sådana skador på till platsen levererade maskindelar, som ej vållats av leverantörens folk, och försäkra maskindelarna. Under ett uppehåll i installationsarbetet kommo maskindelar till skada, tydligen på grund av vårdslöshet hos en annan av försäkringstagaren anlitad entreprenör. Kommunens ansvar härför ansågs falla utom försäkringen, enär den åtagit sig vårda och tillse egendomen. Ett åtagande av rent strikt ansvar har alltså uppfattats såsom avseende vård och tillsyn.

Att försäkringstagaren uthyrt eller utarrenderat ett utrymme för lagring av varor innebär givetvis i och för sig icke, att han åtagit sig tillsynen över varorna. Innehållet av upplåtelseavtalet kan emellertid medföra annan bedömning:

Försäkringstagaren — hamnförvaltningen i en stad — utarrenderade till olika oljebolag en bergrumsanläggning med cisterner, där bolagen lagrade bensin. Enligt arrendekontrakten skulle en av försäkringstagaren anställd föreståndare bl. a. öva tillsyn över de åligganden, som åvilade oljebolagen, påfordra åtgärder av dem vid behov, övervaka alla reparationer och tillse att driften skedde enligt gällande säkerhetsföreskrifter. VN ansåg ett undantag i villkoren för skada på saker i försäkringstagarens vård vara tillämpligt beträffande den lagrade bensinen, varvid anfördes, att de omfattande skyldigheter, som försäkringstagaren iklätt sig i kontrakten, uppenbarligen betingats av den lagrade varans beskaffenhet samt att deras syfte finge antagas vara att förekomma skador på anläggningen och där förvarad egendom genom bristande omsorg vid anläggningens skötsel (16/1959).

Särskilt tveksam är frågan om tolkning av villkoret, när försäkringstagaren samtyckt till att egendomen i fråga kvarlämnats i hans bostad eller annan lokal, varöver han ensam disponerar. Vårdförhållandet är då mera utpräglat än i den förut diskuterade situationen, eftersom ägaren till egendomen har mindre möjlighet att själv skydda den för skador; det ligger nära till hands att anse ett depositionsavtal föreligga mellan parterna.

En situation som erinrar om fallet »möblerna»[2] har vid ett tillfälle kommit under domstolsprövning. Målet rörde privatansvarsförsäkring. Försäkringstagaren sålde sin nyuppförda villa, på vilken arbetet icke var fullt avslutat. Enligt köpekontraktet kunde tillträde ske genast, men villan skulle färdigställas av säljaren till viss senare tidpunkt.[3] Försäkringstagaren medgav köparen, som saknade fast bostad, att ställa in möbler och annat lösöre i villan medan arbetena på huset slutfördes. Under denna tid uppstod genom försäkringstagarens vållande brandskada på lösöret. VN, som utgick från att parterna avtalat att köparen före tillträdet skulle få inställa lösöret, ansåg försäkringstagaren här-

---

[2] Se ovan s. 417.

[3] I detta avseende skilde sig det svenska rättsfallet från det exempel, som tillställdes de utländska bolagen.

igenom ha åtagit sig vårda och tillse detta. (59/1950.) Då försäkringstagaren gick till domstol, bedömdes rättsläget annorlunda. Stockholms RR betraktade inflyttningen av möblerna som utnyttjande av köparens rätt att tillträda fastigheten, varför försäkringstagaren ej kunde anses ha mottagit egendomen till förvaring; icke heller kunde han anses genom dess inrymmande i villan ha åtagit sig vårda och tillse den. I överenskommelsen att försäkringstagaren skulle ombesörja återstående inredningsarbeten i villan kunde ej heller anses ligga något sådant åtagande. På anförda skäl, och då den aktuella klausulen med hänsyn till sin avfattning icke kunde givas annan tolkning än att bolaget därigenom fritagit sig från ansvar för skada allenast å egendom, som försäkringstagaren uttryckligen (genom ord eller handling) åtagit sig att vårda eller tillse, fann RR ej undantaget tillämpligt. — Bolaget vädjade mot domen och vände sig därvid särskilt mot uttalandet, att uttryckligt åtagande fordrades för att klausulen skulle gälla; genom de faktiska omständigheterna hade enligt bolagets mening en tyst biförpliktelse uppkommit för försäkringstagaren att vårda egendomen. HovR fann emellertid ej skäl göra ändring i RR:s dom.[4]

Oaktat att HovR ej förklarade sig fastställa RR:s dom, får med hänsyn till bolagets argumentation HovR antagas ha anslutit sig till uppfattningen, att ett tyst åtagande ej vore tillräckligt för att klausulen skulle tillämpas. I detta hänseende torde man kunna konstatera en avvikelse från VN:s principiella ståndpunkt, om också det kan ha bidragit till utgången att domstolarna haft annan uppfattning än VN om inflyttningens innebörd i det aktuella fallet.

Någon ändring i VN:s inställning till förbehållets innebörd synes emellertid knappast märkbar efter avgörandet i hovrättsfallet. Sålunda har bestämmelsen åberopats i följande situation:

En person, som varit hos försäkringstagaren på sångövning, hade i dennes bostad kvarlämnat sin gitarr att avhämtas vid första lägliga tillfälle. 14 dagar senare skadade försäkringstagarens dotter gitarren. VN ansåg, att försäkringstagaren — med vilkens samtycke gitarren finge antagas ha kvarlämnats i hans bostad — tagit sådan befattning med gitarren som avsågs i undantaget, varför hans privatansvarsförsäkring ej täckte (20/1955).[5]

VN:s praxis i dessa situationer erinrar i viss mån om domstolarnas tillämpning av Obhut-klausulen i Tyskland. Vi ha funnit, att RG an-

[4] Svea HovR:s dom 25.4.1951, VII avd. nr T 35.

[5] Från företagarförsäkringens område kan anföras VN 102/1954. Försäkringstagaren gav annan person tillstånd att tillfälligt insätta ett parti glasrutor i en låst lagerbod, dit försäkringstagaren men ej rutornas ägare hade nyckel. Vid besök i lagerlokalen cirka 14 dagar senare råkade en anställd hos försäkringstagaren skada rutorna. Dessa ansågos emottagna för förvaring, och försäkringen täckte ej skadan. Motsatt utgång blev det i 25/1956 (privatansvar), i vilket en person, som hjälpt försäkringstagaren att bogsera igång en bil, fått under tiden ställa in två par skidor på försäkringstagarens kontor, där dennes son skadade dem under lek. Det är emellertid att märka, att den skadade egendomen blott tillfälligt befunnits sig hos försäkringstagaren och något förhållande från hans sida, som kunde tyda på åtagande av tillsyn över egendomen, ej synes framgå av bolagets redogörelse för fallet. (Att döma av utlåtandets rubrik har sådant åtagande ej ens ifrågasatts.)

såg ansvaret uteslutet, när den försäkrades skyldighet att skydda egendomen mot skador gick längre än hans förpliktelser i fråga om utomståendes egendom.[6] Även i nämndens utlåtanden synes en liknande tendens kunna urskiljas, om också undantagsbestämmelserna använts med en viss försiktighet och främst när en mera långvarig och intensiv kontakt förekommit med den skadade saken; man anser att ett »tyst åtagande» av vård eller tillsyn kan ha förekommit även när det jämte existensen av ett avtalsförhållande blott varit de yttre relationerna till saken som medfört vårdplikten. I den skadeståndsrättsliga undersökningen ha vi funnit, att denna skyldighet mycket ofta synes ha sådan karaktär.[7] Därjämte lär undantaget ha åberopats vid varje uttryckligt åtagande beträffande den skadade saken, antingen det avser skyddet av denna eller en obetingad skyldighet att svara för skador på egendomen.

Även i Sverige synes sålunda motsättningen mellan kontraktsmässigt och utomobligatoriskt skadeståndsansvar ha fått betydelse för försäkringsskyddets avgränsning vid vårdskador. Om någon klar linje av detta slag är det dock knappast fråga i försäkringspraxis.

Långvarig kontakt med egendomen; nuvarande villkor. I den nuvarande hemförsäkringen och lantbruksansvarsförsäkringen är det andra uttryck än tidigare som få betydelse för försäkringens omfattning i de här behandlade gränsfallen. Tolkningen av uttrycken »emottagit till förvaring» och »eljest omhändertagit» kommer nu i förgrunden.[8] Inom företagarförsäkringens åtagandeklausul bli orden »åtagit sig tillse eller liknande» framför allt aktuella. Här har alltså icke skett någon ändring av betydelse i formuleringen.

Det finns än så länge icke något stöd för att VN skulle tolka förbehållet i nuvarande företagarförsäkring på ett mera restriktivt sätt än som tidigare skett; frågan har icke ställts på sin spets i något utlåtande om vårdskador. Även hemförsäkringens bestämmelser torde tolkas på samma sätt som förut. I de omtalade fall, där det äldre förbehållet ansågs tillämpligt, var det ju i regel fråga om ett förvaringsliknande förhållande.

---

[6] Se ovan s. 407 ff.

[7] Se ovan s. 194 f.

[8] Märk dock ett hos ett stort bolag förekommande undantag, enligt vilket vårdskador uteslutas när egendom omhändertages av den försäkrade — förutom i samband med förhyrning, lån, förvaring och sambruk — även »eljest under sådana omständigheter, att den försäkrade blivit ansvarig för vård och tillsyn av egendomen». Se om tolkning av villkoret t.ex. VN 74/1956.

I ett fall, där försäkringstagaren tillåtit en bilägare att utan hyresersättning få under vintern ställa in sin bil i försäkringstagarens garage, dit bilägaren saknade nyckel, fann VN bilen vara emottagen för förvaring (49/1956). Motsatt mening hade nämnden, när vid garageuthyrning bilägaren fått egen nyckel till garaget; varken förvaring eller någon form av omhändertagande ansågs föreligga (4/1958; fastighetsförsäkring).

Hur *domstolarna* kunna ställa sig till tolkningen av de nya villkoren i dessa situationer är helt ovisst. Utgången i det refererade hovrättsfallet utgör emellertid en erinran om att deras ståndpunkt kan tänkas bli liberalare än försäkringsbolagens; det är icke uteslutet, att man för företagarförsäkringens del skulle kräva verkliga åtaganden om tillsyn för att skadan skall vara utesluten. Risken vid vårdskador skulle i så fall numera avgränsas på i stort sett samma sätt som skett i Tyskland genom 1949 års villkorsändringar; några säkra uttalanden kunna dock icke göras om den inställning domstolarna kunna väntas intaga.[9] Det är också helt ovisst, hur strängt de komma att tolka hemförsäkringens nya undantag i de situationer där detta blir aktuellt.. — I ett senare avsnitt kommer att närmare diskuteras den riktiga tolkningen av de nu berörda undantagen i dessa lägen.[1]

I det föregående har icke närmare berörts försäkringsskyddets avgränsning i fråga om *nyttjad* egendom. Tolkningsfrågor uppkomma här i allmänhet blott när den försäkrade tagit kortvarig befattning med egendomen, och dessa spörsmål skola behandlas något senare. Vid längre bruk av den skadade saken torde försäkringsvillkorens formulering såväl i hem- och lantbruksförsäkringen som i företagarförsäkringen i regel anses ganska klart utesluta det ansvar som kan förekomma. Belysande utlåtanden angående de nya villkoren ha dock ej anträffats.[2]

Vissa svårigheter kunna tänkas uppkomma i fråga om de förra försäkringstypernas förbehåll för skador uppkomna genom *vanvård* och *slitage,* vilket i någon mån motverkat effekten av liberaliseringen av

---

[9] Jfr ovan s. 415 om tysk försäkring. — Den uppfattning om innebörden av orden om åtagande av tillsyn, som kommit till uttryck i det nedan (s. 473) refererade fallet FFR 1955 s. 310, ger ytterligare stöd för antagandet om domstolarnas ståndpunkt.

[1] Se nedan s. 609 f.

[2] Jfr angående äldre villkor: Vid monteringsarbete intill en panncentral infördes en wire i en öppning i väggen till panncentralen och fastgjordes vid en pelare inuti denna; under arbetet skadades byggnaden. VN fann ej försäkringen omfatta skadan. (55/1953.) — Försäkringstagaren, som åtagit sig putsning av en brandmur, hade fått tillstånd av ägaren till en bredvidliggande byggnad att använda denna som underlag för den vid arbetet erforderliga ställningen; då man drog ställningsvirket över takkanten till sistnämnda byggnad, skadades denna. Försäkringen ansågs ej gälla. (30/1954.) — Målare ansågos ha omhändertagit den byggnadsställning för användning, på vilken de stått vid målningen. (8/1958.)

vårdklausulen; farhågor för att lämna försäkringsskydd mot så småningom inträdande och på förhand förutsebara skador ha på olika håll framförts som ett väsentligt argument mot att uppmjuka undantag av denna typ.[3] Uttrycket vanvård lär här tolkas restriktivt; i vart fall torde det icke anses användbart vid ringa vårdslöshet från den försäkrades sida.[4] Undantaget torde betraktas som en säkerhetsspärr av liknande slag som avgränsningen vid dolusliknande skadevållande (»moralklausulen») inom företagarförsäkringen[5]; man önskar utesluta de skadefall, där ett påtagligt missbruk av försäkringen synes föreligga, men sannolikt icke några andra.

Tillfällig befattning med egendomen. I viss mån andra frågeställningar uppkomma, när den försäkrade väl tagit befattning med den skadade egendomen under sådana omständigheter, att han under en viss tidrymd ensam haft möjlighet att skydda den för skador, men denna befattning framstått som helt tillfällig. På andra håll, framför allt i Danmark, ha vi funnit gängse undantag tolkas milt i detta läge.[6] Samma uppfattning framfördes i litteraturen under åren innan VN började sin verksamhet.[7]

Först skall behandlas försäkringsskyddet i detta läge enligt *hemförsäkringens* och *lantbruksansvarsförsäkringens* villkor.

Ofta uppkomma sådana gränsdragningsfrågor inom privatlivets område, och avgörande blir då — antingen äldre eller nyare villkor äro tillämpliga — om egendomen kan anses omhändertagen i villkorens mening. Vid tillämpningen av de äldre hemförsäkringsvillkoren var frågan om försäkringens omfattning vid kortvariga omhändertaganden en ständigt återkommande anledning till tvister med försäkringstagarna. Numera täckas skadefall av denna typ ofta av hemförsäkringen liksom också av lantbruksansvarsförsäkringen. Beträffande den lösa egendom, som ej omfattas av liberaliseringen av villkoren — främst motorfordon samt motor- och segelbåtar — blir dock alltjämt det nu berörda tolkningsproblemet aktuellt. Såsom framgår av det stora antalet VN-utlåtanden om skador av denna typ, äro dessa vanliga och röra därjämte ofta ganska stora värden, varför avgränsningen torde ha avsevärd praktisk betydelse.

Vid tillfällig befattning med annans egendom saknas inom privat-

---

[3] Se t.ex. ovan s. 412.
[4] Jfr VN 41/1956 och LIDMAN-STIGNER s. 15.
[5] Se ovan s. 388.
[6] Se ovan s. 427, 430.
[7] Se LÖFGREN i SFÅ 1944 s. 14 f, jfr diskussionsreferat i Gjallarhornet 1944 s. 117.

livet ofta något verkligt avtalsförhållande med dess ägare; denne har i många fall ej ens gett uttryck åt något samtycke till åtgärder med egendomen, om också den försäkrades förehavanden med denna måste antagas ha skett med ägarens tillstånd. I vissa dylika situationer har VN ej tolkat omhändertagandebegreppet alltför strängt mot den försäkrade; därvid torde man ha följt bolagens praxis från tiden innan VN började sin verksamhet.[8] En omständighet, som föranlett ett mildare bedömande, är att den skadebringande åtgärden företagits enbart i den skadelidandes intresse. Vid tillfällig handräckning av mindre omfattning, som framstår som en ren artighetstjänst, har VN sålunda i ett principuttalande om de äldre villkorens tolkning ansett försäkringen kunna täcka skador på den egendom, som tjänsten avsett.[9] Man synes emellertid ha fäst stor vikt vid kravet, att handräckningen skall vara kortvarig och föga omfattande.[1]

Det ligger i sakens natur, att väntjänster av detta slag mera sällan kunna anses vara så bagatellartade när de röra egendom som bilar och båtar. Även då har det dock inträffat, att VN tolkat villkoret till försäkringstagarens förmån i det aktuella hänseendet.

När försäkringstagaren som ren väntjänst hållit en båt, som skulle uppställas i ett båtskjul, medan dess ägare hämtade en stötta, ansåg VN icke båten omhändertagen i villkorets mening (96/1950).[2]

När i liknande situationer även den försäkrade haft intresse av att taga befattning med egendomen i fråga, har VN däremot ofta till-

---

[8] Se LÖFGREN a.st.

[9] I det i utlåtandet aktuella fallet, där försäkringstagaren hjälpt en person, som innebodde på ett pensionat tillhörigt försäkringstagarens hustru, att bära dennes bagage till stationen och därvid råkat skada bagaget, befanns dock handräckningen icke vara av angivet slag, varför skadan ej omfattades av försäkringen. (VN 54/1948.) Däremot har klausulen ansetts icke tillämplig, då försäkringstagaren hjälpt ägaren till en spegel att lyfta denna ur en bil (115/1948) eller vid köp av ett bilbatteri hjälpt till att lyfta undan andra batterier som stodo i vägen med påföljd att dessa skadats. (1/1955.) — I dessa fall kan dock även den synpunkten ha tillkommit, att ägaren eller hans folk varit i närheten när försäkringstagaren tog befattning med egendomen i fråga; jfr nedan s. 455 ff.

[1] VN har sålunda förklarat, att när försäkringstagaren såsom gäst i en familj efter ett kafferep burit ut brickan åt värdinnan, detta ej utgjorde omhändertagande i villkorets mening, medan däremot klausulen skulle ingripa när försäkringstagaren börjat förbereda diskning och därvid skadat porslinet på brickan. (17/1950.) — Att som en väntjänst bära in en lampa från en flyttbil till ägarens bostad har ansetts vara en så ingripande åtgärd, att försäkringen ej omfattade skador på lampan. (77/1948.) — I 69/1952 hade försäkringstagaren efter att ha kört en dam till en skärgårdsbåt placerat hennes väska på båten på ett sådant sätt att den ej kunde återfinnas; klausulen befanns gälla. — På samma sätt bedömdes en försäkringstagares förfarande att vid kallt väder öppna tappningskranarna på en kylare till en systers bil utan att tömma kylvattnet tillräckligt (1/1953); det är att beakta, att försäkringstagaren också ingav systern tron att hon inte behövde se till bilen trots kylan.

[2] Jfr å andra sidan VN 1/1953, omnämnt i föregående not.

lämpat undantagsbestämmelsen.[3] Också här har man i vissa fall sett mildare på täckningsfrågan; sålunda ha skador till följd av naturliga och föga omfattande åtgärder, vilka ej föranletts av något avtalsförhållande, i viss utsträckning ansetts falla inom försäkringens område.[4] Även i detta läge torde man kunna räkna med ett något strängare bedömande, om åtgärderna avsett motorfordon eller båtar.

I de här omtalade situationerna framträder i nämndens praxis en påtaglig avvikelse från villkorets strikta ordalydelse: också när försäkringen ansetts gälla, har i allmänhet förekommit vissa fakta, som visat att den försäkrade verkligen avsett att taga hand om saken (i den mening uttrycket användes i vanligt språkbruk), ehuru blott för en mycket kort stund. VN:s skiljelinje synes väl förenlig med tankegången, att det i dessa lägen skulle krävas en viss likhet med ett avtalsförhållande — t. ex. arbetsbeting, fraktavtal eller lån — för att undantaget skulle bli tillämpligt. Konstruktionen, att den försäkrade tyst accepterat en ansvarighet för saken, ligger närmare till hands när han frivilligt företagit mera ingående åtgärder med denna eller när han haft fördel av sin befattning därmed. Skillnaden mellan ansvar i och utom kontrakt skulle alltså även här ha betydelse för försäkringsskyddet. — Det är dock ovisst, i vad mån dessa tankegångar inverkat på VN:s gränsdragning.

Det kan i detta sammanhang framhållas, att enligt de nya hemförsäkringsvillkoren skada uteslutes vid »användning av» bl. a. motorfordon och motorbåt. VN har funnit en klausul med denna formulering fritaga försäkringsgivaren

---

[3] Som exempel kan nämnas VN 54/1948, omtalat s. 441 not 4, och vidare det fall där försäkringstagaren lyft av en motor från flaket på en lastbil, som han fått löfte att använda, och därvid skadat motorn. (96/1949.) Jfr även 95/1949. I alla de nu omtalade fallen har försäkringen icke ansetts gälla.

[4] Här kunna jämföras följande utlåtanden: Försäkringstagaren flyttade radioapparat i sin arbetslokal till kontakt med felaktig strömstyrka; VN ansåg skadan på radion ej vara täckt. (111/1949.) — Undantaget åberopades också, när försäkringstagaren på besök för städning i sin sons bostad kopplat på dennes på annan strömstyrka inställda radio. (97/1953, ordföranden och ännu en ledamot skiljaktiga.) Men när en försäkrad, som av annan anledning besökte en lägenhet, vållade skada på samma sätt, kom VN till motsatt resultat (15/1952) och likaså när försäkringstagaren såsom barnvakt i sin sons lägenhet gjorde ett liknande misstag. (16/1954.) När något mera ingående åtgärder med en radio företogos av en besökande försäkringstagare, tillämpades undantaget. (48/1950.)

Nämnden har i 15/1952 uttalat, att vid åtgärder av angivet slag en gräns måste uppställas, inom vilken sådana åtgärder finge anses så naturliga och av så föga omfattande art, att de icke kunde betraktas som omhändertagande för användning, och att ur försäkringstagarens synpunkt ej alltför stränga krav därvid borde uppställas. Den gräns som VN uppdragit kan dock ej betraktas som särskilt fördelaktig för försäkringstagaren. Jfr det av HELLNER (Försäkringsrätt s. 387) berörda utlåtandet 84/1955, där försäkringstagaren, som vid ett besök hos en vän spelat på dennes dragspel, råkade skada det när det sattes tillbaka; skadan ansågs ej täckt av försäkringen. Motsatt bedömning i 1/1957, där försäkringstagaren lyft på klaffen till en flygel för att spela på denna, varvid klaffen skadats.

även vid skada på fortskaffningsmedlet[5], i motsats till den bl. a. i nya företagarförsäkringen förekommande klausulen om undantag för skada vid »trafik med» motorfordon (5/1948). Det torde dock vara sällsynt, att ett fortskaffningsmedel av detta slag anses använt utan att det samtidigt anses omhändertaget.[6]

När man i den nya *företagarförsäkringen* använt orden »eljest nyttjat» för att komplettera hyres- och lånebegreppen i motsvarande undantag, kunde detta väntas innebära en viss utvidgning av bestämmelsens räckvidd utöver vad som gäller inom privatlivets förhållanden; enligt ordalagen kräves icke något omhändertagande av den skadade egendomen för att skadan skall falla utom försäkringsskyddet. Bestämmelsen har dock icke avsetts bli tillämpad vid helt tillfällig befattning med egendomen[7], varför den kan förmodas bli tolkad milt i de nu åsyftade situationerna. VN synes ännu ej ha tagit ställning till frågan.

Det är också ovisst, hur VN numera ser på företagarförsäkringens omfattning i situationer, då den försäkrades befattning med saken icke kan betecknas som nyttjande av denna. Vid tillämpning av äldre villkor synes man även vid denna försäkringstyp ha tolkat undantaget liberalt vid kortvarig kontakt med det skadade. Ibland har väl t. ex. mindre omfattande flyttning av annans egendom ansetts innebära, att den försäkrade emottagit egendomen för transport eller åtagit sig vårda och tillse denna[8], men helt flyktiga åtgärder med egendomen synas i regel ej medföra undantagets tillämpning[9].

Några domstolsavgöranden angående de här aktuella tolkningsfrågorna ha veterligen icke förekommit i Sverige.

Befattning med egendomen utan ägarens tillstånd. Ett vanligt fall av kortvarig kontakt med den skadade egendomen, som vållar besvär också enligt de nya hemförsäkringsvillkoren, är att den försäkrade

---

[5] Liknande bedömning FSN, såvitt angår det av Folksam använda uttrycket »skadeståndsskyldighet, som de försäkrade kan ådraga sig som ... brukare eller förare» av motordrivna fordon, motorbåt m. m. (Ärende nr 29, 30, jfr 35, alla från 1957.)

[6] Se VN 59/1957, där omhändertagande av en traktor ansetts innebära användning av denna, och HELLNER, Försäkringsrätt s. 377. Jfr dock LIDMAN-STIGNER s. 17.

[7] Se FALEBORN s. 14 f.

[8] Se t. ex. VN 54/1950 (kort flyttning av bil), 90/1950 (flyttning av järnvägsvagn 5 meter, med skada på därå lastat glas som följd), 73/1953 (försäkringstagaren — ordföranden i en skolstyrelse — skulle i samband med biltransport av skolköksmateriel kontrollera, att all materiel kommit med på bilen, och flyttade därvid på en spis, som gled ned från bilflaket och skadades). I alla dessa fall har undantaget ansetts tillämpligt.

[9] Jfr t. ex. VN 41/1951 (flyttning av skåp inom ett rum, med påföljd att glas fallit ur skåpet och skadats), 57/1951 (uppmontering av armatur efter målningsarbete, varvid armaturen skadats). Liknande utlåtande FSN, ärende 2 (1955), där försäkringstagaren i samband med påläggning av en korkmatta i ett rum flyttat en moraklocka och därvid råkat skada denna; nämnden ansåg ersättning böra lämnas.

utan att ens ha ägarens tysta samtycke härtill tagit befattning med det skadade av nyfikenhet, klåfingrighet eller liknande anledning. Avgörande blir även här tolkningen av uttrycket »eljest omhändertagit», som ursprungligen tillkom just med syftning på skadevållande av detta slag.[1] Ofta drabbar skadan då motorfordon, motorer och maskiner av olika slag. Betydelsefullt synes härvid enligt VN:s mening vara, hur långt den försäkrades avsikter gått med det skadade föremålet, och i fråga om motorfordon särskilt i vad mån den försäkrade tänkt rubba detta.

En nioårig pojke, som lossat en handbroms på en traktor med påföljd att den kom i rörelse och skadades, ansågs av VN ha omhändertagit traktorn, under antagande att han haft för avsikt att sätta den i rörelse (59/1957). — När den försäkrade, som icke var körkunnig, av nyfikenhet manövrerat med växel- och gasanordningarna i en bil, vars motor var i gång, och därvid skadat växeln utan att bilen startats, ansågs han ej ha tagit sådan befattning med bilen att undantaget var tillämpligt (45/1958).[2]

Även i övrigt synes nämnden ha ansett det avgörande, hur pass ingripande åtgärder som vidtagits och hur pass komplicerad den skadade egendomen varit att sköta.[3] När den försäkrade av nyfikenhet tagit

---

[1] Jfr uttalande av Åkerman, ref. i Gjallarhornet 1940 s. 492.

[2] Andra fall, där motorfordon skadats: Klausulen åberopades, när försäkringstagaren startat en bilmotor för att pröva bilradion med påföljd att bilen, vars backväxel var inkopplad, kom i rörelse och skadades (VN 105/1952), liksom också när försäkringstagaren av nyfikenhet först lagt in en växel på en bil och därefter nedtrampat kopplingspedalen till ett dubbelkommando för att pröva detta, med liknande skada som följd (64/1953). — I 27/1957 ansåg VN att, under förutsättning att försäkringstagarens minderårige son ej endast trampat på gaspedalen i en bil utan också rört på choken och startnyckeln, han tagit sådan befattning med bilen att klausulen gällde. — Se även 4/1954.

FSN har däremot, när försäkringstagarens 14-årige son manipulerat med startnyckeln och choken i en bil, som därigenom kommit i rörelse och skadats, ansett bilen ej vara omhändertagen (ärende nr 35, 1957). På samma sätt bedömde FSN läget, då en 13-åring satt sig i en bil och »fingrat på litet av varje» i den, med samma påföljd (ärende nr 25, 1956).

VN har förklarat undantaget ej vara tillämpligt vid liknande skador, som orsakats av att försäkringstagarens tioårige son nedtrampat en kopplingspedal i en bil (39/1951) och av att försäkringstagaren själv trampat ned en sådan pedal i en traktor samt rört på växelspaken (109/1951, skiljaktighet); på samma sätt har bedömts fallet, att försäkringstagaren medan han lyssnade på bilradion »lekt» med bilens handbroms utan att därefter draga åt den (64/1959). Jfr också 75/1954.

[3] Undantaget ansågs gälla, när försäkringstagaren av nyfikenhet startat en god väns utombordsmotor (VN 65/1950, skiljaktighet), och när han lyft en pedal på en grävmaskin (38/1952, skiljaktighet). Jfr även 46/1957 (lastmaskin). Däremot fann VN försäkringen täcka skadan, när en klåfingrig försäkringstagare i en lastbils förarhytt kopplat en spak till flakets tippanordning, vilket medförde att flaket skadades då bilens förare satte igång denna (60/1950), liksom då en försäkringstagare av nyfikenhet startat en valsmaskin (54/1951) respektive en skärmaskin (46/1951) med påföljd att maskinerna skadades. På samma sätt bedömdes fallet, då den försäkrade utan lov lagt sig i annans fiskebåt för att sova och därvid vållat eldskada på denna (102/1951), och då försäkringstagaren, som utan tillåtelse satt sig i bakre stolen på ett flygplan, på utväg därifrån råkat skada takrutan (15/1954). Rörande skada på fast egendom kan anföras 86/1953: försäkringstagaren lät utan markägarens lov sina kor

kortvarig befattning med mindre svårmanövrerade föremål utan att använda dem till deras ändamål, är det en klar benägenhet att låta försäkringen täcka skadan.[4] Något mildare än eljest synes också VN tolka bestämmelsen, då skadan orsakats av minderåriga under lek.[5] Detta är ju en tendens, som skymtat även i dansk och norsk praxis. Särskilt liberal har ej nämndens tolkning varit i detta hänseende. Sålunda har man ansett, att t. o. m. så små barn som treåringar kunna omhändertaga egendom — i det aktuella fallet en barncykel — i villkorens mening.[6] När barn ha skadat motorfordon och båtar, torde man dock knappast se fullt så strängt på undantagets innebörd.[7]

Åtskilliga utlåtanden både angående privat- och företagarförsäkring ha rört den situationen, att den försäkrade utan fordonsägarens tillstånd flyttat undan en bil eller annat fordon som stått i vägen för honom. I allmänhet ha undantagen i fråga då betraktats som tillämpliga, varför skada på fordonet fallit utanför försäkringsskyddet.[8]

I de nu omtalade situationerna kan knappast något avtal eller ens något kontraktsliknande förhållande med ägaren anses ha förekommit. Avgörande för VN:s bedömning synes främst ha varit varaktigheten och intensiteten i den försäkrades befattning med saken. Att man här icke ansett omhändertagande innebära, att skadevållaren skulle ha avsett att eller ens haft möjlighet att åtaga sig en viss ansvarighet för den skadade saken, visar särskilt praxis rörande skadevållande av barn.

Å andra sidan synes VN i vart fall kräva kännedom hos den försäk-

passera genom och uppehålla sig i ett mindre skogsbälte mellan två betesmarker, varvid djuren skadade träden; skadan ansågs utesluten. (Företagarförsäkring.)

[4] Så när försäkringstagaren velat se närmare på ett gevär respektive en kamera och därvid råkat tappa föremålen (122/1951, 35/1955).

[5] Försäkringen täckte, när minderåriga pojkar under lek satt igång en elektrisk motor till ett sanduppfordringsverk (93/1950) och startat en grävmaskin (100/1957); se även 39/1951, omtalat s. 452 not 2.

[6] När en treårig flicka kört sin väg på annans barncykel, vilken senare förkommit, har hon ansetts ha omhändertagit cykeln för användning. (91/1948.) Jfr också 105/1950 (sexåring kör sin väg med barnvagn, som skadas) och 69/1953 (6½-åring skadar kläder och kaffebryggare vid lek). Klausulen ansågs däremot icke vara tillämplig, när en åttaåring skruvat och slagit på en avmonterad bilmotor i tro att den icke skulle användas, varvid han skadat denna. (108/1952.)

[7] Jfr VN 75/1954, där en femåring i ett obevakat ögonblick satt sig i en parkerad bil samt lyckats koppla ur växeln och lossa handbromsen, med påföljd att bilen rullade mot en mur och skadades; försäkringen ansågs täcka skadan.

[8] Se t.ex. VN 18/1950, 41/1952, 102/1953, 107/1953, 55/1954, 34/1955 (alla angående företagarförsäkring), 100/1952, 58/1953, 94/1957, 55/1958 (privatansvar). I ett fall, där järnvägsvagnar under dylika omständigheter skjutits från ett stickspår av en backande lastbil och sedan påkörts av ett tåg, har VN anfört, att med hänsyn till det sätt på vilket åtgärden företagits och den vittgående innebörden därav den måste anses vara liktydig med sådan befattning med vagnarna som i det åberopade villkoret avsåges. (80/1950, företagarförsäkring.) Liknande bedömning i 93/1952, där försäkringstagaren i samband med förtöjning av sin egen båt ändrade förtöjningen av en intilliggande båt, som slet sig och skadades; hans privatansvarsförsäkring ansågs ej täcka skadan.

rade eller hans medhjälpare om att de taga befattning med annan tillhörig egendom för att undantaget skall tillämpas.

När den försäkrade från sin arbetsplats medtog en annan persons rock i tro att det var hans egen och rocken sedan förkom, ansåg VN icke något omhändertagande i villkorets mening föreligga (29/1948). På samma sätt har vid företagarförsäkring bedömts det fall, att arbetare hos försäkringstagaren — en renhållningsentreprenör — av misstag tillsammans med sopor bortfört annan egendom, som därvid fördärvats (51/1950).[9]

I detta sammanhang bör nämnas, att både i hemförsäkringen och i lantbruksansvarsförsäkringen förekommer ett undantag för skada på egendom, varmed den försäkrade »tagit olovlig befattning». Förbehållet, som ej synes ha kommit under VN:s bedömande, är dock avsett att tillämpas endast i fall där ansvar för förmögenhetsbrott kan förekomma.[1] Det torde, såvitt angår bilar, båtar och andra föremål för vilka ej liberaliseringen gäller, anses ha mindre räckvidd än vårdklausulerna.

Nära de nu berörda skadefallen komma sådana situationer, där den försäkrade oombedd tagit befattning med annans egendom *i ägarens förmodade intresse*. Här kan man urskilja liknande huvudlinjer i nämndens praxis; avgörande blir hur ingående åtgärderna med saken har varit. Man synes emellertid bedöma villkoret något förmånligare för den försäkrade i detta läge än när han helt saknat altruistiska motiv för sitt handlande. Fallen erinra om de artighetstjänster åt närvarande personer, varom nyligen talats.[2] — Den omständigheten, att relationerna till den skadelidande får en kontraktsliknande karaktär — närmast kan ett fall av negotiorum gestio anses föreligga — medför alltså här icke en skärpning utan en mildring av tolkningspraxis ur den försäkrades synvinkel.

---

[9] Se även 119/1954. — Jfr om liknande bedömning i tysk försäkring ovan s. 414 not 4.

[1] Se LIDMAN-STIGNER s. 15.

[2] Också i dessa fall är den exakta gränsen för försäkringsområdet svår att urskilja. När försäkringstagaren självmant stannat en bilmotor och hällt vatten i kylaren i ägarens frånvaro, med skada på motorblocket som följd, har undantaget använts av VN:s majoritet. (88/1951, ordföranden och två andra ledamöter skiljaktiga.) — Försäkringen har däremot ansetts omfatta skadan, när försäkringstagaren stängt en kylarkran på en broders bil och därigenom vållat skada på motorn. (12/1949.) Åtgärder för att stanna en bil i rullning ha ej ansetts falla under klausulen, men väl försök att sedan starta den för att backa den till dess uppställningsplats. (87/1949.) Också här tycks avsikten att föra bilen ha spelat en avgörande roll. — Försäkringen täckte vidare enligt VN:s åsikt skadan, när försäkringstagaren besökt en dam, som hållit på att pressa kläder, och i hennes tillfälliga frånvaro börjat pressa hennes klänning, som därvid skadats (47/1947, 101/1950); när däremot försäkringstagaren i sitt föräldrahem oombedd börjat pressa en broders byxor och skadat dem, ha byxorna ansetts omhändertagna för bearbetning (77/1953). — När en fastighetsägare av tjänstvillighet velat sätta igång en hyresgästs frysfackanläggning och därvid skadat denna, har fastighetsförsäkringens motsvarande undantag åberopats (75/1959).

I de aktuella situationerna har emellertid VN vid tolkning av de äldre villkoren i privatansvarsförsäkringen ansett ett tyst åtagande att tillse det skadade ha förekommit, redan när den försäkrade genom tillfällig befattning med egendomen skapat en fara för denna.

En försäkringstagare gick en kväll i kallt väder in i en systers affär, vartill han hade nyckel, och tände en fotogenkamin; nästa morgon var lokalen nedrökt av sot från kaminen. VN ansåg skadan falla utom försäkringen, till synes enär åtagande att tillse affären skulle ha förekommit[3] (14/1954). — I några andra utlåtanden har förbehållet angående åtagande av vård eller tillsyn tillämpats, när den försäkrade oanmodad släppt ut hästar i en farlig situation utan att vidare taga hand om dem.[4]

Vid skadeförlopp av detta slag är det ofta svårt att anse något omhändertagande ha förekommit. Åtminstone den nuvarande hemförsäkringen och lantbruksansvarsförsäkringen kunna tänkas täcka dylika skadefall. Utlåtandena ge däremot en antydan om att den nya företagarförsäkringens åtagandeklausul — vilken i vart fall ej kan förmodas få en mildare tolkning än den äldre privatansvarsförsäkringens motsvarande bestämmelse — kan komma att bli använd i motsvarande läge.

Några domstolsavgöranden saknas också när det gäller de nu behandlade tolkningsfrågorna. Förf:s syn på dessa skall senare framläggas.[5]

Särskilt angående delad kontroll över egendomen. Vissa speciella frågor uppkomma, när den försäkrade väl haft det omedelbara herraväldet över den skadade saken men ägaren varit närvarande och haft möjlighet att övervaka den försäkrades förehavanden. Svårigheter uppstå därvid främst vid hem- och lantbruksansvarsförsäkring; man kan ifrågasätta, om den försäkrade under angivna omständigheter kan anses ha lånat eller eljest omhändertagit egendomen i villkorens mening. Inom utländsk försäkring har en växlande syn på dessa skador framkommit i svaren på rundfrågorna i fallen »kameran» och »båten»[6]; oftast har man dock ansett undantaget gälla[7].

---

[3] Se rubriken till utlåtandet.

[4] Se VN 20/1954, där försäkringstagaren — en traktorskötare — oanmodad släppte ut sin arbetsgivares hästar, vilka han ej hade att sköta i arbetet, i en hage, varifrån de sluppo ut på en järnvägslinje och påkördes av ett tåg, och vidare 22/1956, där försäkringstagaren oanmodad började städa annans stall och före städningen ledde ut två ston på gårdsplanen, varpå under städningen det ena stoet sparkade det andra. Av rubriken till utlåtandena framgår, att åtaganden om tillsyn ansågs ha förekommit. Jfr 32/1947, 88/1951 och 18/1953.

[5] Se nedan s. 598, 610 f.

[6] Se ovan s. 418, 422

[7] Se ovan s. 418 (Schweiz), s. 422 (England), s. 431 (Danmark), s. 433 (Norge); jfr även s. 411 (Tyskland).

I bolagens praxis lär man åren före VN:s tillkomst i allmänhet ha täckt skadan i dylika lägen. VN har däremot haft en mera nyanserad syn på tolkningen. Sålunda förefaller man villigare att anse försäkringen gälla, ju mera osjälvständig den försäkrade framstått i förhållande till ägaren.

När den försäkrade under en båtfärd skulle kasta ett ankare i sjön på ägarens begäran men därvid tappade detta, fann VN klausulen ej tillämplig (110/1949); men när den försäkrade under flera dagars fisketurer med en benskadad båtägare helt haft hand om att kasta och lätta båtens ankare, ansåg försäkringen ej täcka det ansvar han ådrog sig genom att ankaret till följd av hans oaktsamma förfarande kom att lossna från kättingen och försvinna över bord (118/1949).

Självständigheten i den försäkrades befattning med saken sammanhänger naturligt med åtgärdens varaktighet och intensitet, vilka sistnämnda faktorer ju som nyss visats äro viktiga moment för tolkningen av omhändertagandebegreppet också i andra avseenden. Vid mycket okomplicerade eller helt tillfälliga åtgärder av den försäkrade torde VN anse ägarens närvaro utgöra ett hinder för tillämpning av förbehållet. På motsatt sätt bedömes synbarligen täckningsfrågan, om den försäkrades förfarande kräver en viss — om också minimal — övning eller skicklighet, eller om det varit mera långvarigt.

Den försäkrade hjälpte till att montera fast utombordsmotorn på en båt, som ägaren skulle provköra. På grund av den försäkrades slarv vid monteringen kom under färden motorn att lossna och sjönk. VN fann den försäkrade genom sina förhållandevis omfattande och för provkörningen betydelsefulla åtgärder med motorn ha omhändertagit den (16/1947).[8] I ett annat fall hade den försäkrade glömt att tappa kylvattnet ur sin systers bil efter att ha använt denna; ehuru systern — som saknade körkort — medföljt som passagerare, ansåg VN bilen omhändertagen för användning (37/1947). Klausulen i fråga ansågs däremot ej tillämplig, när den försäkrade tillfälligt övertagit styrningen av en motorbåt från dess ägare, till synes oavsett om detta skett med dennes tillstånd (65/1947). Troligen hade vid styrning en längre stund VN funnit båten vara omhändertagen, i likhet med majoriteten engelska, danska och norska bolag.[9] — Även i senare utlåtanden har denna syn på gränsdragningen framträtt.[1]

---

[8] Ordf. och en ledamot voro skiljaktiga.

[9] Jfr ovan s. 422, 431, 433. — Att undantaget om användning av motorfordon och båtar lär räcka ungefär lika långt som vårdklausulen, har förut framhållits (s. 450 f).

[1] Klausulen ansågs ej tillämplig, när försäkringstagarens dotter under roddtur tog ett armbandsur från en medföljande yngling och satte den på sin egen handled, varifrån det kom att falla i vattnet (VN 66/1948), eller när den försäkrade lyfte en spegel ur en bil för att räcka den åt dess ägare (115/1948). — I flera fall har däremot en försäkrad, som fått låna ett kastspö och i ägarens närvaro råkat tappa det i sjön, ansetts ha omhändertagit detta och därför gått miste om sitt försäkringsskydd (se t.ex. 20/1953, där blott ett kast förekom). — När försäkringstagaren hjälpte ägaren till fisknät att lägga ut näten från en båt, vari ägaren satt vid årorna, och därvid tappade näten i sjön, gällde ej heller privatansvarsförsäkringen en-

När den skadelidande eller hans folk vid tillfället för skadan delat också den *fysiska* kontrollen över saken med den försäkrade, torde skadan i allmänhet anses täckt.

Då bilpassagerare oombedda ingrepo i körningen genom att draga på knappen till självstarten respektive vrida på ratten fann VN passagerarnas försäkring omfatta den härav orsakade skadan på bilen (35/1952, 125/1952). Till samma resultat kom VN:s majoritet, när den försäkrade hjälpte en motorbåtsägare med att anvisa en förtöjningsplats och i dennes närvaro tog hand om förtöjningen i land, medan ägarens söner förtöjde båtens akter vid en boj; till synes på grund av den försäkrades felaktiga förfarande drev båten mot en järnbalk och skadades. Undantaget ansågs ej gälla (73/1957).[2] Möjligen kan i något av dessa fall den omständigheten, att den försäkrade tagit befattning med saken främst av tjänstaktighet och utan eget intresse härav, ha bidragit till den milda bedömningen.

Om icke ägaren men väl annan person handhar saken gemensamt med den försäkrade, torde klausulen tillämpas blott när den försäkrade i lika hög grad som den andre framstår som ansvarig för saken.[3] Är en sak upplåten till allmänt begagnande, lär däremot icke ens den omständigheten, att den försäkrade vid skadetillfället haft kortvarig ensam kontroll över den, innebära ett omhändertagande enligt VN:s uppfattning.[4] — På motsatt sätt har VN bedömt täckningsfrågan, då den

---

ligt VN:s bedömning. (76/1951.) Då försäkringstagaren med två kamrater hjälpte en person att flytta men därvid råkade stöta till och skada en bokhylla, som ingick i flyttgodset, bedömde VN frågan på samma sätt. (31/1954.) Jfr även 99/1951.

[2] I ett annat fall rörande privatansvarsförsäkring lät försäkringstagaren en kvinnlig bekant tvätta i hans tvättmaskin utan att själv taga annan befattning därmed än att han kopplade på den elektriska strömmen; genom att han därvid använde felaktig kontakt, skadades tvätten. Undantaget ansågs ej tillämpligt. (VN 61/1947.) — Vid företagarförsäkring har läget bedömts på samma sätt i ett fall, där ägaren av ett hackelseverk åtagit sig att skära hackelse åt försäkringstagaren och under arbetet, som skedde på försäkringstagarens gård, skötte maskinen med hjälp av försäkringstagarens son, som kastade halmbalar i dess kista. Maskinen skadades genom sonens vårdslöshet. VN ansåg ej det biträde som från försäkringstagarens sida lämnats vid arbetet ha varit av sådan beskaffenhet att maskinen varit emottagen för användning, varför försäkringen täckte skadan. (24/1947.)

[3] Å ena sidan kan här nämnas ett fall, där försäkringstagaren hjälpt en annan person att göra mätningar med ett av denne lånat måttband, vilket försäkringstagaren efter mätningen trampade sönder; försäkringen ansågs gälla. (VN 89/1949.) Samma bedömning blev det, när en hos försäkringstagaren — ett sjukhem — anställt biträde råkade draga ned en radioapparat, som en patient lånat av en bekant och medfört till sjukhemmet. (10/1956.) Å andra sidan har, när försäkringstagaren och hans bror gått på jakt med en av brodern lånad fågelhund och försäkringstagaren råkat skjuta hunden, VN framhållit, att bröderna beslutat ge sig ut på jakt med hund och att brodern lånat hunden för detta ändamål, vid vilket förhållande hunden måste anses under jakten ha varit av båda bröderna omhändertagen för användning. (91/1951.) I 61/1959 hade försäkringstagaren av en bekant lånat en lastbil, varmed han med sin hustru gjorde en resa till Norge. Hustrun råkade stöta till spaken till bilens tippanordning, som skadades. Bilen ansågs omhändertagen av hustrun gemensamt med försäkringstagaren, varför dennes familjeansvarsförsäkring ej täckte skadan. Jfr även 30/1949 och 41/1949.

[4] Se 11/1956, angående skada på en materialhiss som varit upplåten till allmänt begagnande på en arbetsplats. (Skiljaktighet.) — Jfr FALEBORN s. 14 f och ovan s. 412 om tysk rätt.

försäkrade såsom hyresgäst vållat skada på utrymmen och anordningar avsedda för gemensamt bruk av alla i huset boende personer. Även dylik egendom har betraktats som hyrd i villkorets mening, varför skada på egendomen fallit utanför försäkringen (såvida skadan ej orsakats av eld, explosion, utströmning av vätska etc.).[5]

Den praxis, för vilken här redogjorts, har till större delen gällt privatlivets förhållanden. Inom företagarförsäkringens område förekomma skador vid delad kontroll över det skadade främst i samband med den försäkrades utförande av ett uppdrag om behandling eller bearbetning, och skadefall av denna typ komma att behandlas i nästa avsnitt. Det är ovisst, om företagarförsäkringens förbehåll i andra situationer tolkas på samma sätt som hemförsäkringens undantag. VN:s utlåtanden ge blott ringa ledning i frågan. Det torde emellertid kunna antagas, att åtminstone samma huvudlinjer komma att följas som nyss angivits, ehuru måhända tolkningen är något strängare vid skador i förvärvslivet.

En försäkringstagare ombesörjde kostnadsfritt som väntjänst transport med häst och kärra av vissa möbler, varvid han själv gående bredvid lasset körde hästen, medan möblernas ägare medföljde och ombesörjde transporten i övrigt. Under färden kom ett skåp att ramla av lasset och skadades. VN ansåg företagarförsäkringen icke täcka, enär egendomen emottagits till transport (7/1948). Ehuru befattningen med saken varit mera långvarig och vidare icke helt okomplicerad, framstår onekligen bedömningen som anmärkningsvärd med hänsyn till den skadelidandes medverkan vid transporten och även till dennas benefika karaktär. — När den försäkrade — också synbarligen av tjänstvillighet — med hjälp av en häst drog igång en bil, vari ägaren satt, och bilen därvid kom att kollidera med en mjölkkärra, ansågs däremot i ett nyare utlåtande bilen ej vara omhändertagen (72/1957).[6]

Vid VN:s tillämpning av vårdklausulen vid delad kontroll över egendomen framträder en gränsdragning av liknande slag som vid annan kontakt med saken med ägarens tillstånd. Ju självständigare den försäkrades ställning tett sig i förhållande till den närvarande ägaren, ju långvarigare och mera komplicerade hans åtgärder varit med den ska-

---

[5] Även en till hyresfastigheten — en villa — hörande grindstolpe ansågs ingå i av försäkringstagaren hyrd egendom (58/1950), liksom en trappa i det bostadshus där försäkringstagaren var hyresgäst (29/1953). För en liberalare tolkning av undantaget uttalar sig Lidman-Stigner (s. 14). VN:s ståndpunkt stämmer med dess tolkning av begreppet »förhyrd privatbostad» i äldre privatansvarsförsäkringen, vilket ansetts omfatta också gemensamma anordningar, som hyresgästen ägde begagna på grund av hyresavtalet; skador av vissa typer (se ovan s. 435) voro därför ersättningsgilla enligt villkoren, trots att egendomen ifråga omhändertagits. Se t.ex. 100/1948 (bastu), jfr 6/1955. I den nya hemförsäkringen medtagas uttryckligen maskinella anordningar i tvättstugor och liknande bland här avsedd egendom.

[6] Jfr också 24/1947, refererat s. 457 not 2, och 11/1956 (s. 457 not 4).

dade saken, desto närmare till hands ligger det att anse denna som *anförtrodd* åt den försäkrade — en formulering, vars motsvarighet återfinnes i vissa utländska villkor.[7] Ägaren kan då anses ha lämnat åt den försäkrade att skydda saken, och denne måste antagas ha insett detta. Även här synes man alltså göra skillnad mellan situationer, där relationen mellan parterna närmast framstår som ett kontraktsförhållande, och sådana fall, där den försäkrades kontakt med saken varit av det slag som i allmänhet förekommer inom umgängeslivet.[8] Också nämndens syn på täckningsfrågan i de lägen, där den försäkrades kontroll över saken delas med annan än ägaren, tyder i viss mån på att ett dylikt betraktelsesätt anslagts. — Beträffande VN:s nu omtalade praxis gäller emellertid liksom eljest rörande vårdklausulernas tolkning, att det är osäkert om verkligen kontraktssynpunkterna spelat den roll som här antytts.

1) Svensk försäkring; skada vållad vid uppdrag om behandling eller liknande

Förvärvslivets skador på behandlad egendom. Numera synas de mest betydelsefulla gränsdragningsproblemen uppkomma icke vid vårdskador utan vid skadefall i samband med fullgörandet av uppdrag att behandla eller bearbeta annans — i regel den skadelidandes — egendom. Även för bedömningen av praxis i detta hänseende är det ofta nödvändigt att undersöka försäkringsskyddets utsträckning enligt de äldre villkoren.

Till en början böra några ord ägnas skador i förvärvslivet på själva den behandlade egendomen, ehuru dessa icke vålla några större tolkningssvårigheter i jämförelse med skador som drabba annan egendom. Av en viss betydelse blir emellertid frågan, vilka åtgärder som falla inom undantagets räckvidd. Vid de nu behandlade skadetyperna var redan enligt de äldre villkorens ordalag det avgörande icke om ett omhändertagande förekommit; frågan blev i stället, om det avtal, som träffats rörande den skadade egendomen, avsett sådan verksamhet som i förbehållet angavs. VN avgav redan under sitt första verksamhetsår — i strid mot tidigare fast försäkringspraxis — ett principuttalande, att bearbetningsklausulen icke vore tillämplig på varje än så obetydlig åtgärd som försäkringstagaren vidtager på annan egendom. Skada vid

---

[7] Se ovan s. 416 f, 419.

[8] Jfr här ytterligare 110/1952: Såsom tillfällig gäst i sitt föräldrahem ansågs den försäkrade icke i klausulens mening ha omhändertagit sängkläder, vilka han skadat vid rökning i sängen.

s. k. serviceåtgärder, som bilreparatörer, innehavare av bensinstationer och dylika yrkesutövare företaga beträffande motorfordon, skulle falla inom försäkringen.[9] Den mildare tolkning, som sålunda skett för en viss försäkringstagarkategoris vidkommande, saknar dock numera betydelse, eftersom särskilda villkor ha kommit till användning i deras ansvarsförsäkringar[1]; vid liknande åtgärder av andra företagare har VN visat sig ovillig att tolka undantaget på samma sätt, vare sig åtgärderna kunnat betraktas som utslag av tjänstvillighet eller varit av mera okomplicerat slag.

Så har t. ex. i ett fall, där försäkringstagaren — innehavare av en fotoaffär — försökt hjälpa en kund med att lossa en filmrulle, som fastnat i kundens kamera, och därvid skadat kamerans drev, VN ansett klausulen tillämplig oaktat försäkringstagarens invändning, att en serviceåtgärd förelegat (112/1950). Och i ett annat utlåtande har en så okomplicerad åtgärd som öppning av ett fönster för mätning av detta betraktats som bearbetning (7/1953). Här har det ändå rört sig om en verksamhet med betydligt mindre skaderisk än vid åtgärder med dyrbara motorfordon. — Villkoret har emellertid ej åberopats, när försäkringstagaren vid fyllning av en cistern skadat denna (69/1956).

Om den försäkrade biträder annan person vid den skadegörande behandlingen av saken, lär undantaget blott ha ansetts möjligt att använda, om den försäkrade själv tagit fysisk befattning med den skadade egendomen.[2]

När skadan inträffat efter det uppdraget med saken fullgjorts, ansågs bearbetningsklausulen tillämplig, om det skadevållande felet begåtts vid uppdragets utförande.[3] Enligt VN:s ståndpunkt var emellertid erforderligt, att ett sådant samband mellan fel och uppdrag förelåg; i synnerhet när en skadebringande åtgärd vidtagits efter det att försäkringstagaren utfört den prestation som avtalet uttryckligen avsett, måste prövas, huruvida åtgärden utgjort ett led i uppdraget. Detta har t. ex. ansetts vara fallet vid kontroll för att fastställa, om uppdraget utförts riktigt.[4] — Om den nya formuleringen av klausulen i 1958 års villkor kan medföra någon ändring i praxis i detta hänseende är ovisst.

---

[9] Se VN 74/1947, omnämnt ovan s. 442. I detta fall var fråga om uppdrag av en kund att hälla sprit i kundens bilkylare och påfylla olja i motorn m.m. Som serviceåtgärder ha i andra fall räknats tankning och rundsmörjning (30/1947) samt pumpning av bilringar (43/1949), däremot ej åtdragning av en mutter på vindruta i samband med tvättning av bilen (8/1949) och ej heller hissning av bil i samband med oljepåfyllning (123/1949).

[1] Se nedan s. 477 f.

[2] Se VN 68/1949 (försäkringstagaren iordningsställde en av honom utlånad betningsmaskin på ett felaktigt sätt, med skada på den betade spannmålen som följd; försäkringen ansågs täcka skadan). Se även 71/1956, ref. nedan s. 465 not 1.

[3] Se t.ex. VN 58/1949, 65/1949, 14/1955, 17/1957.

[4] Se VN 30/1950. Se även 65/1958, där försäkringstagaren såsom underentreprenör åtagit

Privatlivets och lantbrukets behandlingsskador. Skador på behandlad egendom utanför företagarförsäkringens område tilldraga sig i regel ganska ringa uppmärksamhet i sammanhanget. Det är emellertid att märka, att enbart den omständigheten, att bilar, båtar, flygplan och fast egendom behandlats eller bearbetats av den försäkrade, icke i och för sig anses innebära att omhändertagande skett i villkorens mening; skador på egendomen kunna ersättas av hem- och lantbruksansvarsförsäkringen, även om de berott på den försäkrades bristande skicklighet eller noggrannhet just i det avseende ett avtal med den skadade sakens ägare gällt. Rörande lantbrukets skador bör också observeras, att behandlingsskador kunna förekomma ej blott då behandlingen utgör en väntjänst utan även eljest vid utövande av binäring till jordbruket och av tillfällig syssla för annans räkning, vilka former av verksamhet falla inom försäkringens ram.[5] — Vid mera ingripande åtgärder med egendomen förefaller dock vårdklausulen tillämpas av VN.

När en lantbrukare som väntjänst besprutat en grannes spenatodling med visst preparat men odlingen tagit skada därav, ansågs han av VN:s majoritet ej ha omhändertagit odlingen i undantagets mening (58/1957). — I ett annat fall hade den försäkrade fått tillåtelse att klistra affischer på en bil, sedan han garanterat bilägaren att inga märken skulle uppkomma på bilen. Genom den försäkrades slarv då affischerna borttogos kom likväl bilens lackering att skadas. Hans hemförsäkring befanns omfatta skadan (46/1958).[6] När den försäkrade på fritid sänkte en stolpkonstruktion till en arbetskamrats sportstugebygge genom att avsåga stolparna, fann VN däremot konstruktionen omhändertagen (66/1956).

I detta hänseende kan man alltså utan särskilda villkor erhålla ett ganska omfattande försäkringsskydd även beträffande ansvar för bristfälligt fullgörande av centrala avtalsförpliktelser.

Skadegörelse på annan egendom; tillämpliga förbehåll. De svåraste frågorna, vartill bearbetningsklausulen och det äldre byggnadsundantaget givit upphov, ha gällt vilken egendom som kunde betraktas som föremål för bearbetning och huruvida en fastighetsdel i byggnadsundantagets mening normalt vore utsatt för skaderisk. VN:s syn på dessa spörsmål sammanhänger intimt med dess tolkning av förbehållet rö-

---

sig lägga en vattenledning och hans montör 3 veckor sedan arbetet avslutats och äganderätten till ledningen övergått till huvudentreprenören satt en propp i ledningen för att hindra att slam och grus inträngde däri; den skada montören därvid vållade ansågs utesluten av bearbetningsklausulen.

[5] Se lantbruksansvarsförsäkringens villkor § 1a; jfr också VN 22/1958, 29/1958.

[6] Tvättning av bil har däremot medfört tillämpning av den äldre privatansvarsförsäkringens vårdklausul (4/1952).

rande åtagande av (vård eller) tillsyn, vilket ju alltjämt kvarstår i åtagandeklausulen. I och för sig medför visserligen icke en företagares yrkesmässiga behandling av en sak, att ett sådant åtagande enligt VN:s mening skulle ha förekommit beträffande denna[7]; men i åtskilliga fall har den nämnda villkorsdelen fått komplettera även bearbetningsklausulen genom att en företagare ansetts skyldig att vid utförandet av ett uppdrag vidtaga åtgärder för att förhindra skada också på annan egendom än den uppdraget omedelbart gällt. I dylika fall har VN antingen tillämpat bearbetningsklausulen eller också antagit ett åtagande av angivet slag; gränsen mellan dessa situationer är svår att urskilja.

Riktlinjerna för tolkningen framgår av ett principuttalande av VN (89/1955). I detta framhålles bl. a.: Då någon exempelvis åtagit sig visst uppdrag i en byggnad eller med avseende å del av en anläggning, kunde omständigheterna vara sådana att hela byggnaden eller anläggningen omfattats av uppdraget eller att i varje fall uppdragstagaren åtagit sig vård eller tillsyn av byggnaden (anläggningen) i dess helhet. På enahanda sätt kunde uppdrag att bearbeta eller reparera viss sak, som utgör en oskiljaktig del av eller står i ett fastare samband med en större sak, ibland icke anses begränsat till den mindre saken. Ytterst finge detta anses vara grundat på den meningen, att en uppdragstagare hade att i hithörande fall vidtaga skäliga mått och steg så att icke till följd av hans åtgärder skada inträffade på delar, som angränsade eller stode i samband med den sak, som uppdraget närmast avsåge.

Antingen nu bestämmelsen om normal skaderisk i det äldre byggnadsundantaget tillämpats, eller uppdraget ansetts omfatta den skadade egendomen, eller ett tillsynsåtagande antagits ha förekommit beträffande denna, synes alltså det avgörande ha varit den uppkomna skaderisken, som framtvingat en ökad aktsamhetsplikt, icke avtalsförhållandet i och för sig. Det sagda visar det nära samband som råder mellan de tre villkorsdelarna i den äldre företagarförsäkringen. När i de nya villkoren undantagets räckvidd vid all skada på lös egendom gjorts beroende av frågan, om ett åtagande förekommit i vissa avseenden, torde det vara befogat att antaga, att samma riktlinjer bli avgörande som vid den äldre formuleringen.[8] Vad som i fortsättningen sägs om tolkningen av uppdragsbegreppet och av uttrycket åtagande av tillsyn torde alltså gälla också åtagandeklausulens tillämpning utom vid byggnadsskador.

---

[7] Se principutlåtandet i 74/1947, ovan berört s. 442.

[8] Jfr FALEBORN s. 15. Se även VN 63/1959, där nämndens majoritet — visserligen vid tolkning av villkor av äldre typ — hållit fast vid sin inställning från 89/1955 i fråga om ett skadefall liknande detta.

Det äldre byggnadsundantagets tillämpning. I motsats till övriga här omtalade förbehåll anknöt byggnadsundantaget i de tidigare villkoren uttryckligen enbart till vissa yttre förhållanden, främst skaderisken. Det synes lämpligt att till en början ägna någon uppmärksamhet åt denna bestämmelses innebörd. VN torde nämligen ha föredragit att i första hand utnyttja denna framför att ge sig in på en sådan tolkning av uppdraget eller åtagandet som antydes i det nyss återgivna principuttalandet.

Byggnadsundantaget innebar en uppmjukning av den ursprungliga klausulen om behandlad egendom, vilken ansågs alltför sträng mot försäkringstagaren.[9] Om beskaffenheten av den risk som omtalas i undantaget har VN i ett principuttalande framhållit, att det ej i och för sig vore tillräckligt, att dylik skada visades ofta kunna inträda vid det ifrågavarande slaget av arbete; avgörande vore i stället att — enligt en yrkesmans bedömande — sannolika skäl i det särskilda fallet pekade på förhandenvaron av en sådan risk.[1] Att man därvid ansett sig böra ställa kravet på sannolikhet för skada tämligen högt, framgår av ett senare förtydligande yttrande av nämnden.[2]

Den uppdragna gränsen var givetvis av mycket stor praktisk betydelse, och frågan om normal skaderisk förelegat har prövats av VN i ett stort antal utlåtanden. Att närmare genomgå dessa torde knappast vara givande i detta sammanhang; bedömandet har främst berott på faktiska förhållanden, ofta av teknisk natur, i det enskilda fallet. Utanför klausulen ha framför allt ansetts falla de oberäkneliga skadorna, som orsakats av olyckliga tillfälligheter.[3] Man synes ha velat tillämpa bestämmelsen blott när risk förelegat för just den typ av skada som inträffat.[4] Frågan om ett mer eller mindre graverande förhållande före-

---

[9] Se HAGANDER i NFT 1957 s. 154 och VN 82/1950.

[1] Se VN 82/1950. Jfr om uppfattningen rörande undantaget innan VN började sin verksamhet LÖFGREN i SFÅ 1944 s. 15.

[2] Se VN 65/1955.

[3] Se beträffande de ofta förekommande fall, där vid arbete på en byggnads utsida byggnaden skadas av fallande föremål, t. ex. VN 34/1952, där vid påläggning av taktegel en tegelpanna föll ned, slog emot en byggnadsställning med påföljd att den ändrade riktning och skadade ett skyltfönster i fastigheten. Försäkringen ansågs gälla. — Vidare kan nämnas 88/1954: Sedan försäkringstagaren målat om ett tak, fastnade vid rengöring därav en plåtbit i ett stuprör; nästa natt föll ett häftigt regn, och vattnet hann ej avrinna genom stupröret utan rann blandat med färg ut från taket, slogs av blåsten mot fasaden och fläckade ned denna. Även denna skada betraktades som täckt. Se vidare 65/1955. — När mindre säregna omständigheter medverkat till skadan, har däremot VN tillämpat undantaget: se i fråga om liknande fall 48/1948, 126/1951, 70/1952, 93/1954, 111/1954. — Liknande ståndpunkt synes FSN ha intagit (se ärendena 31 och 32, 1957). Här kan även nämnas FFR 1953 s. 281 (hovrättsfall): då vid svetsningsarbete på balkonger glödande järnpartiklar fallit mot en byggnadsställning och studsat mot fönsterrutor, som skadats, har undantaget ansetts tillämpligt.

[4] Som exempel härpå kan anföras: En spis, som flyttats i anledning av målningsarbete

kommit från försäkringstagarens sida torde i och för sig ha tillmätts mindre vikt, om också vårdslösheten i de fall, där skadan ansetts täckt, i allmänhet ej förefaller ha varit av allvarligare slag. Denna inställning framgår särskilt klart av de många utlåtanden, där VN underlåtit att fästa avseende vid den omständigheten, att försäkringstagaren vidtagit särskilda skyddsåtgärder mot den fara som sedan — trots åtgärderna — blivit förverkligad.[5] Även eljest synes VN långtifrån alltid ha gjort skillnad mellan fackmässiga fel och fel av mera alldaglig natur från försäkringstagarens sida; ofta har försäkringsskydd ansetts föreligga också när oaktsamheten närmast tycks ha varit av den förra typen.[6]

Nämndens tolkning av byggnadsundantaget framstod som ganska sträng mot försäkringstagarna, i synnerhet genom att man ej tog hänsyn till vilka säkerhetsåtgärder denne vidtagit.[7] Försäkringsmännen i gemen torde ha velat tillämpa bestämmelsen något mildare. VN:s praxis lär ha varit en väsentlig anledning till den liberalisering, som undantaget undergick i 1958 års villkor.[8]

När skada drabbat en annan del av byggnaden än det äldre byggnadsundantaget angav eller en lös sak, var emellertid detta förbehåll ej användbart. Då uppkom frågan, i vad mån ett uppdrag om bearbetning, installation eller reparation eller ett åtagande av vård och tillsyn kunde anses omfatta den skadade egendomen.

Tolkningen av uppdragsbegreppet. En vägledande synpunkt för VN vid bedömningen av räckvidden av ett lämnat uppdrag synes ha varit, huruvida objektet för uppdraget och den skadade egendomen fram-

---

ovanför spisen, återställdes vårdslöst, föll omkull och skadades. Normal risk för den inträffade skadan ansågs ej ha förelegat; med all sannolikhet skulle utgången ha blivit en annan, om spisen ej kommit att flyttas och i samband med målningsarbetet målaren råkat skada den genom att tappa något föremål. (VN 19/1949.) — Vid målningsarbete i ett badrum råkade målaren, som stod på en ställning, förlora balansen, varvid ställningen föll mot fönstret och målaren mot tvättstället; fönster och tvättställ skadades. Enligt VN hade egendomen icke i samband med målningsarbetet varit normalt utsatt för risk för att skada skulle inträffa »på sätt som skett»; försäkringen täckte skadan. (17/1953.) De vanliga skadefall, där hantverkare i badrummet tappa verktyg i badkar eller tvättställ och därvid skada denna egendom, täckas däremot icke enligt denna klausul. — Jfr om det liknande adekvanskravet vid tillämpningen av Tätigkeitklausulen i Tyskland ovan s. 413.

[5] Se t.ex. 82/1950, där principuttalandet går i denna riktning.

[6] Se t.ex. VN 63/1947, 71/1947, 103/1948, 74/1951, 72/1952, 71/1955. Möjligen kan nämndens inställning i några av dessa fall främst ha berott på att den skadade byggnadsdelen ej betraktats som förbunden eller ansluten till den del som varit föremål för åtgärd.

[7] Jfr de reformförslag, som omtalas av LIDMAN i SOK 1956 s. 98 f, FALEBORN s. 15 f. — Också eljest synes undantaget gå längre än motsvarande klausul på andra håll. Se t.ex. 57/1958, där skada i hus på grund av otillräcklig täckning av taket under avbrott i takarbetet ej ansetts omfattad av försäkringen, i motsats till vad som gällt enligt försäkringspraxis i flera främmande länder. (Se angående tysk försäkring s. 414 f, angående engelsk försäkring s. 422, ang. amerikansk försäkring s. 425, jfr ang. schweizisk försäkring s. 418.),

[8] Se FALEBORN s. 15.

stått som en *enhet*. Om ej detta varit fallet har VN — i överensstämmelse med sitt uttalande i 89/1955 — stundom åberopat undantaget, när egendomen varit så närbelägen föremålet för uppdraget att den även med normalt förlopp av arbetet åtminstone i något avseende skulle berörts av detta, eller när arbetet åtminstone medfört en påtaglig fara för skadan.

När skada på en del av ett ledningssystem uppkommit till följd av åtgärd på del av systemet, synes man ofta ha ansett undantaget gälla, enär systemet vore att anse som en driftsenhet.[9] — Ett annat exempel på samma bedömning ger ett fall, där försäkringstagaren verkställde utbyte av glas till en specialkonstruerad utställningsmonter, vari ett modellskepp fanns placerat; då efter utbytet glaset föll ned och skadade skeppet, ansågos montern och skeppet som en enhet, varför skadan drabbat egendom som försäkringstagaren fått i uppdrag att bearbeta (17/1957).[1] — Den med arbetet förbundna skaderisken har

---

[9] Se VN 92/1953, där vissa maskiner som kopplats till av försäkringstagaren installerat värmesystem förklarats vara föremål för installation, och även 109/1950, där två med varandra förbundna värmepannor i en fastighet ansetts som en enhet. Jfr även 29/1949, 70/1951, 3/1954, 25/1954. I regel ha skador på maskiner o.d. anslutna till ett elektriskt ledningssystem betraktats på detta sätt; se 29/1952, 115/1952, 81/1954, 80/1955, 35/1956, 45/1957, 32/1958. — En mot försäkringstagaren mildare tolkning har FSN använt i ett fall där försäkringstagaren — en elentreprenör — skulle lägga om en stigarledning i en verkstadsfastighet; enär han icke upptäckt att en av en presenning dold maskin var inkopplad genom ett väggurtag på det elektriska nätet, kom därvid maskinen att skadas. Maskinen ansågs ej ha varit så ansluten till det elektriska system, som försäkringstagaren fått i uppdrag att reparera, att maskinen omfattades av uppdraget. (Ärende 16, 1956.) Jfr dock samma nämnds ärende 17 (1956), där försäkringstagaren ändrat ett motorskydd på en hydroformotor så vårdslöst, att motorn skadades då strömmen slogs på; FSN ansåg, att försäkringstagarens uppdrag — ehuru det direkt blott avsåg ändring av motorskyddet — dock innefattade anläggningen i dess helhet. — Också i fråga om avloppsledningar har VN anlagt samma bedömningssätt vid skada på närliggande delar av systemet. I 27/1956 hade vid betning av ångpannor med saltsyra otillräckligt utspädd syra utsläppts i en avloppsledning, med påföljd att vissa betongrör m.m. kommo till skada. Undantaget ansågs gälla. — Och när försäkringstagaren genom en och samma beställning fått i uppdrag att inmontera ett badkar och en badkarsblandare samt vid blandarens uppsättning det redan insatta badkaret kom att skadas, ansåg VN — oavsett den omständigheten att vid tiden för monteringen av blandaren badkaret var inmonterat och betalning därför erlagd — att skadan uppkommit å egendom, badkar med badkarsblandare, som försäkringstagaren fått i uppdrag att installera. (72/1949.) Jfr även 35/1953 (gasledning) och 48/1957 (pumphusanläggning). Vid tolkningen av åtagandeklausulen i de nya villkoren har samma tendens framträtt. (Se 32/1958, angående elektriskt ledningssystem.)

[1] Se även VN 36/1949: Då försäkringstagaren — en rörinstallatör — åtagit sig att justera en s.k. trevägskran på en 9 meter lång motorbåt och till följd av hans arbetares misstag båten kom att vattenfyllas och sjunka, ansågs skadan ha inträffat på egendom som försäkringstagaren fått i uppdrag att reparera, varför den ej skulle täckas av försäkringen. Jfr också 37/1957. — 66/1959 angick tillämpning av de nya villkoren. Arbetare hos försäkringstagaren — en verkstadsägare — drogo så slarvigt åt muttrarna efter lagning och påsättning av ett bildäck till ett dubbelhjul, att hjulet lossnade och fälgarna skadades. De ansågos ha tagit befattning med den skadade egendomen som åsyftades i undantaget. (Rubriken till utlåtandet lyder: »Fråga huruvida egendom, som skadats, varit föremål för reparation.») — Om sambandet med den skadade saken uppkommit först sedan uppdraget slutförts, synes däremot någon sådan enhet mellan objekten icke anses föreligga. I ett fall hade en försäkringstagare till en villabyggnad tillverkat en oljetank, som inmonterades i villans pannrum av en självständig installatör. Till följd av försäkringstagarens underlåtenhet att rengöra tanken ordentligt inkom smuts

särskilt uppmärksammats i en rad utlåtanden angående grävningar, sprängningar och andra arbeten på fastighet. Stundom har också vid skador på byggnad VN på nu angivet sätt tillämpat bearbetningsklausulen; byggnadsundantaget i de äldre villkoren rörde ju blott delar, som voro förbundna och anslutna till den del som var föremål för verksamheten, varför vid skada på mera avlägsna byggnadspartier andra förbehåll måste åberopas.[2] — Även vid arbete på fartyg har man använt ett liknande resonemang. Sedan den försäkrade ombesörjt installation av oljeaggregat och värmepanna samt vissa ändringsarbeten ombord på en 20 meter lång motortanker, glömde hans arbetare att lägga på durkplåten i maskinrummet; en arbetare, som skulle hämta sina verktyg, råkade rubba en kran till bottenventilerna, med påföljd att vatten sipprade in och frysskador uppkommo på det vattenkylda backslaget. Fartyget ansågs i sin helhet ha varit föremål för bearbetning av försäkringstagaren, varför försäkringen ej täckte skadan (11/1958). — Det bör här emellertid framhållas, att det nya, väsentligen mildare byggnadsundantaget enligt villkorskommitterade bör tillämpas också beträffande bl. a. fartyg.[3]

T. o. m. när försäkringstagarens arbete blott utgjort en förberedelse till en annan företagares åtgärder med den skadade egendom och han ej tagit någon avsiktlig befattning därmed — men arbetet likväl medfört särskild risk för den inträffade skadan — har bearbetningsklausulen tillämpats.[4]

Ett annat belägg för den stora betydelse, som VN tillmätt skaderisken och det nära rumsliga sambandet mellan den bearbetade och den

---

och skräp i oljeanläggningen, som kränglade. Endast skada å tanken ansågs falla utom försäkringen. (71/1956.) Här kan skadeorsaken närmast anses vara skadebringande egenskaper hos en levererad sak.

[2] Även i dessa utlåtanden synes VN dock blott ha velat använda bestämmelsen när objekten kunnat betraktas som delar av en enhet. Vid större sprängning av ett bergsparti räknades närliggande delar av berget som omfattade av arbetet (se 24/1955, där vid bortsprängning av en tre meter stor bergklack en triangelpunkt 1,5 meter från klacken rubbats), och vid sänkning av ett källargolv i en byggnad respektive ombyggnad av en bottenvåning ansågs med hänsyn till uppdragets omfattning bearbetningen ha gällt även avlägsna delar av huset; se 104/1950, 39/1958; jfr även 40/1954 (principiellt uttalande), 58/1955, 53/1956, 86/1957, 35/1959. När vid arbete på igenfyllning av marken omedelbart intill en grundmur denna skadats av tryck och vibrationer har klausulen också använts. (Se 65/1957.) — Men vid större sprängning blott tre meter från en flygelbyggnad, som därvid skadades, betraktades byggnaden ej som föremål för åtgärd (86/1956, liknande utlåtande i 115/1954); både det omedelbara sambandet och enheten mellan objekten saknades här. — Liknande bedömning förekom när vid tjälsprängning 1,5 meter från i marken nedlagda elektriska kablar och vattenledning dessa skadades (21/1956), och när vid sprängning av en brunn en meter från en husgrund det stenblock som sprängningen gällde lyfte sig, med påföljd att den därpå vilande grunden skadades. (3/1958.) Jfr även 53/1952, 36/1956.

[3] Så även vid skada på broar och liknande. Se FALEBORN s. 17. — Jfr om tysk försäkring ovan s. 415 not 7.

[4] I VN 54/1955 hade en försäkringstagare fått i uppdrag att invid en belysningsmast men helt fristående från denna resa en ställning, som skulle användas av en annan företagare vid justering av strålkastare i mastens topp. Enär ställningen icke förankrats, kom den att svaja mot den ömtåliga masten, som därvid skadades. VN:s majoritet ansåg bearbetningsklausulen tillämplig med motiveringen, *att* justeringen av strålkastaren inneburit att masten blivit föremål för bearbetning, *att* resandet av ställningen ingått som nödvändigt led i justeringsarbetet *samt att* den omständigheten att själva justeringsarbetet ej ankommit på försäkringstagaren utan anförtrotts åt annan företagare icke kunde medföra, att undantaget uteslötes från tillämpning. (Jfr även 36/1955.)

skadade saken, är att nämnden om dessa rekvisit uppfyllts åberopat bestämmelsen också i sådana fall, där den skadade egendomen ej tillhört uppdragsgivaren och alltså intet kontraktsförhållande förelegat med den skadelidande.

Försäkringstagaren hade fått i uppdrag att reparera fasaderna på en byggnad. Vid byggnadsställningarnas resande och deras nedtagande skadades en skylt på fastigheten respektive neonbelysningen till en biograf; det skadade tillhörde i båda fallen annan än fastighetsägaren. Icke desto mindre fann VN:s majoritet undantaget gälla, med motiveringen att reparationsuppdraget omfattat den del av fastighetens fasad, framför vilken ställningarna restes, jämte å samma del av fasaden anbragta föremål. En minoritet av 4 ledamöter ansåg föremålen — vilka, såvitt utredningen gåve vid handen, icke vore tillbehör till byggnaden — falla utanför försäkringstagarens reparationsuppdrag, varför undantaget ej vore tillämpligt (117/1954). — I ett par senare utlåtanden har VN kommit till liknande resultat som majoriteten i det omtalade fallet i härom erinrande skadesituationer.[5]

Tolkningen av uttrycket åtagande av (vård eller) tillsyn. Redan genom sin tolkning av första ledet i bearbetningsklausulen har VN alltså i ganska betydande omfattning uteslutit skador på annan egendom än uppdraget avsett. När det skadade haft mera avlägset samband med den egendom uppdraget närmast avsett, torde emellertid VN ogärna ha velat använda konstruktionen, att uppdraget omfattade även den förra egendomen. I många dylika fall har man som förut antytts i stället använt sig av orden om åtagande av (vård eller) tillsyn; ett (tyst) åtagande av angivet slag skulle föreligga beträffande den skadade saken. VN har alltså resonerat på liknande sätt som vid vårdskador även när skadan vållats vid arbete på kontraktspartens egendom; skadefallen påminna för övrigt ofta om varandra.[6]

Ett par utlåtanden, där det omtalade förbehållet använts beträffande skadegörelse i samband med fullgörandet av ett avtal inom *privatansvarsförsäk-*

---

[5] När vid fasadputsning försäkringstagaren skadat en skylt och en markis, som icke tillhört fastighetsägaren — försäkringstagarens kontraktspart — och beträffande vilka försäkringstagaren icke vidtagit åtgärd i vidare mån än att han kringbyggt skylten med skydd av masonitskivor, anförde VN, att även skylten och markisen varit föremål för åtgärd av försäkringstagaren vid utförandet av det honom anförtrodda uppdraget och att skadorna därför enligt första ledet i ifrågavarande villkor fölle utom försäkringen. (3/1957.) — En annan försäkringstagare fick uppdrag av en affärsinnehavare att måla några denne tillhöriga, löstagbara masonitfasader omkring ingångsdörren och kring ett skyltfönster till affärslokalen. Efter målningen uppsatte en arbetare ett skyddsräcke framför fasaderna och kom därvid att stöta till skyltfönstret, som tillhörde fastighetsägaren. Byggnadsundantaget ansågs gälla, utan att VN fäste avseende vid invändningen att uppdragsgivaren ej ägt fönstret. (83/1956.) Här kan också nämnas 114/1952, där VN använde klausulen då vid upphuggning av ett golv i en byggnad en däri nedlagd kabel, tillhörig elverket, blivit skadad.

[6] Jfr till det följande framställningen ovan s. 441 ff.

ringens område, äro här av visst intresse. En försäkringstagare, som åtagit sig att städa en persons våning, medförde med dennes tillstånd sin fyraårige son, vilken i ett obevakat ögonblick skadade en skärm. VN fann åtagandet att städa ha innefattat skyldighet att under städningen öva tillsyn på inventarierna i lägenheten, och ansvaret för dessa måste då ej annat avtalats omfatta även av sonen orsakad skada å dem. Klausulen uteslöt därför försäkringsskydd. (79/1949.) — Härmed kan jämföras ett äldre fall, där försäkringstagarens hustru åtagit sig gardinuppsättning i en lägenhet och hennes femåriga dotter under liknande omständigheter skadat ett bord, tillhörigt uppdragsgivaren; VN anförde, att såvitt framgått av bolagets redogörelse lägenhetens ägare ej krävt att modern skulle svara för dotterns åtgöranden, och med moderns uppdrag kunde ej i och för sig anses följa åtagande av vård eller tillsyn av inventarier i lägenheten, som ej ägde omedelbart samband med uppdraget. Försäkringen omfattade alltså skadan (68/1947).[7] Bedömningen motsvarar vad vi funnit gälla i schweizisk försäkringspraxis.[8] — Gränsen för försäkringsskyddet har i dessa fall, liksom stundom då samma klausul användes vid vårdskador[9], sammanfallit med gränsen för skadeståndsskyldigheten: utan åtagande av tillsyn intet skadeståndsansvar för modern personligen[1]. Den närmare innebörden av uppdraget har blivit avgörande för frågan, om ett åtagande skulle antagas föreligga eller ej.

Från *företagarförsäkringens* område kunna först nämnas en del fall, där VN till stöd för att antaga ett åtagande om tillsyn kunnat åberopa antingen ett uttryckligt löfte om vissa åtgärder för att skydda egendom för skada eller också ett särskilt moment i avtalet, som kan tolkas i denna riktning.

Flera utlåtanden röra de äldre villkoren. En försäkringstagare hade åtagit sig att såsom huvudentreprenör uppföra bl. a. en transformatorstation till ett sjukhus. Enligt kontraktet var han skyldig att tillse, att ej genom vårdslöshet eller försummelse från hans sida skada eller förlust åstadkommes i fråga om beställarens egna och andra entreprenörers arbeten. Vid torkning av putsen i transformatorhuset kom försäkringstagaren att skada av en sidoentreprenör levererade och nedlagda kablar. VN anförde, att med hänsyn till försäkringstagarens nämnda åtagande han måste anses ha iklätt sig skyldighet att vårda och tillse den skadade egendomen. (20/1952). Åtagandet — som närmast innebar en omskrivning av culparegeln i kontraktsförhållanden — synes här ha saknat betydelse för den skadeståndsskyldighet, som kunde åvila försäkringstagaren.[2] — När motsvarande uttryckliga åtagande saknades, ansågs försäkringen där-

[7] En skiljaktig ledamot ansåg tyst åtagande ha förekommit. — Se även VN 69/1947 (eldning i uthyrt rum), där undantaget icke heller ansågs tillämpligt.

[8] Se ovan s. 412.

[9] Jfr ovan s. 445 f.

[1] Se i detta sammanhang även VN 66/1949: En försäkringstagare, som åtagit sig att vattna sin svågers krukväxter, råkade hälla ut vatten på ett bord, på vilket han tillfälligt placerat krukorna. Skadan på bordet ansågs omfattad av försäkringen, enär såvitt av redogörelsen framgått försäkringstagarens åtagande ej omfattat annat än vattningen. Jfr även 58/1947, 59/1947 och 51/1948.

[2] Samma bedömning i det liknande fallet 92/1950.

emot täcka skada på badkarsfronter, som en annan entreprenör än försäkringstagaren skulle inlägga i den byggnad som var under uppförande (69/1955).

Angående tillämpningen av 1958 års företagarförsäkringsvillkor, vilka ju när det gäller åtagande av tillsyn av lös egendom icke innebära någon ändring till innehållet, kan anföras 66/1958: Försäkringstagaren hade på uppdrag av en kommun schaktat för ett avloppsnät och därvid skadat en kabel, tillhörig en elektrisk distributionsförening. Försäkringstagaren hade före grävningsarbetet underrättats om kabeln och dess sträckning; i samband härmed hade överenskommits, att med hänsyn till risken för skador på kabeln grävningsarbetet i dess närhet skulle ske för hand och ej såsom eljest med maskin. På grund härav ansåg VN försäkringstagarens åtagande med avseende å avloppsgraven ha inneburit jämväl skyldighet att tillse, att kabeln icke skadades i samband med grävningsarbetena. Åtagandeklausulen befanns alltså vara tillämplig. — Att försäkringstagarens särskilda utfästelse om arbetets utförande här åberopats torde ha berott på att kabeln ej ägts av uppdragsgivaren och icke heller haft så nära samband med objektet för uppdraget som då skador på tredje mans egendom eljest ansetts undantagna genom bearbetningsklausulen.[3] Det kan erinras om att däremot RG i samma situation icke ansett Obhut-klausulen tillämplig.[4]

I de nu anförda fallen synes den risk som förekommit beträffande det skadade icke ensam ha motiverat att undantaget tillämpades. VN har då tagit fasta på en bestämmelse i avtalet med uppdragsgivaren, vilken närmast utgjort ett ytterligare stöd för en aktsamhetsplikt, som skulle ha förelegat redan till följd av de yttre förhållandena vid avtalets fullgörande.

Även i andra situationer har emellertid VN använt undantaget om åtagande av tillsyn. Såsom antydes i det förutnämnda principutlåtandet 89/1955 blir då avgörande, om uppdraget åt försäkringstagaren medfört en särskild risk för den skadade egendomen och därmed också ökade skyldigheter för honom att vidtaga försiktighetsmått beträffande denna.[5] Detaljerna i det avtal som försäkringstagaren träffat synas härvid icke spela någon roll för bedömningen, och än mindre torde VN fästa något avseende vid grunden för det ansvar som åvilat honom. Följande skadefall kunna belysa VN:s inställning i detta hänseende:

---

[3] Se ovan s. 467 f. — Jfr med det anförda fallet utlåtandet 59/1956 (motsatt utgång; ingen särskild utfästelse förekom från försäkringstagarens sida). I ett senare fall (71/1959) hade försäkringstagaren — en byggnadsentreprenör — fyllt igen en rörgrav, där en sidoentreprenör nedlagt en avloppsledning. Härvid hade skada vållats på ledningen. Med hänsyn till att sidoentreprenörens uppdrag även innefattat återfyllning av rörgraven till viss höjd (över rörets överkant), ansåg VN:s majoritet ej försäkringstagaren ha åtagit sig tillsyn av ledningen. Ordföranden och tre andra ledamöter hade motsatt uppfattning.

[4] Se ovan s. 407 f.

[5] Se ovan s. 462.

Försäkringstagaren hade enligt avtal åtagit sig »endast rengöring av golv och bord» i en utställningslokal. I samband med undanflyttning och damning av bord hade två på borden uppställda projektionsapparater sönderslagits. VN fann det nämnda åtagandet otvivelaktigt ha innefattat vård och tillsyn jämväl av föremålen på borden, varför skadorna ej täcktes (60/1949). Vid uppförande av en villabyggnad på en tomt, planterad med fruktträd, hade ett stort antal träd utanför det utrymme, som ansetts behövligt för arbetet, kommit till skada. Byggmästarens försäkring ansågs ej täcka skadan (66/1952).[6] — Försäkringstagaren hade åtagit sig att ombesörja viss montering vid ett bygge, och i samband härmed var det erforderligt att lossa staget till ett hisstorn, med vilket försäkringstagaren i övrigt intet hade att skaffa men som användes av hans uppdragsgivare, huvudentreprenören. En montör hos försäkringstagaren glömde att ånyo fästa staget på sin plats, med påföljd att tornet blåste ned. VN ansåg montören ha tagit sådan befattning med tornet att undantaget var tillämpligt; tydligen ansågs ett åtagande om tillsyn ha förekommit[7] (44/1953). Att hisstornet ägdes just av uppdragsgivaren torde icke ha haft större betydelse för bedömningen. — Försäkringstagaren hade fått i uppdrag att riva en byggnad försedd med vattenledning; en del av ledningssystemet skulle kvarlämnas på tomten. Vid rivningen kom ledningen att skadas, och eftersom den delvis stod under vattentryck, rann en stor mängd vatten bort. VN fann skadan falla utom försäkringen, till synes främst enär försäkringstagaren åtagit sig tillsyn av vattnet[8] (89/1955)[9]. — Flera exempel finnas också på att förbehållet använts på detta sätt vid skada på byggnader, något som det nuvarande byggnadsundantaget ej tillåter i samma utsträckning; försäkringstagaren ansågs då ha åtagit sig sådan vård och tillsyn av byggnaden som ägt direkt samband med hans uppdrag.[1]

---

[6] VN lämnade öppet, om åtagande av tillsyn förelåg eller om skadan drabbat egendom som försäkringstagaren fått i uppdrag att bearbeta; se rubriken.

[7] Se rubriken till utlåtandet.

[8] Se rubriken till utlåtandet.

[9] Här kan vidare anföras 63/1959 (äldre villkor): Försäkringstagaren hade såsom entreprenör åtagit sig att bebygga och iordningställa ett bostadsområde. Efter slutförandet av arbetet befunnos två vattenledningar, som en underentreprenör nedlagt, vara felkopplade. Då försäkringstagaren rättade till felet, kom ett tredje ledningsrör i samma rörgrav att skadas. VN ansåg skadan på ledningen utesluten, enär installationen av ledningsnätet ingått i försäkringstagarens entreprenadåtagande och även omkopplingen måste anses ha utgjort ett led i detta. VN:s majoritet fann också den vattenförlust, som uppkommit till följd av skadan på röret, falla utom försäkringen; i detta hänseende voro tre ledamöter skiljaktiga. Se även 2/1954: Försäkringstagaren hade åtagit sig att reparera en grindhake i en stenstolpe. Vid svetsning av haken blev stolpen så uppvärmd att den sprack. Försäkringen ansågs ej gälla.

[1] I ett fall hade försäkringstagaren — en rörledningsentreprenör — fått i uppdrag av ägaren till en sommarvilla att avtappa villans vattenledningssystem på hösten och åter fylla det på våren; genom slarv av en hos försäkringstagaren anställd montör hade emellertid en del vatten kvarstannat i systemet, varvid skador uppkommit på detta och även på fastigheten i övrigt. Rörande sistnämnda skador anförde VN, att försäkringstagaren måste anses ha åtagit sig sådan tillsyn av fastigheten som ägde direkt samband med utförandet av uppdraget; det hade sålunda åvilat honom skyldighet att tillse, att den icke åsamkades skador till följd av bristfällig avtappning av värmesystemet. Undantaget gällde alltså. (72/1951.) — En annan försäkringstagare, som innehade en elektrisk installationsfirma, hade fått i uppdrag att installera elektrisk belysning i en för tillfället obebodd sommarstuga. När en montör under installationen, som skedde utan översyn av fastighetens ägare, använde sig av en fotogen-

Nämnden har emellertid icke i alla lägen velat tillämpa förbehållet om åtagande av vård och tillsyn vid skador av den aktuella typen. I fallet »spegeln»[2] ansåg den sålunda, i likhet med majoriteten försäkringsbolag i andra länder, försäkringen omfatta skadan, med motiveringen att med hänsyn till arten av det arbete, som försäkringstagaren åtagit sig ombesörja, något åtagande av vård eller tillsyn ej förelegat beträffande spegeln (71/1949).[3] När en målare vid flyttning av ett skåp, som skulle målas, skadat i skåpet förvarade glas, ansågs undantagsbestämmelsen icke gälla (41/1951). Och när vid borrnings- och skärningsarbete i en järnbalk i omedelbar närhet av mycket eldfarlig vätska försäkringstagarens arbetare — oaktat uppdragsgivarens förbud — använt svetsningsaggregat och därmed vållat brandskada på vätskan, på byggnaden där arbetet skett och på där löst uppställda maskiner, bedömde VN täckningsfrågan på samma sätt (37/1955). Nämndens uppfattning i detta fall framstår som särskilt anmärkningsvärd med hänsyn till den markanta skaderisken och det till synes graverande, yrkesmässiga fel som begåtts från försäkringstagarens sida. — Vid sprängningar för avloppsledning utefter elektriska luftledningar ansågs försäkringstagaren icke heller ha åtagit sig vårda eller tillse ledningssystemet och stolparna (17/1956). — En försäkringstagare, som fått i uppdrag att utföra schaktningsarbete i en gata och lägga ned en värmekulvert i gatan, använde trots varning schaktmaskin nära ett vattenledningsrör och skadade detta; därifrån utströmmande vatten skadade värmeisolerade rör, som av en annan entreprenör nedlagts i den färdiga delen av kulverten. VN ansåg ej bearbetningsklausulen vara tillämplig. (95/1957.)

Huvudlinjer i försäkringens avgränsning vid skada på lös egendom. Som en ledande allmän princip för bedömning av skador av denna typ har HELLNER angivit, att om en person vid utförandet av sitt uppdrag misslyckats med själva den uppgift han har att utföra, skadan icke täckes, även om den skadade egendomen ej varit i bokstavlig mening omhändertagen e. d., medan han däremot är skyddad när han begått ett fel som är mera perifert i förhållande till uppgiften.[4] Detta synes ge en ganska träffande bild av tendensen i VN:s nu omtalade utlåtan-

---

lampa, råkade han hälla ut fotogen, som förstörde ett underliggande tak. VN tillämpade undantaget med liknande motivering som i föregående fall (99/1952). — Jfr också 37/1951, 50/1953.

[2] Se ovan s. 418. — I det av VN bedömda fallet hade spegeln skyddats med lakan, då den lades på bordet, och en planka från målarställningen råkade falla ned och skada spegeln.

[3] Jfr 44/1948, där den försäkrade — en gymnastiklärarinna — före lektion med en skolklass flyttat en spegel från dess vanliga plats på en ribbstol, vilken skulle användas vid lektionen; då spegeln skadades under lektionen, ansåg VN den ha stått under den försäkrades tillsyn och vård. (Företagarförsäkring.) — Med liknande motivering som i fallet »spegeln» fann VN:s majoritet försäkringen täcka en skada på en kristallkrona, som försäkringstagarens arbetare i samband med målning av ett innertak nedtagit från taket och efter arbetet upphängt på ett vårdslöst sätt. Fem skiljaktiga ledamöter ansågo, med hänsyn till de förhållandevis omfattande åtgärder arbetarna i samband med arbetet vidtagit med kronan, försäkringstagaren ha åtagit sig vård och tillsyn av denna. (21/1947.) Se även 19/1947, 62/1948, 12/1952. Liknande uttalande FSN, ärende 2 (skadan på moraklockan; se ovan s. 451 not 9).

[4] Försäkringsrätt s. 386.

den, om man tillägger, att försäkringstagarens uppgift också anses vara att förebygga de mera framträdande skaderisker som kunna uppstå vid arbete av hithörande slag; även ansvar vid sådana biförpliktelser anses uteslutet. Enbart genom en granskning av innehållet av ett avtal med den skadelidande kan man alltså icke nå fram till den avgränsning av försäkringen som VN ansett gälla, och detta så mycket mindre som ett sådant kontraktsförhållande icke alltid krävs för att undantaget skall anses användbart.

En synpunkt som skymtar i VN:s praxis är att man utesluter de *typiska* risker som försäkringstagaren måste räkna med, när han åtager sig arbete i en byggnad eller anläggning, men däremot icke ansvaret för skada som uppkommer genom speciella förhållanden i samband med uppdraget i det enskilda fallet, vilka försäkringstagaren åtminstone vid avtalets ingående icke haft anledning att förutse. Bl. a. tycks nämnden vid tolkningen av de äldre villkoren ha fäst avseende vid om skadan drabbat en närliggande *byggnadsdel* eller närligande *lösa inventarier* i den lokal där försäkringstagaren skall utföra sitt arbete; i det senare fallet tolkas ofta villkoren mildare.[5] Samma tankegång framträder också i det äldre byggnadsundantaget, som ju betonar att det är den normala risken som uteslutes. Även eljest har en avgörande synpunkt varit, om en enhet eller i vart fall en närmare samhörighet kan anses föreligga mellan den skadade egendomen och föremålet för avtalet; det sagda stämmer vidare överens med att även skada på egendom som tillhör tredje man träffas av undantaget, när egendomen lika gärna kunde ha tillhört uppdragsgivaren och vid arbetets normala förlopp varit hotad av skada.[6] — Det kan dock knappast antagas, att VN i alla de gränsfall som här behandlats resonerat på denna linje.

Vidare synes under alla omständigheter kunna konstateras, att VN ej konsekvent låtit preventionshänsyn och då särskilt skillnaden mellan fackmässiga och alldagliga fel bli vägledande vid gränsdragningen. Detta har framhållits på tal om tolkningen av det äldre byggnadsundantaget[7] och torde gälla också beträffande de andra förbehåll som här diskuterats. I många fall ha undantagen åberopats vid vårdslöshet av mera alldagligt och ganska ursäktligt slag; här kunna t. ex. nämnas ut-

---

[5] Jfr å ena sidan de s. 470 not 1 refererade fallen, å andra sidan 71/1949 (spegeln) och 41/1951 (glasen i skåpet).

[6] Se VN 117/1954 (ovan s. 467) och s. 467 not 5 anförda fall, där det framstått som en händelse att det ej varit uppdragsgivarens egendom som skadats, samt vidare 66/1958 (ovan s. 469), där försäkringstagarens uppmärksamhet särskilt inriktats på risken för tredje mans egendom.

[7] Se ovan s. 463 f.

låtandena 44/1953 (staget till hisstornet) och 11/1958 (kranen i motortankern). Å andra sidan har skadan täckts i ett så flagrant fall av fackmässig vårdslöshet — visserligen av en arbetare — som 37/1955 (svetsningen vid den eldfarliga vätskan) samt vidare t. ex. i 17/1956 (sprängningen utmed ledningarna) och 95/1957 (rören i kulverten).[8] — I en del fall kunna dock tankegångar av detta slag ha inverkat på bedömningen; synpunkten, att den för arbetet typiska skaderisken ej bör täckas leder givetvis ofta till att just fackfelen hållas utom försäkringsskyddet.[9]

VN:s användning av undantaget om åtagande av tillsyn vid skadegörelse på annan egendom än den behandlade erinrar om tolkningen av bestämmelsen vid vårdskador[1]: man använder sig i båda situationerna av begreppet »tyst åtagande», vilket skulle kunna föreligga redan på grund av de yttre förhållanden varunder avtalet uppfylles. Också här märker man en tydlig parallell i den tyska Obhut-klausulens användning[2], liksom i försäkringsbolagens syn på begreppet varetægt i Danmark[3].

Emellertid har också beträffande de nu aktuella skadetyperna förekommit ett hovrättsfall, som antyder att domstolarna möjligen kunna väntas tolka undantaget mera restriktivt än VN.

FFR 1955 s. 310. Då försäkringstagaren — en elektrisk installationsfirma — utförde omläggningsarbete på en elektrisk ledning uppstod kortslutning, varigenom en transformatorbyggnad brandskadades. I denna situation fann VN försäkringstagaren ha åtagit sig sådan tillsyn av hela anläggningen som ägt direkt samband med hans uppdrag; det hade sålunda åvilat honom att tillse, att anläggningen ej åsamkades skador till följd av kortslutning. Samtliga skador skulle alltså vara undantagna (50/1952). Då försäkringstagaren förde tvisten inför domstol, ansåg också RR alla skadorna jämlikt bearbetningsklausulen falla utom försäkringen. HovR fann däremot försäkringstagaren ej ha åtagit sig att vårda eller tillse byggnaden, under åberopande att den stått under tillsyn av en särskilt utsedd föreståndare, som på begäran vid varje särskilt tillfälle utlämnat nyckeln till försäkringstagarens folk för brytning respektive påkoppling av strömmen. Skadan på byggnaden omfattades alltså av försäkringen, frånsett ledningen från och med en strömbrytare till arbetsplatsen samt takkonstruktionen, vilken ansågs utsatt för normal risk att skadas vid arbetet.

HovR har alltså tolkat den aktuella klausulen mera bokstavligt än VN: att försäkringstagarens arbete medfört skada å egendom, som

[8] Se även t.ex. VN 99/1952, refererat s. 470 not 1, 83/1956 (s. 467 not 5), samt å andra sidan de sprängningsfall som omtalats s. 466 i slutet av not 2. Jfr också 113/1948, 7/1953, 10/1953.

[9] Se t.ex. VN 71/1949 (»spegeln»), 54/1955 (s. 466 not 4), 66/1958 (s. 473).

[1] Se ovan s. 441 ff.

[2] Se ovan s. 406 ff.

[3] Se ovan s. 427 f, jfr s. 431 f.

härvid varit utsatt för risk att skadas och till vilken han ägt tillträde, skulle ej medföra undantagets tillämpning, såvida icke tillsynen av egendomen anförtrotts åt försäkringstagaren. För entreprenörens försäkringsskydd torde den skillnad i tolkningen som rättsfallet antyder ha avsevärd praktisk betydelse även vid tillämpning av de nya företagarförsäkringsvillkoren. Det är icke säkert, att VN:s bedömande i exempelvis 66/1952 (skadan på fruktträden)[4] och 44/1953 (hisstornet)[5] skulle ha delats av domstolen.[6]

Det nya byggnadsundantaget. Som förut antyddes, kom VN:s tolkning av byggnadsundantaget i de äldre företagarförsäkringsvillkoren att framstå som väl sträng både för allmänhet och skadereglerare.[7] Att omarbeta och mildra denna klausul blev en av de väsentliga uppgifterna för den kommitté, som skulle framlägga förslag till nya villkor. Efter att ha diskuterat och förkastat flera olika alternativ nådde man slutligen fram till den nuvarande avfattningen, enligt vilken blott skador på sådana byggnadsdelar, som omfattas av försäkringstagarens »direkta åtagande» att behandla byggnaden, skulle drabbas av undantaget. Skälet för denna formulering synes ha varit framför allt att den ansågs klarare än övriga tänkbara gränsdragningar.[8] Av bestämningen »direkta» skulle framgå, att undantaget ej gällde för »tysta biförpliktelser».[1] Med villkoret torde man emellertid ha velat undantaga även vissa skador på andra delar av byggnaden än dem varpå arbete eller åtgärder utfördes.[2] Hur kommittén närmare velat avgränsa försäkringsskyddet i detta hänseende är dock ej fullt klart.

Ej heller VN:s hittillsvarande praxis ger någon fullt tydlig bild av hur bestämmelsen tolkas från försäkringsgivarhåll. I varje fall betraktas den som en utvidgning av försäkringsskyddet i jämförelse med sin äldre motsvarighet.[3] Men hur den i övrigt tolkas, och särskilt i vilken

---

[4] Se ovan s. 470.

[5] Se ovan s. 470.

[6] I ett annat hovrättsfall, FFR 1957 s. 317, har domstolen tolkat av orden om åtagande av vård eller tillsyn i den äldre privatansvarsförsäkringen så, att därmed skulle uteslutas även ansvar för eldskada på hyrd privatbostad, som vållades genom åtgärder vid eldning på grund av försäkringstagarens särskilda åtagande mot hyresvärden (hos vilken försäkringstagaren här var anställd). Liknande mening VN i 1/1949.

[7] Se ovan s. 464.

[8] Om övriga prövade alternativ, se FALEBORN s. 15 f, jfr också LIDMAN i SOK 1956 s. 99.

[1] Se FALEBORN s. 16.

[2] En bestämmelse, enligt vilken blott skador på byggnadsdel varpå arbete utfördes, har sålunda av kommittén ansetts alltför liberal; och man tänkte sig tydligen att det direkta åtagandet i vissa fall skulle omfatta andra delar av byggnaden än dem som äro föremål för åtgärd. Se FALEBORN s. 16 f.

[3] Detta framgår klart av uttryckssätten i utlåtandena 68/1958, 1/1959, 2/1959 och 62/1959.

utsträckning den kan gå utanför behandlingsskadornas område, är ännu ovisst.

I de första utlåtandena om den nya klausulen synes den ha tolkats ganska restriktivt. I 68/1958 hade försäkringstagaren fått i uppdrag att utföra elektriskt installationsarbete i en fabrik. Då därvid vissa ändringar skulle företagas på elcentralen i fabriken, frånkopplade försäkringstagarens montör bl. a. anslutningen till en cementblandare, som hörde till byggnaden. Blandaren kom sedan att åter tillkopplas på felaktigt sätt, med påföljd att den skadades. VN ansåg försäkringen täcka skadan, enär blandaren ej kunde anses omfattad av försäkringstagarens direkta åtagande. — I ett annat fall hade försäkringstagaren — en byggmästare — åtagit sig att dels putsa en fastighets ytterväggar, dels utföra vissa svetsningsarbeten på dess balkonger. Vid svetsningen, vartill anlitades en underentreprenör, kommo rutorna i en fasad på huset att skadas genom svetsloppor. VN, som erinrade om att det nya undantaget hade en annan avfattning än det tidigare, förklarade, att fastigheten icke i sin helhet varit föremål för bearbetning av försäkringstagaren och att rutorna, »vilka skadats i samband med det svetsningsarbete som efter putsningsarbetet utförts å fasaden», ej berörts av försäkringstagarens direkta åtagande, varför försäkringen täckte skadan (1/1959).[4]

Formuleringen av det sistnämnda utlåtandet lämnar möjligheten öppen att VN skulle kunna tillämpa klausulen också vid skador på andra byggnadsdelar än försäkringstagaren uttryckligen åtagit sig att bearbeta, och då närmast när uppdraget innefattat visst arbete, som inneburit en betydande skaderisk även för närliggande partier, samt dessa skadats just vid utförandet av arbetet i fråga.[5] En sådan gränsdragning synes också ha kommit till användning i ett par senare utlåtanden, där undantaget ansetts gälla.

I 43/1959 hade sålunda försäkringstagaren fått i uppdrag att justera två regleringsventiler till en gardintrumma; ventilerna lågo omkring en meter från trumman på en ledning till denna. Till följd av att försäkringstagaren felaktigt utbytt ventilerna, skadades trumman. Trots att försäkringstagarens arbete uteslutande gällt ventilerna, ansågs med hänsyn till trummans läge och funktion denna ha varit omfattad av försäkringstagarens direkta åtagande. Skadan betraktades alltså som utesluten. — I 68/1959 hade försäkringstagaren åtagit sig att höja en tidigare uppförd travers, varvid man lät telfern, som var besvärlig att taga ned, med låsta hjul stanna kvar på traversbanan vid lyftningen. Därvid kom telfern att glida av banan och skadades. VN fann telfern vara omfattad av försäkringstagarens direkta åtagande med hänsyn till det sätt varpå arbetet utförts. — I samband med ett målningsarbete, som försäkringstagaren åtagit sig i en byggnad, slipades fönsterbågarna av med sandpapper, varvid repor uppkommo på fönsterglasen. Försäkringstagarens direkta åtagande ansågs ha avsett hela fönsterna, alltså även glasen. (76/1959.) — I 86/1959 råkade försäkringstagarens anställde, som bilade i ett betongvalv för

---

[4] Se även VN 2/1959, där emellertid skadan drabbat en byggnadsdel som uppenbarligen ej berörts av något direkt åtagande.

[5] Se den citerade inskjutna relativsatsen!

att i detta lägga rör för elektriska ledningar, skada ett avloppsrör, vars existens han ej känt till. VN:s majoritet ansåg undantaget gälla.[6]

De få utlåtanden som hittills förekommit tyda på att VN anser undantaget om direkt åtagande blott såtillvida innebära en uppmjukning av villkoren, att åtagandeklausulen tolkas något mera restriktivt beträffande byggnadsskador; i vissa fall kan detta leda till försäkringsskydd då det äldre byggnadsundantaget skulle ha varit tillämpligt. I åtskilliga andra lägen kommer man emellertid enligt denna inställning att utesluta skador även på annan byggnadsdel än arbetet avser. Samma allmänna resonemang synas alltjämt vägledande för tolkningen. Man frågar sig, om skadan varit en närliggande och typisk risk vid försäkringstagarens arbete och om den skadade delen kan anses som en enhet med den behandlade; trots klausulens formulering tycks dess räckvidd lika litet som tidigare bestämd av innehållet av avtalet mellan försäkringstagaren och den skadelidande.[6a]

m) Undantagens liberalisering i vissa försäkringar

Det återstår att behandla de fall, där bolagen i fråga om enstaka försäkringstagargrupper frångå undantagen rörande skador på vårdade och behandlade saker. Ofta sker detta genom att till de allmänna ansvarsförsäkringsvillkoren fogas ett särskilt villkor, som utvidgar täckningsområdet. Stundom förekommer också specialförsäkringar för särskilda företagarkategorier, vilka på detta sätt skyddas mot sin mest betydande risk. Redan tidigare ha vissa av dessa försäkringar berörts.[7] Här skall närmare uppmärksammas, hur avgränsningen av den aktuella risken skett i några sådana fall.

Ett praktiskt viktigt skydd mot ansvar för både vård- och behandlingsskador ge försäkringarna för innehavare av garage, bilverkstäder och bensinstationer.

Den tyska försäkringen omfattar mot premietillägg vårdskador på bilar.[8] Vidare täcker den ansvar för behandlingsskador till följd av mindre repara-

[6] Två skiljaktiga ledamöter ansågo ej försäkringstagaren ha direkt åtagit sig att bearbeta eller öva tillsyn över avloppsrören, varför försäkringen omfattade skadan på dessa.

[6a] Ett nyligen (febr. 1960) avgivet utlåtande synes betona, att skada på byggnadsdelar som äro mera avlägsna från objektet för uppdraget ej träffas av undantaget, även om arbetet medfört påtagliga risker för dem. Försäkringstagaren, en byggnadsentreprenör, hade åtagit sig att byta ut grunden i en byggnad; detta tillgick så, att den gamla grunden undan för undan bilades bort och ny betonggrund göts i dess ställe. Härvid uppkom en spricka i en yttervägg i byggnaden. VN:s majoritet fann försäkringstagarens direkta åtagande blott ha omfattat grunden, varför undantaget ej vore tillämpligt. (62/1959.)

[7] Se ovan s. 391 ff.

[8] Se om försäkringens utformning närmare Sieg i Grundlagen C 2—1 B s. 19 ff.

tioner och serviceåtgärder på fordonen. Självrisk lär vara obligatorisk.[9] — I Frankrike synes man mindre benägen att försäkra behandlingsskadorna, vilket torde sammanhänga med motviljan att gardera försäkringstagarna mot följderna av yrkesmässiga fel; vad angår vårdskador, som uppkomma genom brand eller stöld, kan garageägaren skydda sig genom sakförsäkring för vederbörandes räkning.[1] — I Danmark lär det vara svårt att erhålla ansvarsförsäkring mot behandlingsskador av denna typ; några bolag försäkra dock servicestationer mot följderna av vissa tillfälliga misstag och försummelser.[2] Vårdskadorna kunna däremot täckas för dessa företagares del.[3] — De norska försäkringsgivarna ha gått längre i detta avseende. Skada på fordon, som inlämnats för reparations- eller serviceåtgärder[4] omfattas sålunda mot en självrisk av 200 kronor av försäkringen. Härvid undantages dock bl. a. »omkostninger ved at arbeidet er mangelfullt eller ikke fagmessig utført og som følge herav må gjøres helt eller delvis om», och detta även om fordonet återställts till ägaren eller uppdragsgivaren.[5] Ansvar för yrkesmässiga fel inneslutes alltså i viss utsträckning. Erfarenheterna med försäkringsformen lära dock ej vara de bästa.[6]

De svenska försäkringsgivarna ha gått försiktigare fram, när det gällt att uppmjuka undantaget i detta hänseende. Åtskilliga vårdskador kunna visserligen täckas, men i fråga om skadefall av andra slag innebära de särskilda villkoren för denna försäkringstagargrupp närmast att icke de utpräglade behandlingsskadorna men väl annan skadegörelse på fordonet omfattas av försäkringen. Såtillvida erinrar regleringen närmast om byggnadsundantagets nuvarande utformning.

Försäkringen gäller enligt särskilt försäkringsvillkor för bilverkstäder för skada på fordonet i samband med reparations-, service- och garageringsuppdrag med en självrisk av 250 kronor. Undantagna äro dock bl. a. skador genom eld, explosion och stöld samt vid förflyttning utanför det för verkstaden disponerade området — såvida skadan ej vållats av fel begånget inom området — samt skada å sådan del av fordonet, som vid skadetillfället är föremål för reparationsåtgärd. Bensinstationer kunna vidare försäkra skada i samband med serviceåtgärd, såsom tvättning, smörjning, bensin- och oljepåfyllning. I båda fallen är alltså åtagandeklausulen uppmjukad.[7] — När skada förekommit på andra delar av bilmotorn än dem ett uppdrag avsett har VN visat sig obenä-

---

[9] SIEG, a.a. s. 18, 24.

[1] Se SAPIN s. 393 f, Assurance de la responsabilité civile 2 s. 57 f. (Vidare har uppgift av samma innehåll erhållits från ett franskt försäkringsbolag.)

[2] Försäkringen avser skada på motorfordon, varpå blott skall utföras vanlig service, härunder smörjning (ej reparation), när skadan följer av påfyllning av annan vätska än den begärda, glömska att påfylla vätska och glömska att påskruva bottenpropp i motor m.m. Självrisken är 20 %.

[3] Uppgift av tre försäkringsbolag.

[4] Villkoren nämna utom reparation påfyllning, smörjning, tvätt, putsning eller liknande service.

[5] Tillika undantages skada som kan täckas av ordinär brandförsäkring, såvida ej regress sker från denna försäkring, samt skada till följd av stöld.

[6] Uppgift från tre norska bolag.

[7] Se angående villkoret även HAGANDER i NFT 1957 s. 153 f.

gen att betrakta delarna isolerade; skadorna skulle alltså falla utom försäkringen.[8] I övrigt synes däremot som föremål för reparationsåtgärd anses blott bildel, som omfattats av själva reparationen. Att i samband därmed även åtgärder företagits med bilen i övrigt synes ej medföra, att skador på andra partier av denna betraktas som uteslutna.[9]

Av stort intresse är också den täckning mot ansvar för vård- och behandlingsskador, som ingår i varvens reparentförsäkring. För de större varven förekommer ett ganska fullständigt försäkringsskydd beträffande båda skadetyperna, låt vara med en mycket betydande självrisk. Varvens omtanke om sitt anseende har här ansetts tillåta täckning även av yrkesmässiga fel. Från de mindre varvens försäkring uteslutas däremot, som förut nämnts, skador förorsakade av konstruktions- och materialfel eller av felaktigt utfört arbete; däremot täckes ansvar på grund av rena missöden vid arbetet. Åtskilliga fall av egentliga behandlingskador falla därigenom utom försäkringsskyddet, medan vårdskador och skadegörelse på fartyget utan närmare samband med arbetet omfattas av detta mot en mindre självrisk.[1]

En del andra yrkesmän kunna också erhålla täckning mot alla eller vissa skador på behandlad egendom. För veterinärer är ett sådant försäkringsskydd vid skada på djur möjligt i flertalet länder[2], däribland Sverige, där åtagandeklausulen för deras del utgår ur villkoren. I utlandet förekommer också försäkring av hovslagare mot ansvar för skada på skodda hästar.[3]

Vanligare är emellertid försäkring mot ersättningsskyldighet för vårdskador av skilda slag. Utöver vad som redan omtalats må nämnas, att hotellägarens ansvar för hos honom förvarade saker kan försäkras,

---

[8] Se VN 58/1954, 70/1954, 12/1955, 56/1955, 42/ 1957, 54/1957, 98/1957, 14/1958, 21/1959; jfr dock 89/1957. — Uttrycket »vid skadetillfället» har tolkats så, att skada uppkommen efter bilens återställande på grund av slarv vid reparationsåtgärd täcks. Se 24/1953, 70/1954. Motsatsen gäller vid den ordinära klausulen, där även dylika skador falla utom försäkringen, se ovan s. 460. — Jfr om villkoret även 92/1956. — Till »skada i samband med serviceåtgärd» har VN blott velat hänföra skada vid arbetsmoment av förhållandevis ringa omfattning, som regelmässigt kunna beräknas bli erforderliga i anslutning till dylika åtgärder (se 42/1959; skiljaktighet).

[9] Se 83/1959: Bilar, som inlämnats för lackering av framskärmar, erhöllo omfattande skador i samband med torkning efter lackeringen. Blott skadorna på framskärmarna ansågos undantagna.

[1] Se om det sagda ovan s. 395.

[2] Se angående Tyskland SIEG i Grundlagen C 2–V s. 15 ff, angående Schweiz GEISER s. 83, angående Frankrike Assurance de la responsabilité civile 2 s. 86, angående Danmark DREYER i SOK 1953 s. 176.

[3] Se om Tyskland SIEG i Grundlagen C 2–1 B s. 11 f, om Schweiz GEISER s. 83, HOFFMANN s. 53, angående Frankrike Assurance de responsabilité civile 2 s. 72. — I Frankrike kan även tvättanstalter försäkra sig mot ansvar för skada på behandlat linne (Assurance de responsabilité civile 2 s. 33).

även när det som i Tyskland och Schweiz är rent strikt[4]; innehavare av hotell- och restauranggarderober kunna få samma skydd[5], liksom även sjukhus såvitt angår patienternas inlämnade ägodelar[6]. Speditörer kunna som förut antytts försäkra sig mot ansvar för omhändertaget gods.[7] — Montageförsäkringen kan omfatta ansvar för vissa skador på egendom som på montagestället användes eller förvaras av försäkringstagaren; bl. a. slitageskador uteslutas.[8]

Vad beträffar fraktförarnas försäkringsmöjlighet, tilldrager sig P & I-försäkringen det största intresset. Av den tidigare redogörelsen för villkoren inom den nordiska försäkringen har framgått, att skada på befordrad egendom i princip omfattas av försäkringsskyddet.[9]

Småskador uteslutas dock redan genom självriskbestämmelserna, och detta får särskild betydelse genom att ansvaret i flertalet fall lär avse manko, ej skada på godsets substans. Genom en bestämmelse, att förlust på grund av »reparation av emballage, omsäckning, sortering och liknande åtgärder, som måste anses utgöra ett led i uppfyllandet av transportförpliktelsen» icke ersättes, inskränkes också försäkringens område. Motiveringen för denna klausul har varit, att redarens utlägg här ha karaktären av driftskostnader, vilka på förhand skulle vara beräkneliga för honom.[1] Samma tanke ligger bakom försäkringens behandling av räddningskostnaderna[2]: blott omkostnader, som med hänsyn till omständigheterna framstått som oberäkneliga eller extraordinära, omfattas av försäkringen.[3] Åtgärder, som kunnat företagas av fartygets besättning eller med dess utrustning, ersättas icke alls.[4] — Bakom ett annat i de norska P & I-villkoren stadgat undantag för en särskild typ av vårdskador, nämligen på lånad och hyrd fartygsutrustning, ha legat liknande överväganden som när eljest ansvar uteslutes för skada på saker som långvarigt brukas:

---

[4] Se om Tyskland SIEG i Grundlagen C 2–IV s. 9 ff, om Schweiz GEISER a.st., HOFFMANN a.st. (samma uppgift 1958 från ett stort bolag), om England Stone & Cox Year Book 1957 s. 345 f, om Danmark DREYER a.st. Jfr om tyska och schweiziska ansvarsregeln ovan s. 43, 72. — Samma försäkringsskydd gäller för övrigt fordon som förvaras hos hotellet.

[5] Se om Tyskland SIEG, a.a. s. 14 f, om Schweiz HOFFMANN s. 53, om Norge Ansvar, Tariff 8.

[6] Så bl.a. i Tyskland, se SIEG i Grundlagen C 2–V s. 8, och i Norge, se Ansvar, Tariff 2 E.

[7] Se ovan s. 394 f och angående schweizisk försäkring HOFFMANN s. 55. I Tyskland används försäkring för vederbörande ägares räkning i dessa fall, se SIEG i ZHR 1949–50 s. 95 ff.

[8] Jfr om försäkringsformen ovan s. 298. Om försäkringsmöjligheten i Tyskland se HARTUNG s. 174 f.

[9] Se ovan s. 392.

[1] BRÆKHUS i FT 1956 s. 270, jfr Skuld Kommentar s. 16, 26 ff.

[2] Se om dessa ovan s. 392.

[3] Tanken uttryckes i Skulds villkor så, att försäkringsgivaren blott ersätter »omkostninger ved foranstaltninger som i forhold til skipets reise, lastens art og de omstendigheter som forelå da reisen blev tiltrådt, var upåregnelige eller har en ekstraordinær karakter». Se angående den norska bestämmelsen vidare BRÆKHUS a.st., och Skuld Kommentar s. 26 ff. — Liknande överväganden dominera SÅA:s utformning av sin försäkring, om också de ej kommit till så klart uttryck som i Skulds villkor; ersättning är sålunda hos SÅA utesluten för åtgärder med lasten, som nödvändiggjorts av bristfällig lastning o.d.

[4] Under de räddningskostnader som undantagas ha också förts ansvar för underlåten eller försenad uppfyllelse av transportförpliktelse.

föremålen i fråga tillhöra vanligen försäkringstagaren själv, och i de undantagsfall där detta ej vore fallet borde ej bolagets täckningsplikt utvidgas. Undantaget skulle vara uttryck för nödvändigheten att standardisera risken.[5]

Sammanfattningsvis innebär alltså P & I-försäkringens täckning vid vårdskador, att försäkringen omfattar för verksamheten typiska risker, under förutsättning att dessa framstå som någorlunda omfattande och oberäkneliga.

Även i andra fraktförhållanden är det möjligt att försäkra ansvar för det transporterade godset. Som exempel från nordisk rätt kunna anföras den förut nämnda luftbefordringsförsäkringen[6], trafikförsäkringen i Danmark och den norska »motorvognforsikringen», vilken som nämnt genom särskilt avtal också kan utvidgas till att omfatta ansvar för transporterad egendom.[7] — I Sverige anlita bilfraktförarna i stället sakförsäkring för vederbörande ägares räkning för att skydda sig mot ersättningsskyldighet i detta hänseende.[8]

I detta sammanhang finns det anledning att åter uppmärksamma lantbruksansvarsförsäkringen. Här möta vi en betydande uppmjukning av undantagen om vårdskador, vilken i motsats till de förut omtalade försäkringstyperna främst tar sikte på nyttjad egendom; och denna liberalisering har kunnat äga rum trots att skadefallen i lantbruk ej ha en så förhållandevis enhetlig karaktär som t. ex. vid godsbefordran.[9]

Enligt 1946 års danska kommittéförslag till standardvillkor kunde för lantbrukares del ett särskilt villkor infogas i polisen, vilket föreskrev att försäkringen oansett undantagen om vårdad och behandlad egendom täckte ansvar för skador på egendom, som överlämnats till försäkringstagaren för befordran, på djur, vilka överlämnats till försäkringstagaren för betäckning samt på lånade och hyrda hästar eller vagnar med tillbehör och lantbruksmaskiner, som drivas med hjälp av djur eller med mekanisk drivkraft.[1] Ett par bolag hade

---

[5] Se BRÆKHUS a.st., Skuld Kommentar s. 14.

[6] Se ovan s. 394.

[7] Se om ansvarsförsäkring vid biltransport ovan s. 395. — I Frankrike förekommer också ansvarsförsäkring för fraktförare till lands. (Villkor ha företetts från ett franskt bolag, jfr också SAPIN s. 310 f.)

[8] Enligt allmänna försäkringsvillkor för biltransportförsäkring av 1957, jämte särskilt villkor för utvidgad försäkring (allriskförsäkring) täckes skada på transporterat gods icke blott till följd av trafikolycka och stöld utan även av annan anledning, dock ej skada till följd av att bilen förslitits, bristfälligt underhållits, överlastats m.m., och ej heller skada hänförlig till fördröjning eller förlängning av transporten, godsets egen beskaffenhet, rost, frost, fukt och värme samt ytskador som ej utgöra direkt följd av trafikolycka eller stöld.

[9] Här skola närmare beröras de svenska och danska villkoren. I Tyskland har också skett en utvidgning av försäkringen för lantbrukarnas del, se s. 410 not 3. Jfr även Grundlagen C 2–II s. 7.

[1] Se Assurandøren 1946 s. 177.

då redan försäkrat dessa skador under någon tid.[2] Villkoren gälla även lantbrukarens ansvar i privatlivets förhållanden.

Anledningen till utvidgningen av försäkringsskyddet var främst det betydande försäkringsbehov som ansågs förekomma i de angivna hänseendena[3]; inom lantbruket använde man sig ofta av lånade eller hyrda djur och redskap, och försäkringstagarna vore ofta folk i små omständigheter som hade svårt att utgiva skadestånd. Faran för missbruk av försäkringen ansågs mindre betänklig, eftersom den skadade egendom försäkringen rörde ofta hade sådant värde, att en närmare undersökning av skadeförloppet lönade sig för försäkringsgivarna.[4] Vidare förelåge ofta sådana omständigheter, att risken för att aktsamheten skulle försvagas genom försäkringsskyddet vore ringa, t. ex. när en lånad vagn användes med eget anspann. — Det sagda gällde i synnerhet skador på egendom som brukats kortare tid, och det är främst mot ansvaret för dessa som man velat ge försäkringsskydd.[5] Att ersättningsskyldighet för skada på transporterat gods omfattas av försäkring förekommer ju också i andra sammanhang och är icke särskilt anmärkningsvärt.[6] Enligt uppgift lära fyra bolag använda sig av det särskilda villkoret vid försäkring av lantbrukare och handelsträdgårdsrörelse.

I Danmark har alltså ett växande försäkringsbehov lett till att försäkringsskyddet för lantbrukare så småningom utvidgats över sina tidigare gränser. I Sverige bröt man däremot genom tariffbolagens lantbruksansvarsförsäkringsvillkor av 1955 plötsligt på ett markerat sätt mot den traditionella försiktigheten att täcka vård- och behandlingsskador i förvärvslivet.[7] I motsats till i Danmark gäller här icke någon inskränkning med hänsyn till den skadade egendomens art, frånsett att skada på motorfordon samt på pengar och värdehandlingar uteslutes, och behandlingsskador undantagas ej särskilt från försäkringen. Endast förbehållen för skada orsakad av vanvård och slitage ge försäkringsbolagen möjlighet att motverka missbruk av försäkringsskyddet. Man kan ifrågasätta, om icke konkurrenshänsyn här drivit bolagen att utvidga försäkringsskyddet utöver vad åtskilliga försäkringsmän anse förenligt med sunda försäkringsprinciper. Det återstår emellertid att se, hur erfarenheterna med de nya villkoren gestalta sig på lång sikt.

n) Återblick på vård- och behandlingsklausulerna

Klausulernas formulering och tolkning. Den gjorda undersökningen har visat, att de ordinära ansvarsförsäkringarnas undantag för skada

[2] Ett bolag hade enligt uppgift täckt sådant ansvar sedan 1920, till en början på grund av kulans men senare med stöd av uttryckliga villkor. — Jfr Assurandøren 1946 s. 194.

[3] Angående skälen för försäkringsskyddets utvidgning ha uppgifter hämtats från tidningen »Tillidsmanden» 1944 s. 4 ff, från »Varetægtsklausulen og 'De særlige Forsikringsbetingelser'» (stencilerat meddelande från ett stort danskt bolag) samt muntligen från danska bolag.

[4] Enligt uppgift skulle också kontrollen av skadeförloppet underlättas av folktätheten på den danska landsbygden, där de ömsesidiga bolagen genom sina representanter i varje kommun ganska lätt kunna få inblick i de försäkringsfall som förekomma.

[5] Vid mycket långvarigt bruk av den skadade egendomen lär man enligt uppgift från ett bolag i praxis avvisa skadan under åberopande av att saken varit att jämställa med försäkringstagarens egen egendom.

[6] Vid mjölk- och äggtransport kan försäkringen utvidgas genom en transportförsäkring, som täcker även casusskador.

[7] Se härom närmare ovan s. 436 f.

på vårdad och behandlad egendom samt på egendom i nära samband därmed kunna utformas efter flera olika metoder, vilka få betydelse för tillvägagångssättet vid bestämmelsernas tolkning.

Vad först beträffar *vårdklausulernas formulering*, ha vi funnit dessa på de flesta håll uppbyggda kring allmänna begrepp av samma typ som det svenska »omhändertagande». Det är då fråga om termer, vilka icke ha någon klart fixerad innebörd inom den allmänna civilrätten; det utmärkande för dem är att de antyda, förutom en viss närmare yttre relation till saken i fråga, även en positiv skyldighet för den försäkrade att skydda den för skador. Utländska exempel härpå äro »Obhut» i de äldre tyska och schweiziska villkoren, det franska »garde» (liksom även uttryck som »objets confiés à l'assuré» och liknande), det engelska »care» (»charge», »custody») och det danska »varetægt». Från svenska villkor kan också hänvisas, utom till »omhändertaga», till det praktiskt betydelsefulla begreppet »tillsyn» i företagarförsäkringen. Även vårdbegreppet, vilket numera mindre ofta användes i svenska villkor, är för övrigt av denna typ.[8]

Klausulen kompletteras sedan med andra uttryck. Ofta begagnas termer, som helt allmänt beskriva en närmare relation till den skadade saken; exempel härpå är det stundom förekommande danska undantaget om egendom som »beror» hos den försäkrade och det anglosachsiska »control» (»physical control»). Det är däremot påfallande sällan som det inom den allmänna civilrätten så viktiga besittningsbegreppet och dess närmaste motsvarigheter i andra länder brukats i villkoren; den norska privatansvarsförsäkringens undantag hänvisar dock härtill.[9] Icke heller har man i anglosachsisk försäkring begagnat en så centralt civilrättslig term som »bailment». — Något större räckvidd än undantagen om omhändertagen egendom har synbarligen ett förbehåll för skada på brukad eller nyttjad egendom, som på många håll användes.

Vanligen kombineras emellertid de förutnämnda uttryck, som beskriva ett omhändertagande eller vårdförhållande, med vissa exempel på avtal, som kunna ha medfört en sådan relation till saken: hyra, lån, förvaring, transport, reparationsavtal etc. På sina håll — t. ex. i norsk företagarförsäkring — komma dessa mera preciserade juridiska termer i förgrunden i klausulen.

I den tyska Besitz-klausulen av 1949 finna vi försäkringsgivarna i klarhetens intresse ha helt övergått till metoden att anknyta villkoret

---

[8] När i avhandlingen talas om »vårdad» egendom tar detta uttryck däremot sikte på den närmare yttre relationen till saken. Jfr ovan s. 16.

[9] Se ovan s. 432. Jfr också om schweiziska villkor s. 417 not 4.

till vissa avtalstyper med fixerad juridisk innebörd. Här förekommer intet undantag för skada på egendom, som omhändertagits eller vårdats av den försäkrade i andra sammanhang än vid hyra, arrende, lån och deposition.

Tolkningen av villkoren i fråga har vid klausuler av det sistnämnda slaget gått ut på att undersöka, om det avtalsförhållande, som förelegat mellan försäkringstagaren och den skadelidande, kunnat inordnas under de i villkoret angivna kontraktstyperna. Svårigheterna torde här främst ligga på utredningsplanet; ha väl de faktiska förhållandena klarlagts, torde bedömningen av täckningsfrågan ofta vara ganska klar.

Mera komplicerat synes däremot tolkningsförfarandet bli, där allmänna begrepp av typen »Obhut» eller »omhändertagande» ställts i centrum av klausulen. Särskilt domstolarna men även försäkringsjurister förefalla här ha varit benägna att söka efter en användbar hjälplinje från den allmänna civilrätten, som skulle kunna skapa reda i den vanskliga avgränsningen av försäkringsskyddet. Man har då på en del håll tagit fasta på den nyss påpekade omständigheten, att uttrycken i fråga antyda en *plikt* att skydda egendom i fråga mot skador även från annat håll än försäkringstagarens; det blir då den skadeståndsrättsliga distinktionen mellan utomobligatoriska och kontraktsrättsliga aktsamhetsplikter, som tillmätes betydelse även i detta sammanhang. Vi ha återfunnit tankegångar av denna typ bl. a. i tysk rättstillämpning och i svensk försäkringspraxis.[1] Resultatet har blivit, att vårdklausulerna i viss omfattning tillämpats beträffande egendom, som den försäkrade icke haft under sin uteslutande kontroll utan blott kommit i nära beröring med.

Härvid har emellertid en svårighet uppstått. De allmänna begrepp, som nu omtalats, äro såtillvida tvetydiga som de icke klart ange, om den vårdnadsskyldighet de antyda beror på ett löfte att tillse saken eller blott på de yttre förhållanden, som uttrycken i fråga beskriva. Tidigare har framhållits, att både vid vårdskador, när avtalet ej gått ut på vård eller bruk av den skadade egendomen, och vid skadegörelse på egendom utom skadevållarens exklusiva kontroll ansvaret i flertalet fall i ganska ringa grad beror på kontraktet.[2] Hur man skall behandla det omfattande gränsområde, där ett dylikt ansvar utan utpräglat avtalsrättsliga drag förekommer, förblir tveksamt även om man anknyter till skadeståndsrättsliga distinktioner; de ge ringa ledning t. ex. i fallen »möblerna», »takputsen», »ångpannan» och »spegeln».[3]

---

[1] Se ovan s. 408 f och 467 ff.
[2] Jfr ovan s. 192 ff och 240.
[3] Se om dessa skadefall ovan s. 371 (ångpannan) och f. ö. s. 417 f.

En annan svårighet kan möta, när den försäkrades befattning med saken mindre framstår som en följd av ett kontraktsförhållande med dess ägare än som en sådan nära kontakt, som man stundom oberoende av avtal får med annans egendom inom umgängeslivet och i liknande förhållanden.[4] Även då är det besvärligt att finna en klar gräns mellan kontraktsrättsliga förpliktelser att skydda saken och vårdplikter av annat slag. Också när man svårligen kan konstruera ett avtalsförhållande, tala ofta starka försäkringstekniska skäl — bl. a. den stora skaderisken och faran för missbruk av försäkringen — mot försäkringsskydd i detta läge. Att enbart låta existensen av kontraktsrelationer bli utslagsgivande torde här medföra en gränsdragning, vilken knappast framstår som tillfredsställande ur försäkringsgivarnas synpunkt och även eljest är svår att rationellt motivera.

Helt oanvändbar blir en anknytning till gränsen mellan kontrakt och delikt i varje fall när den försäkrade tagit befattning med den skadade saken utan tillstånd av dess ägare. Bristen på en kontraktsmässig relation — ett avtal med ägaren eller åtminstone ett samtycke av denne — medför då av naturliga skäl en *stringare* tolkning av villkoren.[5] Åtminstone på denna punkt är man nödgad att överge den skadeståndsrättsliga gränsdragningen; det är för övrigt att märka, att i dessa situationer det utomobligatoriska ansvaret för saken skärpts utöver det som gäller, när ett avtal föreligger med sakens ägare.[6]

I en del länder har man undvikit de svårigheter, som en skiljelinje med hänsyn till aktsamhetspliktens art skulle medföra: man har tolkat vårdklausuler av liknande typ restriktivt och tillämpat dem huvudsakligen i sådana fall av faktisk rådighet över saken, som klart falla inom vårdbegreppets ram, samt därutöver sannolikt också när avtalsinnehållet givit stöd för en skyldighet att tillse det skadade. Härigenom utsträcker man visserligen försäkringsskyddet till ett antal skadefall, som flertalet försäkringsgivare i vart fall ur försäkringsteknisk synpunkt skulle vilja undvika att täcka, men kommer i gengäld ifrån åtskilliga anledningar till konflikter med kundkretsen. Speciellt i England och USA förefaller praxis gå denna väg.[7]

Vad beträffar rättsläget i Sverige, synes VN åtminstone hittills ofta ha begagnat sig av den först antydda metoden att anknyta till skillnaden mellan avtalsförpliktelser och andra plikter, ehuru man varit

[4] Jfr om VN:s praxis ovan s. 455 ff.
[5] Se om VN:s praxis ovan s. 451 ff.
[6] Se ovan s. 185.
[7] Se ovan s. 421 ff. Detsamma gäller f. ö. möjligen också Frankrike (jfr ovan s. 419 f); även i Schweiz och Norge synas villkoren tolkas ganska milt, se s. 417 f och 433 f.

långtifrån konsekvent i detta hänseende. Tydligast framträder en gränsdragning av denna typ i VN:s användning av begreppet åtagande av tillsyn. I ett par svenska rättsfall har däremot undantaget tillämpats på det mera återhållsamma sätt, som sist beskrivits.[8] — Även i en del övriga tveksamma tolkningsfall — t. ex. vid tillfällig befattning med egendomen och vid delad kontroll över saken — synes VN stundom ha inskränkt sig till att hålla just skada i avtalsförhållanden eller klart kontraktsliknande relationer utom försäkringen och härigenom tillämpa villkoren något mildare än en bokstavstolkning skulle medföra.[9] Vid otillåten befattning med saken har däremot helt naturligt enbart arten av yttre kontakt med egendomen fått fälla utslaget.

Ofta — men inte alltid — ha vårdklausulerna i företagarförsäkringen kompletterats eller kombinerats med *behandlingsklausuler*. Även bland förbehåll av denna typ kan man urskilja olika metoder att avgränsa försäkringsskyddet.

Vanligt är, att undantaget tager sikte på egendom, som skadats i anledning av den försäkrades *verksamhet* därmed; detta sker t. ex. i tyska och schweiziska försäkringsgivares Tätigkeit-klausuler. I England kräver man till synes en mera ingående befattning med det skadade: detta skall ha varit föremål för den försäkrades *arbete*. Gemensamt för dessa typer av formuleringar är, att de taga sikte på vissa faktiska förhållanden utan att använda sig av utpräglat juridisk terminologi.

En annan metod möter i svensk, norsk och finländsk försäkring. Här sättas begreppen *uppdrag* eller *åtagande* — båda med anknytning till ett avtal med den skadelidande — i centrum för undantaget.

Slutligen finna vi i en del länder — Frankrike, USA och i viss mån Danmark — att man begagnar sig av vårdbegreppet eller liknande också för att utesluta behandlingsskador och närliggande fall av skadegörelse på annan egendom.[1] I många danska försäkringar anknyter man emellertid vid sidan härav till ett faktiskt yttre förhållande, nämligen skaderisken, för att hålla en del skadefall av det senare slaget utom försäkringsskyddet; man utesluter skada på sådan egendom i förbindelse med objektet för arbetet, som är utsatt för en närliggande möjlighet att skadas.[2]

---

[8] Se ovan s. 444 f, 473.
[9] Se ovan s. 450, 458 f.
[1] Jfr ovan s. 419, 423 och 429 med not 9.
[2] Se ovan s. 429.

På en del håll förekomma modifikationer av dessa undantag, såvitt angår skada på byggnader. Vare sig förbehållet i övrigt hänvisat till yttre förhållanden eller till ett träffat avtal, vill man undvika, att det tolkas på ett sätt som berövar entreprenörer och byggnadshantverkare väsentliga delar av deras försäkringsskydd. Denna liberalisering har oftast kommit till uttryck genom en hänvisning till de faktiska yttre omständigheterna vid skadevållandet.

I de nuvarande tyska villkoren talas om byggnadsdelar, som utgjort omedelbart föremål för verksamheten; en härom erinrande formulering finna vi i vissa schweiziska och i finländska klausuler. I engelska villkor, vilka ju ofta blott utesluta skada på den del av egendomen som utgjort föremål för den försäkrades arbete, blir en sådan inskränkning av undantaget däremot överflödig. När man som i fransk och amerikansk försäkring ställer ett vårdbegrepp i medelpunkten även då man vill utesluta behandlingsskador, ha bolagen också rett sig utan byggnadsundantag; möjligen sammanhänger detta med att man utan svårighet kunnat tolka tänjbara uttryck som »vård» och motsvarande mera restriktivt vid skada på byggnader än i andra sammanhang. Detsamma torde gälla den danska klausulen om närliggande skademöjlighet, som även den avser skadegörelse på egendom av alla slag. I norsk försäkring saknas också särskilda bestämmelser om fastighetsskada, vilket tycks medföra viss osäkerhet vid tillämpningen av undantaget i sådana lägen.[3]

Vad angår de svenska villkoren, avsåg det äldre byggnadsundantaget byggnadsdelar som voro föremål för åtgärd eller verksamhet eller i samband därmed normalt utsattes för skaderisk; det tog alltså sikte på de yttre förhållandena vid skadan. I 1958 års villkor användes däremot en avvikande formuleringsmetod i detta hänseende; man hänvisar även här till ett föreliggande avtalsförhållande, närmare bestämt till omfattningen av den försäkrades direkta åtagande.

Redan till sina ordalag nå flertalet av behandlingsklausulerna något längre än till de klara fallen av behandlingsskador. Detta blir framför allt tydligt vid sådana försäkringar, där särbestämmelser om byggnadsskada infogats. Dessa sikta ju ofta enligt sin lydelse på att utesluta blott behandlingsskadorna; och eftersom de framstå som en utvidgning av försäkringsskyddet, ligger den slutsatsen nära till hands, att för den *lösa* egendomens del undantaget skulle nå längre och träffa även viss skadegörelse på sak som ej är föremål för den försäkrades arbete. Här kan bl. a. hänvisas till formuleringen av det tyska byggnadsundantaget, där skador på fastigheter uteslutas »nur insoweit» de äro omedelbart föremål för verksamheten, och vidare till det nya sven-

[3] Jfr ovan s. 433 f.

ska byggnadsundantaget med dess klart markerade motsatsförhållande till åtagandeklausulen i övrigt.

Vid *tolkningen* av behandlingsklausulerna i dylika fall — särskilt vid skada på lös egendom — har man återigen på många håll sökt anknyta till gränslinjen mellan kontraktsmässigt och utomkontraktsligt skadestånd. Fastän den tyska Tätigkeit-klausulen icke hänvisar till någon avtalsplikt att skydda egendomen för skada utan blott till föremålet för den försäkrades verksamhet, har man velat låta sammanhanget med ett givet uppdrag avgöra bestämmelsens räckvidd.[4] Än klarare framträder resonemanget i fråga vid tillämpningen av äldre och nyare svenska villkor, vilka ju direkt anknyta till ett föreliggande avtal. Man har ansett uppdragsförhållandet eller försäkringstagarens åtagande också innebära en skyldighet att vidtaga åtgärder för att förhindra skador på egendom, som angränsa eller ha samband med den sak som uppdraget närmast avser; även sistnämnda egendom skulle då omfattas av uppdraget eller åtagandet. Vi kunna t. ex. erinra om utlåtandet rörande det bortrunna vattnet (89/1955).[5] T. o. m. vid VN:s tillämpning av det nya byggnadsundantaget, som ju blott utesluter skada på föremålet för försäkringstagarens *direkta* åtagande, märks en liknande tankegång.[6]

Också här komma emellertid de svårigheter till synes, som framhöllos på tal om vårdklausulernas tolkning. Det är icke lätt att fastslå, vilka plikter som äro betingade av uppdragsavtalet och vilka som föranletts redan av den yttre situationen. Gränsdragningen för försäkringen medför praktiska tillämpningssvårigheter och torde ibland också vara svårförståelig för försäkringstagarna. Sådana komplikationer tycks man i stort sett ha undvikit, när antingen förbehållen i fråga tolkats ytterligt restriktivt — som i England — eller andra synpunkter, främst preventionshänsyn, fått bestämma tolkningen; det sistnämnda har skett i Danmark.[7]

Se vi vård- och behandlingsklausulerna som en helhet, framträder tydligt en skiljaktighet mellan ändamål och medel i fråga om både försäkringsgivarnas formuleringar och klausulernas tolkning. I viss utsträckning har försäkringens gräns anslutits till skillnaden mellan skada, för vilken försäkringstagaren svarar enligt kontraktsregler, och annan

---

[4] Se ovan s. 413 f.
[5] Se ovan s. 462, 470.
[6] Se ovan s. 474 ff.
[7] Jfr ovan s. 422, 431 f.

skada. Genom denna gränsdragning har man dock i ganska ringa grad velat tillgodose syften som sammanhänga just med existensen av ett avtal. Försäkringstekniska synpunkter som den betydande skaderisken och svårigheten att utreda skadeförloppet ha i förening med preventionshänsyn tillmätts största betydelse. I åtskilliga fall ha ur försäkringsbolagens synvinkel starka ändamålssynpunkter av denna typ talat mot täckning av en skada, medan denna icke klart uteslutits enligt de gränslinjer man velat använda; exempel härpå är, då försäkringstagaren utan lov tar befattning med egendom, som tillhör annan än kontraktspart, eller skadar sådan egendom när den står i viss förbindelse med objektet för uppdraget. I båda fallen har man bl. a. i svensk praxis varit benägen att utesluta skadan.[8] I andra lägen torde det ha framstått som föga motiverat att avskilja en skadeståndsskyldighet blott för att den vilat på obligatorisk grund, såsom t. ex. vid oinskränkt principalansvar för skador, som står i ytligt sammanhang med avtalet.

Skadeståndsreglernas sammanhang med tolkningen. Det är av ett visst intresse att även vid diskussionen av dessa villkor sammanställa tolkningen med den skadeståndsrättsliga bakgrunden till försäkringen. De länder, där tendensen att knyta försäkringsskyddets omfattning vid skador av det aktuella slaget till gränsen mellan skadestånd i och utom kontrakt framträtt mest påtagligt — Tyskland (före 1949), i viss mån Schweiz och Sverige — ha det skadeståndsrättsliga draget gemensamt, att oinskränkt principalansvar i regel förutsätter ett kontraktsförhållande med den skadelidande.[9] Härigenom har man i dessa rättssystem fått anledning att ägna särskild uppmärksamhet åt de biförpliktelser som följa av ett avtal. När skada förekommit på annan egendom än avtalet avsett — antingen egendomen varit under försäkringstagarens kontroll eller ej — låg det nära till hands att ansluta försäkringen till skiljelinjen mellan avtalsplikter och plikter som bestå oberoende av avtal. Det kontraktsansvar, som åvilar försäkringstagaren i dessa lägen, beror ju till stor del på den skaderisk som avtalet medfört[1] och därför just på sådana förhållanden, som motivera försäkringsgivarens motvilja att täcka skador av denna typ.[2] Mot denna bakgrund får man se tillämpningen av Obhut-klausulen och VN:s användning av undantaget om åtagande av tillsyn.

---

[8] Jfr ovan s. 453, 467.
[9] Jfr ovan s. 48 f, 69 och 172 f.
[1] Jfr ovan s. 162 ff, 284 f.
[2] Jfr ovan s. 404, 462.

Också i ett annat avseende framträder tydligt försäkringsskyddets samband med skadeståndsrätten i varje fall i Tyskland och Sverige. Det gäller skada på kontrahenters egendom under den försäkrades vård. Vi kunna erinra om att man i dessa länder — i motsats till vad som gäller åtminstone enligt anglosachsisk rätt — ofta anser ansvaret för underlåtenhet i sådana lägen formellt ha en *kontraktsmässig* karaktär.[3] Skyldigheten att skydda saken uppkommer då främst genom de yttre relationerna till kontraktspartens egendom; men avtalets innehåll kan ofta leda till att den lindras.[4] I liknande sammanhang kunna emellertid också föreligga speciella förpliktelser av *utomobligatoriskt* slag att trygga egendom under svarandens kontroll. Bortsett från deliktsansvaret för vissa yrkesutövares del[5] kan här nämnas fastighetsägarens plikt att hindra, att kunder och allmänhet, som uppehålla sig på eller vid fastigheten, på grund av bristfälliga anordningar lida skada till (person eller) egendom.[6] — Både i äldre tysk rätt och i svensk praxis ha vi funnit liknande synpunkter framträda vid försäkringens avgränsning. Om försäkringstagaren till följd av ett avtal fått det skadade under sin faktiska rådighet, har ofta — oavsett avtalets närmare innehåll — Obhut-klausulen respektive undantaget om tillsynsåtagande tillämpats[7]; dock täckes skadan, om den skadelidande kan anses ha fritagit försäkringstagaren från den plikt att skydda saken, som åvilar honom i anledning av avtalet, och detta även om en positiv handlingsplikt av den nyssnämnda utomkontraktsliga typen alltjämt skulle bestå. Här kan hänvisas till det tyska rättsfallet om hästen på hovslagarens gård[8] samt för Sveriges del bl. a. till VN:s utlåtande rörande bilen, som skadats genom snöras från försäkringstagarens fastighet[9].

Någon lika markerad försäkringsrättslig gränsdragning mellan kontraktsrättsliga biförpliktelser och utomobligatoriska plikter förekommer icke i de rättssystem, där skillnaden mellan dessa plikttyper intager en mera undanskymd ställning i skadeståndsrätten. Det kan framhållas, att vårdklausulen i England och USA, där principalen svarar för anställdas vållande oberoende av avtal, tycks bli restriktivt tolkad; att

---

[3] Jfr ovan s. 61, 96, 276. Gränsdragningen är oklar i Schweiz, se s. 78.
[4] Se särskilt om svensk rättspraxis ovan s. 192 ff.
[5] Jfr ovan s. 61, 184 f.
[6] Se om »Verkehrssicherungspflicht» i Tyskland ovan s. 46 och om svenska ansvarsregler ovan s. 235 ff.
[7] Se om tysk rättspraxis ovan s. 407 f, särskilt rättsfallet VersR 1957 s. 213, och om VN:s praxis ovan s. 441 ff.
[8] Se ovan s. 407.
[9] Se ovan s. 442 f; jfr även å s. 443 och 467 f anförda utlåtanden.

konstruera tysta åtaganden att skydda egendom, med vilken den försäkrade har närmare kontakt, ligger mindre nära till hands för det anglosachsiska betraktelsesättet, helst som vårdarens ansvar vid »bailment» ju i regel anses ha en utomobligatorisk karaktär.[1] I Danmark och Norge, där också gränserna för kontraktsreglernas tillämpningsområde äro mindre uppmärksammade[2], synes man icke heller ha konsekvent velat åberopa bestämmelserna i fråga utanför de klara vård- och behandlingsskadornas område, såvida icke undantagen kompletterats genom särskilda uttryck, såsom de danska förbehållen rörande egendom som »beror» hos den försäkrade eller klausulen angående närliggande skademöjlighet.

Här liksom när det gällde tolkningen av klausulerna om ansvar på kontraktsmässig grund[3] kan sålunda iakttagas en viss överensstämmelse mellan skadeståndsreglernas uppbyggnad och försäkringsvillkorens tolkning i olika länder, ehuru icke försäkringsskyddet konsekvent anknutits till skadeståndsrätten. Det bör också framhållas, att det ofta är ovisst om man medvetet använt sig av skadeståndsrättsliga distinktioner vid försäkringens avgränsning; riktigast synes vara att tala om parallella tankegångar inom de båda rättsområdena.

Försäkringsmöjligheten. Den gjorda undersökningen visar, att ansvar för skador på *vårdad* egendom som huvudregel hålles utanför försäkringen. Åtskilliga modifikationer finnas dock i denna princip. Till en början gäller den blott i den ordinära företagarförsäkringen och — utom Sverige — i privatansvarsförsäkringen. Sådana företagare, som yrkesmässigt ägna sig åt förvaring och transport av annans egendom, ha ofta möjlighet att antingen genom särskilda villkor eller genom speciella ansvarsförsäkringsformer erhålla skydd mot ansvaret i fråga, vilket utgör deras mest framträdande skadeståndsrisk. Åtminstone i P & I-försäkringen uteslutas därvid vissa på förhand beräkneliga och i längden oundvikliga skador, varjämte en icke obetydlig självrisk föreskrivits. — Delvis kunna företagare av dessa kategorier i stället trygga sig genom sakförsäkring för vederbörandes räkning.[4]

Svårare är det att nå försäkringsskydd beträffande skada på egendom, som nyttjas av försäkringstagaren och hans folk. För företagare synes detta i allmänhet ogörligt, såvitt angår europeisk försäkring. Den

---

[1] Jfr ovan s. 148.
[2] Jfr ovan s. 180f.
[3] Jfr ovan s. 399ff.
[4] Jfr om det sagda ovan s. 476ff.

svenska och i viss mån den danska lantbruksansvarsförsäkringen ge likväl exempel på att en företagares ansvar för skada på brukade lösa saker — utom viss dyrbar egendom, såsom motorfordon, motorbåtar och segelbåtar — kan försäkras, vanligen dock under förutsättning att nyttjandet ej är alltför långvarigt. Ett annat undantag utgör den särpräglade montageförsäkringen, beträffande vilken dock bör observeras, att den blott gäller egendom på viss bestämd plats där montagearbetet utföres. Inom privatlivets förhållanden kan man i Sverige, ehuru praktiskt taget icke i andra här berörda länder[5], erhålla ett motsvarande försäkringsskydd, och vidare medförsäkras här liksom i Norge och Schweiz ansvar för skada av viss plötslig och genomgripande art på bostadslägenhet.[6] På detta sätt har man kommit nära en olycksfallsförsäkring åtminstone beträffande omhändertagen lösegendom[7]; vi kunna erinra om att vårdaren åtminstone i Sverige oftast bär presumtionsansvar i denna situation, varför försäkringsgivaren i praktiken blott sällan lär kunna undgå att täcka skadan. — De med säkerhet förutsebara slitageskadorna kunna däremot ingenstädes omfattas av försäkringsskyddet.

Vid skada på egendom, som en företagare har i sin vård utan att hans verksamhet varit inriktad just på vård av andras saker, är det också besvärligt att trygga sig mot skadeståndsanspråk; i flertalet länder, bl. a. i Sverige, tycks detta möjligt blott i undantagsfall, såsom t. ex. vid försäkring för bilverkstäder och varv. I Tyskland finna vi emellertid, att ansvaret omfattas av försäkringsskyddet, när vården blott utgör en biförpliktelse vid ett avtal.[8] Att icke detta är fallet på andra håll kan måhända bero på att man velat hålla möjligheten öppen att i vissa fall åberopa vårdklausulen som komplement till behandlingsklausulen.[9] Försäkringsbehovet lär också vara mindre i detta läge än t. ex. för upplagshållare och fraktförare.

Exempel finnas alltså på att försäkring kan ske mot ansvar för typiska vårdskador i praktiskt taget alla sammanhang, utom vid mycket långvariga nyttjandeförhållanden eller vid skada på fastighet som brukas i förvärvssyfte; ingenstädes finner man emellertid, att skada på vårdad egendom generellt inneslutes i försäkringen. Det bör emellertid framhållas, att undantagen rörande skada på vårdad egendom på en

---

[5] Utom hos ett danskt bolag, se ovan s. 430 not 2. I dansk lantbruksansvarsförsäkring täcks också vissa privatlivets risker av detta slag, se ovan s. 480 f.

[6] Se s. 436 och vidare s. 417, 432. Jfr om äldre tysk försäkring s. 405 not 3.

[7] Detta har även framhållits av HELLNER, Försäkringsrätt s. 387 not 18.

[8] Se ovan s. 412 f.

[9] Jfr ovan s. 485.

del håll tolkas milt i situationer, där den försäkrade blott tagit tillfällig befattning med den skadade saken.[1]

Annorlunda se bolagen däremot på möjligheten att försäkra skador på *behandlad* egendom, i vart fall när de träffa den del av egendomen som är föremål för arbete. Dessa synas i här berörda europeiska länder i regel hållas utom försäkringen, såvitt de inträffa inom förvärvslivet. Större varv kunna dock försäkra sig mot ansvarighet för skada på reparerade fartyg, och även för mindre varv är en täckning av detta slag möjlig, såvitt skadan berott på tillfälliga missöden vid arbetet. Skador till följd av helt okomplicerade förehavanden med den skadade saken täckas vidare i vissa fall; ansvaret för oaktsamhet vid serviceåtgärder på bilar omfattas ju av åtskilliga länders försäkringar för bilverkstäder och liknande rörelser. I norsk bilverkstadsförsäkring möta vi t. o. m. ett längre gående försäkringsskydd. I de anförda fallen föreskriva emellertid villkoren i regel en självrisk, som ibland kan uppgå till betydande belopp.[2] Ytterligare kunna en del kvalificerade yrkesutövare erhålla täckning vid mera ingående ingrepp.[3] I Sverige kunna även lantbrukarna erhålla försäkringsskydd vid ansvar av denna typ, såvida de vålla skada när de utöva jordbruk och binäringar därtill samt skogsbruk.

I USA synes försäkringsskydd vara möjligt också enligt sedvanliga företagarförsäkringar vid vissa skador på egendom, som försäkringstagaren åtagit sig behandla, genom att man här blott kunnat använda undantaget för vårdskador. Typiska behandlingsskador tyckas å andra sidan ibland kunna uteslutas även genom att begreppet »accident» tolkas restriktivt.[4]

Privatlivets behandlingsskador ha i allmänhet kommit i skymundan. De utgöra icke något större problem för försäkringsgivarna, vilka i allmänhet söka utesluta dessa skador blott genom privatansvarsförsäkringens undantag angående vårdad egendom. Det avgörande blir om ett omhändertagande eller vårdförhållande kan anses ha förekommit. När vårdklausulen har en inskränkt omfattning, som i Tyskland och i Sverige, falla dessa skadefall delvis inom försäkringen.[5]

Ersättningsskyldighet för *skadegörelse på annan egendom än uppdraget uttryckligen avsett* träffas av undantagen blott i sådana inom förvärvslivet förekommande fall, då genom skadan förverkligas en

[1] Se särskilt om dansk rättspraxis ovan s. 427, 430. Jfr även s. 424 (USA), s. 448 ff (Sverige).
[2] Se om det sagda ovan s. 476 ff.
[3] Se om försäkring för veterinärer och hovslagare ovan s. 478.
[4] Se ovan s. 426.
[5] Se ovan s. 411, jfr 413, och s. 461.

markant skaderisk, som uppstår just på grund av försäkringstagarens fullgörande av avtalet. Sistnämnda skadetyp behandlas på skiftande sätt i olika länders försäkring. I England och USA synes den helt eller så gott som helt omfattad av försäkringsskyddet.[6] I Tyskland krävs numera ett inre sammanhang mellan uppdrag och skadevållande för att Tätigkeit-klausulen skall kunna åberopas[7], och vid skada på byggnad går skyddet ännu längre.[8] Skadegörelse av nu åsyftat slag kommer härigenom i de flesta fall att täckas. Detsamma torde kunna sägas om den schweiziska försäkringen.[9] Också i Frankrike tyckas förekommande undantag, vilka i allmänhet anknyta till vårdbegreppet, tolkas restriktivt; hur förbehållen närmare uppfattas är dock osäkert.[1]

I Norden är man mera angelägen än på kontinenten att hålla skador av detta slag utanför försäkringsskyddet. Är det en särskilt framträdande skaderisk som aktualiserats, blir ofta ett undantag tillämpligt; i Danmark och Norge synas dock villkorens klausuler tillämpas mycket försiktigt i detta läge.[2] I svensk försäkring förekommer väl en utvidgning av försäkringsskyddet, såvitt angår skador på andra byggnadsdelar än dem, som försäkringstagaren enligt avtalet skall behandla eller bearbeta; sådana skador täckas efter villkorens ordalag och även i VN:s praxis i större utsträckning än skada på lös egendom. Tolkningen av klausulen är dock ganska sträng oavsett egendomens art, och i sin helhet synes försäkringspraxis i detta hänseende vara mindre liberal i Sverige än i andra länder som beröras av denna undersökning.[3]

---

[6] Se ovan s. 422, 424 f.
[7] Se ovan s. 413 f.
[8] Se ovan s. 414 f.
[9] Se ovan s. 418.
[1] Se ovan s. 419 f.
[2] Se ovan s. 431 f, 433.
[3] Se om det sagda ovan s. 471 ff, 474 ff.

14. SÄRSKILDA UNDANTAG OM SKADA TILL FÖLJD AV SKADEBRINGANDE EGENSKAPER

a) Inledande anmärkningar

Som förut nämnts, förekomma i svenska och även åtskilliga utländska försäkringar flera olika undantagsbestämmelser för ansvar på grund av fel i levererad egendom. Sådan skada på sålt gods, som föreligger redan vid köpeavtalet, utgör allmän förmögenhetsskada, och ersättningsskyldighet av denna anledning faller redan härigenom utanför säljarens försäkringsskydd. Uppkommer skada på sak, som sålts men är kvar i säljarens besittning, uteslutes säljarens ansvar härför ibland av ett särskilt förbehåll, ibland — såsom i nuvarande svensk företagarförsäkring — av den sedvanliga vårdklausulen.[1] När skadan inträffat på redan levererad egendom till följd av fel eller brist i denna, gäller ofta — bl. a. i Sverige — ett särskilt undantag, som just tager sikte på denna risk; försäkringens avgränsning i detta avseende skall närmare behandlas i det följande kapitlet. Största intresset för vår del ha emellertid de problem, som uppkomma vid skada på person eller på annan egendom än den levererade, med andra ord vid skada till följd av skadebringande egenskaper i avlämnat gods. Här skall försäkringsskyddet i detta hänseende närmare undersökas.

Flertalet allmänna skäl mot ansvarsförsäkring i kontrakt ha ansetts gälla även de här aktuella riskerna.[2] Skadeståndspreventionen har betraktats som nödvändig för att fabrikanter och köpmän skola visa erforderlig noggrannhet vid tillverkning, respektive förvaring och undersökning, av de varor de ämna sälja; det skulle vara olämpligt att försäkra dem mot följderna av deras bristande yrkesmässiga skicklighet eller aktsamhet. Vid sin prissättning ha säljarna vidare ansetts kunna kalkylera med skadeståndsutbetalningar av detta slag, varför en typisk driftsrisk skulle föreligga. Ansvarsfriskrivning har också framförts som ett tänkbart alternativ till skyddet genom försäkring. Att den stora

---

[1] Se härom ovan s. 439.

[2] Jfr med fortsättningen den utförliga översikten av argumenten mot försäkring av ansvar i kontrakt ovan s. 316 ff.

faran för omfattande skador gör försäkringsgivarna betänksamma är naturligt; i synnerhet vid personskador kunna skadeståndsbetalningarna ju uppgå till tusentals gånger värdet av den sålda egendomen.[3] Å andra sidan framhäver givetvis denna omständighet det stora försäkringsbehov som föreligger. — Även ansvarsrisken har stundom ansetts alltför betydande för att försäkring lämpligen skall kunna ske; i synnerhet fruktar man, att försäkringstagaren genom tysta eller uttryckliga utfästelser angående den utlämnade egendomens beskaffenhet skall ikläda sig skadeståndsskyldighet utöver den normala.[4]

Av det föregående har framgått, att den klausul, som undantager kontraktsrättsligt ansvar, i flera länder blivit aktuell just vid skador på grund av skadebringande egenskaper. Delvis kan därför hänvisas till den tidigare behandlingen av undantag av denna typ i kapitel 12. Oftare litar man dock främst till särskilda förbehåll för att utesluta risken i fråga; så har skett i Sverige samt även bl. a. i engelsk och dansk ansvarsförsäkring. Också en del av dessa bestämmelser taga emellertid redan enligt ordalagen sikte just på skadans kontraktsmässiga karaktär.

b) Utomnordisk försäkring

Kontinental försäkring. I de *tyska* villkoren uteslutes numera blott ansvar i de fall där försäkringstagaren haft vetskap om felet[5] samt, vid kreatursförsäljning, när han ej visat frihet från dolus eller grov culpa[6]; i äldre villkor förekommo emellertid mera vittgående undantag[7]. De nuvarande klausulerna ge knappast upphov till några större tolkningsproblem. — Som förut framhållits, anses icke de allmänna bestämmelserna om ansvar på grund av avtal eller ansvar för underlåten uppfyllelse klart utesluta ersättningsskyldighet på grund av skadebringande egenskaper ens när det är fråga om ett utpräglat kontraktsmässigt garantiansvar.[8] Tyska försäkringsgivare ha alltså gått mycket långt när det gäller täckning i denna skadesituation.

---

[3] Jfr t.ex. NJA 1945 s. 676 (blysockerfallet). — I Tyskland, där man eljest visat mindre betänkligheter än i andra länder mot att meddela försäkringsskydd mot skadebringande egenskaper, förekom tidigare en särskild maximering av försäkringsbeloppen i dylika fall. Se AHB av 1910, § 7: 2 (Sammlung V s. 148).

[4] Jfr »utfästelseklausulen» (företagarförsäkringsvillkoren § 4 c).

[5] AHB § 4 II 1.

[6] AHB § 4 II 4, jfr Wussow s. 253 f.

[7] Se de av ADVV in Stuttgart använda villkoren av 1904, Sammlung IV s. 20, vari undantogos anspråk på grund av sakskador »welche verursacht sind durch Mangelhaftigkeit der vom Versicherungsnehmer abgegebenen Produkte, Waren usw. oder durch Krankheit der ... von ihm verkauften Tiere».

[8] Se ovan s. 335 f, 337 f.

Också i *Schweiz* undantages i allmänhet blott skada vid vetskap på leverantörens sida om fel hos den levererade varan, i den mån över huvud taget någon klausul om skadebringande egenskaper förkommer i villkoren.[9] Av det föregående har framgått, att ej heller de schweiziska försäkringsgivarna synas benägna att tillämpa de allmänna bestämmelserna om kontraktsmässigt ansvar i detta läge.[1]

Vad åter angår *fransk* försäkring[2], uteslutes ofta i de ordinära företagarförsäkringarna ansvar för skadebringande egenskaper enligt ett uttryckligt förbehåll i villkoren[3], vilket undantager »les accidents résultant d'ouvrages ou de marchandises après leur livraison» eller liknande.[4] I vissa fall synes man lita till bestämmelsen, att blott deliktsansvar innefattas i försäkringen[5]; som tidigare nämnts, torde ju ett exklusivt kontraktsansvar i regel förekomma i dessa lägen[6]. Att döma av de förut redovisade svaren på rundfrågan rörande fallet »kemikaliehandlaren» kan ibland även åberopas att ej »accident» inträffat eller att ansvaret vore grundat på »faute professionelle».[7] — Emellertid är det vanligt, att risken inkluderas genom särskilt villkor; ett exempel härpå är ersättningsskyldighet för personskador på grund av skadebringande egenskaper hos utlämnade livsmedel.[8] Också sådana typer av sakskada som i fallet »kemikaliehandlaren» synas på detta sätt kunna täckas.[9] — Man torde kunna räkna med att de franska bolagen ha större motvilja att försäkra anvaret för yrkesmässiga fel vid tillverkning eller reparation av den sedermera avlämnade saken[1]; även detta är emellertid möjligt[2].

Ehuru de ordinära franska poliserna i allmänhet ej omfatta ansvar

---

[9] »Ansprüche wegen wissentlicher Lieferung mangelhafter und schädlicher Fabrikate und Verkaufsartikel», se FARNER s. 81; detta undantag har återfunnits i 3 bolags villkor. Ett bolag utesluter ansvar för skadebringande varor redan om försäkringstagaren »deren Schädlichkeit oder Mangelhaftigkeit kennen musste», medan 4 försäkringsgivare tyckas reda sig utan förbehåll av denna typ. Tidigare synas bolagen i regel ha helt undantagit ansvar för skadebringande egenskaper; jfr ROELLI-JÄGER s. 296.

[1] Se ovan s. 342 f.

[2] De följande uppgifterna bygga på försäkringsvillkor från 11 franska bolag samt särskilda upplysningar om försäkringsmöjligheten från 9 av dem och från de två försäkringsgivarsammanslutningarna (se ovan s. 343 not 3).

[3] Så i 7 av 11 bolags villkor.

[4] Mindre variationer av formuleringen förekomma i en del villkor.

[5] Så i 4 av 11 bolag. Två av dessa undantaga i en typ av företagarförsäkring »les responsabilités contractuelles, y compris la garantie accordée généralement par les fabricants, constructeurs et autres à leurs clients».

[6] Jfr ovan s. 103.

[7] Se ovan s. 374 f.

[8] Detta har särskilt framhållits av 5 bolag. Jfr även SAPIN s. 293.

[9] Jfr ovan s. 342. 8 bolag av de tillfrågade ha förklarat sig villiga att försäkra risken genom särskilt villkor; ett har varit tveksamt.

[1] Jfr angående inställningen till försäkring av yrkesmässiga fel i allmänhet ovan s. 351.

[2] SAPIN s. 298 f, Assurance de la responsabilité civile 2 s. 53, 55.

för skadebringande egenskaper, kan alltså försäkringsskydd erhållas i stor utsträckning genom särskilda villkor.

Anglosachsisk försäkring. Public liability insurance i *England* utesluter normalt skadeståndsskyldighet på grund av skadebringande egenskaper hos utlämnad egendom. I allmänhet talar klausulen om skada orsakad av »goods (sold or) supplied» eller liknande.[3] Syftet med undantaget är framför allt att hålla de särpräglade skaderisker, varom här är fråga, utanför försäkringsområdet; men också den omständigheten, att på grund av Sale of Goods Act ansvaret för skadebringande egenskaper kan bli rent strikt[4], lär ha bidragit till bolagens motvilja att inkludera risken i den sedvanliga företagarförsäkringen.[5]

Det ansvar som sålunda uteslutes kan till stor del täckas genom *products liability insurance*, vilken tar sikte just på skador på grund av skadebringande egenskaper. Ibland utvidgas vanlig public liability insurance genom ett särskilt villkor rörande denna risk, ibland förekomma speciella poliser för försäkringsformen i fråga, vilkas villkor dock i stort sett likna de vanliga bestämmelserna om riskens avgränsning. Products liability insurance lär i allmänhet tecknas först efter en omsorgsfull prövning av risken i det särskilda fallet, varvid företagets art, dess anseende och tidigare skador i dess verksamhet undersökas lika väl som de avtalsvillkor, under vilka företagets produkter bruka säljas. Ofta inspekteras anläggningen i fråga.[6]

Products liability insurance är i England en ung försäkringstyp till synes på stark frammarsch. Den torde ännu icke ha stadgat sig i fråga om villkorens formulering och tolkning[7]; detta bekräftas också av svaren på rundfrågan.

Syftet med försäkringen är ofta framför allt att täcka ansvar för skada på grund av *defekter* (defects) i tillverkade och sålda produkter. Skada av annan anledning — t. ex. genom felaktiga uppgifter om en vara eller liknande — hålles då utanför det normala försäkringsskyddet; i en del försäkringar undantages uttryckligen skada till följd av

[3] Av 15 bolag synas blott 2 sakna undantag av detta slag i sin ordinära polis. — Ibland jämställes med »sold» och »supplied» något eller några av participen »manufactured», »repaired», »serviced», »tested», »processed» eller »distributed». (4 undantagsklausuler av 13 kompletteras genom att flera av dessa uttryck — alltid »repaired» — insättes vid sidan av »sold» och »supplied». En klausul tillägger blott »manufactured».) — Lloyds utesluter skada orsakad av den försäkrades produkter (The Policy 1957 s. 34).

[4] Se ovan s. 128 f.

[5] Jfr Survey s. 43, BACKHURST i JCII 54 s. 103, Stone & Cox Year Book 1957 s. 349.

[6] Se angående det nu sagda Study Course V s. 31 ff, BACKHURST, a.a. s. 111 ff, The Policy 1957 s. 392 ff.

[7] Jfr DAY i JCII 52 s. 89 f.

»failure to conform to specification» eller »errors in diagnosis or prescription». I vissa fall kan dock försäkringen utvidgas till risker av detta slag.[8] Denna inställning kan medföra, att det utpräglade kontraktsansvar, som stundom föreligger när en sak vållar skada till följd av sin olämplighet för det särskilda ändamål försäkringen avsett, kommer att falla utom försäkringen.[9]

På fråga, huruvida försäkringen täckte ansvaret i fallet »kemikaliehandlaren»[1], svarade av 12 bolag 7 jakande; 2 av dessa täckte enligt villkoren blott skada på grund av defekter i sålda saker men ansågo tydligen en sådan föreligga. 3 bolag svarade nekande. Två av dem åberopade därvid, att någon defekt ej förekommit[2], det tredje ett undantag, att ansvar på grund av »errors in diagnosis or prescription» ej täcktes. Ett bolag fann svaret osäkert; förmodligen förelåge ingen defekt i produkten som sådan, men allt berodde på tillverkarens beskrivning av denna. En liknande ståndpunkt intog ännu ett bolag, som förklarade, att ansvaret täcktes i det fall att tillverkaren rekommenderat medlets användning under angivna omständigheter.

Av dessa försäkringsgivare ha 8 också tagit ställning till frågan, om försäkringen täckte även i det fall, att kemikaliehandlaren avsett att sälja en lämplig produkt men av misstag utlämnat felaktig vara, vilket medfört skada av samma typ. (Fallet »felexpedieringen».[3]) 6 av bolagen ha därvid ansett skadan omfattas av försäkringen, däribland de 3 bolag som svarat »nej» i fråga om föregående exempel. Å andra sidan förnekade 2 bolag täckning vid felexpediering, nämligen just de som svarat jakande på föregående fråga, oaktat att de blott försäkrade ansvar för defekter i saken. När oriktig sak utlämnats av misstag, ansåg de tydligen icke någon defekt ha orsakat skadan.

Svaren antyda, att innebörden av begreppet defekt i engelska villkor icke är fullt klar. Sannolikt torde dock de flesta försäkringsgivare vara villigare att försäkra ansvar på grund av felexpediering än på grund av culpösa enuntiationer i detta läge.[4]

Undantagsklausulen om kontraktsansvar torde däremot bli användbar vid ansvar för uttryckliga garantier, som ej gå in under Sale of Goods Act, ehuru även en del fall av denna art kunna innefattas genom

---

[8] Av 10 bolag, som lämnat närmare uppgifter om sin products liability insurance, ha 5 förklarat sig i villkoren normalt täcka ansvar blott vid defekter (defects) i varan. Ett sjätte använder undantaget om »errors in diagnosis or prescription» och två andra förbehållet för »failure to conform to specification». Ett nionde har två försäkringstyper, av vilka den ena blott omfattar ansvar vid defekter, den andra även övriga fall av ansvar för skadebringande egenskaper. Se även The Policy 1957 s. 392 ff, DAY, a.a. s. 91, 99.

[9] Jfr DAY, a.a. s. 99, BACKHURST, a.a. s. 113 f.

[1] Se ovan s. 342.

[2] Ett av dem ansåg ansvaret täckt av försäkringen, om denna särskilt utsträckts att omfatta »incorrect professional advice».

[3] Se ovan s. 375.

[4] Se DAY, a.a. s. 98.

uttrycklig bestämmelse.[5] Det allmänna strikta ansvaret enligt nämnda lag faller däremot under products liability insurance.[6]

På fråga, huruvida försäkringen täckte ansvaret i fallet »cisternen»[7], svarade av 11 bolag 8 »ja»[8], ett »osäkert» och 2 »nej». Av de sistnämnda åberopade ett, att ej fysisk skada inträffat, och ett annat, att ingen »accident» förelåge.

Ett stort bekymmer för försäkringsgivarna vid denna skadetyp är, i vad mån försäkringen lämpligen bör omfatta följderna av felaktiga produktionsmetoder. Man har tvekat, om sådana skador som äro naturliga resultat av en bristfällig tillverkningsprocess skola täckas.[9] En del bolag undantaga också ansvar för skada på grund av »(faulty or) defective design».[1] Annorlunda lär täckningsfrågan bedömas, när skadan utgör följden av ett tillfälligt missöde vid fabrikationen[2]; och vid yrkesmässig oaktsamhet i andra sammanhang än vid själva tillverkningen av varan, t. ex. när hantverkare genom vårdslös behandling av denna ger den skadebringande egenskaper, synes man också hysa mindre farhågor att försäkra mot följderna av oskicklighet hos en fackman.[3]

I detta sammanhang må nämnas, att 7 av de ovan i fallet »cisternen» omtalade bolagen även tagit ställning till frågan, om försäkringen täckte i liknande situation, såvida läckan orsakats av felaktig reparation av försäkringstagaren. 5 svarade jakande, ett var osäkert, ett svarade »nej» med motiveringen att ej »accident» förekommit. Alla dessa bolag vidhöllo sin ståndpunkt från nämnda fall.

Vad åter angår *amerikansk* försäkring, innefattar comprehensive liability insurance i allmänhet även »product liability».[4] Härigenom synes försäkringstagaren erhålla ett ganska fullständigt skydd mot ansvar för skadebringande egenskaper hos sålda saker och utförda arbeten.[5] Det är även i USA vanligt, att en verksamhet inspekteras, innan man

---

[5] Jfr DAY, a.a. s. 92, Study Course V s. 33. — Ett bolag anknyter den försäkrade risken uttryckligen till Sale of Goods Act.

[6] Stone & Cox Year Book 1957 s. 349 f, BACKHURST, a.a. s. 99 ff, 103, jfr DAY, a.a. s. 99.

[7] Se ovan s. 375.

[8] Ett av dessa framhöll, att försäkring av ansvar för skadebringande egenskaper hos gods som säljs i begagnat skick i allmänhet ej meddelas.

[9] Jfr BACKHURST, a.a. s. 107 ff.

[1] Bestämmelsen återfinnes hos 4 av de bolag som lämnat närmare upplysningar om försäkringsformen.

[2] Se BACKHURST a.st.

[3] BACKHURST, a.a. s. 110 f, The Policy 1957 s. 393, uppgift från ett bolag. — Jfr den till synes motsatta inställningen i fransk försäkring, ovan s. 496.

[4] Se ARNOLD, ILJ 1957 s. 610 f, jfr SAWYER s. 23, 32, 59.

[5] ARNOLD, a.a. s. 612.

vill försäkra den mot den aktuella risken.[6] Som förut antytts, täcks i allmänhet också det rent strikta kontraktsmässiga ansvar för skadebringande egenskaper, som gäller enligt amerikansk rätt, vare sig detta beror på uttrycklig garanti angående sakens egenskaper eller ej.[7] Någon inskränkning till ansvar på grund av egentliga defekter i utlämnad egendom synes knappast förekomma.[8] Försäkringsskyddet tycks alltså gå ännu längre än i England; emellertid lära erfarenheterna av denna omfattande täckning ej ha varit enbart gynnsamma.[9] — Tillgängliga uppgifter om amerikansk försäkring äro dock sparsamma, såvitt angår risker av detta slag.[1]

c) Nordisk försäkring utom Sverige

I *Danmark* har möjligheten att försäkra ansvar för skadebringande egenskaper varit livligt diskuterad. Till en början synas väl de danska bolagen lika litet som de tyska ha hyst större betänkligheter mot att täcka skadeståndsskyldighet av detta slag[2]; många nöjde sig efter det tyska mönstret med att utesluta ansvar vid vetskap hos försäkringstagaren om den skadebringande egenskapen, andra litade blott till det allmänna undantaget om kontraktsmässigt ansvar för att avskilja de hithörande skador som man ej önskade försäkra.[3] Med hänsyn till den oklarhet, som rådde om de danska reglerna om ansvar för skadebringande egenskaper[4], gav dock en hänvisning till ansvarsgrunden icke någon klar gränsdragning. Med tiden fick man allt större betänkligheter mot att täcka risken i fråga i den utsträckning villkoren medgav, och frågan hur försäkringsskyddet närmare borde begränsas framstod som ett av de viktigaste problemen vid utformningen av ansvarsförsäkringen i kontraktsförhållanden. I doktrinen hade man emellertid skilda meningar härom.

---

[6] Se KULP s. 232.
[7] Se ovan s. 357f.
[8] I tillgängliga poliser saknas sådana bestämmelser. Jfr även ARNOLD, a.a. s. 612 ff.
[9] KULP (a.st.) anför mot täckning av risken bl.a. att skadorna äro stora, att skadeståndsanspråken ofta äro överdrivna och att kontraktsansvaret är strängt. Jfr även ovan s. 358 not 1.
[1] Att skadan i fallet »kemikaliehandlaren» (ovan s. 342) synes täckt av försäkringen, även då uttrycklig garanti om medlets oskadlighet förekommit, har tidigare omnämnts (s. 358). I fallet »cisternen» (se ovan s. 375) ansågo 2 bolag samt NBCU och AFIA försäkringen täcka skadan, vare sig läckan orsakats av felaktig reparation av försäkringstagaren eller ej; NBCU uttryckte dock ett visst tvivel om det förelåg sådan fysisk skada som försäkringen omfattade.
[2] SKIBSTED ägnar sålunda detta ansvar förhållandevis litet intresse (jfr s. 16). Se angående inställningen före villkorsändringarna i 1946 års kommittéförslag också GULBRANDSEN i Haandbog s. 270.
[3] Se BACH-NIELSEN i NFT 1927 s. 36 ff, CHRISTRUP i Fire Foredrag s. 63 ff.
[4] Jfr ovan s. 208 ff.

Ussing gjorde gällande — i överensstämmelse med sin allmänna uppfattning angående försäkringsmöjligheten — att allt på allmänna skadeståndsregler grundat ansvar i kontrakt omfattades av försäkringen även vid skadebringande »ydelser» av försäkringstagaren.[5] Å andra sidan ansåg Trolle skadeståndsansvaret i fråga så utpräglat kontraktsmässigt, att det borde hållas utom försäkringen.[6] — En mera nyanserad uppfattning företräddes av Christrup. Hans utgångspunkt var, att någon allmän regel om förutsättningarna för ansvar i dessa fall ej läte sig uppställas; i åtskilliga lägen vore ett rent strikt ansvar möjligt. Med hänsyn härtill och till de olika skadefallens särart föreslog han mera nyanserade villkor än de dittills använda. En ledande tanke var därvid, att ansvaret borde uteslutas i den mån försäkringstagaren genom att leverera den farliga varan kan göra sig vinst på förfarandet. Vid felexpediering skulle det sålunda vara rimligt att försäkringen skulle täcka, medan det ej vore ansvarsförsäkringens uppgift att försäkra en fabrikör mot följderna av att han använder felaktiga produktionsmetoder eller hälsofarliga råvaror. I viss mån likartade synpunkter anlade Christrup rörande försäkring av säljarens ansvar i handelsförhållanden: i vart fall för detaljhandelns del, där försäkringsskyddet kunde fresta försäkringstagaren att försumma undersökning av varor som framstått som misstänkta, förordade han en klausul, att försäkringen skulle täcka, om försäkringstagaren visade, att varken han eller hans folk känt till eller bort känna till felet, medan vid grosshandel dylik täckning borde bli beroende av förhållandena i varje enskild bransch. Med hänsyn till faran för missbruk av försäkringen och av preventionsskäl borde man vidare ej försäkra ansvaret för säljare av smittsamma kreatur; skadan orsakades ofta i dessa fall av att en upplysningsplikt eftersatts från säljarens sida.[7] — Karakteristiskt för Christrups åskådning synes vara, att ett rent strikt ansvar, som ej beror på avtalets innehåll — men väl på avtalsförhållandet — kan täckas, samt att ansvar på grund av culpa kan omfattas av försäkringen i den mån vårdslösheten är av mera tillfällig art, som ej kan antagas bliva påverkad av skadeståndspreventionen, och anledning ej finns att förmoda dolus med hänsyn till skadesituationens karaktär. Christrups synpunkter ha vunnit bifall hos flera andra danska försäkringsmän.[8]

Kommittéförslaget av 1946 kom också att delvis präglas av den sist anförda uppfattningen. Skada undantogs, som vållats genom »farlige eller ikke-kontraktsmæssige egenskaber ved leverede ydelser, medmindre det foreligger fejludlevering»; för detaljhandelns del rekommenderades

---

[5] Enkelte Kontrakter s. 280.
[6] U 1943 B s. 104 f.
[7] Se Fire Foredrag s. 70 ff.
[8] Ryefelt föreslog sålunda i viss anslutning till Christrups tankegångar, att ansvarsförsäkringen i fråga om skada på grund av skadebringande egenskaper skulle utvidgas till att täcka ansvaret för fackfel, som ej vore utslag av generell bristande förmåga att driva en sådan verksamhet som försäkringen avsåg eller generell bristande insikt i facket, och som ej heller berodde på användning av material som efter fackmässig värdering vore oförsvarligt att bruka till ifrågavarande ändamål; Ussings skiljelinje förkastades däremot som olämplig. (Se referat i Assurandøren 1954 s. 163 f.) Se också Weise i Assurandøren 1952 s. 236 och Dreyer i SOK 1956 s. 86 f.

ett särskilt villkor av det innehåll CHRISTRUP förordat.[9] — Emellertid ha bolagen visat sig obenägna att meddela försäkring i den utsträckning kommittéförslaget anvisar. Ofta synes man undantaga allt ansvar för skadebringande egenskaper utan att ens täcka skador vid felexpediering, om ej tilläggspremie betalas.

Av 18 bolag, vilkas villkor undersökts, ha 9 på detta sätt avvikit från kommitténs förslag, medan 8 ansluta sig till detta och det adertonde bolaget — som generellt undantager ansvar på kontraktsmässig grund — utesluter skada på grund av skadebringande egenskaper med mindre försäkringstagaren varit ovetande om dem.

Frågan blir då, hur dessa bestämmelser tolkas. Rättspraxis ger blott ringa ledning i detta avseende. Ett avgörande, där skadan närmast vållats av en från leveransen mera fristående vårdslöshet, bör dock anföras.

U 1940.108. Försäkringstagaren hade tecknat ansvarsförsäkring i egenskap av försäljare och installatör av kylskåp. Försäkringen avsåg ansvar för skada utom kontraktsförhållanden, och sådana skador hade undantagits, som försäkringstagaren kunde förorsaka sin medkontrahent genom att till uppfyllelse av ett avtal leverera en icke kontraktsmässig eller farlig »ydelse». Då försäkringstagarens montör i anledning av ett upptäckt fel i ett sålt kylskåp kallats till köparen, satte han blott igång detta utan att laga felet och uraktlät trots köparens begäran att sätta en äldre kylanläggning i funktion. Härigenom kom han att vålla skada på matvaror i kylskåpet. VLR ansåg försäkringen ej täcka ansvaret härför; med hänsyn till omständigheterna — däribland premiens ringa storlek — måste undantaget angående skadebringande egenskaper naturligen förstås så, att ifrågavarande skada, som vållats genom att den till uppfyllelse av avtalet installerade kylanläggningen icke varit i stånd att såsom utlovats hålla erforderlig låg temperatur, fölle utom den övertagna risken. — En skiljaktig ledamot lade avgörande vikt vid klausulen om försäkringstagarens egenskap och ansåg skadan omfattad av försäkringen, under framhållande att den orsakats av en oriktig manipulation från montörens sida beträffande en levererad anläggning.

Majoriteten har alltså tagit fasta på att kylskåpet från början varit behäftat med det skadebringande felet och låtit skadeståndsskyldighetens kontraktsmässiga karaktär bli utslagsgivande. Härför har man haft stöd, förutom i den speciella klausulen om skadebringande egenskaper, även av det generella villkoret rörande arten av det ansvar försäkringen omfattade. Hade felet uppkommit först genom montörens befattning med kylskåpet efter leveransen, synes det troligt, att domstolen skulle ha följt den skiljaktige ledamotens ståndpunkt.[1]

---

[9] Se Assurandøren 1946 s. 176 ff.

[1] Jfr om rättsfallet TROLLE i U 1943 B s. 95, 104 f.

Några senare domstolsavgöranden angående klausulen i fråga ha icke anträffats. Vad angår bolagens uppfattning om försäkringsskyddet kan nämnas, att enligt ett uttalande av Dansk Ulykkesforsikrings Forenings styrelse rörande försäkring av cykelhandlares ansvar för skadebringande egenskaper hos levererad eller repararerad cykel detta ansvar skulle omfattas, förutsatt att försäkringstagaren saknade vetskap om felet; till stöd härför anförde styrelsen, att avtalet ej omfattade sådana följder av felet och att blott culpaansvar förelåge i dessa situationer, vilka erinrade om dem där skada av liknande orsak tillfogades tredje man.[2] Åtminstone såvitt yttrandet angår levererad egendom torde det emellertid icke ge en riktig bild av försäkringspraxis, att döma av resultatet av rundfrågorna till danska bolag i denna del; så långt avviker man icke från undantagets ordalag.

I fallet »kemikaliehandlaren»[3], där ansvaret berodde på en oriktig uppgift om den sålda varans egenskaper, ha av 13 bolag 12 ansett försäkringen ej kunna täcka skadan; det trettonde — bolaget med de omtalade särpräglade villkoren — fann svaret osäkert.

Kemikaliehandlarens ansvar för att oriktig vara av misstag utlämnats i samma läge (fallet »felexpedieringen»)[4] bedömdes på annat sätt ur försäkringssynpunkt. 9 bolag ha ansett ansvaret täckt, medan 4 haft motsatt uppfattning. Av de 9 bolagen ha 4 utan uttryckligt stöd i villkoren bedömt frågan om försäkringsskyddet annorlunda vid felexpediering än vid det närliggande fallet av ansvar för oriktig uppgift om varan.[5]

Vid vårdslöshet av annan typ än felexpediering synes man däremot icke vilja täcka skadan, ens om vårdslösheten är av tillfällig natur och icke framstår som graverande för försäkringstagaren själv.[6]

I fallet »hönsfodret» — för danska bolags del omändrat på det sätt, att skadan vållats genom slarv av en arbetare hos försäkringstagaren beträffande tillverkningen av just denna leverans[7] — ansågo blott 2 bolag försäkringen täcka ansvaret. 10 hade motsatt uppfattning, medan det bolag som utformat klausulen på från de övriga avvikande sätt fann svaret osäkert.

---

[2] Se DREYER, a.a. s. 87 f. Styrelsen motiverade sin ståndpunkt med att själva avtalsförhållandet ej kunde antagas omfatta dylika följder av fel hos cykeln, och att ansvar blott kunde antagas inträda där en oaktsam handling eller underlåtenhet förelåge.

[3] Se ovan s. 342; exemplets närmare utformning stämde med rundfrågan till norska bolag, se s. 375 not 8.

[4] Se ovan s. 375.

[5] I sammanhanget kan emellertid nämnas, att enligt de förut (s. 365 not 2) omnämnda domarna ASD II s. 439 och ASD 1948 A 158 ansvaret för felexpediering synbarligen antagits vara av kontraktsmässig natur och därför uteslutet; även skadans art lär dock ha inverkat.

[6] Annan mening CHRISTRUP i Fire Foredrag s. 75.

[7] Se ovan s. 375. Orsaken till exemplens skiftande utformning var här liksom eljest en önskan att för varje land erhålla ett omdöme om det skadefall, som — med hänsyn till de villkor som där användes eller antogos bli använda — framstod som mest tveksamt.

Vad beträffar det rent strikta ansvar, som i vissa fall kan förekomma, ha följande svar intresse:

På fråga, huruvida säljarens ansvar i fallet »cisternen»[8] omfattades av försäkringen, svarade 12 bolag nekande, medan det trettonde — som generellt undantog ansvar för skadebringande egenskaper — av någon anledning fann svaret osäkert. 2 bolag ha här särskilt hänvisat till skadans nära samband med avtalet.

Av det nu anförda torde framgå, att frånsett fall av felexpediering de danska bolagen förhållandevis sällan äro villiga att täcka ansvar för skadebringande egenskaper hos såld egendom. Det återgivna utlåtandet från Dansk Ulykkesforsikrings Forening får antagas blott gälla speciella förhållanden; möjligen ger det uttryck för en allmän tendens att vid reparationsavtal låta försäkringsskyddet gå något längre än vid köp.[9] Härpå tyda också de förut redovisade svaren från danska bolag i fråga om fallet »balkongräcket».[1]

Normalt skulle alltså särskilda villkor krävas för att försäkring av ansvar för skadebringande egenskaper skulle komma i fråga. Härvid synas dock bolagen iakttaga stor varsamhet. Den speciella klausul för detaljhandlare, som föreslogs av villkorskommitterade år 1946, lär icke vara vanlig. Än försiktigare är man, när det gäller försäkring för fabrikanter. En individuell prövning torde i varje fall ske av försäkringstagarens förhållanden, innan bolagen åtaga sig att täcka risker av detta slag.[2]

Ett bolag försäkrar emellertid genom särskilda villkor tillverkares ansvar för att dennes produkter genom förgiftning eller genom att innehålla främmande beståndsdelar vålla person- eller sakskada; försäkringen, som enligt uppgift användes främst av livsmedelsindustrin, förutsätter att verksamheten är statskontrollerad.[3]

Denna försiktiga inställning står i en påtaglig kontrast till bolagens tidigare visade villighet att försäkra i allt fall ansvar av mindre kon-

---

[8] Se ovan s. 375.

[9] Liknande uppfattning DREYER, a.a. s. 88.

[1] Se s. 370. Jfr också minoritetens votum i det nyss omtalade rättsfallet U 1940. 108.

[2] Jfr angående det nu sagda DREYER, a.a. s. 86 f, 88, WEISE, Assurandøren 1952 s. 236 f och referat av diskussion i Assurandøren 1954 s. 164. Det bör också framhållas, att icke något av de bolag, vilka besvarat frågorna om täckning av ansvar för skadebringande egenskaper i olika situationer, därvid nämnt den särskilda försäkringsmöjligheten för detaljhandlare. — Vissa detaljhandlare, bl.a. cykelhandlare, kunna emellertid i en del bolag erhålla försäkringsskydd som går längre än vad som nu sagts; ansvaret täcks, om försäkringstagaren bevisligen varit ovetande om de skadebringande egenskaperna. Här föreligger alltså ett sådant försäkringsskydd som Dansk Ulykkesforsikrings Forenings styrelse angav, men blott genom ett särskilt villkor.

[3] Vidare uteslutas bl.a. skador beroende på att varan förvarats på bristfälligt sätt i den försäkrade verksamheten.

traktsmässigt slag för skador av denna typ. Det synes antagligt, att en väsentlig orsak till den ändrade inställningen är en uppfattning hos försäkringsgivarna, att skaderisken inom industrin på senare år ökat alltför mycket för att försäkring ur ekonomisk synpunkt skulle vara bärkraftig; bl. a. har framhållits de omfattande skador, som kunna orsakas av kemiskt tillverkade produkter.[4] Däremot torde knappast tendensen inom skadeståndsrätten mot en ökad användning av rent strikt ansvar ha spelat någon avgörande roll i sammanhanget. Så långt kan den dock ha haft betydelse, att den klart visat behovet av en speciell undantagsbestämmelse rörande skadebringande egenskaper. Den skadeståndsskyldighet oberoende av culpa, som ålagts olika grupper av säljare, framstår icke — eller i vart fall blott i ringa mån — såsom grundad på avtalet. Sådant ansvar har ålagts bl. a. vid felexpedieringsskador, vilka ju anses lämpade för försäkringsskydd.[5] När det rent strikta ansvaret på detta sätt börjat mista sin markerat kontraktsmässiga karaktär, saknas anledning att låta förekomsten av culpa bli avgörande för försäkringens omfattning, även när man som i Danmark tillmäter ansvarsgrunden den största betydelse för möjligheten till ansvarsförsäkring.

Christrups och kommitténs förslag till ett mera nyanserat försäkringsskydd tager konsekvensen av den utveckling, som sålunda förekommit på det industriella och rättsliga området. Att det icke kunnat genomföras, torde främst ha berott på de praktiska svårigheter, som en differentiering av försäkringsvilkoren medför i ett litet land med förhållandevis ringa kundkrets även för de större bolagen; det bör emellertid också framhållas, att farhågorna för att försäkra ansvar för skadebringande egenskaper synas större i Danmark än i något av de övriga nordiska länderna.

De *norska* villkoren innehålla som förut nämnts blott det undantaget för skada till följd av skadebringande egenskaper, att vetskap hos försäkringstagaren vid leveransen om en varas skadlighet utesluter försäkringsskydd.[6] Bolagen äro alltså vid vanligt culpaansvar eller rent strikt ansvar nödsakade att falla tillbaka på den allmänna klausulen om ansvar på grund av avtal. Som framgått av den tidigare redogö-

[4] Se RYEFELT i DFT 1950–51 s. 43.

[5] Se härom ovan s. 209.

[6] Se ovan s. 373. Ett bolag uteslöt före 1959 även säljarens ansvar (se ovan s. 373 not 8) och vidare gällde i dess villkor undantaget om skadebringande egenskaper även när försäkringstagaren bort känna till skadligheten hos varan. Enligt upplysningar från bolaget i fråga lära dock dessa särskilda undantagsbestämmelser i praktiken sällan ha tillämpats, vilket bekräftas av bolagets svar på rundfrågan.

relsen för användningen av denna bestämmelse, äro meningarna ganska delade i frågan, om ett utpräglat kontraktsmässigt ansvar för skadebringande egenskaper härigenom kan uteslutas; sådan på culpa grundad skadeståndsskyldighet, som icke beror av avtalets närmare innehåll, lära bolagen däremot i allmänhet täcka.[7] I Norge tycks man alltså vara betydligt villigare än i Danmark att försäkra risker av hithörande slag. De betänkligheter, som torde finnas med avseende på skaderisken och de ogynnsamma verkningarna på skadeståndspreventionen, ha i vart fall icke tagit sig uttryck i bolagens villkor och tolkningen av dem. Särskilt är att märka, att en övervägande majoritet av bolagen ansågo försäkringen täcka skadan i fallet »hönsfodret», ehuru — bl. a. med hänsyn till det sätt varpå exemplet utformats i den norska rundfrågan[8] — försäkring i detta läge måste ha ansetts olämplig.

I *finländsk* försäkring synes ansvar för skadebringande egenskaper behandlas på liknande sätt. Som förut framhållits, äro bolagen här hänvisade till dels ett undantag om handlande i strid mot givna förordningar och anvisningar, dels en allmän bestämmelse om kontraktsmässigt ansvar, när de vilja avgränsa försäkringsskyddet vid skador av denna typ; och endast utpräglat kontraktsansvar torde drabbas av den senare bestämmelsen.[9]

d) Svensk försäkring

När det gäller försäkring av ansvar för skadebringande egenskaper, erinrar den svenska utvecklingen delvis om den danska. Till en början voro bolagen även hos oss villiga att försäkra risken i fråga i ganska stor omfattning. Det allmänna undantaget om kontraktsansvar synes i detta hänseende ha tolkats liberalt; möjligen ansågs det principiellt blott drabba säljarens rent strikta ansvar.[1] Vid denna tid hade emel-

---

[7] Se ovan s. 375 f. Jfr DAHL, Ansvarsforsikring s. 42 f, 71.
[8] Se ovan s. 375.
[9] Se ovan s. 377.
[1] Jfr exempel i Hansas broschyr »Vägledning i tariffen för ansvarighetsförsäkring» (1932) s. 10: Försäkringstagaren — en kemisk-teknisk fabrik — levererade »vikningscement» till en skofabrik. Cementen innehöll garvextrakt, vilket missfärgade skorna. Försäkringen omfattade skadan. Det är tvivelaktigt, om detta skulle gälla enligt VN:s nuvarande praxis. Se vidare Winterhurs broschyr »Ett antal skadefall, där Winterthurs svenska direktion utbetalat ersättningar på grund av tecknade ansvarsförsäkringar» (1930-talet) s. 6, och Skandia-Frejas broschyr »Skadestånd» (1933) s. 8. Om praxis före VN:s tillkomst, se även bl.a. broschyrer med exempel på ansvarsskador, tryckta av Fylgia 13.12.1932 och 16.9.1947, samt Hansas broschyr »Affärsinnehavarens lagliga skadeståndsskyldighet» (1936) s. 15. Jfr även Assurans 1913 s. 155, varav synes framgå att ansvarsförsäkringen från början inriktat sig bl.a. på täckning av ansvar för skadebringande egenskaper.

lertid försäkringsgivarna också möjlighet att åberopa det förbehåll rörande skada på grund av skadebringande egenskaper hos utlämnade artiklar eller författningsstridigt förfarande med farliga varor, enligt vilket försäkringstagaren måste visa frihet från vetskap om det farliga förhållandet för att erhålla försäkringsskydd.[2] Detta undantag torde dock ha tillämpats förhållandevis sällan.[3]

När bestämmelsen om kontraktsmässigt ansvar borttogs i 1934 års villkor och i stället ersattes med »utfästelseklausulen», inskränktes emellertid försäkringsskyddet för egendomsskadornas del.[4] Numera gäller undantaget som nämnt även personskadorna. I gengäld utgick år 1956 ur affärsförsäkringen och år 1958 ur företagarförsäkringen det förbehåll om bevisskyldighet för försäkringstagaren som nyss berördes, dels emedan det ansågs omotiverat hårt, dels enär den nytillkomna »moralklausulen» enligt villkorskommitterades mening garderade bolagen mot ersättningsskyldighet vid särskilt klandervärt förhållande på försäkringstagarens sida.[5] Inom lantbruksansvarsförsäkringen har däremot undantagen om skadebringande egenskaper behållit den äldre utformningen.

Utfästelseklausulen anses stundom i försäkringskretsar ha ganska liten praktisk betydelse.[6] Detta är ganska anmärkningsvärt med tanke på att den i övervägande flertalet fall utgör enda begränsningen av försäkringsskyddet för fabrikörer och försäljare, ett skydd som särskilt i anglosachsiska länder tilldragit sig stor uppmärksamhet och i Danmark är livligt omdiskuterat. De ofta omfattande skadorna i dessa situationer borde också vara ett skäl för försäkringsgivarna att ägna klausulen större uppmärksamhet än de relativt fåtaliga fall där den tillämpas i och för sig skulle föranleda.

Vad som undantages i förbehållet är all »skada, som uppkommit till följd av oriktig utfästelse om levererad egendoms lämplighet för visst ändamål». Rörande tolkningen av detta uttryck föreligga åtskilliga utlåtanden av VN, vilka emellertid alla avse *egendomsskada*. Främst är därvid att märka följande principuttalande om bestämmelsens innebörd:

»För tillämpligheten av den åberopade undantagsbestämmelsen förutsättes, att försäkringstagaren lämnat en utfästelse angående den levererade egendo-

[2] Se ovan s. 379 f.
[3] Blott 5 utlåtanden av VN om klausulen ha anträffats under åren 1947–1959. — Jfr om klausulen även NJA 1935 s. 618.
[4] Se ovan s. 382.
[5] Faleborn s. 11, Stigner i SFÅ 1957 s. 22.
[6] Så enligt muntliga uppgifter från ett flertal svenska försäkringsbolag.

mens lämplighet för visst ändamål och att utfästelsen sedermera visat sig vara oriktig. En dylik utfästelse behöver uppenbarligen icke ha lämnats uttryckligen utan kan framgå av de omständigheter, under vilka avtalet om leveransen kommit till stånd. Redan det förhållandet, att en vara salubjudes för visst angivet ändamål, måste sålunda i regel anses innebära en utfästelse, att varan lämpar sig för detta ändamål. På enahanda sätt torde ofta det fallet böra bedömas, att en vara av säljaren tillhandahålles under en viss allmänt vedertagen varubeteckning. Även eljes kunna omständigheterna i det särskilda fallet vara sådana, att en utfästelse av nu ifrågavarande slag måste anses given. Huruvida försäkringstagaren varit i god tro eller ej beträffande den lämnade utfästelsen, lärer i allmänhet vara utan betydelse vid tillämpningen av förevarande försäkringsvillkor. Oriktig utfästelse i villkorets mening torde emellertid — där ej särskilda omständigheter till annat föranleda — icke kunna anses föreligga i sådana fall, då en ren felexpediering skett; i stället för en vara A har av misstag en vara B levererats. Härmed torde få jämställas fall, då av en vara — som försäkringstagaren fortlöpande tillverkar och som i och för sig är lämplig för det ändamål, för vilket den salubjudes — vid något tillfälle ett parti blivit olämpligt till följd av någon oförutsedd omständighet, t. ex. slarv eller oaktsamhet av de arbetare, som deltaga i tillverkningen.» (115/1953.)

Enligt nämnden skulle alltså förbehållet tillämpas icke blott vid uttrycklig tillförsäkran om viss egenskap hos en såld vara[7], utan också vid enuntiativa förklaringar av olika slag från en säljares sida och t. o. m. i fall där icke ens några sådana garantiliknande omständigheter förekommit[8]. Vi skola nu närmare granska, vad denna avgränsning av försäkringen innebär.

Till en början bör framhållas, att VN vid sin tolkning av villkoret synbarligen anser grunden för försäkringstagarens ansvar i princip sakna betydelse; klausulens ordalag anknyta ju också till skadeorsaken, ej till ansvarets art. Även i Sverige har man alltså numera tagit avstånd från gränsdragningen mellan culpaansvar och rent strikt ansvar i denna situation. Som förut framhållits, är också skiljelinjen oklar mellan skadestånd på grund av garanti och på grund av vållande vid avtalets ingående, t. ex. en felaktig uppgift om den utbjudna varans egenskaper.[9]

Som exempel på ett läge, där ansvarighet närmast av den förra typen bör ha blivit aktuell, kan anföras följande skadefall:

Ett sålt preparat, avsett att bekämpa skadedjur, kunde enligt bruksanvisning användas inom blomsterodling. Då köparen — en handelsträdgårdsmäs-

---

[7] Jfr VN:s utlåtanden 23/1949, 67/1950, 81/1950.

[8] Liknande mening om villkorets innebörd till synes LÖFGREN, Om ansvarighetsförsäkring s. 72 och i SFÅ 1944 s. 15.

[9] Se ovan s. 220.

tare — använde det på vissa chrysantemumsorter, skadades blommorna. VN fann, att säljarens ansvarsförsäkring ej täckte skadan. (18/1959.)[1]

Även när den oriktiga uppgift som förekommit snarare framstår som en culpös upplysning om varan än en garanti rörande dess egenskaper, har undantaget ansetts tillämpligt:

Vid försäljning av ett specialmedel mot knäpparlarver besvarade en anställd hos försäkringstagaren jakande köparens fråga, om medlet kunde anbringas direkt på potatis. Uppgiften visade sig felaktig, och ett potatisparti tillhörigt köparen förstördes. Enligt VN måste den anställdes svar anses ha inneburit en oriktig utfästelse om medlets lämplighet för ändamålet, varför försäkringen ej omfattade skadan. (112/1952.)[2]

VN:s inställning till dessa skadefall — vilka erinra om fallet »kemikaliehandlaren»[3] — motsvarar den vi mött i Danmark samt hos vissa engelska och norska bolag.[4]

Mera anmärkningsvärt är emellertid att nämnden, i enlighet med sin nyss angivna principiella inställning, konstaterat en utfästelse i villkorets mening också när — såvitt framgår av redogörelsen i utlåtandet — icke ens oriktiga enuntiativa uttalanden av det angivna slaget kunna konstateras på säljarens sida.

I fallet »cisternen»[5] har sålunda VN:s majoritet ansett leveransen ha skett under oriktig utfästelse av säljaren om cisternens lämplighet, varför försäkringen icke täckte skadan. (104/1949.) Då försäkringstagaren levererade ett av honom tillverkat medel för att hindra harar att vintertid äta på fruktträd men medlet visade sig medföra brännskador på träden, kom man till samma resultat. (53/1950.) Undantaget har också tillämpats, då en av försäkringstagaren tillverkad och såld tennvas visade sig läcka, med vissa skador som följd. (50/1958.)

I bl. a. följande äldre fall har VN dock till synes gått på en annan linje:

En av försäkringstagaren levererad varmvattenmätare sprang läck, vilket medförde vattenskada. Läckaget berodde på att en packning ej tätat ordentligt. VN förklarade den omständigheten, att mätaren i och för sig kunde ha

---

[1] Se också det liknande fallet 80/1959: Ett sålt preparat, som enligt bruksanvisning var lämplig för att bekämpa kvickrot, användes enligt bruksanvisningen på sandjord och visade sig då skadligt för växande gröda. Undantaget ansågs gälla.

[2] Jfr också 2/1955: En hos försäkringstagaren anställd försäljare hade, med feltolkning av gällande bestämmelser, föreslagit en kund ett visst preparat för bepudring av blommande rapsfält; preparatet var i själva verket förbjudet att sprida vid blomningen, och bepudringen vållade omfattande bidöd. Utfästelseklausulen ansågs tillämplig.

[3] Se ovan s. 342.

[4] Se ovan s. 503 (Danmark), 498 (England), 375 (Norge).

[5] Se ovan s. 375.

befunnits olämplig för sitt ändamål, ej vara tillfyllest för att oriktig utfästelse angående egendomen skulle anses föreligga. (91/1952.)[6]

Vissa huvudlinjer antydas av de nu återgivna utlåtandena. VN finner tydligen en tyst utfästelse om lämplighet för ändamålet ha förekommit, när detta förts på tal vid förhandlingar i samband med avtalet eller angivits i bruksanvisningar eller liknande meddelanden, vilka medföljt den sålda varan. I övriga situationer drages möjligen gränsen så, att mera typiska felaktigheter i den levererade egendomen medföra att oriktig utfästelse angående lämpligheten anses ha skett, medan försäkringen omfattar ansvaret för bristfälligheter, som vid avtalsslutet icke varit aktuella för parterna. Man väntar sig framför allt av en cistern eller vas, att den skall vara tät, och av medel som anbringas på fruktträd att det skall vara oskadligt för dessa. Av en värmemätare torde däremot i första hand krävas, att den visar riktigt resultat, medan dess täthet ej är den egenskap man normalt intresserar sig för vid köpet.[7]

VN har vidare i sitt principuttalande satt vissa skadefall i särklass, nämligen sådana som orsakas av felexpediering eller av andra oförutsedda omständigheter, t. ex. tillfällig vårdslöshet hos försäkringstagarens folk. Härvid synes man tillämpa en princip, som följts i försäkringspraxis även före nämndens tillkomst[8]; vi känna också igen bolagens välvilliga inställning från engelsk och — beträffande ansvaret för felexpediering — från övrig nordisk försäkring[9]. I båda situationerna framstår ett oaktsamt handlingssätt snarare än utfästelsen såsom den egentliga skadeorsaken.

Vad först angår felexpedieringsfallen, äro dessa att hålla isär från den situationen, att det misstag som förekommit ej gällt den levererade

---

[6] Ett liknande uttalande gjorde VN i 6/1948: Smörjolja, som levererats till maskineriet i ett fartyg, visade sig såtillvida ej vara lämplig för sitt ändamål att den åstadkom överhettning av maskinens lager. Detta föranledde en undersökning av maskineriet, som dock visade sig oskadat. I skiljedom ålades försäkringstagaren strikt ansvar för undersökningskostnaderna. VN uttalade, att den omständigheten i och för sig att levererad egendom befunnits olämplig för sitt ändamål icke vore tillfyllest för att oriktig utfästelse angående egendomen skulle föreligga, utan denna fråga berodde på tolkning av leveransvillkoren, varpå VN ej ingick. — Det finns knappast stöd för ett antagande, att nämnden genom sitt principuttalande i 115/1953 övergivit den mildare linje som framgår av 6/1948 och 91/1952.

[7] Jfr här även VN 23/1955: En av försäkringstagaren uppförd siloanläggning visade sig behäftad med det felet, att ensilagevätska fördärvade vattnet i en närliggande dricksvattenbrunn. Utfästelseklausulen ansågs ej användbar. Den skada varom här var fråga lär ha varit en för parterna oväntad och föga aktuell följd av leveransen. (Att även en siloanläggning kan anses som levererad egendom, framgår av 9/1948.) — Jfr vidare 77/1949 (nedan s. 511).

[8] I bolagens broschyrer nämndes även före VN:s tillkomst dylika skadefall som exempel på skador som ersattes av bolagen. Se s. 506 i not 1 angiven litteratur.

[9] Se ovan s. 498 f (England), 503 (Danmark), 375 (Norge), 377 (Finland).

varans art utan dess egenskaper; en leverantör, som haft att bestämma lämplig typ av ett beställt varuslag, har av okunnighet eller oaktsamhet gjort ett felaktigt val. I dessa fall, som erinra om det läge där oriktiga enuntiationer förekommit från försäkringstagarens sida, har VN åberopat undantaget.

När en färghandlare, som erbjudit sig att skaffa ett ogräsbekämpningsmedel att användas i trädgård, sedermera levererat ett härför olämpligt medel på grund av misstag om medlets egenskaper, ansågs utfästelseklausulen tillämplig. (6/1954.) — En annan försäkringstagare levererade olja av olämplig kvalitet till en handelsträdgård. Anledningen härtill var bristande kännedom om oljans egenskaper hos hans anställda; någon felexpediering förelåg icke. Till följd av misstaget stannade växthustulpaner i växten och kunde ej säljas vid jul. Någon diskussion om lämpligheten av oljan synes ej ha förekommit. Utfästelseklausulen ansågs likväl utesluta försäkringsskydd. (38/1956.)[1]

När nämnden i principuttalandet anfört vårdslöshet hos försäkringstagarens folk bland de omständigheter, som kunna medföra en mildare tolkning av förbehållet, kan detta tyckas förvånande: omständigheter av sådant slag böra ju icke medföra att han kommer i ett bättre läge än eljest.[2] VN synes emellertid anse, att när efter vad utredningen visar vårdslösheten icke varit graverande för försäkringstagaren själv och felet i och för sig är förhållandevis ringa, detta bör medföra en mildare tolkning av undantaget. Detta har sålunda icke befunnits användbart i följande situationer:

En villaägare hade av försäkringstagaren — en rörledningsfirma — beställt en tank, rymmande 5 000 liter olja. Försäkringstagaren beställde i sin tur tanken med vissa angivna mått från ett specialföretag. På grund av försäkringstagarens felberäkning kom tanken i själva verket att blott hålla 4 800 liter, varför en del av oljan vid påfyllning efter leveransen sprutade ut och åstadkom skada. VN fann, att enbart det förhållandevis ringa mått, varmed tankens rymd understeg den utfästa, icke kunde medföra att tanken vore att anse som olämplig för sitt ändamål. (77/1949.) — Innehållet i en enda av ett antal säckar, ingående i ett av försäkringstagaren sålt parti hönsfoder, fick olämplig sammansättning till följd av att en av försäkringstagarens använd blandmaskin åstadkommit dålig blandning. Klausulen ansågs ej tillämplig på säljarens skadeståndsansvar. (43/1951.) Fallet kan jämföras med exemplet »hönsfodret», som — i skiftande utformning — tillställts försäkringsgivarna i övriga nordiska länder.[3] — Av en försäkringstagare levererad cement visade sig olämplig

[1] Om en sådan tolkning är befogad skall senare diskuteras (s. 620 f).

[2] En liknande invändning har i Danmark bl.a. TROLLE framfört gentemot USSINGS tanke, att allt på culpa grundat skadestånd i detta läge in dubio skulle ersättas. Se U 1943 B s. 105.

[3] Se ovan s. 375. — Vissa olikheter förekomma emellertid i fråga om skadeorsakerna mellan de exempel, som tillställts de olika ländernas bolag, och det svenska fallet; det danska exemplet gällde en skada, som orsakats av tillfällig vårdslöshet av en arbetare, medan de norska och finländska försäkringsgivarna yttrade sig om den situationen, att försäkringstagaren själv var culpös.

till följd av oaktsamhet av försäkringstagarens arbetare vid tillverkningen. Oavsett om försäkringstagaren genom varans beteckning lämnat någon utfästelse om dess lämplighet eller ej, var undantaget enligt VN:s mening icke tillämpligt. (115/1953.)[4]

Motsatt åsikt hade VN i följande fall, där för försäkringstagaren mera graverande vårdslöshet torde ha förekommit:

Från försäkringstagaren — en färghandel — kom att i stället för färg, som enligt avtal skulle vara avsedd för utomhusbruk, levereras färg som blott kunde användas inomhus. Orsaken härtill var föreståndarens slarv vid tillblandning av färgen. Köparen yrkade skadestånd av försäkringstagaren. VN ansåg klausulen gälla, enär oriktig utfästelse förekommit angående färgens beskaffenhet. (83/1948.) — Vid tillverkning av formar för pressning av pentylsprängstavar frångick försäkringstagaren av beställaren tillhandahållna ritningar i fråga om sammanfogandet av formhalvorna. Till följd härav minskades formarnas hållfasthet, vilket medförde explosion vid pressningen. VN fann, att tillverkaren — som ägt kännedom om ändamålet med formarna — genom att utan att underrätta beställaren frångå ritningarna i ett så väsentligt avseende måste anses ha utfäst att formarna vore lika lämliga för sitt ändamål i det levererade skicket som om de tillverkats helt enligt ritningarna; ansvarsförsäkringen ansågs ej omfatta skadan. (82/1953.)

VN:s tolkning av utfästelseklausulen framstår som ganska sträng mot försäkringstagaren. Principiellt anses den användbar i övervägande flertalet av de situationer, där ett fel i en levererad vara förekommit, vare sig felet består i att varan varit i och för sig farlig eller blott i att den saknat en tillförsäkrad egenskap. Man gör alltså icke som vid products liability insurance i England skillnad på defekter i saken och övriga fel. Ej heller blir ansvarsgrunden av avgörande betydelse: skadestånd på grund av culpa in contrahendo och culpa in contractu är principiellt likställt med ansvar som vilar på tyst eller uttrycklig garanti, och den omständigheten att vid sidan av ansvar på grund av utfästelsen försäkringstagaren också svarar enligt utomobligatoriska regler spelar ingen roll för förbehållets tillämpning. Däremot beaktas felets mer eller mindre nära samband med det ändamål för vilket varan sålts; i övrigt förefaller VN i vissa lägen avgränsa undantagets räckvidd främst med hänsyn till om skadan orsakats av en tillfällig och ursäktlig eller mera allvarlig vårdslöshet på försäkringstagarens sida. I den mån denna synpunkt inverkar, tycks försäkringsskyddet enligt VN:s mening närmast utgöra ett i särskilda fall gjort avsteg från den strikta tolkning av förbehållet, som preventionshänsyn och försäkringstekniska skäl normalt

[4] Jfr vidare VN 44/1947.

skulle påkalla.[5] — Det bör observeras, att VN även ansett ansvar för fackmässiga fel kunna omfattas av försäkringen; exempel härpå utgör utlåtandet 77/1949 (den felkonstruerade oljetanken).[6]

Det kan ifrågasättas om en domstol skulle ha tolkat utfästelseklausulen lika strängt; även om goda sakliga skäl kunna anföras till stöd för VN:s gränsdragning, har den ganska ringa stöd i bestämmelsens ordalag.[7] Några avgöranden i rättspraxis synas icke förekomma angående innebörden av det nuvarande undantaget. I sammanhanget kan emellertid erinras om de förut omtalade HD-fall — NJA 1947 s. 400 och NJA 1951 s. 765 — där tvistefrågan gällt, huruvida försäkringen omfattade skada på grund av skadebringande egenskaper.[8] Villkoren ha väl i båda målen haft en utformning som avviker från det numera normala; resultatet torde emellertid åtminstone i det förra fallet stämma med VN:s tolkning av de sedvanliga bestämmelserna. Säljaren hade där oberoende av culpa blivit ansvarig för skada på varor, vari det levererade margarinet ingått. Om någon uttrycklig utfästelse var ej fråga, men felaktigheten hade rört den väsentliga egenskapen hos saken, dess lämplighet vid bakning, och felet hade medfört egendomsskada. I sådana lägen har ju VN ansett undantaget gälla, såsom t. ex. framgår av de nyss refererade utlåtandena 104/1949 och 50/1958. — 1951 års fall rörde däremot en vårdslöshet vid installation av den skadebringande egendomen, dvs. ventilerna. Det fel som orsakade skadan var ganska väsentligt hos dessa och berodde på att försäkringstagarens montör gjort sig skyldig till en utpräglat yrkesmässig oaktsamhet. Även denna skada synes alltså närmast vara av en art, som bolagen önska hålla utom försäkringen. VN antydde dock icke något sådant i ett i målet avgivet yttrande[9]; möjligen ansåg man utfästelseklausulen, som ju rör skadebringande egenskaper hos *levererad* egendom, böra tolkas mera restriktivt vid dylika installationsarbeten på fastigheter.[1]

Vad beträffar försäkringsskyddet vid *personskada,* är det än så länge helt ovisst, hur VN vill tillämpa utfästelseklausulen efter dess utvidgning till denna skadetyp år 1958. Anledningen till ändringen har enligt uppgift varit, förutom att man ville kompensera bortfallet av den andra undantagsbestämmelsen om skadebringande egenskaper, att alla

---

[5] Se t.ex. VN 77/1949, 115/1953.
[6] Jfr även VN 91/1952, 23/1955.
[7] Villkorets tolkning diskuteras utförligt nedan s. 617 ff.
[8] Se ovan s. 383 ff.
[9] Se VN 43/1951.
[1] Jfr VN 23/1955 (omtalat ovan s. 510 not 7).

fall av fysisk skada ansågs böra behandlas på samma sätt. Några oförmodelaktiga erfarenheter från bolagens sida beträffande personskaderisken lära dock ej ha legat bakom.[2] Med hänsyn härtill synes det tänkbart, att undantaget här kommer att tolkas mildare än vid skada på egendom, vilket också skulle stämma med den återkommande tendens vi funnit vid tolkningen av undantagen om kontraktsansvar i utländsk försäkringspraxis.[3]

e) Återblick på undantagen rörande skadebringande egenskaper

Undantagens konstruktion och tolkning. Av det föregående har framgått, att försäkringsgivarna framför allt inriktat sig på att utesluta två typer av ansvarighet för skadebringande egenskaper. Den ena är det utpräglat kontraktsmässiga ansvaret, vilket vi funnit ha särskilt stor betydelse i denna skadesituation, eftersom det kan föreligga även utan några uttryckliga garantier eller särskilda åtaganden från svarandens sida.[4] Den andra är ansvar för skador till följd av mera djupgående brister i den försäkrades uppläggning och planering av sin rörelse, antingen denna avser fabrikation eller försäljning av de skadebringande varorna. Man har emellertid haft olika meningar om den omfattning vari de angivna skadetyperna böra hållas utanför försäkringsskyddet. — Risken i fråga har dessutom på en del håll ansetts fordra en speciell behandling till följd av sin särpräglade och svårbemästrade art; man har då hänvisat fabrikanter och återförsäljare till andra ansvarsförsäkringar än den ordinära, vilka bolagen emellertid varit mer eller mindre villiga att meddela.

De syften, som sålunda varit bestämmande för försäkringsgivarna vid deras avgränsning av den aktuella risken, återspeglas i de olika metoder man använt vid undantagens utformning.

På en del håll — i England och vanligen i Frankrike — undantager man generellt skador av denna typ men meddelar i stället specialförsäkringar av typen products liability insurance, vilka i sin tur avgränsas med hänsyn till vissa icke önskvärda risker.[5] En liknande metod användes i Danmark, ehuru man där inkluderar ansvar för felexpediering i de sedvanliga företagarförsäkringarna; vid dylika skadefall lära varken argumentet om ansvarsrisken eller preventionssynpunkten anses ha

---

[2] Jfr STIGNER i SFÅ 1957 s. 21, FALEBORN s. 11.
[3] Jfr t.ex. ovan s. 346 f, 354 f, 370 f, 375.
[4] Jfr ovan s. 165, 222.
[5] Se ovan s. 497 (England), s. 496 (Frankrike).

någon större tyngd. I gengäld ha specialförsäkringarna ringa betydelse i detta land.[6]

I Tyskland och ofta i Schweiz samt i Norge är däremot skadetypen till stor del täckt av de ordinära försäkringarna; man har emellertid såtillvida beaktat preventionssynpunkten, att skador på grund av fel, varom den försäkrade har kännedom, hållits utanför försäkringsområdet. Vad beträffar skadeståndsskyldighet på grund av utfästelser och liknande dispositioner över ansvarsrisken, ha bolagen här ansett sig tillräckligt skyddade genom den allmänna bestämmelsen om kontraktsmässigt ansvar.[7] Ett liknande tillvägagångssätt har använts i Finland och — såvitt angår försäkringar, vari risken för skadebringande egenskaper icke uttryckligt undantagits från de vanliga ansvarsförsäkringarna — även i Frankrike.[8] Före 1934 tillämpades metoden också i Sverige, där preventionssynpunkten tillgodosågs med bestämmelsen om försäkringstagarens skyldighet att visa frihet från vetskap om varans farlighet.[9]

I den nuvarande svenska försäkringen användes emellertid en annan typ av gränsdragning: man utesluter icke kontraktsansvar utan skada som orsakas av vissa utfästelser om den levererade egendomen. Undantaget tar alltså sikte på det inre förhållandet mellan parterna, men det hänvisar till skadeorsaken och är därigenom oberoende av ansvarets grund.[1] I den engelska products liability insurance finna vi bestämmelser, som till synes bygga på liknande tankegångar: ofta säges uttryckligen, att blott skada på grund av defekter hos den utlämnade egendomen täckes eller att skada till följd av utfästelser av viss typ icke omfattas av försäkringsskyddet.[2]

I USA finna vi slutligen, att risken — som försäkras tillsammans med andra, helt artskilda risker — icke synes ha blivit uttryckligt begränsad efter någon av de linjer som här ha berörts.[3]

Antingen bolagen begagnat sig av den i Tyskland och Norge använda metoden eller av undantag av utfästelseklausulens typ, uppstå svårigheter vid skadefall, vilka inträffa på grund av uppenbara brister i försäkringstagarens rörelse utan att därför något uppsåtsliknande förhållande kan läggas honom till last. Det är huvudsakligen i England,

---

[6] Se ovan s. 504.
[7] Se ovan s. 495 f, 505 f.
[8] Se ovan s. 377, 496.
[9] Se ovan s. 379 f.
[1] Jfr ovan s. 508.
[2] Se ovan s. 497 f.
[3] Se ovan s. 499 f.

som vi i vissa bolags villkor finna en avgränsning med sikte på bristfälliga fabrikationsmetoder och liknande.[4] I övrigt nödgas försäkringsgivarna tillgripa en undantagsbestämmelse, som enligt ordalagen rör kontraktsmässigt ansvar, i ett läge där huvudinvändningen mot försäkringsskydd i själva verket icke är knuten till ansvarets art. I många, sannolikt de flesta skadefall där preventionssynpunkten väger tungt har skadeståndsskyldigheten icke någon markerat kontraktsrättslig karaktär. — En liknande skiljaktighet mellan villkorens syfte och deras formulering ha vi funnit förekomma, när det gäller vårdklausulen.[5]

Det är emellertid icke alltid möjligt att begagna sig av undantag om kontraktsansvar för att tillgodose preventionshänsyn ens om bestämmelsen tolkas förhållandevis strängt mot den försäkrade. I Tyskland och Schweiz har utformningen av dessa klausuler icke ansetts tillåta någon användning av dem vid skador av det aktuella slaget, utom möjligen vid uttryckliga garantier om det såldas egenskaper.[6] Även i Norge synes undantagets verkningsområde ganska begränsat.[7] I Frankrike har möjligheterna varit större i detta hänseende på grund av den vidsträckta omfattningen av begreppet kontraktsansvar; praktiskt taget alla ansvarsfall, som man vill undantaga, falla under denna kategori.[8] Vad angår förbehållen rörande skada till följd av utfästelse och liknande i engelsk products liability insurance, torde man knappast anse det tänkbart att åberopa dem i de nu åsyftade fallen.[9] I svensk praxis märkes däremot en tydlig tendens att ge en sådan innebörd åt utfästelseklausulens ordalag, att även skada till följd av oriktiga produktionsmetoder och liknande djupgående brister i den försäkrades rörelse kunna föras in under förbehållet.[1]

Att den skadeståndsrättsliga bakgrunden kan ha betydelse för villkorens utformning och tolkning också vid den aktuella skadetypen framgår särskilt tydligt av vad som nyss sagts om fransk försäkring. Även i övrigt är det möjligt att här urskilja ett visst sammanhang mellan skadeståndsrätt och försäkringsskydd, om också ej så påtagligt som vid de typer av undantag, som behandlats i de föregående kapitlen. Möjligheten att ålägga ansvar oberoende av vållande tycks här få be-

---

[4] Se ovan s. 499.
[5] Se ovan s. 487 f.
[6] Se ovan s. 337 f (Tyskland), s. 342 (Schweiz).
[7] Se ovan s. 375 f.
[8] Jfr ovan s. 496.
[9] Jfr ovan s. 497 f.
[1] Se härom ovan s. 511 f.

tydelse. Förut har nämnts, att den vidsträckta användningen av rent strikt ansvar just vid skadebringande egenskaper inom den engelska rätten bidragit till att risken i fråga uteslutits ur den ordinära ansvarsförsäkringen[2]; i Tyskland och Schweiz, där ansvaret för skadebringande egenskaper oftast måste grundas på culpa[3], har däremot risken ej ansetts mera särpräglad än att den utan vidare kunnat omfattas av samma försäkring som övriga företagare använder[4]. — I Norden märka vi en påfallande ändring av bolagens inställning till försäkringen av risken, sedan domstolarna visat sig vilja tillämpa ett rent strikt ansvar för skadebringande egenskaper även oberoende av uttryckliga garantier.[5] Tidigare synas bolagen ofta ha velat konsekvent utesluta det rent strikta ansvaret, vartill även undantagens formuleringar givit anledning, men täcka den skadeståndsskyldighet som grundats på culpa.[6] Sedan rättstillämpningen visat, att det strikta ansvaret ej behövde ha sådana markerat kontraktsrättsliga drag som förut antagits, blev man benägen att övergiva gränsdragningen efter skadeståndsregler och i stället låta andra synpunkter — främst då preventionshänsyn — få avgörande inverkan på försäkringens avgränsning. Att ett sammanhang här föreligger mellan skadeståndsregler och försäkringsskydd torde klarast framgå av redogörelsen för dansk försäkring.[7] Den kan även ha inverkat på utfästelseklausulens tolkning, för vilken det ju enligt VN:s mening saknar betydelse, om vållande på försäkringstagarens sida förekommit eller ej[8], och för de norska bolagens inställning till räckvidden av klausulen om kontraktsansvar vid skador av hithörande slag.[9] — Emellertid torde även andra faktorer än nu angivits — kanske främst utvecklingen på industrins område — ha påverkat försäkringsgivarens inställning till försäkring av risken.

Försäkringsmöjligheten. Det återstår att göra en kort återblick på möjligheten att nå försäkringsskydd mot ansvar för skadebringande

---

[2] Se ovan s. 497.
[3] Se ovan s. 42 f, 72.
[4] Se ovan s. 495 f. — Detsamma gäller visserligen också i USA, trots att ett rent strikt ansvar här är vanligt. Bortsett från att det kan vara diskutabelt, i vad mån amerikanska försäkringsförhållanden kunna vara direkt jämförbara med de europeiska, är emellertid att märka, att det stränga ansvaret även här lär medföra vissa svårigheter för försäkringsgivarna (jfr ovan s. 500 med not 9).
[5] Se om denna tendens ovan s. 208 ff.
[6] Jfr ovan s. 500 f (Danmark), s. 375 f (Norge), s. 506 f (Sverige).
[7] Se ovan s. 505.
[8] Se ovan s. 508. — Märk att även i Sverige rent strikt ansvar kan förekomma bl.a. vid felexpediering (NJA 1945 s. 676), i vilket fall VN anser försäkringen gälla. Se ovan s. 214 och 510.
[9] Se ovan s. 375 f.

egenskaper. Av det föregående har framgått, att denna varierar i hög grad i olika länder.

I Tyskland och Schweiz försäkrar man genom ordinär ansvarsförsäkring även utpräglat kontraktsmässig skadeståndsskyldighet av denna typ, om blott försäkringstagaren styrker att han saknat vetskap om den sålda varans skadlighet.[1] I Frankrike tycks ingen svårighet finnas att försäkra risken åtminstone genom särskilt villkor.[2] I England innefattas den mot tilläggspremie eller genom products liability insurance; åtminstone i vissa bolag är man dock obenägen att försäkra ett äkta kontraktsansvar samt ansvar för oriktiga tillverkningsmetoder eller liknande.[3] I USA täcker man genom den sedvanliga comprehensive liability insurance t. o. m. ansvar på grund av uttryckliga garantier rörande det såldas beskaffenhet.[4]

Inom nordisk försäkring har man en betydligt mera misstänksam inställning mot dessa risker, vilket delvis kan sammanhänga med bolagens mindre storlek. De danska försäkringsgivarna ha i sådan grad tagit avstånd från att täcka skador till följd av skadebringande egenskaper, att många kategorier av företagare numera kunna räkna med försäkringsskydd blott mot sitt ansvar för skada genom felexpediering[5], medan man i Norge — där läget för övrigt är ganska oklart i fråga om försäkringens omfattning i detta hänseende — intager en liberalare ståndpunkt: blott dolusliknande fall och mera utpräglat kontraktsansvar förefaller hållas utanför försäkringens område.[6] Något liknande synes gälla i Finland, där dock undantaget för författningsstridigt förfarande kan tänkas ytterligare inskränka skyddet även mot culpaansvar.[7]

De svenska försäkringsgivarna kunna anses ha gått en medelväg vid avgränsningen av företagarförsäkringen. Resultatet av VN:s praxis har blivit, att man i övervägande flertalet fall utesluter dels det kontraktsmässiga ansvaret på grund av culpa in contrahendo eller (tyst) garanti, dels åtskilliga fall av skadeståndsskyldighet på grund av oaktsamhet av annat slag; emellertid synes försäkringsskydd ibland vara möjligt, om blott tillfällig och bagatellartad vårdslöshet kan anses ha förekommit. I en del situationer kan även rent strikt kontraktsansvar täckas,

---

[1] Se ovan s. 495 f.
[2] Se ovan s. 496.
[3] Se ovan s. 497 ff.
[4] Se ovan s. 499.
[5] Jfr ovan s. 503 f.
[6] Se ovan s. 505 f.
[7] Se ovan s. 506.

i den mån ansvaret ej framstår som utpräglat kontraktsmässigt.[8] Det är emellertid möjligt, att bolagen äro villiga att utsträcka försäkringsskyddet längre än nu sagts, när skadan drabbat en person. — I vad mån de svenska domstolarna kunna väntas följa gränsdragningen i försäkringspraxis är helt ovisst.

---

[8] Detta torde bl.a. gälla vid rent strikt ansvar för felexpediering (se ovan s. 510). Ofta torde i dessa lägen ansvarsgrunden vara svår att utreda under skaderegleringen (jfr nedan s. 548 f).

15. FÖRSÄKRINGSSKYDDETS AVGRÄNSNING I ÖVRIGT I KONTRAKTSFÖRHÅLLANDEN

a) Särskilda undantag rörande skada på levererad egendom

Inledande anmärkningar. När skada uppkommer på en sak, som den försäkrade tillverkat eller eljest levererat åt annan person, har av många skäl ansvaret härför ansetts olämpligt att innesluta i försäkringen. Skadeståndsanspråket framstår här i högre grad än eljest som anspråk på uppfyllelse av ett avtal.[1] I synnerhet gäller detta sådan ersättning, som blott avser det minskade värdet av saken. Vid tillverkning går den skadelidandes anspråk i sådana fall ofta blott ut på en naturaprestation, nämligen förbättring av saken till avtalsenlig standard. Det är naturligt, att ansvarsförsäkringen ansetts stå främmande för ersättning av sådana skador. I Tyskland och Schweiz har man sålunda hävdat, att ansvaret redan på grund av sin natur skulle falla utom försäkringen, åtminstone såvitt det anginge rena förbättringskostnader och icke grundades på vårdslöshet från försäkringstagarens sida.[2] Även annat ansvar för skada på levererad egendom har man ansett olämpligt att försäkra. Som skäl härför har anförts, att bolaget i annat fall skulle övertaga en typisk företagarrisk, som berodde på försäkringstagarens och hans folks yrkesskicklighet[3], att ansvarsrisken i detta fall bestämdes av avtalet och följaktligen av försäkringstagarens godtycke[4], samt att det i praktiken vore svårt att konstatera tidpunkten för skadans inträde och förekomsten av culpa.[5] Också ur preventionssynpunkt har ansetts olämpligt att försäkra risken.[6] Ett undantag för skada på levererad egendom fungerar — liksom i andra sammanhang vård- och behandlingsklausulerna[7] — som en bestämmelse om självrisk, särskilt då

---

[1] Jfr ovan s. 317.

[2] Jfr om dessa frågor bl.a. HERZFELDER-KATSCH s. 39 f, WUNDERLICH s. 39 ff, OBERBACH s. 96 f, BÖHM i VersR 1953 s. 171, RGZ 75: 173, NJW 1957 s. 907, AERNI i SJZ 20 s. 317 f. Se även ovan s. 333 ff, 341.

[3] WUSSOW s. 254, 260, jfr HARTUNG s. 104. I ett av de två stora schweiziska bolagens företagarförsäkringsvillkor nämndes dylika skador som enda exempel på den från försäkringen undantagna »Unternehmerrisiko».

[4] LÖFGREN i SFÅ 1944 s. 15, OBERBACH s. 97.

[5] WUNDERLICH s. 34 f, jfr OBERBACH s. 97.

[6] HARTUNG s. 104, AERNI, a.a. s. 317 f.

[7] Se ovan s. 404.

försäkringarna omfatta ansvar för skadebringande egenskaper; förbehållet kan få betydelse för försäkringstagarens allmänna omsorg vid fullgörandet av sina leveranser.

Sådana överväganden ha fört till att man i flera länder särskilt undantager skada på av försäkringstagaren tillverkad och levererad egendom; detta sker i Tyskland genom en undantagsklausul, som man icke kan frångå i vanlig ansvarsförsäkring, vidare ofta i Schweiz samt i Norge, Finland och Sverige. Bestämmelserna i fråga synas ha en ganska likartad utformning. — I Frankrike torde däremot i dylika fall åberopas den allmänna bestämmelsen om att blott kontraktsansvar faller utanför försäkringen. I England synes, i den mån undantaget om »goods sold or supplied» icke blir tillämpligt, i många fall kunna användas klausulen om egendom på vilken försäkringstagaren arbetat; ibland gälla också särskilda förbehåll i products liability-villkoren om skador av denna typ.[8] Vad angår dansk försäkring, torde en speciell klausul om skador av den aktuella typen numera vara ganska ovanlig i poliserna[9], troligen av den anledningen att kontraktsmässigt ansvar och ansvar på grund av »ikke kontraktsmæssige ydelser» i så stor utsträckning uteslutes.[1] — Det är att märka, att vid åtskilliga skador av denna typ även vårdklausuler kunna bli tillämpliga.[2]

De särskilda undantagsbestämmelserna om skada på levererad egendom synas icke ge upphov till sådana tolkningssvårigheter som de förut behandlade förbehållen. Framför allt framträda här två problem. Det ena är, i vilken utsträckning en leverans kan vara att anse som en *enhet*. Om fel föreligger i visst hänseende i ett levererat parti eller en levererad sammansatt sak och detta medför skada på en del av leveransen, som från början varit i fullgott skick, är det tänkbart att skadan på sistnämnda egendom skulle täckas trots undantaget. Det andra besvärliga spörsmålet uppkommer, när den skada som vållats på den levere-

[8] 5 av de bolag, vilkas villkor undersökts, utesluta sålunda med olika formuleringar skador av denna typ; enligt uppgift från 2 av dessa avser products liability insurance normalt icke dylika risker.

[9] Av de villkor, vartill förf. haft tillgång, innehålla sålunda blott ett bolags bestämmelser ett förbehåll av detta slag. Jfr även RYEFELTS redogörelse för danska villkor i DFT 1950–51 s. 41 ff. Se å andra sidan BACH-NIELSEN i NFT 1927 s. 38 f, enligt vilken cirka hälften av de danska bolagen vid denna tid använde ett sådant undantag.

[1] Det är dock att observera, att skador genom »fejludlevering» ofta täckas. Ett sådant misstag beträffande en beståndsdel i den skadade saken kan stundom medföra skada på denna, t.ex. då en maskin levererats med felaktigt smörjmedel; i andra fall kan helt annan egendom än den avtalade levereras och därigenom komma till skada, såsom när felaktigt utsäde expedieras (jfr nedan s. 525). Såvida ej ansvar i kontrakt uteslutes genom en generell klausul, kan man ifrågasätta om i brist på uttryckligt förbehåll villkoren fritaga bolagen från ansvaret för den genom felexpedieringen uppkomna skadan. Jfr dock ASD 1948 A 138 (ovan s. 365 not 2).

[2] Jfr om den svenska åtagandeklausulen ovan s. 438.

rade egendomen har mindre påtagligt samband med det föreliggande köpe- eller tillverkningsavtalet: en i och för sig felfri sak, som skall sändas till köparen på dennes risk, lastas t. ex. på ett olämpligt sätt av försäkringstagarens folk och tar skada under transporten. På en del håll ge undantagens formulering anledning till tvekan, om de åsyfta även ansvar för mera *fristående* skadevållande av detta slag.

Utländsk försäkring. Det *tyska* undantaget utesluter

»Haftpflichtansprüche wegen Schäden, die an den vom Versicherungsnehmer (oder in seinem Auftrage oder für seine Rechnung von Dritten) hergestellten oder gelieferten Arbeiten oder Sachen infolge einer in der Herstellung oder Lieferung liegenden Ursache entstehen.»

Problemet som uppkommer, då hela leveransen skadats på grund av ett fel i en begränsad del i denna, har i Tyskland ansetts böra lösas på det sätt, att avgörande vore om en »saklig enhet» förelåge mellan den från början fullgoda och den felaktiga delen.[3] Sådan fristående skada som nyss berördes torde däremot icke bereda några tolkningsbekymmer enligt det tyska villkoret, vars ordalag lära klart utesluta även risker av denna typ. Undantaget i fråga kan enligt härskande uppfattning icke tillämpas vid skada på annan egendom än den levererade, hur nära samband denna följdskada än haft med felet i leveransen.[4]

De *schweiziska* villkoren innehålla stundom ett liknande undantag som de tyska, varvid man synes betrakta detta som en exemplifikation av en allmän princip, att anspråk på uppfyllelse eller surrogat härför icke täckes av försäkringen.[5] Klausulen lär i regel användas även om skadan träffat det levererade godset i samband med transporten till köparen.[6]

[3] Se Wussow s. 257 ff. Enligt »die Verkehrsauffassung», som i sammanhanget skulle vara avgörande, utgjorde enligt Wussow t.ex. olja i ett levererat maskineri, bensin och olja i en såld bil och emballage till en vara en enhet med respektive maskineriet, bilen och varan; om bristfällighet i ena avseendet orsakat skada i det andra, skulle klausulen alltså gälla.

[4] Jfr Wunderlich s. 35, Oberbach s. 273 f, Wussow s. 259 f, Hartung i VWA 1958 s. 143 f, BG:s dom 21.2.1957 (NJW 1957 s. 907).

[5] Av 8 bolags villkor för företagarförsäkring ha 6 innehållit klausuler av denna typ. Två bolag utesluta sålunda anspråk på uppfyllelse av avtal och surrogat härför, »insbesondere für Schaden an den vom Versicherungsnehmer oder in seinem Auftrage hergestellten oder gelieferten Sachen»; ett av dem tillägger »sofern die Ursache des Schadens in der Herstellung oder Lieferung liegt». Två andra bolag ha liknande klausuler. Ett bolag undantager alla skador ej blott på levererade saker utan även på »andern mit ihnen in irgendeiner Beziehung stehenden Gegenständen». — En försäkringsgivare utesluter anspråk »aus Gewährleistung und Garantie». — Se även Aerni, a.a. s. 317 f.

[6] Bolagen ha tillställts en fråga, hur de skulle behandla ett sådant skadefall som bedömdes av Eidsivating LagR i det härefter omnämnda norska rättsfallet. De 6 bolag, som använde undantag angående skada på levererade saker eller liknande, ansågo förbehållet gälla. Ett sjunde bolag åberopade sitt undantag om saker, som överlämnats till försäkringstagaren för bearbetning, transport m.m. Ett åttonde bolag ansåg tveksamt, om försäkringen täckte.

De *norska* villkoren för allmän ansvarsförsäkring utesluta

»ansvar for skade på ting som er levert av den sikrede eller for hans regning, for så vidt ansvaret gjelder feil eller mangler ved tingen, forsinket levering ell. lign.».

Formuleringen anknyter alltså i motsats till de tyska och schweiziska villkoren till *felbegreppet*. Detta försvårar behandlingen av ansvaret för fristående skadevållande, såsom antydes av ett norskt rättsfall om klausulen:

Försäkringstagaren hade åtagit sig att leverera en traktor. Då den lastades på järnvägsvagn för transport till köparen, uraktlät försäkringstagarens montör trots rådande kalla väderlek att avtappa kylvattnet, med påföljd att motorn frös sönder under transporten. Oslo Byrett fann, att oaktsamheten låge helt utanför försäljningsavtalet och medförde ansvar efter allmänna skadeståndsregler utanför kontraktsförhållanden, varför försäkringen täckte skadan. LagR ansåg däremot traktorn icke vara kontraktsenligt levererad, när avsändaren ej sörjt för att den varit i stånd att tåla transporten; fallet ginge otvivelaktigt in under klausulen, varför försäkringen ej gällde.[7]

De alternativa sätten att resonera vid undantag av denna typ belysas av de båda instansernas domar. Man kan som byretten kräva ett närmare samband mellan avtal och skadevållande; den bedömningen är också möjlig, att — såsom LagR funnit — klausulen skulle tillämpas även då perifera förpliktelser till försäljningsavtalet åsidosatts. Avgörande synes bli, om man anser undantaget taga sikte främst på den kontraktsmässiga skadeståndsskyldighet, vilken förutsätter tillämpning av köplagens felregler, eller även åsyfta det ansvar, som en företagare oberoende av avtal — eller i vart fall av innehållet i ett avtal — kan ha för främmande egendom varmed han tagit befattning.

Det har i rättsfallet rört sig om en situation, där man i Sverige gärna vill anse ett åtagande att vårda eller tillse den skadade egendomen ha förekommit och utesluta täckning redan av denna anledning.[8] Det motsvarande norska undantaget torde emellertid som förut framhållits ha mindre räckvidd, varför klausulen om levererad egendom ökar i betydelse.[9]

Svensk försäkring. I den nya svenska företagarförsäkringen uteslutes

»skada på egendom, som försäkringstagaren eller för hans räkning annan person uppfört, tillverkat, sålt eller eljest levererat, om skadan består i eller orsakas av fel eller brist hos egendomen i fråga».

---

[7] Eidsivating LagR 2.2.1952 (DE nr 22). (Rättsfallet har även berörts ovan s. 376 i not 6.)
[8] Så i VN 53/1949. Se vidare ovan s. 443.
[9] Jfr ovan s. 432 f.

Man använder sig alltså av liknande metod vid undantagets utformning som de norska bolagen. Formuleringen var i stort sett densamma före 1958.[1] Det bör framhållas, att den nu gällande åtagandeklausulen avser även skada på egendom, som försäkringstagaren åtagit sig uppföra och tillverka; i dessa fall kan alltså även det senare förbehållet tillämpas.

I Sverige har till en början den frågan uppkommit, om sammanfogandet till en enhet av en levererad felaktig sak med annan egendom, som *ej* levererats av försäkringstagaren eller för hans räkning, medför bestämmelsens tillämpning beträffande skadan på den sistnämnda egendomen. För ett sådant resonemang — vilket knappast vinner stöd av villkorets lydelse — synes VN stå främmande.

En felaktighet på tåkappor, som försäkringstagaren levererat till en skofabrik, medförde skönhetsfel på de färdiga skorna, vilka måste säljas till reducerat pris. VN:s majoritet ansåg undantaget gälla blott i den mån skadan kunde anses föreligga på själva tåkapporna. (78/1952.)[2] — Då försäkringstagaren levererat fasadputs av annan färgton än avtalats och — sedan putsen anbragts på byggnaden — krävts på kostnaden för att pålägga nytt putslager, har VN ansett felet ej ha drabbat den levererade egendomen. (100/1954.)[3]

I den närliggande frågan, om försäkringstagarens leverans bör betraktas som en enhet, synes nämnden intaga en strängare ståndpunkt.[4]

Försäkringstagaren — en byggnadsentreprenör — hade åtagit sig att uppföra en byggnad och jämväl att dränera grunden till denna. Han försummade dräneringen, med påföljd att byggnadens bottenvåning kom att skadas vid kraftig nederbörd. VN ansåg skadan härröra från fel hos egendom, levererad av försäkringstagaren. (12/1954.) —Försäkringstagaren hade fått en beställning på 600 liter fosforsyra. Leveransen skedde i tio damejeanner, alla etiketterade »fosforsyra». När beställaren hällt all vätskan i ett kar, visade det sig att en av damejeannerna innehållit salpetersyra, varför hela leveransen blev oduglig till det avsedda ändamålet. VN ansåg innehållet i samtliga damejeanner som *en* egendom, vilken varit behäftad med fel, och förklarade, att undantaget vore tillämpligt på hela leveransen. (31/1959.)

På samma sätt har klausulen bedömts, när någon defekt icke förelegat i den sålda egendomen i och för sig men den likväl icke levererats i sådant skick, som mottagaren haft anledning att förutsätta.

---

[1] Orden uppfört, tillverkat och sålt ha emellertid tillagts i förtydligande syfte; jfr FALEBORN s. 13.

[2] Se ytterligare bl.a. VN 9/1948, 27/1948, 59/1951.

[3] Denna något överraskande bedömning kan synas svårförenlig med VN:s inställning vid felexpediering av utsäde (se nedan s. 525). En skillnad är dock, att fasadputsen i motsats till utsädet i och för sig var användbar till det avsedda ändamålet.

[4] HELLNER är tveksam i fråga om villkorets riktiga tolkning i detta hänseende. Se Försäkringsrätt s. 383.

En båt skulle av försäkringstagaren — innehavare av ett båtvarv — levereras »fritt varv» med inmonterad motor. Om drivmedel hade intet avtalats. Båten hade påfyllts bensin och fotogen men ej olja, varför motorn sedan båten hämtats skar ihop efter några timmars körning. VN fann, att drivmedel ingått i båtens utrustning; genom avsaknaden av olja hade fel i denna förelegat, och skadan på motorn fölle alltså utom försäkringen. (83/1949.) — Två dieselmotorer till fartyg hade i oktober levererats med påfyllt kylvatten, varpå köparen ställt undan dem i det fria. I november frös kylvattnet, och motorerna skadades. VN ansåg att — under förutsättning att det vore handelsbruk, att motorer av ifrågavarande slag levererades utan kylvatten — skadan härrört från fel eller brist i levererad egendom och därför icke omfattades av försäkringen. (5/1953).[5]

I dessa fall tyda VN:s motiveringar närmast på att man ansett avgörande, om en huvudförpliktelse enligt avtalet åsidosatts eller ej. I likhet med det norska villkoret men i motsats till det tyska anknyter ju det svenska undantaget till felbegreppet och därmed också till kontraktsförhållandet. Man kunde därför tänka sig, att klausulen icke gällde när en skada varit mera fristående från avtalet än i de angivna fallen, t. ex. om något handelsbruk rörande kylvattnet ej förelegat men försäkringstagaren råkat inge köparen den oriktiga föreställningen att vattnet varit urtappat, eller om motorn skulle ha skadats genom vårdslöshet av försäkringstagarens folk i samband med att de överlämnat den till köparen. Det synes emellertid mest troligt, att klausulen uppfattas liksom i Norge: även när försäkringstagaren eftersatt en aktsamhetsplikt, som främst beror av den yttre relationen till den egendom som levererats, skulle undantaget anses tillämpligt. Härför talar också VN:s inställning i andra fall, när ett förbehåll hänvisar till kontraktsförhållandet mellan försäkringstagaren och den skadelidande. Vi ha funnit, att nämnden vid bedömningen av åtagandeklausulen och dess äldre motsvarigheter ansett undantagen kunna åberopas också när perifera avtalsförpliktelser blivit eftersatta.[6]

I sammanhanget bör framhållas, att VN ansett förbehållet tillämpligt också när försäkringstagaren av misstag levererat annan egendom än avtalats och den levererade varan till följd därav förstörts.

Försäkringstagaren — en spannmålshandlare — sålde vårvete men kom på grund av felexpediering att leverera höstvete. Skadan upptäcktes först sedan grödan uppvuxit. I fråga om den därigenom förstörda utsädeskvantiteten ansåg VN:s majoritet, att klausulen uteslöt försäkringsskydd. (71/1954.)[7]

---

[5] Liknande avgörande 51/1959.
[6] Se ovan s. 471 ff.
[7] Liknande uttalande i VN 18/1949. Jfr även 10/1957.

När skadan drabbat själva den levererade egendomen, har alltså nämnden icke vidhållit sin inställning från tolkningen av utfästelseklausulen, att försäkringsskydd kunde meddelas vid sådan tillfällig vårdslöshet som felexpediering.[8]

Såvitt den gjorda genomgången utvisar, finns alltså intet säkert stöd för att skada på själva den levererade egendomen i något fall skulle täckas, vare sig skadan drabbat en från början felfri del av en leverans eller den haft ringa samband med avtalsförhållandet mellan parterna.[9]

Specialförsäkringar. Det anses ej omöjligt att försäkra ansvar för egendomsskada av denna typ. I fransk försäkring förekommer sålunda en betydelsefull försäkringsform, som skyddar arkitekter och entreprenörer mot deras stränga ansvar för större skador på uppförda byggnader under byggnadsarbetet och en tioårsperiod därefter.[1] En noggrann kontroll över arbetets utförande lär vara förutsättning för att försäkring skall kunna ske. Bl. a. kontraktsansvar uteslutes[2]; härmed torde dock i dessa villkor blott avses ansvar på grund av särskilda garantier och utfästelser från försäkringstagarens sida.[3] I viss omfattning är sådan försäkring också möjlig i England.[4] — I Norden lära däremot försäkringsbolagen i allmänhet ogärna vilja försäkra ansvar för skada på levererad egendom. I vissa fall kunna skadorna ersättas genom montageförsäkring.

b) Några andra speciella undantagsbestämmelser

I skadesituationer, där de förut genomgångna förbehållen med uttrycklig anknytning till kontraktsförhållandet ej äro tillämpliga, kan likväl försäkringsskyddet inskränkas genom vissa andra klausuler. Sällan äro dessa typiskt sett användbara just när ett avtal förekommit mellan försäkringstagaren och den skadelidande; i den mån ansvaret uteslutes, beror det på andra omständigheter än de som kunna hänföras till dessa parters relationer med varandra. Om man bortser från undantag för skador orsakade av den försäkrades särskilt graverande

[8] Se ovan s. 510.

[9] Undantagets innebörd har även behandlats utförligt av HELLNER, a.a. s. 383.

[1] Såvitt angår skador före avlämnandet, är det fråga om »les dommages matériels ... résultant de l'effondrement total ou partiel desdits ouvrages et entraînant la ruine de tout ou partie du gros-œuvre de ceux-ci», medan under 10-årsperioden därefter täckes ansvaret enligt CC 1792 och 2270 (se ovan s. 86) jämte de omkostnader som föranletts av där avsedda skadefall.

[2] Enligt en undantagsklausul omfattar försäkringen icke »les responsabilités contractuelles ainsi que les dommages subis par les ouvrages dont l'entretien et la réfection sont laissées à la charge de l'assuré par l'usage ou par convention».

[3] Ansvaret för skada på byggnaden är ju av kontraktuell natur; se ovan s. 93. — Se f. ö. angående det sagda SAPIN s. 341 ff. Uppgifterna bygga vidare på skriftliga upplysningar och försäkringsvillkor från tre franska försäkringsbolag.

[4] Se härom DURAND i JCII 54 s. 23 ff. — I Tyskland kan arkitekten försäkra ansvaret för skada på de byggnader hans arbete avser om han ej själv utför bygget. Se FREY i Grundlagen C 2-I A s. 22 ff. Byggmästare få i stället använda »Bauwesenversicherung»; se härom ENGSTRAND i NFT 1960 s. 97 ff.

förhållande — t. ex. skador som vållats uppsåtligen, i berusat tillstånd eller under de omständigheter som angivas i den svenska »moralklausulen»[5] — är det i allmänhet skadefall till följd av vissa närmare preciserade fysiska orsaker som på detta sätt hållas utanför försäkringsskyddet. För fullständighetens skull skall här i korthet beröras frågan, i vad mån sådana speciella bestämmelser kunna bli aktuella vid ansvar i kontraktsförhållanden.[6]

Vad till en början angår ansvarighet för *personskada,* är den i stor utsträckning innesluten i försäkringsskyddet, såvitt den icke orsakats av skadebringande egenskaper hos utlämnad egendom. Vanligen täcka de ordinära försäkringarna såväl i utlandet som hos oss utan vidare personskada till följd av bristfälliga anordningar och skadegörelse i samband med fullgörande av ett avtal, och detsamma gäller skador på vårdade och behandlade personer, t. ex. vid sjukvård och personbefordran. I vart fall brukar man kunna innesluta riskerna i fråga i försäkringen genom särskilda villkor, som stå alla försäkringstagare till buds; det senare gäller i synnerhet i Frankrike, där ofta ansvar för skada av nu omtalade slag endast kan grundas på avtal och följaktligen icke anses falla inom de vanliga polisernas räckvidd.[7] Även i England uteslutes risken för skada på grund av bristfälliga anordningar från en del försäkringar men kan utan vidare innefattas mot tilläggspremie. — Det bör emellertid nämnas, att bl. a. i svensk försäkring atomskador i stor utsträckning undantagas[8], och att — såvitt gäller utpräglade kontraktsskador — hårfrisörers ansvar för vissa skador på kundernas hår enligt en del utländska villkor faller utanför frisörernas ansvarsförsäkring.[9]

Tidigare berörda speciella undantag angående ansvar för egendomsskada angå icke sakskador på grund av bristfälliga anordningar[1] och ej heller skadegörelse på egendom utan närmare samband med objektet för

---

[5] Se ovan s. 388.

[6] Se om de här aktuella undantagen även HELLNER, a.a. s. 375 f.

[7] Så t.ex. vid persontransport (jfr SAPIN s. 310 ff); se vidare ovan s. 98 f.

[8] Den svenska företagarförsäkringen undantager skada, som direkt eller indirekt orsakats av eller uppkommit i samband med atomkärnreaktioner; skada orsakad av radioaktivt redskap eller fabrikat för annat kommersiellt, medicinskt eller civilt vetenskapligt bruk än reaktordrift ersättes dock, utom då skadan är en följd av att arvsanlag påverkats eller yppat sig mer än tio år från den skadevållande händelsen (eller mer än fem år från försäkringsavtalets upphörande).

[9] Enligt den danska bestämmelsen täcks ej skada på grund av felslagen eller otillfredsställande behandling vid permanentbehandling (dock ej kallbehandling) och genom apparater därtill. Jfr TROLLE i NFT 1956 s. 242 (varetægtsklausulen användbar vid hårskada?). Undantag av liknande slag förekomma i Frankrike; se SAPIN s. 315, Assurance de responsabilité civile 2 s. 41.

[1] Det kan nämnas, att ett schweiziskt bolag undantager skador på saker inställda i uthyrda lagerutrymmen, om ej särskilt villkor föreskriver annat.

avtalet. Det är främst här som speciella klausuler av den nu behandlade typen kunna bli aktuella.

I de flesta länder är det brukligt, att sakskada genom fukt, rök, sot, damm, ånga, gas, avloppsvatten, översvämning i samband med nederbörd och en del liknande skadefall uttryckligen uteslutas från de sedvanliga försäkringarna. I Sverige har dock föreskrivits, att detta blott gäller om de faktiska omständigheter, på vilka skadeståndsanspråk grundas, ej äro av tillfällig art.[2] Givetvis kunna förbehåll av detta slag få betydelse även — och ofta framför allt — utanför kontrakt, såsom i grannelagsförhållanden. Det utmärkande för flertalet av de undantagna skadetyperna är, att de i regel bero på mera varaktiga förhållanden; här saknas den plötslighet, som normalt brukar kännetecknа försäkringsfallet vid ansvarsförsäkring. Till stöd för att ansvaret uteslutes i dessa lägen har anförts, att skaderisken vanligen är svår att beräkna för försäkringsgivarna men ofta betydligt lättare för försäkringstagarna att förutse; ofta berodde skadan på att otillräckliga kostnader nedlagts på skyddsanordningar, och ur preventiv synpunkt vore försäkring då betänklig. Vidare skulle det vara svårt att vid skaderegleringen konstatera skadans orsak och omfattning samt tidpunkten för dess inträffande.[3]

De aktuella klausulerna torde vara av speciell betydelse vid sakskada till följd av bristfälliga anordningar[4]; vi finna här en viss motsvarighet till den skillnad, som för ansvarsreglernas del konstaterades mellan skador vid trafik i en lokal — för vilka i regel utomobligatoriska principer gällde — och mera långsamt uppstående skador.[5] Bestämmelserna kunna stundom tillämpas också vid skada på egendom, som vårdats under längre tid.[6]

Andra skadetyper, som i regel undantagas från den svenska försäkringen, äro egendomsskador på grund av ras, sänkning och förskjutning i marken. I fastighetsförsäkringens villkor uteslutes vidare egendomsskada genom mera omfattande reparations-, ombyggnads- eller nybyggnadsarbeten på den försäkrade fastigheten.[7] — Däremot innefattas

---

[2] Se § 4 h i företagarförsäkringsvillkoren samt FALEBORN s. 17 f. Jfr också ordet »allmählich» i tyska AHB § 4 I 5.

[3] Jfr angående det sagda OBERBACH s. 218 f, WUSSOW s. 173 f, HARTUNG s. 62 ff, SINDBALLE, Forsikringsret s. 94, DAHL, Ansvarsforsikring s. 69 ff, LÖFGREN i SFÅ 1944 s. 15, FALEBORN a.st.

[4] Se t.ex. VN:s utlåtanden 28/1955, 40/1956, 14/1957, 22/1957, 92/1957 (översvämning i samband med nederbörd).

[5] Se ovan s. 239 f.

[6] Jfr 12/1957, om fuktskada på hyrd fastighet.

[7] Undantaget gäller, om årskostnaden för sådana arbeten överstiger 5 000 kronor.

numera utan vidare i svensk försäkring de i sammanhanget praktiskt betydelsefulla sakskador som uppkomma genom eld, explosion och sprängning, det sistnämnda dock mot en självrisk av 1000 kronor.[8] I Danmark synas dessa risker däremot försäkras blott genom särskilt villkor och mot tilläggspremie.[9]

c) Gränsen mellan fysisk skada och allmän förmögenhetsskada

Innan granskningen av försäkringsskyddets nuvarande omfattning är slutförd, böra några ord tilläggas om spörsmålet, vad den vanliga ansvarsförsäkringens inskränkning till person- och sakskada närmare innebär.

Några tolkningsfrågor av större praktisk betydelse förekomma här blott i vissa ganska särpräglade situationer. Genom avgränsningen mot förmögenhetsskada utan samband med integritetskränkning elimineras på ett otvetydigt sätt de flesta fall av typiskt kontraktsansvar, t. ex. ersättningsskyldighet för utebliven handelsvinst vid dröjsmål från säljarens sida eller vid fel i sålt gods. I de lägen, där tvekan kan vara befogad, ingriper i regel en förtydligande speciell undantagsklausul. Ett exempel härpå är det fall, att säljaren skadat en redan såld sak medan den alltjämt är kvar i hans besittning. Även om det skulle vara tänkbart, att skada på annans egendom åtminstone i försäkringsvillkorens mening skulle föreligga, utesluta i regel de sedvanliga vårdklausulerna försäkringstagarens ansvar.[1] Om en försäkringstagare åtagit sig att uppföra en byggnad för annans räkning och därvid skadar redan uppförda delar av huset, bli på liknande sätt undantag om skada på vårdad, behandlad eller levererad egendom tillämpliga.[2] — Vid fastighetsköp har VN ansett fysisk skada, som inträffat efter köpslutet, vara tillfogad köparen (120/1948).

I allmänhet skiljer man på ren förmögenhetsskada och sådan förmögenhetsskada, som utgör en följd av fysisk skada. Anspråk på ersättning för den senare skadetypen behandlas ur försäkringssynpunkt i princip på samma sätt som anspråk på grund av integritetskränkningen: uteslutes den fysiska skadan, ersättes ej heller följdskadan.[3]

---

[8] Se härom FALEBORN s. 19.

[9] Jfr DREYER i SOK 1956 s. 84 f och ASR nr 1449 samt om norsk försäkring HÖIE i SOK 1956 s. 96.

[1] I tidigare svenska villkor ingrep som nämnt en speciell undantagsklausul rörande skadefall av denna typ. Jfr ovan s. 439 och FALEBORN s. 13.

[2] Jfr ovan s. 438, 523 f.

[3] Se ang. uppfattningen i tysk rätt OBERBACH s. 123 f, WUSSOW s. 107, jfr AHB § 1: 3 och vidare Seuffert's Archiv 1937: 202; angående schweizisk rätt GEISER s. 41 f, AERNI

I Tyskland har dock BGH i ett avgörande från 1957 förklarat, att blott följdskador som *omedelbart* hänförde sig till den uteslutna sakskadan fölle utom försäkringen[4]; riktigheten av detta uttalande är emellertid omstridd[5], och någon motsvarande tendens lär svårligen kunna konstateras i nordisk försäkringspraxis[6].

Ett vanskligt spörsmål är, vem fysisk skada skall ha drabbat för att följdskadan av allmän förmögenhetsnatur skall vara ersättningsgill enligt de vanliga försäkringsvillkoren: måste den senare skadan ha träffat samma person som den förra? Frågan är tveksam bl. a. när en begränsad sakrätt, exempelvis en nyttjanderätt, upplåtits i försäkringstagarens egendom. Om egendomen skadas genom försäkringstagarens vållande, kan han hävda att en sakskada inträffat och att hans ansvar för den förlust en nyttjanderättshavare lider — t. ex. kostnader för en hyresgäst, som temporärt måste flytta från en skadad lägenhet — skulle falla inom försäkringen.

I tysk doktrin är omtvistat, huruvida försäkringsskyddet gäller i detta läge.[7] Om den skadade saken tillhör en tredje person, som varken är den försäkrade eller den som framställt skadeståndskravet, synes man däremot i Tyskland anse försäkringen täcka ansvaret.[8] — Enligt de svenska villkoren måste skadan ha tillfogats »annan person» för att den skall omfattas av försäkringen.[9] HELLNER har, såvitt angår fastighetsägarens ansvar mot hyresgäst på grund av skada på lägenheten,

---

SVZ 20 s. 317 f; angående dansk rätt SINDBALLE, a.a. s. 89, RYEFELT i DFT 1950–51 s. 32, TROLLE i NFT 1956 s. 233 f; angående svensk rätt VN 91/1950 samt LINDSTRÖM i SOK 1956 s. 163 f.

[4] Se BGH 21.2.1957 (NJW 1957 s. 607). Målet gällde skada på en av försäkringstagaren uppförd takkonstruktion. BG fann, att visserligen ersättningen för nyuppförande av konstruktionen och skadestånd på grund av dröjsmål med arbetets färdigställande föll utom försäkringen till följd av det förutnämnda undantaget om skada på levererad egendom; däremot täcktes ersättning för sådana kränkningar av andra förmögenhetsintressen som t. ex. det avbräck takraset vållade i uppdragsgivarens rörelse.

[5] Jfr om fallet HARTUNG i VWA 1958 s. 143 f.

[6] Jfr LINDSTRÖM, a.a. s. 164 f. I utlåtandet VN 71/1954, som rörde försäkringstagarens ansvar för skada till följd av att han levererat felaktigt utsäde, hade ett sådant resonemang varit möjligt, såvitt angår ersättningen för den skadelidandes kostnad för jordens bearbetning före sådden; skadan på själva utsädet ansågs falla under undantaget för skada på levererad egendom (ovan s. 525). Nämnden, vars majoritet ansåg ersättningen för bearbetningen avse allmän förmögenhetsskada, fann emellertid att den ej omfattades av försäkringen.

[7] OBERBACH (s. 81 f) och WEHN-SCHMIDT (s. 22) anse erforderligt, att skadan skall drabba främmande sak. Detta utsades också i 1910 års AHB. Jfr även PRÖLSS s. 467. Andra författare ha gjort gällande, att det är likgiltigt vem den skadade saken tillhör; det väsentliga vore blott, att en sakskada över huvud taget inträffat. Se SCHMALTZ i VersR 1956 s. 270 f, HARTUNG s. 42 f, WUSSOW s. 54.

[8] Se RGZ 160: 148, Seuffert's Archiv 1937: 202, OLG Karlsruhe 20/3 1957, VersR 1957 s. 526, WUSSOW a.st.

[9] Se nya företagarförsäkringsvillkoren § 2, jfr hemförsäkringsvillkoren § 7a (kursiverade stycket).

ansett det icke vara uteslutet, att försäkringsskydd skulle föreligga.[1] VN har emellertid haft motsatt åsikt: för att förmögenhetsskadan skall vara ersättningsgill skulle principiellt krävas, att den fysiska skadan drabbat samma person.[2] Något domstolsavgörande i frågan har ej anträffats.

En situation, där liknande problem uppstå, är när varor, som försäkringstagaren sålt till en köpman och denne sålt vidare, visa sig ha farliga egenskaper och köpmannen på grund av inträffade skadefall i kundkretsen lider allmän förmögenhetsskada genom minskad avsättning i sina produkter. I norsk diskussion har yppats olika meningar, om denna förlust har tillräckligt nära samband med den fysiska skada som träffat kunderna för att kunna täckas av försäkringen.[3] I överensstämmelse med VN:s nyss angivna ståndpunkt lär den i vart fall enligt svensk praxis falla utanför försäkringen.

Vissa andra problem uppstå när det gäller begreppet sakskada. Ett av dem är, hur sådan förlust är att betrakta som uppstår när en sak *förkommer*. Enligt de tyska villkoren kräver täckning av anspråk i anledning av sådan skada särskilt avtal mellan försäkringsparterna.[4] På liknande sätt betraktas skadetypen i Schweiz.[5] I Norden anses däremot egendomsskada ha uppkommit i denna situation.[6]

En annan omdiskuterad gränsdragningsfråga av mera speciellt slag är, hur de skador skola bedömas, som uppkomma vid leverans av annat utsäde än avtalet avsett. Genom ett sådant misstag från säljarens sida kunna flera typer av skada uppstå. Till en början kan själva utsädet bli fördärvat genom att det icke kommer till användning på lämpligt sätt: höstsäd sås t. ex. som vårsäd. I vart fall i Sverige anses denna skada som egendomsskada, ehuru undantagsbestämmelsen angående skada på levererad egendom till följd av fel i denna kan bli tillämplig[7]; däremot är omtvistat, huruvida försäkringen täcker köparens

---

[1] Försäkringsrätt s. 381 f. — Motsatt uppfattning SKIBSTED s. 51 f.

[2] Se VN 102/1957 (försäkringstagaren skadar en elektrisk kabel, med påföljd att annan än kabelägaren lider förlust genom strömavbrott; denna skada ansågs ej täckt), jfr också 48/1953.

[3] Se H. CHRISTOFFERSEN i FT 1958 s. 89, T. E. CHRISTENSEN i FT 1958 s. 110, »J.H.L.», FT 1958 s. 139; jfr DAHL, Ansvarsforsikring s. 42 f.

[4] AHB § 1: 3, jfr WUSSOW s. 107 f. — Meningarna äro dock delade, om genom att egendomen förkommit allenast en allmän förmögenhetsskada skulle ha uppstått. (Så OBERBACH s. 124, annan mening WUNDERLICH s. 26.) Vid tillämpning av Besitz- och Tätigkeit-klausulerna (se ovan s. 410 f) anses skadan emellertid som sakskada, i det att den jämlikt dessa undantag faller utom försäkringen oavsett om skadetypen skulle ha inkluderats genom särskilt avtal. Jfr AHB § 1: 3, WUSSOW a.st.

[5] FARNER s. 68, GEISER s. 40.

[6] Se VN 76/1948, 91/1948, 23/1951, LINDSTRÖM, a.a. s. 166, SKIBSTED s. 54, DAHL, Ansvarsforsikring s. 36 f.

[7] Se VN 71/1954 och 10/1957 samt LINDSTRÖM, a.a. s. 165. I Danmark lär man ha annan uppfattning, jfr SKIBSTED s. 52 f och ASD 1948 A 158.

förlust genom att den mark, på vilken han nedlagt arbete som förberedelse för skörden, icke under året kommit till användning på avsett sätt.[8]

Några av de tolkningsfrågor, som nu ha berörts, skola senare upptagas till diskussion.[9]

---

[8] Se VN 71/1954, jfr LINDSTRÖM, a.st.
[9] Se nedan s. 625 ff.

16. ANSVARSTYPER OCH FÖRSÄKRINGSSKYDD

a) Inledande anmärkningar

I detta kapitel skola resultaten av den föregående undersökningen av försäkringsskyddet sammanfattas. Vad angår möjligheten till försäkring i de skilda skadesituationerna, torde denna ha framgått av undersökningen i kapitlen 13–15 om de speciella undantagsbestämmelsernas utformning och användning; vid sidan av dessa kunna givetvis sådana allmänna klausuler om kontraktsrättsligt ansvar, som behandlats i kapitel 12, bli tillämpliga oavsett skadetypen. Frågan blir nu, om det går att urskilja någon så konsekvent avgränsning av försäkringsområdet, att man kan anse en *presumtion* föreligga för att ansvar av viss typ i kontraktsförhållanden täckes av eller undantages från försäkringen.[1]

Vi ha redan kunnat konstatera, att en rad mer eller mindre klara kriterier i litteraturen uppställts till hjälp för gränsdragningen. Man har velat skilja på ansvar i och utom kontrakt, ansvar vid huvud- och biförpliktelser, kontraktsansvar och ansvar på utomobligatorisk grund, rent strikt ansvar (och möjligen presumtionsansvar) i motsats till ansvar enligt »allmänna skadeståndsregler». Vidare ha vi i den föregående undersökningen funnit anledning att hålla isär försäkringsmöjligheterna vid äkta kontraktsansvar, vilket är beroende av avtalsinnehållet, och vid skadeståndsskyldighet av annan typ, antingen denna nu formellt vilar på kontraktsregler eller på utomobligatoriska regler. Även andra distinktioner än de som anknyta till skadeståndsrätten förekomma. Sålunda har man på många håll velat behandla ansvar för yrkesmässiga fel annorlunda än ansvar för sådan oaktsamhet, som brukar förekomma i vardagslivet: skadeståndsskyldighet av det förra slaget skulle i tvivelsmål falla utom försäkringen. Ytterligare har man hävdat, att försäkringstagarens »driftsrisk» icke skulle omfattas av försäkringsskyddet.

I fortsättningen skola vi genomgå, i vad mån dessa olikheter kommit till uttryck i de olika ländernas ansvarsförsäkringspraxis. Redan vid behandlingen av de enskilda klausulerna ha vi varit inne på dessa frå-

---

[1] Frågan om försäkringens *begreppsmässiga* gränser skall något senare upptagas till diskussion (s. 568 ff).

gor; först vid en sammanfattande blick på försäkringens avgränsning i kontraktsförhållanden är det emellertid möjligt att klargöra den roll distinktionerna i fråga kommit att spela för försäkringsskyddet. — Beträffande några av de oftast åberopade allmänna principerna skall också diskuteras orsaken till att de ansetts böra få en avgörande inverkan på villkorens avfattning och tolkning oavsett skadefallens närmare karaktär.

Redan här kan framhållas, att en viss avgränsning av försäkringen ofta kan vara ett tänkbart uttryck för flera olika grundsatser beträffande försäkringens omfattning, och att i andra fall villkorens *ordalag* kunna ge stöd åt att en viss synpunkt skulle vara utslagsgivande för försäkringens räckvidd, medan helt andra tankegångar kommit att bli bestämmande vid deras *tolkning*. I sådana lägen skola de skilda tendenser som framträda sättas i samband med likartade företeelser vid andra gränsdragningssituationer eller inom andra länders försäkring. Detta framställningssätt medför, att samma villkor ibland kommer att beröras på flera olika ställen, ehuru det därvid betraktas ur olika perspektiv.

b) Ansvar i och utom kontraktsförhållanden

Försäkringsskyddets utformning. Till en början skall behandlas den längst gående inskränkning av försäkringsskyddet som framförts i diskussionen. På flera håll ha vi mött uppfattningen, att den avgörande gränsen för försäkringsmöjligheten ginge mellan skada (skadestånd) i och utom kontraktsförhållanden. Framför allt har denna åsikt framförts i nordisk diskussion och försäkringspraxis.[2]

Uttrycket ansvar i kontrakt har i det föregående använts i dess bokstavliga mening av ersättningsskyldighet mot kontraktsparter för skada, som tillfogats dem under fullgörandet av avtalet. Att undantaga allt ansvar av detta slag torde emellertid praktiskt taget aldrig ha åsyftats med de uttalanden som gjorts om försäkringens omfattning; ingenstädes ha vi heller kunnat finna, att försäkringsgivarna i praktiken tillämpat en så radikal begränsning av försäkringsskyddet. Så långt synes en princip med det angivna innehållet helt sakna motsvarighet i verkligheten.

Såsom tidigare framhållits, brukar emellertid det oklara begreppet skadestånd i kontraktsförhållanden i regel användas i en något mindre omfattande bemärkelse i litteraturen.[3] Till en viss del är det fråga om en omskrivning av vad som här kallats kontraktsmässigt ansvar; skiljelinjen mellan denna ansvarstyp och övrig skadeståndsskyldighet kom-

---

[2] Jfr ovan s. 359 f, 361 f, 373 f. Se också beträffande fransk försäkring s. 345 ff.
[3] Se ovan s. 20.

mer att beröras senare.[4] I andra fall torde man i stället syfta på en ansvarighet, som blott står i ett visst närmare samband med ett avtalsförhållande, utan att den därför behöver vara *grundad* på avtalet; skadestånd i kontrakt kunde tänkas i försäkringsrätten betyda ersättning för skador, för vilka ansvar *kan* inträda enligt kontraktsregler (även om i det konkreta fallet ansvar föreligger också på annan grund). Man skulle alltså hänvisa till *kontraktsreglernas tillämpningsområde*.[5] Vill man ge begreppet i fråga en självständig betydelse med anknytning till skadeståndsrätten — något som i de flesta fall synes ha varit avsikten — torde en sådan avgränsning rentav vara den enda som kunnat åsyftas. Vi ha därför att i detta avsnitt även uppmärksamma möjligheten, att försäkringsskyddet skulle bestämmas enligt den nu angivna principen.

Vad först angår Danmark och Norge, där distinktionen mellan ansvar i och utom kontrakt oftast betonats i försäkringslitteraturen, är det besvärligt att ens med det sist angivna kriteriet för skadestånd i kontrakt nå fram till någon säker uppfattning om vad skillnaden i fråga närmare innebär. Som i andra sammanhang framhållits, intresserar man sig här i ganska ringa utsträckning för hur långt kontraktsreglerna om ansvar för fysisk skada kunna tillämpas; den i Sverige så betydelsefulla skillnad mellan kontraktsansvar och utomobligatoriskt ansvar, som avser principalansvaret för anställdas vållande, saknar ju betydelse i dessa länder.[6] Förutsättningarna för principalansvar för självständig medhjälpares culpa äro också så oklara, att de knappast ge någon ledning angående kontraktsreglernas räckvidd.[7] När det gäller ansvar för underlåtenhet, är det med hänsyn till de danska och norska rättsreglernas uppbyggnad också mycket svårt att konstatera, i vad mån en positiv handlingsplikt i ett visst läge åvilar svaranden på grund av eller oberoende av ett existerande avtal; konkurrensfrågan spelar ju en underordnad roll i dessa rättssystem.[8] — Det är förklarligt, att dansk och norsk doktrin under sådana omständigheter visat stor tvekan beträffande innebörden av den angivna distinktionen inom försäkringsrätten.[9]

Vi kunna vidare konstatera, att en anknytning till gränsen för kontraktsreglernas tillämpningsområde — i den mån den kan urskiljas —

---

[4] Se nedan s. 544 ff.
[5] Se ovan s. 20.
[6] Se härom ovan s. 174.
[7] Jfr ovan s. 234 f, 245.
[8] Jfr ovan s. 180, 258 f, 266 f.
[9] Jfr ovan s. 363 f, 373 f.

i regel ej förekommer vid den praktiska tillämpningen av försäkringsvillkoren. Visserligen kan HøjR åtminstone i U 1941.724 H (sandblästringsfallet) ha åsyftat en principiell gränsdragning av denna typ.[1] Men beträffande modern försäkringspraxis kan erinras om den danska bedömningen av täckningsfrågan i fallen »balkongräcket», »badrummet», »ångpannan» och även »felexpedieringen»[2]; i alla dessa lägen torde i varje fall en plikt ha åvilat försäkringstagaren just på grund av avtalet att vidtaga positiva åtgärder till kontrahentens skydd, och sannolikt föreligger åtminstone i en del av situationerna ansvarighet för självständig medhjälpare i dansk rätt. Likväl har majoriteten av de danska bolagen ansett sig kunna täcka skadorna. — Vad angår norsk försäkringspraxis, är det uppenbart, att även skadeståndsskyldighet i kontraktsförhållanden i nyss angiven bemärkelse i många fall omfattas av försäkringsskyddet.[3]

Resultatet blir, att för Danmarks och Norges del någon generell distinktion av det antydda slaget icke kan urskiljas.

Gå vi härefter till Sveriges ansvarsförsäkring, ha kontraktsreglerna som förut utvecklats ett vidare tillämpningsområde än i Danmark och Norge främst genom att det kontraktsmässiga ansvaret inträder, så snart arbetsgivaren svarar för sina underordnade anställdas eller självständiga medhjälpares culpa. Att använda reglerna om principalansvar som kriterium på att ansvar i kontrakt skulle föreligga, medförde emellertid redan tidigt betänkligheter i Sverige; den bristande överensstämmelsen mellan skadeståndsreglerna och det lämpliga försäkringsområdets utsträckning var ju en av anledningarna till 1934 års villkorsändringar.[4] I NJA 1951 s. 765 har HD klart förkastat tanken, att man skulle uppställa en presumtion för att skadestånd i kontrakt fölle utom försäkringen.[5]

I utomnordisk försäkring finns än mindre tecken på någon allmän princip av det nu diskuterade slaget. Det bör emellertid observeras, att den franska ansvarsförsäkringens distinktion mellan kontrakts- och deliktsansvar i realiteten ofta medför att just skadefall, där kontraktsrättens regler äro användbara, kommit att uteslutas.[6]

En gränsdragning mellan skador, på vilka kontraktsregler kunna tillämpas, och andra skador ger emellertid icke en helt missvisande beskrivning av försäkringens omfattning. Vi ha i det föregående funnit,

---

[1] Se härom ovan s. 366 f. I rättsfallet blev dock en konkurrenssynpunkt avgörande.
[2] Se ovan s. 370 f, 503.
[3] Se ovan s. 374 ff.
[4] Se ovan s. 380 f.
[5] Se ovan s. 384 ff.
[6] Se ovan s. 345 ff.

att tankegångar av detta slag stundom tyckas få utslagsgivande betydelse, då man vill fastställa innebörden av en del *speciella* förbehåll av stor praktisk vikt, vilka taga sikte på bestämda skadesituationer. I synnerhet gäller detta undantagen om skada på vårdad och behandlad egendom.

Utom Norden ha vi funnit denna bedömning framträda klarast i rättspraxis angående den tyska Obhut-klausulens räckvidd: bestämmelsen ansågs gälla i stort sett samma egendom, som omfattades av försäkringstagarens avtalsmässiga aktsamhetsplikt, ehuru gränserna för kontraktsreglernas och undantagets tillämpningsområden icke fullständigt sammanföllo.[7] Samma tendens skymtar vid tolkningen av den nuvarande Tätigkeit-klausulen[8]; och tankegången torde ej heller ha varit främmande för en del schweiziska försäkringsgivare.[9]

En motsvarighet till resonemanget i fråga har kunnat urskiljas också i de svenska bolagens tillämpning av åtagandeklausulen och dess äldre motsvarigheter.[1] Vi kunna t. ex. erinra om VN:s utlåtande om det bortrunna vattnet (89/1955).[2] Icke heller hos oss stämma dock undantagens räckvidd fullt överens med kontraktsreglernas område. Å ena sidan torde det oinskränkta principalansvaret på avtalsrättslig grund stundom förekomma även vid skador, som ha så ringa samband med föremålet för avtalet, att undantagen icke kunna tillämpas på dem[3], såsom t. ex. i fallet »spegeln»[4]; å andra sidan har VN åberopat förbehållen, även när den skadade egendomen tillhört annan än medkontrahenten, utan att därvid någon konstruktion av ett tredjemansavtal synes ha blivit aktuell[5]. Gemensamt för skadestånds- och försäkringsrätten synes emellertid vara, att just de *typiska* riskerna ofta behandlas på annat sätt än mera svårberäkneliga skador.[5a]

I dansk och norsk försäkring framträder tendensen åtminstone numera mindre klart än i Sverige. Det är svårt att finna något direkt samband mellan varetægtsklausulens och kontraktsreglernas tillämpning.[6]

Då den försäkrade blott tillfälligt — och med åtminstone tyst sam-

---

[7] Se ovan s. 406 ff.
[8] Se ovan s. 413 ff.
[9] Se 417 f (beträffande minoriteten av bolagen).
[1] Se ovan s. 441 ff, 464 ff, 467 ff.
[2] Se ovan s. 462, jfr s. 470.
[3] Jfr ovan s. 241 ff.
[4] Se ovan s. 418 och om VN:s bedömning s. 471.
[5] Se ovan s. 467.
[5a] Jfr ovan s. 245, 471 f.
[6] Se ovan s. 490.

tycke av ägaren — tagit befattning med den skadade egendomen och då han delat kontrollen över egendomen med ägaren eller dennes representant, ha vi vidare funnit VN fästa viss vikt vid existensen av ett avtalsförhållande med ägaren. Någon konsekvent gränsdragning förekommer dock icke heller i detta läge.[7] — I några danska rättsfall framträder en liknande tendens.[8]

I andra skadesituationer än nu sagts är det däremot sällan som man finner någon gräns av motsvarande slag.[9]

Orsaker till gränsdragningen. Man kan då ställa frågan, vad anledningen är till att gränsen mellan ansvar i och utom kontrakt likväl kommit att tillmätas så stor betydelse på försäkringshåll och även i doktrinen. Denna benägenhet framstår som så mycket mera anmärkningsvärd, om vi göra en återblick på de invändningar, som framförts mot försäkring av ansvar i kontraktsförhållanden[1], och undersöka, i vad mån de kunna motivera en skiljelinje av detta slag.

Vad först gäller argumenten om försäkringens *begreppsmässiga* gränser, är väl tanken, att ersättning för underlåten uppfyllelse ej täckes — en synpunkt som vi funnit spela en underordnad roll för lösningen av de praktiska problem som här uppkomma — nödvändigt förbunden med ett föreliggande avtal; å andra sidan gäller den blott en ringa del av de anspråk, som kunna uppkomma vid fysisk skada i kontrakt. Uppfattningen, att försäkringsfallet vid vissa kontraktsskador icke inträtt med erforderlig grad av ovisshet och plötslighet, kan däremot bli aktuell också vid skador i utomobligatoriska förhållanden, t. ex. immissionsskador på grund av långsamt verkande skadeorsaker.[2]

Att farhågorna för försäkringens inverkan på *preventionen* i större eller mindre grad göra sig gällande vid all ansvarsförsäkring, har framhållits i det föregående.[3] Visserligen är skaderisken betydande och en positiv handlingsplikt för svaranden särskilt vanlig i avtalsförhållanden, vilket här skulle göra det speciellt betydelsefullt att aktsamhetsnivån hålles hög; men det förra gäller också i åtskilliga utomobligatoriska relationer, bl. a. vid farlig verksamhet av olika slag, och ansvar för underlåtenhet förekommer ju ofta utan samband med avtal.[4] I de

---

[7] Jfr ovan s. 450, 458 f.
[8] Se U 1924. 561H (s. 427) och även ASD 1953.138 (s. 430).
[9] Jfr dock VN:s tillämpning av undantaget om skada på levererad egendom (ovan s. 525).
[1] Jfr till det följande framställningen ovan s. 316 ff.
[2] Jfr ovan s. 528.
[3] Se ovan s. 2, 302f.
[4] Jfr ovan s. 172.

nu åsyftade situationerna anses likväl försäkringsskydd i regel ej möta några betänkligheter, om också självrisk stundom är obligatorisk.[5] Ansvar för fackmässig vårdslöshet kan självfallet också förekomma mot andra än kontraktsparter, t. ex. när en entreprenör vid väg- eller brobygge på detta sätt vållar skada på trafikanter eller deras fordon.

Tanken att det skulle framstå som *orättfärdigt* att täcka följderna av vårdslöshet i vissa avtalsförhållanden — främst vid vård- och behandlingsskador — kan icke heller anses inskränkt till att avse ansvar mot kontraktsparter. I den mån sådana synpunkter numera möta något gensvar i rättsmedvetandet hos allmänheten och hos jurister utanför försäkringskretsar, torde det avgörande i vart fall vara culpagraden hos den som försäkringen skyddar mot skadeståndsansvar. Givetvis kan täckning av ansvar för grov vårdslöshet synas stötande, men sådant vållande förekommer ju lika ofta utom kontraktsförhållanden. När — såsom ju ofta är fallet just i avtal — försäkringstagaren bär presumtionsansvar eller får svara för medhjälpares culpa, lär under alla omständigheter argumentet mista sin vikt.

Också om invändningen, att försäkringstagarna borde kunna täcka sin *driftsrisk* på annat sätt än genom ansvarsförsäkring, gäller att den når längre än till försäkring av skadestånd i kontrakt. Synpunkten, att en företagare genom att uppbära större vederlag för sina prestationer lättare kan bära ersättningsskyldigheten för uppkommande skador, är välkänd från diskussionen om utomobligatoriskt ansvar för farlig verksamhet, där många ansett möjligheten motivera en sträng skadeståndsregel.[6] Även eljest framhålles ofta, att vissa storföretagare — främst stat och kommun men även privata företag — anse det ekonomiskt fördelaktigare att underlåta att försäkra sig mot skadeståndsansvar för att spara den del av premien, som ej motsvarar rena skadeersättningar[7]; sådan självförsäkring avser då givetvis icke blott skadeståndsskyldighet i kontraktsförhållanden.

Beträffande möjligheterna för en företagare att *friskriva sig* från visst ansvar eller *teckna försäkring för sina kontrahenters räkning*[8] gäller däremot, att dessa surrogat för ansvarsförsäkring i regel förutsätta ett avtal eller avtalsliknande förhållande med den skadelidande. I diskus-

---

[5] Vid sprängningsarbete föreskriva de svenska villkoren sålunda en självrisk om 1 000 kronor och vid vissa skador av grävmaskiner m.m. en självrisk av 250 kronor.

[6] Jfr ovan s. 22 f.

[7] Jfr t.ex. STRAHL, Utredning s. 122 f.

[8] Se härom ovan s. 320 f. — Möjligheten för en ansvarig att regressvis vända sig mot annan för att hållas skadeslös (se ovan s. 321 f) beror givetvis ej av om avtal föreligger med den skadelidande.

sionen har man emellertid i ganska ringa omfattning hänvisat till dessa utvägar att trygga sig mot skadeståndsanspråk; de torde ha spelat en underordnad roll för försäkringens avgränsning.

Gå vi sedan till de försäkringstekniska argumenten mot täckning av kontraktsskador, är det ganska anmärkningsvärt, att synpunkterna om *skaderiskens storlek och svåröverskådlighet* kommit att framföras just i fråga om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden, ehuru de ofta synas väl så tungt vägande i utomobligatoriska situationer. För sådana verksamheter, som bruka betraktas som farliga, meddelar man utan betänkligheter ansvarsförsäkring utom i exceptionella fall, t. ex. för sprängämnesfabriker. Vidare är att märka, att i kontraktsförhållanden det i regel är sakskadorna som man utesluter, och detta icke minst då de kunna väntas ha måttlig storlek såsom t. ex. skador på vårdad egendom; de ofta omfattande ersättningarna för personskador inkluderas däremot i stor utsträckning.[9] Vad särskilt angår riskens svårberäknelighet får man hålla i minnet, att ansvarsförsäkringen anknyter till en noggrant preciserad verksamhet eller egenskap. Blott avtal inom denna ram beröras av försäkringen. Försäkringsgivaren får antagas med någorlunda lätthet kunna beräkna, i vilken omfattning sådana avtal bruka träffas av försäkringstagaren.[1] Det finns även anledning att tro, att dessa avtal ge exempel på ett begränsat antal kontraktstyper, i vilka skaderisken — både i fråga om skadornas frekvens och deras storlek — icke varierar i högre grad än vad som ofta kan vara fallet utom avtalsförhållanden. Som jämförelse kan t. ex. anföras den svårbestämbara risken vid trafikförsäkring eller ansvarsförsäkring av sprängningsverksamhet samt de skiftande skademöjligheterna i privat- och lantbruksansvarsförsäkringen.

Det synes därför antagligt, att man vid de onyanserade uttalanden, som stundom göras om riskens särart i kontraktsförhållanden, blott har speciella arter av kontraktsskador för ögonen, där försäkringstekniska betänkligheter av detta slag avgjort villkorens utformning. Många risker, som i och för sig varit försäkringsbara, torde utan avseende på skadeståndsskyldighetens karaktär ha hållits utom de sedvanliga försäkringarna på grund av bolagens önskan om en skälig premiesättning, som samtidigt skulle göra försäkringen tilldragande för allmänheten: man vill inte låta en majoritet av försäkringstagare utan större intresse för försäkringsskydd i det aktuella hänseendet betala den ibland bety-

---

[9] Jfr Survey s. 36.
[1] Jfr t.ex. HELLNER, Försäkringsrätt s. 379 f, SKIBSTED s. 93 ff.

dande merpremie, som skulle krävas för medförsäkring av ansvaret i fråga. Om någon för ansvar i kontraktsförhållanden karakteristisk invändning lär det knappast vara tal.

Detsamma torde gälla även synpunkten om den svårbedömbara *subjektiva risken* i avtalsförhållanden. Givetvis kan en oskicklig företagare i många sammanhang vålla skador också — eller rentav framför allt — på utomstående personer och deras egendom. Argumentet i fråga torde bli aktuellt i alla de fall, där en avsevärd skaderisk ställer stora krav på den försäkrades skicklighet och omsorg.

Vad angår *risken för missbruk av försäkringen* i avtalsförhållanden, kan kollusionsfaran naturligtvis antagas vara särskilt stor, när avtalet medför en närmare kontakt och intressegemenskap mellan försäkringstagaren och den skadelidande. Vi ha emellertid i det föregående funnit, att svårigheter av detta slag bli aktuella för försäkringsgivarna även i andra lägen.[2]

Ett argument, som direkt tar sikte på ansvarets kontraktsmässiga karaktär, är däremot synpunkten om den försäkrades möjlighet att *genom avtalet skärpa ansvarsrisken.* I utomobligatoriska förhållanden blir icke någon riskökning av detta slag aktuell.[3] Det är emellertid att märka, att denna invändning endast tar sikte på ansvarighet på *kontraktsmässig grund* och särskilt vad vi här kallat äkta kontraktsansvar. När skadeståndsskyldighet mot en kontraktspart icke vilar på avtalsförhållandet — t. ex. vid de flesta fall där skada vållas genom positiv handling — kan denna synpunkt icke motivera, att ansvaret hålles utom försäkringen.

Det övervägande flertalet av de invändningar mot försäkringsskydd, som framförts i sammanhanget, synes alltså antingen vara lika befogade, när det gäller vissa slag av ansvar *utom* kontraktsförhållanden, eller också ha en så begränsad räckvidd, att de svårligen kunna motivera att en mera allmängiltig princip av det aktuella slaget uppställes. Den mest sannolika orsaken till att detta trots allt skett torde vara den, att en anknytning till skadeståndsrättens gränslinje mellan ansvar enligt kontraktsregler och annat ansvar förekommit vid i praktiken vanliga skadefall, främst vid tolkningen av vård- och behandlingsklausulerna, vilka för bolagen framstå som de viktigaste inskränkningarna av försäkringsskyddet i kontraktsförhållanden. Vid kontraktsskador av annan typ har principen i fråga däremot fått komma i skymundan, åt-

---

[2] Se ovan s. 308 f, bl. a. om skador i sällskapslivet.
[3] Jfr ovan s. 30.

minstone såvitt icke skadeståndsskyldigheten uppenbarligen varit grundad på avtalet. Denna inkonsekvens torde stå i samband med den ofta påtalade oklarheten i uttrycket skadestånd i kontrakt: det har givits en skiftande innebörd alltefter den situation där skadan inträffat.

c) Ansvar vid huvudförpliktelser och biförpliktelser

Man kan ställa frågan, om icke i stället den stundom använda distinktionen mellan huvud- och biförpliktelser kan ge ledning även beträffande försäkringens omfattning: blott när avtalsplikter av den senare typen eftersatts genom skadevållandet skulle försäkringen gälla. Inom doktrinen har ju på en del håll framförts tankegångar av detta slag.[4]

Olikheten mellan förpliktelser av dessa slag har visat sig ha en viss betydelse i skadeståndsrättsliga sammanhang. På en del håll får den vikt för principalansvarets förutsättningar.[5] Bl. a. i Sverige är det tänkbart, att den inverkar på bevisbördan för culpa.[6] Rent strikt kontraktsansvar förekommer oftast då huvudförpliktelser blivit eftersatta. — Någon klar gräns mellan plikttyperna kan dock svårligen urskiljas.[7]

Redan en flyktig blick på försäkringsvillkorens uppbyggnad i olika länder visar, att en påtaglig benägenhet finnes att utesluta ansvar vid kränkning av centrala avtalsplikter. På alla håll avskiljer man sålunda från de ordinära försäkringarna ansvar för skada på vårdad, behandlad och levererad egendom, vilka skadeståndstyper oftast utgöra exempel på ansvar av detta slag: det rör sig om uppfyllelse av huvudförpliktelser vid deposition, frakt, arbetsbeting och köp. När man i tysk, schweizisk och dansk försäkring uttryckligen undantagit ansvar för underlåten uppfyllelse av avtal, torde avsikten också ha varit att betona skillnaden mellan huvud- och biförpliktelser.[8]

En närmare granskning av undantagens utformning och tolkning på olika håll ger ytterligare belägg för att distinktionen får allt större betydelse. Numera synes den i varje fall ge ett riktigare begrepp om försäkringsskyddets nuvarande omfattning än den äldre skiljelinjen mellan ansvar i och utom kontraktsförhållanden.

Framför allt kan påpekas en utveckling, som på många håll fram-

---

[4] Se ovan s. 334 f, 341.

[5] Detta kan bli aktuellt bl. a. vid ansvar för bristfälliga anordningar och vårdskador; jfr om utomnordisk rätt ovan s. 163 f och om svensk rätt s. 283 f.

[6] Så vid vårdskador på egendom, se ovan s. 188 f.

[7] Jfr ovan s. 21.

[8] Jfr ovan s. 334 f, 341 och 371 f.

träder i fråga om vård- och behandlingsklausulernas tillämpning. I Tyskland medger Besitz-klausulen, att skadan täckes i vissa fall där vårdplikten framstår som en biförpliktelse, däremot icke när den stått i centrum för parternas uppmärksamhet: även om ansvar för underlåtenhet i den senare situationen inträder enligt kontraktsregler, faller det under försäkringsskyddet. Om t. ex. en hantverkare, som reparerat en sak, eftersätter dess vård med påföljd att saken blir stulen, täcker man hantverkarens ansvar härför. Ett annat typiskt fall är, att den skadade saken kvarlämnas hos försäkringstagaren med dennes tysta samtycke utan att han åtagit sig att tillse den; även då gäller den tyska försäkringen. Efter Obhut-klausulens avskaffande omfattas på liknande sätt ansvaret för skadegörelse på annan egendom än avtalet avser i betydligt vidare mån än tidigare, särskilt vid skada på byggnader.[9] I Schweiz tycks man vara på väg åt samma håll[1], medan läget i fransk försäkring är svårare att bedöma[2]. I anglosachsisk försäkring möter man också en liberal inställning till försäkringsskydd för skadegörelse på egendom, som ej vårdas eller behandlas av den försäkrade (fallet »hustaket»)[3], och detsamma torde i viss mån gälla norsk försäkringspraxis.[4] I alla dessa lägen kan ansvaret för biförpliktelsernas uppfyllelse anses i stora delar ha övertagits av försäkringen.

Vad angår de svenska villkoren, taga ordalagen i företagarförsäkringens tidigare bearbetningsklausul sikte framför allt på föremålet för försäkringstagarens uppdrag. Detsamma gäller på ett än tydligare sätt i fråga om åtagandeklausulens lydelse. I realiteten ha väl som nyss framhållits villkoren erhållit en annan innebörd genom VN:s tolkning av uppdrags- och åtagandebegreppet; men det är att observera, att i varje fall domstolarna i ett par mål underlåtit att tillämpa förbehållet, när plikten att skydda den skadade egendomen blott var en tyst biförpliktelse till ett avtal med annat objekt. Här kan erinras om avgörandena om fallet »möblerna»[5] och om transformatorhuset (FFR 1955 s. 310)[6].

En liknande tankegång har kommit till klart uttryck vid omredigeringen av byggnadsundantaget i den svenska företagarförsäkringen, vilket efter sin nuvarande ordalydelse — men knappast enligt VN:s praxis[7] — medger lika omfattande täckning av byggnadsskador som sin

[9] Se ovan s. 416.
[1] Jfr ovan s. 418.
[2] Jfr ovan s. 420.
[3] Se närmare s. 422.
[4] Jfr ovan s. 432 ff.
[5] Se ovan s. 444 f.
[6] Se ovan s. 473.
[7] Jfr ovan s. 475 f.

motsvarighet i Tyskland, och vidare i det förbehåll i den svenska försäkringen för bilreparatörer och liknande företagare, som utesluter skada blott på den del av bilen avtalet rört. — Det bör emellertid framhållas, att man genom specialförsäkringar ofta kan täcka även det ansvar för eftersatta huvudförpliktelser, som enligt det sagda uteslutes ur de ordinära försäkringarna; i synnerhet gäller detta skada på transporterad och förvarad egendom.[8]

Vid vård- och behandlingsskador på egendom samt närliggande fall av skadegörelse ger alltså distinktionen i fråga en ganska god allmän bild av försäkringsskyddet enligt företagarförsäkringens nuvarande villkor; den kan dock knappast sägas visa någon konsekvent gränsdragning för försäkringen.

Än mindre är detta fallet vid flertalet andra skadetyper. I varje fall vid personskador täcker man även genom ordinär försäkring ansvar för eftersatta huvudförpliktelser; exempel härpå är ansvaret för läkare och sjukhus mot vårdade och behandlade personer liksom också transportföretags skadeståndsskyldighet mot passagerare. Vid skadebringande egenskaper och bristfälliga anordningar ger en gränsdragning mellan huvud- och biförpliktelser icke ens någon allmän antydan om hur långt försäkringsskyddet når. Även om en skiljelinje mellan plikttyperna kunde konstrueras i dessa lägen, torde den knappast bli förenlig med det förhållandet, att ansvar för farlig egenskap i *levererad egendom* ofta uteslutes, medan ansvar för liknande bristfällighet i upplåtna *byggnader* i regel täckes av försäkringen.[9]

Såsom förut visats, har principen att ansvaret vid huvudförpliktelser uteslutes knappast heller någon *självständig* betydelse ens i de länder — Tyskland och Schweiz — där doktrinen visat särskilt intresse för den.[1] Väsentligen framstår den som en sammanfattning av de speciella undantagens innehåll.

d) Ansvar på kontraktsrättslig och på utomobligatorisk grund

Försäkringsskyddets utformning. Av det nyss anförda har framgått, att det knappast är möjligt att i skadans närmare eller avlägsnare samband med huvudprestationen enligt avtalet söka en generell formel för försäkringsmöjligheten i kontrakt. Vi ha då att uppmärksamma ett

---

[8] Se ovan s. 476 ff.
[9] Jfr ovan s. 517 ff, 527 f.
[1] Jfr ovan s. 335, 341 f.

annat ofta använt betraktelsesätt, nämligen att man hänvisar till ansvarets *grund* för att klargöra försäkringens avgränsning.

Till en början skall då beröras frågan, vilken betydelse det får i försäkringshänseende, att ansvaret i det konkreta fallet såtillvida vilar på ett föreliggande avtal att det i brist på kontraktsförhållande mellan parterna icke skulle ha förelegat. På åtskilliga håll i och utom Norden har man använt sig av villkor, som taga sikte på en sådan gräns mellan ansvar på kontraktsrättslig och utomkontraktslig grund.[2] Även inom doktrinen har ansvar som beror på avtalsförhållandet stundom ställts i särklass; såsom tidigare framhållits, torde också i distinktionen mellan ansvar i och utom kontrakt ofta ligga en hänvisning till ansvarsgrunden.[3] — Den i Norden förekommande variant av denna princip, enligt vilken försäkringen blott skulle täcka ansvar jämlikt allmänna skadeståndsregler, skall däremot uppmärksammas något senare.[4]

Av undersökningen i avhandlingens första del har framgått, att man i utomnordisk skadeståndsrätt i stor utsträckning använder sig av en gränsdragning mellan kontrakts- och deliktsansvar också när det gäller skadestånd mot avtalsparter. I lagstiftningen har distinktionen vedertagits, och såväl doktrin som domstolar anlita den för att lösa olika problem angående ansvarets förutsättningar och skadeståndspåföljdens innehåll. Härigenom har en skiljelinje framträtt, vilken visserligen till sina detaljer ej alltid är fullt klarlagd men om vars allmänna sträckning flertalet jurister i dessa länder lära ha en ganska bestämd uppfattning.[5] — Även i Norden anses vissa former av skadeståndsansvar mot kontrahenter vila på utomobligatorisk grund, ehuru gränsdragningen här är betydligt mera oviss.[6] Det har emellertid också visats, att kontrakts- och deliktsbegreppen icke uppfattas på samma sätt inom olika länders skadeståndsrätt, om också påtagliga överensstämmelser förekomma mellan en del rättssystem. Vidare står klart, att begreppen även inom de enskilda rättsområdena variera till sin närmare innebörd med hänsyn till skadesituationens och regelkollisionens art. Olikheten mellan ansvarsgrunderna framstår både i Sverige och utlandet snarare som en formell än som en reell skillnad, när fysisk skada inträffat.[7]

Den första frågan blir då, om villkorens utformning i sin helhet kan

---

[2] Se ovan s. 397 f.
[3] Jfr ovan s. 20.
[4] Se nedan s. 552 ff.
[5] Se ovan s. 154 ff.
[6] Se ovan s. 274 ff.
[7] Jfr ovan s. 168, 289 f.

anses ge uttryck för tankegången, att kontraktsansvar utan vidare faller utanför försäkringen.

Vad beträffar de sedvanliga ansvarsförsäkringstyperna, kan man finna en viss allmän tendens att täcka skadestånd främst på deliktuell grund. Sålunda lämna undantagen i stor utsträckning ansvaret för personskador oberört, vilket ofta befunnits vara oberoende av avtalsförhållanden.[8] Förbehållen ge också i många fall exempel på typiska situationer, där en på avtalet beroende handlingsplikt åvilat försäkringstagaren.

Det torde emellertid stå klart, att sådana allmänna likheter icke motsvaras av någon överensstämmelse i detalj. Vad först beträffar utomnordisk försäkring, anser man — oberoende av inställningen till frågan om konkurrerande ansvarsgrunder i vederbörande lands skadeståndsrätt — att det icke är möjligt att kringgå de speciella undantagen för vissa skadesituationer genom att åberopa, att den försäkrade vore ansvarig även enligt deliktsregler. Detta leder till att en gränslinje mellan kontrakts- och deliktsansvar oftast ger en felaktig bild av försäkringsskyddet. Ett av de här diskuterade förbehållen, rörande skada på levererad egendom, berör väl i de flesta fall kontraktsrättsligt ansvar, och även ersättningsskyldighet för skada på behandlad egendom anses ju på många håll ha denna karaktär.[9] Men vårdskador, som så gott som överallt uteslutas i de ordinära försäkringarna, föranleda i tysk, schweizisk och anglosachsisk rätt ofta skadeståndsansvar av utomobligatoriskt slag[1]; och det stundom undantagna anvaret för skadebringande egenskaper betraktas icke sällan som deliktuellt i samma rättssystem.[2] Icke desto mindre ha förbehållen för dessa skadetyper åberopats oberoende av det föreliggande ansvarets art. Då undantagen träffa skadegörelse på annan egendom än föremålet för avtalet, är också den utomobligatoriska ansvarsgrunden klar i de flesta skadefall. Blott i Frankrike, där ju konkurrens är i princip otillåten inom skadeståndsrätten[3], lär man ha anledning att påstå, att de ifrågavarande speciella undantagen skulle förtydliga en allmän regel, att kontraktsmässigt ansvar ej fölle under försäkringen.[4]

Vad angår Norden, anses även i en del här aktuella fall intet hinder möta att åberopa utomobligatoriska regler i stället för kontraktsregler

---

[8] Jfr ovan s. 527.
[9] Jfr ovan s. 156, 201.
[1] Se ovan s. 160 och om Schweiz s. 78.
[2] Jfr ovan s. 64 f (Tyskland), 78 f (Schweiz), 129 (England), 146 f (USA).
[3] Se ovan s. 93.
[4] Jfr ovan s. 344.

mot en kontrahent, ehuru konkurrensmöjligheten icke har rönt samma uppmärksamhet som på andra håll.[5] För vårdskadornas del torde åtminstone i vissa situationer ett ansvar föreligga på utomkontraktslig grund[6]; men det enda exemplet från ansvarsförsäkringen på en bedömning, att försäkringen oberoende av undantaget skulle täcka ett konkurrerande deliktsansvar, är det danska rättsfallet U 1941.761 H (stoet hos fodervärden), där villkoren haft en mindre vanlig formulering och försäkringsgivarna för övrigt torde ha stått helt främmande för konkurrenskonstruktionen i det aktuella läget[7]. Vid ansvar för skadebringande egenskaper och skadegörelse mot kontraktspart lär likaså ett utomobligatoriskt ansvar kunna träffas av undantagen i många situationer.[8]

Vad åter angår de allmänt hållna villkor, som utesluta skadeståndsskyldighet på viss kontraktsmässig grund, ha de på flertalet håll visserligen fått en formulering, som skulle kunna tolkas som en hänvisning till skillnaden mellan kontrakt och delikt, antingen bestämmelserna — som i Tyskland och ofta i Schweiz — tala om lagligt skadeståndsansvar och samtidigt utesluta ansvar för kontraktsuppfyllelse[9], eller såsom i övriga här berörda länder i växlande ordalag undantaga ansvar på grund av avtal. Vid en närmare granskning ha vi emellertid funnit, att gränsen mellan kontrakts- och deliktsansvar ingenstädes sammanfaller med försäkringsskyddets gräns ens enligt dessa klausuler; t. o. m. i Frankrike, där den centrala bestämmelsen i försäkringsvillkoren anknyter just till skillnaden mellan utomobligatorisk och kontraktuell skadeståndsskyldighet, följa bolagen i varje fall icke över lag skadeståndsrättens gränsdragning.[1]

På de flesta håll är man uppenbarligen på väg att anse de speciella undantagen äga en självständig betydelse, som i praktiken är långt viktigare än den man tillmäter bestämmelserna om ansvarsgrunden. Denna tendens har för länge sedan segrat i Tyskland och Sverige[2]; den förefaller råda också i Schweiz och de anglosachsiska länderna[3]; i Norge synes den hålla på att taga överhanden[4]; och detsamma torde gälla till och med dansk försäkringspraxis, där man i det längsta fast-

---

[5] Jfr ovan s. 179 f.
[6] Jfr ovan s. 184 f, 196, 276.
[7] Se härom ovan s. 368.
[8] Jfr ovan s. 451 f, 501 ff (Danmark), s. 471 ff, 512 f (Sverige).
[9] Se ovan s. 333 ff, 341.
[1] Se härom ovan s. 398 ff.
[2] Se ovan s. 339 (Tyskland), 390 f (Sverige).
[3] Se ovan s. 343 (Schweiz), 356 (England), 358 (USA).
[4] Se ovan s. 376.

hållit vid skadeståndsrättsliga distinktioner när det gällt att avgränsa försäkringen.[5]

En hänvisning till skillnaden mellan kontraktsansvar och utomobligatoriskt ansvar löser alltså icke i något land frågan om försäkringens omfattning i avtalsförhållanden. Försäkringsgivarna förefalla i allt mindre utsträckning sätta kontraktsansvaret i särklass, och någon markerad benägenhet härför framträder ej i rättspraxis på senare år. Uttalandena i frågan i FAL:s motiv sakna alltså numera giltighet.[6]

Orsaker till gränsdragningen. Också då det gäller denna avgränsning kan man ställa sig frågande till att den nått sådan anslutning i försäkringslitteraturen och även vid bolagens avfattning av sina villkor. Av de mera generella invändningar, som framförts mot ansvarsförsäkring i kontrakt, tager ju endast synpunkten om försäkringstagarens möjlighet att öka ansvarsrisken sikte på ansvarets grund; och med hänsyn till att ansvarsgrunden vid kontraktsmässig skadeståndsskyldighet som nyss framhölls ofta blott formellt har en annan karaktär än vid deliktsansvar, kan det synas överraskande, att denna skillnad tillmätts sådan vikt.

En annan invändning mot en avgränsning av försäkringen efter ansvarets grund är den, att metoden torde innebära speciella olägenheter vid *skaderegleringen* och för övrigt även vid rättegång om försäkringsskyddets omfattning.

Helst böra bolagen redan på grundval av uppgifterna i skadeanmälan och i varje fall genom enklast möjliga fortsatta utredning kunna avgöra, om försäkringen omfattar den skada som inträffat. När villkoren anknyta till skadesituationen genom att undantaga skada på egendom (eller person), vartill den försäkrade står i viss relation — t. ex. skada på omhändertagen eller bearbetad egendom — eller skada uppkommen av viss orsak, t. ex. slitage, ger en korrekt skildring av skadeförloppet i allmänhet skaderegleraren svaret på täckningsfrågan. Hans uppgift blir främst att kontrollera riktigheten av skildringen. Givetvis uppkomma även då besvärliga tolkningsproblem, såsom praxis angående t. ex. vård- och behandlingsklausulerna utvisar; men dessa kunna knappast helt undvikas hur villkoret än utformas. Svårare att behandla torde däremot vara den typ av riskbegränsande villkor, som hänvisa till ansvarsgrunden och särskilt till den kontraktsmässiga karaktären av det uteslutna ansvaret. När en domstol tagit ställning till skadeståndsfrågan, går det väl att utläsa ansvarets art ur domskälen, om också dessa icke äro bindande för försäkringsparterna. Läget blir emellertid ett annat på ett tidigare stadium av skaderegleringen. Bl. a. bör framhållas situationen, då endast underlåtenhet kan läggas

[5] Se ovan s. 371 f.
[6] Jfr ovan s. 380.

den försäkrade till last: om försäkringen anknyter till anvarsgrunden, är skaderegleraren tvungen att göra den vanskliga prövningen, vad som utgjort grunden för den påstådda handlingsplikten, för att klargöra om försäkringen täcker försäkringstagarens eventuella skadeståndsskyldighet. I allmänhet kräva sådana avgöranden icke blott en grundlig utredning om parternas mellanhavanden utan även avsevärd juridisk kunnighet hos bolagets folk. Försäkringstagarna kunna väntas stå frågande inför de subtila distinktioner, som bli bestämmande för försäkringsskyddets omfattning; och i händelse av process i täckningsfrågan kompliceras rättegången av att man nödgas draga in skadeståndsfrågan i denna för att utröna ansvarsgrunden, även om skadeståndsskyldigheten i och för sig är fullt klar.

Även andra svårigheter kunna uppkomma. Att den skadelidande grundar sitt anspråk på visst sätt, innebär givetvis icke att något ansvar behöver föreligga på denna grund. Problemet uppstår då, i vilken utsträckning bolaget är bundet av den av den skadelidande anförda grunden, i den mån han preciserat denna. Om den skadelidande samtidigt åberopar avtalets innehåll, t. ex. en garanti, och omständigheter som sakna samband härmed, såsom culpa av utomobligatorisk typ — ett ganska praktiskt fall bl. a. vid skadebringande egenskaper — skulle försäkringsgivaren vid villkor av den nu diskuterade typen ha att täcka skadan blott om ansvaret föreligger på sist angivna grund. Enligt principen att försäkringsskyddet avser även oberättigade krav kunde bolaget väl tänkas vara skyldigt avvärja ett obefogat deliktsanspråk[7]; men att ge rättsskydd i detta avseende skulle icke ha någon mening, i den mån den försäkrade svarar enligt kontraktsregler[8]. Om även det kontraktsmässiga kravet är tvistigt — försäkringstagaren bestrider t. ex. att en garanti har givits — lär den rimliga lösningen vara, att bolaget har att åtaga sig försäkringstagarens sak, såvitt angår deliktsanspråket, men lämna åt försäkringstagaren själv att fritaga sig från kontraktsansvar.[9] Hur detta än sker — vare sig försäkringsgivaren på försäkringstagarens bekostnad för dennes talan även i kontraktsdelen, eller de anlita gemensamt ombud, eller de uppträda var för sig — torde förlikningsförhandlingar och process kompliceras av att försäkringsgivarens och försäkringstagarens intressen ej äro identiska. — Att försäkringsgivaren har att räkna med ansvar på flera skilda grunder synes alltså göra hans förhållande till både försäkringstagare och skadelidande i hög grad invecklat.[1]

---

[7] Se Wussow s. 90 f; motsatt uppfattning Oberbach s. 102 ff, Prölss s. 414 f.

[8] Liknande mening Hartung s. 59. — I detta läge kan i en del fall också anledning finnas att misstänka, att den skadelidande i samråd med försäkringstagaren formulerat anspråket så att det skulle falla inom försäkringen.

[9] Jfr emellertid Hartung a. st.

[1] Även ur en annan aspekt framstår det som mindre lämpligt att konsekvent ansluta försäkringsskyddet till ansvarsgrunden. I en tvist mellan försäkringstagaren och bolaget, om ansvar uppkommit av sådan art som försäkringen täcker, har försäkringstagaren då intresse av att visa, att han är ansvarig enligt den utomobligatoriska culparegeln. Ett processläge, där den försäkrade skall styrka oaktsamhet på sin egen sida, har visserligen FAL förutsett för det fall att han utan försäkringsgivarens samtycke infriar eller godkänner den skadelidandes ersättningskrav (94 §); det ligger också i ansvarsförsäkringens natur, att ett oaktsamt handlande här icke får samma oförmånliga konsekvenser för den handlande som inom andra civilrättsliga sammanhang. Det torde emellertid finnas skäl att i möjligaste mån undvika, att ansvarsförsäkringens särdrag på detta sätt ställes på sin spets i en process. I det aktuella läget

Å andra sidan kunna flera synpunkter ha talat till förmån för en gränsdragning mellan kontrakts- och deliktsansvar.

Även om flertalet av invändningarna mot försäkring av skadeståndsskyldighet i kontrakt icke ha något nödvändigt samband med ansvarets kontraktsmässiga karaktär, synes i varje fall en viss *parallellitet* kunna konstateras mellan skälen mot försäkringsskydd och de förhållanden, som föranleda särskilda skadeståndsregler mellan kontraktsparter. Den ökade skaderisk i avtalsförhållanden, som uppkommer genom parternas närmare yttre kontakt, har sagts medföra försäkringstekniska svårigheter och står vidare i nära samband med preventionsargumentets tyngd i dessa lägen. Men vi ha också funnit samma omständigheter ge ansvaret enligt kontraktsregler ett av dess särdrag: det är dessa yttre relationer mellan avtalsparterna, som utgöra ett av de väsentliga skälen till den skärpta culpabedömningen, i synnerhet vid underlåtenhet att hindra skada, och i vissa fall medfört ett rent strikt ansvar.[2] Svårigheten för utomstående att få inblick i vissa skadeförlopp — t. ex. vid vårdskador — medför fara för missbruk av ansvarsförsäkringen och återkommer

---

framträder försäkringens särprägel på ett sätt, som torde framstå som stötande för allmänhetens och flertalet juristers rättskänsla: en försäkringstagare, som gjort sig skyldig till — kanske graverande — vårdslöshet, blir bättre ställd än den som uppträtt oklanderligt men av någon anledning svarar strikt på grund av avtalet, eller den som blott förfarit i strid mot särskild avtalsföreskrift. (Invändningar mot en sådan princip ha stundom framförts i försäkringslitteraturen; se TROLLE i NFT 1956 s. 239, CHRISTRUP i Fire Foredrag s. 77.) Försäkringstagaren kan ju icke här — som i det av FAL förutsedda läget — antagas ha medgivit vårdslöshet på grund av medkänsla med den skadelidande eller en uppfattning om moraliskt ansvar mot denne utan enbart med tanke på sin egen fördel. Den försäkringstagare, som misstänker att han blir ansvarig på grund av avtalets innehåll, skulle rentav kunna inrikta sig på att vårdslöst medverka till den hotande skadan i stället för att söka hindra denna.

Emellertid kunna framhållas vissa tekniska fördelar för bolaget med att undantaga ansvar just i de fall, där kontraktsmässiga åtaganden förekommit. Ett åtagande kan ibland vara den avgörande förutsättningen för skadeståndsskyldighet: har åtagandet skett, svarar försäkringstagaren, men då täcker å andra sidan icke försäkringen, medan i motsatt fall försäkringstagaren ej är skadeståndsskyldig och bolaget hjälper honom avvärja den skadelidandes krav (jfr t. ex. VN 68/1947, ovan s. 468). I detta läge har försäkringstagaren anledning att gentemot den skadelidande bestrida, att han skulle ha iklätt sig några förpliktelser utöver dem som följa redan av kontraktsförhållandets natur, och härigenom bör bolaget få en starkare ställning vid förhandlingarna med den skadelidande; en sådan konstruktion av villkoren skulle utgöra ett sätt att redan från början tvinga en motvillig försäkringstagare över på bolagets sida i ett viktigt avseende. Det bör då observeras, att man i svensk försäkring använt en metod att utesluta kontraktsmässigt ansvar, som tillvaratager just dessa fördelar utan att medföra de olägenheter som äro förbundna med villkor som hänvisa till ansvarsgrunden. Man utesluter icke *ansvar* på grund av vissa åtaganden eller utfästelser utan *skada* på egendom, beträffande vilken åtagande skett eller vilken inträffat till följd av en gjord utfästelse. Härigenom undgår man flera av de svårigheter, vilka äro förbundna med regler som anknyta till grunden för ansvaret. En liknande effekt kan f. ö. uppnås genom att villkoren förskriva, att jämväl sådant uppdrag att bearbeta den skadade egendomen, som annan fått för försäkringstagarens räkning, medför tillämpning av bearbetnings- eller åtagandeklausulen. Att en medhjälpare till försäkringstagaren tar befattning med saken för *egen* räkning leder ju i allmänhet ej till skadeståndsansvar för den senare. Jfr t. ex. VN 52/1956.

[2] Jfr ovan s. 161 ff, 280 ff, 285 ff.

inom kontraktsrätten som ett skäl för att ålägga presumtionsansvar i samma situationer.[3] När man hänvisar den ansvarige till att trygga sig genom att uppbära ett högre vederlag av den skadelidande i stället för att teckna försäkring, gäller detta tydligen i första hand ansvar för skador av den begränsade och beräkneliga omfattning, som ansetts motivera att enbart kontraktsrättens regler vore tillämpliga.[4] Det är framför allt egendomsskador, som man på denna grund velat hålla utanför både ansvarsförsäkringens och deliktsreglernas områden.[5] I situationer, där hänsyn till den skadelidande fått avgörande betydelse för skadeståndsregeln — vilket ofta är fallet vid utomobligatoriskt ansvar[6] — lär samma synpunkt också framträda vid bestämningen av försäkringens omfattning; behovet av riskfördelning blir så stort för skadevållaren och den skadelidandes reparationsbehov så framträdande, att argumenten mot försäkring mista sin bärkraft.

Vissa allmänna skäl mot försäkring sammanfalla alltså med förekomsten av en skadeståndsskyldighet, som synbarligen vilar på kontraktsregler. Redan av denna anledning är det förklarligt, att försäkringsgivarna i sådan utsträckning anknutit till dylika skadeståndsrättsliga tankegångar, då man bestämt försäkringsområdet.

Också av andra skäl bör detta ha legat nära till hands. Att försäkringen till en början inriktat sig på ansvar för personskador och — frånsett ersättningen för olycksfall i arbete — företrädesvis tagit sikte på ansvar mot andra än kontraktsparter, kan ha medfört, att det i ansvarsförsäkringens begynnelse utom Norden tett sig naturligt att i fråga om täckningsområdet hänvisa till den i doktrin och lagstiftning vedertagna skillnaden mellan kontrakt och delikt.[7] En särskild anledning härtill torde ha varit, att — bortsett från speciella lagregler om farlig verksamhet — det kontraktsmässiga ansvaret i olika avseenden tycktes strängare än det utomobligatoriska.[8] — I Norden slog man in på samma väg, till synes under påverkan av de kontinentala kontrakts- och deliktsbegreppen.[9]

Så småningom lär man emellertid bland försäkringsmännen ha insett, att denna avgränsning av täckningsområdet icke motsvarat vad som ur försäkringsteknisk synpunkt var befogat. Försäkringen har då gått

---

[3] Jfr ovan s. 255, 323 f.
[4] Jfr ovan s. 24 f, 319 f.
[5] Jfr beträffande skadeståndsreglerna ovan s. 155 f, 280 f. För ansvarsförsäkringens del bör framhållas, att undantagen oftast beröra sakskador. Jfr ovan s. 316 f.
[6] Jfr ovan s. 22 f.
[7] Se särskilt om tysk försäkring ovan s. 339.
[8] Se t.ex. s. 330 (tysk diskussion), jfr s. 497 (engelsk försäkring).
[9] Se ovan s. 359 f.

skilda vägar i olika länder, vilket synbarligen står i visst samband med en ofta påpekad olikhet i fråga om skadeståndsreglernas utformning. Det har varit möjligt att använda sig av distinktionen i fråga i Frankrike och även i Danmark och Norge, i vilka länder principalen svarar oberoende av avtal för anställdas culpa och samtidigt konkurrens är i princip otillåten eller i vart fall saknar större praktisk betydelse; de nyss framhållna svårigheter vid skaderegleringen, som äro förbundna med en avgränsning efter ansvarsgrunden, lära här bli mindre framträdande, då man kan uppfatta även denna skiljelinje som om den främst avsåge vissa *skadesituationer*. En olägenhet kan väl vara att den skadeståndsrättsliga gränsen ibland är oklar och vidare ej alltid strikt kunnat följas[1]; å andra sidan har man genom att placera en allmän klausul av den aktuella typen främst i villkoren åtminstone kunnat ge en inledande antydan om vilka typer av skadeståndsskyldighet försäkringen i första hand gått ut på att täcka och bl. a. på ett enkelt sätt kunnat betona, att strikt ansvar på grund av avtalets innehåll samt de mest praktiska fallen av ansvar för yrkesmässig vårdslöshet i princip icke innefattades i försäkringsskyddet.

Ett dylikt förfarande har däremot varit omöjligt i de länder, där konkurrens ansetts tillåten och frågan om konkurrerande ansvarsgrunder blivit mera uppmärksammad i litteraturen. I Tyskland, Schweiz, England och USA har skillnaden mellan exklusivt kontraktsansvar och ansvar på utomobligatorisk grund kommit helt i skymundan, då man fastställt försäkringens omfattning[2]; det är också betecknande, att när Danmarks HøjR visat sig benägen att använda konkurrenskonstruktionen vid villkorstolkningen (U 1941.724 H och 761 H), detta lett till en omarbetning av villkoren.[3] Samma skäl att taga avstånd från skiljelinjen ha väl ej förelegat i Sverige; men med hänsyn till reglerna om oinskränkt principalansvar var den som förut framhållits knappast lämplig att använda.[4] — På dessa håll ha undantagen om ansvar på grund av avtal kvarstått i villkoren blott för att man skulle kunna från försäkringen avskilja sådan ansvarighet, som vilar på uttryckliga garantier om ersättningsskyldighet, vitesutfästelser och dylikt.

e) Ansvar enligt allmänna skadeståndsregler och annat ansvar

En annan avgränsning av försäkringsskyddet, som förordats i nordisk doktrin bl. a. av inflytelserika danska författare, innebär att blott

[1] Jfr ovan s. 400 f.
[2] Se ovan s. 339 f (Tyskland), s. 343 (Schweiz), s. 356 (England), s. 358 (USA).
[3] Se ovan s. 366 ff.
[4] Se ovan s. 380 f.

ansvarighet enligt »allmänna skadeståndsregler» (eller liknande) i tvivelsmål skulle falla under försäkringen.

Såsom framhållits i den skadeståndsrättsliga delen av avhandlingen, synes det angivna uttrycket närmast beteckna ett ansvar på grund av styrkt vållande på svarandens sida, vilket därvid ställes i motsats till det rent strikta ansvaret och ofta även till presumtionsansvaret. Distinktionen i fråga, som ofta blivit aktuell i nordisk skadeståndsrätt, motsvarar delvis den utomnordiska skillnaden mellan kontrakt och delikt. Vi kunna här erinra om hur rättsvetenskapsmän som t. ex. LASSEN och STANG velat göra en principiell gränsdragning efter denna linje och hur konkurrensfrågan i en del lägen bedömts i enlighet härmed.[5]

Det är därför ganska naturligt, att en princip av den angivna innebörden framförts även inom nordisk försäkringsrätt. I norsk ansvarsförsäkring, i många danska villkor samt i svensk hemförsäkring har försäkringsskyddet med olika formuleringar anknutits till allmänna skadeståndsregler.[6]

Också vid tolkningen av klausuler rörande ansvarsgrunden synes gränsdragningen ha framträtt. I dansk rättspraxis förefalla sålunda domstolarna i ett par avgöranden ha ansett blott sådant kontraktsmässigt ansvar, som beror av culpa, omfattas av försäkringen.[7] Detsamma tycks i viss mån gälla försäkringsbolagens praxis i Norge.[8] För Sveriges del har HD anlagt ett liknande betraktelsesätt vid bedömningen av de speciellt utformade villkor, som blevo aktuella i NJA 1947 s. 400 (det förtvålade margarinet); säljarens rent strikta kontraktsansvar för skadebringande egenskaper ansågs uteslutet.[9]

Å andra sidan bör framhållas, att en rent strikt skadeståndsskyldighet i nordisk rätt i övervägande flertalet fall beror på uttryckliga garantier. Anknytningen till allmänna skadeståndsregler i villkoren siktar i första hand på att utesluta denna ansvarighet, vilken i regel framstår som helt olämplig för försäkring.[1] När en gäldenär i andra fall svarar oberoende av styrkt vållande, finns det flera exempel på att hans ersättningsskyldighet anses täckt. Vad beträffar de ordinära försäkringarna, torde sålunda säljarens ansvar för skadebringande egenskaper i försäkringspraxis ibland kunna täckas, även om det ej beror av culpa; här kan erinras om bedömningen av fallet »cisternen» i de norska sva-

---

[5] Se ovan s. 180 f (doktrin), s. 275 (praxis).
[6] Se ovan s. 373, 370, 388.
[7] Se ovan s. 365.
[8] Jfr ovan s. 374 ff.
[9] Se ovan s. 383.
[1] Jfr ovan s. 323.

ren på rundfrågan[2], och vidare har VN i en del liknande lägen ansett utfästelseklausulen tillämplig.[3] Med all sannolikhet täcker också åtminstone svensk ansvarsförsäkring skadestånd för personskada till följd av bristfällig anordning, då ett kontraktsansvar undantagsvis föreligger oberoende av vållande.[4] Också enligt en del specialförsäkringar omfattas det rent strikta ansvaret. Danska bolag meddela sålunda försäkring mot lantbrukarens ansvarighet enligt DL 5-8-1 för långods[5], och i P & I-försäkringen täcks också skadeståndsskyldighet oberoende av vållande i viss omfattning; i denna försäkring har även inkluderats en sådan på arbetsavtal grundad, rent strikt ersättningsskyldighet mot anställda för vård och underhåll vid sjukdom, som eljest uteslutes från försäkringen.[6]

I utomnordisk rätt försäkras vidare det rent strikta kontraktsansvaret på flera håll, bl. a. säljarens ansvarighet för skadebringande egenskaper och hotellägarens ersättningsskyldighet för gästers medförda egendom enligt tysk och schweizisk rätt. När man i fransk försäkringsdoktrin framfört tanken, att blott ansvar grundat på »faute» kunde försäkras[7], kan detta sättas i samband med att icke rent strikt ansvar utan strängt presumtionsansvar utgör den normala formen av skärpt skadeståndsskyldighet i detta rättssystem.[8]

Än vanligare är det att det kontraktsmässiga *presumtionsansvaret* omfattas av försäkringsskyddet; efter hemförsäkringens och lantbruksansvarsförsäkringens liberalisering gäller detta i Sverige vid flertalet skador på omhändertagen egendom i privatlivet och inom lantbruket[9], och de talrika specialförsäkringarna för fraktförare och depositarier ge ytterligare exempel härpå.[1] I utländsk försäkring förekommer också sådan täckning. Vi kunna t. ex. påminna om den vidsträckta omfattning, vari kontraktsmässigt presumtionsansvar kan åläggas i Tyskland och Schweiz[2]; det står klart, att detta ej utgör något hinder mot försäkringsskydd ens enligt de ordinära ansvarsförsäkringarna vid ansvar för skadebringande egenskaper, bristfälliga anordningar och skadegörelse mot kontraktspart.

[2] Se ovan s. 375; märk att bland de 5 bolag som täckte skadan befunno sig de största i branschen.
[3] Se s. 508, jfr även 91/1952 (s. 509) och 6/1948, omnämnt i s. 510 not 6.
[4] Jfr om ansvaret ovan s. 226 ff och om försäkringsskyddet ovan s. 527.
[5] Se ovan s. 480 f.
[6] Se ovan s. 392 f.
[7] Se ovan s. 345.
[8] Se ovan s. 84 ff.
[9] Jfr ovan s. 186 f (ansvaret), 436 f (försäkringen).
[1] Jfr ovan s. 478 ff. I den mån hyresvärdens presumtionsansvar avser även fysisk skada (se ovan s. 229 f), täckes också detta i princip av försäkringen. Jfr NORSTRÖM s. 66 f.
[2] Se ovan s. 53 ff, 74.

En väsentlig orsak till att man i praktiken icke ansett sig kunna inskränka försäkringen till ansvar för styrkt vållande torde ha varit svårigheten att under skaderegleringen hålla denna ansvarstyp isär från formerna av skärpt skadeståndsskyldighet, åtminstone innan dom föreligger i skadeståndsfrågan; även i de senare fallen lär den skadelidande ofta göra gällande, att culpa föreligger på försäkringstagarens sida.[3]

Det finns alltså icke något principiellt hinder för att även kontraktsansvar, som ej vilar på allmänna skadeståndsregler, inneslutes i försäkringen; man kan knappast tala om en presumtion av detta innehåll. En annan sak är, att när rent strikt skadeståndsskyldighet i det enskilda fallet framstår som påtagligt kontraktsmässig, denna omständighet kan föranleda en tolkning till försäkringstagarens nackdel, om de tillämpliga villkoren ge något stöd härför. Det blir då ett äkta kontraktsansvar som uteslutes. Gränsdragningen mot denna skadeståndstyp skall nu behandlas.

f) Äkta kontraktsansvar och annan skadeståndsskyldighet

Den skillnad vi i den skadeståndsrättsliga undersökningen kunnat iakttaga mellan vad vi kallat »äkta» eller »utpräglat» kontraktsansvar och andra ansvartyper är visserligen ganska vag; det är svårt att finna någon klart markerad gränslinje mellan skadeståndsformerna. Å andra sidan är det fråga om en genomgående tendens i de länder undersökningen berör: överallt ha vi i vissa karakteristiska skadesituationer konstaterat ett ansvar, som i större eller mindre utsträckning är beroende av det närmare innehållet av ett träffat avtal, och detta oavsett hur de formella skadeståndsreglerna äro utformade i rättssystemen i fråga. För vår del intresserar speciellt, att ansvaret tycks ha denna karaktär vid skada — främst egendomsskada — till följd av skadebringande egenskaper samt i någon mån vid skada på vårdad egendom, i synnerhet om den brukats av den ansvarige eller hans medhjälpare.[4] Vidare torde det vara klart, att i den mån köplagens (eller motsvarande lagstiftnings) felregler tillämpas vid skada på levererat gods, även ansvaret härför i många fall beror av avtalets innehåll.[5]

Såsom av det föregående framgått, utgör svårigheten för bolagen att förutse innehållet i de avtal den försäkrade träffar ett vanligt argument mot försäkringsskydd i kontraktsförhållanden. Många gånger torde

---

[3] Jfr ovan s. 548 f.
[4] Jfr ovan s. 280 f.
[5] Jfr ovan s. 215.

denna synpunkt vara bestämmande för motviljan att försäkra ansvar på grund av avtal.

Vid undersökningen av försäkringspraxis ha vi också i åtskilliga fall kunnat konstatera en benägenhet att försäkra det kontraktsansvar, som föreligger oberoende av avtalsinnehållet, men utesluta det äkta kontraktsansvaret. Redan den omtalade tendensen att inskränka försäkringsskyddet till ansvar vid biförpliktelser kan framhållas i detta sammanhang; i dessa lägen beror ju skyldigheten att visa omsorg i regel främst på den yttre situationen jämte existensen av ett avtalsförhållande. Vidare beröras icke alls flera av de skadefall, där ansvaret befunnits sakna mera utpräglat kontraktuella drag, av de undantag som taga sikte på skada i avtalsförhållanden. Försäkringsgivarna ha sålunda utan betänkligheter meddelat försäkring mot ansvarighet för personskada till följd av bristfälliga anordningar samt för skada på vårdade och behandlade personer. Däremot uteslutes ofta ansvaret för skada på vårdade och levererade saker samt för skadebringande egenskaper särskilt vid egendomskada, där det äkta kontraktsansvaret har speciell betydelse. Vad som nu sagts tyder på att man söker hålla skadeståndsskyldigheten utom försäkringen i sådana lägen, där det äkta kontraktsansvaret är en praktisk möjlighet att räkna med också i frånvaro av uttryckliga garantier om ersättningsskyldighet, medan man icke har något emot att försäkra andra ansvarstyper.

Ytterligare kan framhållas den närmare utformningen av vissa undantag rörande skadebringande egenskaper. Den engelska regleringen av products liability insurance medför ofta, bl. a. genom att blott ansvar för defekter i den utlämnade egendomen täckes, att det utpräglade kontraktsansvaret hålles utanför försäkringen.[6] Även i Sverige har man främst velat utesluta det typiska kontraktsansvar på grund av culpa in contrahendo och (tyst) garanti, vilket uppkommer när egendom felaktigt uppgives vara lämpad för visst ändamål, om också VN:s gränsdragning i detta avseende ej varit helt konsekvent.[7]

Här kan också erinras om att den allmänna klausul i olika länders villkor, som hänvisat till ansvarsgrunden, ibland tycks ha tolkas så att den i varje fall lämnar oberört sådant kontraktsansvar som ej beror av avtalets innehåll. Tendensen synes framträda tydligast i engelsk försäkring men skymtar också bl. a. i dansk och norsk praxis.[8]

I detta sammanhang blir specialförsäkringarnas behandling av kon-

---

[6] Jfr ovan s. 497 ff.
[7] Se ovan s. 508 ff.
[8] Jfr ovan s. 356, 370 f, 374 ff.

traktsansvaret av intresse. P & I-försäkringen och övriga ansvarsförsäkringar för personer, som yrkesmässigt åtaga sig förvaring eller transport av egendom, gälla väl väsentligen deras ansvar för fullgörande av huvudförpliktelser enligt avtalet; men dessa plikter äro ofta av standardiserat slag, och skadeståndsskyldigheten bestämmes i första hand av särskilda rättsregler, vartill försäkringen anknyter — så t. ex. för P & I-försäkringens del Haagreglerna, för luftbefordringsförsäkringens del luftbefordringslagen. Om något äkta kontraktsansvar är här sällan fråga. Mera anmärkningsvärt är, att i flera fall, bl. a. enligt P & I- och speditionsförsäkringarna samt varvens reparentförsäkring, också sådant ansvar försäkras, som grundas på särskilda utfästelser från försäkringstagarens sida. Förutsättningen härför är emellertid, att avtalet i fråga följer sedvanan inom branschen.[9] Så långt synes den allmänna principen vara, att blott den *standardiserade* skadeståndsskyldigheten försäkras; detta utgör i så fall ännu ett stöd för att åtminstone under normala omständigheter, när avtalens detaljer ej kunna beräknas av försäkringsgivarna, de skulle avse att undantaga det äkta kontraktsansvaret.[1]

Synpunkten i fråga tillmätes dock ej alltid denna vikt. Till en början står det klart, att ansvarsgrunden icke över hela linjen har denna avgörande betydelse för försäkringens avgränsning. Också i skadesituationer, vari ett äkta kontraktsansvar *kan* ha stor betydelse och vilka också hållas utanför försäkringsskyddet, är det långtifrån säkert att avtalsinnehållet alltid kommer att inverka på skadeståndsskyldigheten; exempelvis ansvaret för vårdad egendom förefaller ju ofta blott i ringa grad bero på avtalets detaljer.[2] Försäkringsgivarna undantaga vidare i stor utsträckning kontraktsskador i situationer, där det äkta kontraktsansvaret sällan synes förekomma; framför allt kunna nämnas förbehållen om skador på behandlad och närliggande egendom samt de undantagsbestämmelser, som sikta på fackmässig vårdslöshet från den försäkrades sida. Vid villkorstolkningen i försäkringspraxis är också vanligt, att andra hänsyn än de som avse ansvarsrisken bli avgörande för gränsdragningen, och detta även när undantagens ordalag direkt hänvisa till skadeståndets kontraktsrättsliga karaktär; här kan särskilt erinras om VN:s tolkning av begreppet »åtagande att vårda eller tillse», när annan egendom än den avtalet avser blivit skadad[3], och vidare nämndens uppfattning av utfästelseklausulens innebörd[4]. Försäkrings-

[9] Se härom ovan s. 392 ff.
[1] Jfr ovan s. 30.
[2] Jfr ovan s. 169.
[3] Se ovan s. 441 ff, 467 ff.
[4] Se ovan s. 512 f om betydelsen av vårdslöshetens art.

tekniska överväganden och preventionssynpunkter synas här ha blivit bestämmande.

Man har icke ens konsekvent intagit ståndpunkten, att i varje fall det mera utpräglat kontraktsmässiga ansvaret skulle vara undantaget. De förbehåll, som uttryckligen taga sikte på ansvarighet på kontraktsrättslig grund, anses i varje fall i svensk försäkring böra tolkas så restriktivt, att de icke utesluta annan ansvarighet än den som enbart grundar sig på ett särskilt avtal om ersättningsskyldighet.[5] Vad angår den skadesituation, där äkta kontraktsansvar synes vanligast även i avsaknad av uttryckliga garantier, nämligen vid skada på grund av skadebringande egenskaper, omfattas sådan ansvarighet av tysk, schweizisk och i viss mån anglosachsisk försäkring.[6] Något villkor, som siktar på avtalsrelationerna mellan parterna, utesluter ej heller — vare sig i Sverige eller i utlandet — ansvaret för egendomsskada till följd av bristfälliga anordningar, vilket ju också kan ha utpräglat kontraktsmässiga drag.[7] Detta sammanhänger möjligen med att — såsom förut visats — åtskilliga av dessa skador träffas av en del andra undantag, som anknyta till skadeorsaken; här kan t. ex. erinras om förbehållen för skada orsakad av fukt, översvämning i samband med nederbörd etc.[8] — Genom den även i Sverige använda deviationsförsäkringen täckes vidare en så utpräglat kontraktsmässig skadeståndsskyldighet som casus mixtus-ansvaret vid skada på transporterat gods.[9]

Ej heller den skillnad mellan olika slag av ansvar på kontraktsmässig grund, som i det föregående betonats, synes alltså genomgående visa försäkringens omfattning. Även i Sverige kan äkta kontraktsansvar i vissa fall täckas redan genom de ordinära försäkringstyperna. Man kan tala om en påfallande benägenhet att genom undantagsbestämmelser utesluta skadesituationer, där sådan skadeståndsskyldighet har praktisk betydelse, och även att tolka vissa villkor så att just denna ansvarstyp faller utom försäkringsskyddet; men distinktionen i fråga ger knappast någon formel, som kan lösa problemet om den praktiska försäkringsmöjlighetens utsträckning.

g) Ansvar för fackmässiga fel och för annan oaktsamhet

Såsom framgått av det föregående har man i doktrinen stundom hävdat, att försäkringen främst av preventionshänsyn icke borde skydda

[5] Se ovan s. 389; jfr också s. 336 ff (Tyskland), s. 342 (Schweiz).
[6] Se ovan s. 518.
[7] Se ovan s. 230, 239 f
[8] Jfr ovan s. 527 f.
[9] Se ovan s. 393.

mot följerna av yrkesmässig oaktsamhet, medan oaktsamhet av mera alldagligt slag skulle kunna täckas.[1] En presumtionsregel av detta innehåll har rekommenderats till användning t. o. m. i situationer, där villkoren ange en helt annan gränsdragning.[2] Särskilda betänkligheter har man hyst mot försäkring av fackmässig oaktsamhet hos företagaren och hans arbetsledning, men även vid sådan vårdslöshet hos arbetarna — åtminstone om den ej är helt tillfällig — har samma synpunkter ansetts giltiga.

I motsats till de tidigare behandlade sätten att avgränsa försäkringen ansluter ej den angivna distinktionen till någon skadeståndsrättslig skiljelinje. Däremot har den tillmätts betydelse för försäkringsgivarens regressmöjligheter; i rättstillämpningen angående regressrätten i Danmark, liksom i de svenska motiven till förslag om ändring av FAL 25 §, har man velat draga gränsen för regressansvaret delvis efter dessa linjer.[3]

Vad angår inställningen till frågan i ansvarsförsäkringspraxis, kan till en början erinras om att företagarförsäkringens täckning på många håll är betydligt snävare avgränsad än privatpersonsförsäkringen. Särskilt tydligt framträder detta i den tyska Tätigkeit-klausulen, som endast avser »eine gewerbliche oder berufliche Tätigkeit»[4], och i svensk försäkring, där hemförsäkringsvillkorens liberalisering icke fick någon motsvarighet vid omarbetningen av företagarförsäkringsvillkoren år 1958.[5] I regel förekomma ju icke heller några undantag angående skada på grund av skadebringande egenskaper och skada på levererad egendom inom privatansvarsförsäkringen, låt vara att detta väsentligen torde bero på den ringa praktiska roll som dylika skador spela i privatlivet. — Det är emellertid vid tolkningen av villkoren vid skada som klart uppkommit i förvärvslivet, som den ifrågasatta gränsdragningen skulle få den största betydelsen.

Ett belägg för att gränsen tillmätts principiell vikt ge de generella undantag, som uppställts i fråga om fackmässiga fel i vissa engelska och franska försäkringar.[6] Ett liknande förbehåll förekommer även i de svenska reparentförsäkringarna för mindre varv.[7] En del villkor

---

[1] Se ovan s. 318 f.
[2] TROLLE i U 1943 B s. 106 f.
[3] Se SOU 1958: 44 s. 23 f, 36, 37 ff, 44 f och angående dansk rätt vidare VESTBERG s. 52 ff. Jfr också norska FAL 25 §.
[4] Se ovan s. 411.
[5] Samma tendens är märkbar på en del andra håll, jfr om dansk och norsk privatansvarsförsäkring ovan s. 429 f, 432.
[6] Se ovan s. 349, 353.
[7] Se ovan s. 478.

beträffande speciella skadesituationer taga också sikte på dylikt skadevållande; här kan t. ex. nämnas det stundom förekommande undantaget i products liability insurance för skada på grund av »defective design».[8] Vissa förbehåll angående skada på grund av dolusliknande förfarande från försäkringstagarens sida torde också främst åsyfta yrkesmässiga fel av denne; detta gäller i vart fall den svenska företagarförsäkringens avgränsning vid särskilt grov vårdslöshet (»moralklausulen») och undantagen i olika länder rörande skada, orsakad av farlig egenskap hos utlämnat gods om vilken försäkringstagaren haft kännedom.[9]

Gå vi till villkorstolkningen, framträder i en del länder samma synpunkt med än större tydlighet, om också man icke kan tala om några konsekventa linjer i praxis.

I tysk och schweizisk försäkring har såvitt undersökningen utvisat tendensen icke framträtt på mera påtagligt sätt. I Frankrike uppfattas däremot undantaget för kontraktsrättsligt ansvar ofta som en avgränsning främst mot ansvar för yrkesmässig oaktsamhet.[1] Tankegången synes ha fått betydelse också för engelsk villkorstolkning[2], ehuru i varje fall vård- och behandlingsklausulerna torde tillämpas med en viss försiktighet även vid utpräglat fackmässigt skadevållande[3].

Vad angår dansk försäkring, har TROLLE år 1943 ansett sig ha funnit åtskilliga belägg för att en dylik bedömning förekommit i domstolarnas villkorstolkning[4], och efter nämnda år har också förekommit ett par avgöranden i samma riktning[5]. Även om många försäkringsmän visat en viss skepsis inför Trolles rekommendation att konsekvent draga gränsen mellan fackmässiga och alldagliga fel[6], lär skiljelinjen ofta begagnas även i försäkringspraxis. Bolagens metod förefaller då vara, att man uppställer en strängt formulerad undantagsklausul, vilken tolkas milt utom när just yrkesmässig oaktsamhet förekommer; detta skulle i så fall gälla främst tillämpningen av varetægtsklausulens tillägg angående närliggande skademöjlighet men även praxis rörande täckning av ansvar för felexpediering.[7]

---

[8] Se också den speciella formuleringen i ett danskt bolags varetaegtsklausul om skador som kunde ha avvärjts genom sedvanliga säkerhetsanordningar, ovan s. 429 not 9.
[9] Jfr ovan s. 495 f (Tyskland, Schweiz), s. 505 (Norge), s. 379 f (äldre svenska villkor).
[1] Se ovan s. 349 f.
[2] Se ovan s. 355.
[3] Se bedömningen av fallen »takputsen» och »hustaket», ovan s. 422.
[4] U 1943 B s. 106 f.
[5] Se U 1943.932 (ovan s. 428) och även ASD 1953.138 (ovan s. 430).
[6] Jfr ovan s. 428 f.
[7] Jfr ovan s. 503 (fallet »felexpedieringen»). Annorlunda bedömdes dock fallet »höns-

I Norge tycks däremot denna tendens framträda betydligt mindre klart, såvitt framgår av denna undersökning; trots att fackmässigt skadevållande förelegat, har övervägande flertalet bolag velat täcka skadan, när klausulen om kontraktsmässigt ansvar skulle tillämpas i fall som »balkongräcket» och »hönsfodret»[8]; och t. o. m. vid en sådan klart yrkesmässig oaktsamhet som i fallet »takputsen» har en majoritet av de bolag, som uttalat sig vid rundfrågan, ansett sig kunna lämna försäkringsskydd[9].

Vad angår svensk försäkringspraxis, har närmare granskning av VN:s villkorstolkning givit vid handen, att i varje fall vid tillämpningen av vård- och behandlingsklausulerna man icke kan finna någon genomgående gränsdragning mellan yrkesmässiga och alldagliga fel, om också distinktionen i en del fall kan ha blivit utslagsgivande.[1] Ett starkare stöd för en presumtion, att fackfel uteslutes, är nämndens tolkning av utfästelseklausulen, ehuru man stundom synes snarare ha fäst sig vid vårdslöshetens grad än dess mer eller mindre yrkesmässiga karaktär.[2] Vad beträffar skada på levererad egendom, är det svårt att finna att VN tillämpat undantaget med den aktuella distinktionen för ögonen. Någon konsekvent linje framträder alltså icke heller hos oss.

Att principen i fråga på många håll kommit till användning vid villkorstolkningen torde bero på att den ofta är väl förenlig med gängse rättviseföreställningar. Både domstolar och försäkringstagare lära ha en viss förståelse för att just den yrkesmässiga vårdslösheten icke skulle förtjäna att skyddas med försäkringens hjälp, och frågan är om inte försäkringsmännen själva också i många fall anse det *moraliskt* betänkligt att täcka detta ansvar.[2a] Det synes här vara fråga om en kvarleva av den ovilja man i ansvarsförsäkringens barndom hyste mot all försäkring av culpaansvaret.

I detta sammanhang bör framhållas, att en rad specialförsäkringar direkt taga sikte på att täcka just sådant ansvar som följer av fackmässig oskicklighet eller oaktsamhet, särskilt när det gäller vård- och behandlingsskador. Det är väl mindre överraskande att vissa högt kvalificerade yrkesmän som läkare och veterinärer kunna erhålla försäkrings-

---

fodret», fastän det i den danska versionen gav exempel på tillfällig vårdslöshet av en arbetare; se ovan s. 503.

[8] Se ovan s. 374 f.

[9] Se ovan s. 433.

[1] Se ovan s. 472 f.

[2] Se ovan s. 512.

[2a] Jfr ovan s. 319. Här kan också erinras om uttrycket »moralklausulen», som åsyftar den allmänna avgränsningen vid grov yrkesmässig vårdslöshet; se ovan s. 388.

skydd; en starkt utvecklad yrkesmoral torde här i förening med omtanke om det egna anseendet anses utgöra en faktor som avhåller från vårdslöshet. Men P & I-försäkringen, speditionsförsäkringen och andra försäkringar mot ansvar för vårdat gods avse en risk av just den typ som bolagen annars frukta att täcka. Deviationsförsäkringen kan även i detta hänseende framhållas som den mest iögonenfallande avvikelsen från normala försäkringsprinciper.[3] För behandlingsskadornas del kunna anföras varvens reparentförsäkring samt försäkringen för bilverkstäder och liknande företag i åtskilliga länder.[4] I de flesta av de omtalade fallen har emellertid en mer eller mindre betydande självrisk ansetts erforderlig för att försäkringskydd skall kunna meddelas.

Såvitt angår den faktiska försäkringsmöjligheten blir resultatet, att det i somliga länder, bland dem Sverige, kan urskiljas en påtaglig tendens att tillmäta oaktsamhetens art en särskild betydelse vid villkorens utformning och tolkning i den ordinära ansvarsförsäkringen. En hel del avvikelser från denna linje förekomma dock även i vårt land. Det påtagliga försäkringsbehov, som föreligger beträffande den praktiskt betydelsefulla yrkesmässiga oaktsamheten, torde ha talat mot att den under alla omständigheter skulle hållas utanför försäkringen. På specialförsäkringarnas område återfinnas vidare åtskilliga exempel på att skillnaden icke inverkat på försäkringsgivarnas inställning. Det torde därför knappast vara befogat att tala om en *presumtion* för att fackmässig oaktsamhet skulle undantagas från försäkringsskyddet.

h) Försäkringstagarens driftsrisk och andra risker

Någon uppmärksamhet bör också ägnas synpunkten, att försäkringen generellt icke skulle täcka en försäkringstagares »driftsrisk», vilken stundom från försäkringshåll åberopas som en allmängiltig princip rörande ansvarsförsäkringens omfattning i kontraktsförhållanden. Som tidigare framhållits[5], lär man därvid åsyfta vissa normalt förekommande skadeståndsbetalningar, vilka försäkringstagaren kan

---

[3] Se ovan s. 393. Det kan ur preventionssynpunkt synas allvarligt nog, att försäkringsgivaren i detta fall svarar vid deviation och liknande avvikelser från fraktavtalets bestämmelser under resan. I alldeles särskilt hög grad gäller emellertid detta när försäkringstagaren från början lastat godset på däck i strid med fraktavtalets föreskrift. Försäkringsgivaren ställer sig då bakom sin försäkringstagare när det gäller att begå ett avsiktligt kontraktsbrott, vilket i regel ökar risken för skador. Enligt uppgift från vederbörande svenska bolag ha några menliga konsekvenser i fråga om inträffade skadors antal och storlek likväl ännu ej märkts vid denna försäkringsform. I vart fall torde ett dylikt försäkringsskydd icke vara tänkbart vid vanlig ansvarsförsäkring.

[4] Se ovan s. 476 ff.

[5] Se ovan s. 319 f.

räkna med som regelbundna omkostnader i sin verksamhet. Nära sammanhang härmed har tanken, att vissa skador som en privatperson vållar — främst på nyttjad egendom — skulle utgöra en privatlivets driftsrisk och därför falla utom försäkringen.

Den avgränsning som sker genom dylika formuleringar är ytterligt vag. Vad som närmare avses med risker av denna typ synes man i regel icke försöka precisera. I allmänhet är det fråga om skador av mera central karaktär i förhållande till den uppgift, som försäkringstagaren åtagit sig. Här kan anföras det allmänt undantagna ansvaret för skada på grund av fel i levererade saker — i schweiziska villkor nämnt som exempel på en generell princip att företagarrisken uteslutes[6] — och för skador på vårdad och behandlad egendom. Undantagen i fråga fungera, såsom förut antytts, i realiteten som bestämmelser om självrisk; mera beräkneliga skador får försäkringstagaren själv svara för, medan de som inträffa oregelbundet och slumpvis täckas av försäkringen, t. ex. åtskilliga skador på annan egendom än den hans uppdrag avser och i viss utsträckning skada till följd av skadebringande egenskaper.[7] Vid VN:s villkorstolkning har framträtt en liknande linje.[8] — Skillnaden motsvarar här i många fall den förut omnämnda gränsdragningen mellan ansvar vid huvudförpliktelser och vid biförpliktelser enligt ett avtal.[9]

I fråga om personskador kan däremot icke samma tendens urskiljas i de ordinära ansvarsförsäkringarnas utformning. Läkare, sjukhus, hårfrisörer och fraktförare vid persontransport kunna försäkra även den för försäkringstagaren mest närliggande ersättningsskyldigheten, som rör skada på vårdade, behandlade eller befordrade personer, låt vara att man ej torde kalkylera med ett dylikt ansvar som en normal omkostnad i verksamheten. Åtskilliga specialförsäkringar, vilka omfatta vård- och behandlingsskador på egendom, gå vidare främst ut på att täcka just detta förhållandevis beräkneliga ansvar; så t. ex. P & I-försäkringen, varvens reparentförsäkring och ansvarsförsäkringar för bilverkstäder. För de mindre skadeståndsbetalningarna få emellertid försäkringstagarna i dessa fall ofta svara själva till följd av villkorens bestämmelser om självrisk.[1] Detta gäller däremot icke lantbruksansvarsförsäkringen, som ju också omfattar skada på vårdad lösegendom.[2]

[6] Se ovan s. 520 not 3.
[7] Jfr ovan s. 404, 520 f och HELLNER, Försäkringsrätt s. 379.
[8] I NJA 1951 s. 765 (ovan s. 384) argumenterade försäkringsbolaget också på driftsriskslinjen, dock utan gensvar från domstolens sida.
[9] Se ovan s. 542 ff.
[1] Se ovan s. 476 ff.
[2] Se ovan s. 436 f.

Vad angår privatlivets skador, har man i Sverige till stor del frångått den tidigare inställningen till dessa skadefall genom liberaliseringen av hemförsäkringsvillkoren. Här har driftsrisksynpunkten till stor del mist sin aktualitet, även om slitageskador alltjämt hållas utanför försäkringsskyddet.

Att ansvarsförsäkringen ej skulle täcka företagarens driftsrisk synes alltså visserligen utgöra en i stort sett riktig beskrivning av företagarförsäkringens och en del specialförsäkringars allmänna inställning till täckning av egendomsskador; men detta förhållande ger icke några riktlinjer för en presumtion rörande försäkringens avgränsning i detalj. De skiljelinjer, som här förekomma äro alltför oklara till sin närmare innebörd. Synpunkten i fråga torde främst vara att betrakta som en sammanfattning av vissa avgränsningar av försäkringen, som man på olika grunder — främst försäkringstekniska skäl och preventionshänsyn — ansett sig böra göra vid mera närliggande skador.

i) Sammanfattning

Av den gjorda översikten framgår, att man knappast på grundval av villkorens utformning och tolkning kan uppställa någon allmän grundsats om att ansvarighet av visst slag skulle falla utom eller inom försäkringen. Varken uttalanden i denna riktning inom försäkringslitteraturen eller de villkor, som tyckas innebära något stöd härför, ge någon riktig bild av verkligheten. De kunna väl på ett träffande sätt beskriva gränsdragningen vid vissa skadetyper enligt praxis i något eller några av de undersökta rättssystemen, men om några genomgående riktlinjer är det icke fråga.

Vad angår försöken att konsekvent anknyta försäkringskyddet till någon av de *skadeståndsrättsliga* distinktioner som här behandlats, synes det ha varit en väsentlig anledning till de svårigheter som uppkommit, att man strävat att med en gemensam formel dels utesluta det utpräglade kontraktsansvar på grund av uttryckliga garantier och utfästelser, som kan förekomma i alla skadesituationer, dels motivera de speciella undantagen för vissa skador i kontraktsförhållanden. Ur skadeståndsrättslig synvinkel ha dessa situationer visat sig alltför artskilda för att kunna behandlas på ett sådant enhetligt sätt. När man likväl sökt formulera en generell princip rörande försäkringens omfattning, har man nödgats använda mångtydiga ordalag, vilka synas ha fått en varierande innebörd alltefter den typ av skadefall, varpå man velat tillämpa grundsatsen.[3]

[3] Detta gäller särskilt distinktionen mellan skadestånd i och utom kontrakt, vars växlande betydelser vi upprepade gånger framhållit (se t.ex. ovan s. 20 och 534 f). Ett annat exempel

Härtill kommer, att de reella skälen för en viss begränsning av risken ofta äro svåra att förena med försäkringens anslutning till skadeståndsrätten. Både försäkringstekniska resonemang och — i synnerhet för domstolarnas del — sociala överväganden ha kunnat göra sig gällande med sådan styrka, att de påkallat en avvikelse från skadeståndsrättens gränslinjer, och detta även i fall då villkoren klart anknutit till dessa.

Anknytningen till skadeståndsreglerna framstår på detta sätt i första hand som ett tekniskt grepp, varmed man ansett sig på ett enkelt och praktiskt sätt kunna ange en ungefärlig ram för försäkringen. Av det föregående har framgått, att lämpligheten att använda skadeståndsreglerna vid försäkringsskyddets avgränsning har varierat i skilda rättssystem alltefter deras uppbyggnad: ju större betydelse en gränslinje mellan olika ansvarstyper har i de aktuella skadesituationerna, desto mera benägen är man i vederbörande land att draga in den skadeståndsrättsliga distinktionen i resonemanget. Bakom detta tillvägagångssätt döljer sig knappast några djupare överväganden rörande skadeståndsskyldighetens karaktär.

Vad särskilt beträffar svensk försäkring ha vi i det föregående funnit, att alla typer av ansvar kunna bli föremål för försäkring: rent strikt ansvar — även på kontraktsmässig grund — och presumtionsansvar lika väl som vanligt culpaansvar och principalansvar. I vissa situationer synas väl så starka betänkligheter ha förekommit mot försäkringsskydd, att bolagen ogärna velat åtaga sig risken; men i de flesta sådana fall — såsom t. ex. vid skada på nyttjad egendom[4] — torde det vara andra skäl än hänsyn till skadeståndsrätten som blivit utslagsgivande.

Den skadeståndsrättsliga gränsdragning, som bäst visat sig överensstämma med försäkringsskyddets utformning, är vår tidigare uppställda distinktion mellan *äkta kontraktsansvar* och *annat ansvar*. Även om man knappast har rätt att tala om någon konsekvent ståndpunkt hos försäkringsgivarna ens i Sverige, faller den förra skadeståndstypen i det övervägande flertalet fall utanför de vanliga försäkringarna och även utanför specialförsäkringarna, såvitt ej ansvaret vilar på standardiserade avtal. Det är att märka, att icke blott ansvar på grund av särskilda garantier eller vitesutfästelser utan även annan ansvarighet på grund av kontraktets innehåll på detta sätt i allmänhet synes undantagen.[5]

är ansvar enligt »allmänna skadeståndsregler», beträffande vilket uttryck det ej är fullt klart om det avser även utpräglat kontraktsmässigt culpaansvar. Jfr om den nordiska doktrinens uppfattning ovan s. 180.

[4] Jfr ovan s. 491 och nedan s. 597 f.

[5] Jfr dock ovan s. 558.

Därmed är icke sagt, att den skadeståndsskyldighet, som föreligger oberoende av avtalets detaljer, normalt skulle täckas av försäkringen. Synpunkter av en mängd olika slag kunna här leda till att försäkringsgivaren söker utesluta även ansvarighet av denna typ; viktigast synes vara tanken, att den *fackmässiga oaktsamheten* ej borde försäkras. Icke heller i detta hänseende kan man emellertid tala om någon generell regel beträffande försäkringens omfattning.

När vi senare (i kapitel 18) skola taga upp några speciella problem vid tolkningen av de här behandlade undantagsbestämmelserna till debatt, ha vi alltså icke någon föreliggande presumtion rörande försäkringsskyddets omfattning att hålla oss till. Den frågan kan emellertid ställas, om icke det kunde finnas skäl att förorda, att man vid tolkning av villkoren med större konsekvens än nu skulle låta någon av de nyssnämnda dominerande tankegångarna — svårigheten att försäkra äkta kontraktsansvar och ansvar för yrkesmässiga fel — bestämma försäkringsskyddets omfattning.

Vad först angår skiljelinjen mellan äkta kontraktsansvar och annan skadeståndsskyldighet är emellertid att märka, att distinktionen uppenbarligen vilar på tanken, att ansvarsriskens beskaffenhet skulle göra det nödvändigt att hålla skadeståndsskyldigheten i fråga utanför försäkringen. Det är *försäkringstekniska* hänsyn, som främst motivera en inskränkning av detta slag. Exempelvis ur rättstekniskt perspektiv torde en presumtionsregel, som anknyter till en så vag skiljelinje som den anförda, icke vara befogad, helst som en riskbegränsning med hänsyn till ansvarsgrunden ju även av andra skäl framstår som mindre lämplig att använda vid skaderegleringen. Ej heller synas några tyngre vägande rättspolitiska argument av andra slag kunna anföras till stöd för att man skulle avgränsa försäkringsskyddet just efter denna linje.[6]

Med hänsyn till det sagda torde det icke finnas anledning att fästa större vikt än försäkringsbolagen vid ansvarsriskens karaktär i avtalsförhållanden, då det gäller att tolka de förekommande försäkringsvillkoren. Såsom utvecklades i avhandlingens inledning bör man blott med största varsamhet förorda principer på det aktuella området, vilka

---

[6] Det kan dock framhållas, att synpunkten att försäkringstagarna kunna trygga sig mot skadeståndsskyldighet genom att uppbära ett höjt vederlag av sina kontrahenter kan tänkas förtjäna något större beaktande än eljest vid äkta kontraktsansvar (se härom nedan s. 588 f). Man lär å andra sidan icke kunna anse det berättigat ur samhällsekonomisk synpunkt att bygga någon presumtionsregel på sådana osäkra spekulationer om skillnaden mellan ansvarstyperna, i synnerhet som det är tveksamt, om en företagare kan räkna med att på detta sätt erhålla ett fullgott skydd ens mot ansvarighet för uttryckliga garantier (jfr ovan s. 25).

icke prövats i praktiken.[7] När ej en presumtion av detta slag uppställts ens i försäkringspraxis, där man haft största möjligheterna att bedöma olägenheterna med försäkring av det utpräglade kontraktsansvaret, finns det knappast anledning att förorda, att en sådan konsekvent skulle användas av domstolar och skadereglerare. I detta sammanhang kan också erinras om att vi tidigare funnit skäl att antaga, att ansvarsrisken ofta har relativt begränsad betydelse för försäkringens ekonomi i jämförelse med skaderisken.[8] Frågan, om försäkringsskydd är lämpligt eller ej, bör icke lösas enbart genom en granskning av grunden för den föreliggande skadeståndsskyldigheten; även skadesituationernas karaktär i övrigt måste beaktas. — Ju större betydelse ansvarsrisken i en viss situation synes ha för försäkringens bärkraft, desto mer berättigat ter det sig emellertid att låta hänsyn till skadeståndsansvarets art spela in vid tolkningen av villkoren just i detta läge.

Gränsdragningen mellan fackmässiga och alldagliga fel motiveras däremot — utom av försäkringstekniska resonemang — även av preventionshänsyn, med andra ord av argument med mera allmänt *social* natur. Här kunde det ligga närmare till hands att förorda en presumtion även med avvikelse från nuvarande försäkringspraxis, om de rättspolitiska skälen för en sådan princip tyckas väga tillräckligt tungt.

Bl. a. de två nu anförda synpunkterna på försäkringsskyddets avgränsning skola i det följande kapitlet tagas upp till mera ingående diskussion. När det gäller ansvarsriskens beskaffenhet i kontraktsförhållanden, blir frågan, hur långt detta argument mot försäkring räcker i olika lägen; spörsmålet får särskilt intresse för tolkningen av de här aktuella villkoren, eftersom de ju ofta — genom uttryck som »åtagande», »utfästelse» och liknande — synas direkt hänvisa just till betydelsen av detta riskmoment.[9] Vad åter beträffar motviljan att försäkra ansvar för yrkesmässig oaktsamhet, blir det nödvändigt att pröva värdet av denna tankegång också med hänsyn till möjligheten av en allmän presumtion av detta slag. — I samband härmed skall även uppmärksamhet ägnas åt ett par andra invändningar mot försäkring, nämligen dels tanken, att ansvarsförsäkringen enligt sitt begrepp ej kunde täcka visst slag av ansvar i kontrakt, dels den nyss berörda synpunkten, att försäkringstagarens driftsrisk ej borde omfattas av försäkringsskyddet.

---

[7] Jfr ovan s. 10 f.
[8] Se ovan s. 313.
[9] Jfr ang. denna synpunkt på tolkningen BENGTSSON, fjärde avsnittet.

17. NÅGRA ALLMÄNNA PROBLEM VID FÖRSÄKRING AV ANSVAR I KONTRAKTSFÖRHÅLLANDEN

a) Ansvarsförsäkringens begreppsmässiga gränser

Såsom framhållits i den inledande översikten av argumenten mot ansvarsförsäkring i kontrakt[1], har man på olika håll framfört uppfattningen, att vissa former av skadeståndsskyldighet mot en medkontrahent med hänsyn till ansvarsförsäkringens »natur» eller »begrepp» icke skulle kunna omfattas av försäkringsskyddet.

Sålunda har man i synnerhet i Tyskland ansett sig kunna konstatera i varje fall den naturliga gränsen för försäkringen, att skyldighet att uppfylla avtal och utgiva surrogat för uppfyllelsen skulle falla utanför denna.[2] Tanken har kommit till klart uttryck i de tyska AHB samt även i vissa schweiziska och danska bolags villkor.[3] Stundom ha också de sedvanliga undantagen angående skada på vårdad, behandlad och levererad egendom betraktats som belägg för att en sådan princip skulle gälla.[4] På villkorstolkningen har emellertid denna uppfattning fått ganska ringa inverkan, eftersom de nämnda speciella bestämmelserna ganska klart utesluta åtminstone sådana situationer, där ersättningen kunde tänkas avse kontraktsuppfyllelse.

Grundsatsen, att ansvar för uppfyllelse av avtal icke ersättes, har också fördunklats av oklarheten i de använda uttryckssätten. I anledning av den tyska diskussionen i frågan har bl. a. framhållits, att räckvidden av en sådan princip beror på om man betraktar ersättningsskyldigheten ur försäkringstagarens eller den skadelidandes synvinkel. För den senare kan även ersättning för fysisk skada, som tillfogas honom genom underlåten eller bristfällig uppfyllelse av en huvudförpliktelse till ett avtal — t. ex. av en vårdplikt — framstå som uppfyllelsesurrogat.[5]

---

[1] Se ovan s. 317.
[2] Se ovan s. 333 ff.
[3] Se ovan s. 333, 341, 369.
[4] Se ovan s. 334 f.
[5] Se ovan s. 334 f.

Som hinder mot försäkringsskydd har här till en början åberopats ansvarsförsäkringens karaktär av *skadeförsäkring*: eftersom ersättningen, som den försäkrade gäldenären har att utge, kompenserades av uppburet vederlag, skulle han icke ha lidit någon skada genom försäkringsfallet. Denna invändning kan synas träffande i lägen, där han har att välja mellan att prestera enligt avtalet eller betala sin borgenär ersättning för utebliven prestation. Det är dock att märka, att ur gäldenärens perspektiv varje ersättningsskyldighet, som går utöver värdet av den utlovade prestationen, framstår som en skada. Och under alla omständigheter lär argumentet vara ohållbart, när en fysisk skada inträffat och skadefallet följaktligen kommer inom ramen för den sedvanliga ansvarsförsäkringen. Råkar depositarien skada en sak som han åtagit sig vårda, motsvaras hans skadeståndsskyldighet under normala omständigheter icke av det vederlag han uppbär; detta utgör till större delen gottgörelse för hans arbetsprestation och hans omkostnader vid vården av saken.[6]

En modifikation av argumentet för fallen av fysisk skada är emellertid tänkbar. Ofta anses vederlaget åtminstone till någon del täcka försäkringstagarens risk att bli skadeståndsskyldig mot kontraktsparter, vilket synes framgå särskilt tydligt i de situationer där vederlagets storlek direkt svarar mot ansvarets skärpa.[7] I den utsträckning en sådan riskpremie utgått kunde man göra gällande, att försäkringstagaren icke lidit någon förlust genom sin ersättningsskyldighet mot kontraktsparten; en sorts dubbelförsäkring skulle föreligga utan att reglerna härom i försäkringslagstiftningen bleve tillämpliga. Om försäkringstagaren på detta sätt gjorde en vinst på sin försäkring, skulle detta strida mot en fundamental försäkringsrättslig princip, som även kommit till uttryck i FAL[8], och det skulle därför följa av ansvarsförsäkringens natur att försäkringsersättningen i vart fall borde reduceras med belopp motsvarande riskpremien.

Även ett sådant resonemang synes emellertid vara oriktigt. Det utgör ingen allmänt vedertagen grundsats inom försäkringsrätten, att den som på annat sätt än genom försäkring på förhand garderar sig mot en viss förlustrisk därigenom icke skulle anses berättigad till försäkringsskydd mot samma risk. Man ser till det enskilda försäkringsfallets innebörd för den försäkrade: har detta medfört vinning för honom, bortfaller rätten till försäkringsersättning i samma mån. Vid ansvarsför-

---

[6] Jfr Hults uttalande, ref. i NJA 1951 s. 771 f.
[7] Jfr ovan s. 24 och vidare t.ex. s. 217.
[8] Se t.ex. 39 §.

säkring blir detta aktuellt t. ex. när försäkringstagaren krävs på ersättning för att han obehörigt tillgodogjort sig annans egendom; bolaget kan då vägra att täcka ansvaret härför, i den mån det blott avser utgivande av hans obehöriga vinst.[9] Bortsett från sådana fall innebär emellertid försäkringsfallet en skada även för den kontraktspart, som uppburit en betydande riskpremie, och detta i hela den utsträckning han blir ersättningsskyldig; pristillägget utgår ju ej som försäkringsersättning vid dubbelförsäkring vid själva försäkringsfallet utan på ett tidigare stadium. Några hinder med hänsyn till ansvarsförsäkringens begrepp föreligger alltså icke att täcka denna skadeståndsskyldighet; en annan sak är, att försäkringsbehovet torde vara mindre i det här aktuella läget, vilken omständighet kan tänkas inverka på försäkringsvillkorens tolkning i vissa gränsfall.[1]

Till stöd för en inskränkning av försäkringsmöjligheten har också åberopats, att ansvarsförsäkringen enligt sin natur måste gälla ett *skadeståndsansvar*, ej en ersättningsskyldighet av annat slag; principen fastslås klart av flertalet allmänna försäkringsvillkor och får även uttryck i FAL § 91. Detta har ibland ansetts leda till att ersättning för utebliven uppfyllelse av ett avtal — det positiva kontraktsintresset — icke skulle omfattas av försäkringsskyddet ens om ersättningen avser fysisk skada.[2] Som förut framhållits, delar dock ej tysk rättspraxis denna uppfattning[3], och de talrika fall, då exempelvis depositariens och fraktförarens ansvar för skada på vårdad sak försäkras, visa att inskränkningen icke stämmer med försäkringspraxis.[4] Motiven till FAL ge intet stöd för att man på detta sätt skulle betrakta ersättningen ur den skadelidandes synvinkel, och icke heller i övrigt synas några vägande skäl föreligga för att ett anspråk utan uttrycklig föreskrift om motsatsen skulle falla utom försäkringen blott för att den skadelidande lägger ett särskilt beräkningssätt till grund för anspråket.

En stundom anförd omständighet, som kunde tänkas medföra en naturlig inskränkning av ansvarsförsäkringens täckningsområde, är att skadan vid ansvar på grund av underlåten uppfyllelse av en avtalsplikt icke skulle inträda med den ovisshet och plötslighet som krävs vid all

---

[9] Se Skibsted s. 72 och Svea HovR 16/5 1944, nr 296, i mål Hj. Malmström . /. Gothia: Försäkringstagaren hade av oaktsamhet gjort sig skyldig till olovlig vasstäkt på annans område, och ägaren krävde ersättning för vassen. Bolaget vägrade att täcka skadan. Försäkringstagarens talan härom ogillades, enär denne tillgodogjort sig vassen och därför ej lidit förmögenhetsförlust.

[1] Jfr nedan s. 592.

[2] Se ovan s. 336.

[3] Se ovan s. 337 f.

[4] Se s. 478 ff. Jfr även HULTS uttalanden, refererade NJA 1951 s. 769 f.

försäkring och därför oavsett vad villkoren innehålla icke skulle anses som ett försäkringsfall.[5]

I fråga om det för all försäkring gemensamma kravet på *ovisshet* hos försäkringsfallet är emellertid att märka, att det är försäkringsavtalets slutande som betraktas som den avgörande tidpunkten, och ovissheten behöver blott förekomma hos försäkringsparterna; t. o. m. när vid avtalsslutet påbörjats ett händelseförlopp, vilket måste leda till skada av det slag försäkringen avser, anses försäkring vara möjlig, om försäkringstagaren saknar vetskap om dessa förhållanden.[6] Någon annan princip kan ej anses gälla i fråga om de *begreppsmässiga* gränserna för ansvarsförsäkringen.[7] Vad beträffar avtal som utgör ett nödvändigt led i försäkringstagarens verksamhet, lär det väl vara ofrånkomligt, att han måste fullgöra dessa eller utgiva surrogat för uppfyllelsen. Blott i sällsynta situationer torde emellertid läget vara sådant, att en *fysisk* skada med säkerhet kunnat förutses av försäkringstagaren vid försäkringsavtalets ingående.[8]

När doktrinen talar om att kravet på ovisshet ej skulle vara uppfyllt vid somliga kontraktsskador, torde bakom uttalandena i regel ligga tanken, att ansvarsförsäkring visserligen vore teoretiskt tänkbar men i praktiken ogenomförbar eller i varje fall olämplig vid skador, som med mycket hög grad av sannolikhet kunna förutses; man synes då närmast avse att uppställa en stark *presumtion* för försäkringens begränsning i detta hänseende. I den mån man verkligen velat göra gällande, att täckning av skador av denna typ skulle strida mot försäkringens *begrepp*, torde närmast ha åsyftats skador, som den försäkrade vållat med insikt om att de måste bli följden av hans förfarande. Givetvis kan det då lika gärna vara fråga om skador utom avtalsförhållanden, t. ex. vid immissioner, sprängning etc.[9] Enär även skador orsakade av grov vårdslöshet i regel falla under försäkringen, blir gränsdragningen mel-

---

[5] Se ovan s. 317 f.

[6] Jfr angående det sagda bl. a. GRUNDT s. 31 ff, KISCH s. 53 ff, i synnerhet s. 56 f, KOENIG s. 133 f, PICARD-BESSON nr 23. Jfr även HELLNER, Försäkringsrätt s. 8.

[7] HARTUNG har (i VWA 1959 s. 41 ff) hävdat, att alla sådana »objektiv voraussehbaren Haftpflichtschäden» skulle vara uteslutna med hänsyn till ansvarsförsäkringens natur. Härmed skulle avses skador, vilkas inträde vetenskapligt eller enligt allmän livserfarenhet med säkerhet ginge att förutse redan innan skadeförloppet påbörjats. Troligen är det emellertid här blott möjligt att uppställa en *presumtion* rörande försäkringens omfattning; se nedan.

[8] Framför allt kommer här i fråga sådan förslitning av kontraktparters egendom, som är nödvändigt förbunden med verksamheten. — Jfr även det i HARTUNG s. 39 anförda exemplet, att ett litet transportföretag åtager sig ett flyttningsarbete som uppenbarligen går utöver dess kapacitet; Hartung vill här utesluta vid arbetet inträffade skador, enär ingen »Ereignis» skulle ha inträffat i AHB:s mening. — Se ytterligare om dessa frågor HARTUNGS nämnda artikel i VWA.

[9] Jfr FFR 1954 s. 311.

lan dolus och culpa avgörande. Därvid måste eventuellt uppsåt likställas med andra dolusformer.[1] Man ställes alltså inför den vanskliga frågan, om i den föreliggande situationen skadans inträde åtminstone framstått som sannolikt för den försäkrade, samt om visshet i detta hänseende icke skulle ha avhållit honom från hans förfarande. Det är givet, att försäkringsgivaren härvid måste ha stora bevisningssvårigheter; tidigare lär också åtminstone i svensk försäkring ha ersatts en del skador som närmast orsakats av eventuellt uppsåt.[2] Genom det förut nämnda undantag, som erhållit det något missvisande namnet »moralklausulen»[3], uteslutes emellertid uttryckligen från den nuvarande svenska företagarförsäkringen ansvar för skador i fall där det för försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde ha stått klart, att skada skulle komma att inträffa[4]. Ehuru klausulen är avsedd att tillämpas restriktivt[5], träffar den i vart fall alla sådana skador, som kunde tänkas vållade med eventuellt uppsåt, och väl även en del skador orsakade av grov vårdslöshet. I övriga nordiska länders försäkring saknas en liknande klausul, och bolagen äro därvid alltjämt hänvisade till att använda dolusbegreppet; beträffande ansvar för skadebringande egenskaper, har man därjämte i norska och enstaka danska villkor — liksom även i tyska AHB och vissa schweiziska poliser — en bestämmelse, att försäkringsskydd är uteslutet vid vetskap hos försäkringstagaren vid leveransen om att den levererade varan är skadlig.

Ofta kunna väl i de här omtalade situationerna skadan anses orsakad av yrkesmässiga fel. Det är emellertid helt oberättigat att betrakta skador av sådan anledning över lag som så beräkneliga, att de av detta skäl naturligen skulle falla utom försäkringsskyddet[6]; skadefallen på grund av fackmässig oaktsamhet äro alltför varierande för att kunna fångas i en sådan formel.

Vissa fall av kontraktsskador, nämligen utpräglade slitageskador, torde emellertid även i brist på uttryckliga undantag kunna utan vidare uteslutas med hjälp av principen i FAL § 18, att uppsåtligt framkallade försäkringsfall falla utom försäkringsskyddet. Försäkringsta-

---

[1] Jfr VN 19/1957.

[2] Se WESTERBERG i Gjallarhornet 1946 s. 263, samt uttalande av HÄCKNER, refererat i NFT 1946 s. 342. Jfr även K. HERLITZ i Gjallarhornet 1929 s. 531 f, FOLIN i SOK 1947 s. 74 och FFR 1954 s. 311.

[3] Se ovan s. 388. Jfr om behovet av en dylik klausul CHRISTRUP i SOK 1947 s. 66 f.

[4] Den tidpunkt, som är avgörande för bedömningen av försäkringstagarens eller hans arbetslednings insikt, bör rimligen vara tiden för den handling eller underlåtenhet som framstår som orsak till skadan.

[5] Se FALEBORN s. 20 f.

[6] Jfr ovan s. 317 f, 350, 358.

garen måste då han brukat en sak antagas ha haft åtminstone indirekt uppsåt i fråga om sakens normala förslitning, dvs. skadan måste ha uppfattats som nödvändigt förbunden med sakens användning.[7]

Däremot synes icke något absolut hinder finnas mot täckning av skador, som under försäkringstidens lopp och utan den försäkrades uppsåt kommit att framstå såsom med säkerhet förutsebara.

Vad beträffar kravet på *plötslighet* hos försäkringsfallet, torde man stundom vilja likställa ansvarsförsäkringen med olycksfallsförsäkring i detta hänseende; särskilt i den senare försäkringsformen står ju synpunkten i centrum för uppmärksamheten.[8] Anledningen till att man anlägger samma bedömning också vid ansvarsförsäkring torde delvis vara att branscherna ofta sammankopplats i försäkringsbolagens verksamhet. I både franska och anglosachsiska ansvarsförsäkringsvillkor brukar ju också för täckning krävas att en »accident» förekommit. Emellertid lär ansvarsförsäkringen i brist på dylika avtalsbestämmelser icke vara anknuten till olycksfallsbegreppet ens när försäkringen gäller personskador.[9] Kravet på plötslighet hos försäkringsfallet kan ej anses ligga i försäkringens natur; bolagen utesluta sålunda i regel genom uttrycklig bestämmelse ansvar för vissa långsamma skadeförlopp, t. ex. fukt-, rök- och sotskador m. m., och även dylika risker kunna försäkras.[1] Nordiska villkor innehålla, förf. veterligen, ingen sådan allmän beskrivning av den försäkrade risken, att långsamt inträdande fysiska skador generellt skulle falla utom försäkringsskyddet.

Argumentet att försäkring av visst ansvar i kontrakt skulle strida mot ansvarsförsäkringens begrepp synes alltså ha mycket ringa räckvidd i allt fall vid fysisk skada.

b) Ansvarsriskens betydelse i kontraktsförhållanden

Såsom förut framhållits[2], beror värdet av en avgränsning av försäkringen efter skadeståndsrättsliga linjer främst på hur stor vikt den

---

[7] Jfr ovan s. 332 not 8 (slutet) och HELLNER, a.a. s. 8, 92. — Om den försäkrade saknar vetskap om att annan, för vilken han har att svara, vållar slitageskador av detta slag, torde däremot den försäkrades ansvar teoretiskt kunna täckas, ehuru det vanligen uttryckligen undantages genom vårdklausuler eller särskilda förbehåll om skada orsakad av slitage. Slitageskador undantagas normalt även i annan försäkring som i princip avser alla risker för visst föremål. Se t.ex. FAL 62 § och HELLNER, a.a. s. 419 (sjöförsäkring), s. 335 (maskinförsäkring), s. 337 (resgodsförsäkring).

[8] Se HELLNER, a.a. s. 454 ff.

[9] Jfr WUSSOW s. 43. I amerikansk försäkring synes tendensen gå mot att man avstår från att anknyta till »accident»-begreppet just vid personskada; jfr KULP s. 239.

[1] Jfr AHB § 4 I och WUSSOW s. 164; se även ovan s. 528.

[2] Jfr ovan s. 567.

riskfaktor vi kallat för ansvarsrisken har ur försäkringsteknisk synpunkt. Såvitt gäller kontraktsförhållanden, synas några utredningar härom icke ha skett inom försäkringsväsendet; utan en mycket omfattande genomgång av skadeakter — något som faller utom avhandlingens ram — torde det icke heller gå att göra några säkra uttalanden i denna fråga. De synpunkter som i fortsättningen framföras bygga dels på resonemangen i ett tidigare avsnitt om ansvarsriskens förhållande till skaderisken[3], dels på framställningen av skadeståndsreglerna i avhandlingens första del.

En utgångspunkt blir då det resultat som vunnits av den skadeståndsrättsliga undersökningen, att det kontraktsmässiga ansvaret för fysiska skador i de flesta fall har åtskilliga drag gemensamt med ansvaret på utomobligatorisk grund. Även om kontraktsförhållandet ger sin speciella färgning åt skadeståndsregeln, beror denna blott i ringa utsträckning av avtalets innehåll; väsentligen är det de yttre förhållandena som inverka därpå.

Även vid försäkring av ansvar i kontrakt torde därför i de flesta lägen gälla de synpunkter, som tidigare framförts om ansvarsrisken i allmänhet. Ett viktigt moment är, om skärpningen gäller ansvarigheten för de skador som oftast bli aktuella för försäkringstagaren eller ansvarigheten för skador som mera sällan inträffa; ett annat hur stora de skador kunna beräknas bli, som skadeståndsregeln normalt gäller. Därjämte måste givetvis graden av skärpningen ha stor betydelse. Det skulle bli alltför vidlyftigt att diskutera ansvarsrisken vid olika verksamheter ur dessa perspektiv; en del allmänna reflexioner kunna dock göras i frågan.

Skillnaden mellan kontraktsregler och utomobligatoriska regler. Det första spörsmålet gäller då betydelsen av den omständigheten, att kontraktsansvaret i allmänhet — oberoende av försäkringstagarens eventuella dispositioner över ansvarsrisken — är strängare än det utomobligatoriska ansvaret. Som förut nämnts, har detta ovedersägliga förhållande ibland anförts som ett argument mot ansvarsförsäkring i avtalsförhållanden.[4]

Jämföras de två regelkomplexen i svensk rätt, finner man också för ansvarsreglernas del kontraktsrätten i åtskilliga hänseenden innebära en skärpning. Ansvar för underlåtenhet inträder i ökad omfattning; i några situationer förekommer ett rent strikt ansvar redan oberoende av avtalets innehåll; framför allt vid skada på vårdad egendom upp-

[3] Se ovan s. 303 ff. [4] Se ovan s. 322.

kommer till följd av avtalet ett presumtionsansvar; och principalansvaret blir oinskränkt i de flesta lägen. — I Danmark, Norge och de anglosachsiska länderna bli främst de båda förstnämnda skärpningsfallen av betydelse, medan i Tyskland och Schweiz de två senare träda i förgrunden.[5]

Emellertid är att märka, att också det utomobligatoriska ansvaret ofta skärpes på olika sätt och då kommer att närma sig den formellt strängare kontraktsregeln. Det är t. ex. ganska ringa reell skillnad mellan det företagaransvar på utomobligatorisk grund, som i Sverige vilar på ett uttänjt culpabegrepp men i Tyskland liksom i Schweiz på särskilda lagregler (BGB § 831, OR 55 och 58), och det oinskränkta kontraktsmässiga principalansvaret i vederbörande länder; det kan erinras om att det senare ansvaret förefallit i stort sett oberoende av avtalsinnehållet.[6] Vi ha också funnit, att försäkringstagarens anställdas ansvar i Sverige och Tyskland utan premietillägg inkluderas i företagarförsäkringen.[7,8]

När det strängare ansvaret såsom i de omtalade fallen grundar sig främst på de yttre relationerna mellan parterna och på kontraktstypen, innebär detta att försäkringstagaren har lättare att beräkna ansvarsriskens skärpning. Som tidigare framhållits på tal om skaderisken i kontraktsförhållanden[9], falla blott avtal inom den försäkrade verksamhetens eller egenskapens område inom försäkringsskyddet, och därvid böra i allmänhet blott ett begränsat antal kontraktstyper bli av praktisk betydelse. Försäkringsgivaren lär i regel ha möjlighet att förutse, vilka dessa äro och om den »naturliga» ansvarsregeln i dessa förhållanden är rent strikt ansvar, presumtionsansvar eller vanligt culpaansvar. Vi ha ju också sett flera exempel på att t. o. m. ett rent strikt kontraktsansvar av stor praktisk betydelse för försäkringstagaren kan inneslutas i försäkringsskyddet, om blott försäkringsgivaren på förhand känner till vilken ansvarsregel som skall gälla.[1]

---

[5] I Frankrike synes däremot skärpningen av kontraktsregeln på vissa punkter delvis uppvägd av att i andra, betydelsefulla avseenden deliktsreglerna äro de strängare.

[6] Se ovan s. 283 ff (Sverige), s. 53 (Tyskland), s. 75 (Schweiz).

[7] Se ovan s. 333, 382, 389. Jfr FALEBORN s. 2. — Ofta torde här även det »moraliska» ansvar arbetsgivaren känt, när anställda vållat skada, ha bidragit till att det utomobligatoriska ansvaret för försäkringsgivarna framstått som nära nog lika betungande som det kontraktsmässiga. Jfr FALEBORN, a. st., LÖFGREN i Sex föreläsningsserier s. 31 ff, HELLNER, Försäkringsrätt s. 365.

[8] Man finner däremot en mera markerad skillnad mellan de *äkta* kontraktsansvaret och ansvaret på utomobligatorisk grund. Förhållandet mellan dessa ansvarstyper skall diskuteras något senare (s. 578).

[9] Se ovan s. 540.

[1] Se ovan s. 392 f, 396, 557.

Bolagen borde knappast heller hysa farhågor av det skälet, att culpabedömningen är en annan i kontraktsförhållanden än utom avtal, så länge det är fråga om ett ansvar som ej beror av avtalsinnehållet. Såsom framgått av den skadeståndsrättsliga genomgången, beror aktsamhetskravet framför allt på faran för skada. Om den skaderisk, som är förbunden med avtal som försäkringstagaren ingår inom ramen för den försäkrade verksamheten, på förhand kan beräknas[2], borde det också vara möjligt att förutse vilket aktsamhetskrav som domstolarna komma att ställa på försäkringstagaren och hans folk. Den andra faktor, som har större betydelse vid culpaprövningen — frågan vilken kategori, t. ex. företagare av visst slag eller privatperson, som försäkringstagaren tillhör — kan uppenbarligen kalkyleras vid alla försäkringstyper.

Gå vi härefter till *påföljdsreglerna,* blir det givetvis av särskilt intresse att konstatera, om skadeståndets omfattning kan vara större vid kontraktsmässigt ansvar än vid skadeståndsskyldighet på utomobligatorisk grund. Den skadeståndsrättsliga genomgången har blott visat exempel på att förhållandet varit det motsatta, såvitt angår fysisk skada. Lagregler om ansvarsbegränsning bli aktuella på vissa områden, och vidare märks särskilt i Danmark en tendens att i kontraktsförhållanden blott utdöma ersättning för den vid avtalsslutet beräkneliga skadan.[3] I Sverige ha domstolarna i ett par fall underlåtit att utdöma ideellt skadestånd vid mera utpräglat kontraktsrättsligt ansvar, ehuru de situationer där denna princip hittills framträtt torde vara så få, att de ej kunna antagas få betydelse för försäkringens ekonomi.[4] Större vikt har givetvis motsvarande grundsats i Tyskland.[5] Vad som nu sagts synes närmast leda till att ansvarsrisken med hänsyn till påföljdsreglerna skulle bli något *lättare* att bära vid kontraktsansvar än vid utomobligatoriskt ansvar.

Häremot kunde man tänkas invända, att likväl ersättningsskyldigheten på kontraktsmässig grund sträcker sig till det positiva intresset: den skadelidande skall sättas i samma ställning som om avtalet uppfyllts. Denna regel saknar givetvis motsvarighet utom avtalsförhållanden. Det kan emellertid ifrågasättas, om den verkligen såvitt angår *fysiska* skador leder till en utvidgning av ansvarsrisken med någon praktisk betydelse.[6] Även vid skadestånd utom kontrakt ersättas i regel de poster det positiva intresset angår. Läget synes bli detsamma, om t. ex. fraktföraren eller depositarien genom att eftersätta sin vård-

[2] Jfr ovan s. 540.
[3] Se närmare ovan s. 253 ff.
[4] Se ovan s. 269 ff.
[5] Jfr ovan s. 44.
[6] Med hänsyn till den begränsade möjligheten till utomobligatoriskt skadestånd utom integritetskränkningarnas område torde läget här bli ett annat.

plikt skadat en sak, med vilken ägaren ämnat göra en särskilt god affär, och om en utomstående skadat saken i fråga; i båda fallen ersättes inom adekvansens ram ägarens fulla förlust.[7] Den väsentliga skärpningen av ansvarsrisken i avtalsförhållanden torde i fråga om skadeståndets storlek blott vara den, att i kontraktsförhållanden den skadelidande genom att på förhand varsko svaranden om den särskilda förlust, som en fysisk skada kan väntas medföra för honom, i viss utsträckning skulle kunna få ersättning för följdskador, vilka eljest skulle framstått som inadekvata.[8] Det kan ifrågasättas, om denna möjlighet har någon som helst praktisk betydelse i försäkringstekniskt hänseende.

Ansvarsrisken i kontrakt torde alltså så långt ej uppvisa några särskilda försäkringstekniska egenheter; går skaderisken i de i verksamheten normalt ingångna avtalen att beräkna, tycks detta också vara möjligt i fråga om det kontraktsansvar som kan åläggas försäkringstagaren oberoende av avtalets närmare innehåll. Man kan sätta i fråga, om ansvarsrisken alltid utgör tillräcklig anledning att ens undantaga skador i det kontraktsförhållande, där en sträng skadeståndsregel förekommer. De olika formerna av ansvar synas icke representera så skiftande risker, att de ej skulle kunna rymmas inom samma försäkring; skillnaden mellan ansvarsreglerna har ju, såvitt vi kunnat konstatera, ofta en ganska begränsad betydelse för försäkringens ekonomi. Har ett rent strikt ansvar praktisk vikt i den försäkrade verksamheten, bör man åtminstone i vissa fall kunna taga hänsyn därtill vid premiens fastställande; förekommer det blott sällan, kan detta icke väntas få någon större inverkan på försäkringens bärkraft.[9]

I praxis har man visserligen på en del håll motiverat undantaget för vissa skador bl. a. med att försäkringstagaren vore ansvarig för dessa oberoende av vållande; här kan t. ex. erinras om att säljarens ansvar för skadebringande egenskaper i England bland annat av denna anledning hänvisats till en särskild försäkring.[1] Å andra sidan ha vi också träffat på fall, där ett praktiskt betydelsefullt skärpt ansvar i en viss situation försäkrats tillsammans med ett vanligt culpaansvar, som eljest åvilar

[7] Jfr Rodhe, § 44 vid not 14 med hänvisningar och å s. 479, vidare § 45 vid not 10–11 samt § 46 vid not 60–61; KARLGREN, Skadeståndsrätt s. 198 ff, USSING, Dansk Obligationsret s. 168 ff, PERSSON s. 450 ff. — Jfr angående täckningen vid ansvarsförsäkring TROLLE i NFT 1956 s. 233 f, HELLNER, a.a. s. 98, 369.

[8] Jfr regeln i Hadley v. Baxendale, ovan s. 133.

[9] Jfr SAWYER s. 117 f och ovan s. 540 angående skaderisken. — Man får emellertid taga med i beräkningen den fara, som alltid följer med risker av varierande storlek: försäkringstagaren kan samla på sig dåliga risker genom att i särskild utsträckning sluta avtal, där det stränga ansvaret förekommer. Detta kan tänkas bli aktuellt — förutom vid äkta kontraktsansvar (se nedan s. 578 ff) — även när försäkringstagaren i olika sammanhang använder lånade och hyrda saker i stället för att skaffa egendomen själv och på detta sätt erhåller nära nog en olycksfallsförsäkring för den lösegendom han använder. Jfr ovan s. 491.

[1] Se ovan s. 497, jfr även s. 500 not 9 om amerikansk försäkring, och TROLLE i U 1943 B s. 104 f. Se också ovan s. 322.

den försäkrade. Bortsett från den amerikanska comprehensive liability insurance — vilken måhända icke skulle kunna genomföras i de nordiska ländernas mindre förhållanden — kunna vi bl. a. framhålla försäkringen av danska lantbrukares rent strikta ansvar för långods[2] samt den svenska hemförsäkringens och lantbruksansvarsförsäkringens utvidgning i sådana fall, vilken i praktiken torde vara jämställd med en försäkring av rent strikt ansvar.[3]

När försäkringsmän hänvisat till ansvarsriskens beskaffenhet som ett skäl för att undantaga ansvar i kontrakt, lära de emellertid oftast ha haft en annan synpunkt än ansvarsreglernas stränghet för ögonen: man har beaktat möjligheten, att försäkringstagaren kan skärpa skadeståndsskyldigheten genom avtalsinnehållet.

Försäkringstagarens möjlighet att öka ansvarsrisken. Av det tidigare sagda framgår, att försäkringstagaren har möjlighet att i viss grad bestämma ansvarsriskens storlek, när försäkringen även innefattar ett utpräglat kontraktsmässigt ansvar. Genom att sluta ett avtal med visst innehåll kan han ådraga sig en ersättningsskyldighet, som går utöver vad skaderisken, den försäkrade verksamhetens art och kontraktstypen eljest skulle ha medfört.

En sådan godtycklig utvidgning av ansvarsrisken har försäkringsgivaren så mycket större anledning att befara, som försäkringstagaren kan ha speciellt intresse av detta förfarande. Genom att åtaga sig ett skärpt ansvar kan försäkringstagaren betinga sig fördelaktigare villkor i andra hänseenden av sin kontrahent, särskilt i fråga om vederlaget — det kan här erinras om att ansvarsregelns stränghet i vissa sammanhang kan väntas stå i beroende av vederlagets storlek[4] — eller i vart fall uppnå större avsättning av sina prestationer. Garantier att svara strikt för alla skador, som medkontrahenten tillfogas i anledning av avtalet, ha givetvis betydelse för dennes villighet att ingå avtal. Och en säljare, som gör så preciserade uttalanden om sina varors fördelar att han därigenom kan anses ha tillförsäkrat vissa egenskaper hos dem, bör ofta kunna uttaga högre pris eller åtminstone vinna terräng i kampen om kundkretsen. Motsvarande kan måhända gälla även den depositarie, som förbinder sig att ägna förvarade saker en minutiös vård i alla upptänkliga, detaljerade avseenden, och den hantverkare, som lovar att reparera en uttjänt sak så att den blir fullt användbar för ett speciellt

---

[2] Se ovan s. 480 f.
[3] Jfr ovan s. 491. — Se även övriga fall av skärpt ansvar, anförda ovan s. 553 f.
[4] Jfr ovan s. 280 f, 286 om ansvar för skadebringande egenskaper.

ändamål. Man kan misstänka, att en företagare blir särskilt benägen att ge sig in på lättsinniga löften av detta slag, när han kan falla tillbaka på en ansvarsförsäkring.

Detta kan givetvis anses betänkligt redan med hänsyn till preventionen mot skadevållande. Allvarligare invändningar torde emellertid kunna göras ur försäkringsmässig synpunkt. Försäkringstagarens möjlighet att utom bolagets kontroll bestämma ansvarsrisken utgör en så betydande komplikation i detta hänseende, att den i utpräglade fall t. o. m. torde strida mot de fundamentala försäkringsrättsliga principer som godtagits i försäkringslagstiftningen, då man reglerat fareökningens rättsverkningar. Kan försäkringstagaren efter gottfinnande öka risken, innebär detta att grundvalarna för försäkringsförhållandet skulle rubbas; en riktig tariffering torde ej kunna genomföras, och försäkring av risken kunde rentav tänkas i längden bli omöjlig att genomföra på ett ekonomiskt försvarligt sätt.

Ur försäkringsmässig synpunkt framstår det alltså som erforderligt, att försäkringsområdet genom undantagsbestämmelserna avgränsas på ett sådant sätt, att ett ansvar på grund av avtalsinnehållet åtminstone i viss utsträckning faller utanför försäkringsskyddet. Betydelsen av detta riskmoment beror på försäkringstagarens möjlighet att ändra skadeståndsreglerna och vidare på hur stor del av de av hans verksamhet orsakade skadorna, som därigenom kunna föras under försäkringen. Det bör krävas vissa indicier på att skärpningen har praktisk betydelse för att motivera, att skador i den aktuella situationen över lag skola undantagas av denna anledning.

Vid uttryckliga avtal om obetingad ersättningsskyldighet i händelse visst framtida faktum inträffar är det fråga om en sådan allestädes aktuell ansvarsrisk; i varje kontraktsförhållande äro garantier av denna typ möjliga. Ansvaret i fråga kan gå långt utöver den normala ersättningsskyldigheten både med hänsyn till skadeståndets storlek — såsom vid vitesutfästelser — och till ansvarets förutsättningar. Det synes nödvändigt, att sådan skadeståndsskyldighet uteslutes från försäkringen. Så sker också i alla försäkringsformer, såvida ej innehållet av utfästelsen i fråga kan på förhand förutses av försäkringsgivaren; detta är fallet, när en markerad sedvänja föreligger i vissa livsförhållanden att skärpa ansvaret genom avtalsbestämmelser av viss typ.[5]

Så långt kunde det förefalla befogat att i regel utesluta ansvar som går utöver »allmänna skadeståndsregler». Emellertid är att märka, att det rent strikta ansvaret i en del fall visat sig föreligga oberoende av

[5] Så vid vissa specialförsäkringar, jfr ovan s. 392 ff.

avtalets närmare innehåll.[6] Då har icke någon riskökning av nu angivet slag ägt rum. Att avskilja allt ansvar, som ej vilar på culpa, framstår alltså som obefogat ur den nu aktuella synpunkten; endast vad som här kallats äkta kontraktsansvar finns anledning att undantaga från försäkringsskyddet.

I sammanhanget har vidare icke någon avgörande betydelse, att det ansvar försäkringstagaren ådragit sig beror på att en *huvudförpliktelse* eftersatts. Om också det tycks i någon mån inverka på ansvarsreglerna, huruvida en central eller perifer avtalsplikt eftersatts genom skadevållarens förfarande[7], lära långtifrån alla kränkningar av förpliktelser av den förstnämnda typen medföra ett äkta kontraktsansvar. Ofta äro svarandens skyldigheter av standardiserat slag och bero främst av de yttre förhållandena vid avtalet och arten av svarandens verksamhet. Så länge avtalet faller inom den försäkrade verksamheten, kan man icke anse försäkringtagaren ha förfogat över skadeståndsreglerna på ett för försäkringsgivaren oförutsebart sätt. Denne får i allmänhet antagas ha tagit den ökade ansvarsrisken i beräkning, liksom han kunnat kalkylera med att skaderisken på detta sätt skulle ökas.[8]

På liknande sätt kan ej heller den omständigheten, att en försäkringstagare, som uppbär ersättning för sin prestation, i regel därigenom ådrager sig ett strängare ansvar mot sin medkontrahent än den som presterar utan vederlag[9], motivera att ansvaret i det förra fallet uteslutes. Försäkringsbolagen böra utan vidare kunna bedöma, om försäkringstagarens verksamhet är sådan att han kan väntas mottaga vederlag för sina prestationer. I den utsträckning försäkringstagaren vid privatansvarsförsäkring inom privatlivets ram men mot ersättning åtager sig vissa förpliktelser, torde hans därigenom skärpta ansvar — även om det ej kan förutses av försäkringsgivaren — ha så ringa praktisk betydelse, att det icke spelar någon roll för försäkringens ekonomi.[1] Privatansvarsförsäkringen innehåller ju också mindre långtgående undantag angående skada i kontrakt än företagarförsäkringen.[2]

---

[6] Se ovan s. 286 f.
[7] Se ovan s. 283 ff.
[8] Jfr ovan s. 540.
[9] Se ovan s. 279, 284, 285.
[1] I ett schweiziskt bolags villkor uteslutes emellertid från privatansvarsförsäkringen anspråk på grund av skador som »durch irgendwelche ... entgeltliche Tätigkeit verursacht werden». Jfr också från den svenska hemförsäkringen undantaget för »skada genom handling, sysselsättning eller anordning, som för en privatperson är av uppenbart ovanlig art och omfattning». — Man får emellertid beakta möjligheten, att åtminstone svenska bolag vid skaderegleringen ibland bortse från att privatpersoners ansvar vid benefika avtal som gynna motparten — t.ex. deposition utan vederlag — kan vara lindrat (jfr ovan s. 193 f). En annan inställning ha danska försäkringsgivare åtminstone vid sällskapsskador (se ovan s. 304 not 8).
[2] Se ovan s. 559.

Andra faktorer, som kunna öka ansvarsrisken, utgöra utfästelser och åtaganden från försäkringstagarens sida om den utlovade prestationens kvalitet eller det sätt, varpå uppfyllelsen av avtalet skall tillgå. Man torde emellertid knappast kunna avge några generella omdömen om den inverkan, som dylika omständigheter kunna ha på ansvarsrisken. Att det äkta kontraktsansvaret är mindre lämpligt för försäkring framgår av det nyss sagda; men det kan erinras om att denna ansvarstyp befunnits ha praktisk vikt särskilt i vissa skadesituationer, framför allt vid skadebringande egenskaper hos avlämnad egendom, medan den i andra sammanhang — t. ex. vid skadegörelse i samband med fullgörandet av ett uppdrag och vid personskada på grund av bristfälliga anordningar — synes förekomma mera sällan. Man bör kunna räkna med att även uttryckliga utfästelser respektive åtaganden ha en skiftande effekt alltefter den skadesituation där de bli aktuella. Betydelsen av ansvarsskärpande moment av dessa slag skall i fortsättningen diskuteras på tal om tolkningen av de enskilda undantagen.[3]

c) Försäkring av ansvar för fackmässiga fel

När man förordat, att vid avfattningen och tolkningen av försäkringsvillkoren avgörande vikt borde fästas vid att icke försäkringen skulle täcka ansvar för vållande av yrkesmässigt slag, ha preventionshänsyn synbarligen tillmätts utslagsgivande betydelse. Frågan är dock, om dessa vid ansvar i kontrakt äga en tyngd, som bör uppväga de ändamålssynpunkter vilka kunna verka i annan riktning.

Påståenden, att ansvarsförsäkringen skulle ha menlig inverkan på preventionen i allmänhet eller i kontraktsförhållanden, framställas i regel utan stöd av några utredningar om de enskildas inställning till skadeståndshotet och reaktioner i anledning av dess bortfall eller minskning. Man bygger blott på allmänna antaganden härom, i bästa fall stödda på egna och andras iakttagelser under verksamhet i försäkringsbranschen.[4] Att uppfattningen om preventionsargumentets värde varierar i ganska hög grad på försäkringshåll framgår av den förut gjorda översikten av försäkringspraxis.[5]

Det torde också vara svårt och tidsödande att verkställa en sådan

---

[3] Se bl.a. nedan s. 600 (vårdskador), s. 604 (skadegörelse mot kontraktspart), s. 615 f (skadebringande egenskaper).

[4] Jfr ovan s. 2, 302 f. — Ett undantag utgör Schmidts i Skadeståndsrättsliga spörsmål (s. 226 ff) redovisade rundfråga, på vilken dock alltför få svar inkommit för att den skulle anses ge säker ledning om där aktuella problem.

[5] Se ovan s. 558 ff.

sociologisk undersökning, som kunde anses utgöra en fullgod grundval för bestämda uttalanden om skadeståndspreventionens betydelse. Här kunna inga självständiga teorier framföras på denna punkt. Framställningen bygger blott på uppfattningen, att skadeståndshotets inverkan på de potentiellt ansvarigas handlingssätt beror av så skiftande faktorer, att den knappast kan bedömas generellt för några större grupper av fall. Det synes sålunda få betydelse, hur stor betalningsförmåga svaranden har, om oaktsamhet i det aktuella läget är straffbelagd, i vilken utsträckning svaranden i sitt yrke eller eljest är beroende av sitt anseende hos kundkretsen eller eljest i omvärlden, om han har möjlighet att förutse konsekvenserna av olika sätt att handla etc.; vidare har givetvis svarandens personliga karaktärsegenskaper stor vikt i sammanhanget. Några säkra uttalanden kunna icke heller göras om skadeståndsreglernas »uppfostrande» effekt på allmänheten. Det är under sådana omständigheter mycket vanskligt att avgöra, om försäkringsskyddet i det enskilda fallet kan försvaga svarandens aktsamhet, och i vad mån vetskapen om försäkringsmöjligheten kan rubba allmänhetens respekt för skadeståndsrättens grundsatser.

Ytterligare bör betonas, att det är i hög grad tvivelaktigt, om man har skäl att låta dessa förmodanden om ansvarsförsäkringens verkningar få något avgörande inflytande på försäkringsskyddets utformning *i detalj*. Diskussionen om de preventiva synpunkternas betydelse för ansvarsförsäkringens omfattning synes i regel utgå från att det skulle inverka på de försäkrades handlingssätt, att skador av visst slag undantagas. Detta förutsätter, att de studerat villkoren så noggrant och med sådant omdöme, att de kunnat urskilja försäkringens inställning till de olika skadetyperna, eller att de ha en ingående kännedom om försäkringspraxis. Frånsett de fall, då frågan om försäkringsskyddets utsträckning blivit föremål för speciella diskussioner mellan försäkringstagaren och bolaget, torde detta blott kunna gälla för storföretagens del, där man ofta lär vara väl medveten om försäkringsskyddets ekonomiska betydelse, och kanske för en del andra försäkringstagare med viss juridisk insikt. Men i varje fall mindre företagare och lantbrukare liksom också privatpersoner torde vara ganska okunniga om den närmare innebörden av villkoren i den försäkring de tecknat och ofta hysa överdrivna förhoppningar om sitt försäkringsskydd. Än mindre finns det anledning att tro att försäkringstagarnas *anställda*, vilkas ansvar ju ansvarsförsäkringen ofta täcker och som i många verksamheter lära vålla det övervägande flertalet skador, i allmänhet reflektera mera ingående över försäkringsområdets omfattning. Man kan icke taga för

givet att den kategori för vilken försäkringsskydd ter sig olämpligt — de minst ansvarskännande och omdömesgilla personerna — ens fästa avseende vid en föreskrift om självrisk i villkoren. — I övrigt torde den preventiva effekten av självrisk variera bl. a. med hänsyn till den hotande skadans storlek och den försäkrades möjlighet att spara tid och kostnader genom att eftersätta aktsamhet i det aktuella hänseendet; det synes svårt att generellt uttala sig om dess verkningar.

I den mån den trygghetskänsla, som vetskapen om försäkringen bör skänka, kan påverka de försäkrades aktsamhet, torde detta således i de allra flesta fall ske oavsett hur gränsen för försäkringen närmare drages. Ett undantag för vissa skador kan antagas stödja skadeståndspreventionen främst när försäkringstagaren eller hans folk tidigare råkat ut för en skada, som bolaget under åberopande av bestämmelsen vägrat att betala; i sådant fall borde de ha fått en nyttig påminnelse om värdet av att i framtiden iakttaga omsorg i liknande situationer. I övrigt kan förbehållet ganska sällan antagas få någon sådan inverkan. *Existensen* av ett undantag kan väl delvis motiveras av dessa tankegångar[6]; men det är mycket små möjligheter, att *gränserna* för dess tillämpningsområde på detta sätt skulle kunna klargöras för försäkringstagaren[7].

Att det normalt skulle spela någon roll för culparegelns allmänt uppfostrande inverkan, hur den närmare avgränsningen sker av försäkringen, synes man sällan hävda. Det är här fråga om alltför speciella rättsfrågor för att de skulle kunna tilldraga sig något intresse hos andra än parterna. Läget kunde väl tänkas bli ett annat, om preventionssynpunkten tillmättes betydelse ej blott för tolkningen och utformningen av enstaka undantag utan helt finge bestämma försäkringsområdet: villkoren skulle t. ex. konsekvent taga sikte på skillnaden mellan ansvar för fackmässiga och ansvar för alldagliga fel. Något sådant lär dock ej kunna komma i fråga; såsom framgått av det föregående, är det åtskilliga andra faktorer av försäkringstekniskt och socialt slag som måste få inverka på försäkringens omfattning.

Vid tolkning av ansvarsförsäkringens undantagsbestämmelser i allmänhet finns det alltså knappast skäl att låta preventionssynpunkten spela någon dominerande roll. När det gäller ansvar i kontrakt, blir vidare dess värde särskilt svårbedömt, eftersom just här ett par återhållande faktorer förekomma, som ofta torde vara väl så effektiva som skadeståndshotet. Vid sidan av skadeståndsskyldigheten utgöra även

---

[6] I en del fall betala dock bolagen av kulans mindre skador, som klart uteslutas av villkoren, med en erinran om att man vid nästa liknande skada skall åberopa undantaget.

[7] Se härom även BENGTSSON, näst sista avsnittet.

hävning och prisnedsättning viktiga sanktioner vid kontraktsbrott. Mot påföljder av detta slag kan försäkringstagaren icke skydda sig genom försäkring, och i den mån dessa kunna bli aktuella torde de ofta utgöra en verksam press på försäkringstagaren att uppfylla avtalet omsorgsfullt. Ett viktigare hämmande moment torde dock vara försäkringstagarens hänsyn till sin goodwill i kundkretsen. Det är framför allt bland de presumtiva kontraktsparterna som en företagare vill upprätthålla sitt goda anseende, och det ligger i hans eget intresse att just kunderna undgå skador som orsakats av oaktsamhet från hans sida. En aldrig så snabb skadereglering kan ofta icke kompensera den skadelidande för besvär och olägenhet i samband med inträffad sakskada och givetvis än mindre för skada till kropp och hälsa. Yrkesmännen ha oavsett eventuellt försäkringsskydd allt intresse av att undvika dylika konflikter med sina kontraktsparter i samband med fullgörandet av sina avtal. De ha skäl att iakttaga alla omsorgsplikter som följa av avtalstypen och i särskilt hög grad uttryckligt åtagna positiva förpliktelser.

I samma avseenden som en skärpt aktsamhet kräves i kontrakt, tyckas alltså tungt vägande utomrättsliga faktorer verka i denna riktning. Detta gäller bl. a. fabrikanter, handlande, hantverkare av olika slag, läkare och veterinärer samt — på förmögenhetsskadeförsäkringens område — advokater och revisorer; för fastighetsägare och lantbrukare få hämningar av detta slag mindre vikt. Även när en försäkringstagare icke har något större behov av att hävda sig i konkurrensen om kunderna, lär han dock i allmänhet vilja undvika friktioner just med personer, varmed han kommer i närmare beröring.[8]

Om nu en försäkringstagare skall på grund av sin ansvarsförsäkring falla för frestelsen att spara tid och kostnader genom att utföra arbetet slarvigt, eller om han skall låta hänsyn till sitt anseende — och kanske också till den traditionella yrkesmoralen på området — bli utslagsgivande, torde bero på vilken kategori vederbörande tillhör samt på hans person och individuella förhållanden i övrigt. Blott sällan kunna generella uttalanden göras i denna fråga.[1]

Vad särskilt angår värdet av en distinktion mellan fackmässiga fel och andra fel, är det väl riktigt, att försäkringstagaren vid yrkesmässigt arbete har speciella möjligheter att planera verksamheten med ska-

---

[8] Flertalet hyresvärdar torde sålunda oavsett läget på bostadsmarknaden vilja hålla sig väl med hyresgästerna när det gäller lägenhetens skick.

[1] Liknande åsikt GRÖNFORS, Trafikskadeansvar s. 95 f, NORSTRÖM s. 69 f, jfr också EKELÖF, Straffet s. 86.

derisken för ögonen och att det ur samhällets synpunkt är viktigt, att han visar aktsamhet vid utförandet av de åligganden, vari han äger särskild kompetens. Man kan emellertid sätta i fråga, om det icke i många fall anses betydligt mera nedsättande för en företagares renommé, att han utför sina åligganden som fackman illa än att han visar oaktsamhet av mera vardagligt slag. Särskilt i den förra situationen skulle alltså andra preventiva faktorer än skadeståndshotet spela in. På samma sätt kan det tänkas vara skadligare för anseendet, om företagaren själv eller hans arbetsledning organiserar arbetet felaktigt än om hans arbetare göra sig skyldiga till tillfällig oaktsamhet, vare sig den är av yrkesmässig natur eller ej. — Är detta riktigt, skulle motsättningen mellan de olika typerna av vårdslöshet icke ha så stor betydelse.

Även om man skulle medge, att preventionen i kontraktsförhållanden stundom kan utgöra ett vägande argument för en viss avgränsning av försäkringen, är det vidare vanskligt att med en sådan generell formel som den angivna komma till rätta med alla de skiftande skadefall som här bli aktuella. Det är också svårt att precisera skillnaden mellan de två arterna av oaktsamhet på ett sådant sätt, att just de fall, där preventionshänsyn skulle tala mot försäkringsskydd, undantagas från försäkringen.

Det förefaller, som om man ibland i diskussionen om ansvarsförsäkringens omfattning betraktat all vårdslöshet vid en yrkesmans utförande av en åtagen huvudförpliktelse som fackmässig, utan att man därvid satt sådan oaktsamhet, som direkt tyder på bristande skicklighet eller noggrannhet i yrket, i någon särklass.[2] Om vi antaga, att kundhänsyn icke skulle ha tillräcklig preventiv effekt, verkar emellertid en sådan avgränsning ur en synpunkt vara alltför snäv. En yrkesman kommer i en rad situationer i sådan kontakt med sina kontrahenters person och egendom, att risken att tillfoga dem skada genom vardaglig oaktsamhet är avsevärd. Det synes vara motiverat att kräva, att han uppträder ansvarskännande och omsorgsfullt även utanför de sysslor, där hans egentliga fackkunskaper komma till användning; också då kan skadeståndet vara erforderligt för att förebygga vårdslöshet från företagarens sida. Man kan fråga, varför en hantverkare, som mottager en sak till behandling, skall särskilt behöva avhållas från att utföra detta arbete bristfälligt men icke från att försumma vården av saken efter behandlingen, eller varför det skulle vara mindre olämpligt ur samhällssynpunkt att en elektriker på väg in till installationsarbetet i fastighetens kök skadar ett dyrbart föremål i tamburen än att han gör ett felgrepp under själva arbetet. En anledning kunde vara, att företagaren hade möjlighet att spara tid och kostnader genom att slarva undan

---

[2] Jfr även SOU 1958: 44 s. 38. — Ofta är det svårt att av de kortfattade uttalanden som göras i frågan utläsa, hur man närmare tänker sig gränsdragningen.

själva huvudförpliktelsen men intet hade att vinna på att i övrigt eftersätta erforderlig försiktighet; i vad mån detta gäller, beror dock på hur pass omständliga och kostnadskrävande de åtgärder äro, som skola förbereda och efterfölja utförandet av hans egentliga uppdrag. Gränsdragningen skulle alltså i varje fall skifta med hänsyn till arbetets art.

Å andra sidan kan begreppet fackmässig oaktsamhet täcka många olika arter av skadevållande; yrkesmannen kan i intimt samband med själva det åtagna arbetet göra sig skyldig till tillfällig ouppmärksamhet eller tillfälliga misstag[3] men också till en oaktsamhet, som blottar djupgående brister i planeringen av den verksamhet försäkringen avser. Det finns knappast anledning att sammanföra dessa typer av vårdslöshet till en och samma grupp i preventionshänseende. Blott ansvaret för varaktiga och djupgående missförhållanden kan antagas vara avgjort olämpligt för försäkring; man har också gjort gällande, att ansvarsförsäkringen skulle ha större inverkan på preventionen för den som medvetet kalkylerar med de skademöjligheter som följer på olika förfaringssätt.[4]

Det kan emellertid observeras i sammanhanget, att försäkringsgivarna i regel inneslutit i försäkringen ansvaret för bristfälliga anordningar, där särskilt starka skäl påståtts förekomma ur den angivna synpunkten[5], och detta trots att skadan här ofta träffar personer, vilket borde vara ytterligare en anledning att skärpa kravet på aktsamhet.[6] Däremot undantages skada på vårdad och behandlad egendom, där den tillfälliga vårdslösheten torde vara vanligare. Den skillnad som uppställes i teorin strider alltså mot försäkringens utformning i dessa hänseenden. — Tankegångar av detta slag torde däremot i många fall ha legat bakom avgränsningen vid ansvar för skadebringande egenskaper.[7]

Betänkligheterna mot att täcka ansvar för mera ursäktlig yrkesmässig vårdslöshet anses ibland mindre, när skadan vållats av försäkringstagarens underordnade anställda.[8] Både vid skada till följd av skadebringande egenskaper och i andra sammanhang torde bolagen då tolka villkoren något mildare.[9] Bortsett från att denna avgränsning icke alltid torde framstå som tillräcklig ur preventionssynpunkt — försäkringstagarens strävan att motverka oaktsamhet hos sina anställda kan ju tänkas minska lika väl som hans egen omsorg, om han kan lita på att försäkringen täcker uppkomna skador — bör det emellertid ofta vara svårt att urskilja, i vad mån även arbetsledningen bär skuld till skadefallet. Vidare torde det vara vanskligt att avgränsa försäkringen i de vanliga fall, där en eller flera arbetare på egen hand har att bestämma det närmare tillvägagångssättet vid arbetet. Också här lära många försäkringsmän anse

---

[3] Jfr STRAHL, Utredning s. 116.

[4] Jfr STRAHL a.a. s. 71, THORSEN s. 252.

[5] Se STRAHL a.st.

[6] Kanske kunna säkerhetsföreskrifter här i motsats till flertalet andra kontraktssituationer bidraga till att upphäva försäkringens menliga inverkan; för sakskadornas del torde de förut nämnda speciella undantagen för vissa långsamt verkande skadeorsaker ha avlägsnat en del av de mest framträdande olägenheterna med försäkringsskydd.

[7] Se ovan s. 514.

[8] Jfr TROLLE i U 1943 B s. 109 f.

[9] Jfr ovan s. 510 ff. Se även undantagen i t.ex. tysk, schweizisk och norsk rätt om skada till följd av skadebringande egenskaper, ovan s. 495 f, 505, och den svenska »moralklausulen», s. 388.

det betänkligt att täcka följderna av yrkesmässiga fel vid arbetets uppläggning och genomförande.

Över huvud taget torde betydande vanskligheter uppkomma vid skaderegleringen, om en skillnad skall göras mellan de två typerna av oaktsamhet. Frestelsen måste bli svår för en försäkringstagare att framställa en skada, som inträffat på grund av yrkesmässig oskicklighet, såsom följden av en alldaglig oaktsamhet.[1] Även eljest torde det i många fall vara svårt för försäkringsgivaren att fastställa, på vilken sida av skiljelinjen det skadevållande förfarandet har legat.

Åtskilliga invändningar kunna alltså anföras mot en generell princip, att i tvivelaktiga fall blott den yrkesmässiga oaktsamheten skulle falla utom försäkringen. Förutom att en konsekvent linje av detta slag knappast stämmer överens med försäkringspraxis, tar den ensidigt hänsyn till blott en av de många synpunkter, som kräva uppmärksamhet i sammanhanget. Värdet av preventionstanken, vilken här skulle bli utslagsgivande, är ofta diskutabelt särskilt när det gäller försäkringens avgränsning i detalj och varierar i varje fall i hög grad efter de speciella förhållandena i olika verksamheter och i olika skadesituationer; i många kontraktsförhållanden lär synpunkten sakna vikt. Den föreslagna gränslinjen är i sig själv vag, och torde — även om den ytterligare preciseras — vara besvärlig att använda i praktiken. Det är svårt att från en försäkring, som just tar sikte på att skydda mot ansvaret för oaktsamhet, bryta ut vissa former av culpaansvar, som icke skulle förtjäna försäkringsskydd.

Någon ledning för en allmän presumtionsregel torde alltså distinktionen mellan olika typer av vållande knappast ge. Däremot är det väl tänkbart, att i vissa flagranta fall av yrkesmässig eller annan vårdslöshet preventionshänsyn — och kanske också hänsyn till allmänhetens rättvisebegrepp — kunna väga så tungt, att de bli avgörande vid villkorstolkningen; så sker ju i varje fall i viss omfattning i praxis. I fortsättningen skall i några lägen dylika synpunkter anläggas på tolkningsfrågan.[2]

d) Försäkring av försäkringstagarens driftsrisk

I detta sammanhang bör också i korthet beröras tanken, att försäkringen icke skulle täcka en försäkringstagares »driftsrisk», vilken på många håll torde inverka på försäkringsgivarnas syn på innebörden av villkoren.

---

[1] Jfr TROLLE i NFT 1956 s. 243.
[2] Se t. ex. nedan s. 597, 614.

Vi ha tidigare påpekat, att de hänvisningar till en princip av detta slag, som stundom förekomma, i allmänhet äro synnerligen vagt hållna.[3] Man vill i regel undantaga ansvar för vissa skador, som försäkringstagarna på förhand ha möjlighet att räkna med. Den bakomliggande tankegången synes då vara denna: Ett ansvar för skada, som tillfogas annan än kontraktspart, drabbar ofta som ett oväntat och oberäkneligt slag mot den ansvariges ekonomi. Att avvärja sådana påfrestningar på den enskilde framstår som en för ansvarsförsäkringen samhällsnyttig uppgift, vilken kan uppväga dess påstådda ofördelaktiga verkningar t. ex. på preventionen och gör det mindre stötande för rättskänslan, att försäkringstagaren ej skulle få svara för följderna av sin vårdslöshet. Men åtskilliga av de förluster, som uppkomma i anledning av skador i avtalsförhållanden, kunna betraktas som regelbundna omkostnader i en företagares rörelse. Dessa på lång sikt beräkneliga utgifter vore det omotiverat att täcka genom försäkring; företagarna borde kunna skydda sig mot anspråk av detta slag från kundernas sida genom att av dem begära ökat vederlag för sina prestationer och använda dessa medel till täckning av kraven. Även privatpersoner skulle kunna planera sin ekonomi med beaktande av riskerna för sådana regelbundet inträffande skador.

Det står klart, att i den mån det är möjligt för en företagare eller privatperson att utan att anlita ansvarsförsäkring uppnå det försäkringsliknande skydd som nu skisserats, detta i allmänhet innebär en fördel för honom: han inbesparar större delen av det i bruttopremien ingående belopp, som eljest skulle ha åtgått till täckning av bolagets administrationskostnader av olika slag.[4] Mot det allmänna resonemang, som synes ligga till grund för de här åsyftade argumenten, kan emellertid invändas, att en självförsäkring av det slag man åsyftar endast i begränsad omfattning synes vara möjlig.

Alla skador i kontrakt äro givetvis icke så förutsebara och ofrånkomliga som tankegången förutsätter. Den lär i vart fall blott vara av betydelse i fråga om mera närliggande skador. Också där torde det vara svårt för en företagare att kunna överblicka risken, så att det extra vederlag han uttager kan anpassas efter den. Och även om han har möjlighet att bedöma, hur stort pristillägget bör vara, är det icke

---

[3] Se ovan s. 563.

[4] Därvid är emellertid att märka, att behandlingen av skadeärendet kan taga arbete och kostnader i anspråk. Bl.a. nödgas man svara för egna rättegångskostnader i skadeståndsmål, i den mån man ej kan få dessa gottgjorda av motparten.

säkert att han kan uppnå ett fullgott skydd på detta sätt. Under senare år ha resonemang av den aktuella typen — vilka ju ofta användas för att motivera strängare skadeståndsregler[5] — kritiserats från flera håll i nordisk doktrin[6], och man kan ifrågasätta, om de verkligen anvisa någon framkomlig väg för att göra försäkring obehövlig. Det är icke givet, att kunderna alltid äro villiga att betala ett höjt pris ens för att uppnå en garanti av företagaren; i andra fall kan denne finna det olämpligt ur affärssynpunkt att på detta sätt förhandla om risken för kommande skador.

Den riskpremie som kan uttagas på detta sätt måste vidare under alla omständigheter antagas vara ganska ringa i förhållande till hela det vederlag företagaren uppbär. Det synes därför klart, att det kräves avtal i en stor mängd, om en försäkringsliknande effekt skulle kunna uppnås. Mindre företag lära knappast härigenom få sådan likviditet att de utan svårigheter kunna bära mera omfattande skadeståndsanspråk, antingen dessa framställas av kontraktsparter eller av utomstående. I varje fall för dessa företagares del kvarstår därför försäkringsbehovet beträffande större skador, främst personskador. Sakskador, i synnerhet på vårdad och behandlad egendom, kunna däremot förmodas bli av måttligare storlek; denna varierar dock med hänsyn till arten av den egendom, som kan väntas bli omhändertagen i försäkringstagarens verksamhet. Frånsett rena bagatellskador torde ofta ett försäkringsbehov förekomma även här.

För storföretagens del har argumentet mot ansvarsförsäkring större tyngd, ehuru man svårligen lär kunna förneka att också de kunna behöva fördela i varje fall de risker av mera betydande storlek, som försäkringsbolagen skulle skydda sig mot genom återförsäkring. Att sådana företagare funnit det lämpligt att trygga sig genom ansvarsförsäkring i stället för att uppträda som självförsäkrare kan ibland utgöra ett indicium på att ett verkligt behov ansetts föreligga att teckna försäkring mot mera närliggande skador av större omfattning. Smärre skadeståndsutgifter av förutsebart slag borde de däremot ofta kunna bära själva utan större svårigheter. Stundom undantages ju också ansvar av denna typ från täckning just av nu antydda skäl.[7] Självrisk har också föreskrivits särskilt ofta när försäkringen avser att täcka företa-

---

[5] Se ovan s. 24.

[6] Jfr här kritik av GOMARD s. 305 ff, som dock blott tar sikte på juridiskt tveksamma gränsfall, och av AUGDAHL, Obligasjonsret s. 264 not 1. Se också GÜNTHER PETERSEN s. 40 f. Angående nackdelarna med självförsäkring se t.ex. MAHR s. 80 f.

[7] Se t.ex. om undantagen för reparation av emballage och liknande omkostnader i P&I-försäkringen ovan s. 479.

garens ansvar för närliggande skador, ehuru givetvis som förut antytts även hänsyn till preventionen spelat in.[8]

Det nu omtalade argumentet mot försäkringsskydd tycks alltså endast slå igenom beträffande större företag, och blott då ersättningen avser mindre skador kan man med säkerhet anse det befogat. Invändningen kan tänkas ha något större tyngd än eljest vid försäkring av ansvar i kontrakt, speciellt då vid ansvar på grund av avtalsinnehållet; det är möjligt, att i vissa situationer det extra vederlag, som försäkringstagaren kan erhålla i utbyte mot en utfästelse gentemot kunderna, är så stort att det i mera väsentlig mån kan underlätta hans ökade skadeståndsbetalningar till följd av utfästelse. Det avgörande torde dock oavsett ansvarets karaktär vara skaderisken, satt i relation till företagets storlek. — När motsvarande tankegång framföres för privatpersonernas del, torde man med än större skäl kunna hävda, att i varje fall icke vid skador av någon betydenhet något fullgott skydd kan erhållas på detta sätt.

Driftsrisksynpunkten torde i den begränsade utsträckning som nu angivits ha värde främst vid utformningen av försäkringsvillkoren, bl. a. deras självriskbestämmelser. Som tolkningsprincip torde den vara alltför vag för att bli till nytta utom i speciella fall; det bör också framhållas, att det skulle motverka den önskvärda enhetligheten vid tillämpningen av försäkringsvillkoren, om en bestämmelse vid samma typ av skada skulle tolkas på olika sätt beroende på storleken av försäkringstagarens verksamhet.[9]

---

[8] Jfr ovan s. 302 f.

[9] En sådan tolkningsprincip skulle också stämma illa med försäkringstekniska synpunkter, såvida ej skillnaden beaktades vid tarifferingen.

18. SÄRSKILDA TOLKNINGSFRÅGOR

a) Allmänna riktlinjer för villkorstolkningen

Av den gjorda undersökningen har framgått, att man knappast i nuvarande försäkringspraxis och rättstillämpning kan finna några allmänt gällande principer för försäkringens avgränsning. Vidare har framhållits, att tillräcklig anledning saknas att med avvikelse från nuvarande praxis uppställa en presumtion, att kontraktsrisker av viss typ skola falla utom försäkringen.

Resultatet blir, att det vid tolkning av undantagen är erforderligt att falla tillbaka på allmänna grundsatser om tolkning av riskbegränsande försäkringsvillkor. Såsom tidigare antytts, anses åtminstone i Norden den regeln gälla, att bestämmelser av detta slag i tvivelsmål skola tolkas mot försäkringsgivaren, vilken har formulerat dem.[1] På annat håll har förf. närmare diskuterat innebörden av denna princip, då den användes inom ansvarsförsäkringens område.[2] I enlighet med vad som där anförts torde tillvägagångssättet vid tolkningen i stora drag böra bli följande:

Till en början får prövas, huruvida *ordalagen* i ett villkor ge anledning till tvekan, om en skada omfattas av ansvarsförsäkringen. Vid denna bedömning är att beakta, för vilka kategorier av försäkringstagare försäkringstypen i fråga är avsedd; man har t. ex. anledning att ställa något högre krav på en köpmans insikter i juridisk terminologi (vid tolkning av affärsförsäkringens villkor) än på en privatpersons kännedom härom. — Föreligga tvivel av detta slag, bör en *avvägning* ske av de *ändamålssynpunkter* som tala för och emot försäkringsskydd.

Därvid synes det emellertid riktigt att endast i begränsad omfattning beakta försäkringstekniska hänsyn, som tala till försäkringstagarens nackdel. Om det måste ha framgått för en omdömesgill försäkringstagare, att synpunkter av denna typ varit bestämmande för villkorens utformning eller för premiesättningen, böra sådana omständigheter få inverka på tolkningen; villkoren kunna exempelvis hänvisa till ansvarsriskens beskaffenhet i en viss situation — vilket bl. a. synes vara

---

[1] Se ovan s. 315 f.
[2] BENGTSSON, Om tolkning av ansvarsförsäkringsvillkor.

fallet, då ett undantag anknyter till försäkringstagarens åtagande eller utfästelse — eller visa, att det avgörande för försäkringstagaren är skaderiskens storlek, såsom skedde i det äldre byggnadsundantaget (om byggnadsdel som »i direkt samband med åtgärden eller verksamheten normalt utsättes för risk för skada»). Ett annat läge, där försäkringsmässiga hänsyn kunna bli utslagsgivande för försäkringsskyddets omfattning, är då grundläggande försäkringsrättsliga principer skulle tala mot att risker av det aktuella slaget över huvud taget kunde bli föremål för försäkring: försäkringstagaren skulle t. ex. med den av honom hävdade tolkningen göra en vinst på försäkringsfallet.[3] Även i markanta fall av ökningar av ansvarsrisken bör ett sådant resonemang vara möjligt, såsom i det föregående utvecklats.[4] Försäkringstekniska argument kunna också i en tredje situation ha en sådan tyngd, att de förtjäna beaktande vid tolkningen: om risken i fråga ej anses möjlig att försäkra med sedvanliga försäkringstyper vare sig i Sverige eller i jämförbara utländska förhållanden, torde det krävas starka skäl för att man skulle anse villkoret medföra en avvikelse från denna enhetliga praxis. — I övrigt skulle försäkringsmässiga invändningar mot täckning av skadan, såsom gängse försäkringspraxis eller premiens storlek, i regel icke få åberopas av försäkringsgivaren.

Mera allmänna sociala överväganden, såsom t. ex. försäkringens inverkan på preventionen eller försäkringsbehovet, få också beaktas med försiktighet, när de åberopas till försäkringstagarens nackdel. I synnerhet gäller detta preventionstanken, mot vilken det ju finns viss anledning att ställa sig skeptisk åtminstone i de här aktuella förhållandena.[5] När villkoren kunna anses hänvisa till en synpunkt av detta slag, bör den dock få inverka på tolkningen. — Ytterligare får en viss hänsyn tagas till om försäkringsgivaren lyckats uttrycka sitt syfte med villkoret på tydligast möjliga sätt i språkligt hänseende samt om villkorens ordalydelse *närmast* talar för eller emot att risken innefattas i försäkringen.

Om den avvägning, som sålunda sker, icke lämnar något klart utslag i endera riktningen — vilket ofta torde bli fallet med den utformning tolkningsregeln fått — bör villkoret tolkas till försäkringstagarens förmån.

I det följande skola några tolkningsfrågor av praktisk betydelse och principiellt intresse vid de här behandlade undantagen diskuteras efter

---

[3] Jfr ovan s. 569f.
[4] Se ovan s. 578f.
[5] Se ovan s. 582ff.

de riktlinjer som nu angivits. I den mån den uppfattning som framföres skiljer sig från inställningen i försäkringspraxis, lär detta främst bero på att försäkringstekniska hänsyn där tillmätts vikt även i andra fall än de nyss omtalade.[5a]

b) Undantag beträffande ansvar på grund av avtal

De sedvanliga svenska undantagen om kontraktsmässigt ansvar ha begränsad räckvidd och erbjuda inga större tolkningssvårigheter i jämförelse med t. ex. motsvarande danska bestämmelser. Företagarförsäkringsvillkoren utesluta ju blott skada, som försäkringstagaren genom särskilt avtal åtagit sig att ersätta, i den mån åtagandet medför skadeståndsskyldighet utöver eljest gällande rätt; i tariffbolagens hemförsäkring och lantbruksansvarsförsäkring undantages skadeståndsskyldighet, som grundar sig på därom träffat avtal och som inte följer av eljest gällande allmänna skadeståndsregler.

När det gäller undantag av denna typ, bör ansvarsriskens beskaffenhet självfallet spela en avgörande roll för uppfattningen om klausulens räckvidd. Det är ju främst med hänsyn till möjligheten för försäkringstagaren att skärpa ansvarsregeln i förlitan på sin försäkring, som generella bestämmelser av detta slag framstå som påkallade; i övrigt äro, som förut visats, argumenten mot täckning av ansvar i kontrakt i så hög grad beroende av skadesituationens närmare karaktär, att de icke kunna motivera något sådant allmänt hållet förbehåll.[6]

Ordalydelsen av företagarförsäkringens bestämmelse medför emellertid, att den framstår som otillämplig också i åtskilliga fall, då försäkringstagaren skärpt ansvarsrisken. Ett exempel härpå är, när denne underlåtit att vidtaga särskilt utlovade åtgärder till skydd mot de skador som sedermera inträffat, såsom t. ex. i fallet »balkongräcket».[7] — Att skadefall av denna typ ej omfattas av villkoret framstår som en lucka i systemet av undantag för skador i kontraktsförhållanden; endast när det måste ha stått klart för försäkringstagaren eller hans arbetsledning, att skadan skulle inträffa, eller när den försäkrade åtagit sig att tillse egendom som skadats, är dylik skadeståndsskyldighet utesluten enligt andra bestämmelser i försäkringsvillkoren.[8] Vill man hålla

---

[5a] Ang. skälen för förf:s avvikande mening härom hänvisas till den nämnda uppsatsen.

[6] Jfr ovan s. 538 ff.

[7] Se ovan s. 342. — Även preventionssynpunkter torde här anses tala mot försäkringsskydd; man kan dock tveka, om icke hänsyn till försäkringstagarens anseende i kundkretsen bör verka tillräckligt avhållande mot försummelser av denna typ.

[8] I det förra fallet enligt »moralklausulen» (s. 388), i det senare enligt åtagandeklausulen.

övriga hithörande skador utom försäkringen, är det erforderligt att omformulera undantaget om ansvar på grund av avtal.

Vidare peka förbehållets ordalag så tydligt på att avtalet just skall ha gått ut på att skadan ersättes oberoende av vållande, att man knappast synes kunna åberopa bestämmelsen också vid ansvar för utfästelser av annat slag, oaktat att vägande skäl kunna åberopas för att utesluta även ersättningsskyldighet på denna grund.[9] I flertalet av de skadefall, där ansvar på grund av garantier om prestationens kvalitet blir aktuellt, torde dock utfästelseklausulen eller undantagen om skada på vårdad egendom kunna åberopas.[1]

Ordalydelsen visar, att försäkringen omfattar konkurrerande ansvar t. ex. på grund av vållande, även om försäkringstagaren samtidigt svarar enligt särskilt avtal. Bevisbördan för att culpaansvar föreligger bör här rimligen åvila försäkringstagaren[2], om också det knappast finns skäl att ställa stränga krav på bevisningen.

Såtillvida kan däremot villkorets uttryck »särskilt avtal» vara att betrakta som oklart, att det möjligen skulle utesluta blott ansvar som vilar på fristående avtal, ej ansvar för garantier som utgöra led i en annan överenskommelse med den skadelidande. Det finns emellertid ingen anledning att behandla de två typerna av ersättningsskyldighet på olika sätt; även i det senare läget har försäkringstagaren skärpt ansvarsrisken på ett för bolaget okontrollerbart sätt, och detta bör väga så tungt vid tolkningen, att undantaget måste gälla också här.[3]

[9] Jfr ovan s. 578 ff.

[1] Märk dock det fall, där en upplåtare bär ett rent strikt kontraktsansvar för sakskada till följd av bristfälliga anordningar; se ovan s. 230.

[2] Till stöd härför är det till en början tänkbart att åberopa, att undantaget kunde betraktas som ett förtydligande av den grundläggande bestämmelsen i försäkringsvillkoren, att försäkringen täcker skadeståndsskyldighet enligt gällande rätt. (Jfr HARTUNG s. 57 f, WUSSOW s. 63, angående motsvarande klausul i AHB § 4 I 1; i Tyskland anknyter dock försäkringen till det lagliga ansvaret, ej till gällande rätt.) I så fall skulle huvudregeln, att det åligger försäkringstagaren att visa att försäkringsfallet inträtt och sin därigenom uppkomna skada, äga tillämpning. Riktigheten av detta resonemang kan dock diskuteras; jfr följande not. — Även om bestämmelsen om ansvar på grund av särskilt avtal skulle vara att anse som en självständig riskbegränsning i svensk försäkring, ter det sig emellertid motiverat att lägga bevisbördan på försäkringstagaren med hänsyn till de svårigheter bolaget måste ha att mot försäkringstagarens bestridande visa, att denne (och dennes folk) förfarit oklanderligt. Jfr BENTZON-CHRISTENSEN s. 471, HELLNER, a.a. s. 104, 165. — I NJA 1951 s. 765 synas domstolarna också ha intagit denna ståndpunkt till bevisbördan. I äldre svensk allmän ansvarsförsäkring föreskrevs uttryckligen en liknande reglering av bevisskyldigheten i villkoret om ansvar på grund av särskilt avtal (se ovan s. 381); den ändrade formuleringen i företagarförsäkringsvillkoren av 1958 torde icke leda till annat resultat. (Jfr dock FALEBORN s. 10 f.)

[3] Om en anställd, vars ansvar ju är försäkrat enligt företagarförsäkringen, åtager sig ersättningsskyldighet genom särskilt avtal, uteslutes däremot enligt villkorets formulering icke ansvaret i fråga; i klausulen talas blott om »försäkringstagaren». Det framstår givetvis som helt stridande mot försäkringsmässiga principer att en sådan skadeståndsskyldighet skulle täckas. Möjligen kan man från bolagets sida göra gällande, att med hänsyn till försäkringens

Hemförsäkringens och lantbruksansvarsförsäkringens motsvarande klausuler synas böra tolkas på samma sätt som företagarförsäkringens bestämmelse.

Detsamma torde gälla den i Folksams hemförsäkring använda bestämmelsen, enligt vilken undantages »skadeståndsskyldighet, som grundar sig på särskilt åtagande eller avtal». Även om denna formulering är mera vittgående än den av tariffbolagen använda, bör här beaktas, att en majoritet av svenska bolag ha en för försäkringstagaren mera fördelaktig utformning av undantaget. Detta förhållande torde bli utslagsgivande vid tolkningen av denna mångtydiga klausul.[4]

Det ligger utanför avhandlingens ram att närmare diskutera den riktiga tolkningen av bestämmelserna om kontraktsmässigt ansvar i övriga nordiska länders försäkring. Med hänsyn till att i enstaka fall liknande villkor kunna bli använda också i Sverige böra dock några ord sägas härom. Hithörande bestämmelser torde, bl. a. med hänsyn till den ej fullt klara terminologi som användes[5], icke kunna anses ge tydligt besked, om de avse blott en markerat kontraktsrättslig ersättningsskyldighet — främst då på grund av uttryckliga garantier — eller ha en större räckvidd. Vad angår villkor av *dansk* typ ter det sig befogat att tillämpa ett förbehåll, som undantager skadestånd (skada) i kontraktsförhållanden eller ansvar grundat på kontrakt, i den utsträckning ansvaret framstår som utpräglat kontraktsmässigt, dvs. då det beror av avtalets närmare innehåll. Den för avtalsförhållanden karakteristiska, oberäkneliga ansvarsrisken, vartill villkoret kan anses hänvisa, torde då vara den omständighet som bör bli avgörande för tolkningen.[6] Vid culpaansvar för personskada i olika skadesituationer lär villkoret alltså i regel icke böra användas, medan man däremot vid egendomsskada till följd av skadebringande egenskaper har skäl att — i avsaknad av annat undantag — tillämpa bestämmelsen i ungefär samma omfattning som skall förordas angående utfästelseklausulen.[7] Det sagda överensstämmer i viss mån med utgången i NJA 1951 s. 765, där de villkor HD prövade ju voro närmast av dansk typ, och i stort sett också med dansk domstols- och försäkringspraxis.[8] — Den mera snävt formulerade danska bestämmelse, som utesluter ansvar för underlåtenhet att uppfylla avtal, härunder garantiutfästelse, torde däremot för de fysiska skadornas del knappast räcka längre än att rent strikt ansvarighet på grund av uttryckliga garantier hål-

---

anknytning till »gällande rätt» ett sådant ansvar i varje fall ej klart medtagits enligt försäkringsvillkoren och att dessa, sedan de väl befunnits oklara, måste tolkas till bolagets förmån såvitt angår täckning av anställdas ansvar på grund av särskilt avtal. Mot detta resonemang kan väl invändas, att »gällande rätt» även får anses ålägga en försäkrad att svara för sina uttryckliga utfästelser om ersättningsskyldighet; under alla omständigheter torde emellertid den anställdes garantiansvar med hänsyn till villkorens utformning i sin helhet framstå som så artskilt från den skadeståndsskyldighet försäkringen går ut på att täcka, att den försäkrade ej har fog för att hävda, att risken klart skulle falla inom försäkringens ram.

[4] Jfr BENGTSSON, fjärde avsnittet, slutet. — Villkoret torde ej heller vara avsett att tolkas strängare än tariffbolagens klausul.

[5] Jfr ovan s. 401.

[6] Jfr ovan s. 578 ff.

[7] Se nedan s. 617 ff.

[8] Jfr ovan s. 365 ff, 370 ff.

les utanför försäkringsskyddet; möjligen träffas också skada, som uppkommer till följd av den försäkrades underlåtenhet att vidtaga speciellt utfästa, skadehindrande åtgärder, till vilka han i frånvaro av åtagande icke skulle varit förpliktad. — Det motsvarande *norska* villkoret, som ju utesluter ansvar, som på grund av »tilsagn, avtale eller tjenesteforhold» faller utanför det allmänna, ej kontraktsmässiga skadeståndsansvaret, torde böra erhålla en liknande mild tolkning bl. a. med hänsyn till den ganska liberala praxis, som de norska bolagen synas tillämpa.[9] — Avfattningen av den *finländska* klausulen om kontraktsansvar motiverar också en sådan gränsdragning.[1]

c) Vård- och behandlingsklausuler

Av det föregående har framgått, att i praktiken försäkringsskyddet vid tillämpningen av vård- och behandlingsklausulerna ofta avgränsas närmast med hänsyn till skillnaden mellan ansvar i och utom kontrakt, varvid emellertid andra överväganden än de som sammanhänga med avtalsförhållandet varit de i realiteten avgörande för gränsdragningen. Det blir här fråga om försäkringstekniska synpunkter av skilda slag samt ibland också farhågor för preventionen och hänsyn till det mindre försäkringsbehovet i vissa hithörande situationer.[2]

I vad mån sådana argument äro berättigade, kan icke generellt avgöras när det gäller skador av denna typ. Till en början blir värderingen av olika ändamålssynpunkter en annan vid exempelvis hemförsäkringen än vid företagarförsäkringen. Även vid en och samma försäkringsform torde skadorna på vårdad och behandlad egendom samt egendom med nära samband därmed variera i alltför hög grad till sin karaktär för att man skulle kunna göra en allmän avvägning av skälen för och emot försäkring. Sådan argumentering bör ske med beaktande av de olika typfallens särdrag, varvid också det aktuella undantagets formulering måste inverka på hur stor vikt man har rätt att fästa vid den ena eller andra invändningen mot försäkring.[3]

Företagarförsäkringens nyttjandeklausul. VN:s praxis har hittills lämnat ringa ledning för tolkningen av det förbehåll i 1958 års villkor, som utesluter skada på egendom som den försäkrade »hyrt, lånat eller eljest nyttjat». Sannolikt ha de tveksamma fallens antal minskat, när man som nu skett anknutit bestämmelsen till nyttjandebegreppet i stället för att tala om »emottagit till användning» (i de äldre villkoren)

---

[9] Se ovan s. 374 ff.
[1] Se ovan s. 377.
[2] Jfr ovan s. 404, 487 f.
[3] Jfr ovan s. 591 f.

eller »omhändertagit» (i hemförsäkringen och lantbruksansvarsförsäkringen).

Bestämmelsens formulering leder, i motsats till uttrycket »omhändertaga», icke till tanken att den försäkrade skulle ha tagit på sig skyddet av egendomen mot skador i allmänhet; i stället kommer den frågan i förgrunden, om hans befattning med saken varit ett medel för honom att utföra en avsikt. Detta lär medföra, att å ena sidan närvaro av den skadade sakens ägare i princip bör sakna betydelse för spörsmålet, om skadevållandet faller under klausulen; t. o. m. då denne samtidigt med den försäkrade tar fysisk befattning med saken bör klausulen kunna åberopas, under förutsättning att den försäkrade därvid framstår som den som bestämmer över arbetets utförande.

En verkstadsägare uppdrager t. ex. åt den mera sakkunnige försäkringstagaren att utföra ett reparationsarbete i verkstaden, varvid han själv tillhandahåller en maskin för arbetets utförande och hjälper försäkringstagaren med att hålla maskinen under dess användning. Om försäkringstagaren i samband härmed vållar skada på maskinen, torde den vara att anse som nyttjad av försäkringstagaren, ehuru den knappast kan betraktas som omhändertagen av denne.

Åtskilliga skäl kunna anföras mot att företagarens ansvar för skada på nyttjad egendom försäkras, såsom den betydande skaderisken, svårigheten för försäkringsgivaren att urskilja skadeförloppet och att hålla slitageskador utanför försäkringsskyddet samt preventionssynpunkter; i varje fall när det ej är uppdragsgivarens egendom som användes, lära knappast företagarens hänsyn till sitt renommé motverka vårdslöshet i lika hög grad som vid andra vård- och behandlingsskador.[4] Vidare kan framhållas, att försäkringstagaren genom att avvika från ägarens föreskrifter beträffande sakens användning — något som han ej sällan kan vara frestad att göra — kan få svara strikt för kasuella skador som därvid drabbar egendomen.[5] Även ansvarsrisken kan således vara svår att bedöma. Ersättningarna för skador på nyttjad egendom torde också för många grupper av företagare uppgå till så pass måttliga belopp, att de i varje fall här borde kunna planera sin ekonomi med hänsyn till möjligheten för sådana relativt förutsebara utgifter.[6] De nu anförda omständigheterna torde tillsammans väga tungt för att klausulen tolkas förhållandevis strängt i lägen, där dess språkliga lydelse ej ger klart besked i täckningsfrågan. En så gott som enhetlig och synbarligen välmotiverad försäkringspraxis har ju också tagit avstånd från försäkring

[4] Jfr ovan s. 583 ff.
[5] Jfr ovan s. 195.
[6] Jfr ovan s. 589 f.

av risken; blott i svensk och i viss mån i dansk lantbruksansvarsförsäkring täckas skador, som företagare vålla på nyttjad egendom.[7]

I några situationer synas dock dessa synpunkter ej äga samma tyngd, nämligen när egendomen användes under en mycket kort tidrymd eller på ett helt okomplicerat sätt.

Använder sig en försäkrad hantverkare av uppdragsgivarens stegar eller verktyg — om också under en kort stund — torde väl undantaget gälla vid skador på denna egendom; men om han trampar sönder ett tak, när han går omkring på detta för att reparera en där uppsatt ljusskylt, eller under arbetet i en lägenhet lägger ifrån sig ett tungt föremål så vårdslöst på en möbel att denna skadas, bör det tvivel om villkorets tillämpning, som i dylika fall uppkommer, få gå ut över bolaget.

Om försäkringstagaren eller hans folk tagit befattning med den skadade egendomen utan att dess ägare gett sitt tillstånd härtill eller kan antagas ha tyst samtyckt till åtgärden, torde det dock finnas skäl att utesluta också skador av sistnämnda slag, så snart som man rimligen kan tänka sig att enligt allmänt språkbruk ett nyttjande förekommit. Förutom att det torde strida mot gängse rättviseföreställningar, att försäkringsskyddet skulle gälla även vid åtgärder som ligga nära ett straffbart egenmäktigt förfarande, kunna preventionssynpunkter tänkas bli aktuella i detta läge; att försäkringen aldrig täcker skada på olovligt nyttjad egendom lär vara en så enkel och lättfattlig princip, att det kunde finnas skäl att försöka påverka de försäkrades handlingssätt genom att konsekvent tillämpa den.[8]

Om t. ex. försäkringstagarens arbetare vid reparationer i en villa utan villaägarens lov i dennes frånvaro använda ett eljest avstängt rum till förvaringsplats för verktyg och material och därvid fördärva golvet i rummet, bör skadan falla utom försäkringen.

Företagarförsäkringens åtagandeklausul. Enligt 1958 års villkor uteslutes som nämnt från företagarförsäkringen »skada på egendom, som försäkrad eller för hans räkning annan person åtagit sig uppföra, tillverka, installera, bearbeta, reparera, transportera, förvara, tillse eller liknande». Beträffande skador på byggnad undantages dock »endast sådan del därav, som omfattas av den försäkrades direkta åtagande».

Här, liksom för övrigt också för affärs- och fastighetsförsäkringens motsvarande villkor, är tolkningen av *åtagandebegreppet* avgörande för försäkringsskyddets omfattning vid en rad skador av olika slag. Ut-

[7] Se ovan s. 436 f, 480 f.

[8] Det kan också framhållas, att ansvaret lär vara särskilt strängt i detta läge; se ovan s. 185. Genom sitt förfarande har den försäkrade alltså skärpt ansvarsrisken.

trycket i fråga torde kunna anses hämtat från den juridiska vokabulären. I lagspråket synes det begagnat närmast med syftning på uttryckliga åtaganden av förpliktelser; exempel härpå är dess användning i köplagens 54 §.[9] Emellertid är också konstruktionen »tyst åtagande» känd särskilt från skadeståndsrättens område, där den i allmänhet fått motivera ett kontraktsansvar som är oberoende av avtalets närmare innehåll, t. ex. för medhjälpares culpa eller på grund av underlåtenhet.[1] Vidare är att märka, att inom rättslivet förpliktande löften anses kunna förekomma ej blott genom ord utan även genom konkludenta handlingar: redan en persons yttre uppträdande kan stundom betraktas som uttryck för en dylik viljeförklaring.[2] När t. ex. den försäkrade tagit befattning med en sak på sådant sätt, att den under en icke alltför obetydlig tidrymd kommit under hans uteslutande kontroll, kan han tänkas redan därigenom ha gett uttryck för ett åtagande om förvaring eller tillsyn. — För andra än jurister torde det däremot vara naturligast att anse termen åtagande syfta på uttryckliga löften och, såvitt angår åtagandets objekt, just på den egendom som avtalet direkt har gällt.

För att ge begreppet i fråga en ganska vittgående innebörd talar också byggnadsundantagets formulering »direkta åtagande», vilket antyder, att orden »åtagit sig» i klausulens förra del skulle ha en vidare syftning. Full klarhet om vad som avses med denna motsättning ger dock ej ordalydelsen; man kunde t. ex. tänka sig, att ett »åtagande» både rörande byggnad och annan egendom skulle avse *hela* saken, ett »direkt åtagande» däremot blott den del av saken som skall behandlas eller bearbetas. — Vad de äldre villkoren beträffar, kan undantaget om åtagande av vård och tillsyn än mindre anses tydligt åsyfta även tysta löften; detsamma gäller affärs- och fastighetsförsäkringens motsvarande förbehåll, där byggnadsundantag saknas.

Bestämmelsens ordalag kunna alltså icke anses klart utesluta skada på annan egendom än den, som ett åtagande av den försäkrade *uttryckligen* avsett; i vissa fall, där tillräckligt vägande skäl kunna anföras mot försäkringsskydd, kan undantaget dock tänkas nå betydligt längre.

Om bestämmelsens formulering är vidare att anmärka, att bolagen genom att ställa åtagandebegreppet i centrum särskilt i de nuvarande företagarförsäkringsvillkoren starkt ha betonat det »inre» förhållandet

---

[9] Jfr ALMÉN § 54 vid not 23–29. Se också t. ex. trafikförsäkringslagen 3 § (»särskilt åtagande»), 1886 års lag om järnvägs ansvarighet 6 § 2 st, 1902 års lag om elektriska anläggningar 7 § 2 st.

[1] Jfr t. ex. ovan s. 177, 192.

[2] Jfr USSING, Aftaler s. 103 f. Jfr i sammanhanget även RR:s formulering »genom ord eller handling» i målet om möblerna (ovan s. 445).

mellan den försäkrade och den skadelidande, icke den yttre fysiska kontakten med den skadade egendomen. För en läsare av villkoren kan detta tyda på att försäkringsgivaren fäst avseende vid att den försäkrade genom avtalets innehåll skulle ha skärpt ansvarsrisken: han skulle ha tagit på sig plikter utöver dem som eljest åvilade honom.

VN har som nämnt ansett klausulen träffa även tysta åtaganden.[3] Denna tolkning synes bygga på uppfattningen, att de yttre förhållandena vid ett avtal skulle medföra förpliktelser mellan kontrahenterna av liknande slag som avtalets innehåll: med de uttryckligt lovade skyldigheterna skulle likställas ej blott de biförpliktelser, vilka följa av kontraktstypen, utan även sådana som uppkomma redan på grund av den skaderisk kontraktsförhållandet har medfört.[4]

Vid vissa *vårdskador* har denna motsättning mellan villkorets avfattning och dess tolkning kommit till uttryck, nämligen då skadan vållats på en sak, som den försäkrade — i anledning av ett avtal med ägaren eller eljest — fått under sin faktiska rådighet men vars vård han ej uttryckligen åtagit sig. VN har i dessa fall varit benägen att åberopa den äldre privat- och företagarförsäkringens undantag, och främst orden om åtagande av vård eller tillsyn (fallet »möblerna»). Sannolikt anser man också den nuvarande åtagandeklausulen användbar.[5]

Häremot synes man emellertid kunna invända, att ansvarsrisken, vartill villkoret enligt det sagda får anses hänvisa, icke bör medföra några större problem för bolagen i detta läge. Av den skadeståndsrättsliga undersökningen har framgått, att avtalets detaljer här ofta synas spela en underordnad roll för skadeståndsskyldigheten.[6] Har den försäkrade till följd av sitt avtal blivit skyldig att vårda och tillse viss egendom, medför väl detta en betydande ökning av ansvarsrisken genom att han blir ansvarig för underlåtenhet att skydda egendomen i fråga mot skador; men det är att observera, att när man i skadeståndspraxis ansett *tysta* åtaganden föreligga av denna innebörd, detta i regel berott redan på själva vårdsituationen.[7] I den mån presumtionsansvar alls förekommer vid biförpliktelser till avtalet, lär även detta vara oberoende av avtalets närmare innehåll.[8] I praktiken synes vid vårdskador av det aktuella slaget faran vara ganska ringa för att försäkringstagaren skulle disponera över ansvarsrisken.

---

[3] Se ovan s. 441 ff, 467 ff.
[4] Jfr ovan s. 462.
[5] Se ovan s. 444 ff.
[6] Se ovan s. 194 f, 196.
[7] Se ovan s. 192. Några särskilda föreskrifter eller utfästelser om vården torde icke bli aktuella i dessa fall, där avtalet ej varit inriktat på denna.
[8] Jfr ovan s. 188 f, 190.

Några andra sådana försäkringsmässiga eller sociala överväganden, som här böra beaktas, förefalla ej heller i övrigt kunna anföras mot försäkringsskydd.[8a] Utom Sverige har man ibland ansett sig kunna försäkra skador av denna typ; från försäkringshåll i England har sålunda hävdats, att man icke nödvändigtvis måste undantaga risken[9], och i Tyskland har man gått än längre i uppmjukningen av villkoret genom att konsekvent täcka vårdskador, när vården är en biförpliktelse till avtalet med den skadelidande[1].

Mot bolagen kan här liksom vid all annan tillämpning av åtagandeklausulen också åberopas, att bestämmelsens avfattning är mindre klar än den hade behövt bli. När försäkringsgivarna i Sverige, i motsats till i flertalet andra länder och synbarligen utan tvingande anledning, gett det mångtydiga åtagandebegreppet en dominerande ställning i undantaget, finns det särskilda skäl att i tveksamma fall låta dem bära risken för uttryckets oklarhet.[2]

Det anförda synes leda till att villkoret i händelse av tvekan bör tolkas mot bolaget vid vårdskador av det omtalade slaget. Man skulle anse försäkringen täcka skadan, när t. ex. en sak blivit kvarlämnad hos försäkringstagaren eller denne tillåtit, att saken ställes in på hans område.[3] Samma tolkning torde vara motiverad även när ett verkligt avtalsslut förelegat mellan försäkringstagaren och den skadelidande, under förutsättning att det ej avsett den skadade saken: en kund eller en hantverkare får disponera något utrymme i försäkringstagarens lokal för att där förvara sina tillhörigheter, vilka sedan skadas genom försäkringstagarens vållande. En sådan bedömning som domstolarna gjort i fallet »möblerna» synes vara den riktiga, även när företagarförsäkring föreligger.[4] Att försäkringstagaren haft saken under sin exklusiva kontroll torde ej alltid behöva tillmätas avgörande betydelse.

I ett särskilt läge synes det emellertid motiverat att tillämpa villkoret vid vårdskador av denna typ, nämligen då försäkringstagaren eller hans folk fått egendomen under sin kontroll genom att egenmäktigt taga befattning med denna: hans arbetare flytta t. ex. utan ägarens lov inventarierna i en byggnad, som de skola reparera, ut i det fria, där de sedan komma till skada.[5] I dylika fall, där möjligheten att antaga ett

---

[8a] Att premien fastställts med tanke på en viss avgränsning av försäkringen bär ju enligt det sagda i regel ej beaktas; jfr ovan s. 591 f.

[9] Se Survey s. 28 ff.

[1] Se ovan s. 412.

[2] Jfr ovan s. 592.

[3] Jfr om VN:s uppfattning ovan s. 443 ff.

[4] Se fallet ovan s. 444 f.

[5] Jfr om det fall, där dylika åtgärder utgöra ett led i uppdraget, nedan s. 604 f.

åtagande genom konkludenta handlingar blir aktuell, kunna liknande skäl anföras mot försäkring som vid otillåtet nyttjande.[6]

Har det förekommit ett åtagande beträffande egendomen av den art som i villkoret anges, lär det vidare icke hindra dess tillämpning att skadan inträffar *efter* vårdförhållandets upphörande, såvida den orsakats av att den försäkrade ej avlämnat eller återställt saken på betryggande sätt.[7] Om han placerat egendom, som han enligt avtal transporterat, på mottagarens mark utan att vidtaga tillräckliga åtgärder för sakens skydd, bör försäkringen ej täcka hans ansvar för därigenom vållad skada. Detsamma bör gälla, då han på detta sätt återlämnat lånad eller hyrd egendom. I överensstämmelse med VN:s ståndpunkt bör dock försäkringen omfatta skador, vilka vållats sedan sakens ägare fått den under sin kontroll eller fritagit den försäkrade från hans plikt att tillse egendomen; vi kunna erinra om utlåtandet 40/1951 (snöraset på den sålda bilen).[8]

Av det sagda lär vidare ha framgått, att i varje fall orden om åtagande av förvaring och tillsyn icke heller eljest böra åberopas, om den skadade sakens ägare eller dennes folk varit *närvarande* vid skadevållandet. Ett biträde på ett försäkrat sjukhus skadar t. ex. vid städning en radio, som en patient fått medföra till sjukhuset och ställa i sitt rum. Villkorens ordalag i denna del peka närmast på att det ej skall tillämpas i en sådan situation; och några tillräckligt tungt vägande skäl för en motsatt tolkning kunna ej anföras. Endast då den försäkrade uttryckligen övertagit ansvaret för det skadade, torde det finnas skäl att använda undantaget vid skadefall av denna typ.

Vid *behandlingsskador,* då undantaget rörande installerad, bearbetad och reparerad egendom blir aktuellt, blir en strängare bedömning motiverad. Mot en liberal tolkning av villkoret talar här framför allt, att det är ytterligt sällan som försäkringsskyddet utsträckts till skador på den sak, varpå försäkringstagaren eller hans folk arbetat. I de här berörda europeiska länderna uteslutes så gott som alltid åtminstone skada på den del av saken som arbetet gällt[9], frånsett i försäkringen för vissa i allmänhet högt kvalificerade yrkesutövare.[1] Även när den försäkrades ingrepp har karaktären av en serviceåtgärd, torde han blott kunna göra anspråk på försäkringsskydd, när åtgärden varit så okomplicerad

---

[6] Jfr ovan s. 598. — Jfr om VN:s liknande inställning ovan s. 453.
[7] Jfr om VN:s inställning ovan s. 442.
[8] Jfr ovan s. 442 ff.
[9] Jfr dock om norsk försäkring för bilverkstäder ovan s. 477 och reparentförsäkring s. 478.
[1] Se härom ovan s. 478.

och kortvarig att den enligt normalt språkbruk omöjligen kan betecknas som installation, bearbetning eller reparation.[2]

De största svårigheterna erbjuder emellertid åtagandeklausulens tolkning vid *skadegörelse mot kontraktspart* om skadan drabbat en sak med nära samband med objektet för avtalet. Utgångsläget är här såtillvida ett annat än vid behandlingsskador, som uppfattningen om försäkringsmöjligheten varierar avsevärt inom olika länder. Det föreligger uppenbarligen ett betydande försäkringsbehov beträffande dessa ofta omfattande skador. Särskilt den engelska försäkringens inställning synes också utgöra ett starkt stöd för att försäkringsskyddet kan utsträckas till alla skadefall av denna typ, varvid också skulle omfattas skada på samma sak som är föremål för försäkringstagarens arbete, såvida detta rört en annan del av saken än den skadan träffat.[3] Härtill kommer, att även enligt svensk försäkring de flesta skador av den aktuella typen torde täckas, om de drabba byggnader[4]; de ofta mindre skador, som drabba inventarierna i byggnaden, borde då också utan större svårigheter kunna omfattas av försäkringen.

Förut har framhållits, att bolagen åberopat den äldre bearbetningsklausulen vid skada på egendom, beträffande vilken en markant och för verksamheten typisk skaderisk förelegat[5]; härigenom har man bl. a., även utan att använda det äldre byggnadsundantaget, i stor omfattning kunnat utesluta skador på byggnad, varå försäkringstagaren eller hans folk arbetat. Efter tillkomsten av 1958 års villkor synes en sådan tillämpning av det motsvarande undantaget alltjämt förekomma vid skada på annan egendom än byggnader. Liksom man vid tolkningen av det tidigare förbehållet ansett ett *uppdrag* att bearbeta en mindre sak även avse andra föremål, som stod i samband därmed, lär man numera göra gällande, att ett *åtagande* som uttryckligen avser den förra egendomen även skulle omfatta den senare, eller i varje fall — liksom skett även före 1958 — antaga att försäkringstagaren åtagit sig att tillse denna. Försäkringsskyddet skulle alltså t. ex. icke gälla sådan lös egendom, som stode i nära samband med den byggnadsdel försäkringstagaren haft att behandla och som vid arbetet utsatts för uppenbar skaderisk.[6] Frågan blir då, om en sådan tolkning är befogad.

De situationer, där den försäkrade uttryckligen förklarat sig vilja

---

[2] Jfr om VN:s ståndpunkt ovan s. 459 f.
[3] Se ovan s. 422 f. Se även om amerikansk försäkring ovan s. 424 ff.
[4] Jfr ovan s. 474 ff.
[5] Se ovan s. 464 ff.
[6] Se ovan s. 462 om VN:s utlåtande 89/1955 och det sena utlåtandet 63/1959, vilket tyder på att nämndens inställning till dessa skador är oförändrad.

skydda viss hotad egendom för skador i anledning av det åtagna arbetet, torde klart falla under undantagets ordalag. Tveksam blir däremot tolkningen, när avtalet med den skadelidande över huvud taget icke nämnt den skadade saken men denna vid uppdragets utförande framstått som speciellt skadehotad, och särskilt om den försäkrade i sitt arbete vidtagit någon åtgärd därmed och egendomen vid detta tillfälle kommit till skada. Villkoret innehåller ju numera intet som antyder, att redan skada på sådana saker, som äro föremål för den försäkrades åtgärd, skulle falla utom försäkringsskyddet.[7]

Den betydande skaderisken lär här icke vara en sådan försäkringsteknisk omständighet, som kan beaktas i tolkningsfrågan; bestämmelsen visar ju icke — i motsats till t. ex. det äldre byggnadsundantaget[8] — att det är denna risk och ej ansvarsrisken, som skulle föranleda bolagets betänkligheter mot försäkring i denna situation. Rörande det senare riskmomentet torde på grundval av den skadeståndsrättsliga undersökningen det kunna antagas, att även när avtalet innehåller allmänna uttalanden om den omsorg den försäkrade har att iakttaga vid dess fullgörande, det knappast innebär någon nämnvärd ansvarsskärpning utöver vad den försäkrades egenskap av yrkesman jämte de yttre förhållandena vid arbetet medför. Detta lär gälla i särskilt hög grad då försäkringstagarens uppgift är av mera kvalificerad art.[9] — Icke heller eljest synas några försäkringstekniska hinder möta mot att innesluta dessa skador i försäkringsskyddet; som vi nyss framhållit, finnas åtskilliga exempel på att även de ordinära ansvarsförsäkringarna omfatta risker av detta slag. Vad preventionen beträffar, torde hantverkarens eller entreprenörens omtanke om sitt anseende i kundkretsen utgöra en spärr mot alltför stort lättsinne vid fullgörandet av det uppdrag han åtagit sig.[1] För en restriktiv tolkning talar vidare här liksom vid vårdskador villkorets vaga formulering.

Vägas dessa synpunkter mot varandra, torde resultatet bli, att tillräcklig anledning icke finns att tillämpa förbehållet i samma utsträckning som VN har använt detta och liknande undantag. Även om en uppdragstagare till följd av uppdragsförhållandet kan anses skyldig att vidtaga åtgärder till skydd av annan skadehotad egendom än av-

---

[7] Annorlunda i det äldre byggnadsundantaget; klausulen, som ju innebar en utvidgning av försäkringsskyddet i jämförelse med bearbetningsklausulen (jfr ovan s. 463) talade om egendom som är föremål för åtgärd eller verksamhet. (Se om ordalagen ovan s. 435.)

[8] Jfr om dess tolkning nedan s. 607.

[9] Jfr ovan s. 240.

[1] Se ovan s. 583 f.

talet gäller (se VN 89/1955)[2], är det knappast motiverat att åberopa undantaget redan i denna situation. Blott när egendomen visserligen ej omfattas av den försäkrades uttryckliga åtagande men likväl som ett nödvändigt led i arbetet blir föremål för långvariga eller ingripande åtgärder, bör det finnas anledning att tillämpa förbehållet; skadan erinrar här om behandlingsskador.

Den här intagna ståndpunkten innebär, att man visserligen skulle kunna åberopa klausulen, när den skadade egendomen uppenbarligen enligt allmänna uppfattningen i ifrågavarande livsförhållanden utgjort en enhet med objektet för avtalet; vid arbete på en del av ett elektriskt ledningsnät skadas en annan del av detta. Enligt språkbruket på området peka då tydligen villkorets ordalag ganska klart på att det är tillämpligt. Men är det fråga om två skilda saker, om också med nära yttre samband — som i det förut refererade fallet VN 17/1957 (skeppet i montern)[3] — torde sambandet mellan dem icke vara tillräcklig anledning att anse undantagsbestämmelsen drabba även den egendom som avtalet icke avser. Provköres en maskin, bör icke något åtagande av i klausulen angivet slag anses ha förekommit beträffande andra därtill anslutna maskiner. Om inventarier i ett rum täckas över som förberedelse till målningsarbete i rummet, ligger det också närmast till hands att låta försäkringen omfatta därvid uppkommen skada på inventarierna. Annorlunda kan möjligen situationen bedömas, om arbetet till sin art förutsätter att rummet utrymmes helt samt någon skrymmande och ömtålig möbel tappas och går sönder, då den flyttas av den försäkrades folk; med hänsyn till flyttningens nödvändighet och dess förhållandevis krävande natur har den ingått som ett så viktigt led i uppdraget, att den kan tänkas innefattad i åtagandet.[4] — Däremot bör försäkringen gälla, då vid grävningsarbete fruktträd, i marken nedlagda rör etc. skadas på andra områden än uppdraget avsett.[5] Än mindre synes det befogat att åberopa undantaget vid skada på egendom som tillhör annan än uppdragsgivaren, om icke denne vid uppdraget klart framstått som representant för den skadade egendomens ägare eller man i innehållet av överenskommelsen mellan försäkringstagaren och uppdragsgivaren kan finna ett tydligt stöd för att avtalet gäller även till den skadelidandes förmån i det aktuella avseendet.[6]

På liknande sätt torde räckvidden av bearbetningsklausulen vid skada på lös egendom böra bestämmas, i de fall där detta äldre villkor alltjämt tillämpas.

Om försäkringstagaren med hänsyn till faran för den inträffade skadan erhållit särskilda föreskrifter eller anvisningar från egendomens

---

[2] Se ovan s. 462.

[3] Se ovan s. 465.

[4] Att åtagandeklausulen ibland bör tillämpas i fall där dylika åtgärder icke följt av uppdraget utan framstått som otillåtna och egenmäktiga har framhållits tidigare (s. 601).

[5] VN har intagit motsatt ståndpunkt i sitt utlåtande 66/1952 (de skadade fruktträden), se ovan s. 470.

[6] Jfr om VN:s inställning ovan s. 467. — Ett fall då tredjemansavtalskonstruktionen är berättigad nämns nedan s. 606.

ägare, kunde en annan tolkning tänkas vara berättigad. Av betydelse blir även här, hur sådana omständigheter kunna inverka på ansvarsrisken. Man kan ifrågasätta, i vad mån de verkligen innebära, att den försäkrade åtagit sig utvidgade skyldigheter utöver vad risken för skada och hans egenskap av yrkesman medför. Mycket ofta lära de i realiteten snarare utgöra påpekanden om faror, varom han eljest skulle ha varit okunnig, än skärpningar av ansvarsregeln. Antingen en entreprenör får särskild anmaning att akta en låda i närheten av arbetsplatsen eller råkar få vetskap om dess ömtåliga innehåll t. ex. genom en påteckning på lådan, torde han och hans folk vara skyldiga att visa samma försiktighet, om de taga befattning med egendomen. Föreskrifterna och anvisningarna ha då ingen annan inverkan på ansvaret än vad de yttre förhållandena i och för sig skulle ha medfört, om blott svaranden haft kännedom om dem.[7] Ansvarsriskens beskaffenhet förefaller alltså knappast vara ett vägande skäl mot försäkringsskydd i denna situation.

När försäkringstagaren fått mera preciserade föreskrifter att förfara på särskilt sätt just för att skydda den skadade egendomen, synes det likväl tänkbart att anse avtalet — oavsett uttryckliga löften av denne — ha innehållit ett tillsynsåtagande. Har därtill skadan uppkommit genom att dessa särskilda åligganden eftersatts, framträda även preventionssynpunkter tydligare än eljest. I förening kunna överväganden av dessa slag motivera, att ansvaret hålles utom försäkringen.

Ett exempel härpå är det förut berörda fall, där en försäkringstagare, som förbundit sig att utföra ett åtaget grävningsarbete på visst sätt med hänsyn till risken för en närliggande kabel, likväl skadat denna[8]; om kontraktspartens eller en utomståendes egendom därvid skadats torde ej spela någon roll.

Så långt synes alltså konstruktionen tyst åtagande kunna förtjäna anslutning i detta sammanhang.

I åtagandeklausulen har uttrycket »eller liknande» lagts till den övriga beskrivningen på olika slag av åtaganden beträffande den skadade saken. Enligt villkorskommitterades mening lära orden i fråga åsyfta t. ex. åtaganden om besiktning, värdering och kontroll.[9] Uttrycket är emellertid i hög grad oklart, och det torde icke finnas anledning att anse det utvidga klausulen utöver vad som framgår av dennas lydelse i övrigt.[1]

---

[7] Jfr om ansvarsreglerna ovan s. 194 f, 200 f.

[8] Se ovan s. 469 om VN 66/1958, där en utomståendes kabel skadades.

[9] Se FALEBORN s. 15.

[1] Liknande mening HELLNER, Försäkringsrätt s. 385. — Det kan framhållas, att i tariffbolagens ansvarsförsäkring för besiktningsföretag ett särskilt villkor utesluter skada på egendom, som försäkrad eller annan för hans räkning åtagit sig besiktiga.

Härefter uppkommer frågan, hur begreppet *direkt åtagande* i byggnadsundantaget är att uppfatta. De utlåtanden som förekommit om 1958 års formulering visa, att man i försäkringspraxis ogärna vill täcka alla skador på en byggnad, vilka inträffa på andra delar än dem uppdraget uttryckligen angår, ehuru ett nära samband kräves mellan uppdragets objekt och den skadade egendomen för att undantaget skall tillämpas.[2] Sett i samband med orden i åtagandeklausulens förra del, där man tydligen använder åtagandebegreppet i en vidare mening än då direkta åtaganden omtalas, torde emellertid byggnadsundantaget ganska klart inskränka sig till just den byggnadsdel avtalet uttryckligen avsett. Det finns anledning att låta den ringa tvekan, som möjligen kan föreligga i detta hänseende, gå ut över bolagen, som använt sig av detta obestämda uttryckssätt. Hänsyn till den betydande faran för skador och till preventionen torde icke kunna uppväga de omständigheter, som sålunda tala till försäkringsgivarens nackdel; som förut framhållits, omfattas också risken i fråga av vissa länders försäkringar.[3] Icke ens med arbetet nödvändigt förbundna, omfattande åtgärder på andra delar av byggnaden böra medföra, att skador på dessa uteslutas.

Om t. ex. genom en arbetares slarv vid påläggning av tegelpannor på ett hustak regnvatten inträngер i huset och skadar innertaket, kan detta icke betraktas som ett sådant fall som anges i undantaget. Försäkringen torde också omfatta skada på fönsterrutor i samband med behandling av den omgivande fasaden, vid målning av fönsterkarmen och t. o. m. vid övertäckning av rutorna före fasadbehandlingens början.[4] VN:s tidigare berörda utlåtanden angående skadorna på gardintrumman (43/1959) och på telfern (68/1959) lära innebära en något för sträng tolkning av villkoret.[5] I situationer som fallet »takputsen»[6] finns givetvis än mindre fog att tillämpa förbehållet.

När det gäller det *äldre* byggnadsundantaget, blir det däremot helt andra överväganden som böra avgöra tolkningen. Detta villkor hänvisar direkt till skaderisken, och försäkringstekniska hänsyn av detta slag få därför tillmätas en väsentlig betydelse vid tillämpningen. Med hänsyn härtill framstår VN:s tolkning av bestämmelsen som i stort sett motiverad, åtminstone sedan man på senare år funnit skäl att uppställa ett strängare krav än tidigare på sannolikheten för den inträdda skadan.[7]

Den tolkning av åtagandeklausulen, som här har förordats, avviker synbarligen i några avseenden från villkorskommitterades och VN:s

---

[2] Se ovan s. 474 ff.
[3] Se ovan s. 492 f.
[4] Jfr om VN:s uppfattning ovan s. 475.
[5] Se ovan s. 475. — VN:s motivering i telferfallet antyder att *arbetssättet*, ej *åtagandets innehåll* ansetts avgörande. Härför ge villkorets ordalag knappast något stöd.
[6] Se ovan s. 418.
[7] Se ovan s. 463 f.

uppfattning om bestämmelsens innebörd; däremot vinner den visst stöd av några förut refererade hovrättsfall angående klausuler av detta slag.[8] Om förf:s uppfattning är riktig, hade bolagen för att uppnå den av dem åsyftade avgränsningen bort anlita en bestämmelse erinrande om det danska kommittéförslagets: även skada på sak, som är i sådan förbindelse med föremålet för arbetet att den är utsatt för närliggande skaderisk, skulle uttryckligen uteslutas. Icke heller ett sådant undantag torde emellertid anses lämpligt med hänsyn till dess obestämdhet.

Hemförsäkringens och lantbruksansvarsförsäkringens undantag. Tidigare har framhållits, att försäkringsgivarna genom 1955 års villkor utsträckt försäkringsskyddet vid privatlivets och lantbrukets skador på omhändertagen egendom på ett sätt, som så gott som helt saknar motstycke i andra länders försäkring; med hänsyn till de här rådande stränga ansvarsreglerna innebär det nära nog en olycksfallsförsäkring på främmande egendom.[9] Detta framstår som särskilt anmärkningsvärt, i den mån försäkringen avser egendom som nyttjas av försäkringstagaren som om de varit hans egna; i försäkringslitteraturen ha nämligen åtskilliga invändningar gjorts mot en försäkring mot alla risker av den försäkrades egna tillhörigheter, och en sådan torde svårligen vara genomförbar i nordiska försäkringsförhållanden.[1] — Ytterligare bör uppmärksammas, att i de nämnda försäkringstypernas villkor icke förekomma några undantag för långsamt inträdande skadeorsaker som fukt, rök, sot etc.; även vårdskador av dylika anledningar omfattas alltså av försäkringen. Blott skada genom vanvård och slitage uteslutes.

Det synes därför antagligt, att försäkringsskyddet i vart fall när det avser egendom, som den försäkrade använder under längre tid, ligger nära gränsen av vad som är möjligt att erbjuda allmänheten. Denna

---

[8] Se domen om fallet »möblerna» (ovan s. 444 f) och FFR 1955 s. 310 (ovan s. 473).

[9] Se ovan s. 491.

[1] Se bl.a. K. CHRISTENSEN i NFT 1949 s. 249 ff, STRAHL, Utredning s. 105 f, diskussion i Assurandøren 1951 s. 222 ff. — Givetvis kan det ibland ur försäkringsteknisk synvinkel liksom även ur rättvisesynpunkt synas önskvärt, att ansvarsförsäkringsskyddet vid i övrigt likartade skador, som för den försäkrade medför likartade förluster, icke skulle vara beroende av om skadan träffat hans egen eller annans egendom. P & I-försäkringen har i ett avseende tagit konsekvensen av denna tankegång, när den enligt både svenska och norska villkor täcker den försäkrades förlust på grund av att egendom, som tillhör honom själv, skadas under sådana förhållanden att skadeståndsskyldighet för honom skulle ha förelegat om egendomen tillhört tredje man (se ovan s. 391 not 2). Enär bolaget icke i något fall ersätter kostnader för reparation av fartyget och dess utrustning, är det emellertid i regel icke skada på använd egendom som på detta sätt ersättes; om däremot försäkringstagaren vållar skada på last tillhörande honom själv, blir utvidgningen av försäkringen aktuell. — Jfr BRÆKHUS i FT 1956 s. 270. — Jfr däremot om montageförsäkring ovan s. 491.

omständighet torde böra inverka på tolkningen av villkoren i dylika situationer.

Vad angår villkorens ordalag, intar som av det föregående framgått uttrycket *omhändertagande* en central ställning i hemförsäkringens och lantbruksansvarsförsäkringens vårdklausuler; där talas om egendom, som den försäkrade »hyrt, lånat, mottagit till förvaring eller eljest omhändertagit». I normalt språkbruk torde »omhändertaga», till skillnad från »mottaga», icke blott angiva, att den försäkrade fått en sak under sin kontroll, utan även leda tanken till att han — genom att taga befattning därmed eller ge uttryck åt sitt samtycke, att den kommit under hans rådighet — iklätt sig ett visst ansvar för egendomens skydd.[2] På liknande sätt antyder »mottagit till förvaring», att den försäkrade accepterat en viss vårdplikt eller åtminstone gett motparten fog för att antaga detta. — Ehuru det torde vara ogörligt att nå en exakt begränsning av omhändertagandebegreppets räckvidd, finns knappast anledning att anse bolagen ha begagnat sig av ett onödigt mångtydigt uttryck; för dess användning talar bl. a., att det knappast har en juridisk betydelse som avviker från meningen enligt allmänt språkbruk.[3]

Till en början kan diskuteras den även här tveksamma tolkningssituationen, då den försäkrade fått den skadade egendomen i sin faktiska rådighet utan att ha gett uttryck åt någon vilja att taga hand om den. Under dessa förhållanden kan en sak ofta kvarstanna under längre tid än en vecka, varför även med undantagets nuvarande formulering avgränsningen får praktisk betydelse. Saken kan väl i detta läge betecknas som emottagen, men även om redan denna omständighet medför en viss skyldighet för den försäkrade att vidtaga åtgärder till egendomens skydd[4], kan man sätta i fråga, om saken mottagits *till förvaring* eller *omhändertagits*. Som framhållits på tal om den liknande tolkningsfrågan vid åtagandeklausulens tillämpning[5] torde varken ur försäkringsteknisk eller samhällelig synpunkt några tillräckligt vägande skäl kunna anföras till stöd för en tolkning till försäkringstagarens nackdel i dessa situationer. — Huruvida ett avtalsförhållande föreligger med den skadelidande, synes härvid icke böra tillmätas någon avgörande betydelse för bedömningen av klausulen. Ordalagen tyda icke på att en

[2] Jfr om det sagda Svenska Akademins Ordbok, Hand 13 f (H 290), Emottaga 5 (E 525).
[3] Jfr begreppets användning i KöpL (§§ 10, 33, 56).
[4] Se ovan s. 185.
[5] Se ovan s. 601. Inom hemförsäkringen med dess standardiserade premier (se ovan s. 301) finns än mindre skäl att åberopa tarifferingshänsyn vid tolkningen. Jfr BENGTSSON, fjärde avsnittet.

sådan avgränsning åsyftats: även skada på egendom som »eljest omhändertagits» uteslutes. Skälen för att risken bör undantagas — främst försäkringstekniska hänsyn som faran för skada och svårigheten att urskilja skadeförloppet vid skaderegleringen — ha samband med det yttre förhållandet till det skadade och gälla i stort sett oberoende av bestående avtal.[6]

Resultatet blir, att ej heller denna klausul skulle kunna åberopas i fall, där egendomen kvarglömts hos försäkringstagaren av en besökare eller tillställts honom av misstag, eller då han väl tillåtit att den lämnats i hans bostad eller på hans område men i övrigt icke gett uttryck åt någon vilja att skydda den för skador, såsom i fallet »möblerna».[7] Det sagda torde böra gälla, vare sig ägaren haft fritt tillträde till platsen där egendomen befunnit sig eller ej.[8] På liknande sätt torde man kunna bedöma situationen, då den försäkrade fått tillstånd att disponera viss lokal för något ändamål och där råkat skada vissa inventarier, vilka icke omfattas av upplåtelsen och varmed han ej tagit närmare befattning. — VN torde dock tolka villkoret något strängare i dessa fall.[9]

Det fall, där den försäkrade *tillfälligt* tager befattning med annans egendom, medförde tidigare besvärliga problem för bolagen och vållar alltjämt vissa svårigheter.[1] Här torde försäkringsgivaren intaga en något starkare ställning med hänsyn till villkorets ordalydelse: det lär icke vara främmande för normalt språkbruk att anse ett omhändertagande föreligga också vid mycket kortvarig befattning med annans sak, under förutsättning att icke ägaren (eller annan som enligt avtal med denne svarar för saken) är närvarande.

Ha åtgärderna med egendomen skett enbart *i ägarens intresse*, lära då några tillräckligt vägande skäl mot försäkringsskydd knappast kunna anföras. Försäkringen torde gälla, om den försäkrade på begäran av en bekant eller självmant med tanke på stöldfaran flyttar dennes motorcykel från gatan in på en gård och därvid skadar denna, eller när han lägger om förtöjningen på en väns båt på ett så ovarsamt sätt att båten senare sliter sig. — Om försäkringstagaren använt saken *till egen nytta men med ägarens tillstånd*, bör villkoret tolkas något mindre

[6] Jfr ovan s. 540 f. — Det bör dock framhållas, att ansvarsregeln i vissa fall kan vara strängare då avtal träffats med den omhändertagna egendomens ägare än eljest (såvitt ej egendomen brukats utan lov); jfr härom ovan s. 185, 186 ff.

[7] Se ovan s. 417.

[8] Än större anledning är det att innefatta skador av denna typ enligt Folksams försäkring, där orden »emottagit till förvaring» ej förekommer i klausulen.

[9] Se ovan s. 441, 445, 447.

[1] Se ovan s. 448

liberalt. Utom vid blott momentant bruk av saken torde egendomen då framstå som lånad och skadan följaktligen vara klart undantagen av villkoret. Såsom förut utvecklats, förekomma också vissa särskilda skäl att hålla skada på nyttjad egendom utom försäkringsskyddet.[2] En än strängare bedömning synes — liksom vid tolkning av nyttjandeklausulen — befogad, när den försäkrade *utan ägarens lov* använt saken i eget eller i vart fall icke i ägarens intresse, antingen detta skett av klåfingrighet eller mera överlagt.[3] — En skiljaktig tolkning i dessa olika fall synes överensstämma med VN:s inställning.[4]

När ett barn sysslat med egendomen och därvid skadat denna, torde man vid tillämpning av villkoret böra skärpa kravet på intensiv kontakt med saken i omvänd proportion till barnets ålder. Liksom ett löfte av en minderårig att vårda en sak i regel icke tillmätes rättslig relevans, kan man ifrågasätta om en minderårig åtagit sig vårdnadsskyldighet genom ett uppträdande, som för en äldre person skulle ha haft denna effekt.[5] Att i likhet med VN anse omhändertagande av treåringar kunna förekomma torde strida mot normalt språkbruk; och även i övrigt får nämndens praxis i denna situation betraktas som något för sträng.[6] Av barn upp mot 10-årsåldern bör man i regel icke anse något omhändertagande ha förekommit vid klåfingriga ingrepp.

Vad härefter angår frågan, i vad mån *ägarens närvaro* vid skadan har betydelse för tolkningen av undantaget, har i det föregående framgått, att VN ansett en delad *fysisk* kontroll över den skadade egendomen hindra klausulens tillämpning, medan läget ansetts mera tveksamt då ägaren själv saknat möjligheter att inverka på händelseförloppet annorledes än genom att ge den försäkrade råd och anvisningar; på bedömningen synes då bl. a. ha inverkat, hur pass långvarig och komplicerad den senares befattning med saken har varit.[7]

Användningen av uttrycket omhändertagande ger knappast klart besked i frågan, om försäkringstagaren skall ha ensam kontroll över saken eller ej. Närmast torde det leda tanken till att ägaren ej är närvarande vid skadetillfället; det är först i detta läge, som ansvaret för sakens skydd på ett tydligt sätt överflyttats på försäkringstagaren.[8] Invändningarna mot täckning i detta läge torde främst taga sikte på

---

[2] Se ovan s. 597 (om nyttjandeklausulen), jfr s. 608.
[3] Jfr om tolkningen av nyttjandeklausulen i liknande fall ovan s. 598.
[4] Jfr ovan s. 450, 454.
[5] Jfr om skadeståndsansvaret ovan s. 248 f.
[6] Jfr härom ovan s. 453.
[7] Se ovan s. 456 f.
[8] Jfr ovan s. 192 ff.

den avsevärda skaderisk, som följer av den försäkrades fysiska kontakt med saken och de frestelser till kollusion, vilka onekligen måste anses föreligga; men dessa försäkringstekniska betänkligheter torde icke ha en sådan vikt, att de kunna påverka tolkningen. Det kan framhållas, att i utlandet skador av den aktuella typen på sina håll omfattas av försäkringen.[9] Anledning finnes alltså att tolka bestämmelsen milt åtminstone när det icke uppenbarligen lämnats åt den försäkrade att förfara med den skadade saken efter gottfinnande eller i varje fall på eget ansvar.

När försäkringstagaren tillfälligt övertager ratten i en bil i närvaro av bilägaren eller den person som eljest svarar för bilen gentemot denne, skulle alltså bilen icke anses omhändertagen i villkorets mening.[1] Men om bilägaren t. ex. sover under försäkringstagarens körning eller ägnar sig åt en sysselsättning, som hindrar honom från att tillse körningen, torde det redan enligt normalt språkbruk ligga närmare till hands att anse bilen omhändertagen; det är tänkbart att här tolka bestämmelsen till bolagets fördel.

När en försäkrad person bearbetar eller reparerar lös egendom utan att därvid rubba denna, eller när han på liknande sätt behandlar fast egendom, kan hans befattning med det skadade ofta ej karakteriseras som ett omhändertagande. Som förut nämnts anser VN, att hemförsäkringens och lantbruksansvarsförsäkringens sedvanliga undantagsbestämmelse ibland är oanvändbar i detta läge, i synnerhet när befattningen med saken icke är mera intensiv: försäkringstagaren åtager sig t. ex. att utföra ett mindre arbete på en bekants bil eller fastighet.[2] För nämndens uppfattning talar, att den försäkrade genom att åtaga sig uppdrag av detta slag icke alltid kan anses ha kommit i en sådan ställning att han skulle bli ansvarig för egendomens skydd; ofta torde hans förpliktelse blott innebära, att han skall utföra själva arbetet på ett aktsamt sätt. Det kan erinras om att i skadeståndsfrågor lägre krav torde ställas på privatpersoner än yrkesmän vid utförande av dylika

---

[9] Se om schweizisk försäkring s. 418 (kameran), om engelsk försäkring s. 422 (båten), om norsk försäkring s. 433 (båten). Jfr om dansk försäkring s. 431. Det är ovisst, om lån enligt den tyska Besitz-klausulen anses föreligga i detta läge. Jfr ovan s. 411.

[1] Det är diskutabelt, om skadan i detta läge kan anses uppkommen genom »användning» av bilen och därför skall uteslutas. (Se hemförsäkringsvillkoren § 8 h.) Goda skäl tala för att icke tillämpa undantaget vid skador på själva motorfordonet. Dessa framstå enligt villkoren som uteslutna redan av klausulen om omhändertagen egendom, och i belysning av denna synes bestämmelsen om användning av motorfordon etc. blott syfta på skador på annan egendom än fordonet. Med hänsyn härtill, och då mera påtagliga skäl att utvidga försäkringen till skador på fordon som använts men ej omhändertagits icke tyckas föreligga, torde den sistnämnda, oklara klausulen ej böra tolkas som om den ginge längre än vårdklausulen i detta hänseende.

[2] Se ovan s. 461.

sysslor.[3] En tolkning efter ordalagen leder alltså närmast till resultatet, att omhändertagande ej skulle föreligga. Några försäkringstekniska skäl som här kunna beaktas torde vidare knappast förekomma mot täckning; privatpersonsförsäkringarna sakna ju på de flesta håll behandlingsklausuler.[4]

Hemförsäkringen bör därför anses omfatta åtskilliga behandlingsskador; och detta torde vara motiverat även när ägaren ej är närvarande under arbetet, förutsatt att den försäkrades uppdrag framstår som klart avgränsat till behandlingen och att han icke tar någon ytterligare befattning med egendomen. Även detta torde stämma med VN:s uppfattning, vilket framgått bl. a. av utlåtandet 46/1958 (affischeringen på bilen).[5] När åtgärderna med den skadade egendomen varit mera ingripande, som t. ex. i det förut omtalade fall, då försäkringstagaren sänkt en stolpkonstruktion till en byggnad[6] eller när han haft att i ägarens frånvaro vända en motorcykel upp och ned för att komma åt att laga den, blir momentet av omhändertagande mera framträdande, och det finns då knappast skäl att tolka villkoret mot bolaget.

En något strängare tolkning än för hemförsäkringens vidkommande synes befogad vid lantbrukets behandlingsskador, särskilt om behandlingen framstått som ett led i utövningen av en binäring till jordbruket eller eljest skett mot betalning. Som förut framhållits, har försäkringsskyddet för lantbrukare genom 1955 års villkor synbarligen utsträckts så långt detta gärna är möjligt; att okvalificerade företagare i denna omfattning skyddas mot ansvar för skada på egendom, som de behandla i förvärvssyfte, tycks sakna motsvarighet på andra håll. Här synas argumenten mot försäkringsskydd ha sådan tyngd, att undantaget bör tillämpas t. ex. vid sådana skador på lös egendom som inträffa vid dess behandling i ägarens frånvaro (såsom i det nyssnämnda affischeringsfallet).

Avgränsningen av omhändertagandebegreppet torde vara den mest betydelsefulla tolkningsfrågan för den aktuella klausulens del. Några andra spörsmål skola emellertid i korthet beröras.

VN har som nämnt ansett alla anordningar, som den försäkrade ägt använda som hyresgäst, såsom hyrda i försäkringsavtalets mening; detta skulle medföra, att även skador exempelvis på gemensamma ut-

---

[3] Jfr ovan s. 201 f.

[4] I USA har man t.o.m. rett sig utan behandlingsklausul i företagarförsäkringen, med påföljd att vissa skador på egendom, som försäkringstagaren åtagit sig att behandla, kommit att täckas. Se ovan s. 424 ff.

[5] Se ovan s. 461.

[6] Se ovan s. 461.

rymmen som trappuppgångar, cykelstall etc. uteslutas.[7] Till stöd för en sådan uppfattning kunde väl anföras, att i villkoren skada på maskinella anordningar i tvättstugor och liknande lokaler upptagas under skador på lägenhet, som användes för bostadsändamål. Att anse gemensamma utrymmen som hyrda lär å andra sidan vara ganska främmande för vanligt språkbruk i varje fall när — som fallet är med trappuppgångar och hissar — även utomstående ha tillträde till dem. Skaderisken bör vara mindre i fråga om dylik egendom, som ej nyttjas så intensivt av den försäkrade; och någon fara att bolagen skulle få ersätta utpräglade slitageskador torde knappast föreligga. De försäkringstekniska skälen för undantagets tillämpning minska därför i vikt. Det torde här få anses berättigat att tolka villkoret till försäkringstagarens förmån.

Enligt villkoren undantagas vidare skador på omhändertagen egendom, vilka orsakas av vanvård och slitage. Förbehållet utesluter klart så småningom inträdande skador, som äro nödvändigt förbundna med den försäkrades användning av den skadade saken. Uttrycket vanvård ger emellertid anledning till tvekan. Det visar för försäkringstagaren, att bolaget vill undantaga ansvar för vissa grövre former av vållande, när skada drabbat omhändertagen egendom, och det finns därför speciell anledning att tillmäta preventionssynpunkten vikt. Med hänsyn härtill och till de skäl som förut anförts till stöd för en sträng tolkning av undantaget vid omhändertagande på längre tid[8] torde anledning finnas att tillämpa förbehållet i fråga även när grov vårdslöshet förekommit från försäkringstagarens sida[9]; för att skadeorsaken skall kunna rubriceras som vanvård lär emellertid också krävas, att vårdslösheten icke haft en rent tillfällig karaktär.[1] Om den försäkrade av grov försumlighet kvarlämnat en lånad kamera utomhus under regnväder med påföljd att den skadas, bör undantaget gälla, men icke när han genom oaktsamhet av lika graverande slag tappat kameran i vattnet.

Även vid tolkning av de begränsningar, som uppställts rörande försäkringens täckning vid skada på bostadslägenhet, torde man böra beakta, att försäkringsskyddet svårligen kan gå mycket längre än här skett; någon särskilt mild tolkning till försäkringstagarens förmån lär knappast vara påkallad.

[7] Se ovan s. 457 f.
[8] Se ovan s. 608 f.
[9] Innebörden av grov vårdslöshet är givetvis här som eljest svår att definiera. Begreppet bör ges en något vidare tolkning än som skett vid tvister om försäkringsgivares regressrätt; jfr Hellner, Regressrätt s. 57 ff.
[1] Något undantag för långsamt verkande skadeorsaker (utom slitage) finns ju ej i hemförsäkringen; jfr ovan s. 608.

d) Utfästelseklausulen

Inledande synpunkter. I det föregående har framhållits, att undantagen rörande skadebringande egenskaper hos levererad egendom främst taga sikte på att utesluta två typer av ansvar från försäkringen: dels det utpräglat kontraktsmässiga ansvaret på grund av oriktiga utfästelser, antingen de skett av oaktsamhet eller ej, dels ansvar vid graverande vårdslöshet eller i vart fall farligt handlingssätt från den försäkrades sida.[2] De två förbehållen i den svenska företagarförsäkringens villkor från 1934 utgjorde exempel härpå.[3] Vid sidan härav har man på en del håll också varit ovillig att försäkra den betydande skaderisken i dessa situationer tillsammans med risker av annat slag.

Frågan uppkommer då om värdet av de argument som här tala mot försäkring. Vad gäller försäkringstagarens möjlighet att förfoga över ansvarsrisken, vilken synpunkt lett till att undantag av den förstnämnda typen uppställts, står det klart att äkta kontraktsansvar ofta förekommer i synnerhet vid egendomsskada; när skadan drabbat person få däremot ofta andra faktorer betydelse, vilka kunna medföra en sträng culpabedömning eller t. o. m. ett rent strikt ansvar som ej beror av avtalets innehåll. Detsamma gäller, då skadan eljest berott på särskilt farligt förfarande av försäkringstagaren eller hans folk.

Trots denna försäkringstekniska komplikation ha vi emellertid funnit, att även det utpräglade kontraktsansvaret kan försäkras på åtskilliga håll i utomnordisk rätt.[4] I viss mån kan detta ha berott på möjligheten till standardisering av risken: det är tänkbart, att för producenter och försäljare av en vara vissa utfästelser äro så naturliga, att bolagen kunna kalkylera härmed och med någorlunda säkerhet förutse utfästelsernas innehåll.[5] Läget blir ett annat, när skadan berott på att säljaren tillförsäkrat varans användbarhet för särskilda ändamål, vilka icke utan vidare framgå av dess art och beteckning; på detta sätt kan försäkringstagaren utvidga ansvarsrisken på ett fullkomligt oberäkneligt sätt. Det är anmärkningsvärt, att vi i flera länder mött försäkring även av denna risk, låt vara att från samma håll också framförts betänkligheter mot en sådan vittgående täckning.[6] Att försäkringsgivarna ansett sig kunna innesluta även detta ansvar i försäkringsskyddet kan ha berott på att enligt deras mening de flesta försäkringstagare frukta

---

[2] Se ovan s. 514.
[3] Se ovan s. 504f.
[4] Se ovan s. 518.
[5] Jfr Study Course V s. 33, BACKHURST i JCII 54 s. 11, The Policy 1957 s. 393.
[6] Se ovan s. 337f (Tyskland), s. 342 (Schweiz), s. 357f, 500 (USA).

att mista kundkretsens förtroende genom oriktiga uttalanden om varorna. — Å andra sidan ha vi funnit en tydlig motvilja att täcka just detta ansvar ej blott i Sverige utan även bl. a. i England.[7]

Naturligtvis är det med hänsyn till försäkringsgivarnas skilda åsikter om möjligheten till försäkringsskydd svårt att fälla ett omdöme om tyngden av den aktuella invändningen mot försäkring. Åtskilligt talar emellertid för att försäkringstagarens *uttryckliga* utfästelser om lämpligheten av en såld sak i vissa hänseenden medföra en så påtaglig medveten ökning av ansvarsrisken, att försäkring redan av denna anledning framstår som olämplig.[8] Även vid mera preciserade uttalanden, vilka direkt gälla sakens egenskaper i det hänseende köpet avser, torde starka skäl finnas att utesluta ansvaret. Därvid saknas anledning att sätta det rent strikta ansvaret i särklass; såsom framgått av den skadeståndsrättsliga undersökningen, gå denna ansvarstyp och ansvar på grund av culpa in contrahendo över i varandra vid skadebringande egenskaper.[9]

Vad sedan beträffar preventionssynpunkten, som fått motivera att ansvar för mera graverande förhållanden från fabrikanternas och köpmännens sida uteslutes, ha vi i det föregående satt i fråga dess värde som allmän riktlinje för försäkringens avgränsning i kontraktsförhållanden.[1] Just när det rör de nämnda kategorierna av försäkringstagare, är deras beroende av sin goodwill i kundkretsen så påtaglig, att man måste vara särskilt försiktig med att åberopa skäl av detta slag vid villkorens tolkning. Undersökningen av försäkringspraxis har också visat, att preventionshänsyn på flera håll spela underordnad roll för försäkringens avgränsning, och detta även vid mera varaktiga och graverande missförhållanden inom försäkringstagarens rörelse.[2]

För en förhållandevis mild villkorstolkning vid ansvar för skadebringande egenskaper talar behovet av riskfördelning, vilket vanligen ej lär kunna tillgodoses på annat sätt än genom ansvarsförsäkringen. Skadefallen torde ofta vara av det slag, att de ej täckas genom vanlig sak- eller olycksfallsförsäkring.[3] Att en försäkrad säljare skall kunna skydda sig mot skadeståndsanspråken i fråga genom att uttaga en höjt pris för sina varor synes också svårt att genomföra, bl. a. enär skadorna

---

[7] Se ovan s. 497 f.
[8] Jfr uttalandena om ansvarsrisken ovan s. 578 f.
[9] Se ovan s. 220.
[1] Se ovan s. 583 f.
[2] Se ovan s. 516.
[3] Jfr om undantagen för smitta och förgiftning i olycksfallsförsäkring HELLNER, Försäkringsrätt s. 456.

i regel ej stå i någon proportion till det såldas värde.[4] — I vissa fall kan väl säljaren trygga sig genom friskrivning från ansvar eller genom att regressvis vända sig mot annan för att hållas skadeslös, eventuellt på grund av garanti från denne. I praktiken lära dock som nämnt båda dessa metoder ofta vara svåra att använda, och dessutom kan mot dem invändas, att de icke bidraga till den önskvärda riskfördelningen utan blott överflytta risken på annan person.[5] Ytterligare kan framhållas, att regressmetoden är en omständlig procedur, ägnad att leda till tvister mellan de berörda parterna; det medför stora praktiska fördelar för dem alla, om säljaren i stället kan hänvisa den skadelidande till försäkringsbolaget.

Utfästelseklausulens tolkning. Med tanke på den vikt, som man i Norden ofta tillmäter preventionssynpunkten och den stora skaderisken vid försäljning av farliga varor, kan det tyckas överraskande, att man numera ur företagar- och affärsförsäkringen borttagit det förbehåll som direkt tog sikte på graverande och farligt förhållande från försäkringstagarens sida, nämligen bestämmelsen om dennes skyldighet att visa frihet från vetskap om varans farlighet och om författningsstridigt förfarande som orsakat skadan.[6] Eftersom undantaget för särskilt grov vårdslöshet (»moralklausulen») siktar på betydligt mera klandervärda förhållanden än där sådan vetskap presumeras[7], torde man väsentligen ha litat till utfästelseklausulen för att utesluta skadefall, där de nämnda argumenten mot försäkring bli aktuella. Tolkningen av detta undantag får alltså än större praktisk betydelse enligt 1958 års villkor.

Vi kunna erinra om bestämmelsens ordalydelse. Sådan skada uteslutes, som »uppkommit till följd av oriktig utfästelse om levererad egendoms lämplighet för visst ändamål». Genom att anknyta till utfästelse-

---

[4] Jfr ovan s. 588 ff.

[5] Jfr om det sagda ovan s. 320 f.

[6] Ändringen motiverades med att villkoret vore alltför hårt, att utfästelseklausulen utvidgats till att gälla personskador, att »moralklausulen» (ovan s. 388) tillkommit samt att det vore oberättigat att diskriminera grava handlingar blott inom ett så begränsat område. Se FALEBORN s. 11. Det kan emellertid framhållas, att den äldre bestämmelsen som förut nämnts (s. 507) synes ha tillämpats ganska sällan, och att den i och för sig knappast kan betraktas som särskilt hård, under förutsättning att icke några orimliga beviskrav ställas på försäkringstagaren; även om blott vårdslöshet ligger denne till last, kan denna här antagas i åtskilliga fall vara av ganska allvarlig beskaffenhet. Om man anser preventionssynpunkter böra tillmätas vikt vid försäkringens utformning, torde särskild anledning finnas att förhindra ett lättsinnigt förfarande från försäkringstagarens sida vid den stora skaderisk som är förbunden med i och för sig farliga produkter etc.; andra risker av betydande faregrad ha villkoren antingen uteslutit (såsom åtskilliga immissionsskador och atomrisken, se ovan s. 527 ff) eller också blott medtagit mot självrisk, såsom sprängningsskador.

[7] Jfr ovan s. 388.

begreppet hänvisar undantaget liksom åtagandeklausulen särskilt till en av invändningarna mot försäkringsskydd, den svårbemästrade ansvarsrisken. Rörande innebörden av ordet »utfästelse» synes emellertid föreligga en liknande oklarhet som berördes på tal om åtagandebegreppet. Termen torde i vardagligt språkbruk — där den för övrigt synes vara mindre vanlig — användas främst om uttryckliga löften; i juridiska sammanhang talas emellertid, som av den skadeståndsrättsliga undersökningen framgått, också om *tysta* utfästelser. I lagtext användes uttrycket i åtskilliga fall, där utfästelsen i regel torde vara uttrycklig.[8] Det kan erinras om att 42 § köplagen, vilket lagrum behandlar just tysta utfästelser beträffande sålt gods, tar sikte på egenskap som »kan anses» tillförsäkrad. Man kan därför sätta i fråga, om villkoret, som efter ordalydelsen ej avser egenskaper som »kunna anses» utfästa, bör åberopas vid andra garantier än uttryckliga. Formuleringen, att utfästelsen skall avse lämpligheten för *visst ändamål*, tyder också på att mera preciserade förklaringar från den försäkrades sida skulle åsyftas.

När blott allmänt hållna enuntiativa yttranden förekommit eller den sålda varans egenskaper ej alls varit på tal mellan parterna, ter sig alltså med hänsyn till ordalagen det naturligast att icke tillämpa undantaget, och mycket vägande skäl av annat slag böra krävas för att man skulle komma till motsatt resultat.

I detta sammanhang bör också betonas, att undantaget, i motsats till exempelvis motsvarande finländska villkor[9], icke kräver att *ansvaret* skall vila på utfästelsen; att den försäkrade skulle svara även på annan grund, t. ex. för culpa av utomobligatoriskt slag, utgör i och för sig icke något hinder för att bestämmelsen åberopas. Men å andra sidan skall enligt ordalagen *skadan* ha föranletts just av utfästelsen, dvs. det »inre» förhållandet mellan parterna. När skadeorsaken är t. ex. ett tillverkningsfel som gjort varan farlig för alla i dess närhet, torde därför ansvaret i regel utan vidare omfattas av försäkringen. Klausulen synes möjlig att använda blott då skadan uppkommit genom att någon som tagit del av utfästelsen (oftast köparen) i förlitan på dess riktighet använt varan till det ändamål utfästelsen anvisar. Redan härigenom begränsas förbehållets verkningsområde.

Däremot behöver den skadelidande icke nödvändigt stå i kontraktsförhållande med den försäkrade säljaren för att undantaget skall kunna åberopas. Har säljaren garanterat, att ett sålt medel vore användbart mot fläckar på kläder,

---

[8] Jfr t.ex. avtalslagen 31, 36, 37, 38 §§, FAL 108 §, skuldebrevslagen 6 §, lag angående vissa utfästelser av gåva samt HB 10: 9.

[9] Jfr ovan s. 377.

och en vän till köparen i förlitan härpå använt medlet med skada på sin kostym som följd, lär försäkringen ej täcka dennes skadeståndsanspråk.

Så långt kunna vi komma med ledning av ordalydelsen. Avgörande vid den närmare bestämningen av förbehållets innebörd bör emellertid bli en avvägning av skälen för och emot försäkringsskydd.

Ser man villkoret isolerat, kan det tänkas åsyfta också fall där den skadebringande utfästelsen givits av annan än den försäkrade: den skadelidande konsumenten yrkar t. ex. ersättning av den försäkrade detaljhandlaren under åberopande av ett garantiliknande uttalande i fabrikantens bruksanvisning. Det torde emellertid stå klart, att omständigheter av detta slag böra beaktas vid villkorets tolkning blott i den mån de kunna anses som ett led i avtalet mellan den försäkrade och köparen av varan. De ledande synpunkterna bakom undantag av detta slag — ansvarsriskens beskaffenhet och preventionens krav — taga blott sikte på den försäkrades förhållande; vi kunna vidare erinra om att syftet med förbehållet från början synes ha varit att utesluta just det kontraktsmässiga ansvaret från försäkringen.[1]

Försäkringstagarens möjlighet att öka ansvarsrisken vid skador av förevarande typ torde vara en försäkringsteknisk omständighet av sådan tyngd, att den måste beaktas i sammanhanget. När därtill undantaget tydligt betonar, att försäkringsgivaren fäst avseende vid det »inre» förhållandet mellan den försäkrade säljaren och köparen, synes det vara motiverat att åberopa klausulen, när den förre uppenbarligen skärpt sitt ansvar genom avtalsinnehållet. Detta torde främst bli aktuellt vid egendomsskador och kan som nämnt ske antingen genom uttrycklig garanti eller genom en preciserad enuntiativ förklaring om egendomens egenskaper.[2] När blott upplysande yttranden förekommit från försäkringstagarens sida, torde emellertid dessa kunna betraktas som utfästelser i försäkringsvillkorens mening endast om de verkligen framstått som avgörande för att köpeavtalet kommit till stånd. Enbart genom ett uttalande om det lämpliga sättet att använda en såld vara har han icke skärpt ansvarsrisken på ett så påtagligt sätt som resonemanget förutsätter; i sådant fall bör den för honom gynnsamma formuleringen av villkoret få avgörande vikt och försäkringen följaktligen täcka skadan. — En förutsättning för villkorets tillämpning är vidare, att skadan orsakats av den tysta eller uttryckliga utfästelsen på sätt nyss angavs.

---

[1] Se ovan s. 381 f.
[2] Jfr ovan s. 616.

Det nu anförda innebär t. ex., att om försäkringstagaren i samband med försäljningen av ett preparat gett ett felaktigt råd beträffande det närmare förfarandet vid dess användning, detta i och för sig ej skulle medföra, att den därigenom orsakade skadan uteslutes. Samma bedömning synes motiverad, då en bruksanvisning som medföljer varan innehåller en oriktig upplysning i detta hänseende och den skadelidande konsumenten yrkar ersättning för uppkommen skada av den försäkrade fabrikanten. Motsatsen skulle däremot gälla, om varan sålts till ett särskilt ändamål, vartill den enligt uttalande från den försäkrade säljarens sida kunde användas, men den sedan visat sig helt olämplig för detta (fallet »kemikaliehandlaren»).[3]

När skadan drabbat en *person*, lära hänsyn till ansvarsrisken icke medföra några allvarligare betänkligheter mot täckning även när enuntiationer av mera preciserat slag förekommit. Avtalsinnehållet har ju i dylika fall visat sig ha mindre betydelse för skadeståndsskyldigheten än vid egendomsskador. Hänsyn till den skadelidandes ersättningsbehov göra sig också gällande särskilt vid skada till kropp och hälsa. En ännu något mildare tolkning är här befogad.

Ett annat fall, där det synes rimligt att tillämpa undantaget, är då den försäkrade utfäst sig att tillverka en sak, som kunde användas till ett speciellt ändamål, men det tillverkade orsakat skada genom sin olämplighet just i detta hänseende. Skälen att utesluta risken äro här desamma som vid utfästelser om redan färdiga varor.

Undantaget synes däremot ej böra ingripa i övriga situationer, där skadan uppkommit till följd av ett fel från säljarens sida efter köpslutet. Att ansvar för felexpediering täckes är stadgad praxis både i Sverige och i de flesta främmande länder.[4] Mera tveksamt är det fallet, att den försäkrade åtagit sig att välja ut och sända en lämplig typ av ett visst varuslag men i stället till följd av ett misstag om typens egenskaper skickat en kvalitet som icke passat. VN har som förut nämnts velat tillämpa undantaget t. ex. då en försäkringstagare av sådan anledning levererat eldningsolja av olämplig sort till ett växthus med skada på växter som följd.[5] Trots att denna tolkning kan ligga nära till hands — likheten är ju stor t. ex. med fallet »kemikaliehandlaren» — synes den svår att förena med de förut skisserade principerna. Icke en utfästelse utan ett misstag efter avtalet framstår här som den direkta skadeorsaken, varför klausulens ordalag närmast torde peka på att den icke går att åberopa. Försäkringstagarens möjlighet att förfoga över ansvarsrisken synes här mindre än när hans rekommendation av

---

[3] Jfr ovan s. 508 om VN:s inställning.
[4] Jfr ovan s. 518.
[5] Jfr ovan s. 511 (38/1956).

en vara föranlett den skadelidande att köpa denna. Icke heller eljest torde några allvarligare betänkligheter tala mot försäkringsskydd. Att det här i motsats till vid felexpediering i allmänhet är fråga om en fackmässig vårdslöshet från försäkringstagarens sida, bör ej vara avgörande.

I andra fall av ansvar för skadebringande egenskaper lär icke heller anledning finnas att tillämpa förbehållet. Ansvarsrisken kan här ej tillmätas så stor betydelse, att dess beskaffenhet bör kunna påverka tolkningen på ett avgörande sätt. När t. ex. egendomen sålts under viss varubeteckning (utan att denna direkt förespeglat felfrihet i det för skadan aktuella hänseendet) eller genom bristfällig tillverkning fått sämre kvalitet än köparen haft fog att antaga, torde andra överväganden böra bli utslagsgivande, främst då behovet av riskfördelning i detta läge. Några försäkringstekniska faktorer utöver ansvarsrisken, som ha sådan vikt att de här böra beaktas, synas knappast föreligga. Som nyss nämndes, täcker man på många håll i utlandet skador av dessa slag. Villkorets avfattning tyder ej på att skaderiskens storlek föranlett undantaget. Ej heller hänvisar det till preventionssynpunkten; ingen antydan finnes att den försäkrades mer eller mindre graverande förhållande skulle inverka på försäkringsskyddet.

Enligt den nu förordade tolkningen skulle alltså försäkringen — mot VN:s åsikt — täcka skadan i exemplet »cisternen»[6] liksom i de tidigare omtalade situationer, då ett medel som sålts för att skydda fruktträd mot harar orsakat skada på träden och då en läcka i en såld vas medfört vattenskador.[7] På samma sätt skulle bedömas fallet, när en försäkringstagare, som åtagit sig att välja ut och leverera ett ogräsbekämpningsmedel lämpligt för trädgårdar, på grund av en oriktig uppfattning om medlets sammansättning översänt ett skadebringande preparat.[8]

Vidare skulle försäkringen i regel omfatta ansvaret för personskador, som orsakats av undermåliga födoämnen; i denna situation är ansvaret blott i ringa mån beroende av avtalet. Ett undantag får kanske göras för sådana fall, där försäkringstagaren utfäst att matvarorna kunde förvaras under viss tid utan att bli skämda, men detta visat sig oriktigt.

Den föreslagna tolkningen är som synes mera restriktiv än den av VN använda[9], och den kan knappast antagas vara helt förenlig med bolagens intentioner. De lära i regel önska utesluta skador i varje fall vid farligt eller särskilt vårdslöst förfarande från den försäkrades sida.

---

[6] Se ovan s. 375, jfr om 104/1949 s. 509.
[7] Se VN 53/1950, 50/1958, ovan s. 509.
[8] Jfr ovan s. 511 om VN 6/1954.
[9] Även Hellner, Försäkringsrätt s. 384, synes emellertid tveksam om icke VN:s tolkning av undantaget är alltför sträng.

Om den här hävdade åsikten om villkorets innebörd är riktig, torde bolagen för att nå detta mål nödgas återinföra ett villkor av den tidigare typ, enligt vilken försäkringstagaren hade att visa frihet från vetskap om det skadebringande förhållandet; den äldre bestämmelsen av denna innebörd synes ha fyllt en funktion, för vilken utfästelseklausulen med en strikt tolkning icke räcker till.

e) Undantaget om skada på levererad egendom

Det finns knappast någon anledning att ifrågasätta värdet av flertalet av de argument främst av försäkringstekniskt slag, som bruka anföras till stöd för det gängse undantaget för skador på levererad egendom. Läget liknar i viss mån situationen vid ansvar för skadebringande egenskaper. Då den fysiska skadan blott drabbar det levererade, blir väl risken för mycket omfattande skador mindre; men å andra sidan minskar därmed den försäkrades behov av riskfördelning och den skadelidandes behov av reparation. Försäkringstagarens möjligheter att förfoga över ansvarsrisken är ett vägande skäl mot försäkringsskydd. Skadeståndsskyldigheten, som vanligen bestämmes av reglerna om säljarens ansvar för godset, beror uppenbarligen i ett stort antal fall av vad som närmare avtalats om det såldas egenskaper.[1] — Av stor praktisk betydelse torde också vara svårigheterna vid reglering av dessa skador. Skadans omfattning och närmare orsaker torde framträda mindre klart än om den drabbat annan egendom än den levererade; ofta kan man ifrågasätta, om den ej förelegat redan före leveransen. Ur denna synpunkt har man haft anledning att även utesluta skador på annan del av ett levererat parti än den som varit behäftad med det skadebringande felet. Vad beträffar preventionssynpunkten, torde däremot leverantörens omtanke om sitt anseende spela väl så stor roll som skadeståndshotet, när det gäller att uppfylla sådana centrala avtalsplikter som här bli aktuella.

Det förefaller alltså svårt att utvidga försäkringsskyddet till skador av detta slag. Risken har också täckts blott i enstaka fall och då i allmänhet genom specialförsäkringar.[2]

Företagarförsäkringens ordalag utesluta som nämnt »skada på egendom, som försäkringstagaren eller för hans räkning annan person uppfört, tillverkat, sålt eller eljest levererat, om skadan består i eller orsakas av fel eller brist hos egendomen i fråga». Avgörande för klausulens

---

[1] Jfr ovan s. 215, 520.
[2] Se ovan s. 526.

tolkning synes vara innebörden av felbegreppet. Av köplagen, särskilt dess 44 §, framgår att i varje fall en fysisk skada på godset som förelegat, då faran för godset övergått på köparen, är att betrakta som fel i lagens mening. Detta torde för övrigt överensstämma med allmänna föreställningssättet. Såvitt angår såld egendom, synas därför orden om skada som »består i» fel hos egendomen klart utesluta skada uppkommen före dess avlämnande. Om en därefter framträdande skada uppstått till följd av sakens egen beskaffenhet vid avlämnandet, lär det vidare vara ofrånkomligt, att skadan anses orsakad av fel eller brist i villkorets mening. Har däremot sådan skada vållats t. ex. genom att godset avsänts i bristfällig förpackning eller eljest på felaktigt sätt, ger bestämmelsen anledning till tvekan, om också dess formulering närmast torde ge vid handen att även dylika skador uteslutas. Det kan framhållas, att enligt juridiskt språkbruk fel lär föreligga också i detta läge.[3] — Något liknande torde gälla också då skadan drabbat tillverkad eller uppförd egendom.

Som framgår av den föregående redogörelsen, har VN ansett undantaget tillämpligt i även de sist angivna fallen av mera »fristående» skadevållande, åtminstone när den försäkrade åsidosatt en kontraktsmässig förpliktelse att visa omsorg beträffande det levererade godsets tillstånd.[4]

Frågan är då, i vad mån det kan finnas anledning att tolka det i några hänseenden oklara villkoret till försäkringstagarens förmån. Någon bristfällighet i bestämmelsens formulering lär knappast kunna läggas bolagen till last. Nyss framhölls, att undantaget väsentligen är motiverat av försäkringstekniska hänsyn, vilka dock torde vara av så vägande slag, att man svårligen kan begära att försäkringsgivarna skola åtaga sig större risk än villkoret anger. Härför talar en enhetlig praxis i de förut berörda länderna. Bestämmelsen ger särskilt stöd för att man skulle beakta den försäkrades möjlighet att disponera över ansvarsrisken genom att den anknyter till felbegreppet, som ju bl. a. bestämmes av avtalsinnehållet.

Det lär därför under alla omständigheter vara befogat att anse skador uteslutna, som berott på den försäkrades underlåtenhet att vidtaga speciellt utfästa åtgärder beträffande den skadade saken, t. ex. att förse en såld båt med drivmedel eller dränera grunden till en uppförd fastighet.[5] Och även när han eftersatt en standardförpliktelse, som förekom-

[3] Jfr ALMÉN 44 § vid not 29 ff.
[4] Se ovan s. 524 f.
[5] Jfr ovan s. 524 f.

mer enligt avtal av det aktuella slaget, lär skadeorsaken i så hög grad framstå som ett fel i det sålda, att den försäkrade ej rimligen kan göra anspråk på en förmånlig tolkning. Har han däremot åsidosatt de normala försiktighetsmått, som envar bör iakttaga beträffande annans egendom, varmed man har närmare yttre kontakt, förefaller tolkningsfrågan vara mera tveksam. Ofta torde emellertid i varje fall åtagandeklausulen vara användbar i detta läge: den försäkrade får anses ha åtagit sig att uppföra, tillverka, transportera eller tillse det skadade.

Såsom VN funnit, synes alltså undantaget om levererad egendom vara tillämpligt, då levererade motorer skadats efter avlämnandet till följd av att de i strid med handelsbruk levererats med påfyllt kylvatten.[6] Om någon sådan sedvana ej förelegat men den försäkrade säljaren gjort sig skyldig till oaktsamhet genom att under rådande väderlek underlåta att varna köparen för risken för frysskador på motorn, kan man däremot tänka sig en motsatt utgång. Och har säljaren t. ex. låtit försända matvaror tillsammans med någon annan vara, varav de förra tagit lukt och fördärvats, torde icke förbehållet i fråga kunna åberopas, oavsett om varorna varit avsedda för samma adressat eller ej. Än mindre anledning finns att anse undantaget gälla, om försäkringstagarens folk efter godsets avlämnande, t. ex. sedan varorna lastats på järnvägsvagn, har vållat brandskada på godset. Det avgörande för gränsdragningen bör vara, i vad mån vårdslösheten har sådant samband med avtalet om överlåtelse av den skadade saken, att den kan anses ha medfört ett fel i egendomen.

Vad åter angår det fall, att försäkringstagaren av misstag råkat leverera en vara av annat slag än det avtalade och varan till följd härav skadats, föreligger möjligen ej ett fel i saken enligt allmänt språkbruk; det torde dock vara fråga om fel i juridisk mening.[7] Ehuru i felexpedieringsfall av denna typ de försäkringstekniska invändningarna mot täckning väga mindre tungt — ansvarsriskens beskaffenhet torde ej erbjuda några problem, och skadeorsaken bör vara jämförelsevis lätt att urskilja — synes det vara svårt att undgå att tillämpa undantaget. Måhända kan man dock tänka sig en tolkning till försäkringstagarens förmån, om varan är av helt annan typ än den avsedda och han förebringar utredning om att skadeorsaken varit ett sådant tillfälligt misstag som nu angivits.

Levereras vårvete i stället för höstvete, skulle sålunda undantaget tillämpas; en motsatt tolkning kunde däremot vara möjlig, när genom förväxling salpetersyra levererats i stället för fosforsyra och leveransen, som används utan att förväxlingen blivit upptäckt, kommit att gå till spillo.[8]

---

[6] Se VN 5/1953, ovan s. 525.
[7] Jfr ALMÉN, rubriken till §§ 42–54 vid not 39 ff.
[8] Jfr VN 71/1954, 31/1959 (där fel blott förelåg i del av leveransen); ovan s. 525, 524.

Vissa svårigheter vållar också klausulens formulering, att skadan skall ha orsakats av fel eller brist *i den levererade egendomen*. Om en del av ett visst parti visat sig behäftat med fel, vilket skadar återstoden av partiet, har VN som förut nämnts ansett fel föreligga i hela leveransen.[9] HELLNER har däremot ifrågasatt, om ej vissa skador av denna typ borde täckas.[1] I detta läge torde man — liksom skett i tysk doktrin[2] — böra hänvisa till vad som enligt allmän uppfattning i försäkringstagarens bransch utgör en enhetlig leverans. Föreligger oklarhet i detta hänseende i fråga om det levererade partiet, torde i vissa fall, framför allt vid felexpediering, förekomma anledning att tolka klausulen till den försäkrades förmån.

Om det levererade sammanfogats med annan egendom till en enhet — felaktigt tegel användes t. ex. i ett bygge — och denna enhet skadas, bör det redan enligt klausulens avfattning vara klart, att den blott kan åberopas i den mån skadorna kunna anses ha rört den levererade egendomen.[3] Beträffande återstående skada kan utfästelseklausulen bli tillämplig, liksom för övrigt i åtskilliga andra fall, där levererad egendom skadats på grund av att den saknat vissa särskilt avtalade egenskaper.

f) Fysisk skada och allmän förmögenhetsskada

I korthet kunna slutligen beröras några tvistefrågor, som avse försäkringens begränsning till ersättningsskyldighet för person- och sakskada.

Av det tidigare sagda har framgått, att VN icke anser försäkringen gälla, då försäkringstagaren skadar av honom upplåten egendom och som en följd härav blir skadeståndsskyldig mot nyttjanderättshavaren.[4] HELLNER har ifrågasatt en motsatt tolkning för det fall, att en försäkrad fastighetsägare vållat skada på en uthyrd lägenhet, åtminstone om skadan mera direkt drabbat hyresgästen.[5] Till stöd för försäkringsskydd kan här anföras, att villkorens ordalag ge anledning till tvekan[6], och

---

[9] Se ovan s. 524 om 31/1959.
[1] Se Försäkringsrätt s. 383.
[2] Se ovan s. 522 med not 3.
[3] Liknande mening HELLNER a.st. och även VN (s. 524)
[4] Se ovan s. 530.
[5] Se Försäkringsrätt s. 381 f.
[6] Det kan anmärkas, att i fastighets- och villaförsäkringens villkor det täckta ansvaret beskrives som skadestånd för egendomsskada, varmed bl.a. skulle förstås skada på fastighet; detta förtydligande kan i någon mån vara ägnat att ingiva försäkringstagaren, särskilt en fastighetsägare, uppfattningen att hans ansvar i anledning av den mest närliggande fastighetsskadan, skada på hans eget hus, skulle innefattas i försäkringen. Å andra sidan säges försäkringen icke gälla för egendomsskada som tillfogas försäkringstagaren; för en lek-

att ur försäkringsteknisk synvinkel icke några avgörande hinder synas möta mot försäkring av risken; bl. a. torde en eljest tungt vägande invändning mot täckning av ansvar på den försäkrades egen sak, nämligen svårigheten att vid skaderegleringen urskilja händelseförloppet, sakna större vikt i det aktuella läget. Vissa betänkligheter kunna däremot anföras ur preventionssynpunkt mot försäkring av en hyresvärds skadeståndsskyldighet, när han underlåtit att hålla sin fastighet i skick. Dessa torde dock knappast vara så allvarliga att de kunna motivera en tolkning av det i detta hänseende oklara villkoret till den försäkrades nackdel.

Ett annat omdiskuterat spörsmål rör situationen, att den fysiska skadan drabbat icke den som kräver skadestånd utan en tredje person. En detaljhandlare har t. ex. köpt varor med skadebringande egenskaper av den försäkrade fabrikanten, och sedan varorna visat sig skadliga för konsumenterna drabbas detaljisten av förluster, antingen genom att han nödgas att utge skadestånd till kunderna eller genom att hans omsättning nedgår till följd av kundkretsens kännedom om skadefallen.

Vad angår den *förstnämnda* arten av allmän förmögenhetsskada bör beaktas, att försäkringsgivaren enligt ordalagen i företagar- och affärsförsäkringen åtager sig att »i fråga om person- och egendomsskada» betala det skadestånd, som den försäkrade kan bli skyldig utge. Detta tyder på att också sådana fall inbegripas, där skada av angivet slag drabbar tredje man. De invändningar, som ur försäkringsteknisk och rättspolitisk synpunkt kunna anföras mot försäkringsskydd, torde här vara desamma som då den fysiska skadan drabbat försäkringstagarens kontraktspart och väga ungefär lika tungt.[7] Att försäkringen skulle täcka fabrikantens ansvar mot sin köpare i detta läge strider visserligen mot VN:s inställning[8], men rimligheten av en sådan tolkning vinner stöd bl. a. av att RG funnit motsvarande tyska bestämmelse ha denna innebörd.[9] Såvida icke utfästelseklausulen kan anses tillämplig, torde försäkringsskyddet böra omfatta skadan.

Tveksammare kan den frågan tyckas, huruvida försäkringen avser även ansvar för förluster av det *senare* slaget (minskad omsättning). Skadan kan här vara ytterligt svår både att kalkylera på förhand och

---

mans uppfattning torde det dock ej vara främmande att anse, att skada på uthyrd fast egendom i första hand träffar nyttjanderättshavaren, och med hänsyn till nyttjanderättens egenskap av sakrätt ter sig väl detta också förenligt med juridisk terminologi. (Jfr HELLNER a.st.)

[7] Jfr härom ovan s. 615 ff.

[8] Se ovan s. 531.

[9] Se ovan s. 530 med not 8.

att fastställa, sedan den väl inträtt. Enär likväl avfattningen av villkoret knappast kan anses visa en sådan begränsning av försäkringen och i varje fall några grundläggande försäkringsrättsliga principer icke synas hindra täckning, lär det vara svårt att undgå att tolka villkoret till den försäkrades förmån också i detta läge. Det ankommer här på bolagen att i sina villkor klargöra, att de icke vilja försäkra ansvar för skador av denna typ.[1]

---

[1] Liknande mening T. E. CHRISTENSEN i FT 1958 s. 110.

AVSLUTNING

Den försäkringsrättsliga undersökningen har visat, att skadestånd i kontraktsförhållanden icke intar den särställning i försäkringshänseende som man stundom gjort gällande i litteraturen. Försäkringspraxis uppställer icke någon presumtion för att sådant ansvar över huvud taget eller ansvar enligt kontraktsregler skulle falla utom försäkringen, och icke heller domstolarna synas konsekvent använda sig av någon sådan princip vid villkorens tolkning. Övervägande flertalet kontraktsrisker framstå som möjliga att försäkra genom ordinära ansvarsförsäkringar eller specialförsäkringar i åtminstone något eller några av de länder som undersökningen avsett. De enda undantagen synas vara en del fall av utpräglat kontraktsansvar, vilka åtminstone i europeiska förhållanden icke kunna omfattas av försäkringen, och vidare ansvaret i några speciella skadesituationer, såsom de flesta företagares ersättningsskyldighet för skada på behandlad egendom och på egendom som nyttjas annat än rent tillfälligt.

Såsom förut framhållits, faller det icke inom avhandlingens ram vare sig att ge några synpunkter de lege ferenda på skadeståndsrättens område eller att föreslå någon omformulering av försäkringsvillkoren. Några avslutande reflexioner skola dock göras om dessa frågor. Därvid måste vi lämna öppna spörsmålen, om en utvidgad sak- eller olycksfallsförsäkring kan ge någon lösning i detta hänseende och hur reglerna om försäkringsgivarens regressrätt skola konstrueras; det förutsättes, att skadeståndsrätten behåller sin nuvarande utformning. Icke heller skall här diskuteras, i vad mån det ur samhällsekonomiskt perspektiv är lämpligt att de potentiella skadevållarna belastas med ett skärpt ansvar och därigenom — om ansvarsförsäkring är möjlig — också med ökade kostnader för försäkringsskyddet; vi utgå från de värderingar, som nu synas råda inom svensk lagstiftning och rättsskipning. Avsikten är blott att peka på några fall, där en önskad riskfördelning tycks kunna bli genomförd med ansvarsförsäkringens hjälp. Flertalet av de ändringar i gällande rätt, som här sättas i fråga, ha åtminstone något stöd i redan föreliggande rättspraxis och torde knappast kräva nylagstiftning på området.

Till en början är då att beakta, att de möjligheter till ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden, som för närvarande föreligga i Sverige, i vissa hänseenden böra kunna utvidgas. Detta kan ske redan genom att de riskbegränsande villkoren i försäkringspraxis erhålla en något mildare tolkning, som bättre synes överensstämma med gällande rättsregler om tolkning av försäkringsavtal; i kapitel 18 ha vi pekat på vissa punkter, där en dylik liberalisering tycks vara tänkbar. Vad beträffar villkorens utformning, har visserligen av den rättsjämförande undersökningen framgått, att försäkringsgivarna i Sverige äro villigare än i flertalet här berörda länder att täcka en del svårförsäkrade skador på privatlivets och lantbrukets områden; å andra sidan går försäkringsskyddet inom förvärvslivet i övrigt på vissa håll betydligt längre än de ordinära svenska villkoren medge ens om de tolkas mycket förmånligt för försäkringstagaren. Någon omöjlighet att genomföra försäkring av dessa kontraktsrisker även i Sverige lär i allmänhet ej föreligga ens i fall av rent strikt ansvar, om också en sådan utvidgning för närvarande ej anses påkallad. Skärpes skadeståndsansvaret i nu åsyftade lägen, kan allmänhetens ökade intresse av försäkringsskydd tänkas undanröja bolagens betänkligheter att täcka skadorna i fråga. Redan har visats, hur de allmänt hållna argumenten mot försäkring av skadestånd i kontraktsförhållanden fått allt mindre betydelse för försäkringsgivarnas inställning; och även andra mera generella invändningar — t. ex. när det gäller ansvar för fackmässiga fel över huvud taget, för skadebringande egenskaper, för skada på omhändertagen egendom — kunna med tiden mista sin slagkraft i vissa situationer, om ett mera påtagligt behov av ansvarsförsäkring uppkommer. Såsom utvecklats i kapitel 17, kan man åtminstone beträffande en del av dessa synpunkter sätta i fråga, om de verkligen väga så tungt som man ofta anser på försäkringshåll.

Av vikt lär även vara det tidigare betonade förhållandet, att ansvarsrisken förefaller ha förhållandevis måttlig ekonomisk betydelse i jämförelse med skaderisken. Hur en verksamhet är inrättad ur säkerhetssynpunkt och vilken grad av aktsamhet som försäkringstagare av en viss kategori och deras anställda visa, kan många gånger antagas ha minst lika stor inverkan på försäkringens bärkraft som den ansvarsregel, vilken tillämpas vid skador som verksamheten orsakar. Ur denna synvinkel bör man icke hysa större betänkligheter att skärpa skadeståndsansvaret, om därigenom risken kan fördelas med försäkringens hjälp.

I varje fall i fråga om en ansvarstyp synes den nuvarande försäk-

ringsmöjligheten klart peka mot en utvidgning av skadeståndsskyldigheten. Det gäller ansvaret för anställdas vållande. Som tidigare framhållits, täcker den ordinära ansvarsförsäkringen utan premietillägg också anställdas skadeståndsskyldighet mot andra än arbetskamrater. Det synes därför rimligt för kontraktsförhållandenas del (utom vid arbetsavtal) att utvidga principalansvaret för anställdas culpa till de situationer, där man numera synes tveka att ålägga företagaren denna börda — t. ex. vid skada på grund av bristfälliga anordningar och skadegörelse mot kontraktspart — under förutsättning att skadan är av det slag, att den omfattas av försäkringen. I detta läge kan man med större säkerhet än eljest påstå, att en ansvarsskärpning icke i nämnvärd grad bör öka bördan för de ansvariga.[1]

Vad angår ansvaret i övrigt, finna vi att i en rad fall av *personskador* en ganska fullständig försäkringsmöjlighet förekommer. Så gott som alla typer av skada på vårdade och behandlade personer samt personskador till följd av bristfälliga anordningar och skadegörelse mot kontraktspart synas omfattade av den sedvanliga ansvarsförsäkringen.[2] I dessa hänseenden tycks en utvidgning av skadeståndsansvaret utöver culparegeln ofta vara tänkbar. Att synpunkter av detta slag hålla på att vinna terräng i svensk rättspraxis, antydes bl. a. av HovR:s och HD-minoritetens uttalanden i det tidigare refererade rättsfallet NJA 1959 s. 280 (den skadade ishockeyåskådaren).[3] — I samband härmed aktualiseras en tankegång, som på senare år ibland framförts i nordisk diskussion: det kan ifrågasättas, om icke den verkan en skärpning av ansvarsregeln skulle medföra på de ansvarigas försäkringspremier borde kompenseras av att i gengäld ersättningsbeloppen för personskada standardiserades.[4] En reducering av dessa vid rent strikt ansvar i kontrakt torde emellertid vara förenlig med gällande svensk rätt blott såvitt angår ersättning för sveda och värk[5]; och det är ovisst, om en ansvarsbegränsning i detta hänseende skulle innebära någon märkbar ekonomisk lättnad för försäkringstagarna.[6]

Vid en granskning av de enskilda skadesituationerna ha vi i den rättsjämförande undersökningen av skadeståndsreglerna på flera håll funnit ansvaret för *personskada till följd av bristfälliga anordningar*

[1] Detsamma lär gälla vid ansvar för åtskilliga skador utom kontraktsförhållanden, ett ämne som dock faller utanför avhandlingens område.

[2] Undantag får dock göras för skador av vissa speciella skadeorsaker, se ovan s. 527.

[3] Se ovan s. 229. Särskilt JR Ribens votum går på de linjer som här skola skisseras.

[4] Jfr t. ex. SOU 1957:36, i synnerhet s. 38ff.

[5] Se ovan s. 269 ff. Möjligen också vid annat ideellt skadestånd; exempel härpå saknas dock.

[6] Jfr SOU 1957:36 s. 161: ersättningarna för personskada från trafikförsäkringen skulle enligt tariffkommitténs uppskattning till cirka 15 % belöpa på icke-ekonomisk skada.

och *skada på vårdad person* vara skärpt till ett nära nog rent strikt ansvar.[7] I kontrakt har detta särskilt kommit i fråga, då den skadelidande varit helt passiv vid skadan och följaktligen svaranden framstått som den part som ensam kunnat behärska risken[8]; det torde ligga nära till hands att inrikta sig på dessa skadefall, om man anser en rent strikt ansvarighet böra förekomma och utan nylagstiftning vill nå detta mål. En strängare bedömning kan också vara tänkbar i andra lägen, där en farlig anordning varit dold för den skadelidande och dess existens icke rimligen kunnat förutses av denne. En antydan till ansvarsskärpning efter denna linje har ju också skymtat i svensk skadeståndspraxis.[9]

Liknande överväganden kunde tänkas motivera ett utvidgat ansvar vid *skada på behandlad person*, särskilt för läkarnas, tandläkarnas och sjukhusens del.[1] Emellertid synes skadeståndsskyldigheten icke i något av de aktuella länderna vara rent strikt i dessa fall, vilket motiverar en viss försiktighet i fråga om en skärpning av regeln. Under alla omständigheter böra stränga krav ställas på bevisningen om kausalitet mellan behandling och skada för att hindra överhopning av skadeståndskrav. Närmast kan ett presumtionsansvar komma i fråga: patienten skulle ha att visa, att behandlingen medfört skada, varpå svaranden finge styrka att han iakttagit tillbörlig aktsamhet.

Mindre närliggande är däremot en skärpning av ansvarsregeln vid *personskada till följd av skadegörelse mot kontraktspart;* ofta har skadevållandet i detta läge närmast utomobligatoriska drag, och det är besvärligt att på ett naturligt sätt avgränsa skadeståndsskyldigheten enligt kontraktsregler från ansvaret mot utomstående. Enbart existensen av ett avtalsförhållande ger icke alltid en rimlig motivering för att skadan skall erhålla en speciell bedömning. Det är betecknande, att domstolarna här varit mindre benägna att ålägga oinskränkt principalansvar än när egendomsskador inträffat i liknande situationer, möjligen i en känsla av att personskador hade ett mera avlägset samband med avtalet.[2] I vart fall i detta hänseende borde man emellertid kunna tänka

---

[7] Se ovan s. 70 om Werkhaftung i Schweiz, s. 82 f om la responsabilité du fait des choses i Frankrike, s. 98 ff om det stränga presumtionsansvaret t. ex. för fraktförare vid personbefordran och för innehavare av nöjesfält i Frankrike. Också det strikta norska fareansvaret kan framhållas (jfr ovan s. 175).

[8] Se om fransk rätt ovan s. 98 ff, om engelsk rätt ovan s. 123 ff, om norsk rätt ovan s. 175.

[9] Se ovan s. 226 ff. Jfr även fr. a. STRAHL, Utredning s. 129 ff.

[1] Den stundom påtalade faran för att sådana yrkesmäns anseende skulle lida när de förklarades ansvariga (jfr ovan s. 199) torde minska, om deras ersättningsskyldighet för allmänna medvetandet framstår som oberoende av styrkt vållande.

[2] Se ovan s. 245.

sig en utvidgning av ansvaret även för självständig medhjälpares vållande.

När *sakskador* inträffa i de nu nämnda situationerna, bli skadebeloppen ofta mera överkomliga för de ansvariga, och behovet av skydd för de skadelidande ter sig i regel mindre trängande. Vad till en början angår *skada på vårdad egendom,* ha vi visserligen funnit möjligheter till ansvarsförsäkring förekomma ej blott genom specialförsäkringar utan även genom en mildare tolkning av den ordinära företagarförsäkringens nuvarande undantag, då vården är en biförpliktelse till avtalet; man kunde också tänka sig att förbehållen i detta avseende kunde erhålla en mera liberal avfattning, liksom skett i Tyskland. Några mera vägande rättspolitiska skäl för att låta det nuvarande ansvaret — ett presumtionsansvar eller i vissa fall ett vanligt culpaansvar — övergå till en ersättningsskyldighet även för kasuella skador torde dock knappast föreligga; särskilt bör framhållas, att risken vid åtskilliga typer av skador kan fördelas med sakförsäkringens hjälp.

Vid *behandlingsskada på egendom* har ansvarsförsäkring visat sig svår, om icke omöjlig att erhålla för flertalet kategorier av skadevållare inom förvärvslivet. Ur denna synvinkel framstår det knappast som motiverat att frångå den nuvarande principen, att skadeståndsskyldighet förutsätter styrkt vållande. Icke heller eljest förefalla några tyngre vägande skäl — vare sig preventions- eller reparationssynpunkter — påkalla en ansvarsskärpning.

Även om ansvarsförsäkring är möjlig i större utsträckning vid *egendomsskada till följd av bristfälliga anordningar,* undantagas åtskilliga praktiskt viktiga skadetyper från försäkringsskyddet.[3] Genom sakförsäkring — t. ex. vattenskade- och brandförsäkring — kan vidare den skadelidande erhålla trygghet mot vissa förluster av denna anledning. Det återstår då ganska få arter av skada utan samband med förflyttning i lokalen, vari riskfördelningsbehovet kunde tänkas motivera att man liksom vid personskada skärpte ansvaret i kontraktsförhållanden. De formella möjligheterna torde emellertid finnas för en utveckling av rättspraxis i denna riktning; en tendens härtill har ju redan framträtt i svensk rättsskipning.[4] — Rörande sakskador vid »trafik» i lokalen torde i stort sett gälla vad som sagts om personskador i detta läge, om också reparationssynpunkter väga lättare vid skada på egendom.

Vad beträffar *skadegörelse på annan egendom än avtalet avser,* ute-

[3] Se ovan s. 527 ff.
[4] Se ovan s. 230.

slutas visserligen skadefall med nära samband med objektet för avtalet för närvarande från det svenska försäkringsskyddet. I det föregående ha vi emellertid framhållit, att tolkningen av de nuvarande undantagsbestämmelserna här förefaller väl sträng. Vidare framgår av den rättsjämförande undersökningen, att på andra håll dessa skador helt eller nästan helt kunnat inkluderas i försäkringsskyddet. Under alla omständigheter torde det finnas skäl att med mindre tvekan än hittills tillämpa ett principalansvar för alla medhjälpares vållande även i denna situation; som tidigare visats, utgör det oinskränkta principalansvaret icke ett sådant äkta kontraktsansvar, som redan på grund av ansvarsriskens beskaffenhet lämpligen bör hållas utanför ansvarsförsäkringen.[5]

Svårast synes vara att avgöra, om försäkringen bör inverka på ansvarsregeln vid skada till följd av *skadebringande egenskaper;* detta gäller såväl person- som egendomsskador. Ehuru som förut framhållits ett starkt behov av riskfördelning med ansvarsförsäkringens hjälp förekommer i detta läge, ha vi funnit en påtaglig motvilja hos försäkringsbolagen att täcka sådan skadeståndsskyldighet. Den ganska stränga tolkning av det här aktuella undantaget — utfästelseklausulen — som synes vedertagen i försäkringspraxis framstår å andra sidan knappast som motiverad; såsom i kapitel 18 utvecklats, torde i varje fall vid personskada och i viss mån även vid egendomsskada ett ganska omfattande försäkringsskydd vara möjligt, när icke ansvaret har en utpräglat kontraktsmässig karaktär. Detta har bestyrkts av en jämförelse med utländsk försäkring.

Vi ha funnit en viss tendens i rättspraxis att skärpa säljarens ersättningsskyldighet vid skadebringande egenskaper till rent strikt ansvar; detta har skett dels efter kontraktsmässiga linjer, i det att innehållet av köpeavtalet ansetts relevant också i fråga om risken för skada på annan egendom än det sålda, dels på grundval av liknande överväganden som i den utomobligatoriska skadeståndsrätten. Vad som anförts om försäkringsmöjligheten synes motivera, att rättsutvecklingen går vidare på den sist angivna vägen. Vid ansvaret för personskada finns det i varje fall ur reparations- och riskfördelningssynpunkt anledning att i ökad omfattning ålägga ett rent strikt ansvar; och detsamma torde gälla då sakskada orsakats av farliga, ej blott kontraktsmässiga egenskaper hos det sålda. Det nu sagda står delvis i överensstämmelse med doktrinens rekommendationer på området.[6]

[5] Se ovan s. 244 f.
[6] Jfr ovan s. 203.

SUMMARY

In Sweden as well as in other countries, there is a close connection between the development of liability insurance and the trend towards a strict liability in the law of tort. The possibility of insurance is an important argument to both legislators and courts whenever there is a need for a liability rule extending further than the principle of fault liability. It is often taken for granted that most kinds of liability can be covered by the insurance even when it is independent of negligence. In a special case, however, several important risks are left out from the coverage of the ordinary liability policies. There is a general opinion that *liability in contractual relations* or, at all events, *liability based upon contract* presents particular difficulties in this respect also when concerning damage to person or property. In most countries, the policies exclude some sort of contractual liability; moreover, they almost always contain exceptions about certain types of damage which generally occur in contractual relations, as damage to property in the charge or control of the insured and at least some kind of damage arising out of the sale or supply of goods. In Scandinavian doctrine, it has sometimes been argued that there is a correspondence between the particular rules about liability in contract and such common policy exceptions.

The subject of this thesis is the effect of contractual relations on the liability rules and the coverage afforded by the insurance; the investigation is limited to damage to person and property (physical damage). The first part of the work (Chapters 1–10) deals with the differences between liability in tort ("delictual" liability, in continental terminology) and liability in contract. In the second part (Chapters 11–18), the author examines the scope of the insurance in contractual relations against the background of the liability rules. For a comparison with Swedish law, the author surveys the liability rules and the corresponding insurance problems of several foreign countries: Germany, Switzerland, France, England, the U.S.A., Denmark, Norway, and (very briefly) Finland.

In *Chapter 1*, some general viewpoints are given on the subject of the first part of the book.

There are several kinds of liability rules that can be applied between contracting parties: (*a*) liability for negligence (including liability for breach of a contractual duty to take reasonable care in some respect); (*b*) vicarious liability (for acts of servants or independent contractors); (*c*) liability for presumed negligence; and (*d*) strict liability. It is pointed out that in Swedish law, liabilities of the types (*b*), (*c*) and (*d*) are often regarded as characteristic forms of liability in contract, though in some instances they occur also out of contractual relations.

At times, the tort rules afford considerable advantages to the injured party, for example as regards the measure of damages, the right to damages for pain and suffering, the limitation of actions, etc. It is generally accepted also in Scandinavian law that a breach of contract can at least in some cases be considered to be at the same time a tort, the injured party thus being entitled to claim alternatively in contract or tort ("Anspruchskonkurrenz" in Germany, "cumul" in France).

The leading policies behind the liability rules in contractual relations are composed of two widely differing sets of ideas. It is often argued that the contractual parties intend to determine the consequences of any breach of contract: the liability of the parties is considered a thing bargained for also in the absence of an express promise to such effect. This leads to the principle that an equilibrium between their contractual duties should be maintained also when distributing the risk of damage between the parties; the liability should correspond to the price and other conditions of the contract. Thus, for instance, it has often been held that damages in contract should be confined to those that can be foreseen at the time when the contract was formed.

On the other hand, several ideas nearly related to those prevailing in the law of tort have also influenced the rules of contractual liability for physical damage. It has been contended that the close contact between the contracting parties creates the duty that each of them should be active to prevent damage to the other; and the interest of the injured party in getting full compensation is often thought to be a weightier argument than the necessity of keeping an equilibrium between the duties of the parties. Such considerations will incline the courts to exact a particular duty of care or, at times, to impose a strict liability towards the injured party.

It is evident that the concept of contractual liability does not always imply the same thing. In this study, a distinction is made between such liability as is based upon the terms of the contract (*typical liability in*

contract) and such as depends upon the external circumstances at the performance of the contract, combined with the mere existence of the contractual relationship. In the terms of the contract are then comprehended not only express warranties or conditions—for instance the price—but also statements made by the parties when such statements influence the liability.

The difference between these two kinds of contractual liability is important in the law of contract in general as well as in the law of insurance. The doctrine of the equilibrium between the parties seems to be predominant mainly in the sphere of typical liability in contract; and the insurers have particular difficulties in calculating the terms of the contracts of the insured, whereas the external relations to the property or person that may be damaged can be foreseen with about the same certainty in contractual as in non-contractual relations.

The analysis of the basis of liability in different situations can be carried out in several ways. When the responsibility depends upon an express warranty or an express promise by the party liable, there will be little doubt as to the kind of responsibility imposed upon him. When an injured contracting party is allowed or refused an alternative claim in tort, we can also distinguish the borderline between tort and contract. However, such decisions are rather few in Scandinavian countries; further, the opinions of the doctrine differ widely upon the subject, and it is seldom discussed in detail. For this reason, it is necessary to analyse the ratio decidendi in other liability cases reported in order to find out to what degree the issue depends upon the contractual relations between the parties. If a large number of decisions about liability in similar situations are examined in this way, we may be able to draw some conclusions about the general attitude of the courts to the type of physical damage in question. This seems possible above all in the investigation of Swedish law because of the large material then accessible.

In *Chapter 2*, German law is investigated as to the border between contract and tort. Some essential features seem to be that in Germany, contractual rules afford several advantages to the injured party as regards the conditions for liability, while the law of tort is more generous in other respects. Thus, according to the rules of the "Bürgerliches Gesetzbuch", vicarious liability presupposes a contractual relationship; there are some instances of strict liability in common types of contract (as the seller's liability for damage caused by the goods); and the negligence of the defender is often presumed. On the other hand, the

injured party can claim compensation for pain and suffering only in tort. Apparently under the influence of ideas of social policy, the courts have favoured the injured party by extending both the scope of the law of contract and, in other situations, that of the law of tort. Thus, vicarious liability is imposed also in certain quasi-contractual relations; and in most situations, the injured party is entitled to claim damages alternatively in tort, especially in case of personal injury.

Chapter 3 treats of Swiss law. Here also the existence of contractual relations with the defender is often a condition for vicarious liability and liability for presumed negligence; however, even in tort there are some rigorous rules about the master's liability for the acts of his servants and the occupier's liability for dangerous premises, which establish a very strong presumption of the defender's liability. It is consistent with this that the Swiss courts do not extend the concept of contractual relations so far as in Germany, the tort rules generally being sufficient for the plaintiff to get adequate compensation. As far as alternative claims are concerned, the attitude seems to be the same as in Germany.

French law, discussed in *Chapter 4*, presents particular features without parallels in the German or Swiss systems. An important trait is that the rules of liability in tort are rather severe: the master is responsible for the acts of his servants also in tort, and an extended liability is imposed upon the owner (user) of a thing that causes damage (Code civil, sect. 1384). Also in contract, however, there is a rigorous liability for presumed negligence (sect. 1147). Moreover, the contractual rules afford an important advantage to the plaintiff as to the limitation of actions when a person is injured. The wording and context of the regulations of the Code civil have given the courts a certain liberty to apply only contract rules or to permit alternative claims, according to the demands of social policy. The result is a rather complicated system of rules, the predominant features of which are that, in principle, the plaintiff is refused the right to claim in tort against a contracting party, and that the severe rule of sect. 1147 is used only in certain types of contract, whereas in others the injured party must prove negligence on the part of the defender.

In *Chapter* 5, English and American law are examined in the same respects. Here, the claim in contract means an advantage to the plaintiff in comparatively few situations: thus, there is at times a strict liability based on (implied) warranty, for example the seller's responsibility for damage caused by goods sold. In the U.S.A., the courts are

inclined to impose this liability (formally on a contractual basis) upon manufacturers even when third parties claim damages. There are also certain instances of a contractual duty to take care leading to an extended responsibility in comparison with the tort rules (the doctrine of "The Moorcock"); however, this principle does not seem to have a very great significance in cases of physical damage. Further, the master is liable for his servants' acts in tort, too, and the action for negligence is often rendered easier by the rule of evidence called "res ipsa loquitur", which in several cases has the same effect as when negligence is presumed. In most cases, the plaintiff is allowed to claim alternatively in tort even when he cannot allege a positive act on the part of the defender but merely a failure to protect the property of the plaintiff. Only if some particular stipulation in the contract is broken, does the action seem to lie exclusively in contract.

In *Chapter 6*, the investigation in Chapters 2–5 is summed up with special attention to the common traits we have found in the foreign legal systems already examined (except, in some respects, in French law).

The drawing of the line between contractual liability and tortious (delictual) liability between contracting parties everywhere involves certain technical difficulties. The concept of negligence in non-contractual relations is often rather difficult to apply where there is a contract with the plaintiff, the circumstances surrounding the damage often being quite different. It is then necessary to apply a rule of liability for negligence which (although it is part of the system of torts) is adapted to the contractual relationship between the parties.

The intention of the parties is often referred to as a reason for refusing alternative claims in tort, especially when the damage has a close connection with the essential contractual duties of the defendant. On the other hand, certain facts can be distinguished that generally favour an alternative claim in tort. Thus, in most situations, a positive damaging act is a basis for liability in tort also towards contracting parties, though at times the action is exclusively in contract when damage occurs to property hired (lent) or property worked upon; as regards liability for omissions, damage to persons generally gives rise to tortious responsibility, and sometimes even damage to property is a basis for such liability, as when a standard duty (especially of a professional kind) is neglected.

As to the different types of liability in contract, the responsibility for breach of contractual duties of care seems to exist rather seldom

without a parallel tortious liability for negligence. The tendency to extend the application of the particular contractual types of liability (strict liability and liability for presumed negligence; in some countries, vicarious liability) leads to the consequence that they very often lose their typically contractual traits. Ideas of social policy apparently have a decisive influence also in the province of the law of contract. Thus, in most cases of physical damage, contractual liability seems to be closely related to liability in tort, although the two kinds of responsibility differ from each other as to the rules concerning the amount of compensation, limitation of actions, etc.

Chapters 7–10 deal with Scandinavian, particularly Swedish law. In *Chapter 7*, the author makes a general survey of the systems of liability rules in Sweden, Denmark and Norway. In these countries, there are no general codifications that compel the courts to keep tort and contract strictly apart. As a principle, both kinds of liability are based upon negligence. Swedish law diverges from that of the other two countries in some respects, the most important being that only in Sweden is the master not responsible in tort for the acts of his employees (except foremen). In Swedish doctrine, this difference between contract and tort has been much discussed, while less attention has been paid to other dissimilarities.

In *Chapter 8*, there is a detailed examination of the effect of a contract upon the conditions of liability in different situations. In most cases, even liability based on contract does not seem to depend upon the terms of the agreement (in the absence of express warranties); the price agreed and the representations of the parties apparently do not matter so much in comparison with the external circumstances, especially the risk of physical damage. However, when goods sold have caused damage to other property, considerations of the former kind are often alleged by the courts; but even in this case, strict liability is at times imposed independently of the terms of the contract. These observations are consistent with several traits of non-Scandinavian legal systems.

Chapter 9 deals with the possibility of alternative claims in tort or contract. Swedish courts have given various solutions of the problem. As to legal rules about limitation of damages and limitation of actions in certain contracts, there is a tendency to apply tort rules only when the damage is caused by criminal acts by the defender; in some instances, tort claims are allowed in all cases of (delictual or contractual) negligence. As to damages for pain and suffering, which are generally

awarded in tort cases even if the liability is strict, a few decisions have denied compensation to the plaintiff when the liability was obviously based on a contract; however, the principles laid down in this respect are rather vague. Nor does Danish or Norwegian law establish any exact borderline between tort and contract.

Chapter 10 sums up the survey of Scandinavian law. It is pointed out that the line between liability in tort and contractual liability for physical damage is very difficult to draw; in most situations where a distinction can be established, the actual differences seem to be rather small unless the liability is based on the terms of the contract. Scandinavian courts seldom keep contractual and tortious negligence apart, and the particular contractual rules of liability often lack typically contractual traits here as well as in non-Scandinavian law.

Chapter 11 gives a general introduction to some problems of liability insurance in contractual relations, presenting the different types of liability insurance and the common methods of rating the risks. As to the general economic influence of the liability rules upon the premium, it is pointed out that rather little seems to be known for certain about this risk factor in public and personal liability insurance; however, some investigations made by the insurers concerning motor vehicle insurance in Sweden suggest that even radical changes in the liability rules have a rather moderate effect upon the premium, compared with changes in the risk of physical damage. Also other circumstances, such as the influence of the liability insurance upon the courts, are likely to diminish the importance of the liability rules at least when the change concerns such damage as does not occur very frequently in the business of the insured. In the same chapter, the common objections to liability insurance in contractual relations are surveyed. At times, it has been contended that it should be incompatible with the nature of the insurance to cover liability for breach of the duty to perform the contract. Further, the existence of the insurance has been supposed to encourage carelessness and defective workmanship, especially when the insured has taken charge of the property of the other party or is working at such property; also from a moral point of view, this coverage has been considered improper. The liabilities toward contracting parties have been regarded as "trade risks" which should be covered in other ways. From several technical points of view, the various contractual risks are said to be difficult to insure.

After that, the author gives an account of the method used when investigating the way the common exceptions are interpreted. In most countries, rather

few decisions on these questions are reported, and (except in Germany) the doctrine seldom discusses the construction of the exclusions in detail. For these reasons, the author has made an enquiry among the biggest insuring companies in Switzerland, France, England, Denmark, Norway, and Finland (and also among some insurers in the U.S.A.) about their practice in certain specified situations. The enquiry has been answered in Switzerland by 8 insurers out of 9, in France by 9 insurers out of 12 (and by one association of insurers), in England by 12 insurers out of 24, in the U.S.A. by the National Bureau of Casualty Underwriters, 2 companies and one association, in Denmark by 13 insurers out of 18, in Norway by 9 insurers out of 15, and in Finland by an association of insurers. The companies omitting to answer are generally smaller than the others, several of them alleging lack of sufficient experience. As regards Sweden, the investigation is based mainly on the unprinted opinions of "Skadeförsäkringens villkorsnämnd", a committee to which most Swedish insurers refer questions of this kind. It is contended that this material gives a rather good idea of the general attitude of the insurers in most of the countries mentioned.

In *Chapter 12*, the general principles of coverage in contractual relations are examined against the background of the liability rules.

In Germany, the insurers have altogether abandoned a formerly predominant opinion that liability insurance only covers liability in tort; the courts have even held that there is coverage for such typical liability in contract as the seller's strict liability on the basis of express warranty as to the quality of the goods, notwithstanding an exception for contractual liability which extends further than liability in law. In Switzerland, the same tendency seems to prevail.

According to the wording of the French policies, they only cover liability in tort. In most contractual relations, alternative claims on this basis are not permitted (see above, Chapter 4). However, the clause in question is often interpreted in a very generous way; some insurers cover even liability depending only on the Code civil, sect. 1147 (see above).

In England, exceptions about contractual liability apparently have small practical importance; most insurers probably apply the exclusions only in case of strict liability based upon an express or implied warranty. The same thing seems to hold true about the U.S.A.

In Denmark, insurance in contractual relations has long been regarded as risky and is sometimes expressly excepted by the policy. The courts, however, have interpreted this clause in a very liberal way. Nowadays, exceptions of this kind (as well as other exclusions about contractual liability) seem to be applied only in case of typical liability in contract, although the practice of the insurers varies to some extent.

In Norway, the policies exclude liability based on contract, but this exception is often interpreted in an even less rigorous manner than the Danish one. A similar tendency can be observed in Finland.

As for Sweden, insurers have managed to do without a general exception about contractual liability since as long ago as 1934. The present clause only aims at contracts of indemnity and similar risks. The Supreme Court has held that there is no presumption that contractual liability (in the Swedish sense) should be excluded from the coverage.

Summing up the various attitudes of the insurers in these countries, the author lays stress on the fact that most exceptions about contractual liability are interpreted in a very restrictive way and that the special clauses about such risks as property in the charge of the insured or property at which the insured is working, or damage caused by goods supplied, have much greater importance in practice.

Chapter 13 deals with the exclusions concerning (A) property in the charge or control of the insured and (B) property on which the insured is or has been working. Exceptions of both types occur in most policies in the countries mentioned. Many personal liability policies, however, dispense with exclusion of type (B); so do apparently most American insurers; and some French companies do not use any exception of these kinds, relying only on the general clause that the coverage is confined to liability in tort.

There are above all three situations where opinions diverge as to the scope of the insurance:

(1) The application of the exceptions of type (A) is often difficult when the owner (or somebody acting on his behalf) is present at the damage, especially if the insured has controlled the property damaged only for a short while.

(2) The application of the exceptions of type (A) is also doubtful, when the property damaged is under the control of the insured but the contract with the owner has another object than taking care of the property, or there is no contract at all between the parties.

(3) The interpretation of both exception (A) and exception (B) varies to a great extent, when the insured during his work damages some property not being the object of the work but in close connection with this object: while repairing the ceiling of a room, he causes damage to the walls or to some furniture in the same room.

In Germany, the exceptions used before 1949 generally excluded damage in all three cases. After that year, however, most risks at least

of type (1) and (2) are included, and damage of type (3)—especially to buildings—is also covered to a great extent.

In Switzerland, there seems to be some doubt about the coverage in situation (1), at least by personal liability insurance, as well as in (2) and (3); in the latter cases many insurers seem to interpret the exceptions rather liberally.

As for France, it is difficult to form a certain opinion about the attitude of the insurers on the basis of the enquiry.

In England, the practice of the insurers varies when damage of type (1) or (2) has occurred; in situation (3), however, the exclusions seem to be constructed in a very generous way.

In the U.S.A., there are several decisions by the courts as to the application of the exceptions in question. Nowadays, most damages of type (1) and (2) seem to be excluded, but in case (3) the liability is often covered.

Most Danish insurers are inclined to except damage in case (1) and (2), while a general exclusion about (3) seems to be interpreted not too strictly except in instances of defective workmanship.

In Norway, opinions differ as to (1) and (2), but there is often coverage in situation (3), particularly when movables are damaged.

As regards Sweden, personal liability insurance and farmer's liability insurance to-day cover damage to movable property in the charge or control of the insured (except motor vehicles, motor-boats, sailing-boats and aircraft) during the first week after the beginning of the control. Also some kinds of damage to the rented flat of the insured are included. Even when exceptions of these kinds can be applied, damage of type (1) seems to be covered in many cases. As for (2) and (3), insurers are less generous, the common exclusions being constructed rather rigorously in public liability insurance.

It is pointed out that in Sweden as well as in some other countries (for instance in Germany, especially before 1949) there is a certain tendency to extend the range of the exceptions in question as far as the contractual duties of the insured. However, the insurers have not been consistent in this respect in any country.

In several special types of insurance, above all Protection & Indemnity insurance but also, for instance, liability insurance for wharves, garages and repairers, coverage is afforded for damage to property in the charge of the insured and even property worked at, though in the latter case typical instances of defective workmanship are very often left out.

Chapter 14 deals with exceptions concerning damage caused by goods sold or supplied. There are above all two risks that many insurers want to exclude: (*a*) liability based upon the terms of the contract (which is sometimes excepted by the general clause about contractual liability), and (*b*) the consequences of defective workmanship and inefficient methods of manufacture. However, in some countries (Germany, Switzerland and the U.S.A.; according to the practice of several insurers, Norway) there seems to be coverage for most of these risks even by the ordinary policies. In France and England, damage by goods supplied is often excluded from the ordinary insurance but can be covered by special provision or by products liability insurance. In English products liability insurance, liability based upon warranties and misrepresentations about the specific qualities of the goods—risk (*a*)—often seems to be excepted, partly by a clause that the coverage only includes damage caused by defects in the goods, partly by special exclusions, for instance about damage due to failure of the goods to conform to specification. Besides, damage caused by (faulty or) defective design—risk (*b*)—is excluded by some policies.

In Denmark, the insurers generally do not desire to cover damage by goods supplied, although most of them include damage caused by delivering wrong goods by mistake. As regards Sweden, the insurers exclude most of these risks by a rather rigorous interpretation of the common exception concerning damage caused by warranties about the fitness of the goods for special purposes; however, damage by mistakes on delivery and by casual mistakes during the manufacturing process are covered.

Chapter 15 gives a brief account of the application of some other clauses in the policies, for instance a common exclusion about damage *to* goods sold or supplied and the clause restricting the coverage to physical damage.

In *Chapter 16*, the investigation of Chapters 12–15 is summed up. Here, the chief problem is to what extent a presumption can be established about the scope of the insurance in contractual relations. As tort and contract do not mean the same thing in the legal systems mentioned, there is no general principle to be founded on that distinction; and in the particular countries, neither the courts nor the insurers have consistently drawn the line between these types of responsibility, although the difference is sometimes used as a way of simplifying the interpretation of the clauses by using this well-known borderline from another branch of the law. It is true that some other sorts of liability

are often excluded expressly or by interpretation of the clauses: thus, *typical* liability in contract is rather seldom insured except when based upon standardized agreements (as, for instance, in the case of Protection & Indemnity insurance), and most insurers are reluctant to cover liability for defective workmanship. But even in these respects, the practice does not give a sufficient support for a presumption. The purposes and the functions of the different exceptions vary too much to be condensed in one single formula. On the whole, there seems to be no natural connection between the liability rules and the coverage of the insurance; neither the doctrine contending that such a general principle exists nor the clauses apparently aiming at this effect agree with practice in any of the countries here mentioned.

In *Chapter 17*, the author discusses some general problems concerning liability insurance in contractual relations. As to the argument that the nature of liability insurance should not permit coverage for breach of contractual duties, it is argued that as far as concerns physical damage this is true almost exclusively in the particular case when the damage is caused intentionally by the insured. The influence on the insurance effected by the rules of contractual liability is treated of at some length. The author here suggests that only typical liability in contract will present real difficulties from this point of view, the insured being able to increase the risk by changing the terms of the contract, whereas in other cases the insurers have no difficulties in calculating the risk referring to the liability rules.

After that, some remarks are made upon the common argument that the exceptions about liability in contractual relations should be constructed in such a manner as to exclude damage resulting from lack of professional skill and defective workmanship, mainly because the liability is considered necessary to prevent such negligence and, consequently, the party liable ought to bear the economic loss himself. The author objects that the interpretation of the exclusions and the exact borderline between risks covered and risks excluded rather seldom affect the conduct of the insured; besides, he is likely to be particularly careful not to cause damage to contractual parties in order to retain their goodwill. It is also very difficult to draw the line between defective workmanship and other types of negligence. There seems to be no sufficient reason to exclude liability of the former kind whenever the policy gives some support for such an interpretation, though in some situations arguments to this effect may be valid.

Finally, the idea is discussed that the exceptions in question should

be interpreted so as to exclude "trade risks" from the insurance. It is objected that the insured usually needs coverage also in these cases, unless the damage is very small in comparison with his business and can be calculated beforehand with some certainty; besides, the principle is rather vague, and it would lead to the unhappy consequence that the exceptions are interpreted differently in similar cases, depending on the size of the insured's business.

In *Chapter 18*, the author returns to the common exclusions in Swedish insurance that were dealt with in Chapters 12–15. On the basis of the previous discussion, it is suggested that several of these clauses should be interpreted in a more liberal way, especially when damage occurs to property not the object of the work of the insured and when it is caused by goods supplied.

In a short concluding chapter some remarks are made upon the question whether the possibility of liability insurance might lead to an extended liability towards contracting parties, especially when a more rigorous rule is applied in foreign legal systems. It is pointed out that most liabilities in contractual relations can be insured at least in some of the European countries mentioned, except in certain cases of typical liability in contract and—as regards public liability insurance—responsibility for damage to property used or worked at. It is not unlikely that the Swedish insurers would be willing to cover certain of the risks now excluded if an extension of the liability should increase the need for insurance. Probably, it would not burden the parties liable too heavily if the courts imposed a strict liability for dangerous chattels and for dangerous premises in some situations. Also in some other cases where a person is injured, a similar extension of the liability may be taken into consideration.

CITERAD LITTERATUR

1. Rättsfallssamlingar, tidskrifter m. m.

Archiv für die civilistische Praxis. Tüb. (Cit. ACP.)
Arbetsdomstolens domar. Sthlm. (Cit. AD.)
Assecuranz-Jahrbuch. Wien. (Cit. AJB.)
Assurandøren. Khvn.
Assurandør-Societetets samling af domme, kendelser og responsa vedrørende forsikringsforhold. Udg. af Assurandør-Societetet i Khvn. Khvn. (Cit. ASD.)
Assurandør-Societetets responsa. Udg. af Assurandør-Societetet i Khvn. Khvn. (Cit. ASR.)
Assurans. Försäkringstidning. Sthlm.
Columbia Law Review. New York. (Cit. CLR.)
Dalloz. Recueil hebdomadaire de jurisprudence. Paris. (Cit. DH.)
Dansk Forsikringstidende. Khvn. (Cit. DFT.)
Deutsche Juristenzeitung. Berl. (Cit. DJZ.)
Deutsche öffentlich-rechtliche Versicherung. Zeitschrift der Verbänder der öffentlich-rechtlicher Versicherung. Berl. (Cit. DÖV.)
Domsregister over 500 erstatningssaker. Samlet av Ansvarsforsikringsselskapene og utarb. av overrettssakfører R. CHRISTOPHERSEN. Oslo 1957. (Cit. DE.)
Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts. Lausanne. (Cit. BGE.)
Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen. Berl., Köln. (Cit. BGZ.)
Entscheidungen des Reichsgerichts. Entscheidungen in Zivilsachen. Berl. und Lpz. (Cit. RGZ.)
Forsikringstidende. Oslo. (Cit. FT.)
Förhandlingar vid nordiska juristmöten. (Cit. NJMF.)
Försäkringsföreningens tidskrift. Sthlm.
Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling. Sthlm. (Cit. FFR.)
Försäkringstidningen. Sthlm.
Gjallarhornet. Nordisk försäkringstidning. Gbg, Sthlm.
Harvard Law Review. Cambr., Mass. (Cit. HLR.)
Insurance Law Journal. Chicago, Ill. (Cit. ILJ.)
Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des bürgerlichen Rechts. Jena.
Journal of the Chartered Insurance Institute. Lond. (Cit. JCII.)
Juristen. Khvn.
Juristische Rundschau für die Privatversicherung. Berl. (Cit. JRPV.)
Neue Juristische Wochenschrift. Münch. und Berl.
KENNY, C. S., A selection of cases illustrative of the English law of tort. Cambridge 1920.

The Law Quarterly Review. Lond. (Cit. LQR.)
The Law Reports. Lond. (Cit. L.R.)
Appeal cases before the House of Lords, the Judicial Committee of the Privy Council and peerage cases. (Cit. A.C.)
Cases determined by the Queen's Bench Division and by the Common Pleas and Exchequer Divisions ... (Cit. Q.B.D.)
Court of Common Pleas. (Cit. C.P.)
King's Bench Division and on appeal therefrom in the Court of Appeal ... (Cit. K.B.)
Probate Division. Cases determined in the Courts of Probate and Divorce, in the Admiralty and Ecclesiastical Courts and on appeal therefrom in the Privy Council and in the Court of Appeal. (Cit. P.D.)
Probate, Divorce and Admiralty Division and on appeal therefrom in the Court of Appeal ... (Cit. P.)
Queen's Bench Division and on appeal therefrom in the Court of Appeal. (Cit. Q.B.)
The Modern Law Review. Lond. (Cit. MLR.)
Neumanns Zeitschrift für Versicherungswesen. Berl. (Cit. NZ.)
Nordiska kongresser för skade- och olycksfallsförsäkring. Sthlm, Khvn, Oslo, Hfors. (Cit. SOK.)
Nordiske Domme i Sjöfartsanliggender. Oslo. (Cit. NDS.)
Nordisk försäkringstidskrift. Sthlm. (Cit. NFT.)
Norsk retstidende. Oslo. (Cit. NRt.)
Nytt juridiskt arkiv. Avd. I, II, Sthlm. (Cit. NJA resp. NJA II.)
Recueil général des lois et des arrêts en matière civile ... fondé par J.-B. Sirey. Paris. (Cit. S.) (T. o. m. 1923.)
Recueil général des lois et des arrêts, fondé par J.-B. Sirey. Paris. (Cit. S.) (Fr. o. m. 1924.)
Recueil Dalloz de doctrine, de jurisprudence et de législation. Hebdomadaire. Paris. (Cit. D.)
Rettens gang. Oslo.
Revue trimestrielle de droit civil. Paris. (Cit. Rev. trim.)
Schweizerische Juristen-Zeitung. Zürich. (Cit. SJZ.)
Schweizerische Versicherungs-Zeitschrift. Bern. (Cit. SVZ.)
Svensk Försäkrings-Årsbok. Sthlm. (Cit. SFÅ.)
Svensk juristtidning. Sthlm. (Cit. SvJT.)
Tidskrift, utg. av Juridiska föreningen i Finland. Hfors. (Cit. FJFT.)
Tidsskrift for rettsvitenskap. Oslo. (Cit. TfR.)
Ugeskrift for Retsvæsen. Khvn. (Cit. U.)
Das Versicherungsarchiv. Wien. (Cit. VA.)
Versicherungsrecht. Juristische Rundschau für die Individualversicherung. Karlsruhe. (Cit. VersR.)
Versicherungswissenschaftliche Archiv. Berl. (Cit. VWA.)
Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht. Erlangen, Halle, Stuttgart. (Cit. ZHR.)
Zeitschrift für die gesamte Versicherungs-Wissenschaft. Berl. (Cit. ZVW.)
Zeitschrift für schweizerisches Recht. Basel. (Cit. ZSR.)

2. Kommittébetänkanden

Förslag till handels-balk och utsöknings-balk m. m. (Af lagberedningen. Sthlm 1850.)
Förslag till köp och byte av lös egendom. Sthlm 1903.
Lagberedningens förslag till jordabalk. I. Sthlm 1905. Cit. FJB I.
SOU 1925: 21. Förslag till lag om försäkringsavtal m. m. Sthlm 1925.
SOU 1930: 25. Förslag till lag om upplagshus med rätt att utfärda upplagsbevis m. m. Sthlm 1930.
SOU 1935: 18. Betänkande med förslag till lag om arbetsavtal. Sthlm 1935.
SOU 1936: 17. Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. Sthlm 1936.
SOU 1936: 54. Förslag till lag om befordran med luftfartyg m. m. Sthlm 1936.
SOU 1938: 27. Betänkande med förslag till trafikförsäkringslag m. m. Sthlm 1938.
SOU 1950: 16. Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. Av I. STRAHL. Sthlm 1950. (Cit. STRAHL, Utredning.)
SOU 1957: 36. Trafikförsäkring. Bilskadeutredningens betänkande. Sthlm 1957.
SOU 1958: 43. Skadestånd i offentlig verksamhet. Förslag av kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar. Sthlm 1958.
SOU 1958: 44. Försäkringsgivares regressrätt. Förslag av tillkallad utredningsman (G. WALIN). Sthlm 1958.
SOU 1959: 34. Atomansvarighet. I. Betänkande med förslag till provisorisk lagstiftning om skadeståndsansvar och försäkring vid atomreaktordrift m. m. Sthlm 1959.

Motive zu dem Entwurfe eines Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich. Bd II. Recht der Schuldverhältnisse. Berl. und Lpz. 1888. (Cit. Entwurf, Motive.)
Forslag til Sølov. Khvn 1891.
Udkast til lov om kjøb ... Motiver. Kristiania 1903.
Utkast til Lov om Køb med tilhørende Bemærkninger. Khvn 1904.
Begründung zu den Entwürfen eines Gesetzes über den Versicherungsvertrag ... Berl. 1906. (Cit. Begründung.)
Udkast til Lov om Forsikringsaftaler med tilhørende Bemærkninger, udarbejdet af den ved Kgl. Resolution af 6. Februar 1919 nedsatte Kommission. Khvn 1925.
Utkast till lov om forsikringsavtaler avgitt av de norske delegerte ved det nordiske obligasjonsrettsarbeide. Oslo 1925.
Förslag till lag om försäkringsavtal m. m. avgivna av den därför tillsatta kommittén. Hfors 1925.
Nordisk lovgivning om erstatningsansvar. Betænkning afg. af H. Ussing ... Khvn 1950. (Cit. USSING, Nordisk lovgivning.)
Betænkning nr 179/1957 om ændring af reglerne om erstatning for skader

voldt ved brugen af motorkøretøjer og om tvungen forsikring til dækning af skaderne. Khvn 1957.
Innstilling om revisjon av reglene om motorvognansvaret fra Motorvognansvarkomitéen av 1951. Oslo 1957.

3. Övrig litteratur

Rättsfallsöversikter och diskussionsreferat samt smärre notiser, recensioner och diskussionsinlägg ha ej medtagits, ej heller okommenterade försäkringsvillkor, broschyrer från försäkringsbolag och material avsett blott för internt bruk inom försäkringsbolagen.

Uppsatser citeras med författarnamn och hänvisning till samlingsverk eller tidskrift. Övrig litteratur citeras vanligen med författarnamnet enbart eller med förkortad titel.

AERNI, P., Grenzen der allgemeinen Haftpflichtversicherung. (SVZ 20, 1953, s. 313 ff.)
AHLANDER, B., Om rätt och rättstillämpning. Sthlm 1952.
— Är juridiken en vetenskap? Sthlm 1950.
ALEXANDERSON, N., Ett par skadeståndsproblem i svensk rättsskipning. (NJSt 1926, s. 18 ff.)
— Strödda anteckningar om skadeståndsansvar (med utgångspunkt i svensk rättspraxis). (FJFT 1944, s. 93 ff.)
ALMÉN, T., Om köp och byte av lös egendom. Kommentar till lagen den 20 juni 1905. I–II. 3 uppl. ombesörjd av R. Eklund. Sthlm 1934. (Cit. ALMÉN.)
ANCEY, C. et SICOT, L., La loi sur le contrat d'assurance. 3e éd. Paris 1955.
ANDENÆS, J., Fortid og framtid i erstatningsretten ... Oslo 1943. (Norsk forsikringsjuridisk forenings publikasjoner. Nr 15.)
— Om selgerens ansvar for farlige egenskaper ved den leverte gjenstand. (Festskrift til Henry Ussing. Khvn 1951. S. 9 ff.)
— Straffbar unnlatelse. Oslo 1942. (Cit. ANDENÆS, Unnlatelse.)
ANDERSEN, KR., G. Astrup Hoel og den aktive og passive skadetilføyelse. (NRt 1952, s. 833 ff.)
— Erstatningsrett. Oslo 1959.
— Norsk kjøpsrett i hovedtrekk. 2 utg. Oslo 1951. (Cit. ANDERSEN, Norsk kjøpsrett.)
ANDERSSON, E., Ansvar för medhjälpare inom kontraktsförhållanden. (FJFT 1955, s. 387 ff.)
APELQVIST, S., Synpunkter på självrisk. (NFT 1957, s. 235 ff.)
APPLEMAN, J. A., Insurance law and practice with forms. Vol. 7. Kansas City & St. Paul. 1942.
ARNHOLM, C. J., Almindelig obligasjonsrett. Forelesninger ... Oslo 1941. (Stencil.)
— Noen bemerkninger om erstatningsansvar i kontraktsforhold. (TfR 1941, s. 496 ff.)
— Personretten. Oslo 1959.
ARNOLD, S. O., Products liability insurance. (ILJ 1957, s. 609 ff.)

ASSARSSON, P., Om skadestånd enligt Sveriges allmänna lag. I. Akad. afh. Lund 1867.
AUBERT, L. M. B., Den norske Obligationsrets specielle Del. Bd 1. 2 Udg. ved P. RYGH. Kristiania 1901. (Cit. AUBERT-RYGH.) Bd 2. 2 Udg. ved E. HAMBRO. Kristiania 1905. (Cit. AUBERT-HAMBRO.)
AUGDAHL, P. A., Om bevisbyrden i tvistemål. Oslo 1929. (Cit. AUGDAHL, Bevisbyrden.)
— Den norske obligationsretts almindelige del. 2 utg. Oslo 1958. (Cit. AUGDAHL, Obligasjonsrett.)
BACH-NIELSEN, E., Undtagelsebestemmelser i Forsikringsbetingelserne for Ansvarsforsikring. (NFT 1927, s. 22 ff.)
BACHE, N. H., Erstatning i eller udenfor Kontraktforhold. (U 1926 B, s. 276 ff.)
BACKHURST, H. L., »Goods-sold» liability insurance. (JCII 54, 1957, s. 99 ff.)
BECKER, H., Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch. Bd 6. Obligationenrecht. I Abt. Bern 1917. II Abt. Bern 1934. (Cit. BECKER.)
BECKMAN, R., Handbok i sjörätt. 4 uppl. Hfors 1956.
BENGTSSON, B., Om tolkning av ansvarsförsäkringsvillkor. Sthlm 1960. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 16.)
BENTZON, A. DRACHMANN, Lov om forsikringsaftaler. 2 udg. ved A. Drachmann Bentzon og K. CHRISTENSEN. Khvn 1952. (Cit. BENTZON-CHRISTENSEN.)
BENTZON, V., Personretten. 3 Udg. Khvn 1930.
— Den danske Søret. Forelæsninger. Khvn 1899.
BERGENDAL, R., Om avtalsbrott såsom förbrytelse emot tredjeman. (Skrifter tillägnade Johan C. W. Thyrén. Lund 1926. S. 170 ff.)
BERGSTRÖM, S., Arbetsrättsliga spörsmål. 1. Om räckvidden av den s. k. 200-kronorsregeln i kollektivavtalslagen. Sthlm 1950.
BESSON, se PICARD.
BEZZOLA, A. G., La responsabilité du débiteur à raison du dommage causé par ses auxiliaires dans l'exécution d'une obligation (Art. 101 C. O.) Thèse. Genève 1937.
BIENENFELD, R., Die Haftungen ohne Verschulden. Berl. und Wien 1933.
BJÖRLING, C. G., Gäldenärs ansvar för medhjälpare. (Skrifter tillägnade Johan C. W. Thyrén. Lund 1926. S. 500 ff.)
— och MALMSTRÖM, Å., Civilrätt. 15 uppl. Lund 1958. (Cit. BJÖRLING-MALMSTRÖM.)
v. BLUME, W., Der Schadensersatzansprunch des Käufers wegen Lieferung einer Mangelhaften Sache und seine Verjährung. (Jherings Jahrbücher 55, 1909, s. 209 ff.)
BOETTINGER, K., Tarif IX: Privat- und Sporthaftpflicht. (Grundlagen C 2–IX, s. 1 ff.)
BORUM, O. A., Personretten. 3 udg. Khvn 1953.
— Nogle erstatningsretlige Spørgsmaal, særlig om Børns og Sindssyges Ansvar. (SvJT 1945, s. 434 ff.)
BROCKMANN, H., Muss der Haftpflichtversicherer für einen Schadenersatzanspruch wegen Nichterfüllung aus § 463 BGB eintreten? (VersR 1955, s. 373 f.)

BRUCK, E., Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz ... Neubearb. von H. MÖLLER. 8. Aufl. Lief. Berl. 1953–. (Cit. BRUCK–MÖLLER.)

BRUN, A., Rapports et domaines des responsabilités contractuelle et délictuelle. Thèse. Lyon 1931.

BRÆKHUS, S., Omkring de nye P. & I.-vilkår. (FT 1956, s. 267 ff.)

BURCKHARDT, C. CHR., Die Revision des Schweizerischen Obligationenrechtes in Hinsicht auf das Schadens-ersatzrecht. (ZSR 22, 1903, s. 469 ff.)

BURDICK, F. M., The law of torts. 4th ed. by Charles K. Burdick. Albany, N.Y. 1926.

Das Bürgerliche Gesetzbuch mit besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung des Reichsgerichts erl. von ... Reichsgerichträten und Senatspräsidenten am Reichsgericht. I, II. 8 Aufl. Berl. und. Lpz. 1934. (Cit. RG-Kommentar.)

BÖHM, O., Qualitativer Deckungsschutz in der Haftpflichtversicherung. (VersR 1953, s. 169 ff.)

— Haftpflichtrechtliche Konstruktionen und Umfang der Haftpflichtversicherung. (VersR 1955, s. 193 ff.)

— Zur Terminologie des Versicherungsrechts. (VersR 1954, s. 265 ff.)

ÇAGA, M. T., Konkurrenz deliktischer und vertraglicher Ersatzansprüche ... Diss. Aarau 1939.

CAPITANT, se COLIN.

CARVER, T. G., A treatise of the law relating to the carriage of goods by sea. 10th ed. By R. P. COLINVAUX. Lond. 1957.

CHAPMAN, S., Liability for chattels. (LQR 54, 1938, s. 46 ff.)

— Liability for the negligence of independent contractors. (LQR 50, 1934, s. 71 ff.)

CHARLESWORTH, J., The law of negligence. 3rd ed. Lond., Toronto ... 1956. 1 suppl. 1957.

CHESHIRE, G. C., and FIFOOT, C. H. S., The law of contract. 4th ed. Lond. 1956. (Cit. CHESHIRE–FIFOOT.)

CHRISTENSEN, K., Erstatningsret og forsikring. (NFT 1949, s. 243 ff.)

CHRISTENSEN, T. E., Ansvarsforsikringens omfang. (FT 1958, s. 110.)

— Se även D. BENTZON.

CHRISTRUP, G. L., Kan der gøres Erstatningskrav gældende mod Arbejdsherren for Skader forvoldt af selvstændige Næringsdrivende, der af Arbejdsherren er antaget til et Arbejdes Udførelse? (NFT 1934, s. 185 ff.)

— Farlige Ydelser. (Fire Foredrag om Spørgsmaal af Betydning for Ansvarsforsikringen. Khvn 1944. S. 63 ff.)

— Hvad bør undtages i en almindelig ansvarsforsikring? (SOK 1947, s. 58 ff.)

CHITTY, J., Chitty on contracts. 21st ed. Vol. 1–2. Lond. 1955.

CLARK, W. L., Handbook on the law of contracts. 4th ed. by A. H. THROCKMORTON and A. C. BRIGHTMAN. St. Paul 1931. (Cit. CLARK.)

CLERK, J. F., and LINDSELL, W. H. B., Clerk & Lindsell on torts. 11th ed. Lond. 1954. (Cit. CLERK–LINDSELL.)

COLIN, A., et CAPITANT, H., Cours élémentaire de droit civil français. 10e éd. par L. JUILLOT DE LA MORANDIÈRE. T. 2. Paris 1948. (Cit. COLIN–CAPITANT.)

CONRADT, R., Das juristische Wesen der Haftpflichtversicherung. Diss. Magdeburg 1907.

COOKE, F. D., Care, custody and control exclusions. (ILJ 1959, s. 7 ff.)

COSACK, K., Lehrbuch des deutschen bürgerlichen Rechts. Bd 1. 5. Aufl. Jena 1910.

CROME, C., Der Anspruch aus unerlaubten Handlungen in Konkurrenz mit anderen Ansprüchen aus demselben Tatbestande. (DJZ 1904, sp. 14 ff.)

DAHL, D., Om ansvarsforsikring samt systematisk register over norske høiesteretsdomme i erstatningssaker utenfor kontraktsforhold 1901–1927. Oslo 1929. (Cit. DAHL, Ansvarsforsikring.)

— Erstatning og opreisning for legemsskade efter norsk rett. Oslo 1933.

— Lægens rettslige ansvar. (TfR 1946, s. 241 ff.)

— Synspunkter i og utenfor erstatningsretten. Oslo 1939. (Cit. DAHL, Synspunkter.)

DAHLSTRÖM, J. N., Den svenska privata sjörätten. Sthlm 1882.

DANJON, D., Traité de droit maritime. 2e éd. Publ. avec ... J. LEPARGNEUR. T. 4. Paris 1929. (Cit. DANJON–LEPARGNEUR.)

DAY, J. H. J., Products liability insurance. (JCII 52, 1955, s. 89 ff.)

DELMAS, J., Étude de l'assurance-responsabilité. Thèse. Paris 1923.

DEMOGUE, RENÉ, Traité des obligations en général. 2. Effet des obligations. T. 6–7. Paris 1932–33.

DENAVE, P., Rapports entre la responsabilité civile et l'assurance. Thèse. Macon 1935.

DIETZ, R., Anspruchskonkurrenz bei Vertragsverletzung und Delikt. Bonn 1934.

DIGE, P. H., Bevis i Kontraktsforhold. Khvn 1945.

DOVER, V., A handbook to marine insurance ... 5th ed. Lond. 1957.

DREYER, J. S., Ansvarsforsikringens varetægtsbestemmelser, samt spørgsmålet om, hvad der forstås ved en enkelt skade i relation till ansvarsforsikring. (SOK 1953, s. 171 ff.)

— »Böra de allmänna försäkringsvillkoren för ansvarighetsförsäkring omarbetas med hänsyn till gjorda erfarenheter?» (SOK 1956, s. 81 ff.)

— Gæstebudsskader. (Fire Foredrag om Spørgsmaal af Betydning for Ansvarsforsikringen. Khvn 1944. S. 7 ff.)

DURANT, H. P., Public liability insurance for contractors. (JCII 54, 1957, s. 23 ff.)

EDDY, J. P., Professional negligence. Lond. (1955) 1956.

EHLERS, se FREDERIKSEN.

EHRENZWEIG, ALBERT A., »Full aid» insurance for the traffic victim. Berkeley and Los Angeles 1954. (Cit. EHRENZWEIG, Full Aid Insurance.)

— Negligence without fault. Berkeley and Los Angeles 1951.

EK, C. H., Bidrag till läran om utomobligatoriskt skadeståndsansvar vid rättsenlig farlig verksamhet enligt Finlands gällande civilrätt. Akad. avh. Hfors 1943. (Juridiska föreningens i Finland publikationsserie. 12.)

EKELÖF, P. O., Processuella grundbegrepp och allmänna processprinciper. Sthlm 1956. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning VIII.) (Cit. EKELÖF, Processuella grundbegrepp.)

— Straffet, skadeståndet och vitet. Upps. och Lpz. 1942. (Uppsala universitets årsskrift. 1942: 8.) (Cit. EKELÖF, Straffet.)
EKLUND, R., Lagen om försäkringsavtal. 3 uppl. ombesörjd av R. Eklund och W. HEMBERG, Sthlm 1957. (Cit. EKLUND–HEMBERG.)
EKSTRÖM, F. W., Privaträttens allmänna läror. Utg. av E. CAVONIUS. Hfors 1921–25. (Cit. EKSTRÖM.)
ELDREDGE, L. H., Modern tort problems. Philadelphia 1941.
ENGSTRÖMER, TH., Om försäkringsgifvares förpliktelse på grund af försäkringsaftalet. I. Akad. avh. Upps. 1908.
ENNECCERUS, L., Recht der Schuldverhältnisse. Ein Lehrbuch. 15. Bearb. von H. LEHMANN. Tüb. 1958. (Enneccerus, L., Kipp. T. und Wolff, M., Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. II.) (Cit. ENNECCERUS-LEHMANN.)
— Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. I. Einleitung, Allgemeiner Teil. Bearb. von H. C. NIPPERDEY. Tüb. 1955. (Enneccerus, L., Kipp, T. und Wolff, M., Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. I.) (Cit. ENNECCERUS-NIPPERDEY.)
ESMEIN, P., Le fondement de la responsabilité contractuelle, rapprochée de la responsabilité délictuelle. (Rev. Trim. 32, 1933, s. 627 ff.)
— Trois problèmes de responsabilité civile. (Rev. Trim. 33, 1934, s. 317 ff.)
— Se även PLANIOL-RIPERT.
ESSER, J., Lehrbuch des Schuldrechts. Karlsruhe 1949.
FALEBORN, A., Allmänna försäkringsvillkor av år 1958 för ansvarighetsförsäkring. Sthlm 1959. (Särtryck ur SFÅ 1958.)
FARNER, H., Die private Unfall- und Haftpflichtversicherung. Bern 1938.
FIFOOT, C. H. S., History and sources of the common law. Tort and contract. Lond. 1949.
— Se även CHESHIRE.
FLEMING, J. G., The law of torts. Sydney 1957.
FLODIN, J. och WIKANDER, H., Järnvägstrafikstadgan ... Sthlm 1933. (Cit. FLODIN-WIKANDER.)
Fire Foredrag om Spørgsmaal af Betydning for Ansvarsforsikringen. Khvn 1944.
FORSMAN, J., Bidrag till läran om skadestånd i brottmål enligt finsk rätt. Hfors 1893.
FREDERIKSEN, A., och EHLERS, K., Lejeloven. (Lovbekendtgørelse nr. 116 af 15. April 1955.) Khvn 1955.
FREY, E., Die Architekten-Haftpflichtversicherung. (Grundlagen C 2 I A, s. 22 ff.)
FRIEDRICH, M., Erfahrungen mit der Tätigkeits-Ausschlussklausel in der Haftpflichtversicherung. (VersR 1953, s. 41 ff.)
FROMHERZ, P., Haftet der Arzt auf Schmerzensgeld? (ACP 108, 1912, s. 435 ff.)
FROST, J. L., Driftsherrens erstatningsansvar for entreprenørens forseelser udenfor kontraktsforhold. (TfR 1944, s. 15 ff.)
— Erstatningsansvar for smitsom kalvekastning. Khvn 1941.
FULD, Die materielle Tragweite der Haftpflichtversicherung. (AJB 31, 1910, s. 3 ff.)
GAARDER, K., Forelesninger over kjøp. 2 udg. Oslo 1953.

GEISER, H. A., Die Begrenzung des Risikos in der Haftpflichtversicherung. Diss. Bern 1946.
GEIGEL, R., Der Haftpflichtprocess mit Einschluss des materiellen Haftpflichtrechts. 4. Aufl. Münch. und Berl. 1949.
GEORGII, M., Die Haftpflichtversicherung im Entwurf eines Gesetzes über den Versicherungsvertrag. Stuttgart 1904.
GERHARD, S., Der Gesetzentwurf über den Versicherungsvertrag als Bundesratvorlage. (ZVW 5, 1905, s. 171 ff.)
GERHARD-HAGEN, se Kommentar.
GIERKE, J., Die Haftpflichtversicherung und ihre Zukunft. (ZHR 60, 1907, s. 1 ff.)
— Versicherungsrecht unter Ausschluss der Sozialversicherung. Hälfte 1–2. Stuttgart 1937–1947.
GJELSVIK, N., Innleiding i rettsstudiet. 4 utg. Oslo 1945.
— Norsk personrett. Oslo 1923.
GLANVILLE WILLIAMS, se WILLIAMS.
GODART, J. et PERRAUD-CHARMANTIER, A., Code des assurances. 3e éd. Paris 1947.
GOMARD, B., Forholdet mellem Erstatningsregler i og uden for Kontraktsforhold. Akad. Afh. Khvn 1958.
— Egen skyld. (U 1958 B, s. 149 ff.)
GOODHART, A. L., The imaginary necktie and the rule in *Re Polemis*. (LQR 68, 1952, s. 514 ff.)
GRAMM, H., Das neue deutsche Seefrachtsrecht nach den Haager Regeln. Berl. 1938.
Grundlagen, Se OBERBACH.
GRUNDT, T., Lærebok i norsk forsikringsrett. Oslo 1939.
GRUNDTVIG, L. A., Kort Fremstilling af den danske Søret ... 2 Udg. ved A. MÖLLER. Khvn 1922.
GRÖNFORS, K., Om ansvaret för lossat men icke mottaget gods vid sjötransport. Sthlm 1959. (Cit. GRÖNFORS, Om ansvaret för lossat gods.)
— Skadelidandes medverkan. Sthlm 1954. (Försäkringsjuridiska föreningens publikationer. Nr 11.)
— Om trafikskadeansvar utanför kontraktsförhållanden. Akad. avh. Sthlm 1952.
— Se även SCHMIDT, F.
GULBRANDSEN, B. N., Almindelig ansvarsforsikring. (Haandbog, s. 239 ff.)
GUSTAD, T., Kjøp og salg efter norsk rett. Oslo 1935.
GÜNTHER PETERSEN, se PETERSEN.
Haandbog i forsikring. Afhandlinger af en række Fagmænd. Red.: J. LANGKILDE LARSEN. I. Khvn 1946. (Cit. Haandbog.)
HABERSTICH, I., Handbuch des Schweizerischen Obligationenrechts. Bd 1. Zürich 1884.
HAFNER, H., Das Schweizerische Obligationenrecht mit Anmerkungen und Sachregister. Hrsg. von Dr H. Hafner ... Zürich 1905.
HAGANDER, J., Några drag ur villkorsnämndernas verksamhet. (NFT 1957, s. 145 ff.)

HAGEN, O., Die neuen Versicherungsbedingungen. III. Haftpflichtversicherung. (ZVW 10, 1910, s. 461 ff.)
— Versicherungsrecht. Handbuch des gesamten Handelsrechts ... hrsg. von V. EHRENBERG. Bd 8: 2, Lpz. 1922. (Cit. HAGEN II.)
— Se även Kommentar.
HAGERUP, F., Strafferettens almindelige del. Kristiania 1911.
HALL, MAC, Några anteckningar om bibranschernas uppkomst och utveckling i vårt land. (SFÅ 1923, s. 13 ff.)
HAMMARSKJÖLD, K. H. L., Om fraktaftalet och dess vigtigaste rättsföljder. Akad. afh. Ups. 1886.
HARPER, F. V., A treatise on the law of torts. 3rd pr. Indianapolis 1938. (Cit. HARPER.)
— and JAMES, F., The law of torts. Vol. 1. Boston & Toronto 1956. (Cit. HARPER–JAMES.)
HARTUNG, H., Die allgemeine Haftpflichtversicherung. Berl. 1957.
— Der Ausschluss »objektiv voraussehbarer» Haftpflichtschäden. (VWA 1959, s. 41 ff.)
— Der Satz vom Folgeschaden in der allgemeinen Haftpflichtversicherung. (VWA 1958, s. 129 ff.)
HASSELROT, B., Bernt Hasselrots juridiska skrifter. 7. Panträtt, deposition, lån, saklega och köp. Malmö 1923. 8. Lån, deposition, saklega, köp och fullmakt. Malmö 1924. 9. Preskription, försträckning och köp. Malmö 1924. (Cit. HASSELROT, Juridiska skrifter 7, 8, 9.)
— Handelsbalken IV, V, VI. Sthlm 1899, 1900, 1902.
HAX, K., Die wirtschaftlichen Grundlagen der Haftpflichtversicherung. (Grundlagen A, s. 1 ff.)
HECK, PH., Grundriss des Schuldrechts. Tüb. 1929.
HEDEMANN, J. W., Schuldrecht des Bürgerlichen Gesetzbuches. 3. Aufl. Berl. 1949.
HEINZELMANN, Beruhen Schadenersatzansprüche wegen Fehlens einer zugesicherten Eigenschaft auf einer gesetzlichen Haftpflichtbestimmung (§ 1 Haftpflicht-AVB)? (JRPV 1939, s. 273 ff.)
HELLBERG, A., Några ord om ansvarighetsförsäkring. (Gjallarhornet 1935, s. 369 ff.)
HELLNER, J., Försäkringsgivarens regressrätt. Upps. 1953. (Uppsala universitets årsskrift 1953: 3.) (Cit. HELLNER, Regressrätt.)
— Försäkringsrätt. Sthlm 1959. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 15.)
— Några huvudlinjer i diskussionen om skadeståndsansvaret under 1900-talet. (Minnesskrift utgiven av juridiska fakulteten i Stockholm vid dess femtioårsjubileum 1957. S. 117 ff.)
— Några synpunkter på culpabegreppet inom skadeståndsrätten. (SvJT 1953, s. 609 ff.)
HELLWIG, K., Gesetzeskonkurrenz und Tierhaftung. (DJZ 11, 1906, sp. 1289.
— Lehrbuch des deutschen Civilprozessrechts. Bd 2. Lpz 1907.
HÉMARD, J., Théorie et pratique des assurances terrestres. T. 1–2. Paris 1924–25.
HEMBERG, se EKLUND.

HERLITZ, K., Några principspörsmål rörande ansvarighetsförsäkring. (Gjallarhornet 1929, s. 529 ff.)
HERZFELDER, E., und KATSCH, F. K., Haftpflichtversicherung 2. Aufl. (Berl. 1932.) (Cit. HERZFELDER–KATSCH.)
HEUSTON, R. F. V., Reports of committees. (MLR 1955, s. 271 ff.)
HIESTAND, P., Grundzüge der privaten Unfallversicherung mit Berücksichtigung der Haftpflichtversicherung. Stuttgart 1900. (Cit. HIESTAND, Grundzüge.)
HILDEBRANDT, H., Erklärungshaftung, ein Beitrag zum System des bürgerlichen Rechtes. Berl. & Lpz. 1931.
HILL, B. H., Accident insurance. Lond. 1924.
HOCHSTRASSER, G., Die Konkurrenz von Haftungsansprüchen und ihre Bedeutung für den privaten Haftpflichtversicherung. Diss. Basel 1949.
HOEL, G. ASTRUP, Risiko og ansvar. Utviklingslinjer i forsikrings- og erstatningsret. Oslo 1929.
— Avgjørelsegrunnlaget i erstatningssaker. (NRt 1952, s. 193 ff.)
— Aktiv og passiv skadetilføielse. (NRt 1953, s. 65 ff.)
HOFFMANN, M., Die Vertragshaftung als Gegenstand der Haftpflichtversicherung unter besonderer Berücksichtigung der Obhutsklausel. Diss. Aarau 1946.
HOLDSWORTH, W. S., A History of English law Vol. 3. 5th ed. Lond. 1942.
HOLM, H. H., Hvornaar bortfalder Regresansvaret efter F. A. L. § 25, 1 Stk. 2 Pkt.? (U 1943 B, s. 189 ff.)
HOLMBOE, C. S., Foreldelse av fordringer. Oslo 1946.
HOWITZ, F., Lidt om Ansvarsforsikringens Teknik. (NFT 1932, s. 21 ff.)
HULT, PH., Bidrag till läran om försäkring av tredje mans intresse. Akad. avh. Sthlm 1927. (Cit. HULT, Försäkring av tredje mans intresse.)
— Civilrättsliga spörsmål. Sthlm 1939.
— Juridisk debatt. Valda rättsvetenskapliga uppsatser. Upps. 1952. (Cit. HULT, Juridisk debatt.)
— Föreläsningar över försäkringsavtalslagen. Sthlm 1936. (Cit. HULT, Föreläsningar.)
HURD, H. B., The law and practice of marine insurance, relating to collision damages and other liabilities to third parties. 2nd ed. Lond. 1952.
HUSSON, L., Les transformations de la responsabilité. Thèse. Paris 1947.
Huvudlinjer i svensk frakträtt, se SCHMIDT, F.
HÜBNER, W., Beruhen Schadenersatzansprüche wegen Fehlens einer zugesicherten Eigenschaft auf einer gesetztlichen Haftpflichtbestimmung (§ 1 Haftpflicht-AVB)? (JRPV 1939, s. 321 f.)
HÜTTMANN, E., Udelukkelse af Ansvar for Skade, forvoldt Ting til Bearbejdelse (Varetægtklausulen). (Fire Foredrag om Spørgsmaal af Betydning for Ansvarsforsikringen. Khvn 1944. S. 39 ff.)
HÖRSTADIUS, E., Om bestämmande av ersättning för kroppsskada enligt svensk rätt. (SvJT 1935, s. 11 ff.)
— Om ersättning för skada av djur. (Skadeståndsrättsliga spörsmål. Sthlm 1953. S. 51 ff. — Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 10.)
JACOBSSON, E., Skadenämnder i skade- och olycksfallsförsäkring. (Gjallarhornet 1959, s. 344 ff.)

— Några synpunkter på skadereglering, särskilt med hänsyn till förhållandet skadereglerare–ombud–allmänhet. (NFT 1949, s. 350 ff.)
JAKOBSEN, E., Lægers civilretlige ansvar for undersøgelse og behandling af patienter. Khvn 1958.
JAMES, PH. S., Measures of damages in contract and tort—law and fact. (MLR 1950, s. 36 ff.)
JANNOTT, K., Die rechtliche Materie der Haftpflichtversicherung. Münch. 1912.
— Zur Vervollkommnung der Haftpflichtversicherung. Berl. 1940.
JANTZEN, J., Håndbok i godsbefordring til sjös (befraktning). 2 utg. ved N. DYBWAD. Oslo 1952. (Cit. JANTZEN.)
— Oslo byrettsdom av 15. januar 1936. (NSD 1937, s. 49 ff.)
JOHANNSEN, R., Sind registerfähige Schiffe unbewegliche Sachen i. S. d. § 4 I Ziff. 6 b AHB? (VersR 1959, s. 782 ff.)
JOSEF, E., Der Umfang der Deckungspflicht bei der Haftpflichtversicherung aus Verträgen, insbesondere von Bauunternehmern. (ZVW XII, 1912, s. 352 ff.)
JOST, A., Zur Frage der Anspruchskonkurrenz. (SJZ 44, 1948, s. 317 ff.)
Nordiska juriststämman i Uppsala och Stockholm den 15–18 september 1926. Hälsningstal och föreläsningar utgivna av Tore Alméns minnesfond. Sthlm 1926. (Cit. NJSt 1926.)
JÄGER, C., se ROELLI.
JÄGER, TH., Die Haftung des Verkäufers ... Diss. Zürich 1911/12.
KARLGREN, HJ., Avtalsrättsliga spörsmål. 2 uppl. Sthlm 1954. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. VI.)
— Kollegium i allmän obligationsrätt. Lund 1942. (Stencil.) (Cit. KARLGREN, Kollegium.)
— »Perpetuatio obligationis». (TfR 1955, s. 361 ff.)
— Skadeståndsrätt. 2 uppl. Sthlm 1958. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. I.)
KATSCH, se HERZFELDER.
Kernfragen der Versicherungs-Rechtsprechung. Hrsg. vom Deutschen Verein für Versicherungs-Wissenschaft in Berlin. Berl. 1938. (Cit. Kernfragen.)
KIRKPATRICK, S. V., Insurance of public liability risks. 2nd ed. Lond. 1930.
KISCH, W., Handbuch des Privatversicherungsrechtes. Bd 2. Die Lehre von der Versicherungsgefahr. Münch., Berl. und Lpz. 1920.
KNAUTH, A. W., The American law of ocean bills of lading. 3rd ed. Baltimore 1947.
KNOPH, R., Oversikt over Norges rett. Oslo 1934. (Cit. KNOPH, Norges rett.)
— Norsk sjørett. Oslo 1931.
KOENIG, W., Schweizerisches Privatversicherungsrecht. Bern 1951.
Kommentar zum deutschen Reichsgesetz über den Versicherungsvertrag von S. GERHARD, O. HAGEN ... Berl. 1908. (Cit. GERHARD-HAGEN.)
KREUZHAGE, H., Vervollkommnung der Haftpflichtversicherung. (NZ 1941, s. 401 ff.)
KRUSE, A. WINDING, Adækvansproblemet i erstatningsretten. (TfR 1951, s. 321 ff.)

— Ansvarsfriskrivelse for tingsskade i enkelte kontraktsforhold. (Festskrift til Henry Ussing. Khvn 1951. S. 279 ff.)
KULP, C. A., Casualty insurance. 3rd ed. New York 1956.
KÜHFUSS, J., Obhutschäden in der Haftpflichtversicherung. Münch. 1933.
KÜRSTEN, O., Gemeinsame Tarifbestimmungen. (Grundlagen C 2 — Gemeins. Tar. Best., s. 1 ff.)
LALOU, H., Traité pratique de la responsabilité civile. 5e éd. Paris 1955.
LANDON, se POLLOCK.
LANGE, H., Vom alten zum neuen Schuldrecht. (Staat, der deutsche, der Gegenwart. 7.) Hamb. 1934.
LARENZ, K., Lehrbuch des Schuldrechts. T. I–II. Münch. und Berl. 1953, 1956. (Cit. LARENZ, Schuldrecht I, II.)
— Vertrag und Unrecht. T. 1–2. Hamb. 1936–37.
LASSEN, B. S., SMITH, C., & VISLIE, I. A., Erstatning og trygd. Oslo 1953.
LASSEN, J., Haandbog i Obligationsretten. Almindelig Del. 3 Udg. Khvn 1917–20. (Cit. LASSEN, Almindelig Del.)
— Lærebog i Obligationsrettens specielle del. 3 Udg. ved. H. USSING. Khvn 1924. (Cit. LASSEN-USSING.)
LEIBL, C., Die juristische Natur der Haftpflichtversicherung. (AJB 19, 1898, s. 125 ff.)
LEJMAN, F., Om skadestånd såsom »biförpliktelse» vid kontrakt. (Festskrift tillägnad Vilhelm Lundstedt. Uppsala & Lpz. 1947. S. 50 ff.)
— Rättsförhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst. Lund 1951. (Skrifter utg. av Juridiska fakulteten i Lund. XII.) (Cit. LEJMAN, Rättsförhållandet.)
— Skadeståndsansvar för farlig verksamhet i nyare svensk rättspraxis. (Festskrift til Henry Ussing. Khvn 1951. S. 300 ff.)
— Skadeståndsskyldighet vid anlitande av självständig företagare. (Skadeståndsrättsliga spörsmål. Sthlm 1953. S. 89 ff. — Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 10.)
LEMCHE, K., Om Tarifering i Skadeforsikring. Khvn. 1941.
LENT, F., Die Gesetzeskonkurrenz im bürgerlichen Recht und Zivilprozess. Bd 1. Lpz 1912.
LEVY, W. H., Care, custody and control: what it is and what to do about it. (ILJ 1957, s. 727 ff.)
LIDMAN, S. och STIGNER, B., Allmänna försäkringsvillkor av år 1955 för hem-, fastighets-, villa- och sportstugeförsäkring. (Särtryck ur SFÅ 1955.) (Cit. LIDMAN-STIGNER.)
LISTER, T. F., Third party insurance. (JCII 34, 1931, s. 27 ff.)
LISZT, F., Die Deliktsobligationen im System des bürgerlichen Gesetzbuchs. Berl. 1898. (Das Recht des bürgerl. Gesetzbuchs in Einzeldarstellungen. N:o 8.)
LUNDSTEDT, A. V., Föreläsningar över valda delar av obligationsrätten. IV. Grundlinjer i skadeståndsrätten. 1. Culparegeln. 2. Strikt ansvar. I, II: 1, 2. Upps. 1935, 1944, 1948, 1953. (Cit. LUNDSTEDT, Culparegeln; LUNDSTEDT, Strikt ansvar I, II: 1, II: 2.)
— Speciell obligationsrätt. Anteckningar efter professor V. Lundstedts kurser ... II: 1. Upps. 1939. (Stencil.)

LÖFGREN, E., Om ansvarighetsförsäkring. (Svenska försäkringsföreningens studiehandböcker III.) Sthlm 1936.
— Ansvarighetsförsäkring jämväl för skadestånd, som icke påvilar försäkringstagaren själv. (Sex föreläsningsserier ingående i Svenska försäkringsföreningens utbildningskurs 1935. Svenska försäkringsföreningens publikationsserie nr 8, s. 11 ff.)
— Allmänna försäkringsvillkor för allmän ansvarighetsförsäkring ... (SFÅ 1944, s. 10 ff.)
— Ansvarighetsförsäkringens omfattning, särskilt med hänsyn till skadeståndsskyldighet i kontraktsförhållande. (NFT 1933, s. 192 ff.)
MAHR, W., Einführung in die Versicherungswirtschaft. Allgemeine Versicherungslehre. Berl. 1951.
MAJKA, J., Caused by accident. (ILJ 1954, s. 91 ff.)
MALMÆUS, B., Svensk rättspraxis i skadeståndsmål. Register över skadeståndsmål med korta referat. 2 uppl. Sthlm 1957. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 6.) (Cit. MALMÆUS.)
MALMSTRÖM, Å., Jämförande rättsvetenskap. Synpunkter och riktlinjer. (Festskrift tillägnad Halvar Sundberg. Uppsala universitets årsskrift 1959: 9. Upps. och Wiesbaden 1959. S. 270 ff.)
— Till frågan om skadestånd utanför kontraktsförhållanden inom den internationella privaträtten. (Festskrift til Henry Ussing. Khvn 1951. S. 362 ff.)
— Se även BJÖRLING.
MALTHER, M., Bør ansvarsforsikringen betale gæsteskader? (Assurandøren 1952, s. 305 f.)
MANES, A., Die Haftplichtversicherung. Lpz. 1902.
— Versicherungswesen, Bd 1. Allgemeine Versicherungslehre. 5. Aufl. Lpz. und Berl. 1930. (Cit. MANES, Allgemeine Versicherungslehre.)
MARSH, N. S., The liability of the gratuitous transferor: a comparative study. (LQR 66, 1950, s. 39 ff.)
MATT, A., Gesetzliche Haftpflicht und vertragliche Haftplicht im Sinne des Gesetzes. (NZ 1939, s. 775 f.)
MAZEAUD, H., La responsabilité civile du vendeur-fabricant. (Rev. Trim. 1955, s. 611 ff.)
— et MAZEAUD, L., Traité théorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle. T. III. 4e éd. Paris 1950. (Cit. MAZEAUD III.)
— MAZEAUD, L., et TUNC, A., Traité théorique et pratique de la responsabilité civile ... T. I–II. 5e éd. Paris 1957, 1958. (Cit. MAZEAUD-TUNC I, II.)
MOLDENHAUER, P., Das Versicherungswesen. II. Die einzelnen Versicherungszweige. Berl. und Lpz. 1912.
MORRIS, C., Morris on torts. Brooklyn 1953.
MORRIS, M., Protection and indemnity insurance: a brief outline. (JCII 53, 1956, s. 237 ff.)
MÖLLER, se BRUCK.
NIPPERDEY, se ENNECCERUS.
NORDLING, E. V., Anteckningar efter Prof. E. V. Nordlings föreläsningar öfver ärfda balken. Utg. af Juridiska föreningen i Upsala. 3 uppl. Ups. 1885. (Cit. NORDLING, Ärvdabalken.)

NORSTRÖM, K., Försäkring och juridik. 2 uppl. Sthlm 1955.
NYBERGH, G., Är byggnadsentreprenör ansvarig för skada (t. ex. brandskada), som hans arbetare orsakat under utförandet av arbetet? (FJFT 1946, s. 94 ff.)
OBERBACH, H., Allgemeine Versicherungs-Bedingungen für Haftpflicht-Versicherung. §§ 1–4: Der Versicherungsschutz. Berl. 1938. (Cit. OBERBACH.)
— Allgemeine Versicherungs-Bedingungen. (Grundlagen B 3, s. 1 ff.)
— Die Grundlagen der allgemeinen Haftpflicht-Versicherung. Hrsg von Dr Hans L. Oberbach. Stuttgart 1951. (Cit. Grundlagen.)
Obligationenrecht, kommentarer, se BECKER, HAFNER, OSER.
OERTMANN, P., Recht der Schuldverhältnisse. I–II. 5. Aufl. Berl. 1928–29. (Cit. OERTMANN I, II.)
— Rechtsordnung und Verkehrssitte. Lpz. 1914.
OFTINGER, K., Schweizerisches Haftpflichtrecht. Bd 1. 2. Aufl. Zürich 1958. Bd 2. 1. Aufl. Zürich 1942.
OSER, H., Das Obligationenrecht ... kommentiert von Bundesrichter Dr. H. OSER unter Mitwirkung von Dr. W. SCHÖNENBERGER ... 2 Aufl. 1–3. Zürich 1929, 1936, 1945. (Cit. OSER-SCHÖNENBERGER.)
PALMGREN, G., Skadeståndsskyldighet och försäkring. (FJFT 1950, s. 268 ff.)
PATON, G. W., Bailment in the common law. Lond. 1952.
PAYNE, W., Payne's Carriage of goods by sea. 4th ed. by J. Samuel. Lond. 1938.
PERRAUD-CHARMANTIER, se GODART.
PERSSON, U., Skada och värde. Akad. avh. Lund 1953. (Skrifter utg. av Juridiska fakulteten i Lund. XVI.)
PETERS, V., Die Grenzen der gesetzlichen Haftpflicht im Sinne der Haftpflichtversicherung. (AJB 26, 1905, s. 160 ff.)
PETERSEN, J. GÜNTHER, Ansvarsfriskrivelse. Akad. afh. Khvn 1957. (Cit. GÜNTHER PETERSEN.)
PICARD, M. et BESSON, A., Les assurances terrestres en droit français. Paris 1950. (Cit. PICARD-BESSON.)
— et BESSON, A., Traité général des assurances terrestres en droit français. T. 1–4. Paris 1938–45. (Cit. PICARD-BESSON, Traité.)
PINEUS, K., se SCHMIDT, F.
Pitman's dictionary of accident insurance. Ed. by J. E. WELSON. Lond. 1938.
PLANCK, G., Planck's Kommentar zum bürgerlichen Gesetzbuch. Bisher hrsg. von Dr E. Strohal. Bearb. von ... 4. Aufl. 2: 1. Bearb. von H. SIBER. Berl. und Lpz. 1914. (Cit. PLANCK-SIBER.) 2: 2. Berl. und Lpz. 1928. (Cit. PLANCK-FLAD.)
PLANIOL, M., et RIPERT, G., Traité pratique de droit civil français. VI. Obligations. 1e partie. 2e éd. par P. ESMEIN. Paris 1952. (Cit. ESMEIN.) — X. Contrats civils. 1e partie. Par J. HAMEL ... Paris 1956. (Cit. PLANIOL-RIPERT X.) — XI. Contrats civils. 2e partie. 2e éd. par A. ROUAST. Paris 1954. (Cit. PLANIOL-RIPERT XI.)
PLATOU, O., Forelesninger over udvalgte emner af privatrettens almindelige del. Kristiania 1914.
— Forelesninger over norsk sjøret. 2 utg. Bd 1. Oslo 1929.

POLLOCK, F., Pollock's Law of torts. 15th ed. by P. A. LANDON. Lond. 1951. (Cit. POLLOCK-LANDON.)
— Principles of contract. 12th ed. Lond. 1946.
POTTER, H., An historical introduction to English law and its institutions. 3rd ed. Lond., Toronto ... 1948.
PROSSER, W. L., Handbook on the law of torts. St. Paul 1941. 2nd ed. St. Paul 1955. (2 uppl. cit. PROSSER, Torts.)
— Selected topics on the law of torts. Ann Arbor 1954. (Cit. PROSSER, Selected topics.)
PRÖLSS, E., Versicherungsvertragsgesetz. 9. Aufl. Münch. und Berl. 1956.
Public liability insurance. Study course I. C. 57 d. The Chartered Insurance Institute Tuition Service. Lond. 1958. (Stencil.)
RAAPE, L., Die Beweislast bei positiver Vertragsverletzung. (ACP 27, 1941, s. 217 ff.)
RENOLD, P., Zur Risikobeurteilung in der Haftpflichtversicherung. (SVZ 20, 1952, s. 249 ff.)
— Die allgemeine Vermögensschaden-Haftpflichtversicherung der Anwälte, Notare und Beamten. Aarau 1937. (Cit. RENOLD.)
Restatement of the law of agency as adopted and promulgated by the American law institute ... Vol. 1–2. St. Paul 1933. (Cit. Restatement, Agency.)
Restatement of the law of tort as adopted and promulgated by the American law institute ... Vol. 1–4. St. Paul 1934–39. (Cit. Restatement, Torts.)
RG-Kommentar, se Das bürgerliche Gesetzbuch.
RIKHEIM, E., Umyndiges retshandler. Oslo 1935.
RIPERT, G., Droit maritime. T. 1–3. Paris 1950–53.
— se även PLANIOL.
ROBINO, P., Les conventions d'irresponsabilité dans la jurisprudence contemporaine. (Rev. Trim. 49, 1951, s. 1 ff.)
RODHE, K., Obligationsrätt. Sthlm 1956. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. XI.)
RODIÈRE, R., La responsabilité civile. Paris 1952.
— Y a-t-il une responsabilité contractuelle du fait d'autrui? (D. 1952, Chronique, s. 79 ff.)
ROELLI, H., Kommentar zum Schweizerischen Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag. 2. Band von C. JÄGER. (Cit. ROELLI–JÄGER.)
ROSENBERG, L., Die Beweislast auf der Grundlage des Bürgerlichen Gesetzbuchs und der Zivilprozessordnung. 3. Aufl. Münch. und Berl. 1953.
ROSS, A., Om ret og retferdighed. Khvn 1953.
RYEFELT, E., Ansvarsforsikring på 10 måder. (DFT 58, 1950–51, s. 41 ff.)
RYGH, P., Ruteskibes og deres Expeditørers Ansvar for udlosset Stykgods. (NDS 1903, s. 49 ff.)
RYHOLM, H., STEDT, G. och LINDQUIST, Å., Mina försäkringar. Sthlm 1929.
SALMOND, J., Salmond on the law of torts. 11th ed. by R. F. V. HEUSTON. Lond. 1953. (Cit. SALMOND.)
Sammlung von Versicherungsbedingungen deutscher Versicherungsanstalten. Hrsg. von dem Deutschen Verein für Versicherungswissenschaft. 4. Teil. Unfall- und Haftpflichtversicherung. Berl. 1910. 5. Teil. Die im Jahre

1912 geltenden Bedingungen sämtlicher Versicherungszweige. Berl. 1912. (Cit. Sammlung IV, V.)
SAPIN, J., Les assurances de responsabilité professionelle. Paris 1938.
SAVATIER, R., Traité de la responsabilité civile en droit français. I–II. 2e éd. Paris 1951.
SAWYER, E. W., Comprehensive liability insurance. New York 1943.
SCHEUNERT, Zum Begriff der »gesetzlichen Haftpflichtbestimmungen privatrechtlichen Inhaltes» im Sinne der allgemeinen Versicherungsbedingungen für Haftpflichtversicherung. (DÖV 1941, s. 109 ff.)
SCHMALTZ, M., Zur Problematik des Schadenersatzanspruchs wegen Nichterfüllung in der Haftpflicht-Versicherung. (VersR 1956, s. 270 ff.)
SCHMIDT, F., Arbetsgivarens skadeståndsansvar vid olycksfall i arbete. (Skadeståndsrättsliga spörsmål. Sthlm 1953. S. 189 ff.)
— Kollektiv arbetsrätt. 3 uppl. Sthlm 1958.
— Domaren som lagtolkare. (Festskrift tillägnad Nils Herlitz. Sthlm 1955. S. 263 ff.)
— Faran och försäkringsfallet. Lund 1943. (Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten i Lund. 4.)
— Föreläsningar i sjörätt. Lund 1944. (Cit. SCHMIDT, Sjörätt.)
— Tjänsteavtalet. Sthlm 1959. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning. XXI.)
— , GRÖNFORS, K., WILKENS, G., PINEUS, K., Huvudlinjer i svensk frakträtt. Sthlm 1955. (Cit. Frakträtt.)
SCHMIDT, R., se WEHN.
SCHNEIDER, A., Das Schweizerische Obligationenrecht ... I. Zürich 1896.
SCHREVELIUS, F., Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilrätt. D. 2. 2 uppl. Lund 1857.
SCHÄRER, M., Recht und Gerichtspraxis über Haftpflicht und Schadenersatz (Haftpflichtpraxis). Bern 1940.
SCHÖNENBERGER, se OSER.
SCRUTTON, T. E., The contract of affreightment as expressed in charterparties and bills of lading. 15th ed. By W. L. MCNAIR and A. A. MOCATTA. Lond. 1948.
SÉCRÉTAN, R., Le concours de la responsabilité contractuelle et de la responsabilité délictuelle en droit suisse. (ZSR 68, 1949, s. 183 ff.)
SEJERSTED, F., Om Haagreglene. 2 utg. Oslo 1949.
SIEG, K., Ausstrahlungen der Haftpflichtversicherung. Hamb. 1952.
— Haftungsersetzung durch Versicherungsschutz? (ZHR 113, 1949, s. 95 ff.)
— Tarif I B: Weitere Handels- und Gewerbebetriebe, sowie Bäckereien, Fleischereien, Friseure, Gärtnereien, Schmieden, Wächemangeln und Autogaragen. (Grundlagen C 2–I B, s. 1 ff.)
— Tarif IV: Gaststätten, Hotels, Cafés, Fremdenpensionen usw. (Grundlagen C 2–IV, s. 1 ff.)
— Tarif V: Ärzte, Krankenhäuser, Heilwesen usw. (Grundlagen C 2–V, s. 1 ff.)
SINDBALLE, Dansk Forsikringsret. I. Khvn 1948. (Cit. SINDBALLE, Forsikringsret.)

— Dansk Søret. Khvn 1936–38.
SIPILÄ, A., Något om finsk skadeståndsrätt med hänsyn till ansvarighetsförsäkring. (NFT 1934, s. 170 ff.)
SJÖGREN, V., Om rättsstridighetens former med särskild hänsyn till skadeståndsproblemet. Ak. avh. Upps. 1894.
Skadeståndsrättsliga spörsmål. Sthlm 1953. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation. Nr 10.)
SKIBSTED, A., Dansk Ansvarsforsikring. Khvn 1930.
SMITH, se LASSEN, B. S.
SOERGEL, H. T., Bürgerliches Gesetzbuch nebst Einführungsgesetz ... Begr. von Dr Hs. Th. Soergel. Bearb. von ... 8. Aufl. I, II. Stuttgart und Köln 1952.
SPILREIN, E., Le contrat d'assurance de responsabilité civile. Thèse. Paris 1933.
SPIRO, K., Über den Gerichtsgebrauch zum allgemeinen Teil des revidierten Obligationenrechts. (Basler Studien zur Rechtswissenschaft. Heft. 25.) Basel 1948.
STANG, F., Erstatningsansvar. Kristiania 1918.
—, Innledning til formueretten. 3 utg. Oslo 1935.
STAUB, H., Staub's Kommentar zum Handelsgesetzbuch. 12. und 13. Aufl. Bearb. von H. KOENIGE ... Bd 4. Berl. und Lpz. 1927. (Cit. STAUB-KOENIGE.)
— Die positiven Vertragsverletzungen. 2. Aufl. Berl. 1913. (Cit. STAUB.)
STAUDINGER, J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch ... 11. Aufl. Bd II. Lief. Berl. 1954–.
STEDT, se RYHOLM.
STÉFANI, G., De l'assurance des fautes. Thèse. Paris 1923.
STIEFEL, E. und WUSSOW, W., Kraftfahrversicherung. Erläuterungen zu den allgemeinen Bedingungen für die Kraftverkehrsversicherung — AKB. 2. Aufl. Münch. und Berl. 1953. (Cit. STIEFEL–WUSSOW.)
STIGNER, B., Allmänna försäkringsvillkoren av år 1956 för affärsförsäkring. (SFÅ 1957, s. 11 ff.)
— se även LIDMAN.
STOLL, H., Abschied von der Lehre von der positiven Vertragsverletzung. (ACP 1941, s. 257 ff.)
— Die Lehre von den Leistungsstörungen. Tüb. 1936.
— Vertrag und Unrecht. 4. Aufl. Tüb. 1944.
Stone & Cox Accident, Fire and Marine Insurance Year Book. 1957 ed. Watford, Herts.
STRAHL, I., Ersättningsansvar för bristfälliga anordningar. (Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg. Sthlm 1931. S. 577 ff.)
— Skadestånd och försäkring. Sthlm 1951. (NJMF 1951. Bil.)
— Utredning, se SOU 1950: 16 (ovan under 2).
— Utvecklingen av den svenska skadeståndsrätten på det utomobligatoriska området. (Minnesskrift ägnad 1934 års lag. II. Sthlm 1934. S. 874 ff.)
STREET, H., The law of torts. Lond. 1955.
STRÖMBERG, H., Om rättsförhållandet mellan offentliga anstalter och deras nyttjare. Akad. avh. Lund 1949. (Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten i Lund. 10.)

Study Course, se Public Liability Insurance.
STÄHELI, V., Darstellung und Kritik der im Schweizergeschäft verwendeten Allgemeinen Haftpflicht-Versicherungsbedingungen. Diss. Zürich 1931.
STÖBEL, H., Zur Auslegung des Obhutbegriffs. (NZ 1938, s. 1030 f.)
SUNDBERG, H., Stats och kommuns ansvar för befattningshavares tjänsteåtgärder. Sthlm 1933.
Survey of the wording of public liability policies in the United Kingdom. Report by Advanced Study Group No. 106 of The Insurance Institute of London. Lond. 1958. (Stencil.) (Cit. Survey.)
SVENDSEN, N. SKRIVER, Er der behov for indførelse av selvrisiko i ansvarsforsikring? (NFT 1954, s. 110 ff.)
TAXELL, L. E., Är byggnadsentreprenör ansvarig för skada (t. ex. brandskada), som hans arbetare orsakat under utförandet av arbetet? (FJFT 1946, s. 108 ff.)
TERBELL, F. O., Automobile garage liability policy. (ILJ 1954, s. 668 ff.)
THORSEN, CHR., Forsikringslæren i hovedtræk. 4 rev. og udv. udg. ved Carl Jensen. Khvn 1946. (Cit. THORSEN.)
TROLLE, J., Ansvarsforsikringens juridiske Problemer. (NFT 1956, s. 226 ff.)
— Nogle Erstatningsspørgsmaal, navnlig om Personalets Erstatningspligt overfor Arbejdsgiveren. (U 1933 B, s. 129 ff.)
— I hvilket Omfang dækker Ansvarsforsikring for Skade indenfor Kontraktsforhold. (U 1943 B, s. 89 ff.)
v. TUHR, A., Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts. I, II, 2. Aufl., hrsg. von A. SIEGWART. Zürich 1942, 1944. (Cit. VON TUHR–SIEGWART.)
— Der allgemeine Teil des deutschen bürgerlichen Rechts. I, II. Münch. und Lpz. 1918. (Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft ... hrsg. von K. BINDING. X: 1.) (Cit. VON TUHR.)
TUNC, A., Force majeure et absence de faute en matière contractuelle. (Rev. Trim. 43, 1945, s. 235 ff.)
— Force majeure et absence de faute en matière délictuelle. (Rev. Trim. 44, 1946, s. 171 ff.)
— se även MAZEAUD.
Uppsatser i försäkringsrätt och skadeståndsrätt. Utg. av försäkringsaktiebolaget Skandias 100-årsstiftelse och Liv-Skandias 100-årsstiftelse. Sthlm 1960. (Stencil.)
USSING, H., Aftaler paa Formuerettens Omraade. 2 Udg. Khvn 1945. (Cit. USSING, Aftaler.)
— Dansk Obligationsret. Almindelig Del. 2 Udg. Khvn 1942. (Cit. USSING, Dansk Obligationsret.)
— Dansk Obligationsret. Speciel Del. I. Køb. Khvn 1939. (Cit. USSING, Køb.) II. Enkelte Kontrakter. Khvn 1946. (Cit. USSING, Enkelte Kontrakter.)
— Erstatningsret. Nyt Optr. Khvn 1947. (Cit. USSING, Erstatningsret.)
— Erstatningsansvar for Undladelse. (TfR 1947, s. 241 ff.)
— Erstatningsansvar, Forsikring og Regres indenfor Skadeforsikringens Omraade. (NFT 1930, s. 173 ff.)
— Nordisk Lovgivning, se ovan under 2.

— Retstridighed. Streiflys over nordisk retslære. Khvn 1949. (Festskrift udg. af Københavns universitet ... 1949.) (Cit. USSING, Retstridighed.)
— Skyld og Skade. Akad. Afh. Khvn 1914. (Cit. USSING, Skyld og Skade.)
— se även LASSEN, J.
VAHLÉN, L., Om fastighetsägares skadeståndsansvar. (Skadeståndsrättsliga spörsmål. Sthlm 1953. S. 233 ff.)
— Om skadebringande egenskaper. (Festskrift tillägnad Nils Herlitz. Stockholm 1955. S. 369 ff.)
WALIN, G., Allmänna hyreslagen m. m. 3 uppl. Sthlm 1954.
v. WATTENWYL, G., Die Haftpflichtversicherung als Unfall- und Sachschadenversicherung. (VA 1933/34, s. 68 ff.)
WEHN, J., Die Haftpflicht-Betriebsabteilung. (Grundlagen C 1, s. 1 ff.)
— und SCHMIDT, R., Die neue Fassung der Obhuts- und Bearbeitungsschadenklausel in der allgemeinen Haftpflichtversicherung (Besitz- und Tätigkeitsklausel). 2. Aufl. Karlsruhe 1953. (Cit. WEHN-SCHMIDT.)
WEIGERT, H. W., Die ausservertragliche Haftung von Grossbetrieben für Angestellte. Berl. 1925.
WELFORD, A. W. B., The law relating to accident insurance ... 2nd ed. Lond. 1932.
WELSON, se Pitman's dictionary.
VESTBERG, A., Forsikringsydelse og erstatningsansvar. Khvn 1957.
WHEELER, J. W., »Caused by accident» as used in comprehensive liability policies. (ILJ 1956, s. 87 ff.)
WIBERG, A., Anteckningar om svensk och norsk skadeståndsrätt. (TfR 1943, s. 121 ff.)
WIETZIG, E., Die Obhutklausel in der Haftpflichtversicherung. (NZ 1936, s. 73 ff.)
WIKANDER, H., Om det materiella arbetsbetinget och dess viktigaste rättsföljder med särskild hänsyn till svensk rättspraxis. Upps. 1916.
— Om tullverkets ansvarighet för gods i dess vård m. m. Sthlm 1956.
— se även FLODIN.
WILBURG, W., Die Elemente des Schadensrechts. Marburg a. d. Lahn 1941.
WILKENS, G., se SCHMIDT, F.
WILLIAMS, GLANVILLE L., Joint torts and contributory negligence. Lond. 1951. (Cit. GLANVILLE WILLIAMS.)
WILLISTON, S., The law governing sales of goods at common law and under the Uniform Sales Act. II. 2nd ed. New York 1924. (Cit. WILLISTON, Sales.)
— Liability for honest misrepresentation. (HLR 24, 1910–11, s. 415 ff.)
— A treatise on the law of contracts. Rev. ed. by S. Williston and G. J. Thompson. New York 1936–51. (Cit. WILLISTON, Contracts.)
WILSON, J. F., Principles of the law of contract. Lond. 1957.
— and SLADE, C. J., A re-examination of remoteness. (MLR 15, 1952, s. 458 ff.)
WINFIELD, P. H., Select legal essays. Lond. 1952. (Cit. WINFIELD, Essays.)
— A textbook on the law of tort. 6th ed. by T. E. LEWIS. Lond. 1954. (Cit. WINFIELD, Tort.)
— The province of the law of tort. Cambridge 1931. (Cit. WINFIELD, Province.)

WINROTH, A. O., Köp av lös egendom. Efterlämnat manuskript, efter författarens död utg. av K. LAMM. Sthlm 1917.
— Strödda uppsatser IV, Om skadestånd. 2 uppl. Ups. 1907.
— Svensk civilrätt. 4. Förmynderskap och kuratel. Sthlm 1903.
VISLIE, se LASSEN, B. S.
WREDE, R. A., Anteckningar enl. prof. R. A. Wredes föreläsningar över obligationsrättens allmänna del. Utg. av L. WASASTJERNA. 3 uppl. Hfors 1925.
WUNDERLICH, H., Der Deckungsumfang in der Haftpflichtversicherung. Diss. Berl. 1934.
WUSSOW, W., Allgemeine Versicherungs-Bedingungen für Haftpflichtversicherung. 2. Aufl. Frankfurt a. M. 1957. (Cit. WUSSOW.)
— Se även STIEFEL.
WÜSTENDÖRFER, H., Neuzeitliches Seehandelsrecht ... Hamb. 1947.
ZDRALEK, F., Die Deckung der Haftung aus Vertrag bei einer Haftpflichtversicherung. Diss. Breslau 1919.
ÖHLÉN, E., Om ersättning för skada, tillfogad arbetare genom bristfälliga skyddsanordningar. (SvJT 1946, s. 241 ff.)
ØVERGAARD, J., Norsk erstatningsret. 2 utg. Oslo 1951.

Nytt juridiskt arkiv, avd. I

1874 s. 591 189
1875 s. 379 189
s. 477 185
1878 A 368 195
1881 s. 138 189
1884 s. 126 187
1890 s. 187 191
1893 s. 561 198
1897 s. 269 236
1898 s. 224 193
A 326 192
1901 s. 216 236
s. 349 ..... 236, 238
1903 s. 464 ..... 187, 188, 189, 191, 193
1904 s. 108 193
1905 s. 281 ..... 230, 238
1906 s. 109 186
1907 s. 378 ..... 219 f
s. 424 184
1908 s. 209 250
s. 380 224
1909 s. 301 192
s. 476 ..... 226 ff
s. 549 ..... 198, 226 f
1910 s. 297 224
s. 602 184
1913 s. 232 ..... 189, 192
1914 s. 29 241
s. 190 185
s. 525 254
A 516 ..... 187, 193
1915 A 103 187
1916 s. 274 217
1917 A 457 187
1918 s. 156 ..... 203, 212, 214, 216
s. 604 191
A 542 242
1919 s. 378 ..... 184, 185
s. 518 199
1920 s. 299 ..... 189, 192
s. 403 ..... 219, 220, 273
1922 s. 115 224
1923 s. 179 232
1925 s. 103 ..... 198, 199
s. 119 ..... 231 f
1927 s. 623 ..... 230, 238
1928 s. 327 185
A 240 187
1929 s. 520 ..... 173, 179
s. 550 251
1930 s. 259 230
1931 s. 246 ..... 241, 273
s. 462 ..... 187, 191, 195
s. 580 264
s. 681 252
A 72 ..... 189, 192
A 106 269
1932 s. 457 ..... 236, 237, 270 f
s. 553 230
s. 572 ..... 198, 273, 274
A 130 205
A 391 194
1933 s. 129 ..... 236, 237
s. 150 250
s. 323 186
A 325 241
1934 s. 190 ..... 228, 270 f, 272, 274, 288
s. 227 ..... 223, 228, 237, 269
s. 371 223
s. 424 254
s. 451 236
s. 679 ..... 204, 207, 219
s. 682 ..... 204, 221, 272, 312
s. 701 221

1935 s. 549 199
s. 577 . . . . . 212, 215, 265 f
s. 618 507
s. 700 204
1936 s. 38 224
s. 380 309
s. 574 269
B 327 . . . . . 189, 200
1937 s. 196 269
s. 613 224
1938 s. 22 . . . . . 199, 202
s. 514 224
s. 611 . . . . . 189, 192, 193
A 118 232
A 257 216
1939 s. 45 . . . . . 240, 242
s. 196 241
B 451 233
1940 s. 199 230
s. 550 . . . . . 228, 232 f
s. 719 193
A 109 . . . . . 213, 215
1941 s. 89 . . . . . 207, 243
s. 560 . . . . . 242 ff, 312
s. 626 173
A 67 219
1942 s. 273 173
s. 373 216
s. 434 . . . . . 236, 312
s. 542 219
s. 684 . . . . . 243, 244, 245
s. 718 . . . . . 199, 202
B 751 216
1943 s. 73 241
s. 80 . . . . . 242, 244
s. 177 . . . . . 179, 240
s. 188 . . . . . 204, 221, 272, 273, 274
s. 201 . . . . . 224, 312
s. 356 . . . . . 243 ff
s. 581 . . . . . 192, 193, 195
s. 699 192
A 27 . . . . . 176, 213
A 70 200
B 54 224
1944 s. 83 . . . . . 216, 217
s. 160 185
A 177 . . . . . 199, 202
B 413 . . . . . 207 f, 224
B 438 232
1945 s. 153 . . . . . 179, 207, 226 ff, 273, 274
s. 189 . . . . . 212, 215, 216
s. 438 . . . . . 173, 174
s. 471 312
s. 582 . . . . . 205 f, 221
s. 610 235
s. 617 . . . . . 199, 202
s. 676 . . . . . 20, 207, 214 f, 218, 271 ff, 274, 312, 495, 517
A 12 216
A 42 187
A 66 224
B 962 198
B 1189 216
1946 s. 338 186
s. 552 216
s. 573 . . . . . 264 f
A 5 200
A 114 . . . . . 189, 190, 192, 193
B 498 226
B 657 250
B 1451 244
1947 s. 23 . . . . . 174, 227
s. 82 219
s. 126 . . . . . 231, 235, 273, 312
s. 299 . . . . . 173, 242, 244, 245
s. 400 . . . . . 213, 383 f, 400, 513, 553
s. 411 . . . . . 230, 238
s. 432 . . . . . 242, 244, 245, 312
A 118 216
A 176 . . . . . 264 f
B 114 199
B 677 205
1948 s. 96 236
s. 123 219
s. 173 . . . . . 172, 205 f, 269, 273
s. 701 . . . . . 190, 193
s. 752 . . . . . 188, 190, 193
A 72 187
B 247 219

B 595 ..... 232, 234[1], 273
1949 s. 46 191
s. 66 191
s. 289 260
s. 460 ..... 173, 205 f, 269, 273
s. 620 ..... 173, 240
s. 664 ..... 213, 217
s. 704 223
s. 732 187
A 27 ..... 192, 193
A 129 250
C 480 236
1950 s. 5 189
s. 440 312
s. 468 ..... 179, 227 f, 273, 274
s. 506 ..... 204, 312
A 65 186
C 241 ..... 228, 232
1951 s. 79 250
s. 130 189
s. 271 ..... 212, 215, 265 f
s. 319 263
s. 365 191
s. 656 ..... 183, 252, 257, 259 f, 261 ff
s. 765 ..... 384 ff, 513, 536, 563, 594, 595
s. 783 250
1952 s. 184 ..... 219 f
s. 270 ..... 199, 202
s. 582 269
C 11 206
1953 s. 409 ..... 187, 191
1954 s. 95 224
1955 s. 264 269
1956 s. 229 253
s. 591 250
s. 656 ..... 189, 190, 191, 192
C 40 173
1957 s. 337 ..... 185, 186
s. 426 ..... 190, 247
s. 499 254
1958 s. 550 ..... 174, 207
1959 s. 110 250
s. 181 ..... 206, 219
s. 280 ..... 2, 228, 229, 230, 238, 251, 312

Arbetsdomstolens domar

1939 nr 140 194
1942 nr 96 189
1951 nr 45 194
1953 nr 23 268

Svensk juristtidning

1917 s. 291 271
s. 450 ..... 230, 238
1922 rf s. 48 190
1923 rf s. 10 190
1931 rf s. 51 ..... 204, 221
1934 rf s. 66 202
1935 rf s. 22 198
1937 rf s. 35 ..... 186, 195
1942 rf s. 3 ..... 232, 270 f[2]
rf s. 70 205
1943 rf s. 39 188
1944 rf s. 51 187
1945 rf s. 76 189
1946 rf s. 66 ..... 187, 189, 190[3], 191
1958 rf s. 82 186

---

[1] Här angivet som FFR 1948 s. 174.
[2] Här angivet som FFR 1942 s. 262.
[3] Här angivet som FFR 1946 s. 360.

Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling

(Här upptagas ej fall som återfinnas i referatavdelningen av NJA.)

1938 s. 150 173
1939 s. 184 235
s. 187 173
s. 193 243
1940 s. 234 236
s. 241 = NJA 1939 B 451
s. 245 233
s. 262 243
s. 270 233
1941 s. 251 ..... 230, 238
s. 262 ..... 198, 273, 274
s. 267 230
s. 288 = SvJT 1942 rf s. 70
1942 s. 146 = NJA 1942 B 751
s. 262 = SvJT 1942 rf s. 3
s. 269 ..... 187, 191
s. 298 193
1943 s. 15 = NJA 1943 B 54
s. 74 = NJA 1943 A 70
s. 239 235
1944 s. 92 198
s. 140 = NJA 1944 B 413
s. 149 = NJA 1944 B 438
s. 236 = NJA 1944 A 177
s. 354 ..... 200, 273
s. 356 = SvJT 1945 rf s. 76
1945 s. 27 = NJA 1945 A 12
s. 67 = NJA 1945 A 66
s. 200 = NJA 1945 B 962
s. 214 200
s. 270 = NJA 1945 B 1189
s. 341 236
1946 s. 44 = NJA 1946 A 5
s. 137 = NJA 1946 B 498
s. 148 = NJA 1946 A 114
s. 185 = NJA 1946 B 657
s. 360 = SvJT 1946 rf s. 66
1947 s. 66 = NJA 1947 B 114
s. 164 = NJA 1947 A 118
s. 195 = NJA 1947 B 677
s. 279 = NJA 1947 A 176
1948 s. 44 = NJA 1948 B 247
s. 95 = NJA 1948 A 72
s. 174 = NJA 1948 B 595
1949 s. 66 = NJA 1949 A 27
s. 153 = NJA 1949 C 480
s. 264 = NJA 1949 A 129
1950 s. 43 = NJA 1950 C 241
s. 198 ..... 236, 270 f
s. 210 198
s. 238 238
1951 s. 32 ..... 190, 191
s. 198 236
1952 s. 1 = NJA 1952 C 11
s. 205 224
s. 236 195
s. 286 224
s. 298 192
1953 s. 281 463
1954 s. 207 ..... 251, 253
s. 280 ..... 207, 208
s. 311 ..... 571, 572
1955 s. 266 198
s. 310 ..... 447, 473, 543, 608
1956 s. 193 = NJA 1956 C 40
1957 s. 317 474
1958 s. 394 ..... 191, 202
s. 402 = SvJT 1958 rf s. 82
s. 459 236

Svensk Försäkrings-Årsbok

1933 s. 47 190
1934 s. 67 236
1934 s. 71 = NJA 1933 A 325

Försäkringsföreningens tidskrift

1917 s. 78 379

Assurans

1937 s. 344 = NJA 1936 B 327

Orefererade hovrättsdomar

Svea HovR 16/5 1944, nr 296 .... 570, 608
Svea HovR 25/4 1951, VII avd. nr T 35 .... 444 f, 543
HovRVS 1954 III: 190 219
HovRVS 1956 I: 85 194
HovRVS 1956 I: 91 213
HovRVS 1957 II: 138 187

Ugeskrift for Retsvæsen

1913.430 ..... 190, 192, 194
1915.286 235
1915.992 234
1919.887 247
1919.892 247
1920.799 208
1921.335 427
1922.439 209
1923.395 248
1923.531 H 365
1923.665 231
1923.678 219
1923.727 208
1924.561 H 427, 538
1925.665 231
1925.413 ..... 189, 192
1925.994 235
1926.3 H 192
1927.768 208
1928.112 ..... 231, 239
1928.534 192
1929.953 208
1929.961 239
1931.919 365
1931.927 ..... 209 f, 215
1931.1118 200
1932.33 H 216
1932.446 H 209
1933.100 ..... 189, 192
1933.192 248
1933.430 H 231, 239
1933.966 200
1936.256 H 195
1937.637 234
1937.761 H 236
1937.1144 236
1938.358 ..... 219 f
1939.16 H 209
1939.120 200
1939.121 216
1939.240 H 188, 192, 193
1939.327 H 220
1940.108 ..... 502, 504
1940.802 ..... 189, 192, 193, 194
1941.61 H 210, 216
1941.586 236
1941.716 219
1941.724 H ..... 366 f, 368, 371, 372, 427 f, 429, 432, 536
1941.761 H ..... 368, 369, 372, 427 f, 547, 552
1941.1151 ..... 228, 236, 237
1942.26 H 210
1942.72 H 220
1942.359 H 192, 194
1942.984 221
1943.39 234
1943.100 H 219
1943.374 194
1943.722 ..... 193, 194
1943.801 194
1943.932 ..... 428, 560
1943.933 192
1943.1056 194
1943.1059 ..... 192, 193
1944.448 200
1944.575 190
1944.748 H 188
1944.1046 255

1945.232 H 427
1945.275 H 255
1945.491 H 192, 255
1945.585 236
1945.622 ..... 194, 255
1945.1103 H 187, 194
1946.267 H 236
1946.477 192
1946.498 194
1946.624 194
1946.1274 ..... 208, 210
1946.1293 255
1946.1328 255
1947.100 H 208
1947.158 194
1947.280 H 187, 192
1947.373 187
1947.611 H 187, 192
1947.684 237
1947.700 H 187, 189, 255
1948.50 H 187
1948.181 H 250
1948.398 H 187
1948.785 H 185, 187, 189, 190
1948.1132 ..... 209, 217, 255
1949.13 H 255
1949.535 H 187
1949.643 185
1950.115 H 192, 193
1950.243 237
1950.645 H 220
1950.842 H 187, 192
1951.85 H 187
1951.1073 H 187, 189, 192
1952.474 209
1952.843 237
1952.928 237
1953.12 H 255
1953.69 H 190, 191
1953.157 ..... 209 f, 216
1953.387 192
1953.748 187
1954.58 H 236, 237
1954.221 H 255, 256
1954.948 H 220
1954.1013 210
1955.274 H 220
1955.517 H 191
1956.484 H 187
1957.794 ..... 200, 255
1958.284 H 193
1958.557 H 250
1958.993 191
1959.216 217
1959.361 431
1959.368 236

Assurandør-Societetets domssamling

II: 439 ..... 365, 503
1929.4 366
1940 A 63 ..... 366, 371, 427
A 118 ..... 366, 371, 427
1948 A 158 ..... 366, 503, 531
1953 A 138 ..... 430, 431, 538, 560
B 2 200
B 235 200
B 237 193
1954 B 210 198
B 216 198
1955 B 250 236
1958 A 236 431

Juristens domssamling

1952.235 200
1955.120 192
1955.273 ..... 192, 195
1956.97 ..... 210, 217
1957.97 248

Norsk retstidende

1908 s. 424 187
1911 s. 417 186
1912 s. 299 255
1914 s. 773 239

1914 s. 819 200
1916 s. 673 199
1917 s. 13 192
1918 s. 352 ..... 189, 192
1919 s. 1 199
1920 s. 77 239
s. 88 237
s. 586 ..... 187, 255
1923 s. 392 267
1924 s. 59 ..... 187, 188
1926 s. 712 260
1928 s. 922 267
1929 s. 737 ..... 211, 212
1930 s. 22 ..... 187, 192
s. 116 192
1931 s. 137 200
1932 s. 416 ..... 252, 253
s. 1132 260
1936 s. 272 260
1937 s. 323 210
s. 741 ..... 175, 252
1940 s. 16 ..... 2, 311
1941 s. 688 239
1945 s. 388 ..... 209, 211
1947 s. 101 236
1948 s. 121 211
s. 1111 ..... 175, 252
1949 s. 71 2
s. 242 187
1950 s. 405 185
1951 s. 950 199
1952 s. 879 175
1953 s. 35 ..... 211, 219
s. 152 175
1954 s. 710 253
1955 s. 243 175
1957 s. 25 253
s. 590 237
1959 s. 849 178

Rettens Gang

1956 s. 384 236
1958 s. 610 236

Andra domar av lagmansrett

(EL = Eidsivating LagR; GL = Gulating LagR; FL = Frostating LagR.)

GL 12/11 1938 (DE nr 13) 2, 211, 216
FL 23/10 1940 (DE nr 557) 236
FL 30/10 1940 (DE nr 530) 211, 212
FL 26/6 1941 (DE nr 292) 192, 239
EL 14/4 1942 (DE nr 424) 198
EL 14/9 1942 (DE nr 14) 2
EL 12/10 1944 (DE nr 509) 252
EL 24/10 1950 (DE nr 556) 2, 199, 252, 311
GL 28/10 1950 (DE nr 586) 235
EL 2/2 1952 (DE nr 22) 376, 523
EL 29/4 1952 (DE nr 587) 235
EL 22/8 1952 (DE nr 23) 310
FL 12/5 1954 (DE nr 335) 199

Nordiske domme i sjöfartsanliggender

1914 s. 433 185
1921 s. 553 185
1942 s. 372 185
1948 s. 123 = U 1948.785 H
1949 s. 25 185

CITERADE UTLÅTANDEN AV SKADEFÖRSÄKRINGENS VILLKORSNÄMND

9/1947 441
16/1947 456
19/1947 471
21/1947 471
24/1947 457
26/1947 442
30/1947 460
32/1947 455
37/1947 456
44/1947 512
45/1947 441
47/1947 454
50/1947 326
58/1947 468
59/1947 468
61/1947 457
63/1947 464
65/1947 456
68/1947 ..... 468, 550
69/1947 468
71/1947 464
74/1947 ..... 442, 460, 462
5/1948 451
6/1948 510
7/1948 458
9/1948 ..... 510, 524
22/1948 441
27/1948 524
29/1948 454
34/1948 ..... 441, 450
44/1948 471
48/1948 463
51/1948 468
54/1948 449
62/1948 471
66/1948 456
76/1948 531
77/1948 449
83/1948 512
91/1948 ..... 453, 531
100/1948 458
103/1948 464
113/1948 473
115/1948 ..... 449, 456
120/1948 529
1/1949 ..... 441, 474
8/1949 460
12/1949 454
18/1949 525
19/1949 464
22/1949 441
23/1949 508
29/1949 465
30/1949 457
36/1949 465
41/1949 457
43/1949 460
46/1949 443
53/1949 ..... 443, 523
58/1949 460
60/1949 470
65/1949 460
66/1949 468
68/1949 460
71/1949 ..... 471, 472, 473
72/1949 465
77/1949 ..... 510, 511, 513
79/1949 468
83/1949 525
87/1949 454
89/1949 457
91/1949 442
95/1949 450
96/1949 450
104/1949 ..... 509, 513, 621
110/1949 456

111/1949 450
118/1949 456
123/1949 460
1/1950 441
15/1950 441
17/1950 449
18/1950 ..... 438, 453
25/1950 442
27/1950 441
30/1950 460
48/1950 450
51/1950 454
53/1950 ..... 509, 621
54/1950 451
58/1950 458
59/1950 445
60/1950 452
65/1950 452
67/1950 508
80/1950 453
81/1950 508
82/1950 ..... 463, 464
90/1950 451
91/1950 530
92/1950 468
93/1950 453
96/1950 449
101/1950 454
104/1950 466
105/1950 453
109/1950 465
112/1950 460
23/1951 531
37/1951 471
39/1951 ..... 452, 453
40/1951 ..... 442, 602
41/1951 ..... 451, 471, 472
43/1951 511
45/1951 513
46/1951 452
54/1951 452
57/1951 451
59/1951 524
70/1951 465
72/1951 470
74/1951 464
76/1951 457
88/1951 ..... 454, 455
91/1951 457
99/1951 457
102/1951 452
109/1951 452
120/1951 441
122/1951 453
126/1951 463
4/1952 461
12/1952 471
15/1952 450
20/1952 468
29/1952 465
34/1952 463
35/1952 457
38/1952 452
41/1952 453
50/1952 473
53/1952 466
66/1952 ..... 470, 474, 605
69/1952 449
70/1952 463
72/1952 464
78/1952 524
86/1952 443
87/1952 443
91/1952 ..... 510, 513
93/1952 453
97/1952 389
99/1952 ..... 471, 473
100/1952 453
105/1952 452
108/1952 453
109/1952 443
110/1952 459
112/1952 509
114/1952 467
115/1952 465
125/1952 457
1/1953 449
5/1953 ..... 525, 624
7/1953 ..... 460, 473
10/1953 473
17/1953 464
18/1953 455
20/1953 456
24/1953 478

29/1953 458
35/1953 465
44/1953 . . . . . 470, 473, 474
48/1953 531
50/1953 471
55/1953 447
58/1953 453
63/1953 441
64/1953 452
69/1953 453
73/1953 451
75/1953 443
77/1953 454
82/1953 512
86/1953 452
92/1953 465
97/1953 450
102/1953 . . . . . 438, 453
107/1953 453
115/1953 . . . . . 508, 510, 512, 513
2/1954 470
3/1954 465
4/1954 452
6/1954 . . . . . 511, 621
12/1954 524
14/1954 455
15/1954 452
16/1954 450
20/1954 455
25/1954 465
30/1954 447
31/1954 457
36/1954 443
40/1954 466
55/1954 453
58/1954 478
70/1954 478
71/1954 . . . . . 525, 530, 531, 532, 624
75/1954 . . . . . 452, 453
81/1954 465
88/1954 463
93/1954 463
100/1954 524
102/1954 445
111/1954 463
115/1954 466
117/1954 . . . . . 467, 472
119/1954 454
1/1955 449
2/1955 509
6/1955 458
12/1955 478
14/1955 460
20/1955 445
23/1955 . . . . . 510, 513
24/1955 466
28/1955 528
34/1955 453
35/1955 453
36/1955 466
37/1955 . . . . . 471, 473
52/1955 441
54/1955 . . . . . 466, 473
56/1955 478
58/1955 466
65/1955 463
69/1955 . . . . . 443, 469
71/1955 464
80/1955 465
84/1955 450
89/1955 . . . . . 462, 465, 469, 470, 487, 537, 603, 605
10/1956 457
11/1956 . . . . . 457, 458
17/1956 . . . . . 471, 473
21/1956 466
22/1956 455
25/1956 445
27/1956 465
34/1956 441
35/1956 465
36/1956 466
38/1956 . . . . . 511, 620
40/1956 528
41/1956 448
49/1956 447
52/1956 550
53/1956 466
59/1956 469
66/1956 461
69/1956 460
71/1956 . . . . . 460, 466

74/1956 446
83/1956 . . . . . 467, 473
86/1956 466
92/1956 478
94/1956 326
1/1957 450
3/1957 467
10/1957 . . . . . 525, 531
12/1957 528
14/1957 528
17/1957 . . . . . 460, 464, 605
19/1957 572
22/1957 528
27/1957 452
37/1957 465
42/1957 478
45/1957 465
46/1957 452
48/1957 465
54/1957 478
58/1957 461
59/1957 . . . . . 451, 452
65/1957 466
70/1957 437
72/1957 458
73/1957 457
86/1957 466
87/1957 443
89/1957 478
92/1957 528
94/1957 453
95/1957 471
98/1957 478
100/1957 453
102/1957 531
3/1958 466
4/1958 447
8/1958 447
11/1958 . . . . . 466, 473
14/1958 478
22/1958 461
29/1958 461
32/1958 . . . . . 438, 465
39/1958 466
45/1958 452
46/1958 . . . . . 461, 613
50/1958 . . . . . 509, 513, 621
55/1958 453
57/1958 464
58/1958 . . . . . 438, 442
59/1958 441
65/1958 460
66/1958 . . . . . 469, 472, 473, 606
68/1958 . . . . . 474, 475
1/1959 . . . . . 474, 475
2/1959 474
3/1959 437
7/1959 442
16/1959 444
18/1959 509
21/1959 478
31/1959 . . . . . 524, 624
34/1959 438
35/1959 466
42/1959 478
43/1959 . . . . . 475, 607
51/1959 525
61/1959 457
62/1959 . . . . . 474, 476
63/1959 . . . . . 462, 470, 603
64/1959 452
66/1959 465
68/1959 . . . . . 475, 607
71/1959 469
75/1959 454
76/1959 475
80/1959 509
83/1959 478
86/1959 475

s Boktryckeri AB 596198

UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK
16000 001671318